

Archief voor kerkelijke en wereldsche geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht 1838

<https://hdl.handle.net/1874/27569>

ARCHIEF

VOOR

KERRELIJKE EN WERELDSCH E GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

see

~~A. V. II: 5.~~
ODV 602

ARCHIEF

VOOR

KERKELIJKE EN WERELDSCHE GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

ONDER BEGUNSTIGING VAN Z. MAJEST. DEN KONING

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

~~~~~
MET EENE VOORREDE

VAN

HERM. JOH. ROYAARDS,

THEOL. DOCT. EN HOOGLEERAAR TE UTRECHT.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

VOORREDE.

Er is in onzen leeftijd eene levendige zucht ontwaakt voor de beoefening der Geschiedenis, en gelukkig mogen wij in dit opzigt dit tijdperk noemen, alzoo opdelving van tot dus ver ongeopende bronnen en *critische schifting* der daadzaken zich aan eene ware, op daadzaken rustende, *pragmatische bewerking* zoeken te paren. Na de herleving toch van Europa heeft de voortgang der historische wetenschap op beide behoeften het oog geslagen. — Men gevoelde behoefte aan een vernieuwd critisch en diplomatisch onderzoek, zoo wel der bekende en reeds bewerkte bronnen, als ter opdelving van nieuwe, vroeger geheel onbekend. Want zoo menigmaal zag de onpartijdige geschiedschrijver in onzen tijd zich gestremd door gebrekkige kennis der historische gedenkschriften (*monumenta*), charters, diplomata, plakaten, bullen, breven en historische schriften van vroegeren tijd, die, of bij verzuim van onderlinge vergelijking, of door de partijdige en eenzijdige voorstelling, in dezelve vervat, verkeerdelijk gebezigd werden, of als nog verscholen waren in de geheime schuilhoeken van bestaande archieven, boekerijen en afzonderlijke verzamelingen, alwaar zij vaak, zonder orde en zamenhang en zonder behoorlijke registers, tot eene altijddurende duisternis schenen gedoemd te zijn, of aan worm, water en vuur werden prijs gegeven.

Onze leeftijd, deze behoefte gevoelende, als onmisbaar voor de beoefening, niet alleen der oude, maar vooral ook der middeleeuwsche, geschiedenis, wekte tevens den lust op, om in die schuilhoeken te snuffelen en daaruit authentieke stukken op te sporen, tot dus ver aan het oog des geschiedvorschers ontgaan, of het reeds vroeger ontdekte en gebezigde aan een nieuw *critisch* onderzoek te onderwerpen. Hier en daar besloot men met gemeen overleg de ontdekte schatten door den druk bekend te maken, en dezelve den geschiedschrijver tot verder onderzoek voor te leggen.

Immers niet alles, wat de oudheidkundige ontdekte, was even belangrijk, of evenzeer geloofwaardig. Het moge vaak gebeuren, dat de geestdrift, voor dit vak zoo noodzakelijk en niet te miskennen bij dergelijke, meer dorre en afgetrokkene, werkzaamheden, in den eersten ooggenblik in verrukking vervoere bij de gedachte, dat men *nieuwe* documenten gevonden heeft, die de historische waarheid in een nieuw daglicht plaatsen zullen; ook die geestdrift moet noodwendig bekoele. Want niet alle gedenkschriften behelzen waarheid. Zij zijn niet zelden zeer moeilijk te lezen, en vereischen dus *diplomatische* kennis der handschriften, of 't zij te eenzijdig, 't zij te onvolledig, 't zij te afgebroken, dan dat zij de echte voordragt der zaken zouden behelzen. Daartoe moest men *critische* kennis en werkzaamheid bezigen, ten einde onder het stof der oudheid het kaf van het koorn te scheiden.

Waar de *geschiedvorschcr* deze zijne taak verrigt heeft, treedt de *geschiedschrijver* op. Beiden moeten elkander de hand bieden, zal de geschiedenis in onzen tijd, (waarin na de bekoeling van vele vroegere partijenschappen en de overdreven schatting van het gezag van achtingswaardige, maar niet altijd volledig onderrigte of onpartijdige, geschiedschrijvers, de historische waarheid meer onbewimpeld kan aan het licht komen,) niet alleen beschreven, maar tevens verrijkt en gezuiverd worden. — Dit kenmerk toch moet den waren *pragmatischen geschiedschrijver* karakteriseren. Hem is het niet *alleen* te doen, de oorzaken en gevolgen der daadzaken aan te duiden, (eene dwaling, die ook nog bij velen huisvest!) maar de daadzaken, uit de zuivere bronnen geput, moeten zóó worden voorgesteld, als zij in de werkelijke wereld plaats hadden, d. i. in verband met de oorzaken, die haar deden ontstaan, en de gevolgen, die daaruit voortsproten. (*)

Uit deze behoefte en dit streven van onzen leeftijd zijn de vele *Codices diplomatici, cum civiles, tum ecclesiastici*, ontstaan, die b. v. in vele Duitsche staten en steden, grootere zoowel als kleinere, voor de burgerlijk - staatkundige en kerkelijke geschiedenis zijn verzameld en uitgegeven, en welker verzamelingen in alle openbare Bibliotheken dienden voorhanden te zijn; gelijk ook de loffelijke onderneming van PERTZ, in zijne *Monumenta*, enz., om uit den rijken voorraad geene andere voorbeelden aan te halen. — Teregt toch heeft men begrepen, dat, zal de geschiedenis volledig gekend worden, zoodanige verzamelingen niet slechts

(*) Ik heb hierover uitvoeriger gehandeld in de Verh.: *Over den voortgang van de beoefening der Geschiedenis* —, te vinden in het *Archief voor kerkel. Geschied.*, inzonderheid van Nederland, D. I. bl. 6 verv. 34 verv.

geheele landen of tijdvakken omvatten, maar even eens bijzondere kleinere landen, steden, corporaties, instellingen, enz., moeten betreffen; en hoe veel licht is er voor den pragmatismen geschiedschrijver uit deze vernieuwde bronnenstudie niet reeds opgegaan!

In het bijeenbrengen van dergelijke verzamelingen waren ook vroegere Nederlanders niet onledig. De verschillende *Plakkaat- en Charterboeken*, de verzamelingen van MIRAEUS, MATTHAEUS, HOYNCK VAN PAPENDRECHT, BONDAM, en zoo vele anderen, het *Codex diplomaticus Dioeceseos Rheno-Trajectinae*, dat door KASP. BURMAN in geschrifte werd nagelaten, en thans in het bezit onzer akademische Bibliotheek is, en zoo vele andere, meer afzonderlijke, verzamelingen van Charters, Diplomata, Staatsstukken, Bullen, enz., openden voor den geschiedschrijver nieuwe bronnen, waaruit reeds ijverig geput werd, en lieten aan het nageslacht het voorbeeld na, hoe men de geschiedenis moest trachten te verrijken.

Desniettemin voegt het ons geenszins op den arbeid van het voorgeslacht in te sluimeren. Zij begonnen slechts, wat onze leeftijd moet voortzetten. Elke beoefenaar der vaderlandsche, zoowel burgerlijk-staatkundige, als kerkelijke, geschiedenis, kan er zich, zelfs bij een oppervlakkig onderzoek, van overtuigen, hoe vele gapingen en leemten er zich nog in dezelve opdoen, alleen aan te vullen door eene naauwkeurige opdelving der bronnen, tot dusver aan den geschiedvorschcr onbekend. — Voorzeker, zonder zoodanige navorschingen, en eer dezelve verder gevorderd zijn, zal wel de Nederlandsche geschiedenis niet volledig worden opgehelderd. Maar hiertoe wordt de gezamenlijke arbeid van vele, in velerlei gedeelten van ons vaderland woonachtige, landgenooten gevorderd.

Verblijdende waren daarom voor den beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis de bepalingen van het koninklijke besluit, ter aanmoediging van derzelve studie (23 Dec. 1826.), waarbij verordend werd: » Er zullen middelen daargesteld en aangewend worden, om de » bronnen der Nederlandsche geschiedenis, voor zoo verre die tot nog toe onbekend, of » nog niet volledig bewerkt mogten zijn, te doen opsporen, nader te onderzoeken en zoo » veel noodig, in het licht te geven, » en men mogt zich hiervan de gelukkigste gevolgen voorspellen. Doch de daarop al ras gevolgde toestand des vaderlands verijdelde deze hoop,

en doet ons als nog de in werking-brenging verwachten dier toen genomene bepalingen. Dringend gaat daarom de stem des geschiedvorschers op tot den Koning, opdat, indien die onzekere toestand des vaderlands eerlang, gelijk wij wenschen, mogt wijken, en deze *episode* onzer geschiedenis zal zijn afgehoopen, ook dit *status quo* der bevordering van de studie der Nederlandsche geschiedenis moge worden opgeheven, en alzoo de koninklijke belofte niet uitblijve, maar veeleer aan deze bepalingen volledige uitvoering worde gegeven.

Intusschen, wat de Staat niet doen kon, deden aanvankelijk afzonderlijke personen en instellingen. — Gaf de Koning voor zich zelve het voorbeeld, door zijn huis-archief voor de natie te openen, en Mr. GROEN VAN PRINSTERER te magtigen, om hetzelfde, zoover het voor dezelve belangrijk was, in zijne *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, te ontsluiten, had de Rijks-archivarius, Mr. J. C. DE JONGHE, reeds in 1828, met koninklijke toestemming, eene niet genoeg gekende en overrijke bron, het Rijks-archief, beginnen te openen, door de uitgave van de *Besluiten der Staten-Generaal van 1566 af*, en in deszelfs *Geschiedenis van het Zeewezen in Nederland* en andere geschriften; niet minder waren afzonderlijke provincien en steden werkzaam, door de aanstelling van afzonderlijke Archivarii. — En van welk belang die aanstelling voor de vaderlandsche geschiedenis zijn kan, toonde onder anderen NYHOFF te Arnhem, die, ten verfolge op den arbeid van BONDAM en VAN SPAAN, zijne *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland* begon uit te geven, nadat hij van hooger hand met de uitnoodiging vereerd was, om zoodanige oorkonden in het licht te geven, als, voor openbaar-making geschikt, in het provinciaal-archief van Gelderland voorhanden zijn; gelijk ook zijne beschrijving van het *Archief van Kuilenburg* en andere stukken daaraan dienstbaar waren. — Even als deze in het Geldersche, zoo waren andere mannen, in verschillende provinciale en stedelijke archieven werkzaam, ter ontdekking en mededeeling van oorkonden en hulpmiddelen voor de geschiedenis, en meer en meer schijnt in de verschillende gewesten van noordelijk Nederland de zucht aan te wakkeren, zoowel om afzonderlijke Archivarii aan te stellen, die krachten en leven daaraan konden besteden, als om uit dezelve aan het licht te brengen, wat tot nu toe in die verborgene schuilhoeken het oog des geschiedvorschers ontging.

Het was uit dit oogpunt, dat de onderneming van den heer *DODT van Flensburg* mij regt welkom was, ter uitgave van een Archief voor kerkelijke en wereldlijke geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht, waarvan de twee eerste stukken, gelijktijdig, als tot eene proeve verschenen.

Er bestaat toch eene dubbele reden, waarom de kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van Utrecht waardig zijn, om nader te worden aangevuld; zij is gelegen, *zoowel* in het belang der Utrechtsche geschiedenis, *als* in de aldaar voorhanden zijnde Archieven.

Immers is het voor den beoefenaar der vaderlandsche geschiedenis niet twijfelachtig, hoe belangrijk de Utrechtsche geschiedenis is, en op zich zelve, en voor die van Nederland in't algemeen. Gelijk toch de historie der Hollandsche, Geldersche en van andere gewesten zoo vele gedeelten der vaderlandsche geschiedenis aanvullen, en zonder derzelve volledige kennis die van Nederland niet kan gekend worden, zoo was vooral Utrecht belangrijk, niet alleen als een deel van het geheel, maar tevens om het naauwe verband van dit Sticht met de overige Nederlandsche gewesten. Gedurende een belangrijk tijdsverloop stond dáár de eenige Bisschopsstoel, van waar het kerkelijke gezag in het Over- en Nedersticht uitging, en dus over de meeste der Nederlandsche noordelijke gewesten. De geschiedenis van het Sticht moest dus noodwendig raakpunten hebben met de voornaamste der Noord-Nederlandsche gewesten, en invloed op dezelve uitoefenen. De Bisschop, als wereldlijk vorst, voerde niet alleen oorlogen en sloot verbonden met de Hollandsche Graven, de Hertogen van Gelder, en andere Vorsten; had niet alleen zijne goederen en tienden alom gelegen; maar de geestelijke zorg van dezen, in zijn gewest tevens wereldlijken, vorst, strekte zich mede uit over andere gedeelten des vaderlands. Hierdoor werd Utrecht niet zelden het middenpunt van Nederland, en waar de staatkundige magt bezweek, daar trad de geestelijke magt op; vooral in de middeleeuwen, — dat kerkelijke tijdvak der Germaansche volken. — Staatkunde en godsdienst, in de geheele geschiedenis der middeleeuwen ineengesmolten, drukten in Utrecht dat zelfde karakter volledig uit. Voorzeker, wat Rome in die eeuwen was voor de nieuwe Europesche volken, dat was Utrecht voor vele Nederlandsche gewesten. — Te regt, dunkt mij, heeft dan ook de heer *DODT*, in dit archief voor Utrecht, de kerkelijke en wereldlijke geschiedenis vereenigd: want hier waren dezelve, zoo lang de Bisschop tevens het wereldlijke gezag uitoefende, nooit afgeschei-

den. En dus mag dit karakter des tijds niet gemist worden in de verzamelingen van oorkonden dier dagen, daar het in de oorkonden zelve zoo duidelijk staat uitgedrukt.

Maar er bestaat daarenboven eene andere reden, waarom vooral Utrecht belangrijk is voor zoodanig *Archief*. Ik bedoel de verschillende archieven, die in onze stad voorhanden zijn. Immers het *Archief der vroegere Kapittelen*, thans *Domein-Archief* alhier, bevat alsnog een' belangrijken schat ter verrijking onzer vaderlandsche geschiedenis. Gaf voor eenige jaren de benoeming van een' Archivarius voor dit archief, in den persoon van den veel belovenden DEDEL, goede hoop, dat men eenmaal meer in staat zijn zoude te weten, welke belangrijke oorkonden aldaar, vaak ongeordend, althans zonder behoorlijke registers, voorhanden zijn, en wat, behalve hetgeen vooral VAN SPAAN, BONDAM, en anderen, daaruit vroeger geput hebben, nog aanwezig is; zijn vroege dood nam dit uitzigt met zich in het graf. Dit archief toch vereischt, om voor de geschiedkundige wetenschap belangrijk te worden, al de krachten van een' afzonderlijken Archivarius. Daar de papieren van meer dan een der Kapittelen alsnog ongeordend liggen, is het aan niemand bekend, wat daar verscholen ligt, en het geen nu en dan, door goedgunstige toestemming van de Administratie der Domeinen en van den heer VAN DOORN, agent der domeinen alhier, mogt te voorschijn treden, toont genoegzaam aan, hoe belangrijk het zijn zoude, dat een afzonderlijke Archivarius met die zorg belast wierd. In het belang dus der vaderlandsche historische wetenschap wenschen wij, dat de Staat zoodanige maatregelen moge verordenen, welke reeds dadelijk een der eerste beginselen konden in het leven roepen van de bovengenoemde, in het koninklijke besluit (1826) vastgestelde, bepalingen.

Niet minder belangrijk voor de kerkelijke geschiedenis, niet alleen van Utrecht, maar voor die van Nederland in het algemeen, is een ander *Archief* in onze stad voorhanden, dat *der Oud-Roomsche kleresie*, thans onder den achtingswaardigen pastoor VAN WERKHOVEN berustende. — Gelijk toch in het Domein-archief dat der vroegere Kapittelen voorhanden is, zoo zijn de overblijfselen van het vroegere Bisschoppelijke archief hier aanwezig. Niet slechts de vergelijking der documenten, in de beide archieven gelijkelijk, of in afschrift, of *in originali* berustende, maar het bijzonder eigendommelijke dezer belangrijke verzameling is, vooral voor latere tijden, in en na de 16^e eeuw, geschikt, om de Nederlandsche Roomsche-katholieke kerkelijke geschiedenis in het ware daglicht te plaatsen. Ik onthoude mij van bijzonderheden.

Eene derde verzamelplaats bezit deze stad in het *Provinciaal-Archief*, mede in de latere dagen geordend. (*)

Maar inzonderheid is de vierde bewaarplaats van historische gedenkschriften voor de wereldlijke, en gedeeltelijk ook voor de kerkelijke, geschiedenis van Utrecht gewichtig; te weten, het rijke *Stads-Archief*, sedert eenige jaren, onder en door de zorg van onzen onvermoeiden en scherpzinnigen beoefenaar der Vaderlandsche en bijzonder der Utrechtsche geschiedenis, den Burgemeester dezer stad, Jonkheer VAN ASCH VAN WYCK, behoorlijk en naauwkeurig geordend en geregistreerd; waarvan ons zoowel de uitgegeven historische schriften van het gemelde hoofd des stedelijken Bestuurs, als het tijdschrift voor *Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht* reeds proeven gegeven hebben.

Waar (om van andere verzamelingen, in onze akademische Bibliotheek en bij afzonderlijke personen berustende, niet te gewagen) zulk eene rijke verscheidenheid van oorkonden, nog in lange na door de zorg van geschiedvorschers en geschiedschrijvers niet uitgeput, gevou-

(*) Bij den afdruk dezer voorrede zie ik in het jaarlijkse verslag aan de Staten der provincie Utrecht, (3 Julij 1838.) de volgende opgave van den rijken voorraad van Handschriften, in dit Provinciaal-Archief voorhanden, welke hier worde overgenomen:

- » De handschriften van het provinciaal-archief, in het Gouvernementsgebouw bewaard wordende, bestaan:
- » 1°. Uit ruim vijf duizend folio boekdeelen, waarvan de oudste behooren tot de regering van Bisschop FLORIS VAN WEVELINCHOVEN, die in 1379-1398 het Utrechtsche Bisdom bestierde, en voortgaan, tot dat door Bisschop HENDRIK VAN BEIJEREN in 1528 het sticht onder het gebied van Keizer KAREL den V. gebragt werd.
- » De memoriaal-boeken van het Hof te Utrecht en anderen uit den tijd der regering van KAREL den V. en zijnen zoon FILIPS den II, zijn slechts gedeeltelijk aanwezig; maar uit hetzelfde tijdperk zijn de resolutien der Staten onzer provincie van het jaar 1536 af, bewaard gebleven; en loopen zij met de hen in latere dagen opgevolgde Besturen onafgebroken tot op de jongste tijden door. Hetzelve kan gezegd worden ten aanzien der resolutien der Gedeputeerde Staten, welke sedert 1580 aanwezig zijn; alle welke resolutien eene menigte origineele en authentieke afschriften bevatten, achter de notulen, waartoe zij behooren, ingebonden. De authentieke afschriften van de notulen der Staten-Generaal van de Vereenigde Nederlanden zijn van omstreeks 1590 tot 1795 aanwezig.
- » De overige belangrijkste oudste stukken, welke, om eene al te groote uitgebreidheid te voorkomen, hier slechts kunnen worden opgenoemd, zijn de resolutien der twee voorstenmende leden van de Staten, namelijk der geëligeerden uit de Geestelijkheid of der vijf Kapittelen en der Edelen en Ridderschap; — die der kamer van Financien, waarbij gevoegd kunnen worden de rekeningen, manualen der belastingen en andere financieele aangelegenheden der provincie, zoowel als van de goederen der kloosters en andere geestelijke instellingen.
- » Eindelijk eene belangrijke verzameling van stukken aangaande den Waterstaat, de Justitie en de Militie; en vooral een getal registers van de leengoederen van den Bisschop van Utrecht, van den Heer van Gaasbeek, van den Burggraaf van Montfoort en van de abtjij van St. Paulus te Utrecht, allen sedert de laatste helft der veertiende eeuw tot het begin der negentiende, op weinige uitzonderingen na, met de daartoe behoorende registers, volledig bewaard gebleven.
- » 2°. Uit eene menigte pakken, portefeuilles en cartonnen dozen, waarin de charters en andere documenten, meestal uit een vroeger tijdperk overgebleven, en behoorende tot de sub n°. 1. vermelde stukken, verzameld werden. Het getal derzelve kan niet juist worden opgegeven, maar wordt bij de steeds voortgaande classificatie dagelijks grooter. Ook deze stukken zijn van het grootste belang, en dienen, daar zij onder bepaalde rubricken gebragt worden, niet zelden, om het gebrek van bladwijzers of zaakregisters te vergoeden.
- » 3°. Eindelijk uit een aantal diplomata, waarvan aanvankelijk ruim tweeduizend zijn geïnventariseerd. Deze stukken, bestaande uit verbonden, overeenkomsten, privilegien enz., waarvan een goed gedeelte tot vroeger eeuwen behoort, mogen vooral voor geschiedenis, taal en regtskennis van gewigt gerekend worden. Het oudste tot nog toe in het archief opgespoorde stuk is een diploma van het jaar 1219, afkomstig uit het archief der abtjij van Oostbroek, tot welke het ook betrekking heeft."

den wordt, daar betaamt het onzen leeftijd die bronnen te openen. Het kan niet anders, of de Geschiedenis moet hierdoor noodwendig veelvuldig worden verrijkt. Wat in het duistere ligt, kan licht verspreiden over de kerkelijke en wereldlijke geschiedenis. — En waar de toegang tot deze archieven niet angstvallig en bekrompen gesloten wordt, daar voegt die mededeeling inzonderheid aan onze dagen.

Het was dan, dunkt mij, eene gelukkige gedachte van den werkzamen opdelver van geschiedkundige oorkonden, den Heer DODT *van Flensburg*, door de uitgave van zoodanig eene onderneming, hoedanig dit *Archief voor kerkelijke en wereldlijke geschiedenis van Utrecht* is, eene proeve te nemen, of onze landgenooten belangstellen in de verrijking hunner geschiedenis, en ik mogt zijn verzoek niet weigeren, deze onderneming aan ons historisch publiek aan te bevelen. Wat zoo velen, en daaronder een MATTHAEUS, BOR, DRAKENBORCH, BROEDERSEN, enz., uit de Utrechtsche bronnen hebben geput, moge door hem worden aangevuld.

Waar hij toch, door oordeelkundige schifting, alléén, hetgeen waarlijk belang heeft voor de geschiedenis, mededeelt; — hierin naauwkeurig te werk gaat, en den onvermoeiden en talloozen arbeid van een' BONDAM getrouw en diplomatisch nagaat; — de uit onderscheidene archieven opgedolven historische gedenkschriften, behoorlijk rangschikt, tot een geheel vereenigt, en, zoover dezelve nog niet zijn bekend gemaakt, mededeelt, en dus het reeds bekende aanvult en den geschiedschrijver nieuwe oorkonden ter beoordeeling voorlegt, — en eindelijk de bruikbaarheid zijner verzameling door registers vermeerdert, dan zal ook dit Archief, nevens zoo vele ondernemingen van onzen leeftijd, belangrijke diensten kunnen bewijzen.

Het ontbreke dan ook den verzamelaar en uitgever niet aan aanmoediging onder onze landgenooten en geleerden buiten 'slands, die bereid zijn ter ondersteuning en aankoop van deze verzameling, welke voor elken beoefenaar onzer vaderlandsche, kerkelijke en wereldlijke geschiedenis, die haar uit de bronnen zelve wil kennen en beoordeelen, van hoog belang worden kan.

Utrecht, 2. Julij, 1838.

H. J. ROYAARDS.

I N H O U D.

EERSTE STUK. Het LIBER VILOSUS van S. Marie te Utrecht, diplomatisch beschreven. . . bl. 1—40.

TWEEDE STUK. De werkzaamheden van het Generaal-capittel te Utrecht in 1524, sede episcop. vacante. . . . . bl. 1.

Bijvoegs. I. Geloofsbrief der afgevaardigden aan het generaal-capittel van wegens Marguerite, gouvernante der Nederlanden. . . . . 15.

II. Geloofsb. der afgevaard. aan 't gen-capittel van weg. Karel, hert. v. Gelre. 15.

Stukken betreffende de overgave der temporaliteit door bisschop Hendrik van Beijeren aan keizer Karel den vijfden.

I. Het Tractaet van Schoonhoven, 15 nov., 1527, en minuten. . . . . 17.

II. Het Tractaet van Dordrecht, 12 febr., 1528. . . . . 23.

Additie van sekere artikelen, te Dordrecht geaccordeert, tusschen de keyserl. Maj. ende mynen genadigen Heere van Utrecht, den xi. in february, 1528, na 't schryven des bisdoms van Utrecht. . . . . 29.

De peys van Gorcum, gemaect 3. october, 1528. . . . . 31.

Stukken, betreffende den inwendigen toestand der stad van Utrecht, in 1525.

1. Punten, gemaect by den gescicte wten gilden, ende van Hasenberch gepubliceert by Cornelis Henrickse van Vyanen, clerck van den byhouwers, 16. apr., 1525. 41.

2. Raminge ende overcomen by den gilden van der stat van Utrecht, meye 22, a°. 1525. 42.

3. Besluit van het capittel van S. Marie, wegens de violentien, waar aan hetzelve was blootgesteld, 5. juny, 1525. 43.

4. Copie des compromis, gekeert van den gilden aen myn genedigen heere van Utrecht, 19. aug., 1525. . . . . 45.

5. Wtspraecck van myn genedighen heere van Utrecht, 28. aug., 1525. . . . . 46.

6. Gebot des raets, 3. oct., 1525. . . . . 47.

DERDE STUK. Stukken, betr. de handelingen der kerkvergadering te Basel in de Utr. zaken.

1. Inlyving v. Jo. Passert en Nic. de Trajecto in de kerkvergadering te Basel, 21. aug., 1432. 49.

2. Bul der kerkvergadering te Basel, waarby dezelve, *sub poena excommunicationis*. **

gebiet, zekere goederen, aan het capittel van S. Marie te Utrecht ontvreemd, aan hetzelfde te restituëren, iii. non. octo., 1434.	50.
3. Vonnis, gewezen door de kerkvergadering te Basel, in zake, tusschen Jo. Passert, en 't capittel van S. Marie te Utrecht, 20. mart., 1436.	51.
4. Insinuatie van de voorgaande procedure, 24. mart., 1436.	62.
5. Procedure van wegens den Paus tegen Walraven van Meurs, 25. aug., 1436.	63.
6. Schryven van den Paus aan Filips, hertog van Bourgondië, etc.	72.
7. Schryven van den Paus aan Arnold, hertog van Gelre, etc.	73.
8. Schryven van den Paus aan die van Overijssel.	74.
9. Schryven van den Paus aan de staten van Utrecht.	75.
10. Handeling van Walraven van Meurs, als elect en confirmeert, 27. july, 1437.	76.
11. Copia mandati domini, dncis Burgundiae, facti per dominia sua, ne obediatur litteris Basileensibus, 7. july, 1439.	77.
Epistola venerabilis patris, fratris Johannis Brugman, ordinis minorum, ad quendam fratrem domus domini Florentii.	79.
De stichtings-oorkonden van het Utrechtsche Fraterhuis.	89.
Berigt omtrent een Cod. MS. der keizerlijke bibliotheek te Weenen, als bevattende sukken, betrekkelijk het schisma ecclesiae Trajectensis, a. 1423 sqq.	95.

VIERDE STUK. Stukken aangaande Engelbert van Cleve, als ruwaard van het sticht.

1. Verbant der drie staten 's lants van Utrecht in der sake van myn joncheer van Cleve. L.V. av. purif., 1482.	97.
2. Verbant der ritterscap ende steden des gestichts van Utrecht aan dese syde der Yselen, in ontfanginge myns jonchere van Cleve, 11. febr., 1482.	98.
3. De confirmacy, die myn joncheer van Cleve in onderhoudenisse der stat rechten gedaen heeft, 24. febr., 1482.	101.
4. Wtsettinge, belieft by myn joncheer van Cleve, 24. febr., 1482.	102.

Stukken, loopende over het tijdperk 1486—1500. der Utrechtsche geschiedenis.

1. Compositie tusschen Utrecht ende Amersfoort over de renten. 's Maend. post inv., 1486.	103.
2. Zoene tusschen bisscop David van Bourgonien mitten gesticht ende joncker Johan, heere tot Wyssche. Dond. na Ald. heyl., 6. aug., 1490.	104.
3. Enicheyt tusschen Utrecht en Naerden, 15. Maert, 1492.	107.
4. Eninge tusschen Utrecht ende Wyck. Vryd. na S. Anthonis dach, 1493.	109.
5. Sauvegaerde des Roemschen coninx, 1494.	109.
6. Compromiss ende geblyff tusschen den hertoge van Gelre ende onsen genedigen van Utrecht, 4. april, 1495.	111.
7. Wtspraeck myns genadigen heren van Utrecht, tusschen den heer van Ysselsteyn ende ridderscap ende stat van Utrecht, 17. maart, 1498.	114.
8. Accort tusschen Utrecht ende Amersfoort van morgengelt te deylen, 18. jan., 1499.	116.
9. Die stat Gent aen Utrecht van een jairmact, 1. sprocke, 1499.	117.
10. Ordinantie opte waeck. Woensd. na Simon ende Juda, 1499.	118.

Stukken, loopende over het jaar 1511, 12, 15 en 17. der Utrechtsche geschiedenis.

1. Verbantbrief van renten van wegen den dryen staten 's lants van Utrecht, vercoft wtten Hynderdam, in der oerloghe tegens den here van Ysselsteyn, 14. febr., 1511.	119.
2. Leest, daarna de staten des Nederstichts losrenten vercoft hebben. S. Peters avont ad cathed., 1511.	121.

3. Verbanbrief van den Meelzys, gemaect by den drien staten, 11. mey, 1511.	122.
4. Brief van bysscop Frederick van Baden, aen de staten van Utrecht, 8. july, 1511.	124.
5. Laetste zoene tusschen den Bourgoensche, den greve van Buereu, mitten jongen heer van Yselsteyn, ende onsen genedigen heer van Utrecht ende gesticht van Utrecht, aug., 1511.	125.
6. Gelolte van sekere nabescreve heeren, om den tractaet van peyse voirescreve by den jonge prince te doen confirmeren, etc. 7. august, 1511.	129.
7. Brief van bisscop Frederick van Baden aen zyn leenman Geryt van Zuylen van Nyevelt, 4. nov., 1512.	130.
8. Brief van de regentesse Margaretha aen bisscop Frederick van Baden, 4. july, 1515.	131.
9. 't Geleyde voer allen ouden ruytersculden, 1. mey, 1517.	132.

Stukken, loopende over de jaren 1525—1527. der Utrechtsche geschiedenis.

1. Brieve, d. gheestelicken afgedwongen xxv ^m . gold.guld. optebrengen etc., 24. mey, 1525.	133.
2. Generale remissie van commotien ende oproeren, julio, 1526.	134.
3. Clockluyd. in tegenwoordigheid d. raden 'sheeren v. Utrecht, woensd. n. S. Valent., 1527.	135.
4. Slytinghe d. staten v. Utrecht, ruer. de wtspraec v. d. bisscop, 1525., 16. maert, 1527.	137.
5. Confirmatie van de voorgaende slytinghe door bisscop Henrick, 1. apr., 1527.	140.
6. Procuratie der staten van Utrecht, om losrenten te lichten, 5. jan., 1528.	140.
7. Hoe Maerten van Rossem naer den Haghe is getoghen, 1528. (memor. hist.)	141.

VIJFDE STUK. Stukken betreffende bisscop David van Bourgondie en het sticht, onder zijn bestuur.

1. Translaet vande minuten van myns genad. heer den hertoghe van vergiffenisse, 1456.	143.
2. Minute v.d. brieven, by welken m. gen. heer d. hertoghe consenteert precarium, 1456.	144.
3. Min. v.d. brieven van non-praejudicien, ten voordeele v.d. staten des Ned-stichts, 1456.	145.
4. Translaet v.d. minuten v. myn here 'sbyscops v. Utrecht, brieve v. vergiffenisse, 1456.	145.
5. Translaey van den sulken brieven, als die van den staten, der stat ende Ned-sticht van Utrecht geven sullen, als vercalt is, etc.	147.
6. Brieve, waarby Jan, hertoch v. Cleve, en Adolph, syn broeder, beloven, het tractaet te sullen doen nacomen, 3. aug., 1456.	148.
7. Jan van Cleef machticht Gysb. v. Brederode, den brief, hem door den staten v. Utrecht wtgereikt, als eygenaer te gebreyken. Christd., 1456.	148.
8. 's Genadighen heren van Utrecht bevel aen de maerscalcken, roerende de verdreven borgeren, daechs na S. Valentynsdach, 1457.	149.
9. G. ende R. v. Brederode gev. aen m. gen. heer v. Utrecht een goet bestant, 20. nov., 1457.	151.
10. Confirmatio tractatus domini ducis Burgundiae facti inter dominos David epis., et G. praeposit. Trajectens. cum absolute dicti domini G. praepositi et suorum adhaerentium ab omnibus censuris, 4. id. maji, 1459.	153.
11. Reservacio et assignacio pensionis annuae IIII ^m . II ^c . florenorum aureorum de reno, ex fructibus, etc., ad usum domini G. praepositi, etc., id. maji, 1459.	154.
12. Bulla executorialis super pensione praedicta, prid. id. maji, 1459.	155.
13. Assignacio bonorum mensae episcopalis citra Ysselam, per r. d. David, episc. Traj., facta vener. dom. G., praeposito Traject. pro pensione sibi debita, etc., 1. juny, 1464.	156.
14. Acte v. getuyg., voor Burgerm ⁿ v. Utr., ten versoeke v. d. abt v. S. Paul., 7. dec., 1469.	158.
15. Beclachten op ons heren van Utrecht, over de punten, die myn here van Utrecht gedaen soude hebben teghens synen eedt.	160.
16. Henr. vander Aa sweert, niet te sullen doen teghens syn genade, etc., 20. jan., 1484.	168.
17. Henr. vander Aa, weder binnen de stat moghende comen, sweert. niet tegen syn genade, etc., te doen, 25. jan., 1489.	169.

18. Verz. der ballingen v. Utr., totten gebruycke van hare goederen, etc., te mogen comen.	170.
19. Commissie voor Berndt Uten Enge, als casteleyn van Ter Horst, 10. apr., 1488.	171.
20. Dedinghe van myn gen. heer en de staten v. Utrecht met Fre. v. Yselsteyn, 26. fbr., 1493.	172.
21. Brief v. quyttscheldinghe voor B. Uten Enghe, als maersch. v. 't Ov-sticht, 20. jun., 1493.	173.
22. Commissie voor Dirck v. Beckesteyn, als forestier van 't bosch te Haerlem, 9. jan., 1497.	173.

Stukken, betreffende de geestelijke broederschappen te Utrecht, in de middeleeuwen.

1. Ordonnantie van het broederschap van 't heylighe Cruys. Cruysav. inventio, 1313.	175.
2. Ordonnantie van het heylighe Cruys gasthuys. S. Remeysdage, 1412.	179.
3. Tweede ordonnantie van 't Cruys gasthuys. S. Servaesdach, 1413.	184.
4. Fundatio fraternitatis in hospitali S. Martini in suburbio Traj. Opten heyl. palmav., 1472.	186.

ZESDE STUK. Stukken, loopende over de jaren 1577 en 1578. der Utrechtsche geschiedenis.

1. Brief der staten van Utrecht aen den prince van Orangien, 3. jan., 1577.	191.
2. Memoriale historieum, 23. fbr., 1577.	192.
3. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 26. mart., 1577.	195.
4. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 31. mart., 1577.	198.
5. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 7. apr., 1577.	198.
6. Don Jan van Oostenryck, etc., aen die van Utrecht, 9. maji, 1577.	203.
7. Coppe vande conclusie van de vyff godtshuysen, 11. jun., 1577.	204.
8. Resolutie vande vroedschap, 16. jun., 1577.	204.
9. Verclaring der acht hoplyden, 16. jun., 1577.	204.
10. Brief der hoplyden aen mynheer van Bousso, 19. juny, 1577.	205.
11. Anto. van Riebeeck aen Floris Thin, 3. jul., 1577.	206.
12. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 14. aug., 1577.	206.
13. Les estats d'Utr. a mss. les estats. gener. des Pays-Bas a Brux., av. apost., 19. aug., 1577.	207.
14. Pieter van Vryenes aen Floris Thin, 26. spt., 1577.	209.
15. Requeste van L. vander Moelen, om ontslaghen te wesen v. 't scependom, 22. oct., 1577.	210.
16. Ander requeste by denzelven, ten fyne voorsz., 19. nov., 1577.	210.
17. Brief vande regeerders der stadt Utrecht, tot antwoordt aen de HH. vanden hove, roerende de voorgaende requesten.	211.
18. Floris Thin aen Ger. Wyckersloot, 14. dec., 1577.	212.
19. De staten van Utrecht aen de staten generael, apr. (?), 1577.	213.
20. Van alle inconvenientien, die dorch dat slot van Vredenborch, etc., gevallen zyn, 1577.	215.
21. Quitancie vande penninghen, gecomen vanden sulverwerk der kerke, 17. may, 1578.	218.
22. De staten van Utrecht beloven den vyff godtshuysen, de gefurneerde penningen, etc., weder te sellen restituieren, 24. may, 1578.	219.
23. Floris Heermale, wt Antwerpen, aen de staten van Utrecht, 29. juny, 1578.	220.
24. Dezelve aen dezelve, 2. july, 1578.	222.
25. Request v. wegghen 't conv. v. S. Pauwels binnen Utrecht, aen den ertshertoch Matthias, ruerende de incorporatie van haerl. goederen tot 't nyeuwe aertsbisdom, jul., 1578.	224.
26. Johan, grave toe Nassaw, aen mr. Floris Thin, 3. spt., 1578.	226.
27. Floris Heermale wt Antwerpen aen de staten van Utrecht, 5. dec., 1578.	227.
28. Instructie v. wegghen de vyff ecclesien van Utrecht, gegheven hr. en mr. Ja. Cuyntorff, omme hem daer nae by de excell. vande prince v. Orangien, etc., te reguleren, 1578.	229.

Stukken, loopende over de jaren 1553—1558. der Utrechtsche geschiedenis.

1. Accomod. entre le clerge d'Utrecht et la gouvernante sur un subside, 19. aug., 1553.	231.
2. Resolutie ende conclusie der staten van Utrecht ende Montfoert, rakende ene petitie van wegghen keyserl. majesteit, 21. apr., 1554.	232.

3. Inhuldiginghe Philippi, regis Hispaniarum, inden lande van Utrecht, 26. oct., 1555. 234.
4. Consent van den coninck, om renten te lichten, 13. jun., 1558. 236.

ZEVENDE STUK. I. Remonstrantien, door de gedeputeerden v. weghens Gelderland overgegeven aen don Louis de Requesens, etc., in october, 1574. 239.

2. Reeckeninghe, etc. van W. v. Lamsweerde seert., van de administratie vande pennin-
ghen, gecomen van het zilver ende goud der kercken ten Dom, etc., fbr. sq., 1578. 257.

3. Relatie van hetgeen W. Oem, etc. den baron van Hierges aengedient heeft, belan-
ghende de pacificatie, etc., 1576. 263.

4. Lettre de M. le card. Granvelle a M. de S. Bavon, Rome, 11. aug., 1576. 269.

5. Hoe die gemutineerde Spaengiaerden in't eyndt van't jaer 1574. voor de stadt van
Utrecht gecomen zyn, nov. en dec., 1574. 271.

6. Brief van Fred. Schenck van Tautenburch aen Jo. Bruhesen, 4. aug., 1574. 278.

7. Stukken, betreffende het tresorierschap van Gerrit Jansz. Delff, 1580. 279.

8. Brieven: 1. J. des Hornes aen mademoiselle de Montmorency, 14. jan., 1566. 289.
2. Van wegen den prince v. Orangien aen de regering v. Ysselsteyn, 23. july, 1566. 289.
3. Ordre van den hertoch van Alva, 15. aug., 1568, 290.
4. Gasp. Schetz aen Floris Thin, 9. july, 1570. 290.

ACHTSTE STUK. Brieven en stukken, tot opheldering der geschiedenis d. Nederlanden, in-
zonderheid met betrekking tot de Utrechtsche zaken, van 1565—1569.

1. Viglius aen Jo. Bruhesen, 7. juny, 1565. 291.
2. 27. juny, 291.
3. 12. spt., 292.
4. 22. nov., 292.
5. 16. dec., 293.
6. 12. maji, 1566. 293.
7. 11. aug., 293.
8. 24. aug., 294.
9. Corn. Boonen aen Ger. Wyckersloot, 14. spt., 1566. 294.
10. Viglius aen Jo. Bruhesen, 23. spt., 1566. 296.
11. Tsamenspraeck, geh. te Haerlem, 18. oct., 1566, tusschen Jan Gerritz, mr. Claes, enz.,
ter eenre, ende Jan Arentsz, enz., ter andere zyde. 297.
12. Viglius aen Jo. Bruhesen, 19. nov., 1566. 299.
13. 11. jan., 1567. 299.
14. 27. jan., 300.
15. Instructie voor de gedeput. aen hare hoocheyt, weg. de vereen. v. Vianen met Utrecht. 300.
16. Die van Lopick aen't capittel van S. Marien te Utrecht. 303.
17. Viglius aen Jo. Bruhesen, 8. mart., 1567. 303.
18. 19. mart., 303.
19. 21. maji, 304.
20. 30. jun., 304.
21. 19. aug., 305.
23. 5. spt., 305.
24. 5. dec., 306.
25. Guil. de Castro aen zyn broeder Joannes, 29. jan., 1568. 307.
26. Jo. Metellus aen Corn. Valerius, prid. non. febr., 1568. 308.
27. Viglius aen Jo. Bruhesen, 17. febr., 1568. 309.
28. 25. febr., 309.
29. 12. maji, 310.

30. Corn. Boonen aen Ger. Wyckersloot, 5. jun., 1568.	310.
31. Viglius aen Jo. Bruhesen, 20. jul., 1568.	311.
32. . . . . 4. oct., ...	311.
33. Declaration etc. des deputez des estats gen., comp. a l'assembl. de Brux., 21. mars, 1568.	312.
34. Viglius aen Jo. Bruhesen, 23. mart., 1569.	314.
35. . . . . 19. may, ...	315.
36. Corn. de Castro aen zyn broeder Jo. a Castro, 5. id. aug., 1569.	315.
37. Viglius aen Jo. Bruhesen, 13. dec., 1569.	316.
 Ordonnantien op de Dach- ende Nachtwacht binnen Utrecht, gemaect in 1566—1578.	 317-334.
Missive by die van Zeelent aen den rentm. te Tertholen, nop. d'admin. der domeynen, 1578.	336.
Matthias, archid. Austriae, aen Fr. Schenck a Tautenburch, archiep. Ultr., 17. jan., 1579.	337.
Acte van decharge voor de commissarissen Joa. Ortell ende Jor. Frinck, 20. apr., 1579.	338.

TIJDREKENKUNDIGE OPGAVE

VAN DEN

I N H O U D.

1313. Cruysav. invent. Ordon. van het Cruysbroederschap.	bl. 175.
1412. S. Remeyd. Ordon. van het Cruysgasthuys.	159.
1413. S. Servaesd. Tweede ordonnantie van het Cruysgasthuys.	184.
1423. Over een H.S. betreffende het schisma der Utrechtsche kerk.	95.
1432—1437. Stukken, loopende over dat zelfde schisma.	50.
1439. Jul. 7. Mand. duc. Burgundiae, ne litt. Bas. conc. obediatur.	50.
1456—1470. Stukken, betreffende bisschop David van Burgondien en het sticht, onder zijn bestuur.	143-160.
1472. Heyl. palmav. Fundatio fraternitatis S. Martini in suburbio Trajectensi.	186.
1475 sq. De stichtings-oorkonden van het Utrechtsche Fraterhuys.	89.
1482. Stukken, betreffende Engelbert van Cleve, als ruwaert van het sticht.	97-102.
1484 en 1489. Hendr. vander Aa zweert oorvede.	168 en 169.
1486. 's Maend. post invoc. Compositie tusschen Utrecht en Amersfoort.	103.
1488. Apr. 10. Commissie voor Berndt Uten Enge, als casteleyn van Ter Horst.	171.
1490. Aug. 6. Zoen tusschen bisschop David en Jo. van Wyssche.	104.
1492. Maert 15. Enicheyt tusschen Utrecht en Naerden.	107.
1493. Febr. 26. Dedinghe des bisschop en der staten van Utrecht met Fre. v. Ysselsteyn.	172.
— Jun. 20. Decharge voor B. Uten Enghe, als maerschalk van het Over-sticht.	173.
— Vryd. na S. Anto. Eeninghe tusschen Utrecht en Wyck.	109.
1494. Sauvegaerde des Roemschen Coninx.	109.
1495. April 4. Compromiss tusschen den hertoge van Gelre en den bisschop van Utrecht.	111.
1497. Jan. 9. Commissie voor D. van Beckesteyn, als forestier van het bosch te Haerlem.	173.
1498. Mart. 17. Wtspraeck van den bisschop tusschen den heer v. Ysselsteyn en Utrecht.	114.
1499. Jan. 18. Accoort tusschen Utrecht en Amersfoort.	116.
— Sporeke 1. De stad Ghent wegens een jairmarct.	117.

1541. 12., 15., 17. Stukken, inzonderheid betreffende de geschillen met den heer van Ysselsteyn.	119-129.
1524. De werkzaamheden van het Generael-Capittel.	1-16.
1525—1527. Stukken, betreffende de stad en het sticht onder bisschop Henrick van Beyeren.	1-15. en 133-140.
1527. Nov. 15. Het tractaet van Schoonhoven.	17.
1528 Febr. 12. Het tractaet van Dortrecht.	23.
— Octob. 3. De peys van Gorcum.	31.
1553 sq. Twee stukken, betreffende de keyserlyke bede.	231 sq.
1555. Octob. Inhuldiginghe van Filips II. in de landen van Utrecht.	234.
1558. Jun. 13. 's Conincs consent, om renten te lichten.	236.
1565—1578. Ordonnantien op de wacht binnen Utrecht.	317-334.
1565—1569. Brieven van Viglius aen Jo. Bruhesen.	291-316.
1566. Spt. 14. Corn. Boonen aen Ger. Wyckersloot.	294.
— Octob. 18. Tsamenspraeck, gehouden te Haerlem.	297.
— Jan. 14. J. des Hornes aen Mademoiselle de Montmorency.	289.
— Jul. 23. Van wegen den prince van Orange aen die van Ysselsteyn.	289.
1567. Wegens de vereeniging van Vianen met het sticht.	300.
— Die van Lopic aen het Capittel van S. Marie.	303.
1568. Jan. 29. Gu. de Castro aen zyn broeder Joannes.	367.
— pr. non. Febr. Jo. Metellus aen Corn. Valerius.	308.
— Mart. 21. Specification des deputez des estats generaux a l'assemblee de Bruxelles.	312.
— Jun. 5. Corn. Boonen aen Ger. Wyckersloot.	310.
— Aug. 15. Order van den hert. van Alva.	290.
1569. id. Aug. Corn. de Castro aen zyn broeder Joannes.	315.
1570. Jul. 9. Casp. Schetz aen Flor. Thin.	290.
1574. Aug. 4. Fre. Schenck van Tautenburch aen Jo. Bruhesen.	278.
— Octob. Remonstrantien wegens Gelre aen Requesens.	239.
— Nov. en Dec. De gemutineerde Spangiaerden voor Utrecht.	271.
1576. Relatie van Willem Oem.	263.
— Aug. 11. Granvelle aen M. de S. Bavon.	269.
1577., 1578. Brieven enz. over dat tijdvak der Utrechtsche geschiedenis.	191-229.
1578. Febr. Rekeninghe v. Lamsweerde, wegens het zilver en goud van 't Domkapittel.	257.
— Missive by die van Zeelant aen de rentmeester van Tertholen.	336.
1579. Jan. 17. De aertshertoch Matthias aen den aertsbisschop Schenck v. Tautenburch.	337.
— Apr. 20. Decharge voor Ortell en Frinck, als commissarissen.	337.
1580. Betreffende het tresorierschap van Ger. Jansz. Delf.	279.

ARCHIEF

VOOR

DE KERKELIJKE EN WERELDSCH E GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

EERSTE STUK.

HET *LIBER PILOSUS* VAN S. MARIE TE UTRECHT,
DIPLOMATISCH BESCHREVEN.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

HET
LIBER PILOSUS

VAN
S. MARIE TE UTRECHT,

BERUSTENDE IN HET
Domein - archief
ALDAAR,
DIPLOMATISCH BESCHREVEN DOOR WILLEN PROF.
PIETER BONDAM.
DE BESCHRIJVING OVER HET *LIBER PILOSUS*
HERZIEN EN VERBETERD
DOOR
J. J. DODT VAN FLENSBURG.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

LITERA BURCHARDI, Episcopi Trajectensis, super
ecclesia de Herenkem.

In nomine Domini Jhesu Christi et in nomine piae matris
ejus, universis fidelibus praesentibus et futuris; quod Ego,
Burchardus, Dei misericordia Trajectensis episcopus, eccle-
siam de Herenkem, dedi beatae Mariae ad custodiam eccle-
siae novi operis, quam praedecessor meus, felicitis memoriae
Conradus episcopus, fundaverat. Ut autem commodior sit
custodi ipsa ecclesia, et per hoc gratior sanctis elemosina mea,
dimisi eam a circatu, ab oblatiis, ab omni denique reditu li-
beram, excepto servitio praepositi, quod ipse custos persolvat.
Quod ut ratum maneat, jussi per hanc cartulam memoriae
commendari, et eam meo sigillo signari. Actum est hoc anno
ab incarnatione Domini M^o. C. primo, indictione nona, sub
Henrico Imperatore Henrico filio ejus rege sub testimonio
Christi et ecclesiae. Qui hoc infringere temptaverit, iram
summi pontificis incurrat, nec matrem ejus propiciam inve-
niat.

Liber pilosus, pg. 477.

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF
TORONTO
1881

Tweederlei zijn de lezers, welke wij bij de uitgave der beschrijving van het *Liber pilosus* voor oogen hebben. In de eerste plaats zijn het zulke, voor welke dezelve bij uitsluiting of toch bij uitnemenheid daartoe zal dienen, het aanwezen der daarin beschrevene oorkonden in het algemeen duidelijk aan te wijzen, terwijl ieder van hen, naar zijne behoefte, een nader onderzoek omtrent dezelve zal kunnen en willen ondernemen. Voor deze lezers is elke, dus ook de volgende inleiding overbodig, en titel en werk voldoende. Maar wij zullen, in de tweede plaats, ook wel lezers vinden, die zich uit het gebruik van dezen arbeid, als zoodanig, bij hunne studien, meer of mindere uitkomsten beloven, en om deze reden niet versmaden, denzelven te raadplegen. Voor zulke lezers zal eene korte inleiding wel haar nut kunnen hebben. Wanneer wij ons namelijk in de omstandigheden dezer laatstgenoemde lezers verplaatsen, dan doen zich voor ons eene menigte hiertoe betrekkelijke vragen op, welke beantwoording zich noch uit den titel van het werk noch uit het werk zelf voldoende laat opmaken, en waarvan evenwel de mindere of meerdere waarde van den ganschen arbeid, voornamelijk mede afhangt. Zoo hierdoor tevens mogt gezegd zijn, dat deze vragen vooral het wezen der zaak betreffen, en derzelve oplossing, als een wetenschappelijk streven, alleenlijk de meerdere bruikbaarheid van het werk, en geene bevrediging van ijdele nieuwsgierigheid mag beoogen; zoo kan het ons toch geen verwijt berokkenen, dat wij deze inleiding met eene beschrijving van het uiterlijk van het *Liber pilosus* beginnen, indien daarna blijkt, dat zich genoemde vragen gedeeltelijk alleen langs dezen weg laten oplossen.

Het *Liber pilosus*, dan, is geen boek in den gewonen zin van het woord, maar een, uit eene menigte van kleinere of grootere *fasciculi*, ook wel hier en daar uit enkele bladen bestaande, en in een lederen omslag zamengevoegde bundel; waaruit zich dan het bijwoord *pilosus* als van zelf verklaart. Blijkbaar zijn deze enkele gedeelten, waaruit het geheel bestaat, geschreven, alvorens zij met elkander werden verbonden. Doorgaans is elk gedeelte, hetwelk zich van het naastliggende, veelal mede door een onderscheid in het formaat te kennen geeft, door eene en dezelfde hand geschreven, en kenmerkt zich nog daarenboven, als bijzonder gedeelte, door eene zekere tijdelijke of zakelijke, afgeslotene orde en opvolging der enkele oorkonden; terwijl in deze orde de bekende omgekeerde tijdverhouding der *transfixa* tot de *transfixis*, veelal nog eene onder-orde vormt; gelijk zich deze waarneming bij den eersten blik aan den lezer opdringt. Toch is dit alles slechts in 't algemeen waar, en in het bijzonder zoekt men niet zelden elke tijd- en zaakorde te vergeefs.

Haren oorsprong verschuldigt deze verzameling van afschriftelijke oorkonden, in hare deelen, gelijk in haar geheel, hoogstwaarschijnlijk, van den eenen kant, aan de behoefte, om, bij het gedurig toenemende getal der kerkelijke documenten, een overzicht gemakkelijker te maken; terwijl men, van den anderen kant, er welligt op bedacht mag zijn geweest, den inhoud der oorspronkelijke oorkonden voor de vergetelheid te bewaren; gelijk reeds wij dan ook veelvuldig redenen hebben daarvoor dankbaar te zijn. Ook de overige capitteels bezaten zulke, of soortgelijke, of ten minste tot hetzelfde doeleinde vervaardigde verzamelingen, van welke de *Liber catenatus S. Salvatoris*, en de *Codex donationum imperialium ecclesiae majoris*, onder de grondige Nederlandsche diplomaten meer bekend en veel sterker gebruikt zijn geworden, dan ons *Liber pilosus*; waarvoor dan ook zeer goede redenen bestaan. Met de, bijzonder uit de veertiende en vijftiende eeuw, veelvuldig, ook in de Utrechtsche archieven voorkomende, zoogenaamde *Copij-boeken*, heeft ons *Liber pilosus* wel minder gemeenzaams. Hun doel schijnt veelal een ander te zijn geweest, en meer dat onzer *Concept-boeken*. Ten minsten toonen de copij-boeken, welke wij zelve gelegenheid gehad hebben in te zien, volstrekt dezen stempel.

Uit dit gezegde blijkt tevens het character der verzameling en hare zakelijke verhouding tot de oorspronkelijke oorkonden, zoo als eveneens het volstrekt betrekkelijke hunner bewijskracht. Met weinig meer stelligheid laat zich bepalen, hoe beide, de oorspronkelijke oorkonden en derzelve afschriften, zich tijdelijk tot elkander verhouden. Dat hier eene algemeene bepaling van den ouderdom der afschriften, zoo als zich die bij boeken-handschriften, onder omstandigheden laat geven, niet mag gevorderd worden, ja, volstrekt onmogelijk is, leert de beschrevene eigenaardige inrichting der verzameling. Maar ook met betrekking tot

de gemelde afzonderlijke gedeelten, waaruit het geheel bestaat, achten wij zoodanige bepaling eene vergeefsche, of zich niet beloonende moeite te zijn; wij althans wagen het niet ons dezelve tot taak te stellen. Alles wat wij hieromtrent meenen te mogen en moeten zeggen, bestaat daarin, dat die, in de verzameling voorkomende oorkonden, uit de twaalfde en dertiende eeuw, grootendeels in deze laatste, en dat die uit de volgende eeuwen hunne *originalia* in niet langere tijdsafstanden zijn opgevolgd; hetwelk door de beschrijving zelve dan nader wordt toegelicht.

Zoo veel over het *Liber pilosus* zelf. Wat de beschrijving van hetzelfde aangaat, zoo noemt de titel haren eersten vervaardiger, den grondigen vorscher BONDAM, aan wien het groot Charterboek van Gelderland eenen duurzamen roem waarborgt; een werk, waartoe ook onze verzameling hier en daar het hare heeft opgeleverd. Gaarne zouden wij bij deze gelegenheid dien voortreffelijken geleerden, wiens arbeiden ons dikwijls van zoo hoog nut zijn geweest, een gedenkteeken der dankbaarheid hebben opgericht, maar, gevoelende over de daartoe behorende bouwstoffen, althans nog niet, vrijelijk te kunnen beschikken, hebben wij gemeend, dit tot eene andere gepaste gelegenheid te moeten uitstellen.

Reeds voor jaren leerden wij een afschrift van BONDAM's beschrijving kennen; en derzelve beduiding en waarde wel begrijpende, rees bij ons aanstonds de wensch, dezelve door den druk ook voor andere toegankelijk te maken. Maar voor als nog oordeelden wij het ook bij den wensch te moeten laten, en deszelfs verwezenlijking uit te stellen, tot wij gelegenheid mogten hebben het *Liber pilosus* zelf te vergelijken. Deze gelegenheid deed zich dan op eene bijzonder aangename wijze voor ons op, toen het omstreeks twee jaren geleden zijne MAJESTEIT DEN KONING, op voordragt der H.H. Curatoren der Hooge School, behaagde, de gezamenlijke, uit de capittels herkomstige, en als zoodanig deel van het Utrechtsche domein-archief gewordene eigenlijke boekwerken, handschriften zoowel als drukken, tot een bestendig gebruik aan de Academie over te laten; en wij, ingevolge daarvan, door den Hr. bibliothecaris VAN HEUSDE er mede belast werden de herstelling dezer boeken, voor zoo verre dezelve nog mogelijk was, en noodig en nuttig kon geacht worden, te besturen, en daarna de verplaatsing in het bibliotheeks-locaal te bezorgen, na alvorens den daarvoor onmisbaren, fundamenteal- en nominaal-catalogus te hebben geconsigneerd.

Schoon dit alles in de zij-vertrekken van het archief-gebouw zijnen voortgang had, zoo viel ons toch het geluk ten deel, juist in een van deze vertrekken onzen grijzen *Liber pilosus*, ja, er de eigenhandige beschrijving van Prof. BONDAM bij te ontmoeten. Wij aarzelden thans niet langer aan onzen reeds lang gevoeden wensch te voldoen, waarin ons door den Hr. agent VAN DOORN niet weinig werd te gemoet gekomen, die ons met de hem zoo

eigene wellevendheid op de verplichtendste wijze toestond, het *liber* bij aanhoudenheid te kunnen vergelijken; waarvoor wij den Hr. VAN DOORN, in den naam der wetenschappen, bij deze eenen warmen dank meenen te mogen brengen.

Na dit alles, zouden wij nu nog gelegenheid hebben het op den titel geplaatste: *herzien en verbeterd*, nader toe te lichten, door van den geheelen arbeid te gaan ziften, hetgeen wij daarvan als het onze meenen te mogen in aanspraak nemen. Maar, dewijl het ons voorkomt, dat de bruikbaarheid van het werk daar weinig of niets aan zoude winnen, zoo oordeelen wij dit te mogen achterwege laten. Alleen zij de lezer er van verwittigd, dat wij de in het latijn gestelde diplomata van de nederduitsche door sterretjes hebben kennelijk gemaakt; en dat wij, vooral ten aanzien van de spelling der eigennamen het belang der wetenschappen in 't oog houdende, deze zoo naauwkeurig mogelijk uit den *Liber pilosus* hebben wedergegeven.

De *litera Burchardi*, geplaatst in *dorso tituli*, is, aangaande de woorden, stiptelijk overgebracht, en de lezing komt dus op rekening van den afschrijver.

Geschreven den 1sten Februarij, 1838.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

BERIGT VAN DE BRIEVEN

EN ANDERE DOCUMENTEN, WELKE GEREGISTREERD STAAN IN HET OUDE
PERKAMENTEN MS. IN FOLIO, OUDTIJDS GENAAMD HET *LIBER PILOSUS*,
AFKOMSTIG UIT HET CAPITTEL VAN S. MARIE TE UTRECHT,
THANS BERUSTENDE IN HET DOMEIN-ARCHIEF ALDAAR.

---

* 1418. *Jul. 8.* Ordonantie, dat geen canunnik, afwezig zijnde *extra provinciam Coloniensem*, stem, of eenige capitulaire regten zal genieten, *pg. 1.* (*Pg. 2. niet beschreven.*) ⁽¹⁾.

Conditien van het verkopen van de tienden in Lopick, *pg. 3.* ⁽²⁾.

Conditien van de korentienden te Houten en in 't Goey, *pg. 4 sq.* ⁽³⁾.

* Register van verscheidene stukken, welke in dit boek gevonden worden, *pgg. 5-12.* ⁽⁴⁾.

1393. *Vrydag na S. Geertruden-dach.* Overdragt der stad Nimwegen met het capittel, over het betalen van den tol te Smithuisen, *pg. 13.* ⁽⁵⁾.

Aanteekening of lijste, welke steden vrij en niet vrij zijn op den tol te Embrik, alsmede hoeveel tol betaald wordt, *pg. 13.* ⁽⁶⁾.

Op S. Laurens-avond anno &c. nono (1509.) Certificatie der regering van Embrik, dat het capittel den tol weder aan zich gelost had, en de bovenstaande tollijste der steden aan de bedienden der tol had ter handen gesteld, *pg. 14.* ⁽⁷⁾.

1510. *Maendag na Cantate.* Johan, hertog van Cleef, confirmeert het privilegie van graaf Reynald van Gelre, van den jare 1318,

donredages na dertyen dach, waarbij aan 't capittel vergund wordt den tol binnen Emmerik te heffen, *pg. 15.* ⁽⁸⁾.

1510. *Symonis & Judae.* De tol van Emmerik weder aan 't capittel afgestaan door den tijdelijken heer van Culenburg, Anthonis van Lalaing en zijne vrouw, *pg. 16.* ⁽⁹⁾.

1512. *Vrydag na Oculi.* Bevel des hertogs van Cleef aan alle amptlui den en rechters, om 't capittel goed regt te laten wedervaren, en bijstandig te zijn tegen alle ontvreemding van hunnen tol te Emmerik, *pg. 17.* (*Pgg. 18. 19. 20. niet beschreven.*) ⁽¹⁰⁾.

1510. *Jun. 21.* Ordonnantie van 't capittel, hoe de drie zielpriesters de misse zullen lezen na den dood van jonkvrouw Tymen Peter Goyerssoens weduwe, welke daartoe 12 morgen lands in Bylevelt gegeven had aan 't capittel, *pg. 21.* ⁽¹¹⁾.

* 1509. *Febr. 12.* Statuut voor de *canonici honoris*, en hun salaris voor hunne kerkdiensten, *pg. 22.* — * Statuut van 't capittel, hoeveel de *canonici honoris*, de misse en andere kerkdiensten voor een *canonicus prae-bendatus* waarnemende, voor iedere misse en dienst zullen trekken, *pg. 23.* ⁽¹²⁾.

* 1509. *Novb.* 27. Statuut, hoeveel de *presbyteri animarum*, of zielpriesters, zullen gemeten en trekken, *pgg.* 23. 24. (15).

* 1511. *Jun.* 11. Statuut, waarbij de voorgevallene oneenigheden en injurien tusschen de canunniken in vergetelheid worden gesteld, en onderling vergeven; en vastgesteld, dat, wie vervolgens een anderen zou injurieren, slaan, of anders delinqueren, door 't capittel zal gestraft en gecorrigeerd worden, zonder te mogen appelleren. *pg.* 25. — * Korte aantekening, waar geregistreerd staat een pauselijk *indultum*, alsmede eenige statuten: *de conferendis minoribus officiis ecclesiae*, *pg.* 25. (14).

* 1512. *Jan.* 16. Renovatie van het statuut: *de conferendis memoriis*, en welke beurten daarin plaats hebben; ten opzichte ook van den *turnarius*, *pgg.* 25. 26. (15).

* 1515. *Dec.* 10. Statuut: *ut nemini conferantur memoriae, nisi XIX. annum implevit*, *pg.* 26. (16).

Zeer oude lijsten, in 't midden van de XIV. eeuw ongetwijfeld reeds geschreven, van de tienden, de zetelhoven, van de eigene luiden, wastinsche, keurmedige, van pachten, en thinsen, welke op Veluwe gelegen zijn, en aan 't capittel behooren, en hoeveel ieder betaalt. NB. *Zeelhorst, Apeldoorn, Une, Riplichove. Dit zijn die III. zetelhoven*, *pgg.* 27-30. (17).

* 1512. *prid. obitus B. Martini*. Statuut over de verdeling van de *Novalia de Iselsteyn*, ten opzichte van een gestorven canunnik, *pg.* 31. (18).

* 1513. Statuut over de verdeling der *computatio bonorum de Oem in Velua*, ten opzichte van degenen, die hunne prebenden intusschen geresigneerd hebben, *pg.* 31. (19).

(Alle deze voorgaande stukken schijnen naderhand bij dit register geschreven en gevoegd te zijn. Vervolgens begint dezelfde oude hand, welke ook het register, zoo als op pag. 6-12. thans staat, geschreven heeft; zijnde dat schrift ongetwijfeld van de XIV. eeuw, waarmede de eerste stukken geschreven zijn.)

(*Pg.* 32. niet beschreven.)

* 1156. Beslissing van keizer Frederik I.

over de geschillen tusschen het capittel, en den graaf van Gelre, als *advocatus* van 't capittel, ter eenre, en Egbert van Aemstel, ter andere zijde, *pg.* 33. (20).

* 1286. *in vigil. Mathiae*. Copie, door den officialis gegeven, van 't privilegie van keizer Frederik, waarbij dezelve de goederen van 't capittel in *villa Bethendorp* onder zijne bescherming neemt, *pg.* 33. (21).

* 1200. *Ind. III.* Brief v. bisschop Theodericus, wegens de inkomsten van den proost, alsmede van den deken, dat dezelve zal hebben de begeving van de kerk in Lopick, *pg.* 34. (22).

* 1293. *in crast. Mariae Magdal.* Arnold de Erle, miles, bekent om een jaarlijksche pacht van 20 ponden, gedurende den tijd van tien jaren, gehoord te hebben de *medietatem jurisdictionis, census, decimae majoris & minoris XII. mansorum terrae sitorum inter Ameyde et Merkerke*, en zulks *sub pacto obstagii*, *pg.* 35. (23).

* 1266. *fer. VI. post Petri ad vincula*. Het capittel en Theodericus de Herler compromitteren hunne verschillen over de XII. mansi *inter Ameyde & Merkerke* aan de uitspraak van Engelbertus, decanus S. Mariae, en Arnoldus de Forest, canonicus S. Johannis, *pg.* 35. (24).

* 1269. *in die B. Viti martyr.* Theodericus de Herler belooft het capittel te voldoen alle schade, die hij hetzelfde gedaan had in de XII. mansi *retro Ameydam*, *pg.* 36. (25).

* 1269. (sic.) *in die Viti & Modesti*. Dezelve compromitteert zijn verschil met het capittel over gemelde XII. mansi, aan den deken Engelbertus, en Arnoldus de Forest, *pg.* 36. (26).

* 1267. *in vig. Odulfi*. Arbitr. uitspraak in 't gemelde verschil, waarbij de helft van die XII. mansi *cum jurisdictione, decimis, &c.* wordt toegewezen aan 't capittel, *pg.* 36. (27).

* 1302. *in vig. assumpt. b. Virginis*. Theodericus de Herlaer voor zijn leven in pacht genomen de goederen van 't capittel, tusschen Ameyde en Merkerke, jaarlijks om XX. ponden, en zulks *sub pacto obstagii*, *pg.* 37. (28).

* 1325. *Saterdages na onser Vrowendage*

te Lichtmisse. 't Capittel bekent in pacht gegeven te hebben aan Diederik van Herlaer, » haere helfthe van den gherechte van tinse van tienden groot ende elene, alse van 12 hounen Lants, dy gelegen sin tusschen der ameyde ende merkerke, tot sinen live elcx jaers om 20 ponden.» *pg. 37.* (29).

1333. *Woensd. na S. Mertinsdach inden winter.* Door Gisebrecht, Here van Iselsteine, aan 't capittel gegeven » enen vrien eygendom van eenre vierteel lants, dy vir morgen hout, ende dy gcheten is dy oude hofstede te Merloe.» *pg. 37.* (30).

1334. *Maand. voor S. Jan te midsomer.* Gisebrecht, heer van Iselstein, bekent in pachte ontvangen te hebben voor zes jaren » de tiende van opburen, de tiende van Eytheren ende den tiende van der maerne elcx jaers om 200 ponden en 10 schellingen; ende om drie salme, oft vor elcken salme dertich grother tornoyse», *adjecto pacto obstagiati.* *pg. 38.* (31).

* 1432. *Sept. 9.* Verdrag, dat de 12 marken, en aan ieder der canunniken eene Zeelandsche kaas, welken de Proost uit de Zeelandsche goederen jaarlijks aan 't capittel moest uitreiken, vervolgens betaald zullen worden met 8 marken zilver. (*Tusschen pg. 38 en 39 op een ingevoegde perkam. cedel.*) (32).

* 1251. *xv. kal. Maji.* Wilhelm. de Brederode, miles, bekent in erfpacht ontvangen te hebben, de helft der tiende, *medietatem decimae*, in Papendrecht, voor een jaarlijksche pensie van zeven ponden Hollandsch, *nisi per inundationes aquarum terra marabilis fiat vel per ruptiones aggerum segetes omnino in aqua remaneant. Adjectum est praeterea, quod si ego pensionem — statuto termino non persolvero, Episcopus Trajectensis, quicumque fuerit pro tempore, me sine monitione & citatione excommunicabit.* Met een vidimus van den officiaal gegeven 1330. *feria VI. post vincula Petri,* *pg. 39.* (33).

1330. *Maend. na S. Peters dage ingaenden Oeste.* Volmagt van Henrik van Brederode, om uit zijn' naam van 't capittel te verheffen den halven tienden van Papendrecht, in een erfpacht, *pg. 39.* (34).

1330. *Dingsd. na S. Peters dage ingaenden Oeste.* Henrik van Brederode verleid met de erfpacht van de halve tienden in Papendrecht, 's jaers om 7 pond Hollandsch, onder conditie, dat, zoo hij zonder lijfserven overleed, zijne vrouw de lijftogt zal houden, *pg. 40.* (35).

* 1263. *in vigil. b. Berthol.* De goederen in Oesthave in erfpacht gegeven aan Theodericus de Omere, jaarlijks om *tres modios ordeï, & servitium duorum dierum in messe*, te betalen *in curti de Hoynen,* *pg. 41.* (36).

* 1262. *in die nativ. B. Mariae.* Attestatie van schout en schepenen van Harderwijk, dat Wissckinus Lefardi filius, bij resignatie en vrijwilligen afstand van Johannes de Velde, het goed, hetwelk deze van 't capittel in erfpacht hield, weder in erfpacht had ontvangen, en hetzelfde van 't capittel zou verheffen, *pg. 41.* (37).

* 1316. *in vigil. b. Berthol.* Attestatie der stad Harderwijk, dat eenige pacht- of thinsgoederen van 't capittel door iemand *titulo emptionis* verkregen wordende, zoodanige verkoop niet nadeelig is aan 't capittel ten opzichte van thins, pacht, of tiende, *pg. 42.* (38).

* 1303. *fer. VI. post Judica.* Verdrag tusschen Harderwijk en 't capittel over de betaling van 21 ponden 's jaers uit de groote kamp bij Harderwijk, *pg. 42.* (39).

* 1265. *in vigil. b. Marie Magdalene.* Theodericus de Omere *judex Velue*, verpandt aan 't capittel zijne goederen in Osterowic voor 30 ponden, onder behoud van inlossing voor zich en zijne erfgenamen, *sub pacto obstagiati,* *pg. 42.* (40).

* 1290. *fer. II. post Mathiae apost.* De goederen te Velde, onder den curtis Zelhorst, door eenen Gerlacus voor de helft in erfpacht van 't capittel ontvangen, zullende een' dubbelen erfpacht betalen, zoo hij zijn pacht op den termijn, of eene maand daarna niet betaald heeft, *pg. 43.* (41).

* 1294. *die Petri & Pauli.* De groote kamp, *campus magnus*, even buiten de poort van Harderwijk gelegen, aan die stad in erfpacht gegeven voor 21 ponden 's jaers, *pg. 44.* (42).

* 1290. *fer. VI. ante nativ. domini.* De andere goederen te Velde, onder den curtis Zelhorst, in erfpacht gegeven aan Atetus, filius Sconeldis, en wel op dezelfde conditien en in dezelfde woorden, als hier voor op pag. 43. de andere helft gegeven was aan eenen Gerlacus, pg. 44. (43).

* 1291. *in crast. Odulfi.* De curtis de Scinhaven door 't capittel in een erfpacht uitgegeven aan eenen Gosuinus, burger van Harderwijk, om zekere geld- en zaadpacht, alsmede, dat hij er een huis op moet houden, om te kunnen logeren, voor de canunniken; tevens ook, dat hij een curmedige zal zijn, en zijn erfgenaam, pg. 45. (44).

* 1330. *sabbato post festum annunc. Marie virg. glor.* Het dagelijksche gerigt van 't capittel, hoe ver het zich uitstreckte, nader bepaald door den Bisschop, en aan schout en schepenen belast, zich zulks niet te onderwinden, pg. 46. (45).

* 1288. *in die decoll. Joh. Bapt.* De tiende in Wale, door bisschop Jan aan 't capittel gegeven, pg. 46. (46).

* 1169. *(sine die.)* De tienden te Wilthenburgh en in Lopiek door den proost Balduinus aan 't capittel afgestaan. pg. 47. (47). (Pag. 48. niet beschreven.)

* 1505. *Oct. 24.* Statuut der kerke van Utrecht, hoe de *canonici honoris, non praebendati*, te plaatsen in choro. (Tusschen pg. 48 en 49. op een los pap. blaadje.) (48).

* 1333. *fer. VI. post omn. SS.* Statuut van het capittel, om met de canunniken aan te stellen zes *receptores bastoni, qui bastonarii vocabuntur*, pg. 49. (49).

* 1264. *in crastino B. Nichelai episcopi.* Statuut en ordonnantie van 't capittel, *de emancipatione tam prelatorum, quam canonicorum*, pg. 49. (50).

* 1333. *sabbato post translationem B. Martini.* Statuut van 't capittel over de ruiling der praebenden, en hoe lang iemand wachten moet, eer hij capitulair wordt of stem in 't capittel heeft; ook over 't houden van residentie, pg. 50. (51).

* 1334. *in crast. conversionis Pauli.* Con-

firmitie van het voorgaande statuut door bisschop Johan, pg. 51. (52).

* 1280. *in crast. Barnabae apostoli.* Statuut, dat, zoo bij discrepantie van 't capittel, twee tot één praebende of beneficie verkoren waren, zich beide verkorene zullen absenteeren a choro, en geen opkomsten zullen trekken, tot dat *alter ab altero evincatur per sententiam, vel ei cesserit.* pg. 51. (53).

* 1248. *in vigil. annunciationis B. Mariae.* Statuut, hoe lang een afgestorven canonik, of, zoo hij monnik wierd (*religionem intraret*), de vruchten en opkomsten van zijne praebende nog zal genieten, om daaruit zijne schulden te kunnen betalen; wordende die tijd bepaald *ad duos annos & duos menses*, pg. 52. (54).

* 1296. *in vigil. nativ. B. Mariae.* Brief aan den proost Hubertus de Amersfoerde, inhoudende de namen van de ministeriales praepositurae ecclesiae beatae Mariae, en hoe veel dezelve aan den proost moeten betalen, *si aliquis predictorum facere voluerit permutationem, que vulgariter Wissele dicatur*, namelijk *libram cerae*, mits het is een *similis & equalis*, dien zij in hunne plaats stellen, pg. 52. (55).

* 1290. *fer. VI. post Mathiae apost.* Door het capittel de goederen te Velde onder de curtis Zelhorst op dezelfde conditien en met dezelfde woorden, voor de helft in een erfpacht uitgegeven aan eenen Gherlacus, zoo als hij dezelve bekend ontvangen te hebben in zijn' brief, hier voren geregistreerd op pg. 43., pg. 53. (56).

* 1325. *in vigil. nativ. b. Mariae.* Schepenen-brief van Harderwijk, dat het capittel de pachtgoederen van Gherlacus magnus, en van Gherlacus filius Johannis, weder aan verscheiden andere burgers in erfpacht heeft uitgedaan, pg. 54. (57).

* 1266. *in die b. Mariae Magdal.* Uitspraak der geschillen tusschen het capittel, en die van Harderwijk over 't betalen der thinsgoederen in den hof te Zelhorst, pg. 55. (58).

* 1290. *in festo S. Vitalis martiris.* Eenige *areae*, of huissteden binnen Harderwijk, vrij

van thins, en in vollen eigendom door het capittel afgestaan en verkocht aan de Minderbroeders aldaar, *pg.* 55. (69).

1311. *Saterd. nae S. Margareten-daghe.* Reversaalbrief, waarbij Heer Jan van Alblaes, ridder, bekent de helft van alle tienden, die gelegen zijn in de heerschap van Alblaes, groot en klein, in een' altoosdurende erfpacht van 't capittel ontvangen te hebben, om eene jaarlijksche pacht van veertig ponden, *pgg.* 56-58. (60).

1329. *des vriedaghes nae Meydach.* Gysbrecht van Alblaes, heeren Johans zoon, de voorgemelde tienden van Alblaes weder in erfpacht ontvangen, op dezelfde voorwaarden, *pgg.* 59, 60. (61).

1329. *Sond. na S. Philippes ende S. Jacobsdaghe.* Dezelve Gysbrecht van Alblaes ontslaat 't capittel van alle voorwaarden en brieven, welke zijn vader en voorouders met 't capittel gemaakt hadden, voorbehoudende hem alle zijne voorwaarden en brieven, die hij van nieuws van het capittel ontvangen hadde, *pg.* 61. (62).

* 1288. *fer. V. ante ramos palmarum.* Johan de Alblaes bekent de helft van de tiende in Alblas van 't capittel ontvangen te hebben, op dezelfde erfpacht van tien ponden Hollands en onder dezelfde voorwaarden, als zijn vader Henrik van Albaes, ridder, dezelve ontvangen had bij zijnen brief van 1255. *vigil. Bartholomei*, welke brief woordelijk in dezen geinsereerd is, *pg.* 61. (63).

* 1279. *in die S. Agnetis virgin.* Johan de Alblaes bekent de tienden *in boreali plaga in Alblas, in loco, qui dicitur*: Dekens polre, in erfpacht ontvangen te hebben, op dezelfde voorwaarden, als Otto van Alblas en zijne vrouw die ontvangen hadden in 1219. *pg.* 62. (64).

* 1305. *V. non. Maji.* De tienden *in territorio de Alblaes & de Blocwene, jure patronatus ecclesiarum parochialium predictarum terrarum duntaxat excepto*, in eene erfpacht door 't capittel gegeven aan Maria, huisvrouw van Johannes de Barlar, en hare erfgenenamen, 'sjaars om 10 ponden, *pg.* 63. (65).

* 1296. *in vigil. B. Victoris.* Mandatum van den officiaal van Utrecht, aan den priester in Alblaes, en aan anderen, om Joannes de Alblaes in de kerken uit te roepen, als meinedig en geëxcommuniceert, om dat hij de tienden van 't capittel *in Australi parte de Alblaes versus Merwede usque Gravelant*, tegen den erfpachtbrief, buiten consent van 't capittel, had verdeeld en gealieneerd, *pg.* 64. (66).

* 1311. *sabbato post octav. translationis b. Martini.* 't Capittel bekent uit hoofde van verdrag over de tienden van Alblaes, Blocwene en Nesse, aan Maria, domina de Barlar, schuldig te zijn 300 ponden, in drie termijnen te betalen, *sub pacto obstagii*, *pg.* 65. (67).

* *Eod.* Acte, waarbij de gemelde Maria, vrouwe van Barlar, ten behoeve van 't capittel renuncieert van al haar regt, en afstand doet van de gemelde tienden in Alblaes, Blocwene en Nesse, *pg.* 65. (68).

* 1280. *in exaltatione S. Crucis.* Verdrag tusschen Johan van Alblaes en Nicolaus van Subburgh, over de tienden *apud Alblaes versus septentrionem jacentibus*, waarbij de eerste aan den laatsten een derdepart van dezelfde tiende afstaat, mits een derde van de erfpacht aan 't capittel betalende, *pg.* 66. (69).

* *Eod.* Joh. van Alblaes belooft bij het capittel te zullen uitwerken, dat het derdepart der gemelde tienden, alsmede het derdepart der tienden *de Blocwene & de Nesse*, zoo hij bevonden werd daar regt aan te hebben, overgedragen wordt aan den gemelden Nicolaus de Subburgh, ridder, *pg.* 66. (70).

* 1255. *in vigil. Bartholomei apost.* Erfpachtbrief, waarop Henrik van Alblaes de tienden van 't capittel ontvangen heeft. Dezelfde zoo als hier voren op *pg.* 61. ook geinsereerd is in de Reversaal-brief van Jan van Alblaes, in 1288. *pg.* 67. (71).

* 1219. Twee derdeparten van de tiende van de *Dekens polre* aan Otto van Alblaes, en zijne vrouw in erfpacht gegeven voor 4 ponden 'sjaars, *pg.* 67. (72).

* 1377. *fer. V. post Lucae euangelist.* De kerk van Scaekerslo door H. *dictus* Buffels,

dominus de Scaekerslo, geconfereerd aan magister Egidius, canonicus S. Mariae, en aan den deken verzocht denzelven te investieren daarmede, *pg.* 68. (73).

* 1364. *in die scholasticae Virginis*. De capellaan van den proost bekennt van Egidius Buffels ontvangeu te hebben 110 solidi, *pg.* 68. (74).

* 1273. *fer. V. ante festum Mariae Magdaleneae*. Johannes van Alhenburch staat af aan Gerardus de Meruende zijne voogdije over Johan van Alblaes, *pg.* 68. (75).

* 1312. *fer. II. post dominicam, qua cantatur: judica*. Quitantie van 100 ponden tournois, welke Maria, weduwe van Johannes de Baerle, bekennt ingevolge verdrag van 1311. (Zie hier voren op *pg.* 65.) van 't capittel ontvangen te hebben, *renunciants omnibus exceptionibus doli mali, non numerate pecunie, actioni in factum, ac omnibus aliis privilegiis, Vellejani, ac aliis indulgentiis sive gratiosis concessionibus & defensionibus juris & facti, pro nobis quomodolibet introductis sive introducendis*, *pg.* 68. (76).

* 1311. *sabbato post octavas translationis B. Mariae virginis*. Verdrag van 't capittel met Maria, vrouwe van Baerle, over het afstaan van 't regt op eenige tienden in Alblaes, van welk verdrag in 't vorige stuk gewaagd wordt, *pg.* 68. (77).

* 1307. *in assumptione B. Mariae virginis*. Een vidimus van den brief van 1305. *V. non. Maji*, zoo als hiervoren reeds geregistreerd staat op *pg.* 63. *pg.* 69. (78).

* 1288. *fer. V. ante ramos palmarum*. Derselfde brief, zoo als hier voren op *pg.* 61. nog eens geregistreerd staat, *pgg.* 70, 71. (79).

* 1280. *in die B. Servatii*. Nicolaus de Subburch, miles, bekennt in erfpacht om 5 ponden 'sjaars van 't capittel ontvangen te hebben de tiende: *inter duos aggeres de Alblaes & Vinkenlant*, *pg.* 72. (80).

* 1227. Het *jus patronatus* van de kerk van Alblas door den proost aan 't capittel afgestaan, *pg.* 72. (81).

1317. *des anderendaghes nae onser Vrouwendaghe te Lechemisse*. Compromissoriale

uitspraak der zegsluiden over de verschillen tusschen het capittel en de vrouwe van Voorne, aangaande de tiende van 150 morgen lands tusschen Oosternesse en Westernesse, *pg.* 72. (82).

* 1330. *XIII. Indict. mensis Octobris die vicesima octava*. Eenige stukken lands door Rudolphus, filius Reineri, voor den officiaal opgedragen en geschonken aan 't capittel, *ad capellaniam instituendam de novo, et habendam perpetuo ad altare S. Crucis, ante choram ecclesie B. Marie virginis constructum*, *pgg.* 73, 74. (83).

* 1342. *ipso die Ambrosii*. Brief van 't capittel, waarbij eenige andere goederen verwisseld worden ten voordeele van de voorgeelde capellanie ad altare S. Crucis, *pg.* 75. (84).

1348. *Des vridaghes na S. Philips ende S. Jacobs daghe*. Ghisebrecht, Heer van Abcoude en Gasebeke, bekennt voor zijn leven in pacht genomen te hebben, » het gerecht, tinse en tiende van Cortehooven ende van Tankenvone, het gerecht van Horstwerde ende Indyx tiende, jaarlijks om 170 gulden schilde." *Sub pacto obstagiali*. *pg.* 75. (85).

1349. *Op S. Odulfs dach*. Ghisebrecht van Starkenburch stelt zich in plaats van Ghisebrecht van Loenreslote, tot borge voor den Heer van Abcoude, en onderwerpt zich aan 't voorgaande *pactum obstagii*, *pg.* 76. (86).

* *Eod.* Eene aantekening, tot welke kerkdiensten de twee *semi-prebendati imperiales* verplicht zijn, *pg.* 76. (87).

* 1322. *ipso sec. die Paschae*. Brief van 't capittel over het testament van magister Petrus de Mare, *semi-prebendarius ecclesiae*, en welke goederen de erfgenaam van denzelven aan 't capittelhuis heeft uitgereikt, waarvoor, ingevolge dat testament, gesticht is een altaar *in dextra parte primi altaris ejusdem ecclesie, in quo prima missa de Domino nostro cantatur*; en dat na den dood van den erfgenaam, welchen 't vruchtgebruik gemaakt was, de opkomsten van die goederen door den capellaan zullen genoten worden, *pg.* 77. (88).

* 1196. Uitspraak ov. de geschillen tusschen

het capittel en de stad, *de domo, que est juxta pontem urbanum supra fossatum*, pg. 78. (89).

* 1217. Stichting en fundatie van de kerk in 't Geyn, door bisschop Otto, pg. 79. (90).

* 1310. *sabbato post diem Tiburtii*. De grond, waarop de verplaatste nieuwe kerk van Heteren en 't kerkhof staat, door Giselbertus van Yselstein geschonken aan 't capittel, pg. 79. (91).

* 1293. *in die B. Victoris*. Door Agnes, weduwe van Werenboldus, dictus Vlaminck, een hoeve in Benschop, en twee andere stukken lands, gegeven aan 't altaar S. Crucis voor twee derden, en aan de vicarie te Heyteren voor een derde gegeven, en dat na haar dood de collatie van die vicarie zal staan aan deken en capittel, pg. 80. (92).

* 1310. *fer. IV. post diem Paschae*. De grond, waarop de nieuwe kerk, welke van Heteren verplaatst was, gebouwd is, en het kerkhof beslaat, door Giselbert van Yselstein geregeldijk overgedragen en afgestaan, en tevens bekend, dat het capittel alleen regt heeft tot de collatie van dien, pg. 81. (93).

* 1287. *in crast. conversionis B. Pauli apost.* Hubertus de Everdingen draagt op aan 't capittel, met toestemming zijner kinderen, 15 morgen lands, en ontvangt dezelve weder in erfpacht, 'sjaars 10 ponden, pg. 81. (94).

* 1282. *fer. VI. ante Valentini martyris*. Volmagt van Johannes, dominus de Kuic (!), op Wilhelmus Rusche de Linscoten, om 16 morgen lands, *sita juxta Semelam*, aan 't capittel op te dragen, *coram justiliario loci & hominibus vicinis*, landgenoten *nuncupatis*, pg. 82. (95).

* 1313. *in crast. b. Bartholomei*. Van de 26 morgen lands, *in jurisdictione Herberni de Overvechte juxta bona teer Semele dicta*, in pacht uitgegeven door het capittel 13 morgen, 'sjaars om 10 ponden en 10 hoenders aan Wolterus filius Richardi, voor deszelfs leven lang, pg. 82. (96).

* 1282. *fer. VI. ante Valentini martyr.* Johannes, dominus de Kuch (!), renuncieert ten behoeve van 't capittel, van den eigendom en

regt op 26 morg. lands, gelegen *in parochia de Werkunden, in loco juxta Semele*, pg. 83. (97).

* 1313. *in crast. B. Bartholomei apostoli*. 13 Morgen van de bovengemelde 26 morgen door 't capittel, 'sjaars om 10 ponden en 10 hoenders verpacht aan Wilh. Rusche en zijn zoon, gedurende hun beider leven, pg. 83. (98).

* 1312. *in crast. B. Agathae virginis*. Wilhelmus dictus Rusche de Linschoten cedeert zijn regt op de bovengemelde 26 morgen aan 't capittel, en belooft bij den leenheer Joh. de Kuch te zullen uitwerken, dat dezelve den eigendom ook aan 't capittel cedere. *Sub pacto obstagii*, pg. 83. (99).

* 1273. *in vigil. B. Thomae apost.* Theodericus de Velda en zijn vrouw Eufemia renuncieeren al hun regt *in bonis, que Gelmath appellantur*, en permittieren met consent des Bisschops, als leenheer, dat het capittel eene waterleiding zal mogen graven door hun land, hetgeen naast die goederen ligt, pg. 84. (100).

* 1271. *in die B. Willebrordi*. Het land *apud Vechten, quae Gelmade dicitur*, en door Sophia, dochter van Theodericus de Velde, in erfpacht bezeten werd door 't capittel, ook toegestaan aan haar man Hanezo de Wijc, om na haar dood ook in erfpacht te houden, mits dat na zijn dood, bij gebrek van wettige kinderen, die erfpacht weder come op de erfgenamen der vrouw, pg. 85. (102).

* 1272. *fer. II. post fest. b. Remigii*. Hanezo de Wijc, miles, verkoopt voor 45 ponden aan 't capittel zijn erfpachtsregt op de *bona in Gelmate*, met toestemming van zijne vrouw, aan die hij weder uit zijne eigene goederen in de plaats geeft enige andere in Koten gelegen, mits dat zijne erfgenamen dezelve van zijner vrouwe erfgenamen altoos zullen mogen inlossen met 45 ponden, pg. 85. (103).

* 1280. *in crast. purific. Mariae*. Nicolaas de Cats, miles, bekennt, om 12 ponden 'sjaars, van 't capittel in erfpacht ontvangen te hebben *jurisdictionem cum censu de Loepeke & decimam in Boenrepas cum censu & jurisdictione*, pg. 86. (104).

* 1268. *in die B. Severini archiepisc.* Henricus, dominus de Lekka, bekennt niet langer

dan voor zijn leven van 't capittel, om 15 ponden 's jaars, in pacht gekregen te hebben *jurisdictionem ipsorum & censum in Lopeke & jurisdictionem cum decima & censu in Boenrepas. Sub pacto obstagiali et renunciacione omnium exceptionum juris canonici et civilis*, pg. 87. ⁽¹⁰⁵⁾.

* 1295. *fer. III. post Pascha*. Bevel des capittel aan Nicolaas de Cats, om de nieuwe gemaakte waterloozing in Lopik weder toe te maken, als nadeelig zijnde, pg. 88. ⁽¹⁰⁶⁾.

* 1263. *in die Lucae evang.* Verbond der vijf capittelen, om zich op gemeene kosten te verzetten tegen den aartsbisschop van Keulen, ten opzichte van zijne eischen en invorderingen, pg. 88. ⁽¹⁰⁷⁾.

* 1265. *fer. VI. ante dominicam*: Vocem jucunditatis. Overdragt van 't capittel, om de schade, hun door den aartsbisschop van Keulen aangedaan, uithoofde van de vorenstaande verbintenis, *in descensu vini sui*, van de overige kerken weder te eischen, pg. 89. ⁽¹⁰⁸⁾.

* 1200. *Indict. III.* Verdrag tusschen den bisschop van Trier en het kapittel, over de praebende des Bisschops, dat dezelve door een' vicaris zal bediend worden, dat dezelve zijn salaris zal hebben, en dat 't capittel voor de overige opkomsten jaarlijks 5 steuren (*sturiones bonos & laudabiles*), te Coblentz zal bezorgen, en eenen voor den aartsdiaken, pg. 90. ⁽¹⁰⁹⁾.

(*Sine anno vel die.*) * Confirmatie van het vorenstaande verdrag, door den aartsdiaken van Trier, pg. 91. ⁽¹¹⁰⁾.

* 1246. *in crast. sanct. Virginum undecim millium*. Het capittel door bisschop Otto vrijverklaard van den dijk bij Bomgarde, pg. 91. ⁽¹¹¹⁾.

* 1272. *mense Novemb.* Het capittel vrij verklaard van de reparatie van den dijk *juxta Geyne*, en dezelve toegelegd aan de Priorissa conventus in Oostbruch, door bisschop Jan, pg. 91. ⁽¹¹²⁾.

* 1282. *in crast. Bartholomei*. Bevel des Bisschops, om 't capittel het genot te doen hebben van de vorenstaande vrijverklaring van dien dijk in 't Geyne, pg. 92. ⁽¹¹³⁾.

* 1252. *in die b. Caeciliae*. Giselbertus de Goye en zijn broeder staan af de tienden in *villis* Halten, Lurich, Westerhem en Oosterhem aan 't capittel, en bekent, dat hij dezelve te onregt bezeten heeft, pg. 92. ⁽¹¹⁴⁾.

* 1285. *octava Pentecostes*. Ghiselbertus de Goye staat, met zijn neef, aan het capittel weder af de tiende in 't Goye, welke hij bekent onregtvaardig geoccupeerd te hebben, pg. 93. ⁽¹¹⁵⁾.

* 1276. *in vigil. Petri & Pauli*. Eenig land en een dijk in de parochie van Hesel namens 't capittel geregteijk voor schepenen van Bommel opgedragen aan Arnoldus van Stakenborch, pg. 93. ⁽¹¹⁶⁾.

* 1281. *Die Muthaei apost.* 't Capittel van S. Jan bekent geen regt te hebben op een tiende in de parochie van Hemerde, en staat dezelve af aan 't capittel van S. Marie, pg. 93. ⁽¹¹⁷⁾.

* 1208. *ind. XI.* De novale tienden langs de Lek en IJssel, door bisschop Theodericus aan 't capittel afgestaan, pg. 94. ⁽¹¹⁸⁾.

* 1235. *non. Maji 2.* Verdeeling der grenscheidinge der tienden *de Curtenhoven*, van de tienden *de Durschinrevene*, tusschen het capittel en Ghiselbertus de Amestel, miles, pg. 94. ⁽¹¹⁹⁾.

* 1268. *in vigil. Mariae Magdal.* Otto de Amestel bekent voor zijn leven, 's jaars om 20 ponden, van 't capittel in pacht ontvangen te hebben, *jurisdictionem & decimam tam majorem quam minorem in Wavere cum censu & attinentiis*, pg. 94. ⁽¹²⁰⁾.

* 1247. *IV. kal. Maji*. Theodericus Suertveggher verruult, *quandam aream in loco, qui dicitur under de Iedersnider*, met drie viertelen lands onder Lopike, pg. 95. ⁽¹²¹⁾.

* 1277. *fer. VI. post lactare*. Pachtbrief v. zes morgen lands in Strilant, 't morgen 's jaars om 3 *modii tritici*, pg. 95. ⁽¹²²⁾.

* 1275. *octava Epiphaniae*. Pachtbrief v. de landerijen in Strilant, *cum jurisdictione & censu*, ieder morgen 's jaars om drie mudde tarwe, pg. 95. ⁽¹²³⁾.

1328. *des sonnendaghes nae S. Margaritendaghe*. De tiende in 't Goye voor tien jaren

verpacht aan Ghiselbrecht vten Goye, elk jaar om 225 pont. *Sub pacto obstagiali*. pg. 96. (124).

* 1288. *dominica*: laetare. Vijf en een half viertel lands in Camerijk, door 't capittel verhuurd aan Vredeburge de Kameraco, om 3 ponden jaarlijks, zoo lang hij leeft, pg. 97. (125).

1310. *op S. Bonifacius dach*. Johan van Lintscoeten, ridder, bekent voor jaren in pacht ontvangen te hebben dat gerechte, de tinse ende de tienden van Camerik ende van Segfelt, des jaars om 45 ponden, *sub pacto obstagii*, pg. 97. (126).

1320. *des dinxdaghes na Palmedaghes*. Arnout van Iselsteine, ridder, bekent in pachte, tot sinen lieve, van 't capittel ontvangen te hebben, het gerechte van Camerik ende van Seefelt mitten tienden ende tinse, 's jaars om 30 ponden, *sub pacto obstagiali*, pgg. 98 sq. (127).

1131. *Indict. VIII*. Eenig land bij vonnis weder toegewezen aan de parochiani de Mi, door bisschop Andreas, pg. 100. (128).

* 1116. *Indict. VIII*. Confirmatie der gifte van bisschop Burchard van de *curtis ante Castellum*, door bisschop Godebold, pg. 100. (129).

* 1108. *Indict. I*. De kerk Limber, of Lunber, door bisschop Burchard, *libera a circatu & jure Episcopali*, overgegeven aan het capittel, pg. 100. (130).

* 1250. *in die Viti & Modesti martyr*. De collatie der kerken *de Selhurst, et de Heste cum suo appendicio Valdrik*, door den proost Walterus afgestaan en overgegeven aan 't capittel, pg. 101. (131).

* 1290. *fer. II. post undecim millium virginum*. Wissekinus, filius Lefardi de Herderwike, staat af, voor den officiaal van Utrecht, en den aartsdeken van Veluwe, van zijn regt van erfpacht op de *bona de Velde*, ten behoeve van 't capittel, pg. 101. (132).

* 1278. *in vigil. Mariae Magdalenae*. Eene *area sita in Garde*, door eenen Henricus Clericus geschonken aan 't capittel, pg. 102. (133).

* 1310. *sabbato post festum Pentecostes*. Verdrag tusschen den proost en 't capittel wegens het *jus patronatus* en collatie van de

kerken in Muden, Dyemen en Herderwijk, pg. 102. (134).

* 1256. *in die SS. innocentum*. Otto, graaf van Gelre, belooft, geen exactien te doen in de zedelhoven van 't capittel op Veluwe, de cuermede te laten genieten en de tienden, alsmede 't regt van versterf hunner eigenhorigen niet te beletten, pg. 103. (135).

* 1256. *in die SS. innocentum*. Graaf Otto van Gelre bekent, dat onder de goederen tusschen de Lek en de Linge, welke 't capittel aan hem verkocht had, niet begrepen zijn de *fideles*, of vasallen, van 't capittel, pg. 103. (136).

* 1272. *VII. id. Martii*. De abt en 't conventus *floridi campi* bekenen zeker land in Ostenwalde van 't capittel in erfpacht genomen te hebben, jaarlijks om *decem denarii*, pg. 103. (137).

* 1321. *ipso die B. Petri ad vincula*. Approbatie des Bisschops, om vervolgens vier priesters in de kerk van Herderwijk te houden, pg. 103. (138).

* 1310. *sabbato post festum Pentecostes*. Verdrag tusschen den proost en 't capittel over de collatie der kerk van Herderwijk, pg. 104. (139).

1337. *des donredaghes na alre heylighen dach*. Borchard v. Eenscoeten met zijne vrouw en kinderen van de eigenhorigheid ontslagen, en denzelven met zijn goed in 't kerspel van den Aenstoet, beleend in dienstmans stat, pg. 105. (140).

* 1362. *ipso die B. Remigii*. Statuut des capittels, dat ieder canunnik bij zijn admissie 6 aam, en ieder praclaat 12 aam Rhijnsche wijn aan 't capittel zullen moeten geven, en dat zij zoo lange geen opkomsten zullen trekken, tot zij aan zulks voldaan hebben, pg. 106. (141).

* 1359. *ipso die Mathaei apost.* Fundatie van zes vicarien of capellanien in de kerk van Ysselstein; met de confirmatie en den transfixbrief van bisschop Johan, pg. 107. (142).

1347. *des anderen daghes na meydach*. De tienden van Opburen, Eytheren, en de Maerne, door 't capittel verpacht aan Arnoud, Heer

van Ysselstein, voor deszelfs leven lang, om 300 ponden 's jaars en drie salmen, of 6 pond daarvoor, *pg.* 108. (145).

* 1359. *in crast. B. Mauricii & socior. ejus.* Bisschop Johan permittert aan Arnold, (*domino de Iselsteine, Baroni, consanguineo nostro.*) dat de zes capellanen, welke hij in de kerk van Ysselstein had ingesteld, *in ipsa ecclesia & extra, tempore debito & consueto, Almucis griseis de vario & sericis superplicis more canonicorum ac rectorum civitatis & dyocesis Trajectensis uti, easque deferre libere valeant in signum honoris & prerogativae singularis, pg.* 108. (144).

* 1359. *ipso die exaltationis S. Crucis.* Arnoldus, *dictus Slaper*, rector ecclesiae parochialis in Ysselstein, geeft zijne toestemming en consent tot het oprigten van zes capellanen in die kerk, *mids jure parochialis ecclesiae salvo et retento, pg.* 108. (145).

* 1276. *in die Cosmae & Damiani.* Bisschop Johan, aangesteld hebbende Bernardus, decanus S. Severini Coloniensis, tot zijnen vicarius in de kerk van S. Marie, erkent die aanstelling voor nul en erroneus, en herroept dezelve, dewijl de deken altoos 's Bisschops vicaris is, *pg.* 109. (146).

* *Eod.* Attest der vijf capittelen, dat van ouds gebruikelijk is, dat de Bisschop geen vicaris, *qui vicem Episcopi in choro gerit*, noch in den Dom, noch in S. Marie, mag aanstellen, maar dat de dekens dier kerken de vicarien des Bisschops genieten, of welke zij daartoe aanstellen, *pg.* 109. (147).

* 1248. *sabbato infra octavam B. Martini.* Bisschop Otto bekent, dat de bisschops vicaris in S. Marie, welke door den deken wordt aangesteld, voor al zijn leven vicaris blijft, *pg.* 109. (148).

* 1285. *in octava nativit. S. Joannis Bapt.* Ghiselbertus de Goye, miles, en zijn neef, erkennen, geen regt of aanspraak te hebben op de tienden: *de Goye*, en renunciëren van dezelve ten behoeve van 't capittel, *pg.* 109. (149).

* 1278. *in octava nativit. S. Joannis Bapt.* De possessie van de tienden in Houten, Lurcke, Westerhem en Dennwert, bij vonnis

door bisschop Johan toegewezen aan 't capittel, en Ghiselbert de Goye onder poene van excommunicatie gelast, dezelve niet te turbëren, *pg.* 110. (150).

1316. *des donredaghes nae S. Marcus daghe ewang.* Gysebrecht van Goye, knape, borchgrave van Utrecht, bekent aan het capittel schuldig te zijn 100 pond van zijns vaders memorie, en belooft dezelve met 10 pond aan rente op zekeren tijd te betalen, *sub pacto obstagnali, pg.* 110. (151).

* 1227. *Indict. XIV.* De possessie en het eigendom der tienden van Halten, Lurke, Westerhem, Oosterhem en Dennenwerth, bij vonnis, door bisschop Otto toegewezen aan 't capittel tegen den Utrechtschen burggraaf Uiten Goye, *pg.* 111. (152).

* 1260. *fer. III. post octavam Pentecostes.* Bisschop Henrik geeft in vollen eigendom over aan Gerardus de Sconegge, twee *areae*, *in fine plateae, quae thollersteghe nuncupatur versus Heymstende*, en ontvangt daarvoor van denzelven in wissel (*in concambio*) 24 morgen lands in Werconden, *pg.* 112. (153).

1324. *op S. Pancraes daghe.* Gosuin van der Horst, knape, bekent, dat hij 8 mouders koorn en een kamp lands ten gebuike zal overlaten aan Berend van Rypelikerhove en zijne vrouw, voor haar beider leven: dat hij voorts den hof Rypelikhove vrij houden zal van alle schattingen op zijn eigen kost; onder verwilking van trouweloos te zijn en in den ban, *pg.* 112. (154).

1324. *Eod.* Goswin van der Horst, knape, bekent, in dienstmansregt, onder zekere voorwaarden, voor zich en zijne erfgenamen ontvangen te hebben den hof *Rypeliker-hof*, om 10 mouders rogge en 25 mouders gerste. jaarlijks binnen Deventer of Zutphen te betalen, of geld daarvoor volgens den prijs van 't koren, *pg.* 113. (155).

1324. *Eod.* De verleibrief, zoo als van 't capittel gegeven is aan Goswin van der Horst, wegens het verleenen van den gemelden Rypelikhof; zijnde deze brief gevidimeerd door Gelys van Bake, deken te Deventer, in 1330. op S. Andreas-avond, *pg.* 114. (156).

* 1259. *domin. post festum b. Remigii*. De curtis Ryplikerhof aan Bernard Bernardszoon door 't capittel uitgegeven op zekere conditie, onder anderen ook met het regt, om een curmedie te trekken, *pg. 115.* (157).

* 1309. *in vigil. b. Laurentii martyr*. Alle de koorpachten, welke 't capittel op Veluwe heeft te ontvangen, door hetzelfde verpacht voor twaalf jaren aan Wilhelmus, *dictus* Pape, burger van Harderwijk, 'sjaars om 25 ponden, & *pro pensione quintorum (sic) modiorum siliginis. Sub pacto obstagiali*, *pg. 116.* (158).

* 1291. *sabbato ante: invocavit*. Garantie, aan 't capittel gegeven, dat de dochter van Godeschalvus, zoo ras zij meerderjarig is geworden, den verkoop van een' halven mansus in Swesterhinge, welke haar vader aan 't capittel verkocht had, zal approbieren, *pg. 117.* (159).

1312. *Vridachs na mitvasten*. Ermbrecht Ermbrechtszoon, burger te Utrecht, bekent van 't capittel drie en eene halve hofsteden, gelegen in de Backersteghe, in erfpacht ontvangen te hebben, elke hofstede om 15 schellingen des jaars, *pg. 117.* (160).

* 1325. *in die b. Marci ewang*. Eenige landerijen in Odyc en Achtevelt gelegen, door 't capittel aan Ghiselbertus de Roemste en zijn' zoon Nicolaus, zoo lang zij zouden leven, en aan een' zoon derzelve, in pacht uitgedaan voor 48 ponden 'sjaarlijks, *pg. 117.* (161).

* 1288. *in die B. Briotii pontif*. Dezelve landerijen in Odyc en Achteveld door 't capittel in pacht gegeven 'sjaars om 15 pond, aan Willem van Odyc, en na zijn' dood aan zijn' zoon, zoo hij eenen naliet, of anders aan zijn' broeder, zoo lang hij zou leven, *pg. 118.* (162).

* 1236. *in die S. Gertrudis*. Drie morgen min één hond lands tusschen Wercunden en Odike, door 't capittel in erfpacht uitgegeven om 5 *solidi* 'sjaars aan Ghiselbertus de Seadwyc, *pg. 118.* (163).

* 1280. *in octava Pentecostes*. Eenige landerijen bij Odich om 15 ponden 'sjaars, in

pacht uitgedaan aan Wilhelm, *dictus* de Utermathe, en zijn' oudsten zoon, met uitsluiting der overige erfgenamen van denzelve, *pg. 119.* (164).

* 1285. *Jul. 1*. Het regt der waterleiding van Lopik aan het capittel toegewezen door graaf Floris van Holland, *pg. 119.* (165).

* 1285. *mense Julio*. Bevel des Bisschops, om 't capittel niet te verhinderen in 't vrij gebruik der waterleiding te Lopik, *pg. 119.* (166).

* 1155. Het regt van waterleiding of nieuwe weteringe, met een sluis in den IJssel, door bisschop Herman aan die van Lopik op 't verzoek van 't capittel vergund, *pg. 120.* (167).

* 1313. *in vigilia Paschae*. Gyselbertus de Syvendore bekent een derde part der tiende van vijftien-hoeven (*quae dicitur quindecim mansi*), gelegen in *occidentali parte de Loopwyc*, welke hij van 't capittel te leen gehouden heeft, aan hetzelfde verkocht en het geld daarvoor ontvangen te hebben, onder anderen ook, *renuncians omni juris auxilio tam canonici quam civilis*, *pg. 120.* (168).

1328. *Sond. na translatio Martini*. De schout van Loopwyc door Jan van Henegouwen gelast, om het capittel » te verdragen enig lantgift te gheven, aldaer zy zevens of wezen zouden.» *pg. 121.* (169).

* 1254. *in vigil. S. Thomae*. Het derdepart der groote en de geheele kleine tiende over de vijftien hoeven (*quindecim mansi*) bij Lopik door 't capittel aan Gyselbert Syvendore en zijne erfgenamen ter leen uitgegeven, mits telkens te verheergewaden met twee salmen. Gevidimeert door den officiaal van Utrecht anno 1294. *fer. VI. ante Jacobi apostoli*, *pg. 121.* (170).

1315. *Wonsdaghes na Palmen*. Den eigendom van vijf gherden lants, in Lopik op 't rietveld, door Gysebrecht, Heer van Ysselstein, aan 't capittel afgestaan, *pg. 121.* (171).

1320. *op S. Gregorius daghe*. Het gerechte van Lopik en 't gerechte van der Zevendaer met de tienden en thinsen aan Jan van Henegouwen, Heer van Beaumont, voor zijn leven in pacht gegeven door 't capittel, 'sjaars om

300 ponden, onder borgtocht en leistung der steden Schoonhoven en Gouda, *pg.* 122. (172).

* 1255. *in die Philippi & Jacobi.* Een halve morgen aan het Deutsche Huis, onder een jaarlijksche thins van een pond afgestaan door 't capittel, *pg.* 123. (173).

* 1306. *in octava B. Martini hyemalis.* Vier en een half morgen lands door 't capittel aan 't Deutsche Huis in erfpacht gegeven om 6 ponden 'sjaars, *pg.* 123. (174).

* 1320. *fer. II. post convers. Pauli.* Stephanus, *dictus* de Koker bekent van 't capittel 18 morgen lands in parochia de Masberghen, tot een erfthins ontvangen te hebben, *pro octo grossis regalibus*, des jaars, *pg.* 124. (175).

* 1270. *in nativitate Mariae.* Gerard van Outhusen, door 't capittel bekend met het land in Malberghen, en zulks om een jaarlijksche thins van vijf *solidi Trajectenses*, *pg.* 124. (176).

1329. *Dinxdaghes nae S. Matheus dach.* Uitspraak van graaf Reinaut van Gelre, van de geschillen tusschen 't capittel en Janne dien Koc, ridder, wegens de gepachte goederen in Tielreweert, *pg.* 124. (177).

* 1296. *fer. VI. ante fest. Nicolai.* De hof te Apeldoorn in eene altoosdurende erfpacht, om 12 mudden winterrogge jaarlijks, aan Wilfrindus, *dicto* de Scrude uitgegeven; te verheergewaden bij ieder versterf met een mark, en tot een ccurmede 25 *solidi* te betalen, *pg.* 125. (178).

1333. *des woensd. na S. Victoers daghe.* Uitspraak van den regter van Veluwen, waarbij 't hof in Splendoren (Aplendoren?) aan 't capittel toegewezen wordt, bevrijd van alle erfpacht, welke Reynar ten Hove daaraan pretendeerde, *pg.* 125. (179).

* 1332. *Nov. 3.* Testament van de weduwe van Ghys Loy, waarbij zij begeert in de kerk begraven te worden; legatêrende daarvoor aan de kerk een' uitgang uit eene weere en huis in de boterstrate, *pg.* 126. (180).

* 1260. *III. kal. Martii.* De wijn van het capittel vrij op den tol te Rhenen verklaard door bisschop Henrik, *pg.* 127. (181).

* 1286. *in die S. Ambrosii.* Vrijheid van tollên, door bisschop Johan aan 't capittel bevestigd, voor wijn, koorn en visch, *pg.* 127. (182).

* 1164. Brief van bisschop Godefridus, waarbij de donatie van een huis, aan de kerken van S. Marie, S. Pieter en Oudmunster gegeven, geconfirmeerd wordt, *pg.* 127. (183).

* 1299. *Domin.: oculi.* Vrijgeleide brief van Amilius van Minden, om het koorn van het capittel te Utrecht te mogen brengen, *pg.* 127. (184).

* 1329. *fer. V. post resurrection. Domini.* Ernestus van Yselmude verzoekt, dat 't capittel de thinsgoederen te Laersen of Larshem, welke zijn vader verkocht had aan Lambert Odic, onder dezelve thins aan dien Lambert mogte overlaten, *pg.* 128. (185).

* 1330. *in crast. B. Martini hyemalis.* De canunnik Hugo, *dictus* Hardebolle belooft aan 't capittel de 4 ponden, welke zijn oom gegeven had, te zullen betalen jaarlijks, en, zoo hij mogt komen te sterven, voor dat hij ander goed daarvoor gezet had, dat dan 't capittel uit de opkomsten van het *annus gratiae*, 40 ponden zouden aftrekken en inhouden, *pg.* 128. (186).

* 1280. *in die beatorum ..... & Pancratii.* Nicolaus de Subborgh, miles, bekent van 't capittel de tiende van Blocwere, *quae ab antiquo pertinet ad capitulum ipsorum jure patronatus ipsius ecclesiae de Blocwere*, voor zich en zijne erfgenamen ontvangen te hebben, onder eene jaarlijksche erfpacht van 35 *solidi Hollandenses*, *pg.* 128. (187).

* 1234. Een halve hoeve in Bunnikerbroek, en de Salemathe, door 't capittel in erfpacht gegeven aan Giselbertus, miles de Rhetem, om 2 pond 'sjaars, *pg.* 129. (188).

* 1244. *in die scholasticae Virginis.* Aan die van Graveland gepermitteerd eene kapel te bouwen, en een' priester aldaar te hebben, *pg.* 129. (189).

* 1334. *fer. II. post dominicam laetare.* Testament van Gosuinus de Berke, clericus, waarbij dezelve na zijn' dood een vierdel lands, en nog eenig land te Vleuten aan 't capittel

geeft, om uit deszelfs opkomsten zijne memorie te vieren, en drie paar waskaarsen, ieder paar van 16 pond, op zekere tijden driemaal in 't jaar te kopen, *pg.* 129 sq. (190).

* 1331. *Jun. 16.* Notariele acte, waarbij onder zekere conditien Gerard Smeken (Fincken?), vicaris, aan den canunnik Frederik Osseken, een' jaarlijkschen uitgang van 2 ponden zwarte tournoisen (*duarum librarum nigrorum turonensium, grosso regali argenteo pro sedecim denariis computato*) verkoopt uit een huis, in de emuniteit der kerke gelegen, *pg.* 131. (191).

1329. *Octobr. 2.* Notariele acte, waarbij dezelve Gerard Smeken (?) aan denzelven canunnik verkoopt een' jaarlijkschen uitgang van 20 konings grooten uit zijn huis, gelegen tegen over het kerkhof der kerke van S. Marie, *pg.* 132. (192).

* 1253. *in die B. Gregorii martyris.* De thinsgoederen in Hosereren weder uitgegeven op dezelve voorwaarden, als Gerardus de Hosereren dezelve bezeten had, aan Arnoldus, *villicus noster in Apeldorne*, *pg.* 133. (193).

* 1228. *ipso Petri & Pauli.* Altetus beleend door 't capittel met de curtis in Apeldorne, om 12 malder rogge jaarlijks, voor hem en zijne erfgenamen; te verheergewaden met één mark, in cas van versterf, *pg.* 133. (194).

* (*Sine anno vel die.*) Deken en capittel bekennen, dat Wibrandus Thietejnge (Thiecelinge?) zich met hen gereconcilieerd heeft wegens schade en injurien, 't capittel aangedaan, en wel voor 60 ponden; en is dezelve beleend met het vierde gedeelte, *quarta pars terrae, ad curiam in Alferdhove pertinentes*, voor zekere jaarlijksche pensie, *pg.* 133. (195).

* 1327. *in vigil. b. Andreae apost.* Compromissoriale uitspraak, dat de collatie van de kerk, Lopiker-capelle, beurtelings zal geschieden, eerst bij Ghisebertus Bokel de Vlieten, en dan door den deken van S. Marie, en dus altoos in 't vervolg bij beurten, wanneer die kerk komt te vaceren, *pg.* 134. (196).

1337. *op S. Reymeys dach.* Compromissoriale uitspraak der geschillen over de toe-

geslagene 35 morgen van Nyenlande tot Olene (Oen?) op Veluwen, tusschen het capittel, en Henrik ten Have, *pg.* 134. (197).

1342. *op S. Gregorius dach.* Een en twintig morgen nieuwlants in Oener kerspel gelegen, door 't capittel voor twaalf jaren verhuurd aan Gheraerd van Eme en drie anderen te zamen, 'sjaars voor 16 pond zwarte tournoisen, *pg.* 135. (198).

* 1342. Een gedeelte van den brief, waarbij Henricus de Lecca, miles, den tol van Smitshusen van 't capittel in pacht neemt; doch niet geheel uitgeschreven, en met een dwarsstreep doorgehaald; zijnde op den kant er bij geschreven: *vacat*, *pg.* 136. (199).

* 1365. *Maji 20.* Het proces tusschen den Bisschop en de Capittelen der vijf kerken, over de regten van visitatie en censure der capittelen, sedert lang ongedecideerd in het hof van Rome hangende, bij onderling accoord tusschen den Bisschop Johannes en de Capittelen opgeschort, en in staat gehouden voor den tijd van dertig naastvolgende jaren, en dat intusschen iedere der partijen in de possessie zou blijven, waarin zij was, *pg.* 136. (200).

* 1300. Volmagt van 't capittel op een der canunniken, om de pensie van den tol te Smitshusen op te beuren, en quitantie daarvoor te passeren, *pg.* 137. (201).

* 1343. Dertig morgen lands in Secvelt voor 't capittel aan Johannes Nicolai fil. verhuurd voor zijn leven lang, ieder morgen om 14 *solidi* en 4 *denarii* 'sjaarlijks, *pg.* 138. (202).

* 1344. *ipso die Agnetis virg.* Een mansus *terrae arabilis*, gelegen in Vulencop, 'sjaars om 16 pond, aan Henricus Sanderi voor zijn leven en dat van zijn' zonen verhuurd, *pg.* 138 (203).

* *Eod.* Eene *area, sita in insula versus orientem*, aan Hermannus de Woerden (Werdren?), voor hem en zijne erfgenamen in eene jaarlijksche erfpacht van 8 *solidi* uitgegeven, *pg.* 138. (204).

* *Eod.* Eene *area, sita seu jacens in insula versus orientalem partem*, aan Jacob dictus Backer, voor hem en zijne erfgenamen in

eene jaarlijksche erfpacht voor 10 *solidi* uitgegeven, *pg.* 138. (205).

* *Eod.* Eene diergelijke uitgifte van eene *area, sita in insula*, naast de voorgaande gelegen, aan denzelfden Jacob Backer, 'sjaars om 10 *solidi*, *pg.* 138. (206).

* 1343. *in die Andreae apost.* De smalle tiende en visscherijen (*decimae minutae cum piscariis*) in de Wildnesse, aan Jacob, Claes Scouten sone, en twee anderen, voor den tijd van acht jaren verpacht, om zeventig grooten 'sjaars, *pg.* 139. (207).

* *Eod.* Het land op der Waver, aan Egbert *dictus* Bongaer, en zijn' broeder Henrik *dictus* Duvel, voor den tijd van acht jaren, om 18 ponden en 10 *solidi* 'sjaars verhuurd; zijnde dit land groot 36 mergen, *pg.* 139. (208).

* 1345. *in vigil. B. Michaëlis.* Constitutie van bisschop Johannes, wegens de absentien der canunniken en andere praelaten, en dat de goederen der absenten door de capittelen zelve, waaronder zij gehoren, zullen geadministreerd worden, *pg.* 139. (209).

* 1351. *fer. VI. post convers. b. Pauli.* Vijf roeden veens in de breedte (*quinque virgas veni secundum latum*), gelegen in 't gerecht van den aartsdiaken, aan Jan Bolle den ouden en Johan, zijn' zoon, voor hun beider leven, verpacht 'sjaars voor 20 *solidi*, *pg.* 140. (210).

1351. *d. manend. n. O.L. vrouwen dach lichtmisse.* Verhuurd tenen ewelike erfpachte aan Ghisebrecht Bockel van den Rijn, den ouden, vier mergen lands in 't kerspel van Jutfacs in des Heeren gerechte van Ysselstein, elks jaars om 8 ponden zwarte tournoysen, *pg.* 140. (211).

1347. *d. and. dagh. na Meye dach.* De groven smalle tienden van Opburen, van Eytheren, en van der Maerne, aan Arnoud, Heer van Ysselstein, voor deszelfs leven lang, verpacht om 300 ponden zwarten, 'sjaars, *pg.* 141 sq. (212).

(Boven *pg.* 143. staat het volgende: » *Hoc est registrum privilegiorum de bonis ecclesie B. Marie Trajectensis, datorum ab anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo tercio sub sigillo rotundo tunc primitus innovato.*”)

* 1333. *in die translationis B. Martini.* Een mansus in Cameric, *in nostra jurisdictione*, aan Herman Oldekose en Johannes Jacobszoon, voor hun leven, verhuurd om 12 ponden 'sjaars, *pg.* 143. (213).

* 1333. *fer. II. post b. Martini hyemalis.* De goederen in Voerthusen, *in loco dicto Overhorst*, ten thinsregte uitgegeven aan Walterus, filius Andreae de Overhorst, voor hem en zijne erfgenamen, om een jaarlijksche thins van 12 *denarii*, *pg.* 143. (214).

* 1333. *in die b. Barbarae.* Een mansus in Polsbroek aan Theodoricus en Gerhardus *dictus* Ghoem, gebroeders, voor den tijd van elf jaar, verhuurd om 12 ponden jaarlijks, *pg.* 143. (215).

* 1333. *Dec. 12. Bona, sita in Pas*, aan Gerardus filius Ludolphi, *dicti* de Pas, voor een jaarlijksche thins van 28 *denarii*, voor hem en zijne erfgenamen uitgegeven, *pg.* 143. (216).

* *Eod.* De goederen in Dorenspike, *apud bekam sita*, na resignatie des bezitters, door 't capittel weder uitgegeven aan Steneldis, weduwe Dibbolds en hare erfgenamen, *jure curmedali de herede in heredem tenenda*, mids jaarlijks gevende 3 mudde rogge, & *duos modios brasii*, en tot thins 32 denieren, *pg.* 144. (217).

* *Eod.* Een weideland (*pratium*), gelegen bij der Munniken - weide, quod nunc vulgariter dicitur *Appelrelo*, aan Herbertus, *dictus* Koninc en twee andere burgers van Elborg, erfelijk uitgegeven voor een' jaarlijksche thins van twee *solidi*, te betalen in de curtis in Zelehorst, en bij verkoop eene dubbelde thins te betalen door den koper, *pg.* 144. (218).

* *Eod.* Eene weide, insgelijks gelegen in *Appelrelo*, aan Segerus, burger in Elborg, uitgegeven in erfthins voor twee *solidi*; insgelijks in de curtis in Zelehorst jaarlijks te betalen; en bij verkoop een dubbelde thins, *pg.* 144. (219).

* 1334. *sabbato post dominicam: oculi mei.* Zes morgen lands in Vloeten, door Frederik Ossekijn, canunnik, alsmede 30 groten jaarlijksche uitgang of renten uit een huis onder

de emunitet der kerke, aan 't capittel opgedragen en geschonken; en denzelven daarvoor weder door het capittel vrij verklaard van eene jaarlijksche pensie van 6 pond, 12 *solidi* en 6 *denarii*, welke hij uit zijn claustraal huis, 't geen hij in de emunitet bewoonde, moest betalen; *pg.* 144. ⁽²²⁰⁾.

* 1334. *fer. II. post dominicam*: laetare. Dezelfde brief, welke hiervoor op *pg.* 129 sq. reeds geregistreerd staat, *pg.* 145. ⁽²²¹⁾.

* 1334. *in vigil. b. Odulfi*. De dertien mergen lands, welke Hermannus, *dictus* Kreyt, in hure gehad heeft, weder verhuurd aan deszelfs weduwe en zoon, voor hun beider leven, om 12 ponden 's jaars, en acht jonge hoenders, *pg.* 145. ⁽²²²⁾

* 1334. *in die Viti & Modesti*. Eene *area*, *sita in parochia S. Jacobi in Trajecto in platea, quae vulgariter dicitur*: Upten campe, aan Theodoricus de Tollenbrugge, 's jaars om 1½ *grossi*, *grosso regio computato pro sedecim denariis*, voor twintig jaren verhuurd, *pg.* 146. ⁽²²³⁾.

* 1334. *in die Praxedis virg.* Eene *area*, *sita in Trajecto loco super campum dicto*, aan Lubbertus *dictus* Vos, en zijne huisvrouw Mabilia, voor al hun leven verhuurd, om 9 *solidi* 's jaars, *pg.* 146. ⁽²²⁴⁾.

1334. *des saterdaghs na alre heylighen misse*. Het land, dat Jan van der Lande gepacht had, gelegen op Mylant, aan Philips Flans verhuurd tot synen live, jaerlixs um acht punt goets ghelds, *pg.* 146. ⁽²²⁵⁾.

* 1334. *in vigil. b. Willibrordi*. Vier en twintig mergen in Mylant, aan Philippus, *dictus* Flans, voor zijn leven verhuurd om 8 ponden 's jaars, *pg.* 146. ⁽²²⁶⁾.

1334. *in vigilia natalis domini*. Een stuk lands, gelegen in *jurisdictione nostra de Curtehoeve*, 's jaars om 20 *grossi Turonenses regales*, aan Peter Hermanszoon in erfpacht uitgegeven, *pg.* 146. ⁽²²⁷⁾.

1335. *in vigilia conversionis Pauli*. Eene hoeve lands (*mansus*) in *jurisdictione nostra in Lopic*, in erfpacht uitgegeven aan Volquinus de Wedenhorst de bovenste helft, en aan Arnoldus Cost van der Hoeve de onderste

helft, om 18 ponden 's jaars, *pg.* 147. ⁽²²⁸⁾.

1335. *des vridaechs na O. Vr. dach te Lichtmisse*. Aan Ghiselbrecht, schout te Jutfaes, en aan deszelfs neef, tot hunner beider lijven, zes mergen lands, gelegen ten ouden Gheynen in Diderex gherechte van Jutfaes verhuurd, 's jaars om zestehalf pond goed ghelds, *pg.* 147. ⁽²²⁹⁾.

* 1335. *in die dominica*: invocavit. Tien mergen lands, gelegen in Cameric in *jurisdictione domini de Abcoude*, aan Henrik Sale voor zijn leven verhuurd, 's jaars om 4 ponden, *pg.* 147. ⁽²³⁰⁾.

* 1335. *in die b. Alexis confessoris*. Aan Willem Janszoon veertien morgen lands in Gallencop, voor zijn leven lang verhuurd, om 20 ponden zwarte tornadoisen 's jaars, *pg.* 148. ⁽²³¹⁾.

* 1298. *in octava Petri & Pauli*. De goederen, *que dicuntur bona Reynekijn, apud Oestenwolde sita*, aan den Abt en het Conventus floridi campi Cisterciensis ordinis, in een altoosdurende erfpacht gegeven, 's jaars om tien *denarii Trajectensis monetae*, te verheffen bij dode van den abt, door zijnen opvolger, met vijf *solidi*, *pg.* 148. ⁽²³²⁾.

* 1335. *in crast. b. Johannis Bapt.* Quittantie van 't capittel van 10 *solidi*, wegens de verheffing der in den vorigen brief gemelde goederen, ontvangen van twee abten van 't conventus floridi campi, *pg.* 148. ⁽²³³⁾.

* 1335. *fer. II. post assumpt. Mariae virg.* Aan Theodericus, *dictus* Marten zoon, en zijnen oudsten zoon, een mansus in Tekencoep, voor hun beider leven verhuurd, 's jaars om 5 ponden, *pg.* 148. ⁽²³⁴⁾.

1336. *des anderen daghes nae onser Vrouwen lichtmis, die heet: purificatio*. Het capittel bekend met Peter, Heer van der Lecke, wegens verzuimde pacht van de tollén te Smithusen, en daarop gelopene penen, geaccordeerd te zijn om 1750 ponden, 10 schellingen en 9 penningen, *pg.* 149. ⁽²³⁵⁾.

Eod. 't Capittel belooft onder zekere voorwaarden, aan Peter, Heer van der Lecke, dat men hem geene penen zoude afnemen of eischen, indien hij jaarlijks niet aanstonds be-

taalde de erfacht van den tol te Smithusen, *pg.* 149. (236).

* 1336. *in die b. Agnetis*. Aan Peter *dictus* Vemder eene *area*, *sita in vico, qui dicitur Stroesteghe*, in eene altoosdurende thins van 20 *solidi*, jaarlijks te betalen, overgegeven, *pg.* 149. (237).

* 1336. *in crast. b. Agnetisvirg.* Eene *area*, *sita apud Nyegrift, tendens retrorsum in longum usque ad vicum, qui dicitur Nyestrade*, aan Johan *dictus* de Eec en zijne vrouw en hare erfgenamen in erfacht gegeven om 25 *solidi* 's jaars, *pg.* 150. (238).

(Zonder jaar of dag.) Oude aanteekening van eenige goederen, door Gheye van Secvelt aangekocht, *pg.* 150. (239).

1335. *des vrydaghes na S. Matheus dach*. Accoord tusschen het capittel en Peter, heer van der Lekke, over het betalen der achterstandige pacht van den tol te Smithusen, en zulks onder garantie van graaf Reinout van Gelre, en Johan van Cleve, domdeken van Keulen, *pg.* 150. (240).

Eod. Soortgelijk accoord tusschen dezelve, en onder dezelfde garantie, hoe in 't vervolg de pacht van gemelde tollén en op wat termijnen betaald zal worden, *pg.* 151. (241).

* 1300. *fer. III. post fest. b. Remigii*. Attest van het capittel van Keulen, hoe veel *solidi* Keulsche munte een mark zilvers uitmaken, en dat drie *denarii* bij hen een konings tournoische groot bedragen, *pg.* 152. (242).

* 1193. *XVIII. kal. Jun.* De tol te Smithusen door keizer Henrik VI. geconfirmeerd, *pg.* 153. (243).

* 1219. *Indict. VII.* De tol te Smithusen en de *curtis* Ewyc en Malberge aan de vrouw van Hemrick de Smithusen, Machtelda, en haar dochter Othelda, voor haar beider leven door 't capittel verpacht om 42 ponden en 200 mudden tarwe 's jaars, *pg.* 153. (244).

* 1228. Nader verdrag van 't capittel over denzelfden tol, waarbij 't capittel onder dezelfde jaarlijksche pacht denzelven overlaat na dode van Othelda, aan een van hare kinderen voor deszelfs leven, welke zij bij Fol-

pert, Heer van der Lekke, in echte verwekken zou, *pg.* 154. (245).

* 1255. *sabbato ante natiuitat. b. Mariae*. Volmagt van 't capittel op zes canunniken, om de 100 mark, welke Henrik van der Lek uit den tol bij verdrag beloofd had te betalen, te beleggen in jaarlijksche renten; en verdere belofte, dat Ghiselbertus de Aemstelle, hun mede-canunnik, zoo lang hij leefde, de gemelde opkomsten of renten zoude genieten, *pg.* 155. (246).

* 1293. *fer. V. post dom.*: *jubilate*. Mandaat van bisschop Johannes, waarbij Henrik van der Lek, wegens niet-betaling van zijne pacht van den tol te Smithusen, in den ban gedaan en geëxcommuniceerd wordt, *pg.* 155. (247).

* 1293. *fer. V. post b. Luciae*. Translix van den voorgaanden brief, waarbij aan den Bisschop kennis gegeven wordt, dat het voorstaande mandaat in Dordt en twee andere kerken ter executie gesteld is, *pg.* 156. (248).

* 1255. *mense Aprili*. De tol te Smithusen voor dezelfde jaarlijksche pacht, als vooreen, aan Henrik, heer van der Lek, in eene altoosdurende erfacht weder uitgegeven, *pg.* 156. (249).

* 1285. *in crast. invent. S. Crucis*. 't Capittel beloofd aan Henrik van der Lek den schuldbekendtenisbrief weder uit te reiken en over te geven, zoo ras hij de beloofde 700 ponden, en verdere schuld, betaald had, *pg.* 157. (250).

* 1287. *in vigil. b. Willebrordi*. Bevel van den prior S. Pauli, als *judex subdelegatus*, om Henrik, heer van der Lek, te excommuniceren, *pg.* 157. (251).

* 1274. *XV. kal. Jun.* Henrik van der Lek neemt aan, de achterstandige pacht van de tol op zekeren termijn, onder verbeurte van 't geld, hetgeen Th. *diot.* de Alcmathe voor hem betaald had, te zullen betalen, *pg.* 158. (252).

* 1271. *in crast. commemorat. animarum*. Henrik van der Lek, oudste zoon van heer Henrik van der Lek, beloofd binnen zekeren tijd ter verheffing van den tol te Smithusen, te Utrecht te zullen komen, om zijn' eed af te leggen, *pg.* 158. (253).

* 1296. *in die Pentecostes*. Henrik, heer van der Lekke, verzoekt van het capittel, om 200 mark aan zijne vrouw tot een donarie op den tol te Smithusen te mogen assignéren, *pg.* 158. (254).

* 1295. *sabbato quasi modo geniti*. Het kerkelijk interdict tegen Hendrik, heer van der Lecke, over het niet betalen der pensie van den tol, uitgesproken, op verzoek van graaf Florens van Holland, bij provisie door den bisschop Johannes opgeheven, *pg.* 159. (255).

* 1294. *fer. IV. post convers. b. Pauli*. De kerken en plaatsen, waar de geëxcommuniceerde Henrik, heer van der Lekke, mogte verkéren of vernachten, onder een kerkelijk interdict gebracht door bisschop Johannes, *pg.* 159. (255*).

* 1259. *mense Augusto*. De eigendom van eenige leengoederen in Kovelswade, door Gerardus de Hamme verkocht aan 't capittel, door bisschop Henrik afgestaan, en in plaats van dien weder twintig morgen onder Themaet tot een leengoed door denzelven opgedragen, *pg.* 160. (256).

* 1290. *fer. II. post Tyburtii*. Bevel van 't capittel aan die van Cortenhove, en Tankenvene, om niemand anders te erkennen, dan Egidius Blok, aan wien zij hun gerecht aldaar hadden overgegeven, *pg.* 161. (257).

1310. *op S. Bonifacius dach*. Sweder, heer van Abcoude, bekent van 't capittel in erfpacht tot synen lyve ontvangen te hebben het gerigte, tinse en tiende van Cortenhove en Tankenvene met het gericht van Horstweerde ende Indyx tiende, om hondert pont goetgelt 's jaers, *pg.* 161. (258).

* 1176. *Indict. IX*. De grove en smalle tienden te Otterlo, door Baldewinus aan 't capittel afgestaan, *pg.* 162. (259).

* 1231. *II. non. Octobr*. Verdrag tusschen het capittel en de stad over het gemeene huis of de negen kameren van hetzelfde, bij de burgbrugge, *pg.* 163. (260).

1308. *Vryd. na ons H. hemelvaert*. Verdrag des capittels en der stad, wegens de thinsregten van den ommeloop, *pg.* 164. (261).

* 1271. *fer. III. ante festum b. Laurentii*.

Uitspraak wegens de geschillen over het testament van bisschop Henrik, *pg.* 165. (262).

* 1288. *in die b. Galli confessoris*. Jacobus Speyhut bekent de *jurisdictio secularis* en de tienden van Milant, en twee hoeven (*manssi*) in hure genomen te hebben van 't capittel voor zeven jaren om 15 ponden 's jaers, *pg.* 166. (263).

* (*Sine anno vel die*.) Eenige oude statuten, hoe zich te gedragen, zoo een canunnik gevangen wierd; en andere statuten, ten opzichte der gemeene capittelen, *pg.* 167 sq. (264).

* 1253. *mense Septemb*. Tien canunniken, uit ieder capittel twee, aangesteld, en vervolgens jaarlijks te verkiezen, om de regten der kerken voor te staan, *pg.* 169. (265).

* 1286. *fer. IV. post festum b. Martini hyemalis*. Compromissoriale uitspraak over de geschillen tusschen het capittel en Johannes Tidemanni, wegens eene praebende, welke de deken Enghelbert weleer bezeten hadde, *pg.* 169. (266).

* 1253. *III. non. Aprilis*. Koning Willem permitteert aan het capittel, om de keizerlijke praebende aan twee priesters te mogen geven, *pg.* 170. (267).

* 1279. *in octav. b. Martini hyem*. Theod., *dictus* Luy (?) ontvangt in erfpacht een halve hoeve, behorende tot de curtis in Selchorst, alle jaar om 8 *solidi*, *pg.* 170. (268).

* 1306. *sabbato post Victoris*. Door Henr. *dictus* Friso aan 't capittel jaarlijks te betalen twee pond, zoo lange hij niet zoo veel aan vaste renten aan het capittel zal geresigneerd hebben, *pg.* 170. (269).

* 1286. *in invent. S. Crucis*. Theod., *dict.* de Gowege bekent, tot de memorie van canunnik Hugo, van deszelfs executeurs ontvangen te hebben tien ponden, om daarvoor een jaar rente van een pond te bezorgen, *pg.* 170. (270).

* 1287. *sabbato post festum b. Katarinae*. De canunnik Rodolphus bekent, aan de executeuren van Johannes de Merloe ten behoeve van de kerk verkocht te hebben eene jaarlijksche rente van 15 *solidi*; zijn huis, 't geen hij bewoonde, en zijne praebende daarvoor verbindende, *pg.* 171. (271).

* 1308. *dom.*: Misericordia domini. Henr., Virse (?) en Joh. de Campo bekennen jaarlijks 20 *solidi* schuldig te zijn, tot dat zij dezelve in een vaste jaarrente zouden belegt hebben, *pg.* 171. (272).

* 1326. *dom.*: reminiscere. Door 't capittel gepermitteerd, de renten uit 't eene clausurale huis op het andere te mogen verleggen, of op andere goederen te mogen constituëren, *pg.* 171. (273).

* 1306. *in die b. Gervasii & Prothasii*. Nicolaus de Volde bekent, jaarlijks uit zijn huis schuldig te zijn een rente van 5 ponden, *pg.* 171. (274).

* 1313. *in die b. Katarinae virg.* Willem de Zittert, canonicus, verpandt zijn claustraal huis, & *curtim ipsi domui attinentem*, aan 't capittel voor een jaarlijksche rente van 4 ponden, *pg.* 172. (275).

* 1202. Statuut van het capittel over de opkomsten der vacante praebenden, hoe te gebruiken, en wat een nieuw verkoren in de eerste twee jaren zal trekken, *pg.* 172. (276).

* 1238. Statuut van 't capittel, dat iemand der canunniken, monnik wordende, het *annus gratiae* zal genieten, even als een afgestorvene, *pg.* 173. (277).

* 1238. *in die Luciae virg.* Statuut van 't zelve, hoe lang een canunnik afwezig mag wesen, en van wien die absentie te verzoeken, en te verkrijgen, *pg.* 173. (278).

* 1264. *in crast. b. Mathiae apost.* Statuut van 't capittel, hoe lang een gestorvene, of monnik geworden, canunnik de opkomsten zijner praebende zal genieten, alsmede welke opkomsten aan een afwezige (*foraneus*) canunnik zullen uitgeroek worden, *pg.* 174. (279).

* 1321. *in crast. exaltat. S. Crucis.* Statuut, dat ieder nieuw gekoren canunnik aan 't capittel een voeder wijn (*carrata boni vini*), of, in plaats van dien, 30 ponden zwarte tournoizen zal betalen, *pg.* 175. (280).

* 1334. *fer. III. post Gervasii & Prothasii mart.* Unie en verbindtenis der vier capittelen, waarbij acht procuratores aangesteld worden, om de regten en oude gewoonten

der vier capittelen tegen het Dom-capittel te maintaineren, *pg.* 175. (281).

* 1198. *Indict. I.* De Graaf van Holland geeft aan de vicarie van S. Greorgius zeker goed, bij Naltwijk gelegen, *pg.* 176. (282).

1310. *saturd. na ons H. hemelvaert.* Uitspraak van Bisschop Guy en den Graaf van Holland, over 't geschil tusschen den capellaan der voorgemelde vicarie en Willem van Naeltwijk, aangaande de jaarlijksche pacht van 't goed: *de Poel*, aan die vicarie behorende, *pg.* 177. (283).

* 1331. *fer. II. post dom.*: quasi modo geniti. Geen castelein op Dyepenheim te zetten of ontzetten door den Bisschop, dan met overleg van het generale Capittel van Utrecht, *pg.* 178. (284).

1331. *vridaghes na S. Pontiaens dach.* Door den Bisschop en de vijf Capittelen aan den Heer van Boecstelle verkocht 200 ponden jaarlijksche renten uit den tol te Renen, binnen vijf jaren losbaar met 2000 ponden: welk geld in mindering zou strekken van de kooppenningen, waarvoor de Bisschop van den Heer van Boxtel gekocht hadde de heerlijkheid Dyepenheim en het graafschap Dalen, *pg.* 178 sqq. (285).

1336. *dinsdaghes na S. Margariten dach.* Dideryc v. Herlaer, here van der Ameyde, ridder, bekent, in pacht genomen te hebben van 't capittel » tot zynen lyve, ende zyns oudsten zoons lyve, hare helfte van den gerechte, van tinse ende tienden, groot ende kleine van twaalf hoeven lants, gelegen tusschen der Ameyde ende Merkerke, om een jaerlixte pensie van twintig ponden"; *sub pacto obstagiali.* *pg.* 181. (286).

1337. *donderdagghes na S. Petersdach ad cathedram.* Aan Geerlof, Ghelis Ketelmanszoon, tot eene ewelyke erfpacht door 't capittel verpacht anderhalf viertel lands in Hedekendoerp, om vier pond jaarlijks, *pg.* 181. (287).

* 1337. *eodem die.* Reversaal voor schout, schepenen en raad van Oudewater, afgegeven door den gemelden Geerlof, gepasseerd wegens de vorenstaande erfpacht van anderhalf

viertel lands te Hedekendorp, *pg.* 181. (288).

* 1337. *fer. III. post. reminiscere.* Johannes van der Hoele bekend, voor zijn leven in pacht genomen te hebben vier en een half morgen lands, gelegen in Leysweteringhe, *inter quamdam communitatem terrae de Woerden*, 's jaarlijks *pro quatuor libris & septem solidis & sex denariis*, *pg.* 182. (289).

* 1360. *ipso die b. Remigii.* Verscheide landerijen door Arnold, heer van Yselstein, aan de kerk aldaar geschonken, om de opkomsten derzelve uit te deelen aan die genen, welke de *horae canonicæ* in die kerk zouden zingen, *pg.* 182. (290).

* 1338. *in crast. b. Remigii.* Ricardus de Embrica door 't capittel aangesteld tot gevolmagtigde op den tol te Smithusen, *pg.* 183. (291).

* 1338. *in die b. Urbani.* Door 't capittel eene *area* in der Tollensteghe in erfpacht uitgegeven aan Joh., *dict. Witte*, *pro anno pacto quinque solidorum cum duobus pullis, vel pro dictis pullis unum solidum*, *pg.* 183. (292).

* 1338. *in octava b. Laurentii mart.* Eene *area* in der Werde, *in occid. parte fossati*, aan Henrick, *dict. Potter* in erfpacht gegeven *pro anno pacto septem solidorum*, *pg.* 183. (293).

1338. *maandaghes na der Apostelen dach divisio.* Aan Gerard Wouterssoen in een ewelyke erfpacht gegeven een hofstede, gelegen in de Boterstrate, elx jaars om 25 groter Conynx tornadoysen, *pg.* 184. (294).

* 1338. *in crast. b. Laurentii.* Aan Gerardus, *dict. de Wede*, een *mansus terrae, situs in Wede juxta Willenborch*, voor negen jaren in pacht uitgegeven, 's jaars om 13 ponden en 10 *solidi*, & *pro sedecim pullis*, *pg.* 184. (295).

* 1336. *in vigil. b. Michaëlis archang.* Aan Heyn Wouterszoon en zijn zoon Elyas, voor hun beider leven verpacht de helft van zes-en-twintig mergen lands opte Zemele, 's jaars om 10 ponden en 10 hoenders, *pg.* 184. (296).

* 1338. *ipso die S. Fabiani & Sebastiani.* 't Capittel bekend, van Alard, *dict. de Voeleken*, vicaris, ontvangen te hebben 50 ponden, om uit de opkomsten van dien tot eene memorie voor Nicolaas van de Velde, eertijds deken, op zijn jaardag of anniversarius te dis-

tribuëren 15 *solidi*, en in 't anniversarius van Ghiselbertus, capellanus capellae comitis Hollandiae, *quinque solidi*; en de meerdere opkomsten zou hij, zoo lang hij leefde, behouden, doch na zijn dood zouden daaruit 30 *solidi* gedistribueerd worden, *tempore, quo memoria Conradi, prae memoriae episcopi & fundatoris dictae Ecclesiae nostrae inibi peragi & psalterium legi solet*; hetgeen dan nog van die opkomsten overbleef, zou jaarlijks uitgekeerd worden tot eene memorie op deszelfs jaardag, *pg.* 185. (297).

* 1338. *in domin.:* laetare. Aan Wouter *dict. Helmslagher* en zijne vrouw en erfgenamen, eene *area* in Zadelstrate, in erfpacht gegeven *pro annuo censu duodecim solidorum, novem denariorum & unius obuli*, *pg.* 185. (298).

* 1338. *in crast. purificationis b. Mariae.* Voor negen jaren aan Johannes de Oeestrom (Oestraem?) verpacht een mansus, *sita ultra Leekam retro castrum Vyane in loco vulgari-ter appellato Vp mile*, 's jaars 22 ponden *nigrorum Turonensium*, *pg.* 185. (299).

* 1338. *in crast. b. Michaëlis.* Twee viertels lands in de parochie van Lopiek in erfpacht uitgegeven aan Theodoricus, *dict. vander Hove*, 's jaars om 10 ponden, voor hem en zijne erfgenamen, *ita quod in perpetuum dicta concessio ad unam personam successive & apud unam permaneat indivise*, *pg.* 186. (300).

1338. *Vrydaghes na S. Remeys dach.* Een eigenhorige met zijne vrouw en kinderen uit de eigenhorigheid ontslagen, en tot curmedigen gemaakt, en zijn goed in de parochie van den Anstoyt ten cuermedigischen regten gegeven, *pg.* 186. (301).

* 1338. *in octava S. Martini hyem.* Twee *areae* vpten Campe, in erfpacht gegeven aan Lubbert, *dict. Vos*, *pro annua pensione triginta solidorum*, *pg.* 187. (302).

1338. *Manendaege na S. Nicolaes daghe.* Sophia van Oenerhorsts beleend ten Zutphen-sche rechte met den Hof ter brake, de geleghen is tot Hurde, *pg.* 187. (304).

1338. *Vrydaghes na S. Remeys dach.* De-

brief nog eens, zoo als hier voren op *pg.* 186. reeds geregistreerd is, *pg.* 188. (505).

1339. *des woensdaghes in ons Heren passie weke.* Aan Herman Mertenssoon voor zijn leven verpacht zeven en twintig en een halve morgen lands in Camerik, 'sjaars om 12 ponden, *pg.* 188. (506).

1339. *Woensdaghes na Paesch dach.* Aan Jacob Rammekijns zoon, tot een eweliken erfpacht uitgegeven eene hofstede, gelegen in de Zadelstrate, 'sjaars om 14 goede groten, *pg.* 189. (507).

1339. *Saterdaghes na Paeschen.* 't Goed ter Steghe en alle regt, welke Heyne van der Steghe daarop hadde, voor den rechter van Veluwe weder afgestaan aan 't capittel, *pg.* 189. (508).

* 1339. *fer. VI. post Marci euang.* Eene *area, sita in insula versus orientalem partem*, aan de zoons van Dirk, *dict.* vanden Hoghenlande in erfpacht gegeven, *sub anno pacto viginti solidorum*, *pg.* 189. (509).

1339. *Saterd. na Paeschen.* Dezelfde brief, wgens 't goed ter Steghe, als straks te voren op *pg.* 189. *pg.* 190. (510).

* 1339. *in vigil. assumpt. b. Mariae.* Aan Woltherus, *dictus* vpen Dike, de goederen weder beleend, zoo als zijn vader dezelve bezeten had, *pg.* 190. (511).

* 1339. *in die b. Marci euang.* Eene *area* in de Koornmarkt, aan Henrik Kreit in erfpacht gegeven, *sub annua pensione duodecim solidorum*, *pg.* 190. (512).

* 1339. *in die decoll. S. Joannis Bapt.* Een mansus, situs *super Kovelwade*, aan Wilhem *dict.* de Stremmaat voor zijn leven verpacht, 'sjaars om 18 ponden, *grosso Turonensi regis pro XII. denariis computato, et antiquo Brab. pro tribus denariis*, *pg.* 191. (513).

* 1340. *in die b. Bartholomei.* Een mansus, situs in *Suesserenghe*, alsmede acht morgen aan Nannu Jacobszoon voor zijn leven verpacht, 'sjaars om 15 ponden, *pg.* 191. (514).

* 1339. *in die b. Barbarae.* Eene *area* in de Tollensteghe aan Herbordus, *dict.* van Palaes in erfpacht uitgegeven *sub annuo pacto septem solidorum*, *pg.* 191. (515).

1340. *op S. Pouwels avont in den after winter.* Door 't capittel en de stad Utrecht tot eene ewelike erfpacht aan Peter Walmaer, een werf, after vpte graft aan synen huse in de Linemaerct, breed 25 voeten, elx jaars om 25 groten, *pg.* 192. (516).

Eodem. Door dezelve insgelijks in eene eeuwige erfpacht aan Johannes van Vynen uitgegeven een werf van tiende half voeten breed, after vpte graft aen sinen huse in de linenmarct, elk jaar om tiende half groten, en wel op dezelfde conditien, als in 't voorgaande stuk, *pg.* 193. (517).

Eod. Aantekening, dat op dezelfde voorwaarden nog een werf aldaar, van elf voeten breed, was uitgegeven aan Jacob, *dictus* van dier Vischmaerct, om elf groten, *pg.* 193. (518).

Eod. Aantekening van de uitgifte van een werf, van 10 voeten breed, aan Johan van Ameronghen, om 10 groten, *pg.* 193. (519).

* 1339. *in die b. Luciae.* Een mansus, gelegen in de Wierse, voor dertien jaren verpacht aan Theodoricus, *dictus* Moelenaar, om 12 ponden 'sjaars, *pg.* 193. (520).

1339. *op alre heilighen avont.* De tienden in 't Goye, groot en klein, voor tien jaren in pacht gegeven door 't capittel aan Heer Henrik van Vianen, ridder, » tot behoef des kinds van den Goye, daer hi mombaer of is, » 'sjaars om 230 ponden, voorbehoudens, dat Henr. van Vianen alle jaar, zoo hij wil, des pachts verdraghen sal wesen, *pg.* 194. (521).

* 1341. *Mart 4.* Een viertel lands in Cortehoeve aan Nicolaas en Dirk, *dicti* Rampoyz, voor hun beider leven verpacht, 'sjaars om 5 ponden, *pg.* 194. (522).

* 1341. *ultimo Mart.* Vier morgen lands in Strilant aan Arnold en Peter, *dict.* Wedighe, voor hun leven verhuurd *pro annuo pacto sex librarum*; alsmede aan dezelve nog verhuurd acht morgen, *sita in jurisdictione Ghiselberti de Weyde*, om 8 ponden 'sjaars, *pg.* 195. (523).

* 1341. *in die convers. Pauli apost.* Eene *area* in de Stroesteghe in eene erfpacht uitgegeven aan Herman, *dictus* Beel *pro annuo pacto XXVIII. solidorum*, *pg.* 195. (524).

* 1341. *Mart 4.* Een viertel lands in trechter vene, in *jurisdictione praepositi majoris ecclesiae*, aan Hugo en Johan de Wedighe, voor hun beider leven verpacht, *pro anno pacto XL solidorum*, pg. 195. (325).

* 1340. in *vigil. apostolorum Symonis & Judae*. Veertien morgen lands in 't Goye, aan Gerhard en Johan *dicti* Harinc voor hun beider leven verpacht, *pro annuo pacto VIII. librarum*, pg. 196. (326).

1341. *saterdaghes na Pinxteren*. Eenige goederen in Oestenwoude weder beleend aan Wouter, *dictus* Upten dike, alsmede aan Matthys Voelermanne van Campen, pg. 196. (327).

1342. *op S. Pouwels avont in den after winter*. In eene eeuwige erfpacht aan Dirk van Jutfaes uitgegeven eene halve hoevelands, gelegen in Jutfaes, alsmede nog een viertel lands, 's jaars om 24 ponden, pg. 196. (328).

1342. *donredaghes na misfasten*. Aan Alard vanden Wale, tot zijn lijve in pacht gegeven twaalf morgen lands te Scalwic, elk jaar om 15 pont goet gelds, en om acht boenderen, pg. 197. (329).

* 1342. *ipso die b. Ambrosii*. Eene vicarie op 't altaar S. Crucis, in de kerk van S. Marie, gesticht door Gheyo van Zechfelt en zijne vrouw Aleydis, pg. 197. (330).

1336. *des anderen daghes na O. Vr. misse, die heet: purificationis*. Accoort van 't capittel met Peter vander Lecke, over de verschuldigde erfpacht wegens den tol te Smithuizen, en de daarop verschuldigde penen wegens wanbetaling van dezelve, pg. 198. (331).

* 1340. *Octob. 12.* Accoord met den executeur van het testament van Hugo Pollaert, wegens het daarbij gemaakte legaat van honderdduizend gebakken steenen, tot opbouw van het nieuwe choor der kerke, pg. 198. (332).

1312. *op S. Martyns avond in den winter*. Ghisebrecht van Nywenroden bekent, van 't capittel in pachte tot synen lyve ontvangen te hebben de tiende, thins ende gerechte, gelegen in Broeclederweert, pg. 199. (333).

Eodem. De pachtbrief zelve daarvan, en wel 's jaarlijks om sestien pont swarte payments, vrijgelt, alle tientrecht wtgheset, dat

men te eyschen pleghet, et si heren orloghe, here ofte brant, somervloet, wintervloet, of enegherhande punten die men eyschen mochte; *addito pacto obstagiali*, pg. 199. (334).

1351. *op S. Phillips en S. Jacobs dach*. Ghisebrecht uten Goye, Borggrave van Utrecht, bekent, van 't capittel gehuurd te hebben tot elf jaren toe, die tienden in 't Goye, grote ende elene, elkes jaers om 375 pont swarter Tornoysse; *itidem sub pacto obstagiali*, pg. 200 sq. (335).

1354. *opten leysten van Mey*. Aan Johan Everaerd Louwekyns sone verpacht de tienden tot Roemde ende tot Gellinchem voor ses jaren, elk jaar om 95 pont, mits te korten, zoo de hertog van Gelre die tiende name, pg. 202. (336).

1354. *des vriid. na S. Johans dach ante portam latinam*. In pacht gegeven aan Johan van Harlaer, heer vander Ameyde, tot synen lyve, des capittels helfte van den geregte, tinse en tienden, groot en klein, van twaalf hoeven lands tusschen Ameyde en Merkerk, om eene jaarlijksche pensie van twintig ponden, pg. 202. (337).

1355. *Nov. 12.* Brief van bisschop Johan, belovende geen' oorlog of vrede te maken buiten consent der ecclesien, pg. 203. (338).

Eod. Brief van denzelfden bisschop, dat hij in den tegenwoordigen oorlog met den graaf van Holland geen' zoen zal maken, dan met consent en goeddunken der drie staten, pg. 203. (339).

* 1356. *Mart 5.* Statuta ecclesiae de receptoribus, *dictis* bastonis, qui bastonarii vocabantur, pg. 204. (340).

1355. in *vigil. b. Remigii*. Reversaal van een' huurbrief van een viertel lands in Loosdrecht, verhuurd aan Aernde Reyners sone en zijn' zoon, alsmede aan Peter Lutaert en zijn' zoon, en zulks voor het leven van hen vieren, 's jaers om 4 ponden, pg. 204. (341).

1352. *saturd. na S. Mathys dach*. Verdrag tusschen het capittel en de stad, over 't verhogen en vermaken van de strate in de Montade, tot aan den rooster van 't kerkhof, en 't zetten van eene put aldaar, pg. 205. (342).

* 1357. *sabbato post festum omnium Sanctorum*. Attest van den cancellier van Parijs, dat het proces tusschen Johannes de Oratorio, archidiaconus, praepositus et canonicus ecclesiae B. Mariae Trajectensis, en het capittel, bij minnelijke schikking, vereffend was, *pg.* 205. (343).

1357. *maend. na S. Lucien dach*. Belofte van den Landcommandeur des Duitschen Huis, om deszelfs pacht aan 't capittel te betalen, schoon de stad van dat goed iets afgegraven had, *pg.* 206. (344).

1358. *op S. Agnieten dach*. Aan Gheryt Ruuschen, tot synen lyve, verhuurd twaalf morgen lands in 't Lijnpad, 'sjaars om 42 ponden en 12 hoenders, *pg.* 206. (345).

1349. *op S. Thomaes dach*. Verdrag tusschen den abt van S. Pouwel en 't capittel, over 't betalen van eene rente van 12 pond, wegens 't verdrag over de tienden te Vanderrick, Hesel en Ophemert, *pg.* 206. (346).

Eod. 't Verdrag zelve, tusschen den abt van S. Pouwels en 't capittel, over die gemelde tiendens, *pg.* 207. (347).

* 1340. *sabbato post festum beator. Petri & Pauli*. Statuut des capittels, over de vicarissen, 't verdeelen der memorien en praesentien, en 't waarnemen der officien, door da *hebdomadarii*, *pg.* 207. (348).

* 1359. *in vigilia Paschae*. Reversaal, waarbij Johannes de Voerden bekennt, van het capittel gehuurt te hebben vier morgen lands, gelegen in Lanchbroec, tien jaren lang, het eerste jaar om drie pond, de volgende negen jaren om vier pond, vrijgelds, *pg.* 208. (349).

1360. *op alre heylighen avond*. Reversaal, waarbij Theodorus de Weyda bekennt, weder voor tien jaren gehuurd te hebben acht morgen lands, daar hij zelfs op woont, 'sjaars om 20 ponden ende om 4 stuivers, *pg.* 209. (350).

1388. *dinxd. na jaersdach*. Door het capittel aan Willem, heer van Abcoude en Duerstede, voor een' tijd van zeventien jaren verpacht het gherechte, tinse ende tiende van Cortchoeven ende van Tankeveene, 't gerechte van Horstweerde, ende Yndijcs tien-

de, elk jaar om 115 goede oude gulden vrancryxe schilden, *pg.* 210 sq. (351).

1387. *vrydaghes na S. Gervasius en S. Prothasius dach*. Door 't capittel aan hun canonic Henric van Beesde, in eene eeuwige erfpacht uitgegeven elf morgen lands in Berwouds-weerde in de parochie van Woerden, elk jaar om twaelf pont penninghen, *pg.* 212. (352).

1395. *vryd. na S. Margareten dach*. Verdrag tusschen 't capittel en Henrik then Have, wegens de hofhorige regten van den zetelhof tot Oene, gepasseert voor den rechter van Veluwen, Arnt ten Boechop, *pg.* 213. (353).

1393. *donred. post diem omn. Sanctorum*. De hof Apelderhave te Apeldoren om zeventien mudde rogge jaarlijks, door 't capittel verhuurd aan Albrecht van Willinchusen, voor zich, zijn' zoon en zijne kleinzoons leven gedurende, *pg.* 214. (354).

* 1336. *in crast. b. Agathae*. Petrus Vemder bekennt, in erfpacht genomen te hebben eene *area* in de Stroesteghe, om een jaarlijksche tins van 20 *solidi*, *pg.* 215. (355).

* 1348. *fer. V. post dominicam in quadragesima, qua cantatur: judica*. Drie morgen lands in Tankenveen verhuurd aan Bero, filius Emondi, en zijn' zoon Petrus, voor hun beider leven, *sub annua pensione trium scudatorum liberae pecuniae*, *pg.* 215. (356).

* 1351. *fer. IV. post Valentini martyris*. Johannes Bolle bekennt, op nieuw gehuurd te hebben voor hem en zijn dochters zoons leven, *quinque virgas Veni secundum latum, situs in jurisdictione archidiaconi Trajectensis, annuatim pro viginti solidis*, *pg.* 216. (357).

* 1351. *sabbato post b. Luciae virg.* Johannes Cose, en zijn broeder Arnoldus, *dictus Welle*, bekennen op nieuw van het capittel gehuurd te hebben, eene hoeve lands, in Benschcoep, *in jurisdictione domini de Yselsteyn*. naast de kerk ten noorden gelegen, *in hunc modum, quod Johannes Cose praefatus ... omnia & singula onera & pericula de fluviiis hyemalibus & aestivalibus, de incendio, de praeda, de spoliis, de exercitu, de de-*

vastatione per aliquem exercitum, de exactione cujuslibet domini vel dominorum, de ruptura vel fractura aggeris vel aggerum, de contributione, de aquaeductibus, de fossatis novis vel antiquis paratis vel reparandis, simul cum sensu, si praedicta terra nostra censualis esse reperta fuerit, vel alias qualitercunque vel emergentia supportabit, ac solvet & deliberabit sub laboribus suis periculis & expensis nobis vel camerario nostro .... singulis annis viginti novem libras nigrorum monetae currentis, — en zulkz gedurende hun beider leven, pg. 217. (358).

* 1352. *fer. II. post festum b. Mathiae apost.* De gebroeders Willem en Arnold, *dic.* Leyden, bekennen, voor hun beider leven gehuurd te hebben, eene halve hoeve lands, gelegen *in loco, dicto:* an den ouden Rijn, *in jurisdictione Wilhelmi de Marne, in parochia civilis ecclesiae Trajectensis,* jaarlijks om zeventien pond swarten en zes hoenders, *non obstante quacunque sterilitate seu fructuum devastatione, vel demolitione aut occasione alia qualicunque .... adjectum fuit insuper, quod si generalis exactio de tallione jugerum, dicta vulgariter morghenghelt, fieret in episcopatu Trajectensi citra Yslam, cui exactioni nos decanus et capitulum praedicti consentiremus, talem pecuniam deberent Wilhelmus & Arnoldus fratres praedicti pro tunc exponere, nos vero debemus eidem illam pecuniam postea de suo pactu in ultimo termino illius anni favorabiliter defalcare, pg. 218. (359).*

* 1352. *sabbato post festum Sacramenti.* Aan Heynemannus, fil. Pauli de Hoeve, voor zijn leven verhuurd een viertel lands in Loepic, jaarlijks om 8 ponden swarten, en wel onder dezelfde conditien, woordelijk zoo als in den voorgaanden brief ook gevonden worden, pg. 219. (360).

* 1352. *in crast. exalt. S. Crucis.* Everhard *dict.* Scoute, bekent, voor zijn leven gehuurd te hebben eene halve hoeve lands, *in parochia de Werconden annualim pro quindecim libris nigrorum, pg. 220. (361).*

* 1352. *Octobr. 7.* Aan Petrus, *dict.* Koc verhuurd voor zijn leven, vier en een halve morgen, *Diras hofstede* genaamd, gelegen *in jurisdictione archidiaconi & praepositi ecclesiae S. Salvatoris in parochia ecclesiae de Floeten, in loco dicto:* ten Oldenhusen, jaarlijks om 12 pond swarten, pg. 221. (362).

1355. *sabbato post domin.:* *reminiscere.* In erfpacht aan Gysbrecht, *dict.* Koornekijn, verhuurd drie viertalen lands, gelegen in den kerspel van Montfoorde tachthoeven, elk jaars om 20 pont swarten — » vryes gheldes te leveren ons ende onsen capetel voerseyt commerloes binnen Vtrecht in onser montade op sinen cost, anxt ende arbeyt; ende wy en sellen hem niet of slaen of of corten van enighen scade of van enighen coste, de op dit voerscreven lant vallen, of de hi der op reken mochte van wintervloet, van zoemervloet, van haghel, snee, donre, blixen, heye (*sic*), wint, water, reghen, of van enighen ander onweder of tempeeste, of van oorloghe of vyantscepe, die die biscop van Vtrecht of borchgrave van Montforde, de is inder tyt, of anders enich Here of minsche hebben mochte teghen yement of van scatinghen of van morghenghelde, dat de biscop van Vtrecht of de borchgrave voerscreven, of anders enich Here of minsche nemen mochte, of van diken, van weteringhen, van sloten, van graven, of van brande, of anders in enighen manieren. .... Voert sint vorwaerden, dat dat voerscreven lant sal altoes bliven alinghen ende ongesceyden an enen erfname of an enen nacomeline Ghisbrechts voerscreven. pg. 222 sq. (363).

* 1355. *sabbato post fest. b. Gregorii papae.* Voor den tijd van tien jaren aan Nicolaus fil. Rotaerdi, verhuurd vier morgen land, *in parochia de Werconden in jurisdictione decani & capituli ecclesiae B. Martini, in loco dicto vulgariter:* Semele, *pro quinque libris nigrorum, absque defalcatione & contradictione qualicunque solvendis singulis annis .... adjectum est insuper, quod si generalis exactio de tallione jugerum, dicta vulgariter morghenghelt, cui exactioni nos decanus & capitulum praedicti consentiremus, fierit in*

episcopatu Trajectensi citra Yslam & in loco, ubi praedicta terra sita, talem pecuniam deberet Nicolaus praefatus pro tunc exponere, nos vero debemus eidem illam pecuniam postea in ultimo termino illius anni favorabiliter defalcare, pg. 224. (364).

1355. *sabbato post festum Paschae.* In erfpacht gegeven aan Johannes Hoefvliet, drie morgen lands, die ghelegghen syn in Lopic in onsen gerechte, elk jaars om seven pont swarte — » ende dit voerseide lant sal altoes blijven aen enen erfname mit vorwarden, als voerscreven syn." *pg. 225. (365).*

* 1355. *fer. IV. post festum b. Bartholomei.* Zeventien morgen, nog 14 hont, nog 2 hont, in Odijk, alsmede een kamp van 4 hont, en dan nog een en twintig morgen in Actenvelt, aan Bartholomeus Reynoldszoon voor zijn leven verhuurd *pro pensione decem & octo librarum*; zullende na zijnen dood zijne zuster, of zijn oudste zoon of dochter in de huur opvolgen, *pg. 226. (366).*

Eodem. Aan Jan Claessone de Polsbroec, en Dirk Ghoemensch. voor tien jaren verhuurd eene hoeve lands in Polsbroek, *in jurisdictione Gheraerdi de Vliet*, jaerliks om 30 pont swarten, vryes ghelts sonder afslaan van enighen onraet die daerop vallen mochten, *pg. 227. (367).*

1355. *fer. IV. post nativ. b. Mariae virg.* Voor tien jaren aan Werner Ghenens zoonszoon Johan, ofte sinen erfnamen, of syns ghebrake, den Buddixweert inden gerechte v. Jaersvelt, jaarliks om 4 pont swarten, *pg. 228. (368).*

1356. *sabbato post transl. b. Martini.* In erfpacht gegeven aan Bertoud van Eecke, veertien morgen lands in Lopic, elk jaers om 16 pont, 13 scillingen ende vier penningen vrys ghelts, *pg. 229. (369).*

1357. *fer. VI. post dom.:* invocavit. Verhuurd aan Gheraerd den Groten, en zijne vrouw Sophia, voor haar beider leven, eene halve hoeve lands aan den ouden Rijn, elk jaars om 12 pond vrij gelds, *pg. 230. (370).*

1357. *fer. V. post dominica:* misericordia dom. Aan Hughen den Bakker, voor den tijd van vijftig jaren verhuurd den *Zyl*, gelegen

bij de bakkerbrugge binnen Utrecht, elk jaars om een pond, onder voorwaarde, dat het water van 't kerkhof door dien zyl gelegd mogte worden, *pg. 231. (371).*

* *Eod.* Aan Theodoricus, fil. Ghiselb. de Roden, voor deszelfs leven verhuurd twaalf morgen lands aan den ouden Rijn, *in jurisdictione Wilhelmi de Maren*, jaarliks om 24 ponden vrij gelds en acht hoenders, *pg. 232. (372).*

1357. *fer. VI. post dom.:* misericordia dom. Door jonkvrouwe Yde, Arnouts Borren dochter, opgedragen aan Wouter van den Velde, eene halve hoeve lands in den kerspel van Larsen, om een jaarlijksche thins van 8 schellingen, *pg. 233 sq. (373).*

* 1357. *fer. II. post dom.:* cantate. Amelongs goet, *in parochia de Wye & Heyne*, aan den rector *capellae sacramenti* in Haselt, afgestaan voor een jaarlijksche thins van 4 grooten, *pg. 235. (374).*

* 1357. *in vigil. ascensionis domini.* Confirmatie van de voorgaande uitgifte, door bisschop Johannes, *pg. 236. (375).*

1357. *sabbato post ascens. domini.* Aan Coenraat Buys, in huurwre gegeven, eene halve hoeve lants, gelegen in den Hogen Byesen in der heren gherechte van S. Martyns, geheten *Vrouw Hannekyns lant*, voor den tijd van tien jaren, 'sjaers om 18 pont vry gelts, en 8 hoenders, *pg. 237. (376).*

* *Eod.* In huurwre gegeven aan Adam Aernoutsone twee halve hoeven lants, ghelegghen in dan Hoghen Byesen in der heren gherechte van S. Martyns, die *vrouwe Hannekyns lant* geheten syn; gedurende tien jaren, jaarliks om 36 ponden vrij gelds, en 16 hoenders, *pg. 238 sq. (377).*

1357. *in vigilia b. Jacobi.* Aan Jacob, den Scriver van Scoenhoven, verhuurd voor zijn leven achttien morgen lands in Lopic, jaarliks om 40 pont swarten, vry gelts, *pg. 240. (378).*

1357. *des vryd. na Korsdach.* Transportbrief van drie morgen lands in Lopic, door Emond van der Goude, voor schout en landgenoten opgedragen in eigendom aan 't capittel, *pg. 241. (379).*

1357. *saterdaghes na Kersdach*. Reversaal van denzelfden Emond van der Goude, knape, waarbij hij *sub pacto obstagiati* be- looft de voorgemelde verkochte en opgedragene drie morgen lands jaar en dag te zullen wa- ren en wagten, *pg.* 242. (380).

1357. *post festum b. Bartholomei apost.* In erfpacht gegeven aan Heinric Cuper, Meewsone, een viertel lants in Lopic, 'sjaars om 8 pont swarten, *pg.* 243. (381).

* 1302. *in vigil. Palmarum*. Verdrag tus- schen 't capittel en de parochianen van Hou- ten, over 't repareren van de outerbure, of het *tectum sanctuarii* der kerk van Houten, *pg.* 244. (382).

* 1357. *fer. III. post b. Martini hyemalis*. Zoortgelijk verdrag wegens 't repareren van de kerk van Houten, *pg.* 244. (383).

1358. *sabbato post convers. b. Pauli*. In huurwre gegeven Willem Ghisebrechts sone ende Steven den Scomaker, zes morgen lands in de parochie van Scalwyc, in Otten ge- rechte van Sconauwen, voor den tijd van zes jaren, 'sjaars om 20 ponden vrij gelds, *pg.* 245. (384).

1358. *in vigil. b. Agnetis virg.* Verhuurd aan Jan Janssoen een hoeve lands van acht- tien morghen, gelegen in Broekeleder kerspel, gedurende zes jaren, 'sjaars om 18 ponden vrij gelds, *pg.* 246. (385).

1358. *fer. IV. post octav. b. Agnetis*. Ver- huurd aan Gherryt Ruuschen, voor zijn le- ven, twaalf morgen lands in den gerechte van 't Lijnpat, om 42 pont 'sjaars, vrij gelds, en 12 hoenders, *pg.* 247. (386).

1358. *in die S. Marci euang.* Verhuurd aan Willem van Rietbeec, voor den tijd van tien jaren, zes morgen lands in den ker- spel van Linscoten, om 9 pont 'sjaars vrij gelds, *pg.* 248. (387).

1356. *des anderen daghes na S. Lambrechts dach*. Aan Ghisebrecht van der Weyde in pacht voor deszelfs leven gegeven, de tiende ten Wale, om 30 pont 'sjaars; alsmede een viertel lands aldaar, om 12 pont vrij gelds, *sub pacto obstagiati*. *pg.* 249 sq. (388).

1359. *op S. Clemens dach*. Aan jonkvrou-

we Enghel Hubrechts dochter van Vulven, tot haren lyve verhuurd twaalf morgen lands in 't Lijnpat, om 36 pont en 10 schellingen, en twaalf hoenders 'sjaars, *pg.* 251. (389).

1359. *op S. Lambrechts dach*. Aan den proost van Arnhem, Gheryt vander Veen, voor vijf jaren verpacht de tienden van Malsem, Deyl, Vandric, Hezel, Ruemde en Gellinchem, 'sjaars om 81 mark, 3 loot en een vierde loots zilver, vrij gelds, *pg.* 252 sq. (390).

1359. *sond. na S. Margrieten dach*. Een watergang door Jan, heere van Arkel, gege- ven onder zekere conditien aan die van Lo- pik en anderen, *pg.* 254 sq. (391).

1360. *maend. na S. Johans dach decollatio*. Aan die van Wilnisse en Waverene eenen watergang gegeven in den Amstel, doorden rent- meester van Amstelveiland, Ghisbr. v. Yselsteyne, namens den graaf van Holland, *pg.* 256. (392).

* 1360. *Aug. 27*. Statuut en overeenkomst van het capittel, wegens de tourbeurten ter begeving van de vacérende beneficien, *pg.* 257 sq. (393).

1360. *Novembr. 27*. Johan, heer van Cu- lenborcht, na doode van zijne moeder Jutte, verlyed met de erfpacht van den tol te Em- merik, en de twee, daaronder behorende, renthoven, Ewyc en Malberghe, *pg.* 259 sqq. (394).

* 1369. *dominica post assumptionem b. Ma- riae*. Aan den proost van Zutphen, Henri- cus Steenberghen, wegens deszelfs diensten aan 't capittel bewezen, een canonicat, *cum expectatione praebendae*, vereerd door 't ca- pittel, *pg.* 263. (395).

* 1370. *in vigilia palmarum*. Aan den- zelfden proost, wegens zijne diensten, bij her- tog Eduward voor het capittel bewezen, eene jaarlijksche pensie van 50 pond toegelegd, tot dat hij werkelijk eene praebende zoude heb- ben, *pg.* 263. (396).

1368. *op S. Gregorius dach*. Botersgoet, gelegen in Apelderen, aan Hendrik Kaerl en zijne twee zonen, tot hunner drie lyven, ver- huurd om twee mark payements, ieder jaar, *pg.* 264. (397).

1362. *op S. Peters en Pauwels avont*. Ghy-

sebrecht, heer van Vyanen, vten Ghoye, ende Borchgrave van Utrecht, bekent, in pacht ontvangen te hebben de tienden in 't Goye, tot sinen live, om 450 pont swarter tornoyse jaarlijks, *pg.* 265 sq. (398).

1392. *op S. Margrieten dach.* Henrik, heer van Vyanen, vanden Ghoye en vander Ameyde, bekent, de tienden in 't Ghoye, te Houten, te Loepic, Weestrum, Oestrum ende Overdyc, ende Nywenweert in pacht ontvangen te hebben, voor tyen jaar, elk jaar om 225 oude schilden, *pg.* 267 sq. (399).

1356. *op S. Simon en Juden avont.* Arnout van Arekel, ridder, bekent, de helfte van alle de tienden in de heerlijkheid van Alblaas, beyde groot en klein, van 't capittel gehuurd te hebben in erfpacht, om een jaarlijksche pacht van dertien marck ende acht loet goet lodich silvers, *pg.* 269 sq. (400).

* 1359. *Aug.* 20. Opdragt van tien morgen twee hont en vijf en een halve roede lands in Lopik, door Jacobus, *dictus* Lubbe, aan 't capittel verkocht, mits dat zijn zusters kinderen den lijftogt gedurende haar leven daaraan behielden, *pg.* 271 sq. (401).

* 1362. *Julii* 23. Oprigting en instelling van een altaar en vicarie in de kerk van S. Marie, welkers begeving zou staan aan den deken in der tijd; en zulks ingevolge het testament van den canunnik Henricus Machelinus, *pg.* 273. (402).

* 1329. *in die S. Jacobi apost.* Een vidimus van den erfpachtbrief van den jare 1292. *in die Petri & Pauli*, waarbij de groote kamp buiten Harderwijk aan de stad in erfpacht is gegeven door 't capittel, *pg.* 274. (403).

1363. *tertio sabbato post festum Paschae.* Aan Lisebet, Peter Bertraeds dochter, verhuurd voor haar leven, een hoeve lands buiten der Tollensteghe op Raven, om seven en een halve mark goet silvers, vrije gelds, elk jaars, *pg.* 275. (404).

1363. Verhuurd aan den jongen Peter Bellekijn, tot synen lyve, vier morgen lands en vier hont, in den kerspel van Oudewater, om 16 pont 'sjaars, vrij gelds, *pg.* 275. (405).

* 1363. *fer. II. post octav. Paschae.* Ver-

huurd aan Arnoud van Lopik, tot synen lyve, vier en een halve morgen lands, die geleghen syn in den kerspel van Buerkerke, om 17 pont 'sjaars, vrij gelds, *pg.* 276. (406).

* 1377. *Decembr.* 1. 't Capittel van S. Jan belooft 'sjaars aan 't capittel van S. Marie te betalen twee lood zilver, te verdoelen tusschen de canoniken en vicarissen, welke op de *nativitas S. Johannis* de kerk van denzelven zouden komen bezoeken, *pg.* 277. (407).

1363. *dinsd. na S. Bonifae's dach.* Johan, heer van Egmond, bekent, ten lyve van zijn vrouwe Ghyote, vrouwe van Yselstein, van 't capittel gepacht te hebben de tienden van Opburum, Eyteren, en van der Maerne, groot ende smal, elk jaar om zestig en een half mark zilver, en drie salmen, of 6 pont daarvoor, *pg.* 278 sq. (408).

1400. *op S. Barberen dach.* Aan Johan van Berkenvelde in erfpacht gegeven de tiende van den huuse Berkenvelde in 't karspel Apeldoorn, elk jaar om drie en half mudde rogge, *pg.* 280. (409).

1363. *saturd. na S. Bonifae's dach.* Bisschop Johan en de proost van Arnhem, beloven, dat zij, gedurende vijf jaar, den schout van Lopik zullen daartoe houden, om de pachten van het capittel uit te panden over dwers nacht, even als of het gerechte in handen van 't capittel zelve was, *pg.* 281. (410).

Eodem. Het gerechte, tienden en tinsen te Lopik door het capittel voor den tijd van vijf jaar verpacht aan den bisschop Johan en den proost van Arnhem, Gheryt van den Veen, 'sjaars om 127 mark, vier en een vierde loot silver, en zulks *sub pacto obstagiali*, *pg.* 281 sqq. (411).

1308. *op S. Martyns dach in de winter.* Door bisschop Guy vernieuwd de regten van des bisschops goed te Mylant, en op hoedanige erfpacht dezelve goederen bezeten worden, hoe, en aan wien dezelve verkocht mogen worden, en hoe op te dragen, en welken handwissel daarvan te geven, *pg.* 285 sq. (412).

1363. *op S. Nicolaes avont.* Verhuurd aan Hendrik Pers voor tien jaar eenige stukken lands in 't karspel van Marsen, te zamen

om twintich groten ende vier capoenen, vrij geld 'sjaerlijks, *pg.* 287. ⁽⁴¹³⁾.

1363. *des anderen daghes na S. Marien Magdalenen dach.* Verhuurd aan Ghisebrecht Loeyen, voor ziju leven, vier en een halve morgen lants, gelegen in 't kerspel van buerkerke, om 16 pont vrij gelds elk jaar, *pg.* 288. ^(413*).

* 1364. *Mey 11.* Statuut en concordatum der vijf capittelen, wegens de magt der Bisschoppen, *pg.* 289 sqq. ⁽⁴¹⁴⁾.

* 1387. *fer. III. post diem S. Marci evang.* Rodolph, *dict.* Tam, door 't capittel aangesteld tot procureur en gevolmagtigde van hetzelfde, bij vonnis van schepenen van Tuel daarvoor erkend en geadmitteerd, *pg.* 291. ⁽⁴¹⁵⁾.

1365. *fer. IV. post b. Ponciani martyris.* In erfpacht gegeven aan Coenraat Buus ende synen naesten rechten erfname, drie morgen lants in Lopik, om 7 pont vry gelt 'sjaerlijks, *pg.* 292. ⁽⁴¹⁶⁾.

* 1365. *Oct. 17.* Aan Henricus, *dict.* Scalkaert, verhuurd twee viertels lands, *quarum una sila circa viam, quae vulgariter: velwech*, om 6 ponden jaarlijks in een altoosduurende erfpacht, *pg.* 293. ⁽⁴¹⁷⁾.

1365. *op S. Geertruden dach.* Negende-half morgen land, gelegen in Lopic, door Jan van Herlaer, ridder, opgedragen en verkocht aan 't capittel, *pg.* 294. ⁽⁴¹⁸⁾.

1365. *fer. V. post concept. b. Mariae.* In erfpacht uitgegeven aan Jan Gherytsson zes morgen lants in Lopic, om 23 pont vrij geld 'sjaerlijks, *pg.* 295. ⁽⁴¹⁹⁾.

* 1365. *fer. IV. post Luciae virg.* Statuut des capittels, waarbij voor den tijd van tien jaar zes capitulares aangesteld worden tot *bas-tonarii*, *pg.* 296. ⁽⁴²⁰⁾.

* 1366. *sabbato post circumcisionem domini.* In erfpacht gegeven aan Elyas Aelbrechts soen drie morgen lands in Lopic, om 7 pont 'sjaars vrij gelds, *pg.* 297. ⁽⁴²¹⁾.

* 1365. *Decemb. 23.* Notariële copie, of een *transsumptum* van den brief van bisschop Jan van den jare 1290. *in octavis Pentecostes*, en nader geconfirméerd in 1330. *post Odulphi*, bij welken brief gestatueerd is, hoe de opkomsten van den thesaurier of scho-

laster het eerste jaar na deszelfs dood, of afstand, zullen verdeeld worden, *pg.* 297 sqq. ⁽⁴²²⁾.

1360. *op S. Bartholomeus avont.* Brief van Dyderic van Brederode, waarbij hij bekennt, in eene eeuwige erfpacht de halve tiende van Papendrecht van 't capittel ontvangen te hebben, 'sjaerlijks om twee mark silver en een pont Hollandsche penningen; en verders uit diezelfde tiende beloofd, drie mark silver te betalen voor de zielmissen en memorie, welke door 't capittel tweemaal in 't jaar zouden gedaan worden voor de zielen van hem en zijne ouders en vrienden, *pg.* 300. ⁽⁴²³⁾.

1370. *des anderen daghes na S. Ambrosius dach.* Aan Jan van Arkel in erfpacht gegeven de halve tiende in Alblas, om een jaarlijksche pacht van 13 mark en 8 loot silvers, *pg.* 301 sq. ⁽⁴²⁴⁾.

1360. *op St. Peters dach ad cathedram.* In erfpacht uitgegeven de Ryperinch-hof, om in dienstmans stat te houden, en zulks om een jaarlijksche pacht van tien mouder rogge en vier en twintig mouder gerste, of de waarde van dien in gelde, ter keuze van 't capittel, *pg.* 303. ⁽⁴²⁵⁾.

1370. *op S. Mathaeus avont.* Jacob Lubben verlyed en beleend met den Scuerhof en eenige kampen lands in Ermelo, tot een vryen dienstgoede, om zes mudde rogge, en tot tins drie oude groten, in den hof tot Zeelhorst jaarlijks te betalen, op pene van dubbelde pacht, *pg.* 304. ⁽⁴²⁶⁾.

1410. *April 1.* Afdragt, door Coep Sube met het capittel, wegens verschenen pacht, en den Scuerhof met zijn toebehoren in Armele weder beleend aan denzelfden op dezelfde pacht en tins, als in den voorgaanden brief, *pg.* 305 sq. ⁽⁴²⁷⁾.

1279. *dingsdach na alre heyligen.* Ghisebrecht, heer van Ysselstein, bekennt, voor vijf jaren in pacht genomen te hebben de tienden onder Yselsteyn, 'sjaars om 154 ponden, *pg.* 307. ⁽⁴²⁸⁾.

1285. *vryd. na S. Victors dach.* Dezelve bekennt, voor zestien jaren gehuurd te hebben het dageliksche gerechte van Ysselstein, de

tienden en visscherye, 'sjaars om 185 pont en vier salmen, *pg.* 308 sq. (429).

1304. *dingsd. na S. Johannes misse te midde somer.* Aan den zelfden Ghisebrecht van Yselstein die tienden, gerechte en visscherye weder verpacht voor twee jaar, voor 126 pont 'sjaarliks, *pg.* 310. (430).

(*Tusschen pg. 310 en 311 gedeeltelyk, en tusschen pg. 318 en 319 't ander gedeelte, is doorgestoken en ingenaaid de navolgende publicatie van den Heer van Ysselstein, op papier geschreven.*)

1429. *July 11.* Publicatie van den Heer van Ysselsteyn, dat 't capittel in 't verhuuren der tienden hem in zijn heerlijkheid te na was gekomen, en dat 't capittel niet meer dan drie blokken tienden aldaar heeft, van Opbueren, Eyteren, en van der Maerne, *pg.* 310. (431).

1375. *opten Meyedach.* Aan den Heer van Yselstein de tienden aldaar verpacht, voor den tijd van tien jaren, elk jaar om zestig en een half mark silvers en drie zalmen; *sub pacto obstagiati*, *pg.* 311 sqq. (432).

1377. *op S. Michiels dach.* Verdrag tusschen 't capittel en den Heer van Culenborch wegens de betaling van de erfpacht van den tol te Smithusen of Emmerik, en met hoe veel geld, in plaats van het pachtkoorn, hij zal kunnen volstaan, *pg.* 314. (433).

* *Eodem.* Reversaalbrief van den Heer van Culenborch, aan 't capittel gegeven, wegens 't vorenstaande verdrag over de betaling van den tol te Smithusen, *pg.* 315. (434).

* 1348. *in crast. S. Laurentii.* Permissie des Bisschops aan den abt van S. Paul, om uit de goederen te Papendorp eenige jaarrenten te mogen verkopen, tot afbetaling der schulden van die abdije, *pg.* 316. (435).

* 1348. *Aug. 24.* Ingevolge der vorenstaande permissie des Bisschops, door de abdije van S. Paul aan 't capittel van S. Maria verkocht 25 pond jaarlijksche opkomsten uit hun goed te Papendorp, *pg.* 316. (436).

1380. *op Sacraments avond.* Gheryt Mathys soen, knape, bekend, aan het capittel schuldig te zijn 40 oude schilden, en belooft

dezelve in vier jaarlijksche termijnen te betalen, *pg.* 317. (437).

1380. *op Meye avond.* 't Gerechte, tins en tienden van Secveld en Camerik, verpacht aan Johan Mathijs soen, voor den tijd van vijf jaren, jaarlijks om 140 oude schilden, *pg.* 318 sq. (438).

Eodem. Aan Alfaerd vander Horst, voor den tijd van tien jaren, verpacht 't gerechte, tinze en tienden, groot en klein, van Cortenhoeve, Ankeveen, Horstweerde, en Indyx tiende, 'sjaars om 115 oude schilden, *pg.* 320. (439).

Eodem. Pachtbrief van denzelfden inhoud, als de voorgaande, doch met verscheide voorwaarden, en ook met een *pactum obstagiale* vermeerderd, *pg.* 321 sqq. (440).

1380. *op S. Johans avond te midde somer.* Aan Jan van Chastell, grave van Bloys, heer van Avesnes etc., voor den tijd van twintig jaren, het gerechte van Lopik, ende vander Zevendaer met de tienden en tinse, elk jaar om 410 oude schilden, *sub pacto obstagiati*, van zijn broeder, alsmede van de steden Schoonhoven en Gouda, *pg.* 324 sqq. (441).

* 1380. *Martii 3.* Uitspraak van bisschop Florens tusschen 't capittel en den Heer van Arkel, wegens een' watergang te Lopik, *pg.* 327. (442).

Eodem. Uitspraak des Bisschops, over den doodslag van een canunnik van S. Jan, en welke penitentie en bedevaart de daders zullen opgelegd worden tot soeninge der kerke, *pg.* 327 sq. (443).

1380. *op S. Jacobs avond.* Aan Dyré Ghysbrechts soen, voor den tijd van dertig jaar verhuurd een hoeve lands in Vulcoep, 'sjaars om 13 oude schilden, *pg.* 329 sq. (444).

1370. *op S. Peters avont ad vinc.* Ghisebr., heer van Abcoude, belooft, 't capittel schade-loos te stellen, en deszelfs goederen, wegens de mede bezegeling van een Bisschops brief, waarbij hem 200 ponden uit den tol te Renen 'sjaars waren toegelegd, mits dat 't capittel hem weder behulpzaam was in 't verkrijgen van dat geld, *pg.* 331. (445).

Eodem. Quitantie van den Heer van Abcoude van 1100 pont, door het capittel be-

taalt, belovende hetzelfde te zullen vrijwaren van de aantalinge van Otto van Asperen op de tienden in Tielreweert, *pg.* 331. (446).

1370. *op S. Thomaes avont.* Quitantie van denzelven van 282 oude schilden, door het capittel aan hem betaald, *pg.* 332. (447).

1365. *op S. Gheertruden dach.* Quitantie van Jan van Herlaer, wegens negen en een half morgen lands in Lopik, door hem aan 't capittel verkocht, *pg.* 332. (448).

1357. *sabbato post festum S. Bartholomei.* In erfpacht aan Henric Cuper, Mews zoen, gegeven een viertel lants in Lopik, 'sjaars om 8 pont swarten, *pg.* 333. (449).

1361. *fer. IV. post octava Paschae.* Aan Jan Hermans zoen, in erfpacht gegeven acht morgen lands in den kerspel van Woerden, om 8 ponden swarte 'sjaers, *pg.* 333. (450).

1366. *in crast. b. Gheertrudis.* Aan Johan, Jacobs zoen, in erfpacht gegeven twee morgen lands in Teckoop, 'sjaars om 2 pont, vrij gelds, *pg.* 334. (451).

1373. *sabbato post festum b. Remigii.* In erfpacht gegeven aan Aelbrecht Heynen soen vier morgen lands in Polsbroek, elk jaar om 6 en een half lood zilver, *pg.* 335. (452).

1373. *in crast. undecim millium virginum.* In erfpacht gegeven aan Aleyde Kyel Aerntzoens wijf, zes morgen lants in den kerspel van Polsbroek, elk jaar om 10 lood zilver, bij versterf te verzoeken met een lood zilver, *pg.* 336. (453).

1373. *in vigil. Symonis & Judae.* In erfpacht gegeven aan Kyel Aernts zoon, zes morgen lands in den kerspel van Polsbroek, 'sjaars om 10 lood zilvers, te verlijen met een lood zilver, *pg.* 337. (454).

1374. *sabbato post dominic.: remiscere.* In erfpacht gegeven aan Dyc Lysesvelt, acht morgen lands, gelegen in den kerspel van Polsbroek, elk jaar om 13 lood zilver, vrij gelds, te verzoeken bij versterf om een lood zilvers, *pg.* 338. (455).

1376. *op S. Thomaes avont.* In erfpacht gegeven aan jongfrou Salome Johans dochter van Clarenborch, een hoeve lands in Overlangbroek, elk jaar om 44 pont penninghe, vrij gelds, *pg.* 339 sq. (456).

1380. *op S. Martyns avont in den winter.* Hendrik van Bredevoert bekennt, geregte-lik voor den drost van Veluwe, dat hij voor hem en zijn zoons leven het groote en kleine Swtwijc, in het kerspel van Eep, van 't capittel ontvangen heeft, 't eerste om 19 mudde rogge, het tweede, of klein Swtwijc, om 4 mudde rogge en 4 mudde gerste, 'sjaerliks, en onderwerpt zich uit dien hoofde als cuermedich aan 't capittel, tot dat zijn zoon mündig zou zijn, welke zich dan ceurmedich zou stellen, *pg.* 341. (457).

1369. *vryd. na Vr. dach assumptio.* Acte van toeëigening wegens een hoeve lands, in Overlangbroek, ten behoeve van 't capittel, voor den bisschop gepasseerd, *pg.* 342. (458).

* 1333. *in vigil. b. Thomae apost.* Walninghes gueth op Veluwe in erfpacht gegeven aan Bertramminus de Bochope, *sub anno pacto unius modii ordei dativi, & ad curmedam*, *pg.* 342. (459).

* 1390. *Martii 21.* Acte van praesentatie en benoeming van Egidius de Vynyns tot Pastor *ecclesiae parochialis de Borchte prope Antwerpiam*, *pg.* 342. (460).

1373. *in crast. b. Katharinae virg.* In erfpacht gegeven aan Gysebert Sys, zeven en een half morgen lands, onder Camerik op die meye syde, 'sjaars om 6 ponden vrij gelds, *pg.* 343. (461).

1374. *in crast. conceptionis b. Mariae.* In erfpacht gegeven aan Dyedolf, Henric Zalen soon, zes morgen lands, in de parochia van Camerik, 'sjaars om 6 pont vrij gelds, *pg.* 343. (462).

1377. *woensd. na S. Gheertruden dach.* In erfpacht gegeven aan Willem van Angheren, twee morgen in Vloeten, en een huistede aldaar, om 32 schillinghen en 10 hoenderen 'sjaars, *pg.* 344. (463).

1377. *op Pinxteravond.* Vernieuwing van een verloren erfpachtbrief van een erf in de Zadelstrate, aan Wonnen, Jans van den Oevers wijf, uitgegeven voor twee loot zilver 'sjaars, *pg.* 345. (464).

1381. *woensd. na dertien dach.* Gert die Rode en zijne vrouw bekennden, in erfpacht

in erfpacht ontvangen te hebben anderhalf viertel lands in de parochie van Oudewater, om een mark silver 'sjaars, *pg.* 346. (465).

1380. *ipso die b. Petri ad cathed.* Uitspraak des bisschops over de geschillen wegens het gerechte, tins en tiende van Lopic, tusschen het capittel en Otto, heer van Arkel, *pg.* 347 sqq. (465).

* 1381. *fer. III. post fest. nativit. b. Mariae.* Otto Hassia, miles, bekent, in erf-tins ontvangen te hebben achttien morgen lands in parochia de Malberghen, om 8 gros-sen jaarlijks, *pg.* 350. (467).

1367. *saterd. na Cruisdach inventio.* Ghe-ryt Vrenken, canonik capitulaer, gevolmagtigd door het capittel, om des capittels zaken te verantwoorden, zoo in geestelijken als werelt-lijken rechten, *pg.* 350. (468).

* *Eod.* Dezelve Gheryt Vrenken gevolmag-tigd tot waarneming der capittelszaken in de geregten te Tuyl en te Deyle, *pg.* 341. (469).

1366. *Nov. 13.* Het proces, tusschen de capittelen en den bisschop over het bisschops-regt wegens de kerkelijke visitatie, voor den pauselijken stoel ongedecideerd hangende, met beider partijen bewilliging gesuspendeerd, en in staat gehouden, voor den tijd van achten twintig jaren naastvolgende, *pg.* 351 sqq. (470).

* 1384. *in vigil. conversion. b. Pauli apost.* Aan Henrik van Steenberghen, proost van Oudemunster, toegelegd 's jaarlijks een lijfrente van 32 goudgulden, wegens bewezen diensten aan 't capittel bij den Hertog van Gelre, *pg.* 354. (471).

* 1242. *III. non. Aug.* Twee *areae, sitae in fine plateae tenebrosae, quae vulgo dicitur:* Dunkerstrate, aan Theodericus Craft en Wilhelmus Ridder, burgers te Utrecht, in erf-pacht uitgegeven, om 15 *solidi* iedere *area* 's jaarlijks, *pg.* 355. (472).

* 1385. *Jan. 10.* Uitspraak van den schout ende heemraden en regters v. Stolcwyc, wegens een verschil over een hoeve lands aldaar, tus-schen Wilhelmus Petri filius, ter eenre, en 't capittel ter andere zijde, waarbij die hoeve aan 't capittel toegewezen wordt, *pg.* 355 sq. (473).

* 1385. *Apr. 27.* Notariële acte, dat voor

buurluden en landgenoten op Rytvelt in de parochie van Woerden, door Aleydis, doch-ter van Johannes Biese, aan 't capittel ver-kocht en opgedragen zijn drie morgen lands in die Smallewere, *pg.* 357 sq. (474).

1385. *donred. na S. Marcus evang.* De opdragtbrief zelf, door schout en buurluden daarvan afgegeven, wegens die gemelde drie morgen, *pg.* 359. (475).

1394. *op S. Victoers dach.* Uitspraak der geschillen tusschen het capittel en de kerk-meesters van Vanderik, waarbij 't capittel op-gelegd wordt, jaarlijks tot onderhoud van 't choor dier kerke aan de kerkmeesters te be-talen drie lood zilver, *pg.* 359. (476).

* 1387. *in crastino b. Mariae Magdalенаe.* *Statutum capitulare de Bastono, ad decem an-nos in ecclesia statuendo,* *pg.* 360. (477).

1396. *op S. Andries dach.* Bisschop Fre-derik bekent, niet van regtswegen, maar uit gunst, eene hêde van de kerk ontvangen te hebben, *pg.* 360. (478).

* 1387. *ipso die Calixti papae.* Interpre-tatie en ampliatio van het statuut van 1238. wegens de absentien der canunniken, welke in 't Hof van Romer proces voeren wegens hunne praebenden en beneficien, *pg.* 361. (479).

* 1387. *May 4.* Overeenkomst tusschen 't capittel en de kerkmeesters van Vanderik, wegens het onderhoud van 't choor dier kerk, en hoe veel het capittel jaarlijks daartoe zal contribuëren, *pg.* 361. (480).

* 1388. *Maji 25.* Soortgelijke overeenkomst tusschen het capittel en de kerkmeesters van Hezel, wegens het onderhoud en de reparatie van de kerk aldaar, *pg.* 362. (481).

1390. *op S. Peters avont ad cathed.* Een halve hoeve lands en een viertel veens onder Westbroek aan Willem ende Hendrik, Lub-brechts kinderen, en hun beider vrouwen, zoo lang een van hun viere leeft, verhuurd, jaarlijks om 10 oude schilden vrij gelds, en vier goede capoenen, *pg.* 363. (482).

1390. *op ons Vrouwen dach nativitas.* Het groot en klein Zwtwike in de parochie van Epe, voor den tijd van dertig jaren ver-

pacht aan Egbrecht vander Horst, 'sjaars om 20 mudde rogge, zonder afkorting van eenige ongevallen, *pg. 364.* (483).

1384. *op S. Johans avond te midsomer.* Het groote en kleine Zwtwije, alsmede eenige tinsgoederen, door Henrik van Bredevoerde geregteijk voor den drost van Veluwe afgestaan aan 't capittel, *pg. 365 sq.* (484).

Eod. Register der stukken lands, welke onder Hassekyns goeds, of groot Zuytwije, in 't kerspel van Epe behoren, *pg. 367.* (485).

Eod. Register van het goed, dat in 't kleine erve te Zuytwije behoort, *pg. 368.* (486).

1388. *in Petri ad cathedram.* Aan Matheus, Merten Pape zoon, en zijne twee dochters, Lysbet en Aleyde, zoo lang een hunner drien zal leven, verhuurd een viertel en vijf roeden veens in des Domproost gerecht van Utrecht, 's jaarlijks om 10 schilden, vry gelds, *pg. 369.* (487).

* 1387. *in vigil. b. Jacobi apost.* Wissel en ruiling van drie ceurmedige luiden in Ermel, tegen drie anderen, tusschen het capittel ter eenre, en Gherlacus Voet, burger te Herderwijk, ter andere zijde, *pg. 370.* (488).

1391. *op S. Pancraes avond.* Een erfrente van 4 pond 'sjaars uit den Braecakker, aan 't capittel voor den regter en schepenen van Wageningen opgedragen en gevestigd door Willem van Sconenbrenc, en zijne vrouw Agniese, *pg. 370.* (489).

1391. *vryd. na Pinxteren.* Een halfmudde rogge land bij de groote kerk van Harderwijk aan 't capittel opgedragen, door Aleyd Rogghen, voor schepenen van Harderwijk, *pg. 371.* (490).

* 1361. *fer. IV. post b. Georgii martyris.* Werner ter Birke, en zijne vrouw Lutgardis, bekennen, voor schepenen van Zutphen, ceurmedig te zijn aan 't capittel, en doen den eed van getrouwheid, daartoe staande, *pg. 371.* (491).

* 1377. *Dec. 1.* Het capittel van S. Jan belooft aan het capittel van S. Marie jaarlijks twee lood zilvers te betalen, te verdeelen onder de canunniken, welke in de kerk van S. Jan het *festum nativitatis Johannis* zouden bijwonen, *pg. 371.* (492).

1390. *des woensd. na S. Martynsdach in den winter.* Viertehalf morggen lands, geheten: *die Hoen*, gelegen in 't nedereynde van Jutfaes, voor schout en lantgenoten opgedragen aan 't capittel door Lysabeth Henric Trinden wijf, Herman Vinckens dochter, *pg. 972.* (493).

* 1360. *Aug. 18.* Een vidimus, voor notaris, op verzoek van den deken Hugo Braem, gepasseerd, van een brief van 1311. *fer. VI. post ramis palmarum*, waarbij deken en capittel na dode van Helmericus, *dict. de Voerde*, deszelfs oudsten zoon, weder ten ceurmedische regten beleenen met het goed te Oene, op een jaarlijksche pacht van 30 *denarii*, voorbehoudens den lijftogt aan de moeder, *pg. 373.* (494).

1393. *Novembris 14.* Nominatie van een priester in de kerk van Borchte bij Antwerpen, door Nicolaus de Cats, als heer van dat dorp en collator dier kerk, gepracsenteerd aan 't capittel en door hetzelfde geconfirméerd, *pg. 374.* (495).

* 1393. *in vigil. b. Thomae apost.* Ordonnantie der executeurs van het testament van Johannes de Attavilla, *praep. eccl. b. Mariae*, wegens 't legaat van ses oude schilden jaarlijks, tot den wijn voor den genen, die de misse celebreeerden, *pg. 374.* (496).

1395. *des vrydaghes na S. Urbaens dach.* Compromissoriale uitspraak der geschillen tusschen den Heer van Arkel en het Capittel, wegens den dijk, welke gelegd was over het thiendland van het capittel te Alblas en te Alblasserdamme, *pg. 375.* (497).

1395. *des woensd. na S. Bonifaces dach.* De zes voet dijks, welke op de tienden van 't capittel te Alblas gelegd waren, door den Heer van Arkel verlegd op een ander stuk lands, en 't capittel daarvan ontheft, ingevolge de voorgaande uitspraak, *pg. 376.* (498).

1395. *des dinxd. voor S. Johan te midsomer.* Het capittel quytgescholden, door den dijkgraaf van Alblas, alle de boetens, welke gelopen waren op de voorgemelde zes voet dijks, *pg. 376.* (499).

1396. *Martii 4.* Vidimus, door den officiaal van Utrecht afgegeven, van den brief

van Hertog Albrecht van 1395, *maandaghes na S. Mathys dach*, wegens het zetten van Heemraden in 't Waterschap van Woerden, *pg.* 377. (500).

1397. *des donred. na S. Margrieten dach*. Accoord tusschen de stad en het capittel, over 't zetten van eene muur, langs de oosterzijde van S. Marien sloot, tusschen de twee uiterste roosteren; alsmede, over de wijdte van die sloot, met twee besloten trappen, en over het schoon en rein houden van de Marie-plaats tot een' markt, *pg.* 378. (501).

* 1397. *Jun.* 18. Een halve *mansus terrae*, te Jutfaes, in erfpacht uitgegeven aan domicella Gheryt vander A, Johans wyf van Clarenborch, elk jaar om agt en twintig lood zilvers, der stad wichte van Utrecht, *pg.* 379. (502).

1397. *des maend. na S. Odulphs*. Borgtogt van Johan van den Rijn en Johan van Clarenborch, voor de betaling van de vorenstaande erfpacht, *pg.* 380. (503).

1398. *op onzer Vrouwen dach annunciatio*. De tienden van Opburen, Eytheren en Maerne, voor den tijd van zes jaren verpacht aan Gheryt vanden Masche, en vier andere Utrechtsche burgers, om 190 oude schilden 's jaars vrij geld, *pg.* 380. (504).

1398. *Maart* 8. Aan Henrik, heer van Vyannen etc., voor den tijd van twee jaren verpacht de tienden in 't Goye, te Houten, te Loeric, Weestrum, Oestrum, Overdyc, ende Nyenweert of Grevenweert, groot en klein, om 225 oude schilden des jaars, vrij geld, *pg.* 381 sq. (505).

* *Eod. VI. non. Maji. Pontificatus anno octavo*. Bulle van Paus Bonifacius, bevattende eene declaratie, dat de instelling van deken en canunniken in de kerk van Yselsteyn, en het erigeren van die parochiale kerk tot eene collegiale kerk en capittel, niet strekken zal tot praecipue of vermindering van regten, welke het capittel van S. Marie op die kerk heeft, *pg.* 383 sq. (506).

1398. *des dinsd. na S. Peters en Pouwels dach*. Opdragt voor schout en buerluiden van Jutfaes, van een halve hoeve lands, door Jo-

han van den Rijn, Bokels zoen, ten behoeve van 't capittel, *pg.* 385. (507).

* 1398. *Decemb.* 6. Permissie van 't capittel aan den canunnik A. de Lichtenberch, om zijne praebende te mogen verruilen tegen eene vicarie in de buurkerk, welke zijn broeder F. de Lichtenberch bezat, *pg.* 385. (508).

1402. *op S. Servacius dach*. Quitantie van 20 gulden, door het capittel betaald aan de kerk van Vanderic, *pg.* 385. (509).

1396. *dinxd. na S. Johans dach ante portam Latinam*. Twee morgen lands op Raven in Hughen gerechte van Loenresloot, door Dyderyk Rusche verkocht aan 't capittel, *pg.* 386. (510).

Eod. De geregtelijke overdragt zelve van die vorenstaande twee morgen, *pg.* 386. (511).

1400. *op onzer Vrouwen avond nativitat*. Een half mark zilver aan de vier capittelen van Oud-Munster, S. Pieter, S. Johan, en S. Marie, ieder twee lood, 's jaarlijks als een erfrente, gegeven door Tydeman op 't Eynde, om daarvoor jaarlijks te celebreren de memorie van wijlen den domdeken Lubbrecht Bolle, zijnen oom, *pg.* 387. (512).

1401. *op S. Valentyns dach*. Een huis in de montade der kerke, onder zekere voorwaarde, ten gebruike afgestaan aan Henrik Vos en zijn vrouw Lysbet van Eeke, voor hun beider leven, mits geen comenscap daarin te doen, *pg.* 388 sq. (513).

1401. *des maend. na jaar dach*. Wouter uten Bogaart belooft, het capittel te ontheffen van alle aanspraak en hinder, wegens gekochte twee morgen en vijf hont lands in den kerspel van Odyc, *pg.* 390. (514).

1400. *des donredaghes na S. Thomaes dach*. Wouter uten Boegaart draagt op voor schout en bueren van Odijk aan het capittel de erfpacht en alle recht, dat hij hadde aan twee morghen en vijf hont lants te Odijk, *pg.* 390. (515).

* 1401. *Jan.* 10. De huisvrouw van Wouter uten Boegaert bekent, die vorengemelde twee morgen vijf hont lants te Odyc van 't capittel *in perpetuum pactum* ontvangen te hebben, 's jaars om 12 lood zilvers, *pg.* 390. (516).

1400. *des donredaghes na S. Andries dach.* Het eigendom van acht hont lands, gelegen in die Linschoten, en gekocht van Peter Wouters zoen, aan 't capittel opgedragen voor schout en landgenoten van Snodelrewaerde en Linscoten, *pg.* 391. (517).

Eodem. Belofte van Pieter Wouters zoen en die anderen, om den voormelden koop van die acht hont lands het capittel jaar en dag te zullen waren, en allen voor kommer af te doen, en alle schaden te zullen oprigten en vergoeden, *pg.* 391. (518).

Eodem. Die voormelde acht hont lands in huurwre uitgegeven aan Pieter Wouters zoen, om twee oude Vrankryksche vrancken ende om twee derdendeelen van eenen ouden vrancken 'sjaers, also lange als hy leeft, *pg.* 392. (519).

1400. *op S. Thomaes dach.* Wisseling van eenige landerijen, gelegen bij Elburg, en behorende in 't ceurmedische goed *ter Bleke*, tusschen het capittel en Pelgrim van Putten, *pg.* 392. (520).

1401. *des dinxd. na S. Willebroerts dach.* De amptman Willem Dolre bekent, tot behoef des capittels ontvangen te hebben de erfenisse, als aanbestorven was van Wouter Munters wijf, welke eene vulsculdige eyghen wue was van 't capittel, *pg.* 393. (521).

* 1375. *Mey* 14. Bisschop Arnolds brief, waarbij hij de capittelen belooft, om hunne goederen te beschermen tegen wereldlijke heeren, *pg.* 393 sq. (522).

* 1379. *in crast. undec. millium Virginum.* Bisschop Florens confirmeert den voorgaanden brief, *pg.* 395. (523).

* 1394. *Febr.* 17. Confirmatie van bisschop Frederik van Blankenheim van dien zelfden brief, *pg.* 395. (524).

1391. *op S. Johans dach apost.* Een geregteijk vierendeel van achttien morgen drie hont en vijftig roeden lands, gelegen tot Overmeer, voor schout en schepenen van Cortenhoeve, opgedragen aan 't capittel door Dirck Corlync, *pg.* 395. (525).

1398. *August.* 17. Scheiding en afdeeling van twee kampen lands, gelegen tusschen den huize Nederhorst ende Overmeer. gehéten:

't *Hogheland*, en: de *Lagheweide*, tusschen 't capittel en Albert Croken, *pg.* 396. (526).

1391. *Maart* 30. Voor schout en schepenen van Cortenhoeve, door Wouter van Mathenes, knape, overgedragen aan Alfer vander Horst een vry eygendom van zeventien morgen lands mit hun toebehoren tot Overmeer, en de helfte van dien, door gemelden Alfer en zijne twee zoons weder opgedragen aan Johanden Hanen, der heren knape van sinte Marien, tot behoef der kerke van S. Marie, *pg.* 396. (527).

1403. *op S. Martyns avond inden winter.* Scheiding en afdeeling van twee kampen lands tot Overmeer, gehéten: de *Molencamp*, en: de *Langecamp*, tusschen het capittel en Aelbrecht Croec, voor schout en schepenen van Cortenhoeve gepasseerd, *pg.* 397 sq. (528).

Eodem. Register van » die tynse hoeven in Tankenveen, op Cortehoeve ende in Horstwerde, die toebehoren die Heren van Sinte Marien"; alsmede, hoe veel tynse daarvan betaald word; en welke smalle ticnden; gelijk ook, hoe ver de limiten der goederen in Cortenhoeven zich uitstrekken, *pg.* 399 sqq. (529).

1402. *op S. Valentyns dach.* Opdragt voor schout en schepenen op Cortehoeven, van een vierdepart in drie morgen land, gelegen by den Berge van Horste, door Aelbrecht Croke, *pg.* 403. (530).

1403. *op S. Victoers dach.* Voor schout, lantgenoten en bueren van Zulen, door Henrik Zoudenbalch, canonik, en zijn' broeder Gheryt Zoudenbalch, opgedragen aan 't capittel vier morgen lands op Zwezereng, in den voorschreven gerechte, *pg.* 403. (531).

1403. *des vryd. na S. Martyns dach in den winter.* Twee morgen lands op Zwezereng onder Zulen door Beatris, Aernts weduwe van Lochorst, opgedragen aan 't capittel voor schout en lantgenoten van Zuilen, *pg.* 404. (532).

1400. *op S. Thomas dach.* Wissel en ruiling van eenig land, gehorende in het ceurmedische goed *ter Bleke* bij Elborch, tusschen Pelgrim van Putten, en Beernt Heymans zoen

ter Bleke, met toestemming van het capittel, *pg.* 405. (533).

1401. *des dinxd. na S. Willebroerts dach.* De amptman van 't capittel, Willem van Dolre, bekent, voldaan te zijn wegens het versterf, of de erfenisse, welke was een » vulsculdig eyghen wyf'' des capittels. (*Dezelve brief staat ook geregistreerd hierboren op pg.* 393.) *pg.* 405. (534).

1400. *op S. Marcus dach des heyligen ewangeliste.* De tienden tot Vanderic, Hésel, de prentiende, de tiende tot Malsen, te Deyle en Gellinchem, aan Roelof van Ysendoorn, proost van S. Pieter te Utrecht, verhuurd voor deszelfs leven, 's jaars om drie hondert oude schilden, vrij geld, *pg.* 406. (535).

1375. *des donred. na S. Servaes dach.* De landbrief van bisschop Aernt van Hoorn, *pg.* 407. (536).

1379. *des anderen daghes na elf duizend maagden dach.* Confirmatie des vorenstaanden landbriefs door bisschop Florens, *pg.* 408. (537).

1393. *Nov. 14.* Confirmatie door bisschop Frederik van Blankenheim, *pg.* 408. (538).

1331. *op S. Martyns dach inden winter.* Voor cameraar, schout en schepenen in der heren geregte van S. Marien, een jaarlijksche rente van vijf pont, door Delyane, Everards wijf van Beyarden, en hare kinderen, ten behoeve van Lysbet van der Putten, opgedragen uit een hofstede, gelegen aan den nieuwen steenwech, en gehéten: *den karrehuse*, welke van het capittel in erfpacht gehouden wordt, *pg.* 409. (539).

1335. *des maend. voor S. Margrieten dach.* Door dezelfden uit dezelve voorgemelde hofstede nog verzet en opgedragen 6 pont jaerlikse renten, ten behoeve van Rycquin Bakker, *pg.* 409. (540).

1336. *des maend. voor Palmdach.* De voorgemelde 6 pont renten door Rycquin Bakker weder geregtekelijk getransporteerd en gecedeerd aan Vrancken van Mudén, *pg.* 410. (547).

1308. (1338?) (*boven geschreven met eene andere hand* 1408.) *des woensd. na S. Martyns*

schuddecrvrs dach. Dezelve 6 pont renten door Vranke van Mudén getransporteerd aan Nielaes vanden Putte, *pg.* 410. (541).

1372. *op S. Gheertruden avond.* Elf pont rente uit den goede: *ten karrehuse*, voor schepenen van Utrecht door Claes vanden Putte gecedeerd aan zijn' vader Beernt vten Enghe, *pg.* 411. (542).

1372. *d. saturd. na S. Peters ende Pouwels dach.* De vorenstaande schepensbrief door Beernt vten Enghe weder afgestaan tot behoef van meyster Peters van Lewenberch, deken tot S. Marien, mits, dat gheen huzinge noch hofstede in gheesteliker hant comen en zullen, *pg.* 412. (543).

1393. *des maend. na Hemelvaerts dach.* Door den deken Peter van Lewenberch de vorenstaande brief weder gecedeerd ten behoeve van 't capittel, *pg.* 412. (544).

1407. *des anderen daghes na S. Peters dach ad vincula.* Willem van Alendorp bekent, in erfpacht ontvangen te hebben, om 45 schellingen 'sjaars, de hofsteden op de Marieplaats aan de zuitside, naast de huzinge, *van ouds gehéten, der lombaerde huys*, *pg.* 413. (545).

1407. *des donred. na S. Valentyns dach.* Voor schout en buerluden in Snuelreweert, in den lande van Woerden, bekent, Jan van Heeswijc, in erfpacht ontvangen te hebben een viertel lands aldaar, jaarlyks om drie pont des goeden ouden ghelts, *pg.* 413. (546).

1406. *des donred. na S. Margareten dach.* De tienden van Opburen, Eyteren en van Maerne, in den lande van Yselsteyn, verpacht voor een jaar aan den heer van Yselsteyn, om 199 oude schilden, vrij gelds, *pg.* 414. (548).

1407. *des vryd. na S. Martyns dach translatio.* De heer van Yselsteyn bekent, schuldig te zijn, 185 oude schilden voor het jaar hure van de tienden van Opburen, Eyteren en Maerne, *pg.* 415. (549).

1408. *Junii 23.* Aan Korstant Aelbrechts zoen in erfpacht gegeven negen morgen lands in Lopic, elk jaar om 2 gouden nobelen, vrij gelds, *pg.* 416. (550).

1408. *July 11.* De voorgemelde erfpacht

door Korsten Aelbrechts zoon weder overgedragen aan Ghysbrecht Hugemans zoen, poerter te Schoenhoven, *pg.* 417. (551).

1408. *sabbato post b. Margaretae*. De erfpachtbrief zelve van die negen morgen lands, zoo als door het capittel aan Ghysbrecht Hugemans zoen, poerter te Schoenhoven, daarvan is afgegeven, *pg.* 418. (552).

1408. *des maend. na onser Vrouwen dach nativitat*. Door Jan van Vyanen en Beverweerd aan het capittel overgedragen het vrij eigendom van vier morgen lands in eene hoeve in de parochie van Schalkwijk, *pg.* 419. (553).

Eodem. De geregtelijke opdrachtbrief zelve van die bovengemelde vier morgen lands, voor schout, landgenoten en bueren van Schalkwijk gepasseerd, *pg.* 420. (554).

1408. *des donred. na S. Peters dach ad cathedram*. Door Gheryt van Vuylcoop, en eenige anderen, geregtelijk aan 't capittel opgedragen het vrije eigendom van een viertel lants in Schalkwijk, *pg.* 421. (555).

1408. *des sondaghes na S. Mathys dach*. De koopbrief zelf van die boven gemelde viertel, door Gheryt van Vuylcoop, *pg.* 421. (566).

1408. *Mey 20*. Een viertel lands in de parochie van Benscoop, in erfpacht voor vijftig jaren lang, uitgegeven door Daem Dircs zoen, elks jaars om drie oude franken, vrij gelds, *pg.* 422. (557).

1403. *op S. Victoers dach*. Door Henrik Zoudenbalch en zijn' broeder, voor schout en bueren van Zuylen geregtelijk aan het capittel opgedragen vier morgen lands op Zwezereng, in den voorschreven gerechte, *pg.* 423. (558).

1403. *des vryd. na S. Martyns dach in den winter*. Door Beatris, weduwe van Aernt van Lochorst, voor schout en bueren van Zuylen geregtelijk opgedragen het eigendom van twee morgen lands op Zwezereng, *pg.* 423. (559).

1399. *des dinxd. na S. Peters en Pouwels dach*. De helfte van tien morgens land in Galencoop, door Henrik Zoudenbalch en zijn' broeder voor schout en lantgenoten van Ga-

lencoop geregtelijk opgedragen aan 't capittel, *pg.* 424. (560).

1399. *des woensd. na S. Peters en S. Pouwels dach*. De koopbrief van 't vorenstaande land, door Hendrik Zoudenbalch en zijn' broeder daarvan gepasseerd, *pg.* 425. (561).

1409. *des saterdagh. na S. Pouwels dach convers*. Roelof Taem, canunnik ende schoolster der kerke van S. Marien, geeft en draagt op voor schout en landgenoten van Galencoop achte halve hont lands, die hy kogte tegens Philips van Wadenoye ende Aleyden syn' wywe, *pg.* 426. (562).

1410. *des saterd. na S. Mauricius dach*. Door Ghysbrecht v. Goberdinghen en zijne zuster voor schout en landgenoten van Galencoop, opgedragen het eigendom van achte half hont lands, in voorschreven gerechte gelegen, *pg.* 427. (563).

1415. *des donred. na S. Pontiaens dach*. Voor Henrik van Leiden, rechter, Gheryt van Waemel ende Vrederic Hubrechts zoen, scepenen tot Wyc, door Herman Passert en Dirc van Hontswyc opgedragen ten behoeve van 't capittel, drie morgen lants binnen den kerspel van Wijk, en een kampjen lands, ook aldaer gelegen in 't middelbroek, *pg.* 428. (564).

1415. *d. saterd. na S. Pontiaens dach*. De koopbrief zelve van dit voren staande land, waarbij de verkopers zich verbinden, hetzelfde land jaar en dag te zullen waeren, en alle voor kommer af te doen, *pg.* 428. (565).

1409. *fer. II. post dominicam*: laetare. Herman van Oudewater bekennt, van 't capittel in erfthins ontfanghen te hebben drie hofsteden, gelegen aan die borchwal der stad Utrecht onder die lyndreyers, elk jaars om 8 lood zilver, *pg.* 429. (566).

Eodem. Dezelfde bekennt, nog een halve hofsteden in erfthins ontvangen te hebben, insgelijks daar naast gelegen, om een lood zilver 'sjaars, *pg.* 430. (567).

1409. *sabbato post Gregorii papae*. Anderhalve hofstede onder de Lyndreyers, aan Dirc die Boel in erfpacht gegeven om 16 scillingen, 10 penning hellinc des goeden ouden gelts, jaarlijks, *pag.* 431. (568).

1408. *op S. Thomaes avont.* De erfpacht van twee hofsteden, gelegen onder die lynchdrayers, door Johan van Entvelt weder afgestaan aan 't capittel, *pg.* 432. (569).

1409. *sabbato post dominicam:* laetare. Gerards Werners zoen in erfthyns van 't capittel ontvangen een hofstede, gelegen achter S. Jacobs kerke te Utrecht, om een lood zilver elk jaar, *pg.* 432. (570).

1409. *des anderen daghes na S. Gregorius dach.* Frederik vten Hamme, cnape, bekent, te renunciëren en over te geven de erfpacht van die voorgemelde hofstede, aan het capittel, om daarmede haren wille te doen, *pg.* 433. (571).

1408. *in die b. Thomae.* Jan Gheryts soen bekent, in erfpacht ontvangen te hebben derde half morgen lands in de parochie van Linschoten, elk jaar om 4 lood zilver, *pg.* 433. (572).

1409. *fer. VI. post dominicam:* invocavit. Symon de Weesmaker bekent, in erfpacht ontvangen te hebben een viertel lands in de parochie van Oudewater in Hedekendorp, elk jaar om 6 lood zilver, *pg.* 434. (573).

1409. *des donred. na grote vastelavond.* Ghysbert Scoter resigneert en staat af, zijn regt van erfpacht van den voorgemelde viertel lands onder Oudewater in Hedekenkorp, *pg.* 435. (574).

1408. *op S. Katherinen avond.* Aan Gelmaar vanden Tollen, voor zijn leven in pacht gegeven, eene hoeve lands in Byleveld in de parochie van Hermalen, om 14 oude schilden en vijf kapoenen, 's jaars, vrij gelds, *pg.* 436. (575).

1409. *in vigil. Penthecostes.* Aan Peter, Ghysbrecht Peters zoens zoen, in erfpacht uitgegeven een akker lands in Cortenhoeven, 's jaars om 5 lood zilver, *pg.* 437. (576).

1328. *des sondaghes na S. Marien Magdalenen dach.* Copie van een' brief van graaf Willem van Henegouwen en Holland, over het leggen van een' dijk in de Lopikerwaard, *pg.* 438. (577).

1402. *op S. Bartholomeus avond.* Verdrag tusschen 't capittel en de stad Schoon-

hoven, dat de burgers aldaar, van ieder morgen lands, gelegen in de capittels tiende ander Zevender, hetgeen met hoppe beteeld wordt, tot tiende jaarlijks zullen betalen een vierde van een oud schild, *pg.* 438. (578).

S. ind. temp. Aanteekening der wasch- en ongel-kaarsen, welke de thesaurier dagelijks in de kerk moet leveren, *pg.* 439. (579).

S. ind. temp. Register van de tyenden, die de heer van Vyanden, en van den Goye, van 't capittel in pacht heeft, en voor hoe veel geld, belopende de geheele somme 1809 ponden, *pg.* 439. (580).

1411. *op S. Servaes dach.* Jacob, heer van Gaasbeek, belooft, wegens eene erfpacht van negentien morgen lands, gelegen bij den huize *ten Goye*, jaarlijks aan het capittel te zullen betalen 22 pond en 10 schellingen, *pg.* 440. (581).

1337. *op den achtsten dach van S. Agneten.* De graaf van Gelre permittteert aan 't capittel, 't afghespleyt goed van den hof te Apeldoren weder te mogen aenvanghen, *pg.* 440. (582).

(*Sine anno.*) * *Copia processus bullarum super confirmatione consuetudinis de male-dicendo*, door bisschop Frederik, *pg.* 441 sqq. (583).

1407. *op elfdusent magheden dach.* Voor schout en schepenen van Cortenhoeve, door Claes Otten zoen, aan 't capittel opgedragen een' vrijen uytwech over zijn land, *pg.* 445. (584).

1412. *sabbato post festum b. Lucae ewang.* Gheryt, Henrik zoen, van Maersen bekent, in erfpacht genomen te hebben een hofstede in 't lynchpadt, 's jaars om een oud schild en een quartier van een oud schild, *pg.* 446. (585).

1412. *fer. II. post b. Kiliani martyr.* Gheryt van Brueclede bekent, voor den tijd van veertig jaren in pacht ontvangen te hebben een viertel veens, gelegen op Trechter veen in des Domproost geregt van Utrecht, elk jaar om 5 oude schilden, *pg.* 447. (586).

1412. (*sine die.*) Hendrik Lubbrechts zoen bekent, voor zich, zijne vrouw en beide zoons, zoo lang een van hen vieren leefde, in pacht

genomen te hebben een halve hoeve veenland, gelegen in Westbroek, en zulks om elf en een half oud schild, en vier capoenen, 'sjaars, vrij geld, zonder afslaan van eenige ongeden, uitgenomen mergengelde, *pg.* 448 sq. (587).

1415. *des vryd. na S. Willebroerds dach.* Gheryt vander Horst bekennt, in dienstmans recht, ontvangen te hebben den *Rypperinch hof*, om tien mouder rogge en vijfen twintig mouder gerste 'sjaarlijks; verder, om niemand in dat goed te setten, dan een welgeboren dienstman; alsmede, om twee- of driemaal des jaars, afgezondene van 't capittel, liefelyk te ontfangen, en al zulke herberge te doen, als des hoves regt ende gewoonte tot hiertoe geweest is, *pg.* 450. (588).

1411. *op S. Servaes dach.* Jacob, heer van Gaesbeek, etc. bekennt, van 't capittel in erfpacht te hebben negentien morgen land, gelegen bij den huize ten Goye, en gehéten: dat *Dweerland*, ende *Cortland*, 'sjaars om 22 pond en 10 schellingen, *pg.* 451. (589).

1402. *op S. Bartholomeus avond.* Overeenkomst tusschen het capittel en de stad Schoonhoven, dat de burgers van ieder morgen lands, gelegen in de capittels tiende aan der Zevender, welke met hoppe beteeld wordt, zullen betalen 'sjaars een quartier van een oud schild, *pg.* 452. (590). (Zie ook *pg.* 438.)

1416. *Maart 4.* Bisschop Frederik bekennt, dat het goed te Meerne, in 't kerspel van Wyc, een vrij onschatbaar goed is, en kwalijk in de registers der schattinge van Saland als een schatbaar goed gebragt is, *pg.* 452. (591).

1417. *des donred. na Hemelvaerts dach.* Egbert opder Horst, en zijn zoon, nemen op zich, 't capittel te verantwoorden tegen alle last, aanspraak en klage, wegens het aan hen verkogte goed Zuytwyc, in het kerspel van Eep, *pg.* 452. (592).

1416. *Sept. 17.* Vidimus van een' brief *op S. Servaes dach*, waarbij Jacob, heer van Gaesbeek, bekennt, in pacht ontfangen te hebben, tot vijf jaren, de tiende in 't Goye, te Houten, te Loeric, Westrum, Oestrum, Over-

dyk, ende Nyenweert, elk jaar om 260 oude schilden, vrij geld, *pg.* 453 sqq. (593).

1414. *fer. VI. post b. Mauricii.* Sententie des officiaals, waarbij Arnold van Leyenberg en zijne vrouw Heilwig verklaard worden vervallen te zijn van 't regt van erfpacht op de halve tienden van Alblas, met het executoriaal van dien van 1416. *fer. V. post dom.:* cantate, *pg.* 456 sqq. (594).

1416. *Jun. 14.* Johan van Leyenberch, knape, bekennt, de halve tiende van Alblas van 't capittel weder in erfpacht, waarvan zijn vader, Aernt van Leyenberch, wegens verzuim vervallen verklaard was, ontfangen te hebben, om eene jaarlicxe pacht van 14 merk zilver, *pg.* 459 sq. (595).

Eod. Aernt, heer van Leyenberch, be- looft, zoo lang hij aan die voorstaande halve tiende van Alblas, wegens zijne vrouw zel gelijftugtigd zijn, de voorsz. pacht jaarlijks te zullen betalen, *pg.* 461. (596).

1419. *Mey 23.* Aernt, heer van Leyenberch, renuncieert van zijn lijftugt, en zijn zoon, Jan van Leyenberch, resigneert zijne erfpacht van de halve tiende van Alblas, ten behoeve van Wouter v. Ghent, *pg.* 462. (597).

1419. *July 22.* De gemelde Wouter van Ghent door 't capittel weder verleyt met de erfpacht van de gem. tiende, *pg.* 463 sq. (598).

* 1421. *Decemb. 17.* Arnoldus de Ghent, armiger, resigneert in handen van 't capittel de pacht van de halve tiende in Papendrecht, *pg.* 465. (599).

1422. *op S. Victoers avond.* Willem Moelnaer van Stryen bekennt, voor tien jaar in pacht genomen te hebben den halven tiende van Papendrecht, elk jaar om 3 en een half mark zilvers en een pont Hollandscher penningen, *pg.* 466. (600).

1424. *July 3.* Wouter van Ghent renuncieert van den leenweer en de pachtginge van de capittels tienden onder de heerlijkheid van Alblas en Alblasserdam, *pg.* 467. (601).

Eodem. Verdrag namens den proost en het capittel ter eenre, en Wouter en Aernt van Ghent, gebroeders, ter anderer zijde, over de tienden van Alblaes, *pg.* 468. (602).

1428. *op alre heyligen avond.* De hof te Oene op Veluwen, om 18 oude schilden 's jaars, verpacht aan Wouter Gruter voor zijn leven, en voor het leven van zijn' zoon, of van dien genen, dien hij daartoe benoemen zou bij zijn leven, *pg.* 469. (605).

1432. *April* 11. Aernt van Ameronghen en Johan van Lichtenberch bekennen, gepacht te hebben de tienden van Upbueren, Eysteren, van der Maerne, met de tienden van de hofcampen en uiterweerden; en zulks voor den tijd van tien jaren; de twee eerste jaren, elk jaar, om 145 oude schilden, de acht laatste jaren, elk jaar, om 170 oude schilden, *pg.* 470 sq. (604).

1433. *July* 11. De tienden van Alblas, door afstand van Wouter van Ghent, weder in erfpacht uitgegeven, op de vorige conditien, aan Florens van Kyfhoeck, enape, 's jaars om 14 mark zilver, *pg.* 472. (605).

Eod. Florens van Kyfhoeck lijftugtig met consent des capittels zijnen broeder Ghysbrecht van Loen, aan de erfpacht van de gemelde tiende en in Alblas, *pg.* 474. (606).

1433. *op S. Jacobs dach apost.* De zusteren van meyster Gheryt groten huys te Deventer, beleend met 't goed te Middesdorp, in het kerspel van Olst, om een' jaarlikschen thins van 4 loot zilver, *pg.* 475 sq. (607).

* 1287. *fer. III. ante Gregorii papae.* Aan Henrik Wandelaer in erfpacht gegeven eene *area extra Tollebrug*, om een jaarlikse pensie van een pond; nog eene *area* of wecre, daar naast, om 5 *solidi* en een derde, om 8 *solidi*, *pg.* 477. (608).

1420. *Aug.* 10. Het goed Te Merne, in het kerspel van Wye, aan het convent van Dyepenvcen uitgegeven in erfthins om 10 schellingen 's jaars, 5 voor 't capittel, en 5 voor den meyer van den hof te Oene, in plaats der diensten, *pg.* 477. (609).

* 1101. (*sine die.*) De kerk de Herenkem door bisschop Burchard afgestaan aan de *custodia* of kosterije van S. Marie, *pg.* 477. (610).

1395. *op S. Ambrosius dach in April.* Alaert, heer van Bueren, bekennt, dat de separatie der kerke van Erinchem en de capel

van Bueren, niet zal strekken tot nadael der thesaurie van S. Marien, *pg.* 477. (611).

S. ind. temp. Register der tienden, toebehorende aan de thesaurie van S. Marie, te Erinkhem, *pg.* 478. (612). *S. ind. temp.* Register der tienden tot Buren, *pg.* 478. (613).

S. ind. temp. Register der goederen van 't capittel, gelegen te Up Raven, bi Covelaersbrugge, Jutfaes, aen den Ouden Rijn, op die Hoghe weyde, op Strilant, te Heyencoep en Galencoep, Bilevelt, Reynerscoep, en de Meern, Vulcoop en 't Wacl, 't Gheyn ende Wierssen, Houten ende Vreeswicks velt, Scalewyc, Werconden ende Cortryck, 'T Goy, Odyc ende Bunnyc, Zweserenghe, Vloten ende Hermalen, aen die Linscoten ende Cattenbroeck, Bruekel, Lonen, en Maerssen, Lopyck, Corthoeven ende Nederhorst, Cameric, Zecvelt, Bertenghen, int Veen, Zeyst, Leersen, Wyc, Lancbroec, Everdinghen, Polsbroeck, Montfoord, Meerloc, *pg.* 479 sqq. (614).

S. ind. temp. Register der goederen en opkomsten, in 't sticht gelegen, welke toebehooren aan de altaren, of vicarien, in de kerk van S. Marien, *pg.* 482. (615).

1428. *Sept.* 29. Aan Willem, heer van Buiren en Buesinchem, in erfpacht gegeven alle de tienden in Tielreweert, elk jaar om 68 mark zilver, vrij geld, *pg.* 483 sqq. (616).

1423. *Sept.* 22. Jan, heer van Culenborch, weder op de oude vorige conditien beleend met de erfpacht van den tol te Smithusen, en de curtes Ewyk en Malbergen, *pg.* 486 sqq. (617).

1427. *op S. Marcus dach ewangel.* Aan Jan van Vyanen, heer van Noerdeloes, voor den tijd van tien jaren, verpacht de tienden in 't Goy, te Houten, te Loric, Westrum, Oestrum, Overdyc ende Nyenweert, off Gravenweert, groot en kleine, elk jaar om 260 oude schilden, vrij geld, *pg.* 489. (618).

* 1433. *Octobr.* 3. Statuut des capittels, hoe veel die genen, welke de thesaurie, de scholastrie, of de *semipraebendae imperiales & episcopales* in het vervolg zullen krijgen, betalen moeten bij hunne aanstelling, tot de *fabrica ecclesiae*, *pg.* 490. (619).

* (*Sine anno.*) Adnotatie wegens de gewone uitdeeling van brood aan de armen, *pg.* 491. (620).

* 1435. *Juny 28.* Statuut des capittels, dat ook de deken, bij deszelfs overlijden, het *annus gratiae* zal genieten, gelijk andere canuniken, *pg.* 492. (621).

1437. *opten anderen daghe nae S. Marcus dach.* Aan Jacop, heer van Gaesbeek, etc. voor den tijd van tien jaren verpacht de tienden in 't Goy, te Houten, te Loric, Westrum, Oestrum, en Nyenweert, 'sjaers om 260 oude schilden, vrij geld, *pg.* 493. (612).

1438. *op S. Marcus dach.* Acte van borgtocht en *pactum obstagiale*, voor die pacht van de bovengemelde tienden van den heer van Gaesbeke, *pg.* 494. (623).

1437. *op S. Marcus dach.* De heer van Gaesbeke belooft, de volle pacht van de bovengemelde tienden te zullen betalen, al ware het, dat hij van de tiende van Nyenweert niets krece, *pg.* 494. (624).

1436. *April 24.* Aan Willem, broeder te Egmond, heer van Ysselstein, voor den tijd van tien jaren verpacht de tienden van Opbuieren, van Eyteren, en van der Maerne, 'sjaers om 200 oude schilden, vrij geld, *pg.* 495. (625).

1425. *opten zevenden dach in Martio.* Aan Evert van Vermuiden den hof *Ryperinxhof* in dienstmans regt gegeven onder betaling van eene jaarlijksche pacht van 10 molder rogge, en 25 molder gerstekooorns, *pg.* 496. (626).

1436. *Juny 15.* Evert van Vermuden bekent, geen verdere aanspraak tegen het capittel te zullen maken, wegens dat des capittels vyand, Wennemaer Ten Hove, hem op Rypelickhof zijn saat had afgebrand, *pg.* 497. (627).

1434. *Maart 3.* Erfpachtbrief van drie viertel lands te Jutfaes, in erfpacht uitgegeven aan de vrouw van Jan van Jutfaes, om anderhalf mark fijn zilver jaarlijks, *pg.* 497. (628).

1435. *op elfdusent magheden dach.* Het goed Ter Beke bij Elborg tot thinsgoedsregt uitgegeven aan Henrik ten Bleke, onder beta-

ling van een jaarlijksche thins van 8 looden fijn zilvers, *pg.* 498. (629).

1435. *Mey 16.* Den hof ter Brake, onder Hierden bij Harderwijk gelegen, aan het nonnenklooster aldaar tot een thinsgoed gegeven, jaarlijks om twee mudden rogge en twee mudden kooorns of gerste; en hetzelfde klooster door het capittel vrij gegeven, van geen manschap daarvan in het vervolg aan het capittel te doen, *pg.* 499. (630).

1435. *op S. Remigius dach.* Door Claes Aelberts zoen de erfpacht van twaalf morgen lands onder Segveld afgestaan, ten behoeve van 't altaar S. Andreae in de S. Marien kerk, en aan denzelfen weder in erfpacht gegeven om twee engelsche nobelen 'sjaers, ten behoeve van 't gemelde altaar te betalen, *pg.* 499 sq. (631).

1435. *op S. Dionysius dach.* Een hofstede in 't lijntpad bij het ellenden kerkhof, in erfpacht uitgegeven aan Gheryt van Maersen, desjaars om een lood fjns zilvers, *pg.* 500 sq. (632).

* 1436. *op S. Mathias avond apost.* Reversaal, waarbij 't susteren convent te Oldenburg bekent, onder een' jaarlijkschen thins van een' halven grooten tournois, van het capittel ontvangen te hebben het vierdepart van een zeker thinsgoed in Oestenwolde, hetwelk door Johannes Sondersorghe aan 't gemelde convent was afgestaan, *pg.* 501 sq. (633).

Eodem. Meester Dirk Nucke van Elburg, op dezelfde conditien, als in den voorgaanden brief, met een ander vierdepart van dat zelfde thinsgoed beleend, *pg.* 502. (634).

Eodem. Een derde vierdepart van dat zelfde thinsgoed beleend aan Arnold van Erler, burger van Elburg, *pg.* 503. (635).

Eodem. Het vierde vierdepart van het gemelde thinsgoed te Oestenwolde, beleend op dezelfde conditien aan Henrik Bigge, poorter te Elburg, *pg.* 503. (636).

1437. *Maart 6.* Aan Gheryt den Berger verlijt op nieuws de erfpacht van een viertel lands in Snodelreweert, jaarlijks om 3 pont goeds gelds, *pg.* 504. (637).

1437. *Mey 16.* De overste helfte van veer-

tien morgen lands onder het geregte van Lopik, weder in erfpacht uitgegeven aan Willem Foyt, *pg.* 504 sq. (638).

Eodem. Die nederste helfte van gemelde veertien morgen lands, op dezelfde conditien in erfpacht uitgegeven aan Rutgher Egberts zoon, *pg.* 506 sq. (639).

1438. *op asschel woensdach.* Een akker lands van de Vredelander zytwen opgaende tot aan Loesdrechter rade, aan Vrederic Pouwels zoen in erfpacht verleyd en gegeven, om twee oude vrancken jaarlijks, *pg.* 506. (640).

1436. *op S. Jans dach te midden somer.* Aan Zwanelt, Dirk Jansz. weduwe, na doode van haar' vader Aernt vanden Polle, weder verleyd de erfpacht van 10 hont lands in den kerspel van Linschoten, behorende aan S. Jacobs altaar, en zulks om 30 oude Dortsche plakken jaarlijks, *pg.* 507. (641).

1436. *d. donred. na S. Peter ad cathedram.* Geerloff Aernts zoen beleend met de erfpacht van een viertel lands in het kerspel van Oude-water, jaarlijks om vijf lood zilvers, *pg.* 508. (642).

1437. *des donred. na Paesdach.* Ses morgen lands onder Lopik in erfpacht uitgegeven aan Wessel Dirx zoen, om twaelf lood zilvers ieder jaar, *pg.* 509. (643).

1437. *saturd. na S. Jacobs apost.* Wouter Gruter, Gheryt van Ghaerner, Gheryt en Aernt Gruter bekennen, door 't capittel voldaan te zijn van alle schaden en onkosten, die zij geleden hadden van Wynmar ten Hove, die zich tot vijand van 't capittel en deszelfs hulperen verklaard had, *pg.* 509 sq. (644).

1435. *op S. Valentyns avond.* Wennemar ten Hove bekent, een zoen gemaakt te hebben, en weder bevredigd te zijn met 't capittel, *pg.* 510. (645).

1438. *des maend. na O. L. Vr. purificatio.* De rentmeester van Gelderland, Johan die Jode, bekent, dat hij 't capittel van S. Marien in het tynsboek heeft gezet, wegens de nieuwe landen onder den hof tot Oene behorende, en zulks in plaats van Henrik en Wenmer ten Hove, en dat Wouter Gruter de thins vervolgens aangenomen heeft te beta-

len, zoo lang hij den hof tot Oene van het capittel in pacht heeft, *pg.* 510. (646).

1431. *S. Symonis & Judae.* De prior en 't convent des cloosters van Galilea toe Zibekelo consenteert, de giften, welke Herman van Delden aan zijne twee dochteren, en geestelijke maagden, en de vergadering tot Deventer, die nu mede to Aernem wonachtig zyn, gegeven had, bestaande in het erve ende goed, gelicuten: *Misdorp*, *pg.* 511. (647).

1432. *des Vrouwen avond nativitas.* Het erve en goed Midsdorp geregelyk voor schepenen van Arnhem door Mette en Aleyd van Delden opgedragen aan het susteren-huis te Deventer, *pg.* 511. (648).

1433. *op S. Jacobs dach apost.* Dezelfde brief, zoo als hier voor op *pg.* 475 en 476. ook reeds geregistreerd is, wegens de verleying van het thinsgoed Midsdorp, door het capittel aan het susteren huis te Deventer, *pg.* 512. (649).

* 1433. *in vigil. b. Laurentii mart.* Brief van Johannes de Loen, canunnik van S. Lebuinus, en van den capellaan van S. Marien kerk te Deventer, aan den officiaal van Utrecht, van denzelven verzoekende, om uit naam van het susteren huis den straks voorgaanden brief mede te bezegelen, *pg.* 513. (650).

* 1439. *Octobr. 15.* Statuut des capittels, wegens de begrafenissen binnen de kerk van S. Marie, en hoe veel gelds daarvoor zal moeten betaald worden, *pg.* 513. (651).

* 1303. *in crast. b. Luciae virg.* Eene *area in via lapidea* (steenweg), om 15 *solidi* jaarlijks in erfpacht gegeven aan Martinus de Slothe, *pg.* 514. (652).

1368. *d. donred. na Vrouwen dach annunt.* Een transfix van den voorgaanden brief, waarbij het regt van dien erfpacht voor schout en schepenen van Utrecht door Aernt Rynkyn (Romkyn?) aan meester Coenen de Messemaker, *pg.* 515. (653).

* 1387. *fer. III. post diem b. Marci ewang.* Acte van admissie, waarbij in 't gerechte van Tuel magister Rodolphus wordt geadmitteerd als procureur namens het capittel van S. Marie, *pg.* 514. (654).

1443. *Juny 5.* Acte van compromis, waarbij door den bisschop, de capitelen en stad van Utrecht aan de uitspraak van eenige arbiters gesteld worden de geschillen, die zij met den borggraaf van Montfoort hadden, wegens 't dijkgraafschap van de Lopikerweerd, *pg. 515.* (655).

1411. *op S. Servaes dach.* De heer van Gaesbeek belooft, voor eene erfpacht van negentien morgen lands, belend aan de heerlijkheid van den Goye, jaarlijks te zullen betalen 22 ponden en 10 schellingen, oud goed gelds, *pg. 516.* (656).

(*Zonder datum.*) * Oude aantekening, hoe veel een scholaris canonicus jaarlijks uit de opkomsten trekt tot aan zijne emancipatie, *pg. 516.* (657).

1328. *des sondaghes na S. Marien Magdalenen dach.* Overeenkomst des bisschops met den graaf van Holland, en andere ambagtsheeren in den Lopikerweerd, dat voortaan de dijken zullen gemaakt worden » morgen morgens gelyke», en niet » met de koe ende met de kerne», *pg. 517.* (658).

Eod. Dezelfde overeenkomst, als in den voorgaanden brief, zoo als die gegeven is door den graaf van Holland, *pg. 517.* (659).

1369. *des sond. na S. Jans decollat.* Uitspraak der heemraden van den Lekdijk, dat de dijkgraaf voor de onwilligen mocht laten dijken, en, van zijn uitgelegde geld, voor eenen penning, weder twee heffen mag, of vier schatte panden, *pg. 517.* (660).

1368. *des daghes na S. Jan te midsomer.* Dingtale, tusschen den dijkgraaf van den Lekdijk, en den heer van Ysselsteyn, wegens of die van Ysselsteyn verplicht zijn mede te dijken aan den dijk, *pg. 518.* (661).

1369. *op S. Barberen dach.* Brief des bisschops aan hertog Aelbrecht van Beijeren, wegens dat geen hoger beroep van het oordeel van heemraden van de Leckendijk, verzoevende, dat hij, wegens het appel van den heer van Ysselstein, daaraan de hand houde, en dat appel niet aanneme, *pg. 518 sq.* (662).

1367. *des vryd. na O. L. Vrouwen concept.* Bevel van hertog Aelbrecht aan den dijkgraaf,

om de onwilligen te constringeren tot het maken der dijken, of anders, volgens oordeel der heemraden, zijn geld daarin te leggen, en te doen maken, *pg. 519.* (663).

1348. Bevel van graaf Willem aan den borggraaf van Montfoort, als dijkgraaf, om de wadens, die gescheurt zijn tusschen Schoonhoven en den nieuwen dam, ten eersten te doen bedijken, *pg. 519.* (664).

1337. *des sond. na S. Johans dach decollat.* Bevel van graaf Willem van Henegouwen en Holland aan den bailjuw van Woerden, om de poorters van Oudewater en alle die woonachtig zijn in Lopikerweerd, welke niet mede dijken willen, uit te panden op haar kosten en schade, *pg. 519.* (665).

1370. *des woensd. na S. Valentyns dach.* Schepenen en raad van Schoonhoven beloven aan den dijkgraaf van den Leckendijk, dat zij die van Ysselstein, welke tot den dijk niet wilden betalen, zouden doen panden, en de panden binnen Montfoort aan den dijkgraaf leveren; of dat zij, zulks niet doende, zelve aan den dijkgraaf zouden betalen zijn uitgeschoten geld voor die van Ysselstein, en zulks *sub pacto obstagiati*, *pg. 520.* (666).

1385. (1386.) Hertog Aelbrecht belooft aan den heer van Montfoort, als dijkgraaf, te zullen betalen 600 gulden, zijnde het geld, hetgeen dezelve in den dijk van de Lopikerweerd had uitgelegd voor het land van Ysselstein, *pg. 520.* (667).

1385. *des woensd. na S. Odulphus dach.* Bevel van hertog Aelbrecht aan den heer van Montfoort, als dijkgraaf, om die van Ysselstein uit te panden, die onwillig waren mede te dijken, *pg. 520.* (668).

* 1403. *fer. VI. post dominicam:* cantate. *Monitio canonica* en *inhibitie* van den officiaal des hofs van Utrecht, tegen Herman van Apeldoorn, drost van Salland, om den bouwman van het goet ter Meerne, in 't kerspel van Wyhe, niet te schatten, op pene van excommunicatie, *pg. 521.* (669).

* 1415. *Octobr. 5.* Judiciële acte van den officiaal van Utrecht, vervattende een verbaal

der procedure, zoo als 't capittel van S. Marie gevoerd heeft tegen Henricus ten Hove, wegens het afpersen en de invordering van schatting van den bouwman van 't goed ter Meerne, in 't kerspel van Wyhe, *pg.* 521 sq. (670).

1447. *April* 24. Aan Willem, broeder te Egmond, heer van Ysselsteyn, in pacht gegeven, voor den tijd van tien jaar, de thienden van Opbueren, Eyteren en van de Maerne, groot ende smal, oude ende nieuwe, gelegen in de heerlijckheid van Ysselstein, elk jaar om 200 oude schilden, *pg.* 523. (671).

* 1446. *Mey* 11. *Statutum capituli de metu et meticulosus*, *pg.* 524. (672).

1446. *op alre heylighen avond*. Aan Jacob, heer van Gaesbeek, voor den tijd van tien jaren verpacht de tienden in het Goy, te Houten, te Lopik, te Westrum, Oestrum, Overdijk, ende Nieuwenweert, of Grevenweert, groot en klein, te zamen elk jaar om 260 oude schilden, *pg.* 525 sq. (675).

1447. *Apr.* 27. Acte van borgstelling, door den heer van Gaesbeek aan het capittel gedaan, wegens de voorgaande pacht van 260 oude schilden, en zulks *sub pacto obstagiali*, *pg.* 527. (674).

1453. *des donred. na S. Marcus euang.* Aan Walraven van Haefsten, ridder, voor den tijd van tien jaren verpacht des capittels tienden in Tielcrwaerd, als tot Malsen, Deyl, Roemde, Gelllichem, Vanderick en Heessel, 's jaars om 220 oude Vrankryksche schilden, *pg.* 528 sq. (675).

1432. *Sept.* 9. Overeenkomst tusschen den proost en 't capittel, waarbij bepaald wordt, hoe veel geld de proost uit de goederen van Zeeland jaarlijks zal betalen, in plaats van de 12 marken, en de Zeeuwsche kazen, welke hij aan ieder der canunniken verplicht was te geven, *pg.* 529 sq. (676).

1452. *Maart* 2. Belofte en borgstelling van den proost Adolph van Rutenberg, dat hij de vorenstaande overeenkomst en verdrag zal voldoen en nakomen, en zulks *sub pacto obstagiali*, *pg.* 530. (677).

* 1438. *Octb.* 19. Testament v. Frederik yten Hamme, heer van Baersel, ridder, *pg.* 531. (678).

1462. *Febr.* 1. Hendrik van Uterwijk be-leend met den hof Rypperlinkhof op Veluwen, tot een thins jaarlijks te geven 10 molder rogge en 25 molder geistkoorn, *pg.* 532. (679).

1462. *Maart* 7. Uitspraak van de regering van Harderwijk in de geschillen tusschen 't capittel en Tyde Subbe, wegens 't goed, geheten: *Lutteke Zeelhorst*, of anders: *Schuyrhoven*, *pg.* 533. (680).

1462. *op S. Mathys avond*. Acte, waar-bij, tot weder opzeggens toe, Claas Heynensz, door het capittel word aangesteld tot schout over des kerken schout-ambacht van Cortenhoeve met zijn toebehoren, *pg.* 534. (681).

1464. *des maend. na S. Odulphus dach*. Jacob Backer Kerstiensz., en Andries Jacob Kerstiensz., stellen zich als borgen voor Hessel Gheryts, die door het capittel was aangesteld tot diender en knecht van den deken en 't capittel, *pg.* 534. (682).

* 1459. *in vigil. nativil. b. Mariae*. Nadere overeenkomst tusschen den proost en 't capittel, wegens de uitkeering des proost aan het capittel uit de goederen van Zeeland; (zijnde deze brief in dezelfde woorden bevat, als de voorgaande van 1432. op *pg.* 529 sq., met die verandering alleen, dat in plaats van 8 mark zilver, de proost vervolgens maar 6 mark zou betalen), *pg.* 535. (683).

* 1423. *Sept.* 22. Het begin of hoofd van een notariële acte, doch welke niet uitgeschreven is, maar waar onder staat: *habetur in libro rufo fol. xxv. ab isto folio computando*; doch boven dit begin staat: *litera Domini Johannis de Culenborch etc. de Theoloneo etc.* *pg.* 535. (684).

1448. *Octob.* 22. De tol te Smithusen, met de hoven Ewyck en Malbergen, door Johan. heer van Culemborg, afgestaan en geresigneerd zijnde, door het capittel op dezelfde conditien weder verleid, en in erf-pacht uitgegeven aan deszelfs oudsten zoon Gerard van Culemborg, *pg.* 536 sqq. (685).

1471. *April* 10. De halve tiende van Pappendrecht voor den tijd van twaalf jaren

verpacht aan Marten van Herlaer, heer van Pouderoijen, de eerste tien jaar om 5 mark zilver des jaars, en de laatste twee jaar om 6 mark, *pg. 539.* (686).

1468. *Decemb. 20.* Compromissoriale uitspraak van den bisschop en van den domproost, over de geschillen en oneenigheden tusschen de capittelen van Oudemunster en S. Marie ter eenre, ende Frederik vten Ham ter andere zijde, *pg. 541 sqq.* (687).

1469. *Decemb. 12.* Statuten en ordonantie, voor het gerechte van Lopick, in-

gesteld en voorgeschreven door den deken en het capittel van S. Marie, als ambachtsheeren van Lopick, *pg. 545 sqq.* (688).

1469. *des saterdaghes te midvasten.* De curtis, of hof te Oen, aan Willem Lerink, en Sander Schimmelpenninck, voor hun beider leven lang, in pacht en huurweer uitgegeven om 25 oude schilden 's jaars, voorbehoudens aan het capittel de thinsen, die in dien hof behoren en betaald worden, *pg. 549 sq.* (689).

TIJDREKENKUNDIGE REDUCTIE

OP DE

V O O R G A A N D E B E S C H R I J V I N G.

Zonder jaar- en dagteekening, <i>pgg.</i> 91, 133, 136, 150, 167, 193, 193, 367, 368, 383, 399, 439, 439, 441, 478, 478, 479, 482, 491, 516.	1227. Indict. XIV. 1228. SS. Petri et Pauli, 1231. II. non. Octobr. 1234. 1235. II. non. Maji, 1236. S. Gertrudae, 1238. S. Luciae virg. 1242. III. non. Augusti, 1244. Scholasticae, 1246. Crastino XI. b. Virg. 1247. IV. kal. Maji, 1248. Vig. annunt. b. Mariae, Sabb. int. octav. b. Mart. 1250. SS. Viti et Modesti mart. 1251. XV. kal. Maji, 1252. S. Caecliliae, 1253. III. non. Aprilis, B. Gregorii martyr. Mense Septemb. 1254. Vigil. s. Thomae, 1255.	1255. <i>pg.</i> 72. Mense Aprili, — 111. SS. Philippi et Jacobi, <i>pg.</i> 154. Vigil. s. Bartholomei apost. — 133. Sabb. ante nativ. b. Mariae, 1256. SS. innocentum, <i>pg.</i> 103. — 103. 1259. <i>pg.</i> 129. Dom. post fest. s. Remigii, Mense Augusto, <i>pg.</i> 115. — 160. 1260. <i>pg.</i> 94. III. kal. Martii, <i>pg.</i> 127. <i>pg.</i> 118. Fer. III. post octav. Pentec. — 112. 1261. <i>pg.</i> 173. Fer. III. ante fest. s. Laur. — 173. <i>pg.</i> 165. 1262. <i>pg.</i> 355. Nativit. b. Mariae, — 41. 1263. <i>pg.</i> 129. Vigil. b. Bartholomei, — 88. 1264. <i>pg.</i> 91. Crast. b. Mathiae apost. b. Nicolai episc. — 49. 1265. <i>pg.</i> 95. Fer. VI. ante dominicam : <i>vo-</i> <i>cen jucunditatis</i>, <i>pg.</i> 89. <i>pg.</i> 52. Vigil. b. Mariae Magdalenae, — 42. 1266. <i>pg.</i> 101. B. Mariae Magdalenae, — 55. <i>pg.</i> 39. Fer. VI. post s. Petri ad vinc. — 35. 1267. <i>pg.</i> 92. S. Odulphi, — 36. 1268. <i>pg.</i> 92. Vigil. b. Mariae Magdal. S. Severini archiepisc. — 87. 1269. <i>pg.</i> 171. B. Viti mart. — 133. <i>pg.</i> 36. <i>pg.</i> 169. B. Viti et Modesti, — 36. 1270. <i>pg.</i> 121. Nativit. b. Mariae, <i>pg.</i> 124.
1101. <i>pg.</i> 477. Indict. I. 1108. <i>pg.</i> 100. 1116. <i>pg.</i> 100. Indict. VIII. 1131. <i>pg.</i> 100. Indict. VIII. 1155. <i>pg.</i> 120. 1156. <i>pg.</i> 33. 1164. <i>pg.</i> 127. 1169. <i>pg.</i> 47. 1176. <i>pg.</i> 162. Indict. IX. 1193. <i>pg.</i> 153. 18. kal. Junii, 1196. <i>pg.</i> 73. 1198. <i>pg.</i> 176. Indict. I. 1200. <i>pg.</i> 34. Indict. III. — 90. 1202. <i>pg.</i> 172. 1208. <i>pg.</i> 94. 1217. <i>pg.</i> 79. 1219. <i>pg.</i> 67. Indict. VII. — 153.		

1271.		1288.		1309.	
Crast. commemor. animar.	pg. 158.	Fer. V. ante ramos palmar.	pg. 61.	Vigil. b. Laurentii,	pg. 116.
S. Willebrordi,	— 85.	Dom. : <i>laetare</i> ,	— 97.	1310.	
1272.		S. Galli confess.	— 166.	Sabb. post b. Tiburtii,	pg. 79.
Fer. II. p. fest. b. Remigii,	pg. 85.	Decollat. b. Joh. Bapt.	— 46.	Fer. IV. post Pascham,	— 81.
VII. id. Martii,	— 103.	Briccii pontif.	— 118.	S. Bonifae,	— 97, 161.
Mense Novemb.	— 91.	1290.		Sabb. post Pentecost.	— 102, 104.
1273.		Fer. II. p. b. Mathiae apost.	pg. 43.	Saturd. na Hemelvaart,	— 177.
Fer. V. ante fest. b. Mar. Magd.	pg. 68.	VI.	— 53.	1311.	
Vigil. b. Thomae apost.	— 84.	Fest. s. Vitalis martyr.	— 55.	Sabb. p. oct. transl. b. Mart.	pgg. 65, 65.
1274.		Fer. II. p. b. Tyburtii,	— 161.	b. Mariae,	— 68.
XV. kal. Junii,	pg. 158.	p. XI m. virginum,	— 101.	Saturd. na s. Margriet,	— 56.
1275.		VI. ante nativ. Domini,	— 44.	1312.	
Octava Epiphaniae,	pg. 95.	1291.		Fer. II. post dom. : <i>judica</i> ,	pg. 68.
1276.		Sabb. ante dom. : <i>invocavit</i> ,	pg. 117.	Vrijdag na midvasten,	— 117.
Vigil. ss. Petri et Pauli,	pg. 93.	Crast. b. Odulphi,	— 45.	1313.	
SS. Cosmae et Damiani,	— 109.	1292.		Vigil. Paschae,	pg. 120.
— 109.		Crast. b. Mariae Magdal.	pg. 35.	B. Catharinae virg.	— 172.
1277.		1293.		Crast. b. Bartholomaei,	— 82, 83.
Fer. VI. post <i>laetare</i> ,	pg. 95.	Fer. V. post b. Luciae,	pg. 156.	1315.	
1278.		post dom. : <i>jubilate</i> ,	— 155.	Woensd. na palmen,	pg. 121.
Vigil. b. Mariae Magdal.	pg. 102.	S. Victoris,	— 80.	1316.	
1279.		Fer. IV. ante fest. b. Nicolai,	— 125.	Donderd. na s. Marcus,	pg. 110.
S. Agnetis virg.	pg. 62.	1294.		Vigil. b. Bartholomaei,	— 42.
Dingsd. na Alreheiligen,	— 307.	Fer. VI. post conv. b. Pauli,	pg. 159.	1317.	
Octav. b. Martini hyem.	— 170.	SS. Petri et Pauli,	— 44.	Daags na lichtmis,	pg. 72.
1280.		1295.		1320.	
Crast. purif. b. Mariae,	pg. 86.	Sabb. : <i>quasimodo geniti</i> ,	pg. 159.	Fer. II. p. b. Pauli convers.	pg. 124.
Beatorum .... et Pancratii,	— 128.	Fer. III. post Pascham,	— 88.	Dingsd. na palmdag,	— 98.
S. Servatii,	— 72.	1296.		S. Gregorii,	— 122.
In octava Pentecostis,	— 119.	Penthecostes,	pg. 158.	1321.	
Crast. s. Bernabae apost.	— 51.	Vigil. nativ. b. Mariae,	— 52.	B. Petri ad vinc.	pg. 103.
In exaltatione s. Crucis,	— 66.	1298.		Crast. exaltat. s. Crucis,	— 175.
— 66.		Octava ss. Petri et Pauli,	pg. 148.	1322.	
1281.		1299.		Die sec. Paschae,	pg. 77.
S. Mathaei apost.	pg. 93.	Domin. : <i>oculi</i> ,	pg. 127.	1324.	
1282.		1300.	pg. 137.	S. Pancraes,	pgg. 112, 113, 114.
Fer. VI. ante b. Valent. mart.	pg. 82.	Fer. III. post b. Remigii,	— 152.	1325.	
— 83.		1302.		Saturd. na Vr. lichtmis,	pg. 37.
Crast. b. Agathae virg.	— 83.	Vigil. palmarum,	pg. 244.	S. Marci evang.	— 117.
b. Bartholomaei apost.	— 92.	Vigil. assumpt. b. Virginis,	— 37.	Vigil. nativ. b. Mariae,	— 54.
1285.		1303.		1326.	
Crast. invent. s. Crucis,	pg. 157.	Fer. VI. p. dom. : <i>judica</i> ,	pg. 42.	Dom. : <i>reminiscere</i> ,	pg. 171.
Octava Pentecostis,	— 93.	Crast. b. Luciae,	— 514.	1327.	
nativ. s. Joh. bapt.	— 109.	1304.		Zond. na b. Mariae Magdal.	pg. 438.
Mense Julio,	— 119.	Dingsd. na s. Johan zomer,	pg. 310.	Vigil. b. Andreae apost.	— 134.
1 Julii,	— 119.	1305.		1328.	
Vrijd. na s. Victors dag,	— 308, 309.	IV. non. Maji,	pg. 63.	Zond. na transl. b. Martini,	pg. 121.
1286.		1306.		b. Margriet,	— 96.
S. Ambrosii,	pg. 127.	SS. Gervasii et Protasii,	pg. 171.	b. Mar. Magd.	— 517.
In invent. s. Crucis,	— 170.	Sabb. post b. Victoris,	— 170.	— 517.	
Vigil. s. Mathiae,	— 33.	Octav. b. Martini hyem.	— 123.	1329.	
Fer. IV. p. fest. b. Mart. hyem.	— 169.	1307.		Fer. V. p. dom. : <i>resurrect</i> ,	pg. 128.
1287.		Assumpt. b. Mariae,	pg. 69.	Vrijd. na Meidag,	— 59.
Crast. conv. b. Pauli apost.	pg. 81.	1308.		Zond. na ss. Phil. en Jacobs,	— 61.
Sabb. p. fest. b. Catharinae,	— 171.	Sabb. <i>Misericordia Domini</i> ,	pg. 171.	S. Jacobi,	— 274.
Fer. III. ante Gregorii papae,	— 477.	Vrijdag na Hemelvaart,	— 164.	Dingsd. na s. Mattheus,	— 124.
Vigil. s. Willebrordi,	— 157.	B. Martyn in den winter,	— 285.	2 October,	— 132.

- 1330
Sabb. p. annunc. b. Mariae, *pg.* 46.
Maand. na s. Pieter in d. oest, — 39.
Dingsd. na s. Pieter in d. oest, — 40.
28 Octob. Ind. XII. — 73.
Crast. b. Martini hyem. — 128.
- 1331
Fer. II. p. dom.: *quasimodo*, *pg.* 178.
16 Junij, — 131.
S. Martini hyem. — 409.
Vrijd. na s. Pontiaens dag, — 178.
- 1332
3 Novemb. *pg.* 126.
- 1333
Transl. b. Martini, *pg.* 143.
Sabb. post transl. b. Martini, — 50.
Woensd. na s. Victor, — 150.
Fer. VI. post omu. Sanct. — 49.
Woensd. na b. Martini hyem. — 37.
Fer. II. post b. Martini hyem. — 143.
S. Barbarae, — 143.
12 Decemb. — 143, 144, 144, 144.
Vigil. b. Thomae, — 342.
- 1334
Vigil. nat. Dom. *pg.* 146.
Crast. convers. s. Pauli, — 51.
Sabb. post dom.: *oculi*, — 144.
Fer. II. p. dom.: *laetare*, — 129, 145.
B. Viti et Modesti, — 146.
Maand. voor s. Jan in d. zom. — 38.
Vigil. b. Odulphi, — 145.
Fer. III. post b. Gervasii, — 175.
B. Praxedis, — 146.
Sat. na Aller heiligen, — 146.
Vigil. b. Willebrordi, — 146.
- 1335
Vigil. convers. b. Pauli, *pg.* 147.
Vrijd. na lichtmis, — 147.
Dom.: *invocavit*, — 147.
Crast. b. Johannis, — 148.
Maand. voor b. Margriet, — 409.
B. Alexis, — 148.
Fer. II. post assumpt. — 148.
Vrijd. na s. Matheus, — 150, 151.
- 1336
B. Agnetis, *pg.* 149.
Crast. b. Agnetis, — 150.
Purificationis, — 149, 149.
Daags na vr. d. purificatio, — 198.
Crast. b. Agathae, — 215.
Maand. voor palmdag, — 410.
Dingsd. na b. Margriet, — 180.
Vigil. b. Michaëlis, — 184.
- 1337
S. Reymeys dag, *pg.* 134.
Acht dagen voor b. Agniet, — 440.
Dond. na s. Pet. ad cath. — 180, 180.
Fer. III. p. dom.: *reminisc.* — 182.
Zond. na s. Joh. decoll. — 519.
Donderd. na Aller heiligen, — 105.
- 1338
S. Remigii, *pg.* 183.
Vrijd. na s. Remigii, — 186, 188.
S. Fabiani et Sebastiani, — 185.
Crast. purificationis, — 185.
Dom.: *laetare*, — 185.
Maand. na Apost. divis. — 184.
B. Urbani, — 183.
Woensd. na h. Mart. schudd. — 410.
Octav. b. Laurentii, — 183.
Crast. b. Laurentii, — 184.
Crast. b. Michaëlis, — 186.
Oct. b. Martini hyem. — 187.
Maand. na b. Nicolai, — 187.
- 1339
Woensd. in de passieweek, *pg.* 188.
Woensd. na Paaschdag, — 189.
Saturd. na Paaschdag, — 189, 190.
S. Marci, — 190.
Fer. VI. post s. Marci, — 189.
Vigil. assumpt. b. Mariae, — 190.
Decoll. s. Johannis, — 191.
Aller heiligen, — 194.
B. Barbarae, — 191.
B. Luciae, — 193.
- 1340
S. Paulus avond, *pgg.* 192, 193.
Sabb. post ss. Petri et Pauli, — 207.
B. Bartholomaei, — 191.
12 Octob. — 196.
Vigil. b. Symon et Judae, — 196.
- 1341
Convers. s. Pauli, *pg.* 195.
4 Maart, — 194, 195.
Ult. Maart, — 195.
Sat. na Pinkster, — 196.
- 1342
S. Paulus in de winter, *pg.* 196.
S. Ambrosii, — 75, 197.
S. Georgii, — 135.
Donderd. na midvasten, — 197.
- 1343
pg. 138.
S. Andreae, — 139, 139.
- 1344
B. Agnetis, *pgg.* 138, 138, 138.
- 1345
Vigil. b. Michaëlis, *pg.* 139.
- 1347
2 Mei, *pg.* 108.
Daags na Meidag, — 141.
- 1348
Fer. V. post dom.: *judica*, *pg.* 519.
Vrijd. na ss. Phil. et Jacob. — 75.
Crast. b. Laurentii, — 316.
24 Aug. — 316.
- 1349
S. Odulphus, *pg.* 76.
S. Thomae, — 206, 207.
- 1351
Maand. na lichtmis, *pg.* 140.
Fer. IV. post b. Valentini, — 216.
Fer. VI. post conv. b. Pauli, — 140.
SS. Philippi et Jacobi, — 209.
Sabb. post b. Luciae. — 217.
- 1352
Fer. II. post b. Matthiae, *pg.* 218.
Sabb. post Sacrament. — 219.
Crast. exalt. s. Crucis, — 220.
Saturd. na s. Mathijs, — 205.
7 Octob. — 221.
S. Martijn, winter, — 199, 199.
- 1354
Ult. Mei, *pg.* 202.
Vrijd. na s. Jan ante port. lat. — 202.
- 1355
Vigil. b. Remigii, *pg.* 204.
Sabb. p. Gregorii papae, — 224.
dom.: *reminiscere*, — 222.
Pascham, — 225.
Fer. IV. p. b. Bartholom. — 226, 227.
nativ. b. Mariae, — 228.
12 Novemb. — 203, 203.
- 1356
5 Maart, *pg.* 204.
Daags na s. Lambrecht, — 248.
Sabb. post transl. Martini, — 229.
SS. Simon en Judae, — 269.
- 1357
Fer. VI. p. dom.: *invocavit*, *pg.* 230.
II. *cantate*, — 235.
V. *miseric.* — 221, 232.
Vigil. ascens. Domini, — 236.
Sabb. post ascens. Dom. — 237, 238.
Fer. VI. post: *miseric. Dom.* — 233.
Vigil. s. Jacobi, — 240.
Post fest. b. Bartholomaei, — 243.
Sabb. post Bartholomaei, — 333.
na Aller heiligen, — 205.
Fer. III. post b. Mart. hyem. — 244.
Maand. na b. Lucien, — 206.
Vrijd. na Kersdag, — 241.
Saturd. na Kersd. — 242.
- 1358
S. Agnieten, *pg.* 206.
Vigil. s. Agnetis, — 246.
Sabb. post convers. b. Pauli, — 245.
Fer. IV. post Agnetis, — 247.
S. Marci, — 248.
- 1359
Vigil. Paschae, *pg.* 208.
S. Lambrecht, — 252.
Zond. na s. Margriet, — 254.
20 Aug. — 271.
Exalt. s. Crucis, — 108.
S. Matthaei, — 107.
Crast. b. Mauritii, — 108.
S. Clementis, — 231.

1360.					
S. Remigii,	pg. 182.	S. Gertruden,	pg. 411.	S. Petri ad cathedr.	pg. 363.
S. Petri ad cath.	— 303.	Sat. na ss. Petrus en Paulus,	— 412.	21 Maart,	— 342.
Fer. IV. post oct. Paschae,	— 333.			Woensd. na s. Martyn. hyem.	— 372.
Georgii mart.	— 371.	1373.		Vrouwendag nativ.	— 364.
18 Aug.	— 373.	Sabb. post b. Remigii,	pg. 335.		
27 Aug.	— 257.	Crast. b. Catharinae,	— 343.	1391.	
Aller heiligen,	— 209.	XI m. Virginum,	— 336.	30 Maart,	pg. 396.
27 Novemb.	— 259.	Vigil. ss. Symonis et Judae,	— 337.	S. Pancras avond,	— 370.
Maand. na s. Johannis,	— 256.			Vrijd. na Pinkster,	— 371.
		1374.		S. Jan apost.	— 395.
1362.		Sabb. p. dom. : <i>remisicere</i> ,	pg. 338.		
S. Remigii,	pg. 106.	Crast. concept. b. Mariae,	— 343.	1392.	
SS. Petri et Pauli,	— 265.			B. Margriet,	pg. 267.
23 Julij,	— 273.	1375.			
		Meidag,	pg. 311.	1393.	
1363.		Donderd. na b. Serraes,	— 407.	Vrijd. na s. Gertrude,	pg. 13.
		14 Mei,	— 393.	Maand. na Hemelvaart,	— 412.
		1376.		Donderd. na aller heiligen,	— 214.
Fer. II. post octav. Paschae,	pg. 275.	S. Thomas avond,	pg. 339.	14 November,	— 408.
III sabb. post Pascham,	— 275.			15 November,	— 374.
Dingsd. na s. Bonifacius,	— 278.	1377.		Vigil. b. Thomae.	— 374.
Saturd. na s. Bonifacius,	— 281.	Woensd. na s. Gertrude,	pg. 344.		
Daegs na b. Maria Magdal.	— 288.	Pinkster avond,	— 345.	1394.	
S. Nicolaes,	— 287.	S. Michiels dag,	— 314, 315.	17 Februarij,	pg. 395.
		Fer. V. post s. Lucae,	— 68.	S. Ambrosii in april,	— 477.
1364.		1 Decemb.	— 371.	S. Victor,	— 359.
Scholast. Virginis,	pg. 68.				
11 Mei,	— 289.	1379.		1395.	
		Crast. XI m. Virgini.	pgs. 395, 408.	Woensd. na s. Bonifacius,	pg. 376.
1365.				Vrijd. na s. Urbanus,	— 375.
Fer. V. post conc. b. Mariae,	pg. 295.	1380.		Dingsd. voor s. Jan midz.	— 376.
IV. b. Luciae,	— 296.	S. Petri ad cathedr.	pg. 347.	Vrijd. na b. Margrieten,	— 213.
S. Gertrudae,	— 294, 332.	3 Mei,	— 327, 327.		
20 Mei,	— 136.	Mei avond,	— 318, 320, 321.	1396.	
17 Octob.	— 293.	Sacraments avond,	— 317.	4 Maart,	pg. 377.
Fer. IV. post b. Pontiani,	— 292.	S. Jan midz.	— 324.	S. Andreae,	— 360.
23 Decemb.	— 297.	S. Jacobs avond,	— 329.	Dingsd. na s. Jan apost.	— 386, 386.
		S. Martyn. hyem.	— 321.		
1366.				1397.	
Sabb. post circumcis. Dom.	pg. 297.	1381.		Maand. na s. Odulphus,	pg. 380.
Crast. b. Gertrudae,	— 334.	Woensd. na dertien dag,	pg. 346.	18 Junij,	— 379.
13 Novemb.	— 351.	Fer. III. postnat. b. Mariae,	— 350.	Donderd. na b. Margriet.	— 378.
				1398.	
1367.		1384.		8 Maart,	pg. 381.
Sat. na kruisvinding,	pgs. 350, 351.	Vigil. convers. b. Pauli,	pg. 354.	Aununc. s. Mariae,	— 380.
Vrijd. na b. Mariae conc.	— 519.	S. Johan midz.	— 365.	Dingsd. na ss. Petri et Pauli,	— 385.
				17 August.	— 396.
1368.		1385.		6 Decemb.	— 385.
Donderd. na Vrouwen dag,	pg. 514.	10 Januarij,	pg. 355.		
B. Georgii,	— 264.	27 April,	— 357.	1399.	
Daegs na s. Jan midz.	— 518.	Donderd. na s. Marcus,	— 359.	Dingsd. na ss. Pet. et Paul.	pg. 424,
S. Bartholomaei,	— 300.	Woensd. na s. Odulphus,	— 520.		— 425.
				1400.	
1369.		1386.		S. Marcus,	pg. 406.
Dom. post assumpt. Mariae,	pg. 263.			Nativitas b. Virginis,	— 387.
Vrijd. na Vrouwen assumpt.	— 342.	1387.		Dond. na s. Andries,	— 391, 391, 392.
Zond. na s. Johan. decoll.	— 517.	4 Mei,	pg. 361.	S. Barbarae,	— 280.
S. Barbarae,	— 518.	Fer. III. p. s. Marcii,	— 291, 514.	S. Thomas.	— 392, 405.
		Vrijd. na ss. Gerv. et Proth.	— 212.	Donderd. na s. Thomas,	— 390.
1370.		Crast. b. Mariae Magdalenae,	— 360.		
Vigil. palmarum,	pg. 263.	Vigil. s. Jacobi,	— 370.	1401.	
Woensd. na s. Valentini,	— 520.	S. Calixti papae,	— 361.	Maand. na jaarsdag,	pg. 390.
Daegs na s. Ambrosii,	— 301.			10 Januarij,	— 390.
S. Petri ad vinc.	— 331, 331.	1388.		S. Valentijn,	— 388.
S. Matheus avond,	— 304.	Dingsd. na jaarsdag,	pg. 210.	Dingsd. na s. Willebrordi,	— 393,
1 Decemb.	— 207.	S. Petri ad cathedr.	— 369.		— 400.
S. Thomas avond,	— 332.	25 Mei,	— 362.		

S. Valentijn,	1402.	pg. 403.	23 Mei,	1419.	pg. 462.	Maand. na Vrouwen purif.	1438.	pg. 510.
S. Servacii,		— 385.	22 Julij,		— 463.	Aschel woensdag,		— 506.
S. Bartholomaei,		— 438, 452.		1420.		S. Marcus,		— 494.
S. Victor,	1403.	pgg. 403, 423.	10 Augustus,		pg. 477.	19 October,		— 531.
Fer. VI. p. dom. : <i>cantate</i> ,		— 521.		1421.		15 October,	1439.	pg. 513.
S. Martyn. hyem.		— 397.	17 December,		pg. 465.	5 Junij,	1443.	pg. 515.
Vrijd. na s. Mart. hyem.		— 404, 423.		1422.			1446.	
	1406.		S. Victors avond,		pg. 466.	11 Mei,		pg. 425.
Donderd. na s. Margriet,		pg. 414.		1423.		Aller heiligen,		— 525.
	1407.		22 September,		pgg. 486, 535.		1447.	
Donderd. na s. Valentyu,		pg. 413.		1424.		24 April,		pgg. 523, 527.
Vrijd. na s. Martyn transl.		— 415.	3 Julij,		pgg. 467, 468.		1448.	
Daags na s. Petri ad vinc.		— 413.		1425.		22 October,		pg. 536.
Elf duizend maagden,		— 445.	7 Maart,		pg. 496.		1452.	
	1408.			1427.		2 Maart,		pg. 530.
Donderd. na s. Petri ad cath.		pg. 421.	S. Marci,		pg. 489.		1453.	
Zoud. na s. Mathys,		— 421.		1428.		Donderd. na s. Marcus,		pg. 528.
20 Mei,		— 422.	29 September,		pg. 483.		1459.	
23 Junij,		— 416.	Aller heiligen,		— 469.	Vigil. nat. b. Mariae,		pg. 535.
11 Julij,		— 417.		1429.			1462.	
Sabb. post b. Margarethae,		— 418.	11 Julij,		pg. 310.	1 Februarij,		pg. 532.
Maand. na b. Mariae nativit.		— 419.		1431.		S. Mathys,		— 534.
B. Katharynen avond,		— 436.	S. Symonis et Judae,		pg. 511.	7 Maart,		— 533.
S. Thomas,		— 432, 433.		1432.			1464.	
	1409.		11 April,		pg. 470.	Maand. na s. Odulphus,		pg. 534.
Saturd. na s. Pauli cony.		pg. 426.	Vrouwen nativit.		— 511.		1468.	
Donderd. na groote vasten,		— 435.	9 September,		— 38*, 529.	20 December,		pg. 541.
Sabb. post Gregorii papae,		— 431.		1433.			1469.	
Daags na s. Gregorius,		— 433.	11 Julij,		pgg. 472, 474.	Saturd. midvasten,		pg. 549.
Sabb. post dom. : <i>lactare</i> ,		— 432.	S. Jacob apost.		— 475, 512.	12 December,		— 545.
Fer. II. p. d. <i>lactare</i> ,		— 429, 430.	Vigil. s. Laurentii,		— 513.		1471.	
Fer. VI. p. dom. : <i>invocavit</i> ,		— 434.	3 October,		— 490.	10 April,		pg. 539.
Vigil. Penthecostis,		— 437.		1434.		24 October,	1505.	pg. 48*.
	1410.		3 Maart,		pg. 497.		1509.	
1 April,		pg. 305.		1435.		12 Februarij,		pgg. 22, 23.
Saturd. na s. Mauricius,		— 427.	S. Remigii,		pg. 499.	S. Laurens avond,		— 14.
	1411.		S. Valentijn,		— 510.	27 November,		— 23.
S. Servaes,		pgg. 440, 451, 516.	16 Mei,		— 499.		1510.	
	1412.		28 Junij,		— 492.	Maand. na dom. : <i>cantate</i> ,		pg. 15.
Fer. II. p. s. Kiliani,		pgg. 447, 448.	S. Dionysius,		— 500.	21 Junij,		— 21.
Sabb. post s. Lucae,		— 446.	Elf duizend maagden,		— 498.	SS. Simon en Judae,		— 16.
	1414.			1436.			1511.	
Fer. VI. post s. Mauricii,		pg. 456.	Donderd. na s. Petri ad cath.		pg. 508.	11 Junij,		pg. 25.
	1415.		S. Matthiae,		— 501, 502, 503, 503.		1512.	
5 October,		pg. 521.	24 April,		— 495.	16 Januarij,		pg. 25.
Vrijd. na s. Willebrord,		— 450.	15 Junij,		— 497.	Vrijd. na dom. : <i>oculi</i> ,		— 17.
Dond. na s. Pontiaan,		— 428, 428.	S. Jan midz.		— 507.	Prid. obit. s. Martini,		— 31.
	1416.			1437.			1513.	
4 Maart,		pg. 452.	6 Maart,		pg. 504.	3 August.		pg. 31.
14 Junij,		— 459, 461.	S. Marcus,		— 494.		1515.	
17 September,		— 453.	Daags na s. Marcus,		— 493.	10 Decemb.		pg. 26.
	1417.		Donderd. na Paschen,		— 509.			
Donderd. na Hemelvaart,		pg. 452.	16 Mei,		— 504, 505.			
	1418.		Saturd. na s. Jacob,		— 509.			
8 Julij,		pg. 1.						

ALPHABETISCH REGISTER

OP DE BESCHRIJVING VAN HET

LIBER PILOSUS.

A.

Aa, Gheryt v. d., Jans wyf van Claarenborch, 32 a.
 Abcoude, do. de, 15 b.
 — Ghiseb. v., 6 b, 28 b.
 — Sweder v., 17 a.
 — Willem v., 22 a.
 Achtevelt, 11 a, 24 a.
 Aelbrecht v. Beyeren, hert. 32 a, 41 a, b.
 Aelbrechtsz, Elyas, 27 a.
 — Konsta., 34 b, 35 a.
 Aenstoet, zie: Anstoet.
 Albenburch, Jo. v. 6 a.
 Albertsz, Claes, 39 b.
 Alblas, 6 a, 26 a, 27 b, 31 b, 37 b, 38 a.
 Alblas, Ghysb. v. 5 a.
 — — Johansz. 5 a.
 — — Henr. v., ridder, 5 b.
 — — Jo. v., 5 a, b.
 — — Otto v., 5 a, b.
 Alcmathe, Th. dict. de, 16 b.
 Alendorp, Willem v. 34 b.
 Alferdhove, curia in, 13 a.
 Almuçii grisei, 10 a.
 Ameroughen, Aernt v. 38 a,
 — — Jo. v. 20 b.
 Amersfoerde, Hub. de. 4 b.
 Aneyde, 2 b, 3 a, 18 b, 31 b.
 Amstel, Egbert. 2 b.
 — Ghiselbr. 8 b, 16 b.
 — Otto de, 8 b.
 Andreas, bissch. 9 a.
 Angheren, Willem v. 29 b.
 Ankeveen, 28 b.
 Anstoet, 9 b, 19 b.
 Apelderhave, 22 b.
 Apeldoren, 2 a, 12 a, 13 a, 22 b, 26 b, 36 b.
 Apeldoren, Arnold de, 13 a.
 — — Hern. van, drost v. Sallaut, 41 b.

Apelrelo, 14 b.
 Apelteren, 25 b.
 Arentsz, Gherlo. 40 a.
 — — Kycl, 29 a.
 Arkel, Heer van, 31 b.
 — — Arnt van, 26 a.
 — — Jan v., 25 b, 27 b.
 — — Zie ook: Jan.
 — — Otto v. 30 a.
 Armele. Zie: Ermel.
 Arnhem, 40 b.
 Arnolt, bissch. 33 a.
 Arnoutsz, Adam, 24 b.
 Asperen, Otto van, 29 a.
 Attavilla, Jo. de, 31 b.

B.

Backer, Hugh. den, 24 a.
 — — Jan, dict. 14 a.
 — — Rycquin, 34 a.
 — — Zie ook: Kerstiaensz.
 Backerbrugge, 24 b.
 Backerstephe, 11 a.
 Baerle, Maria, wed. Jo. de, 6 a.
 Bake, Gelys, dek. te Devent. 10 b.
 Balduims, 4 a. 17 a.
 Barlar, Jo. de, 5 a.
 — — Maria de, 5 b.
 Bastonarii, 4 a, 21 b, 27 a, 30 b.
 Bede, 30 b.
 Beel, Herm., dictus, 20 b.
 Becro, fil. Emondii, 22 b.
 Beesde, Henr. van, canon. 22 b.
 Beka, 14 b.
 Beke, ter, 39 a.
 Benscoep, 7 a, 22 b, 35 a.
 Berge van Horste, 33 b.
 Berger, Gher. den, 39 b.
 Berke, Gosw. de, cleric. 12 b.
 Berkevelde, Jo. van, 26 b.
 Bernard, dec. S. Sev. Colon. 10 a.
 Bernaerdz, Bern. 11 a.
 Bertenghen, 38 b.

Bertracds docht., Lisch., Pet. 26 a.
 Berwonds-weerde, 22 b.
 Bethendorp, 2 b.
 Beyaerden, Delya Ever. wyf v. 34 a.
 Biесе, Alcyt, docht. v. Jo. v. 30 b.
 Biесе, Hooghe, 24 b.
 Bigge, Henr. 39 b.
 Bilevelt, 1 b, 36 b, 38 b.
 Billekin, Peter, 26 a.
 Birke, Wern. ter, en Luitg. zyn wyff, 31 a.
 Bisschop, 4 a, 7 b, 13 b, 18 b, 27 a, 29 b, 30 a, 43 a.
 Blankenheim, Fre. v. 33 a, 34 a.
 Blcke, ter, 33 a, 34 a.
 Bleke, Henr. ten, 39 a.
 Block, Egid. 17 a.
 Blockwerc, 5 a, b. 12 b.
 Bochope, Bertram de, 29 b.
 Bockel, zie: Boeckel.
 Boeckel, Ghisebr. 14 a.
 — — — de Vlieten, 13 a.
 Boeckop, Arnt ten, 22 b.
 Boeckstelle, zie: Boxtel.
 Boel, Dirc, 35 b.
 Boenrepas, 7 b, 8 a.
 Bogaert, Wouter uten, 32 b.
 Bolle, Joan. 14 a, 22 b.
 — — Lubbr. 32 b.
 Bomgaerde, 8 b.
 Bommel, 8 b.
 Bongacrt, Egb. dict. 14 a.
 Bonifacius, paus, 32 a.
 Borchte, by Antwerpen, 29 b, 31 b.
 Borren dochter, Yde, Arn. 24 b.
 Botersgoet, 25 b.
 Botterstrate, 12 a, 19 a.
 Boxtel, 18. b.
 — — Henr. van, 18. 6.
 Braem, Hugo, deken, 31. a.
 Brake, ter, 19 b, 39 b.
 Brederode, Did. v. 27 b.
 — — Henr. 3 a, b, 29 b, 31 a.
 — — Willem, 3 a.

Broedeleder, kerspel, weert, etc.
 21 a, 25 a, 31 a, 36 b, 38 b.
 Buddixweert, 24 a.
 Buerkercke, 26 b, 27 a, 32 b.
 Buffels, Egid. 6 a.
 — H. 5 b.
 Bunnic, 12 b, 38 b.
 Burchart, bissch. 9 a.
 Buren, 38 a.
 — Willem van, 38 b.
 Buys, Cour. 24 b, 27 a.

C.

Cameric, 9 a, 20 a, 28 b, 29 b, 38 b.
 Camp buyten Harderwic, 3 b.
 — opten, platea, 13 a, 19 b.
 Campo, Jo de, 18 a.
 Cancellier van Parys, 22 a.
 Canonici, 1 a, b, 2 a, b, 3 a, 4 a, b, 9 b, 13 b, 14 a, b, 17 b, 18 a, 25 b, 26 b, 27 a, 28 b, 30 b, 31 a, 41 a, 42 a.
 Capellae rector, 24 b.
 Capellanus, 19 b.
 Castellanus, 18 b.
 Castellum, curtis ante, 9 a.
 Cattenbroec, 38 b.
 Cats, Nic., miles. 7 b, 8 a, 31 b.
 Chastell, Jan, grave van Bloys, etc. 28 b.
 Clarenborch, Joan, 32 a.
 — Salomon Joans dochter van, 39 a.
 Zie ook: Aa.
 Claesz. van Polshroec, Jan, 24 a.
 Cleve, Jo. hert. van, 1 a, b, 16 a.
 Clericus, Henr., 9 a.
 Coblentz, 8 a.
 Colonia, 1 a, 8 a, 16 a.
 Conradus, episc. 19 b.
 Corlync, Dirc, 33 a.
 Cortenhooven, 6 b, 8 b, 15 a, 17 a, 20 b, 22 a, 28 b, 33 a, b, 36 a, b, 38 b, 42 b.
 Cortlant, 37 a.
 Cortryc, 38 b.
 Cote, Joan, 22 b.
 Covelaersbrughe, 38 b.
 Croec, Albr. 33 b.
 Culenburch, heer van, 1 b, 28 a.
 — Ger. van, 24 b.
 — Jan van, 25 b, 38 b, 42 b.
 Cuper Mcwesz., Henr., 25 a, 29 a.
 Custodia eccles., 38 a.

D.

Dagelicx gherecht, 4 a.
 Dalen, 18 b.

Decanatus, 2 b, 29 a.
 Dekenpolre, 5 a, b.
 Delden, Alyd van, 40 b.
 — Herm. v. 40 b.
 — Mette v. 40 b.
 Dennwert, 10 a, b.
 Deventer, 38 a.
 — Zusterhuis te, 40 b.
 Deyl, 25 b, 30 a, 34 a, 42 a.
 Dibbolds, Steneldis wed. 14 b.
 Didericxgerechte van Juffaes, 15 b.
 Dike, Wouter, dict. opten, 20 a, 21 a.
 Dircxhofstede, 23 b.
 Dircxsz., Daem, 35 a.
 — Wessel, 40 a.
 Dolre, Willem, amptman, 33 a, 34 a.
 Dom, 18 b.
 Domproest, 31 a, 36 b, 43 a.
 Dootslach, 28 b.
 Dordt, 16 b.
 Dorenspike, 14 b.
 Duitche huis, 12 a, 22 a.
 Dunkerstrate, 30 a.
 Durschirrevene, 8 b.
 Duvel, Henr., dict. 14 a.
 Dweerlant, 37 a.
 Dyemen, 9 b.
 Dyepenheim, 18 b.
 Dyepenveen, 38 a.

E.

Ecclesiam S. Mariae Traj. spect.:
 Altare S. Andreae, 39 b.
 — S. Crucis, 6 b, 7 a, 21 a.
 — S. Jacobi, 40 a.
 Chorus, 21 a.
 Emancipat. 4 a, 41 a.
 Fabrica, 38 b.
 Mariensloot, 32 a.
 Marieplaets, 32 a.
 Praeposit. 1 a, 2 b.
 Sepulturae in ea, 40 b.
 Scholaster, 38 b, 39 a.
 Thesaur. 38 b, 39 a.
 Turnus, 25 b.
 Vicarii, 20 a, 22 a, 26 a.
 Zie ook: Canonicatus, Decanatus, Ministeriales, Montade, Ommeloop, Praebendati, Procuratori.
 Eduard, hertoch, 25 b.
 Eec, Pertrand van, 24 a.
 — Joan. de, 16 a.
 — Lysb. van, 23 b.
 Eep, 30 b, 37 a.
 Eenschoten, Burchard van, 9 b.

Egbert opter Horst, 37 a.
 Egbertsz., Rutg., 40 a.
 Egidius, magistr., can. 6 a.
 Egmont, Jo. van, 26 b.
 Elborch, 14 b, 33 a, 39 b.
 Embrica, Ricard. de, 19 a.
 Eme, Gher. van, 13 b.
 Emeric, 1 a, 28 a.
 Enghe, Leernt Uten, 34 b.
 Engelbert, deken, 2 b, 17 b.
 Entvelt, Jo. 36 a.
 Erle, Arnolt de, 2 b.
 Zie ook: Erler.
 Erinchem, kerk van, 38 a.
 Zie ook: Heronkem.
 Erler, Arn. v., van Elborch, 39 b.
 Ermbrechtsz., Ermbr. 11 a.
 Ermel, 27 b, 31 a.
 Everdinghen, 38 b.
 — Hub. de, 7 a.
 Ewyc, 16 a, 25 b, 38 b, 42 b.
 Excommunicatio, 5 b, 17 a.
 Eynde, Tydem. opten, 32 b.
 Eytheren, 3 a, 9 b, 14 a, 26 b, 28 a, 32 a, 34 b, 38 a, 39 a, 42 a.

F.

Flans, Phil., dict. 15 a.
 Floridi campi, convent. 9 b, 15 b.
 Florys, van Holland, 11 b, 17 a.
 — bissch. v. Utr. 33 a, 34 a.
 Foeyt, Willen, 40 a.
 Forest, Arn. 2 b.
 Fossatum, 19 a.
 Fredericus I. Imp. 2 a.
 — bisschop van Utrecht, 30 b, 36 b, 37 a.
 Zie ook: Blankenheim.
 Friso, Henr. dict. 17 b.

G.

Gaerde, area in, 9 a.
 Gaerner, Gher. van, 40 a.
 Gaesbeecck, Ja., hr. v. 6 b, 36 b, 37 a, 39 a, 41 a, 42 a.
 Galencoep, 15 b, 35 a, b, 38 b.
 Gellinchem, 21 b, 25 b, 34 a, 42 a.
 Gelmate, 17 b.
 Gelre, hertoch van, 2 b, 21 b, 30 a.
 Generael-capittel, 18 b.
 Ghenensz(!) zoen Joh., Wcrn., 24 a.
 Zie: Ghoemensz.
 Ghent, Wouter v. 37 b, 38 a.
 — Arn., armiger, 37 b.
 Gherlacus, 3 b, 4 b.
 — fil. Joan. 4 b.

- Gherytz., Jan, 27 a.
 Gherytzt., Hessel, 42 b.
 Gheyn, 't, 7 a, 8 a, 38 b.
 Zie ook: Ouden Gheyn.
 Ghisebrechtsz., Willem, 25 a.
 Ghiselbrecht, schout tot Jutfaes, 15 b.
 — capell. co. Holl. 19 b.
 Ghoem, Theod. et Gherh., dict., 14 b.
 Ghoemensz., Dirc, 24 a.
 Zie ook: Ghenensz.
 Ghysbrechtsz., Dirc, 28 b.
 — Jan, 36 a.
 Zie ook: Ghischrechtsz.
 Goberdinghen, Ghysebr. v., 35 b.
 Godebald, bisschop, 9 a.
 Godefridus, bisschop, 12 b.
 Godescalcus, 11 a.
 Gouda, 12 a, 28 b.
 Goude, Emond v. der, 24 b, 25 a.
 Gowege, Theod., dict., 17 b.
 Goye, 't, 1 a, 8 b, 20 b, 21 a, 26 a, 32 a, 36 b, 37 a, 38 b, 39 a, 41 a.
 Goye, Ghiselbr. wten, borchr. 8 b, 9 a, 10 a, b, 21 b.
 Goyerszoens wed., Tym. Peter, 1 b.
 Graft, Theod., 30 a.
 Gravelant, 5 b, 12 b.
 Gravenweert, 32 a, 38 b, 39 a, 42 a.
 Zie ook: Nyewenweert.
 Grote, Gher., Susterh. to Dev. van, 38 a.
 Groten, Gher. den, en zyn vrouw Sophia, 24 a.
 Gruter, Aernt, 40 a.
 — Gher., 40 a.
 — Wouter, 38 a, 40 a.
 Guy, bisschop, 18 b, 26 b.
- H.**
- Haeflen, Walr. van, 42 a.
 Halten, 8 b.
 Ham, Fre. uten, ridder, 36 a, 42 a, 43 a.
 Hamme, Gerh. de., 17 a.
 Hanen, Joan. van, 33 b.
 Hannekynslant, vrou-, 24 b.
 Hardebolle, Hugo, dict., can. 12 b.
 Harderwyck, 3 b, 4 b, 5 a, 9 a, b, 31 a, 39 b, 42 b.
 — Gosw. van, 4 a.
 Haring, Gerh. en Joh., dict., 21 a.
 Hassekynsgoet, 31 a.
 Hasselt, 24 b.
 Hassia, Otto, miles, 30 a.
- Haven, Henr. then, 22 b.
 Hebdomadarii, 24 a.
 Heckendorp, 18 b, 36 a.
 Heeswyck, Jan van, 34 b.
 Helmslagher, Wout. dict., 19 b.
 Hemerde, 8 b.
 Henricus II. Inp. 16 a.
 Henrik, biss., 10 b, 12 a, 17 a, b.
 Herenkem, 38 a.
 Zie: Ernhem.
 Herlaer, Did. van, 18 b.
 — Joan. v. 21 b, 27 a, 29 a.
 — Mart. van, 42 b, 43 a.
 — Theod. de., 2 b, 3 a.
 Hermalen, 36 a, 38 b.
 Herman, bisschop, 11 b.
 Hermansz., Jan, 29 a.
 — Peter, 15 a.
 Hesel, 8 b, 9 a, 22 a, 25 b, 30 b, 34 a, 42 a.
 Heeren, 7 a.
 Hyencoep, 38 b.
 Heymann, Beernt, 33 b.
 Heysende, 10 b.
 Heyne, 24 b.
 Heyneman, fil. Pauli de Hove, 23 a.
 Heynensz., Aelbr. 29 a.
 — Claesz. 42 b.
 Hierden, 39 b.
 Hoefvliet, Jo. 24 a.
 Hoel, Joan. vander, 18 b, 19 a.
 Hoer, 31 b.
 Hoeve, zie: Hove.
 Hoghelande, 33 b.
 — Dirck, dict. v.d., 20 a.
 Hogheweyde, 38 b.
 Hollant, grave van, 18 b, 19 b, 21 b, 25 b, 41 a.
 Hoorn, Aelbr. van, 34 a.
 Hoppe, 37 a.
 Horae canonicae, 19 a.
 Horst, Alfr. vander, 28 b, 33 b.
 — Egb. vander, 30 a, 37 a.
 — Gher. vander, 37 a.
 — Gosw. vander, 10 b.
 Horste, Berge van, 33 b.
 Horstweerde, 6 b, 17 a, 22 a, 28 b, 33 b.
 Hoseren, 13 a.
 — Gher. de., 13 a.
 Houten, 1 a, 10 a, b, 25 a, 26 a, 32 a, 37 a, 38 b, 39 a, 42 a.
 Hove, Arn. Cost vander, 15 a.
 — Henr. ten, 42 a.
 — Reyn. ten, 12 a.
 — Theo., dict. vanden, 19 b.
 — Wynmaer ten, 12 a.
 Zie ook: Heyneman.
 Hoynen, curtis de, 3 b.
- Hubrechtsz., Vred. 35 b.
 Hugemansz., Ghysbr. 35 a.
 Hughe, Raven in, 32 b.
 Hugo, can. 17 b.
 Hurde, 19 b.
- I.**
- Jacob, Rammekynsz., 20 a.
 Jacobi, parochie S. 15 a.
 Jacobsz., Joan. 14 b, 29 a.
 — Nanno, 20 a.
 Jaersvelt, 24 a.
 Jan, cap. S. 26 b, 28 b, 31 a.
 Jan van Henegouwen, 11 b.
 — bisschop. 4 a, b, 8 a, 9 b, 10 a, b, 12 a, 13 b, 14 a, 16 b, 17 a, 21 b, 24 b, 26 b, 27 a.
 Jansz., Jan, 25 a.
 — Willem, 15 b.
 — wed. Zwanelt, Dirc, 40 a.
 Indyxtiende, 6 b, 17 a, 22 a, 28 b.
 Insula, 20 a.
 Jode, Jo. die, rentm. v. Gelre, 40 a.
 Jutfaes, 12 a, 14 a, 15 b, 31 b, 32 a, 38 b, 39 a.
 Jutfaes, Dirc van, 21 a.
 — Ghisebr., schout v. 15 b.
- K.**
- Kaersen, 36 b.
 Kameraco, Vredeb. de., 9 a.
 Karcl, Henr. 25 b.
 Karrenhuse, 34 a, b.
 Kerstiaensz., Jac. Backer, 42 b.
 Ketelmauz., Gherl. Ghelis, 18 b.
 Keulen, zie: Colonia.
 Keyl, Aleyde, Aerntsz. wyf, 29 a.
 Koc, Janne dien, ridder, 12 a.
 — Petr., dict. 23 b.
 Koker, Steph., dict. 12 a.
 Koninck, Herb., dict. 23 b.
 Kornekyn, Ghysebr., dict. 23 b.
 Korenmarkt, 20 a.
 Koten, 7 b.
 Kowelswade, 17 a, 20 a.
 Kreyt, Henr. 20 a.
 — Herm., dict. 15 a.
 Kuic, Jo., heer van, 7 a, b.
 Kyefhoec, Flor. van, 38 a.
- L.**
- Laersen, 12 b.
 Laghewide, 33 b.
 Lalain, 1 b.
 Lanchbroec, 22 a, 38 b.
 Zie ook: Overlanchbroec.
 Lantcommandeur, 22 a.

Landt, Jan vander, 15 a.
 Landgenoten, 7 a.
 Langecamp, 33 b.
 Landgift, 11 b.
 Lecke, 9 b, 19 b, 41 a.
 — Aleyt, Pet. v. d., wyf, 21 a.
 — Folpert v. d., 16 a.
 — Henr. v. d., 7 b, 13 b, 16 b,
 17 a.
 — Peter v. d., 15 b, 16 a, 21 a.
 Ledersniders, onder de, 8 b.
 Leersen, 38 b.
 Lefhardi, Wissck., 3 b.
 — de Herderw., W., til. 9 a.
 Lerink, Willem, 43 b.
 Lewenberch, Peter v., 34 b.
 Leyden, Arn., dict. v., 23 a.
 — Henr. v., 35 b.
 — Willem, dict. v., 23 a.
 Leydenberch, Arnold. v., 37 b.
 — Jo. v., 37 b.
 Lyndreyers, 35 a, 36 a.
 Leystwerinch, 19 a.
 Lichtenberch, A. de, can., 32 b.
 — F. de, 32 b.
 — Joan. v., 38 a.
 Lamber, kerk van, 9 a.
 Linemarckt, 20 b.
 Lingc, 9 b.
 Linscoten, 9 a, 33 a, 36 a, 38 b,
 40 a.
 Zie ook: Eenscoten.
 Lochorst, Beatrix, wed. v. Aerults v.,
 33 b, 35 a.
 Loenresloet, 32 b.
 — Ghisbr. v., 6 b.
 Loeric, 8 b, 10 a, b, 32 a, 37 a,
 38 b, 39 a.
 Loesdrecht, 21 b, 40 a.
 Loey, Ghisbr., 27 a.
 — wed. van, 12 a.
 Lombaerde huis, 34 b.
 Lonen, 34 b.
 Loon, Ghysbr. v., 38 a.
 — can. S. Lebuin, Jo. de, 40 b.
 Lopic, 1 a, 2 b, 4 a, 7 b, 8 a, b,
 11 a, b, 13 a, 15 a, 19 b, 23 a,
 24 b, 25 a, b, 26 a, b, 27 a,
 28 b, 29 a, 30 a, 34 b, 36 a, b,
 40 a, 41 a, b, 42 a, 43 a, b.
 Louwekynsz., Everaert, 21 b.
 Lubaert, Petr., 21 b.
 Lubbe, Jac., dict., 26 a, 27 b.
 Lubbrechtsz., Henr., 36 b.
 Lubbrechts kynderen, Willem en
 Hendrik, 30 b.
 Luy, Theod., dict., 17 b.
 Lypadt, 22 a, 23 a, b, 36 b, 39 b.
 Lysvelt, D. re., 29 a.

M.

Machelinus, Henr., can., 26 a.
 Maelsen, 42 a.
 Maerne, 9 b, 14 a, 26 b, 28 a,
 32 a, 34 b, 37 a, 38 a, 39 a,
 41 b, 42 a.
 Maersen, 26 b, 38 b.
 — Gher. van, 36 b, 39 b.
 Malherghen, 12 a, 16 a, 25 b,
 30 a, 38 b, 42 b.
 Maledicendo, de, 36 b.
 Malsen, 25 b, 34 a.
 Mare, Petr. de, 6 b.
 — Willem de, 24 b.
 Mariae, capittel van S.
 Zie: Ecclesia.
 Marckt, 32 a.
 Martensz., Theod., dict., 15 b.
 Martynsgererecht, 24 b.
 Marne, Wilh. de, 23 a.
 Zie ook: Mare.
 Masberghen, zie: Malberghen.
 Massche, Gher. vanden, 32 a.
 Mathenes, Wout. v., knape, 33 b.
 Matthysz., Gher., knape, 28 a.
 Meertensz., Herm., 20 a.
 Zie ook: Martensz.
 Memoriis, de, 2 a.
 Merkerke, 2 b, 3 a, 18 b, 21 b.
 Merloe, 3 a, 17 b, 38 b.
 Merwede, 5 b.
 — Gher. de, 5 a.
 Messemaker, Coenen de, 40 b.
 Meticulosus, de, 42 a.
 Middelsoorp, 38 a, 40 b.
 Milant, 8 a, 15 a, 17 b, 19 b,
 26 b.
 Minden, Amelius van, 12 b.
 Ministeriales praep. S. Mar., 4 b.
 Moelenaer, Theod., dict., 20 b.
 — Will., v. Stryen, 37 b.
 Molencamp, 33 b.
 Montfoort, 23 b, 38 b, 41 b.
 — Willem van, burggr.
 41 a, b.
 Montlade eccl. S. Mar., 21 b.
 Morhengelt, 23 b.
 Muden, 9 b.
 — Vrancken van, 34 a, b.
 Munnickenweide, 14 b.
 Munters wyf, Wouter, 33 a.

N.

Naeltwyck, Willem van, 18 b.
 Nederhorst, 33 a, 38 b.
 Nesse, 5 b.
 Nimwegen, 1 a, b.

Nucke v. Elburg, Mr. Dirck, 39 b.
 Nyenlande, 13 b.
 Nyegraft, 16 a.
 Nyestrade, 16 a.
 Nyewenrode, Ghisbr. v., 21 a.
 Nyewenweert, 26 a, 32 a, 37 b,
 38 b, 39 a, 42 a.
 Zie ook: Gravenweert.

O.

Odyc, 11 a, 32 b, 34 a, 38 b.
 — Lamb. van, 12 b.
 Oem, 2 a.
 Oene, 13 b, 22 b, 31 b, 38 a,
 40 a, 43 a.
 Oenershorst, Sophia van, 19 b.
 Oestbruch, 8 a.
 Oestenwoude, 9 b, 15 b, 21 a, 39 b.
 Oesterhem, 8 b.
 Oesternesse, 6 b.
 Oesthave, 3 b.
 Oestrum, 26 a, 32 a, 37 a, 38 b,
 39 a, 42 a.
 — Joan. de, 19 b.
 Oevers wyf, Wommen, Jan vanden,
 29 b.
 Oe..., zie: Oo...
 Officiael, 2 a, 5 b, 41 b.
 Oldekose, Herm., 14 b.
 Oldenburg, conv. te, 39 b.
 Oldenhusen, 23 b.
 — Ger. v., 12 a.
 Oest, 38 a.
 Ol..., zie: Ou...
 Ommeloop van S. Marie, 17 a.
 Omere, Theod. de, 3 b.
 Oo..., zie: Oe...
 Ophurcn, 9 b, 14 a, 26 b, 28 a,
 32 a, 34 b, 39 a, 42 a.
 Ophernert, 22 a.
 Osckyn, Fre., 13 a, 14 b.
 Ottensz., Clacs., 36 b.
 Otterlo, 17 a.
 Otto, bisschop, 7 a, 8 a, 10 a, b,
 — gr. van Gelre, 9 b.
 Oudemunster, cap. v., 12 b, 23 b,
 43 a.
 Oude-Gheyn, 15 b.
 Oude-Ryn, 23 a, 24 a, b, 38 b.
 Ondewater, 18 b, 26 a, 39 a,
 35 b, 36 a, 41 b.
 Outerbure, 25 a.
 Ou..., zie: Ol...
 Overdyc, 25 a, 32 a, 37 a, 38 b,
 39 a, 42 b.
 Overhorst, 14 b.
 — Walter, fil. Andr. de,
 14 b.

Overmeer, 33 a, b.
Overlanbroec, 29 a, b.
Zie ook: Lanchbroec.
Oyervechte, Herb. de, 7 a.

P.

Pallaes, Herb., dict. v. 20 a.
Pape, Willem, dict. 11 a.
— zoon, Matth. Mert., en zyne docht. Lysb. en Aleyd. 31, a.
Papendorp, 18 a.
Papendrecht, 3 a, b, 27 b, 37 b, 42 b.
Pas, Gher. fil. Ludolphi, dict. 14 b.
Passert, Herm. 35 b.
Patronatus jus, 9 b, a.
Pauli, abbas S. 16 b, 22 a, 28 a.
Pauwelsz., Vred. 40 a.
Pers, Hendr. 26 b.
Petri, cap. S. 12 b, 34 a.
— Wil. fil. 30 a.
Pietersz., Ghysb. 36 a.
Poel, de, 18 b.
Pollaert, Hugo, 21 a.
Polle, Aernt v. d. 40 a.
Polsbroec, 14 b, 24 a, 29 a, 38 b.
Pons urbanus supra fossatum, 7 a.
Potter, Henr., dict. 19 a.
Prachenda, 4 a, 17 b, 18 a.
Zie ook: Canonici, Ecclesia.
Proost, 2 b, 3 a.
Procurator, 40 b.
Putten, Lysb. vander, 34 a, b.
— Nic. v. d. 34 b.
— Pelgr. v. 33 a, b.

R.

Rammckynsz., Jan, 20 a.
Rampays, Dirc, dict. 20 b.
— Nic., dict. 20 b.
Reinold v. Gelre, 1 a, 12 a, 16 b.
Reinoldsz., Barthol. 24 a.
Reynerscoop, 38 b.
Rhenen, tol te, 12 a.
Rhesen, Ghiselbr., miles. 12 a.
Richardi, Wolt. fil. 7 a.
Ridder, Wilh. 30 a.
Rietbeck, Willem van, 25 a.
Rode, Gher. die, 29 b.
Roden, Theod. fil. Ghiselberti de, 24 b.
Rodolphus, Mr. 31 a.
Roemde, 21 b, 25 b, 42 a.
Roemste, Ghiselbr. de, 11 a.
— Nic. 11 a.
Rogghen, Aleyt, 31 a.

Rotaerde, Nic. fil. 23 b.
Rudolph., can. 17 b.
— fil. Reineri, 6 b.
Zie: Rodolphus.
Rusche, Dirc, 32 b.
— Gher. 22 a, 25 a.
— Wilhelmus, de Linscoten, 7 a, b.
Rutenberch, Ado. v. 42 a.
Ryn, Jo. vanden Bokelsz. 32 a.
Zie ook: Boeckel.
Rynkyn, 15 b.
— Aernt, 40 b.
Rypelinhoven, 2 a, 10 b, 11 a, 27 b, 37 a, 39 a, 42 b.
— Berent van, 10 b.
Rytvelt, 30 b.

S. Zie de letter Z.

Sale, Henr. 15 b.
Salemthe, 12 b.
Sallant, 37 a.
Salvator, zie: Oudmunster.
Sanctuarium, 25 a.
Sande, Mabilia vander, 15 a.
Sanderi, Henr. 13 b.
Scadwyc, Ghisebr. de, 11 a.
Scaerkerlo, 5 b, 6 a.
Scalwyc, 21 a, 25 a, 35 a, 38 b.
Scalckaert, Henr., dict. 27 a.
Scater, Ghysebr. 36 a.
Schimmelpenninck, Sander, 43 b.
Scholaster eccl. S. Mar. 38 b, 39 a.
Schoonhoven, 12 a, 28 b, 36 a, 37 a, 41 b.
Schout, 4 a.
Schuyrhoven, 27 b, 42 b.
Sciuhaven, Curtis de, 4 a.
Schomaker, Steven den, 25 a.
Sconauwen, Otten gerechte v. 25 a.
Sconegge, Ger. de, 10 b.
Seoneldis, Atet. fil. 4 a.
Sconenbrenc, Willem v. 31 a.
Scoute, Everh., dict. 23 a.
Scouten sone, Jac. Claes, 14 a.
Scriver van Schoonhoven, Jac. den, 24 b.
Scrude, Wilfr., dict. de, 12 a.
Sc..., zie ook: Sch...
Secvelt, 9 a, 21 a, 28 b, 38 b; 39 b.
— Gh. van, 16 a.
Segeer, van Elburg, 14 b.
Selhorst, 2 a, 3 b, 4 a, b, 9 a, 14 b, 17 b, 27 b.
— Lutteke, 42 b.
Semele, 7 a, 19 a, 23 b.
Semi-prachendati, 6 b, 38 a.

Slaper, Arn., dict., rect. eccl. in Ysselstyn, 10 a.
Slothe, Mart. de, 40 b.
Smeken, Ger., vicar. 13 a.
Smithusen, 1 a, 13 b, 15 b, 16 a, 17 a, 19 a, 21 a, 28 a, 38 a, 42 a.
— Henr. de, 16 a.
— Mechtelda, vrouw van Henr. van, 16 a.
— Othilda, dochter van Mecht., vrouw v. Henr. v. 16 a.
Snodelreweert, 30 b, 33 a, 34 b, 39 b.
Sondersorghe, Jo. 39 b.
Speyhut, Jac. 17 b.
Starckenborch, Arn. van, 8 b.
— Ghisebr. 6 b.
Steenberghe, Henr., proost van Zutphen en van Oudmunster te Utrecht, 25 b, 30 a.
Steenen, gebakken, 31 a.
Steenweg, 40 b.
Steghe, ter, 20 a.
— Heyne vander, 20 a.
Strilant, 8 b, 20 b, 38 b.
Stolwyc, 30 a.
Stremmaet, Wilh., dict. 20 a.
Stroesteghe, 16 a, 20 b, 22 b.
Sturiones, 8 a.
Subburch, Nic. de, 5 b, 6 a, 12 b.
Sube, Coep. 27 b.
— Tybe, 42 b.
Swertvegher, Theod. 8 b.
Swescenghe, 11 a, 20 a, 33 b, 35 a, 38 b.
Swtwyc, 29 b, 30 b, 31 a, 37 a.
Sys, Ghysebr. 29 b.
Syvendore, Ghisebr. 11 b.

T.

Taem, Rudolph., dict. 27 a, 35 b.
Tallio jugerum, 23 b.
Tankevone, 6 b, 17 a, 22 b, 33 b.
Zie ook: Ankevone.
Tecoep, 15 b, 29 a.
Tideman, Joh. 17 b.
Tielreweert, 12 a, 17 b, 38 b, 42 a.
Themaet, 17 a.
Theodoricus, bisschop, 2 b, 8 b.
Thietejunge, Wiebra, 13 a.
Tollebruch, area in, 38 a.
Tollen, Gelmaer vanden, 36 a.
Tollenbrughe, Theod. de, 15 a.
Tollecsteghe, 16 b, 19 a, 20 a, 26 a.
Trechtvervee, 36 b.
Trier, ertz. van, 8 a.

Trinden wyf, Lysh. Henr. v. 31 b.
Tuel, 27 a, 30 a, 40 b.
Tunarius, 2 a.

U.

Une, 2 a.
Zie: Oenc.
Up Mile, 19 b.
Up Raren, 32 b, 38 b.
Utenhamme, zie: Hamme.
Utermathe, Willh., dict. de, 11.

V.

Valderici, 9 a, 25 b, 30 b, 32 b,
34 a, 42 a.
Vechten, 7 b.
Veen, Gher. van der, proost van
Arnhem, 25 b, 26 b.
— in't, 38 b.
Velde, 3 b, 4 a, b, 9 a.
— Eufemia, ux. Theod. de,
7 b.
— Joan. de, 3 b.
— Nic. van de, 19 a.
— Sophia, doch. v. Th. de,
7 b.
— Theod. de, 7 b.
— Wouter vanden, 24 b.
Veluwe, 11 a.
— aertsdeken op, 9 a.
— droest van, 29 b, 31 a.
— rechter op, 12 a, 20 a,
22 b.
Velwech, 27 a.
Vemdsar, Petr., 16 a, 22 b.
Vermuyden, Evert van, 39 a.
Vicarissen, 26 b.
Vincken's dochter, Herm. 31 b.
Vinum, 8 a.
Virse, Henr. 18 a.
Vischmaeret, Ja, dict. v. dier, 20 b.
Visitatie, 30 a.
Vlaminck, Agnes wed. van Weren-
holdus, dict. 7 a.
Vliet, Gher. de, 24 a.
Vloten, 12 b, 14 b, 23 b, 29 b,
38 b.
Voeleken, Alard, dict. 19 a.
Voeleman van Campen, Mathyes,
21 a.
Voerde, Helmeric, dict. de, 31 b.
Voerden, Jo. de, 22 a.
Voerthusen, 14 b.

Voet, Gherla. 31 a.
Volde, Nic. de, 18 a.
Voorne, vrouwe van, 6 b.
Vos, Henr. 32 b.
— Lubb. dictus, 15 a, 19 b.
Vredelander zytweu, 40 a.
Vreeswicsvelt, 38 b.
Vrenken, Gher., can. 30 a.
Vulencoep, 13 b, 28 b, 38 b.
— Gher. van, 35 a.
Vulven, Enghel, Hubr. dochter v.
25 b.
Vyancn, 19 b.
— heer van, 36 b.
— Henr. van, 20 b, 26 a,
32 a.
— Jan v. 20 b, 35 a, 38 b.
Zie ook: Goye.
Vynyns, Egidius, 29 b.

W.

Wadenoye, Philips van, en zyn wyf
Aleyde, 35 b.
Wael, 't, 4 b, 25 a.
Waghcinghen, 31 a.
Wale, Allart vanden, 21 a.
Walmaer, Peter, 20 b.
Wamel, Gher. van, 35 b.
Walninghuet, 29 b.
Walter, proost, 9 a.
Wandelaer, Hendr. 38 a.
Waveren, 8 b, 24 a, 25 b.
Wede, 19 a.
— Gher., dict. de, 19 a.
Wedenhorst, Volq. de, 15 a.
Wedighe, Arn., dict. 20 b.
— Hugo de, 21 a.
— Job. de, 21 a.
— Petr., dict. de, 20 b.
Weesmaker, Symon de, 36 a.
Welle, Arnold, dict. 22 b.
Wennemaer ten hove, 39 a.
Werconden, 7 b, 10 b, 11 a, 19 a,
23 a, b, 38 b.
Wernaersz., Gher. 36 a.
Westbroec, 30 b, 37 a.
Westerhem, 8 b, 10 a, b.
Westernesse, 6 b.
Zie ook: Nesse.
Westrum, 26 a, 32 a, 37 a, 38 b,
39 a, 42 a.
Weyde, Ghiselbr. de, 20 b, 25 a.
— Theod. de, 32 a.
Wiersee, 20 b, 38 b.

Wildenesse, 14 a.
Willem, ko. 17 b.
— van Heneg. 36 a, 41 b.
Willinchusen, Aelbr. v. 22 b.
Wilnisse, 25 b.
Zie ook: Wildenesse.
Wiltenborch, 4 a, 19 a.
Wisselo, 4 b.
Witte, Jo., dict. 19 a.
Woerden, 19 a, 22 b, 29 a, 30 b,
32 a, 34 b, 41 b.
— Herm. de, 13 b.
Woutersz., Elyas, 19 a.
— Gher. 19 a.
— Heyn. 19 a.
— Peter, 33 a.
Wyc, 24 b, 37 a, 38 b.
— Hannezo de, miles, 7 b.
Wyhe, 38 a, 41 a, b.

Y.

Yselmuden, Ernest van, 12 b.
Yselsteyn, 2 a, 9 b, 14 a, 32 a,
41 b, 42 a.
— heer van, 22 b, 34 b,
41 a.
— Arnold van, 9 b, 10 a,
14 a, 19 a.
— Ghiselbr. 3 a, 7 a, 11 b,
25 b, 27 b, 28 a.
— Gyote, vr. van, 26 b.
— Willem v. 39 a, 42 a.
Ysendoren, Roel., proost v. S. Pie-
ter t'Utrecht, 34 a.

Z. Zie de letter S.

Zadelstrate, 19 b, 20 a, 29 b.
Zalen soon, Dyedolf, Henr. 29 b.
Zaelant, 42 a, b.
Zevender, 11 b, 28 b, 36 b, 37 b.
Zeyst, 38 b.
Zibekeloë, clooster v. Galilea toe,
40 b.
Zielspriester, 2 a.
Zie ook: Praebenda.
Zittert, Will. de, can. 18 a.
Zoudenbalch, Gher. 33 b.
— Henr. 33 b, 35 a, b.
Zulen, 33 b, 35 a.
Zutphen, 31 a.
Zuytwike, zie: Swtwyc.
Zyl, 24 a.

ARCHIEF

VOOR

WERKELIJKE EN WERELDSCH E GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

TWEEDE STUK.

HET GENERAEL-CAPITTEL, 1524. — HET TRACT. V. SCHOONHOVEN, 1527. —
HET TRACT. V. DORTRECHT, 1528. — DE PEYS V. GORCUM, 1528. —
BETREFFENDE UTRECHT IN 1525.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

1917

1917

Het prothocollum van JAN VAN GOCH, waarmede wij dit tweede stuk van ons Archief openen, en hetwelk, ons inziens, naar vorm en inhoud den beoefenaren der geschiedkundige wetenschappen niet dan welkom kan zijn, wordt door ons gegeven, volgens eene gelijktijdige kopij, uit het archief der oud-roomsch-catholijken alhier, berustende onder zijn W. Ew. den heer pastoor A. S. VAN WERCKHOVEN, die met de meeste hartelijkheid ons een betamelijk gebruik van hetzelfde wel heeft willen toestaan. Er dient hierbij te worden aangemerkt, dat, hoezeer het lezen van deze kopij met beduidende moeilijkheden was verbonden, wij evenwel meenen dezelve te zijn te boven gekomen, en dat de enkele gapingen, welke wij naar derzelve uitgestrektheid door puntjes hebben aangeduid, aldus in de kopij zelve worden gevonden; terwijl wij het buiten ons bestek achtten te zijn gelegen, deze gapingen van elders aan te vullen; hetgeen anders ligtelijk had kunnen geschieden. Tevens kon het voor den lezer belangrijk zijn, om te weten, dat hier en daar een enkel woord, aangaande den vorm afwijkende van de schrijfwijze, die men ten deze in soortgelijke stukken bij MATTHAEUS en anderen vindt in acht genomen, stiptelijk uit de kopij door ons is wedergegeven. Dit geldt onder anderen van ons *officiolatus*, in tegenoverstelling van den meer gewoonlijken vorm, *officialitas*, enz. Naar hetgeen MATTHAEUS (*Anal. I.* 206 sq.), nopens dezen *modus procedendi* heeft kunnen of willen zeggen, is het meer dan waarschijnlijk, dat het doms-capittel ook hiervan het *originale* bezit, of ten minste bezeten heeft. De beide aangevoegde geloofsbrieven zag MATTHAEUS in *originali*. Zijne kopij, volgens welke wij dezelve geven, berust op onze academische bibliotheek.

MATTHAEUS (*de Nobil.*) heeft al weder de verdienste, de eerste te zijn geweest, die getracht heeft de oorspronkelijke stukken, betreffende de translatie der temporaliteit door bisschop HENDRIK VAN BELJEREN aan keizer KAREL V., in 't licht te brengen. TE WATER, van dien arbeid gebruik makende, heeft eene reeks van hiertoe betrekkelijke stukken, in zijn verdienstelijk *Staten-Placcaetboek* medegedeeld, en hen, als 't ware, aan zijn werk ten grondslag gelegd; terwijl HOYNCK VAN PAPENDRECHT (*Anal.*), beider arbeid ter beschikking hebbende, dien des laatstgenoemden op eene niet altoos even kiesche wijze, uit een hem ter hand gekomen handschrift, afkomstig van GYSB. LAP VAN WAVEREN, gepoogd heeft te verbeteren en vollediger te maken. Maar niet tegenstaande deze vereenigde pogingen, om den *apparatus* ten deze volledig te maken, heeft het hun, gelijk HOYNCK zelf bekent, niet mogen gelukken, de beide door ons medegedeelde tractaten, te weten, het tractaat van Schoonhoven en dat van Dortrecht, op het spoor te komen. Wij geven dezelve, gelijk eveneens den peys van Gorinchem, tot welks uitgave wij mede en bepaaldelijk door de uitnoodiging van den heer MEES (*over L. Hortensius*) zijn aangezet geworden, naar den tekst, zoo als die in de stadsboeken wordt gevonden; waarbij wij echter aanmerken, dat van het laatstgenoemde stuk, den *peys van Gorcum*, wij in de gelegenheid waren een' tekst te vergelijken, die, door DUBLIOUL eigenhandig onderteekend, der stad Utrecht, (als zijnde dezelve in dezen vrede grootelijks betrokken,) werd toegezonden, ter publicatie van het stadhuis; en welke dus als *origineel* mag beschouwd worden. Dezelve is berustende op de academische bibliotheek.

Wat eindelijk de stukken, betreffende den inwendigen toestand van Utrecht, aangaat, zij zijn gezamenlijk afgedrukt volgens gelijktijdige kopijen, berustende, of onder den voornoemden heer pastoor VAN WERCKHOVEN, of op de academische bibliotheek. Het eerste, vierde, vijfde en zesde stuk, mede in de stadsboeken door ons gevonden zijnde, hebben wij niet verzuimd, dien tekst te vergelijken, zonder echter eenige aanmerkenwaardige afwijkingen te ontmoeten.

Geschreven den 1sten Maart, 1838.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

DE
WERKZAAMHEDEN
VAN HET
GENERAAL-CAPITTEL

TE UTRECHT IN 1524.,

sede Episcopali vacante.

Manuale sive prothocollum mei Johannis de Goch, clerici Coloniensis dioecesis, publici apostolica et imperiali auctoritatibus notarii, ac venerabilium et egregiorum dominorum, praelatorum et capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium scribae, in causis et actibus generalem ecclesiam Trajectensem, etiam tres status patriae Trajectensis concernentibus inferius designatum, inceptum anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo vicesimo quarto.

OBITUS DOMINI PHILIPPI, EPISC. TRAJECTENSIS.

Anno Domini millesimo quingentesimo vicesimo quarto, indictione duodecima, die vero jovis, mensis Aprilis septima, hora meridiei vel circa, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Clementis, divina providentia papae septimi anno primo, obiit quondam reverendissimus dominus, dominus Philippus de Bourgondia, episcopus Trajectensis, in castro suo Duersteden, prope Wyck; cujus anima in aeterna pace requiescat. Ejus mortem spectabilis vir, Godefridus de Voird, filius Henrici, dictis statibus capitulariter convocatis insinuavit, hora quasi quarta post meridiem ejusdem diei; quare in continenti quinque ecclesiae scripserunt ad oppida Daventriense, Zwollense, Campense, Amersfordense, Renen,

et Wyck; et ad nobilem virum, dominum Danielem de Bouchout, dominum de Boelre, ut oppida custodiant et conservent, praesertim castrum de Duersteden, ad usum ecclesiarum et patriae, et quod ulterius intimare curent superioribus et castellanis respective sub eis degentibus.

TRADITIO SIGILLORUM.

Die veneris, mensis Aprilis octava, comparuit in domo capitulari minori ecclesiae Trajectensis mane, hora capitulari consueta, coram dominis praelatis et capitulis quinque ecclesiarum Trajectensium, capitulariter congregatis, dominus et magister Johannes de Tiela, vicarius in spiritualibus generalis dicti quondam domini Philippi, episcopi Trajectensis, et assignavit ibidem, ac facto et realiter tradidit ad manus eorundem dominorum praelatorum et capitulorum duo sigilla, unum videlicet rotundum et magnum dicti quondam episcopi, quod dicitur sigillum ad causas, et aliud parvum, tanquam signetum, in dorso sigillorum apponi et imprimi solitum; quae duo sigilla Wilhelmus Johannis de Trajecto superiori de dictorum dominorum mandato cancellavit ac fregit; item adhuc duo sigilla officiolatus sine armis episcopi, quae venerabilis dominus Jacobus de Appelteren, decanus Trajectensis, de consensu omnium aliorum dominorum ad se recepit. Item comparuit etiam ibidem magister Ghysbertus Zael de Woerden, vicarius ecclesiae Trajectensis, qui eisdem dominis ibidem etiam assignavit et tradidit tria sigilla parva, videlicet, duo argentea et unum cupreum, quae dicuntur parva sigilla, etiam sine armis episcopi et semper manentes, cum quibus sigillantur monitiones et citationes et similes literae, quae emittantur ab officiali curiae Trajectensis, quae etiam dictus dominus decanus Trajectensis, de consensu aliorum dominorum, ad se recepit. Item dominus Wilhelmus Henrici, provisor, etc., assignavit et tradidit ibidem sigilla ad provisoriam spectantia.

TRADITIO CLAVIUM PALATII EPISCOPALIS.

Eisdem die et hora comparuit coram dictis dominis praelatis et capitulis quinque ecclesiarum Trajectensium, ut supra, congregatis, Gerardus, janitor, seu custos aut castellanus Palatii episcopalis civitatis Trajectensis, ac tradidit et realiter ibidem assignavit eisdem dominis claves Palatii supradicti; qui quidem domini, tandem, aliquali deliberatione praehabita, tradiderunt eidem Gerardo janitori dictas claves, praestito per eum ibidem corporali juramento de fideliter custodiendo nomine ipsarum ecclesiarum et futuri per eos eligendi episcopi Trajectensis dictum palatium et omnia in eodem existentia ad episcopum spectantia. Quo facto, de mandato dictorum dominorum, venerabilis dominus Theodoricus Taets et dominus Johannes Reaell, per eosdem dominos deputati ac ego notarius et Wilhelmus de Trajecto hora vesperorum dictum palatium episcopale accesserunt et ibidem inventarium omnium bonorum in dicto palatio reperorum et existentium, prout in cedula desuper conscripta plenius continetur, confecimus, praesentibus ibidem dictis deputatis et Wilhelmo de Trajecto et dicto Gerardo janitore, et ejus conjuge legitima testibus, etc.

INDICITUR PROCESSIO GENERALIS.

Eisdem die et hora venerabiles et egregii domini praelati et capitula ordinarunt unam generalem processionem in dominica *jubilate* proxime ventura, quae erit decima septima mensis Aprilis, cum venerabili sacramento solemniter observandam pro salutifera electione novi pontificis; et hodie, a duodecima hora usque ad secundam, fiet generalis compulsatio om-

nium campanarum in omnibus ecclesiis, etiam parochialibus, monasteriis et capellis totius civitatis Trajectensis, pro anima defuncti episcopi, cum tribus pausionibus, more ecclesiae consueto.

DEPUTATIO AD VISITANDUM CASTRA.

Eisdem die et hora venerabiles et egregii domini praelati et capitula quinque ecclesiarum deputarunt commissarios ad visitandum castra et ad capiendum a castellanis et marscalcis ibidem respective juramentum fidelitatis, videlicet dominum Fridericum die Konnyneck et magistrum Gerardum Zaggerode ad castrum de Duersteden, dominum Amilium de Nyevelt, praepositum Leydensem, et magistrum Johannem die Vosch ad castra de Apcouda et Vrede-lant; et dominum Marcum de Weze, praepositum de Culemborch, et magistrum Bartholemeum Knyff ad castra de Ema et Horst, cum literis credentiarum, respective ad castellos et marscalcos ab eisdem dominis emissos et ipsis directis.

DEPUTATIO VICARII GENERALIS.

Die sabbati, mensis Aprilis nona, mane, hora capitulari consueta, capitulo ad infrascripta peragendum specialiter indicto, venerabiles et egregii domini praelati et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium in domo capitulari minori ecclesiae Trajectensis capitulariter congregati, elegerunt ac concorditer et unanimiter, nemine discrepante, deputarunt et ordinarunt venerabilem et egregium virum, dominum Thomam de Nykerke, chorepiscopum et canonicum ecclesiae Trajectensis, in commissarium et vicarium generalem in spiritualibus et temporalibus in omnibus et singulis, quae concernunt jurisdictionem ecclesiae et patriae Trajectensis, sede episcopali vacante, dempta jurisdictione officialis curiae Trajectensis; salvo, quod majora officia per personas ecclesiasticas quo ad exercitium jurisdictionis ecclesiasticae deserviri faciet et procurabit; petentes iidem domini, quatenus dictus dominus Thomas, chorepiscopus, commissionem hujusmodi pro bono pacis et concordiae, ac utilitate totius patriae Trajectensis acceptare vellet et dignaretur. Qui quidem dominus Thomas, chorepiscopus, tandem, post multas excusationes per eum factas, etc., natura deliberatione praehabita, commissionem praedictam modo, quo supra, in Dei nomine acceptavit, cum protestatione tamen, quod ipse nemini alteri, quam ipsis dominis praelatis et capitulis aut eorum deputatis de hujusmodi commissione administrationis computum et rationem faciet seu facere habebit; et in eventum quo forsitan, quod absit, per futurum dominum elegendum Trajectensem, aut quemvis alium propter praemissa quovismodo tribularetur, etc., dicti domini praelati et capitula ipsi domino chorepiscopo in hoc summam assistentiam facient, eumque in omnibus et per omnia desuper defendent; super quibus, etc., idem dominus chorepiscopus petiit a me notario instrumentum et instrumenta, praesentibus ibidem magistro Theoderico de Malsen, nuntio capituli, et Wilhelmo Johannis de Trajecto testibus, etc.

DEPUTATIO SUFFRAGANEI.

Die et hora praedictis comparuerunt coram dictis dominis praelatis et capitulis, ut supra adhuc congregatis, successive reverendus dominus magister Jacobus Rydder, episc. Ebronensis, et reverendus dominus, magister Johannes de Heetvelt, episc. Hieropolitanus, suffraganei Trajectenses, petentes servare in dioecesi et patria Trajectensi, etc.; unde venerabiles domini, praehabita aequali deliberatione, deputarunt R. P. dominum et magistrum Jacobum Rydder, episc. Ebronensem, tanquam principalem suffraganeum ecclesiae Trajectensis, qui, sede vacante,

ordines ministrabit et alia necessaria peraget in dioecesi et patria Trajectensi. Et quia diversae consecrationes, tam in Hollandia, Zeelandia et Frisia ac quatuor officiis Flandriae aliisque locis necessario fieri debent, ipsi domini praelati et capitula admiserunt etiam R. P. D. Johannem de Heetvelt, episc. Hieropolit., tanquam coadjutorem; qui etiam juxta ordinationem vicarii officium suum faciet; et recipient ipsi R. patres hincinde pensiones consuetas, sede vacante, vel usque adventum futuri episcopi, praesentibus magistro Theodorico de Malsen et Wilhelmo Johannis de Trajecto superiori testibus, etc.

CONSTITUTIO SYNDICORUM.

Die dominica, mensis Aprilis decima, praelati et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium capitulariter in domo capitulari ecclesiae Trajectensis minori congregati, constituerunt suos syndicos et procuratores, videlicet magistrum Gerardum Zuggerode et dominum Fredericum die Konnyneck ad petendum et requirendum nobilem virum, Danielelem de Bouchout, dominum de Boelre, et alios deputatos in castro de Duersteden existentes, ut corpus defuncti episcopi quanto magis ecclesiasticae tradant sepulturae, ad finem, quod ad decretum electionis procedi possent ac desuper, si opus fuerit, protestandum, petentes desuper a me Johanne de Goch instrumentum et instrumenta.

REQUISITIO SYNDICORUM IN DUERSTEDE.

Die lunae, mensis Aprilis undecima, venerabiles domini, magister Gerardus Zuggerode et dominus Fredericus die Konnyneck, deputati, requisiverunt dominum Danielelem de Bouchout, Ernestum de Ysendoren, Franciscum Corbel, Bernhardum Vreysse, Jacobum de Mynre et certos alios deputatos in castro de Duersteden existentes, quatenus corpus defuncti episcopi ecclesiasticae traderent sepulturae, ut ad decretum electionis praelati et capitula quinque ecclesiarum procedere possent. Qui quidem D. de Boelre et alii deputati, praehabita deliberatione, responderunt se velle intimare ecclesiis diem sepelitionis hujusmodi infra duos dies. Et deputati desuper protestati fuerant, quod non stat per eos, quominus ad decretum electionis procedere possent. Et ulterius ad requisitionem deputatorum, sigillum magnum et parvum secretum fuerunt ibidem ostensa, comminuta et cancellata; et quod in vim juramenti sancto Martino praestiti conservarent castrum de Duersteden cum oppido de Wyck, ad aliud juramentum se astringere seu astringi facere nollentes, nisi quatenus de jure tenerentur, et quod facerent fieri inventarium honorum per quinque deputatos, qui illud, praeviis eorum juramentis, conscriberent ac ecclesiis desuper copiam traderent; et si baculum pastoralem, sive mitram invenerint, aut aliqua alia ad ecclesiam Trajectensem spectantia, jam fideliter ad usum ecclesiae conservarent et restituerent, ac habita communicatione cum executoribus testamenti domini nostri reverendissimi defuncti, copiam testamenti ejusdem exhiberent, et efficerent, quod vestis ejus nuptialis ecclesiae applicaretur, quantum in eis esset. Actum in castro de Duersteden, hora quasi undecima ante meridiem, praesentibus ibidem magistro Leonardo Hardynck et Leonardo, ostiario, sive janitore, testibus, relatione desuper die XIII. mensis Aprilis in capitulo ecclesiae Trajectensis inde facta.

SCULTETUS IN WYCK JURAVIT.

Die martis, mensis Aprilis duodecima, Antonius Jacobi, scultetus in Wyck, praestitit juramentum de fideliter exercendo officium suum, ad requisitionem venerabilium deputatorum,

magistri Gerardi Zuggerode et domini Friderici die Konnyneck cum protestatione de . . . . . eorum ecclesiis in capitulo. Actum in Wyck, praesentibus ibidem Jacobo Bertholdi, nuntio capituli, Hermanno Hack et Gerardo de Essen testibus in domo dicti sculteti, hora quasi sexta ante meridiem.

RELATIO DEPUTATORUM IN ABCOUDA.

Die tertia decima magister Johannes Vosch et dominus Amilius de Nyevelt deputati, missi ad castellanum in Abcouda et Vredelant, exposuerunt, quod ipsi requisiverunt Anthonium de Mynden ad praestandum ecclesiis juramentum, qui voluit primo se deliberare attente, quod breviter juramentum praestitisset in Duersteden, prout in notula requisitionis, et quod domus sive castrum de Vredelant esset omnino desolatum et inhabitabile; et sic de illo se non intromisit. Actum in domo capitulari ecclesiae Trajectensis minore.

RELATIO DEPUTATORUM IN EMA ET HORST.

Eisdem die et hora comparuerunt, ut supra, venerabiles domini, Marcus de Weze et dominus Bertholemeus Knyff, deputati in castrum de Ema et Horst, exponentes, quod ipsi de mandato ecclesiarum fuerunt in castro de Ema, et ibidem receperunt juramentum a valido viro Johanne de Wulven, marscalco sive castellano ibidem; deinde fuerunt in castro ter Horst et similiter juramentum fidelitatis ex parte ecclesiarum receperunt; ulteriusque fecerunt, prout in notula desuper confecta. Quibus quidem relationibus sic ut praescribitur per venerabiles dominos, magistrum Gerardum Zuggerode et dominum Fridericum die Konnyneck et praescriptos deputatos sic ut factis praelati et capitula quinque ecclesiarum eisdem deputatis maximas gratias egerunt, decernentes, quod deputatis in Duersteden mitteretur instrumentum aut copia ejusdem auctentica per quatuor notarios publicos subscriptum, ad informandum eosdem, quatenus ecclesiis, sede vacante, juramentum praestare tenentur, et quod propterea praestent adhuc juramentum literatorie eosdem exhortando et requirendo.

PRAEFIXIO TERMINI ELECTIONIS EPISCOPI.

Die jovis, mensis Aprilis quarta decima, postquam per dominos praelatos et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium bona facta fuit diligentia apud dominum Danielem de Bouchout, dominum de Boelre, et alios deputatos in Duersteden, ut corpus quondam domini Philippi, episcopi Trajectensis, ecclesiasticae traderent sepulturae, quod tamen ipse dominus de Boelre et alii deputati in castro de Duersteden facere promiserunt, quantotius ipsique domini desuper coram me notario et testibus etc. desuper protestationes debitas fecerant, quod per eos non steterit, neque stetit, quominus dictum corpus defuncti episcopi traditum jam dudum fuisset ecclesiasticae sepulturae etc.; iidem domini praelati et capitula mane, hora capitulari consueta, in dicta domo capitulari minore ecclesiae Trajectensis capitulariter congregati, capitulo ad id, ut moris est, indicto, ad consulendum et providendum ipsi ecclesiae Trajectensi, ut praemittitur viduatae et vacanti, propter etiam pericula, quae ex diutina vacatione evenire possent, evitanda, statuerunt et praefixerunt diem sextam mensis Maji proxime venturi, quae erit in crastino ascensionis domini nostri, Jhesu Christi, ipso die S. Johannis ante portam latinam, horam capitularem ejusdem diei cum continuatione dierum et horarum sequentium ad electionem seu postulationem futuri episcopi Trajectensis per eos celebrandam ac ad eligendum seu postulandum futurum episcopum, volentes, quod quatuor archidiaconis in

ecclesia Trajectensi, videlicet S. Walburgae Aernhemensis, S. Lebuini Daventriensis, S. Martini Embricensis, et S. Plechelmi Aldezalensis ecclesiarum praepositis, nec non singulis canonicis quinque ecclesiarum Trajectensium capitularibus absentibus infra tamen provinciam Coloniensem existentibus, dies hujusmodi electionis seu postulationis celebrandae intimetur; ad eamque pro electione seu postulatione hujusmodi una cum iis faciendam et celebrandam, ac ad eligendum seu postulandum citentur ac literatorie vocentur. Quapropter decreverunt citationes hujusmodi sigillis omnium quinque ecclesiarum sigillandas et per me Johannem de Goch subscribendas, etc., praesentibus ibidem domino Goeswino de Hatthem sancti Salvatoris, et domino Luyffrido vander Haer beatae Mariae ecclesiarum Trajectensium canonicis non capitularibus testibus, etc.

NOTARII CURIAE ET PROCURATORES CAUSARUM JURARUNT.

Die mercurii, mensis Aprilis tertia decima, de mandato venerabilis viri, domini Jacobi de Appelteren, decani Trajectensis, sede episcopali vacante, officialis Trajectensis, praesente magistro Bernhardo de Hairlem, decretorum doctore, ejus assessore, magistri Adrianus Buer, Franciscus Beyer, Arnoldus Zeelum, Jacobus de Medenblick, et Jac. Stoep, notarii curiae, magister Johannes die Wael, magister Johannes de Mechelinia, magister Johannes Pels de Noviomagio, Johannes de Platea, magister Henricus de Eyck, Johannes Spierinck et Johannes Boelen, causarum procuratores, Bertholdus de Angeren ac certi alii clerici literarum praestiterunt juramentum fidelitatis juxta statuta consistorii, prout quemlibet in officio suo concernit. Actum in consistorio episcopali Trajectensi, hora audientiae causarum consueta.

DEPUTATI AD INSINUANDAM ELECTIONEM JURARUNT.

Die veneris, mensis Aprilis quinta decima, venerabilis dominus Jacobus de Appelteren monuit et requisivit magistrum Ghisbertum Clos et Theodoricum de Zulen ad Coloniam, et magistrum Cornelium Palinck et Johannem Boelen ad Brabantiam respective deputatos ad citandum et exequendum juxta mandata ipsis data, qui successive jurarunt, se fideliter velle exequi hujusmodi mandata et singula diligenter conscribere, ac instrumentum sive instrumenta desuper tradere; super quibus idem dominus decanus petiit instrumentum et instrumenta. Actum in domo capitulari minore, praesentibus ibidem magistro Johanne die Wael, Malsen et Wilhelmo Johannis testibus, etc.

SYNDICI ITERUM DEPUTANTUR AD DUERSTEDEN.

Eisdem die et hora capitulari praelati et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium iterum deputarunt syndicos alias constitutos, videlicet, magistrum Gerardum Zuggeroode et dominum Fridericum die Konnyneck ad requirendum dominum Daniele de Boechout, dominum de Boelre, et alios deputatos in Duersteden super inhumatione et sepelitione corporis quondam domini nostri reverendissimi, ac desuper de novo protestandum; ac ad capiendum juramentum fidelitatis ab eisdem, nomine ecclesiae, aliasque et alia faciendum juxta informationem ipsis alias datam. Actum in domo capitulari ecclesiae Trajectensis minore, praesentibus ibidem domino Luyffrido vander Haer et domino Goeswino de Hatthem, canonicis non capitularibus, Malsen et Wilhelmo testibus.

PROCESSIO GENERALIS.

Die don inica: *jubilate*, decima septima mensis Aprilis antedicti, fuit habita et observata gene-

ralis processio per praelatos, canonicos et beneficiatos quinque ecclesiarum Trajectensium et alios, etc., cum deportatione venerabilis sacramenti pro salutifera electione novi pontificis, etc.

RELATIO SYNDICORUM.

Die lunae, mensis Aprilis die decima octava, venerabiles domini, magister Gerardus Zuggerode et dominus Fridericus deputati, una cum domino Johanne de Goch exposuerunt, quod dominus Daniel de Boelre et alii deputati in castro de Deursteden, requisiti primo et secundo, ac praevis deliberationibus, volunt et intendunt ecclesiis praestare juramentum per deputatos committendos juxta tenorem litterae patriae, petentes saluum conductum ab ecclesiis et civitate Trajectensi sibi decretum et xx. die ejusdem mensis missum per Jacobum Bertholdi, nuntium capituli majoris ecclesiae.

COMMITTITUR MALSEN. NUNTIO, EXECUTIO.

Die martis, mensis Aprilis die decima nona, venerabilis dominus Jacobus de Appelteren tradidit magistro Theodorico de Malsen, nuntio capituli, citationem exequendam in quinque ecclesiis Trajectensibus, medio suo juramento ecclesiae praestito. Actum in ecclesia Trajectensi hora quasi nona ante meridiem, praesentibus domino Johannes Zelbach et domino Henrico Johannis, vicariis ecclesiae Trajectensis testibus, etc.

PROTESTATIO QUINQUE ECCLESJARUM.

Die vicesima septima mensis Aprilis, venerabilis vir, dominus Thomas de Nykercke, exposuit coram venerabilibus dominis praelatis, canonicis et capitulis quinque ecclesiarum capitulariter in domo capitulari ecclesiae Trajectensis, hora capitulari consueta, congregatis, quatenus juxta continentiam litterarum Theodorici de Zulen dominica die praeterita in capitulo exhibitarum et lectarum magister Ghisbertus Clos in Dodewerde per satellites esset apprehensus et abductus ac idem Theodoricus de Zuylen pecuniis suis spoliatus; adeo, quod executiones mandatorum insinuationum diem electionis novi pontificis reverendis dominis praepositis Embricensi et Oldenzalensi ac domino Lazaro de Rosetis minime fieri possent; super quibus domini praelati et capitula protestati sunt, quod non stetit, neque stat per eos; decernentes novam citationem per magistrum Johannem die Wael, ibidem praesentem et acceptantem exequendam et insinuandam; qui quidem magister Johannes die Wael eadem die, hora quasi septima, praestitit juramentum de mandato domini decani majoris ecclesiae de fideliter exequendo. Actum in domo ejusdem domini decani, praesentibus ibidem magistro Johanne de Boemel, commensali meo, et Jacobo Bertholdi. Qui dominus Johannes protestatus coram eisdem testibus eodem vespero equester arripuit iter ad insinuandum juxta mandatum sibi traditum.

ELECTIO EPISCOPI TRAJECTENSIS.

Die vero veneris, sexta mensis Maji, ipsa die Johannis ante portam latinam, et altera ascensionis domini nostri, Jhesu Christi, fuit per dominos praelatos et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium in domo capitulari majori dictae ecclesiae Trajectensis capitulariter congregatos, capitulo ad id sufficienter etc. indicto, venerabilis et illustris dominus Henricus, comes Palatini Rheni, dux Bavariae, et canonicus ecclesiae metropolitanae Coloniensis, in episcopum et pastorem ecclesiae Trajectensis praeficiendum concorditer et unanimiter, una voce, nemine discre-

pante, per LXXI. electores via scrutinii electus et postulatus. Et fuerunt deputati tres scrutatores, videlicet reverendi et venerabiles domini, Philibertus Naturelli majoris praepositus et archivarius, dominus Hermannus de Lochorst S. Salvatoris, et dominus Georgius de Zolmiis S. Petri ecclesiarum Trajectensium decani, prout hic et omnes alii actus ante et post hanc diem celebrati et facti ipsam electionem seu postulationem concernentes in quodam processu electionis seu postulationis hujusmodi per me notarium confecto; signis et subscriptionibus mei et magistri Johannis Pels de Rechinchuesen et domini Johannis de Amerongen, notariorum etiam publicorum in scrutinio mihi adjunctorum subscripto et signato in archivis ecclesiae Trajectensis conservato, plenius continetur.

CONSTITUTIO SYNDICORUM.

Die lunae, mensis Maji nona, praelati et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium capitulariter congregati, capitulo ad hoc spectaliter indicto, hora capitulari consueta, constituerunt, ordinarunt et deputarunt eorum syndicos et commissarios, videlicet, venerabiles et egregios dominos, Jacobum de Appelteren majoris, Georgium de Zolmiis S. Petri decanos, Thomam de Nyckercke, chorepiscopum, Gerardum Zugerode S. Salvatoris, Theodoricum Lyeveryan S. Johannis, et Adam Wynandi B. Mariae ecclesiarum Trajectensium canonicos, praesentes et acceptantes ad exhibendum et praesentandum illustri domino, domino Henrico, ex comitibus Palatinis Rheni, et duci Bavariae, electo et postulato, Coloniae apud ecclesiam Coloniensem residenti, electionem et postulationem hujusmodi: ac ad petendum et requirendum ejus consensum in forma. Actum in domo capitulari minore ecclesiae Trajectensis, praesentibus ibidem venerabilibus et discretis viris, domino Wilhelmo de Palude, canonico B. Mariae Trajectensis, et magistro Theodorico de Malsen, praebendato prebenda dormitorii in ecclesia Trajectensi testibus.

INSINUATIO DECRETI ELECTIONIS.

Die mercurii, mensis Maji decima octava, venerabiles viri et domini, dominus Jacobus de Appelteren majoris, Georgius de Zolmiis S. Petri decani, Thomas de Nyckercke, chorepiscopus, Gerardus Zugerode S. Salvatoris, Theodoricus Lyeveryan S. Johannis, et Adam Wynandi B. Mariae ecclesiarum canonici, deputati et commissarii, comparuerunt Coloniae in domo habitationis illustrissimi domini Henrici, ex comitibus Palatinis Rheni, ducis Bavariae, canonici ecclesiae metropolitanae Coloniensis, Coloniae in *die Dranckgasse* sita, et ibidem exhibuerunt literas commissoriales, sigillis quinque ecclesiarum sigillatas per me Joannem de Goch lectas. Quibus lectis, exhibuerunt instrumentum decreti electionis et postulationis, petentes et requirentes in forma per os domini decani Trajectensis; et idem dominus electus habens hujusmodi instrumentum pro lecto, dixit, ex quo causa sit ardua, quod velit se cum doctis et amicis deliberare usque ad crastinum. Actum, ut supra, hora quasi decima ante meridiem, praesentibus ibidem illustribus et nobilibus viris et dominis in notula infrascripta descriptis.

ACCEPTATIO ELECTIONIS.

Die jovis, mensis Maji decima nona, ad petitionem deputationum, illustris et reverendus dominus Henricus Electus, facta oratione per dominum doctorem Lucam, tandem acceptanda electione, pronuntiavit haec verba: quia placuit venerabilibus dominis praelatis, et canonicis quinque ecclesiarum Trajectensium, me in locum recolendae memoriae domini Philippi, dum vixit, episcopi Trajectensis, concorditer in futurum episcopum eligere et postulare, li-

cet me ad tantum onus minus sufficientem recognoscam; ne tamen divinae videar velle contraire voluntati, auxilio Dei ac dictorum dominorum confratrum confisus, in electionem de persona mea factam et mihi praesentatam, ut electus consentio, et eam electionem in nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti accepto. Quo facto, dicti domini deputati egerunt eidem infinitas gratias, recognoscendo eundem tanquam dominum principem electum; ac idem dominus electus et deputati praedicti petierunt a nobis notariis, ibidem praesentibus instrumentum et instrumenta desuper fieri. Actum in domo ejusdem domini electi, hora quasi decima ante meridiem, praesentibus ibidem illustribus et generosis dominis, domino Friderico, comite de Bychelen, chorepiscopo, domino Johanne, comite de Eppensteyn, scholastico, domino Georgio, comite de Wytkensteyn, capellano ac perpetuo cancellario archiepiscopi Coloniensis, praelatis, domino Theodorico, comite de Waldeck, Deghenardo Witten, cancellario, Bernhairdo van Haghen, sigillifero, Theodorico de Meynershaeghen, canonicis majoris ecclesiae Coloniensis, et magistris Judoco de Wyltenborch de Empach, Petro Kleppis, doctoribus.

CASTELLANUS IN DUERSTEDEN PRAESTITIT JURAMENTUM.

Die vicesima mensis Maji, anno, etc., XXIII. validus vir Bernhardus Vreys, castellanus in Duersteden, in vim literae patriae Trajectensis, praestitit juramentum fidelitatis et de conservando castrum in Duersteden et bona inibi existentia, coram venerabilibus viris et dominis, domino Henrico Zoudenbalch majoris, et magistro Johanne Vosch S. Salvatoris ecclesiarum ad hoc deputatis, per tres status patriae Trajectensis, in praesentia magistri Theodorici de Malsen, notarii, eisdem deputatis adjuncti, prout idem hoc ipsum in scriptis redegit.

DEPUTATIO ORATORUM AD INSINUANDUM PAPAE ELECTIONEM.

Die martis, mensis Maji ultima, mane, hora terciarum et capitulari consueta, praelati et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium in domo capitulari minori capitulariter congregati deputarunt et constituerunt suos oratores et syndicos, reverendissimos patres et dominos, Wilhelmum de Enckevoirt, sacrosanctae Romanae ecclesiae cardinalem, dominum Johannem Matheum, datarium, Johannem Inghenwynckel S. Victoris Xantensis, dominum Johannem Slacheck B. Mariae Trajectensis praepositos, dominum Georgium de Zolmiis S. Petri decanum, dominum Thomam de Nykercke, chorepiscopum, majoris, Gerardum Zugerode S. Salvatoris, Theodoricum Lyeverjan S. Johannis, et Adam Wynandi B. Mariae ecclesiarum Trajectensium canonicos, nec non magistros Christoforum Scarentingher, Georgiam Gocler et Cornelium Knyff, in Romana curia causarum procuratores, absentes tanquam praesentes et eorum quemlibet in solidum ad praesentandum et insinuandum sanctissimo domino nostro, Papae coetuique cardinalium electionem praedictam, eamque proseguendam cum potestate substituendi et clausulis consuetis, praesentibus ibidem Wilhelmo de Palude et Luyffrido de Hair, canonicis non capitularibus B. Mariae Trajectensis testibus, etc.

PROTESTATIO ECCLESIARUM.

Die lunae, mensis Septembris decima nona, mane hora terciarum et capitulari consueta, dicti domini praelati et capitula quinque ecclesiarum Trajectensium, in dicta domo capitulari minori capitulariter congregati allegarunt per os venerabilis viri Jacobi de Appelteren, decani Trajectensis, quod cum reverendissimus et illustrissimus princeps et dominus noster, dominus Henricus, Palatinus Rheni comes, dux Bavariae, electus Trajectensis, die mercurii

in festo S. Matthaei apostoli et evangelistae sit venturus et civitatem suam Trajectensem intraturus, proposuerunt, eum honorifice et reverenter, ut decet, acceptare, ac eidem debitum honorem et reverentiam impendere; et in eventum, quo confirmationem sanctae sedis apostolicae obtinuerit, omnes solempnitates debitas juxta librum camerae et consuetudines antiquas facere et juramentum recipere illique possessionem tradere, etc. In eventum vero, quo confirmationem praedictam nondum receperit, ex quo concorditer et unanimiter electus sit ipsamque electionem acceptaverit, eidemque, ut praefertur, consenserit et per talem consensum praestitum, verum matrimonium inter ipsum et sponsam suam, ecclesiam Trajectensem, contractum sit, proposuerunt motu proprio et non ad illius aut alicujus alterius requisitionem seu petitionem cum crucibus et vexillis ob singulares honores et reverentiam, sibi exhibendum, processionaliter eidem occurrere et obviare, ac eundem ad ecclesiam suam et chorum Trajectensem locumque capitularem ducere, eundemque rogare ut administrationem ecclesiae suae Trajectensis, tam in spiritualibus quam temporalibus acceptet, propter pericula et tribulationes, quotidie in patria hac vigentes et quae in dies vigeri formidantur, evitandum; ab eodem quoque juramentum de fideliter et debite administrando usque confirmationem sedis apostolicae obtentam, et possessionem veram et actualem ipsius ecclesiae Trajectensis ei tradendum exigere et recipere, ac eundem in possessionem aulae episcopalis inducere, protestando solempniter et expresse, quod haec omnia per ipsos sic factura non cedant in praedictum juris sui ad ipsam ecclesiam Trajectensem, nec etiam in contemptum sedis apostolicae fient, sed solum pro defensione et tuitione ecclesiae et patriae Trajectensis, etc. Super quibus, etc., praesentibus magistro Theodorico de Malsen, nuntio, et Wilhelmo Johannis testibus.

DOMINI INVITANTUR AD PRANDIUM CUM ELECTO.

Die martis, mensis Septembris vicesima, hora capitulari consueta, de mane, comparuerunt in domo capitulari minori ecclesiae Trajectensis, coram dominis trium statuum patriae inferioris Trajectensis capitulariter congregatis venerabiles et circumspecti viri, dominus Wolfgangus de Affensteyn, doctor et miles, Jacobus de Mynden magister curiae, et Adrianus de Rede, ex parte reverendissimi domini electi, deputati ad ipsos tres status, qui per os dicti domini Wolfgangi rogarunt et invitarunt dictos dominos trium statuum, ut feria quinta proxime ventura in die sancti Mauricii compareant ad prandendum cum praefato domino nostro electo ad prandium in ecclesia sancti Salvatoris.

INTROITUS REVERENDISSIMI DOMINI ELECTI PRIMUS.

Deinde die mercurii, mensis Septembris vicesima prima, ipsa die sancti Matthaei apostoli et evangelistae, intravit civitatem Trajectensem reverendissimus et illustrissimus princeps et dominus, dominus Henricus, Palatinus Rheni comes, dux Bavariae, electus Trajectensis, cum magnifico domino, domino Johanne Hannairt, oratore caesareae Majestatis, domino Gangulpho, comite Palatino, duce Bavariae, fratre suo juniore, domino . . . . . de Eysenborch, domino . . . . ., comite de Nova Aquila, domino Wilhelmo, domino de Renenberch, ac quam pluribus aliis comitibus, baronibus, militibus, militaribus et aliis nobilibus in magna multitudine cum pulcherrima comitativa et dioecesis et patriis Trevirensis, Coloniensis, Juliacensis, Clivensis, et aliis locis per portam *tollesteghe*, et descendit de equo suo ante domum consulatus Trajectensis; quam una cum dictis principibus ascendit pariter et nobilibus majoribus; et statim descendendo intravit cum eisdem ecclesiam parochialem ei-

vilem, vulgariter dictam: *die buerkerck*; in cujus sacristia armis se exiit et indutus fuit veste longa et superpellicio; et accesserunt ibidem domini decani majoris et sancti Salvatoris Trajectensis, tanquam duo seniores praelati ad sacristiam; qui eundem ibi cum debitis honore et reverentia receperunt; a qua exeuntes occurrerunt eidem ceteri praelati, canonici, vicarii, chorosocii ac singuli beneficiati, officiiati, chorales clerici et scholares dictarum quinque ecclesiarum Trajectensium super pontem urbis, dicti decani majoris et S. Salvatoris introduxerunt eundem dominum electum, processione praedicta procedente, in ecclesiam Trajectensem, in cujus medio altare quoddam praeparatum erat, cum reliquiis sanctorum suprapositis; ante quod altare idem dominus electus in loco ad hoc adaptato ad genua se prostravit et ibidem decantabantur reverendiss. *Martinus Abrahae*, cum prosa euphonias et antephonia: *Dominus Deus noster*, etc., cum prosa et collecta de sancto Martino, quam cantavit dominus decanus Trajectensis. Quo facto, duxerunt ulterius praelati et capitula dictarum quinque ecclesiarum eundem dominum electum cum dictis principibus et certis comitibus armis adhuc semper indutis, dempto domino Wolffgango, comite Palatino, qui armis se exiit in sacristia ecclesiae civilis una cum fratre suo, domino electo, ad domum capitularem majorem dictae ecclesiae Trajectensis, et ibidem singulis aliis, demptis oratore imperiali, fratre suo, nec non comitibus de Eysenborch, Nova Aquila, de Rennenborch, Empach, cancellario, et certis aliis majoribus nobilibus, praefati domini praelati et capitula per os domini Jacobi de Appelteren, decani Trajectensis, petierunt humiliter a dicto domino electo, ut dignaretur suscipere et acceptare administrationem ecclesiae suae Trajectensis in spiritualibus et temporalibus, propter varia pericula ipsi ecclesiae et toti patriae Trajectensi evenientia, ac juramentum desuper praestare. Ex tunc idem dominus electus, praevia aliquali deliberatione cum fratre et aliis suis consiliariis habita, tandem respondit per os domini doctoris Wolffgangi de Affensteyn in armis mile, quod ipse dominus electus jam dudum debitam in curia Romana fieri fecit et procuravit diligentiam pro confirmatione obtinenda, quodque desuper satis . . . . . receperat responsum, sperans, eandem in brevi sine aliquo impedimento recepturum; et ipse reverendissimus dominus electus, attendens et considerans pericula praedicta allegata, etc., contentus erat acceptare dictam administrationem ob rogatum et petitionem ipsorum dominorum praelatorum et capitulorum quinque ecclesiarum Trajectensium in vim concordis electionis per eos de persona sua, ut praemittitur, factae, et non alias aliter, neque alio modo, de quo protestabatur expresse, praestitoque juramento solito, dictam administrationem modo praemisso acceptavit; super quibus, etc., praesentibus ibidem dictis dominis principibus et nobilibus, nec non domino Adriano de Renesse majoris, domino Goesvino de Hatthem S. Salvatoris, domino Jacobo de Medenblick S. Joannis, dominis Wilhelmo de Palude, Anthonio de Amerongen, Andrea de Vinea et Luyffrido de Haer beatae Mariae ecclesiarum Trajectensium canonicis non capitularibus, Theodorico de Malsen et Wilhelmo Johannis testibus. Illico etiam dicti domini praelati et capitula per os saepedicti domini decani Trajectensis protestationem eorum alias die decima nona hujus mensis desuper factam renovantes, etiam denuo protestati sunt, et fuerunt, quod honores et reverentias dicto domino electo impensas et impendendas, ac quos et quas, eidem jam impenderunt et adhuc impendent, motu eorum proprio, etc., tanquam vero eorum sponso concorditer electo, et non alias impenderunt et impendent; et quod etiam in vim dictae concordis electionis, propter pericula, etc., eundem dominum electum rogarunt, ut administrationem ecclesiae suae suscipere dignaretur; super quibus etc., praesentibus eisdem testibus. Quo facto, dicti domini praelati et capitula duxerunt dictum dominum electum processionaliter ad chorum ecclesiae Trajectensis, cantantes et psallentes cum organis et vocis jubilo canticum laetitia: *Te Deum laudamus*, cum prosa: *Dominus conservet eum et vivificet eum*, et collecta de pace. Quibus peractis, praelati praedicti as-

sociarunt eundem dominum electum cum committativa sua praedicta ad palatium episcopale ipsum ibidem dimittentes etc., clavesque dicti palatii eidem assignantes.

PRANDIUM REVERENDISSIMI DOMINI NOSTRI TRAJECTENSIS.

Die vero jovis, mensis Septembris vicesima prima, idem reverendissimus et illustrissimus dominus electus, habuit tres status patriae inferioris Trajectensis, nec non quamplures deputatos nobilium et oppidorum patriae in prandio in ecclesia S. Salvatoris Trajectensis, et tractavit eos magnificentissime ad numerum quadringentorum et sexaginta octo; et non fuit alius potus quam vini; et in eodem prandio fuerunt omnes vicarii et chorosocii quinque ecclesiarum ac pastores vicecurati capitulorum et beneficiati aliarum parochialium ecclesiarum Trajectensium; et chorales quinque ecclesiarum successive cantarunt respective eorum carmina.

PROTESTATIO DOMINI ELECTI.

Die insuper veneris, mensis Septembris vicesima secunda, comparuit dictus reverendissimus et illustrissimus dominus noster electus, de mane, hora quasi decima ante meridiem, in domo capitulari ecclesiae Trajectensis majoris capitulo trium statuum ad hoc indicto, et proponi fecit coram eisdem dominis praelatis et capitulis quinque ecclesiarum, nobilibus et militaribus patriae Trajectensis inferioris ac consulatu Trajectensi, ibidem capitulariter congregatis, per os domini Wolffgangi, militis et doctoris, quod, cum reverendissimus in Christo pater et dominus, dominus Philippus, episcopus Trajectensis, felicitis recordationis defunctus tempore vitae suae diversis involutus fuerit debitis, quodque executores per eum deputati executionem testamenti ipsius domini Philippi acceptare denegarunt, non intenderet se de bonis per eum relictis intromittere, neque debitoribus satisfacere in aliquo, sed de debitis cum consilio, consensu et ordinatione suorum statuum pro conservatione et utilitate patriae contractis, libenter velit facere juxta consilium et ordinationem statuum suorum, de quo protestatus fuit ac protestabatur expresse; super quibus, etc., praesentibus ibidem in praesentia illustris domini Wolffgangi, fratris sui, domini de Empach, domini de Rennenberch, et aliorum multorum nobilium, magistro Theodorico de Malsen et Wilhelmo testibus, etc., aliisque canonicis non capitularibus.

TRADITIO SIGILLORUM DOMINO ELECTO FACTA.

Die sabbati, mensis Septembris vicesima tertia, venerabilis dominus Jacobus de Appelteren, decanus Trajectensis, coram reverendissimo domino electo Trajectensi in palatio episcopali assignavit eidem sigilla, per eum post mortem dicti domini Philippi, episcopi, recepta; quae idem dominus electus benigne recepit, agendo eidem gratias de administratione desuper habita; et post deliberationem praehabitam idem dominus electus tradidit dicta sigilla venerabili viro, domino Thomae de Nyekereke, chorepiscopo, committens sibi dispositionem eorundem, nec non sigilla vicariatus, officiolatus et ad ordines, per eundem dominum Thomam, chorepiscopum et vicarium recepta et acceptata.

ACCEPTATIO JURISDICTIONIS TEMPORALIS IN ZEYST PER PULSUM CAMPANAE.

Eodem die, hora vespere, reverendissimus et illustrissimus dominus noster, electus comparens cum oratore caesariae Majestatis, domino Johanne Hannart et domino Wolffgango, fratre, domino cancellario, doctore Affensteyn, in ecclesia parochiali in Zeyst, ac, facta oratione

ante summum altare, flexis genibus, coram venerabili sacramento, fecit oblationem in summo altari, tandem revertendo versus turrim, apprehendit funem campanae munda mappa circumdatam, pulsando campanam; quo facto, protestatus super hujusmodi actu per eum celebrato in vim concordis electionis et non alias aliter, neque alio modo, petens desuper instrumentum et instrumenta, praesentibus ibidem testibus praedictis et aliis quam pluribus.

INTRONISATIO SECUNDA CUM PRAESSENTATIONE CONFIRMATIONIS.

Anno etc., vicesimo sexto, die lunae, mensis Octobris quinta, hora tertia vel quasi post meridiem, reverendissimus dominus ac illustrissimus princeps et dominus, dominus Henricus, Dei et apostolicae sedis gratia electus et confirmatus Trajectensis, intravit equester cum suis nobilibus, officiat et sua comitativa civitatem suam Trajectensem, et descendit de equo suo ante domum consulatus Trajectensis, et cum suis consiliariis domum eandem ascendit et ad instantiam superiorum ejusdem civitatis privilegia et statuta ejusdem civitatis approbavit ac alia juxta antiquam consuetudinem ejusdem more consueto peregit, et descendendo ad sacristiam ecclesiae beatae Mariae civilis Trajectensis se transtulit: ibidemque armis suis depositis et indutis vestibus talaribus, etc., religiose inter venerabiles dominos, dominum Amilium de Nyevelt decanum majoris, et dominum Johannem Slachecken praepositum beatae Mariae ecclesiarum ductus, processione quinque ecclesiarum processionaliter in albis praecedente, majorem ecclesiam Trajectensem intravit, clericis et cantoribus reverendis. *Martinus Abrahæ* cum antiphona: *Domine Deus noster*, cum versiculo et collecta per decanum Trajectensem decantatis et tandem ad domum capitularem ejusdem ecclesiae majorem introduxerunt, concomitantibus consiliariis, militaribus et superioribus civitatis Trajectensis; tandem militares et superiores civitatis se respective ad cameras suas transtulerunt, et seclusis omnibus ex domo, demptis consiliariis idem dominus noster reverendissimus coram praelatis et canonicis quinque ecclesiarum, literas apostolicas confirmationis suae ibidem praesentari et exhiberi fecit per nobilem virum Jacobum de Amstel et Mynden, petens in vim literarum apostolicarum ad possessionem episcopatus Trajectensis cum solemnitatibus debitis admitti. Literis igitur apostolicis confirmationis ibidem per Wilhelmum Johannis, secretarium majoris ecclesiae, lectis, idem dominus noster reverendissimus et illustrissimus princeps ad cameram suam in eadem domo capitulari contiguam se cum suis consiliariis retraxit, ductus ad eandem per praelatos, et, praehabita aliqua deliberatione, fuit reductus iterum ad locum suum in dicta domo capitulari et ad possessionem episcopatus receptus, praestito per eum juramento consueto corporaliter ad sancta Dei evangelia. Quo facto, vocatis militaribus et superioribus civitatis, ibidem respective ex cameris suis comparantibus fuerunt successive lectae litera patriae, nec non litera obligatoria, seu anno duodecimo concepta et sigillata. Quas quidem literas idem dominus noster approbavit, ac literas desuper expeditas, ibidem suo sigillo sigillari fecit et mandavit. Quibus peractis, canonicis et praelatis, processionaliter ad chorum dictae majoris ecclesiae procedentibus, idem dominus noster reverendissimus ductus fuit ad chorum et ibidem in sede cathedrali ejusdem chori collocatus in signum verae, realis, corporalis et actualis possessionis dicti episcopatus Trajectensis et ibidem cantantibus et psallentibus cum organo et vocis jubilo: *Te Deum laudamus*, cum antiphona: *Da pacem, Domine, in diebus nostris*, cum versiculo et collecta, quam dictus dominus decanus legit. Qua finita, dicti domini praelati duxerunt eundem dominum nostrum reverendissimum ad palatium suum episcopale. Acta fuerunt haec in locis praescriptis, praesentibus ibidem nobilibus eximiis et spectabilibus viris Jacobo de Amstel et Mynden,

magistro Philippo Bourchairdt, cancellario, magistro Johanne Lump, doctore consiliario reverendissimi domini archiepiscopi Trevirensis, magistro Rutgero vander Kerck, Friderico Zeldenecker, et Ghysberto de Hardenbroeck reddituario (?), consiliariis, nec non dominis, Johanne de Venio majoris, Johanne de Goch S. Salvatoris, Henrico die Jonghe S. Petri, magistro Gobellino . . . . . S. Johannis, et Ludolpho vander Haer B. Mariae ecclesiarum Trajectensium canonicis non capitularibus.

BIJVOEGSELS.

I. GELOOFSBRIEF DER AFGEVAARDIGDEN AAN HET GENERAAL - CAPITTEL VAN WEGENS *MARGUERITE*, GOVERNANTE DER NEDERLANDEN.

Weerdigen, besonderen, goeden vrienden. Die eerwaardichste vader in Gode, den Eertsbisscop tot Palermo, hoofd van den secreten rade, Heere Adolf van Bourgoengen, heere van Bevre, onsen neve, ridder vander ordene, admirael vander zee, meester Gillis vander Blocquerie, zeghelaer des bisdoms van Ludyke, ende meester Joos Sasbout, allen raiden, ende meester Joris van Espleghem, secretaris van den Keyser, onsen heere ende neve, zenden wy jegenswoirdelyck, van wegen onsen voorsz. Heere by u, om de saken ende redenen wille, die zy u verclaren zullen, grootelicke concerneerende den eeren vanden Keyser ende die gemeyn profyte ende welvaart van zynen landen ende ondersaten ende vander kercke, staten, steden, lant ende stichten van Utrecht, ende vander suppoosten derzelve u ende anderen onse begeerten is van wegen als vooren, dat ghy die voorsz. 'sKeyzers gedeputeerden guedelycke gelooven ende hooren wilt, als ons, in dies zy u seggen ende verclaren sullen, en sulcks te bewysen tot den gemeyn welvaart, als de Keyser, onse heere ende neve, ende wy v gantslyck betrouwen, weerdighe, besonderen goeden vrunden. Onse Heere Godt sy met U. Geschreven t'Antwerpen den 21 April 1524.

MARGUERITE.

II. GELOOFSBRIEF DER AFGEVAARDIGDEN AAN HET GENERAAL - CAPITTEL VAN WEGENS *KAREL*, HERTOG VAN GELRE.

KAREL, Hertoch van Gelre, ende van Gulich, ende Grave van Zutphen.

Weerdige, hoochgeleerde, ende eerbare, lieve, aendechtige. Op onse guetliche schrift, wy onlanx aen u gedaen hebben, beroerende die electie, etc., schicken wy tegenwoordich

tot u den hochgeleerden ende getrouwen onsen lieven rade, meister Wynant van Aernhem, doctor etc., ende Heinrich die Groiff, erfvoocht van Erckelen, lantrentmeister, als ghy van zyn wail vorder vernemen wordt, guetlicken met gantser andecht begheerende, ghy dieselve onse rade hooren, volcomelyck, ghelyck ons selven, gelooven, ende in 't ghene sy u van onsent weghen seggende werden, u halden ende bewysen willen, als tot eer ende welvaert onser, uwer ende beider lantschappen 't best dienen ende behoeren; Dair an zal ons sonderlingh denckelich ende lieve geschien, ende willens met genaden erkennen ende t'allen tyden voor oigen hebben. Des versien wy ons also tot uwe liefden, die Godt almachtich bewaren moet. Gegheven binnen onser stat Zutphen opten ysten dach der maent mey, *nostro sub secreto*, anno 1524.

STUKKEN

BETREFFENDE

DE OVERGAVE DER TEMPORALITEIT

DOOR

BISSCHOP HENDRIK VAN BEIJEREN

AAN

KEIZER KAREL DEN VIJFDEN.

I. HET TRACTAAT VAN SCHOONHOVEN, 15 NOV. 1527., EN MINUTEN.

I. **H**enrick, van Gods gnaden elect ind confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ende heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn, ende hertoge in Beyeren, allen den genen, die dese jegenwoordige sullen sien, salut.

So wy onlanx in onse eygen persone over onse syde, ende den welgeboren heere Floris van Egmonde, grave van Buyren, etc., capiteyn-generael, ende heere Anthonis van Lalaing, grave van Hoichstraten, etc., stadhouder van Hollant, etc., onse neven, meester Gerart Mullart, meester van den requesten, ende Laurens Dublioul, yerste secretaris ende audiencier van den alredeurluchtigste, grootmogendste, onverwinlickste furst ende heere, heere Kaerle, van Gods genaden Roomsche keyser de vyfste, coninck van Spaengien, ende by de deurluchtigste, hoechgeboren, mogendste furstinne ende vrouwe, vrouwe Margriete, certshertoginne van Oistenryck, hertoginne ende gravinne van Bourgoengen, etc., keyserl. Maj. moeye, ende voor hem regente in synen landen van herwaertsover, onse lieve nichte, van wegen der voersz. keyserl. Maj. gedeputeerde, mit speciaal commissie ende volcomen macht, waer af ons deuchdelyck gebleken is naer diversche communicatie in sekeren articulen overdragen, geaccordeert ende overcomen syn, als hier nae volgt:

Artyckelen, overdragen ende geaccordeert in de communicatie tot Schoonhoven gehouden, tusschen den hoochweerdichsten, hoochgeboren, deurluchtigen furst, Henryck, van Gods gnaden elect ende confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ende heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn, ende hertoge van Beyeren, in synre genaden persone, aen d'een syde; ende den welgeboren, mogenden heeren, heere Floris van Egmonde, grave van Buyren, etc.,

capiteyn-generael, ende heere Anthonis van Lalaing, grave van Hoichstraten, etc., stadthouder ende gouverneur van Hollant, ridders van den ordene, Gerart Mulart, meester van den voersz. ordene, ende yerste secretaris ende audiencier, als raden van den keyser, daertoe gedeputeert van wegen myne genadichste vrouwe, eerstherzoginne van Oistenryck, hertoginne ende gravinne van Bourgoengen, des keyzers moeye, ende voer hem regente in syne landen van herwaertsover, in den name der keyserl. Maj., over d'ander syde.

In der eersten, dat myne voersz. genadichste vrouwe, van wegen als boven, mynen voersz. genadigen heere van Utrecht, tot betalinge van synen ruyteren ende knechten, ten vier en twintichsten dach van de jegenwoordige maent november in gereeden penningen leenen sal, die somme van sestien duysent currente guldens, van XL. grooten Vlaems den gulden, ende dat op al sulcke verseeckerheyt, belofte ende conditie, als de brieven, die myn voersz. genadige heere van Utrecht van der date van den vyftienden dach der voersz. maent onder syn genaden hantteycken ende segel, de voorgenoemde gedeputeerde der keyserl. Maj. dair af geleverte ende gegeven heeft; dat myne voersz. genadichste vrouwe, van wegen als voren, mynen voersz. genadigen heere van Utrecht sal doen furniëren binnen der stadt van Antwerpen, by handen Geryts Sterck, coopman, aldaer residérende, van maende tot maende, altyt ten eynde van elcke maent, tot vyf maenden toe, innegaende opten vier en twintichsten van deser jegenwoordiger maent van november, ende uytgaende opten vier en twintichsten aprilis naestcomende incluyt, die somme van vyf duysent currente guldens van XL. grooten, bedragende voer die voersz. vive maenden ter somme toe van vyf ende twintich duysent gulden, van den prys als boven, om daermede te onderhouden duysent knechten, ende dat op al sulcke verseeckerheyt ende conditie, als de brieven, die myn genadige heere van Utrecht gehantteyckent ende besegelt ende van den date als voiren den voersz. gedeputeerden der keyserl. Maj. geleverte ende overgegeven heeft; dat indien de keyserl. Maj. mitten coninck van Vranckryck tracteert, syne Maj. in dien gevalle mynen genadigen heere van Utrecht in den tractaet sal comprehendéren, ende syn vermoegen doen, op dat myn voersz. heere van Utrecht gerestitueert sy tot synre steden van Utrecht ende van Hasselt, hem by den furst van Gelre boven tractaet genomen, ende in gevalle de keyserl. Maj. ende den coninck van Vranckryck binnen de voersz. vyf maenden niet en tracteerden, ende myn genadige heere van Utrecht binnen middeler tyt niet en ware uytter jegenwoordiger oorloghe, in dien gevalle myn genadichste vrouwe, van wegen als boven, sal myn voersz. heere van Utrecht naer expiratie der voersz. vyf maenden sulcke assistentie doen, als heurer beyder genaden binnen middelre tyt overdragen sullen; dat so wanneer myn genadichste vrouwe van wegen de keyserl. Maj. eenige gedeputeerden sal willen ordonnéren, om mitten staten van den Overgestichte te communicéren, dat myn genadige heere van Utrecht oick van syn raden mede ordonnéren ende deputéren sal, mit al sulcke last ende commissie, als heurer beyder genaden oick overdragen sullen, dat myn genadichste vrouwe van wegen de keyserl. Maj. die arresten van den goeden van den staten ende luyden van der stadt ende Nedergestichte van Utrecht in des keyserl. Maj. landen gedaen, sal doen continuéren ende onderhouden, sonder hantlichtingen van den selven goeden te doen oft gedoegen gedaen te werden, ter tyt toe denselven van Utrecht gefurniert ende voldaan sullen hebben die conventie, die de gedeputeerde van mynen genadigen heere van Utrecht ende de heuren samentlycke mitten gedeputeerden van de keyserl. Maj. binnen der stadt van Mechelen gedaen hebben.

Aldus geaccordeert ende gesloten by mynen voersz. genadigen heere van Utrecht, ende de voersz. heeren ende gedeputeerden, van wegen als boven. Oirconde heurer hantteyckenen, hier onder gestelt, opten XV. dach van november, XV^c. seven ende twintich. *Den selven artheyckelen onderteyckent:* HENRICUS, FLORIS, A. DE LALAING, G. MULART ende L. DUBLOUL.

So is, dat wy, willende in goeder trouwe mitter voersz. keyserl. Maj. procedéren, geloofd hebben ende by dese op onse trouwe, ende eere, ende in furstlycke woorden gelooven allen den voersz. articulen, ende een ygelic van dien in allen heuren punten te furnieren, te volcomen, ende onverbreeclic t'onderhouden, sonder ymmermeer daer tegens te comen ofte doen comen, noch gedoogen gecomen of gedaen te worden by ons, noch by anderen, directelyck of indirectelyck, in wat maniere dat het sy, al sonder arch ende list.

In kennisse van desen, soe hebben wy desen onsen segel aen desen selven doen hangen in der stadt van Schoonhoven, opten XV. dach van november, anno XV^c. seven en twintich. *Aldus onderteyckent: HENRICUS, ende stont opte ploye geschreven: collatie is gedaen.*

2. Henrick, van Gods genade elect ind confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ind heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn, ind hertoch in Beyeren, allen den genen, die desen jegenwoordigen sullen sien, saluyt.

Also die allerdeurluchtigste, grootmogendste, onverwinlyckste furst ende heere, heere Kaerle, van Gods genaden Roomsche keyzer de vyfste, coninck van Spaengien, van beyden den Sicilien, etc., certshertoge van Oistenryck, etc., hertoge van Bourgoengen, van Brabant, etc., grave van Vlaenderen, Artois, Henegouwe, Hollant, Zeelant, etc., heere van Vrieslant, om ons te subveniéren in onsen grooten, swaren ende lastigen affairen, ende tot praeservatie van ons, onse landen, heerlicheden, ende getrouwen ende gehoorsamen ondersaten, van den invasien, die welcke onse ongehoorsame ende wederspannige ondersaten onser stadt van Utrecht, ende die furst van Gelre, heur adhaerent, deur heuren onredelycken voornemen hem gevordert ende gepynt hebben, ende dagelycx so langs so meer pynen ende vorderen te doene tegen ons ende onse voersz. getrouwe ende gehoorsame ondersaten, daertoe, tot reductie van onse voersz. stadt, ende ongehoorsame van Utrecht tot onderdanicheyt ende om weder in onse handen te gecrygen onse stadt van Hasselt, die welcke die voersz. furst van Gelre boven tractaet by verrassinghe ingenomen ende ons deselve afhandich gemaect heeft, tot onse seer naerstige versoek ende begerte ons geleent ende realyck heeft doen leveren in gereden penninckgen, die somme van sestien duysent guldens, tot XL. grooten Vlaems 't stuck, die wy in baren gelde bekennen ontfangen te hebben; So ist, dat wy syne keyserl. Maj., of syne erven ende nacomelingen, heeren oft vrouwen van syne Majestyts landen van herwaertsover, voor ons ende onse successeurs electen geyppotheciert, geaffecteert ende verbonden hebben, ende by desen tegenwoordigen ypothequéren, affectéren ende verbinden, alle die temporale goeden van denselven onsen bisdom, ende specialyck onse sloten, huysen ende heerlyckheden van Abcoude ende ter Eem, mit allen den hoocheyden, heerlicheyden, luyden, landen, erven ende dependentien daertoe behoorende, niet daarvan uytgescheyden. Ende de welcke sloten, huysen, ende heerlicheyden van Abcoude ende ter Eem, mit allen die goeden ende toebehoirten van dien, wy by onse trouwe, ende eere, ende in furstlycke woorden beloven de voersz. syne keiserl. Maj., syne voersz. erven ofte nacomelingen, ofte des commissie van hem hebbende, over te leveren ende in handen te stellen, als wy des versocht sullen wesen, om de selve huysen ende sloten mit hoeren voersz. toebehoirten by de voersz. keyserl. Maj., syne voersz. erven ende nacomelingen, heeren oft vrouwen van synen lande van herwaertsover, te houden ende te gebruycken mit allen den profyten, als heure eygen goeden, ter tyt toe wy of onse nacomelingen hem luyden sullen gerestitueert ende betaelt hebben in geréden penningen, tot enen male de voirsz. somme van sestien duysent currente gulden, ten pryse voersz., in goeden gouden of silveren penningen, als in des keyserl. Maj. Nederlanden nu gevalueert syn ende ganck hebben. Ende tot méerder verseeckerheyt des keyserl. Maj. hebben wy bevolen ende geordonneert, bevelen ende ordonnéren by desen, onsen capiteynen, van den selven onsen sloten ende heerlicheyden van Abcoude ende ter Eem, tegenwoordich ende toecomende, by heuren so-

lemnelen cedt te gelooven ende te swéren in handen van den grave van Buyren, als capiteyn-generael, ende van den grave van Hoochstraten, als gouverneur ende stadthouder van Holland, ende elck van hem, oft andere gecommiteerden van de keyserl. Maj., of syne voersz. erven, de voersz. sloten mit heuren toebehoirten over te geven in handen van de keyserl. Maj., of van synen erven, of van heuren gecommiteerden, als sy des van wegen de keyserl. Maj., of van syne voersz. erven versocht sullen wesen, ende onsen officieren ende ondersaten, onder den selven huysse geseten, dat sy der keyserl. Maj., of synen erven, swéren ende obediéren, terstont als die voornoemde huysen ende sloten hem geleverd sullen wesen, sonder daeromme enich vorder bevel van ons te verwachten van desen jegenwoordigen. Ende indien de voersz. onse huysen ende sloten van Abcoude en ter Eem, mitten goeden ende heerlicheyden daertoe behorende, beide of een van dien ons afhandich gemaect werden, by wat middele dat het ware, dat Godt behoeden wille, daerby wy deselve huysen of enich van dien niet leveren en mochten, in dien gevalle, ende tot meerder verseeckerheyt der keyserl. Maj., of syn erven, beloven wy, de voersz. keyserl. Maj., syn erven ende nacomelinghen, andere sloten, huysen ende heerlicheyden van onsen bisdomme ende gestichte van Utrecht te leveren, van gelycken sterckten ende profyte van renten ende andersins, als de voersz. huysen ende sloten, ende heerlicheyden van Abcoude ende ter Eem syn, oft die gene van den tweeën, die ons afhandich gemaect mochten wesen, ende wy niet leveren en souden mogen.

Ende van al des voersz. beloven wy voorts onse uysterste naersticheyt getrouwelick te doen an den staten van onsen gestichte oft an den ghenen van hem, dient behoren sal, ten eynde dat sy tot desen onsen jegenwoordigen verbant mede heuren consent dragen, ende daer af oick geven heure brieve in goeden forme. Ende dat wy van dit voerz. verbant oick sullen vererygen consent, approbatie, ende ratificatie van onsen heyligen vader den Paus t'allen tyden, als wy des van wegen de keyserl. Maj., of syne voersz. erven, versocht sullen hebben. Des al sonder fraude of argelist.

In kennisse van desen, so hebben wy desen jegenwoordigen met onser hant ondergeteykent, ende onsen segel aan den selven doen hangen. In der stadt van Schoonhoven, opten XV. dach in november, anno XV^c. seven en twintich. *Aldus geteykent onder de ploy: HENRICUS.*

3. Henrick, van Gods genaden elect ind confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ind heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn, ind hertoge in Beyeren, allen den genen, die dese jegenwoordige sullen sien, saluyt.

Also die alrederluchtigste, grootmogendste furst ende heere, heere Kaerle, van Gods genade Roomsche keyser de vyfste, coninck van Spaengien, van beiden den Sicilien, etc., eertshertoghe van Oistenrycke, etc., hertoghe van Boergoengen, van Brabant, etc., grave van Vlaenderen, Artois, Henegouwe, Holland, Zeelant, etc., heere van Vrieslant, etc., om ons te subvniéren in onse groote, sware ende nootlycken affairen, ende sonderlinge tot defensie ende reservatie van ons, onse landen ende heerlicheyden, ende getrouwen ende gehoorsame ondersaeten, van der invasiën, fortsen, violentien, ende overdaden, de welke onse ongehoorsame ende wederspannige ondersaten, onse steden van Utrecht ende die furst van Gelre, heere adhaerent, deur heuren onredelicken voornemen hem gevordert ende gepijnt hebben, endē dagelyx so langs meer vorderen en pynen te doen tegen ons, onse voersz. landen ende gehoorsame ondersaten, daertoe tot reductie van onse voersz. stede ende ongehoorsame van Utrecht tot onderdanicheyt ende weder in onsen handen te geerygen onse stede van Hasselt, de welke de voersz. furst van Gelre boven tractaet by verrassinghe ingenomen, ende ons deselve afhandich gemaect heeft, tot onser seer naerstiger versoeck ende begeerte geconsenteert heeft, te leenen de somme van vyf en twintich duysent currente guldens, tot XL. grooten Vlaems 't stuck, ende die ons te furniéren ende te leveren

in den stede van Antwerpen, by handen van Gerardus Sterck, coopman, aldaer residérende, binnen vyf naestcomende maenden, ingaende den vier en twintichsten dach van deser jegenwoordiger maent November ende uytgaende den drie en twintichsten Aprilis naestcomende, by gelyke portien, te weten, t'elcker maent en in't eynde van dien vyf duysent der voersz. guldens, om deselve penningen beneven tot onderhout ende betaëlinge van duysent knechten den voersz. tyt van vyf maenden geduyrende, welcke wy in onsen dienst aengenomen hebben, jegens onse ongehoirsame ende heuren adhaerenten, al om daervan noode wesen sal; So ist, dat wy in goeden trouwe beloofd hebben ende beloven by desen onsen brieven, de voersz. keyserl. Maj., of syne keyserl. Maj. erven ende nacomelingen, die voersz. somme van vyf en twintich duysent guldens van den voersz. pryse, ofte so vele als wy van de voersz. somme ontvangen sullen hebben, blyckende by onser quitancie, wederom te restituëren ende te betalen naer expiratie van den jegenwoordigen oorloge, als wy des van wegen de keyserl. Maj., oft synen voersz. erven vermaent sullen wesen, ende dat in goude oft silvere pennin ghen en tot al sulcken prys, als die by der lester ordinantie van der keyserl. Maj. op 't stuck van der munte gevalueert ende nu loop ende cours hebben; daertoe verbindende, affectérende, ende ypothequérende by desen allen den temporalen goeden van onser kercke, bisdom ende gestichten van Utrecht, tot conservatie oft reductie van den welcken wy nootlyck georsaect syn geweest dese penninghen te ontleenen. Dit al sonder arch ende list.

In kennisse van desen so hebben wy desen jegenwoordigen mit onser hant geteyckent ende onsen segel hier aen den selven doen hangen. In der stadt van Schoonhoven opten vyftienden dach van november, anno XV^c. seven en twintich. *Aldus geteyckent onder de ploy:*
HENRICUS.

4. Henrick, van Gods genaden elect ende confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ende heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn, ende hertouch in Beyren, allen den genen, die desen onsen brieff sullen sien, salut.

Doen te wetene, dat wy, anmerckende die vruntschap, hulpe ende bystandicheyt, die de alre- deurluchtichste, grootmogendste, onverwinlickste furst ende heere, heere Kaerle, van Gods genade Roomsche keyser de vyfste, coninck van Spaengien, van beyden den Sicilien, etc., eerts- hertoge van Oostenryck, etc., hertoge van Bourgoengen, van Brabant, etc., grave van Vlaenderen, Artois, Henegouwe, Hollant, Zeclant, etc., heere van Vrieslant, etc. ons bewyst ende doet in onse nootlycke affaïren, so hebben wy syne voersz. keyserl. Maj. ende syn erven in syn Maj. landen van herwaertsover, geconsenteert ende consentéren by desen, in gevalle wy aflyvich werden, sonder van onse kercke ende bisdom van Utrecht gedisponeert te hebben, dat onse sterckte, dië wy op de Vaert hebben doen maecken, alsdan van stonden aen na onse aflyvicheyt geleverd ende gestelt sal werden in handen van syne keyserl. Maj., oft synre voersz. erven, oft van heuren gecommiteerden. Ende op dat ons voersz. consent ten effect gebracht werde, hebben wy geloofd ende beloven op onse trouwe ende eere by desen, dat wy van onsen capiteynen opte Vaert jegenwoordich ende namaels wesen sal, ter eedt sullen nemen, dat sy in gevalle van onse voersz. aflyvicheyt, sonder van onse voersz. kercke ende bisdom gedisponeert te hebben, sy alsdan de voersz. sterkte op de Vaert realyck ende by effecte leveren sullen in han- den der voersz. keyserl. Maj. ende synre voersz. erven, ofte van heuren gecommiteerden. Ende dat de voersz. capiteynen van 't zelfde also te doene andere gelycke eedt ende geloofte doen sullen in handen van de keyserl. Maj., syn erven, ofte heuren gecommiteerden, als sy des van keyserl. Maj. wegen, oft syn voersz. erven versocht sullen wesen, ende 't selve be- velen wy by desen den voersz. capiteynen, also te doen. Dit al sonder fraude, arch, of list.

In kennisse van desen, so hebben wy desen jegenwoordigen mit onsen hantteycken onder-

teyckent, ende onsen segel hier aen den selven doen hangen. In der stadt van Schoonhoven op den vyfthiensten dach in november, anno XV^c. seven en twintich. *Aldus geteyckent onder de ploy: HENRICUS.*

5. Henrick, van Gods genaden elect ende confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ende heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn, ind hertouch in Beyeren, allen den genen, die dese jegenswoordige sullen sien, salut.

Doen te wetene, dat wy, aensiende die vruntscap ende bystandicheyt, die de alderdeurluchtigste, grootmogendste, ende onverwinlickste furst ende heere, heere Kaerle, van Gods genaden Roomsche keyser de vyfste, coninck van Spaengien, van beiden den Sicilien, etc., eertshertoge van Oistenryk, etc., hertoge van Bourgoengen, van Brabant, etc., grave van Vlaenderen, Artois, Henegouwe, Hollant, Zeelant, etc., heere van Vrieslant, etc., ons bewesen ende gedaen heeft, ende dagelycx bewyst ende doet in onse nootlycke affairen in diversche manieren, 't selve gemerct, hebben wy op onse eere, ende trouw, ende in furstelycker woorden gelooft ende by desen gelooven, onsen rebellen ende wederspannigen in onser stadt van Utrecht nimmermeer tot eenigen tractaet t'ontfangen noch insgelycx mitten furst van Gelre, noch yemant anders eenige alliantie, verhandt ofte tractaet te maken ofte aen te gaen, ten sy by weten, wille ende consente van synre keyserl. Maj., ofte van der deurluchtigste, hooggeboren furstinne ende vrouwe Marguerite, eertshertoginne van Oistenryk, hertoginne ende gravinne van Bourgoengen, des keyserl. Maj. moeye, ende in syne Maj. landen van herwaertsover regente, onse lieve nichte, in den name derselver keyserl. Maj.; des en sal de keyserl. Maj. oock geen tractaet maken noch aengaen mitten voirsz. furst van Gelre, noch mit dien van onser stadt ende gestichte van Utrecht, dan by onsen wille ende consent, ende tot desen hebben wy voorts gelooft ende geloven als voren, dat wy onse kercke ende bisdom, noch den gestichte van Utrecht in't geheel, noch in't deel nyemant, wie hy sy, transporteren, resigneren, overgeven ende by eenich ander middel laten sullen, ten sy by wille, weten ende consente van de voersz. keyserl. Maj., ofte synen erven in synen landen van herwaertsover, maer dat wy onse voersz. kercke, bisdom ende beyde de gestichten van Utrecht mitten toebehoirten van dien, tot vermaninge ende versoeck van de voersz. keyserl. Maj., ofte synen erven genomineert sal worden; ende dat overmits behoirlycke recompensie, sulcx als wy mit syne keyserl. Maj., syn erven, ofte heuren gecommiteerden overcomen sullen; welverstaende, indien wy om enighe saecken onse voersz. kercke, bisdom, ende gestichten laten ende overgeven willen, al eer wy van wegen der keyserl. Maj., of syn erven daertoe versocht werden, dat in dien gevalle, de keyserl. Maj., of syn erven, binnen jaers, naer dat wy hem, of der voersz. deurluchtichsten furstinne en vrouwe regente, oft andere heure stadholders in den lande van herwaertsover 't selve vercundicht sullen hebben, schuldich sulken wesen ons te noemen ende verclaren die personaige, tot wiens behoef sy begeren souden, wy onse voersz. kercke, bisdom ende gestichten overdragen ende resigneren sullen, ende binnen den selven jaere mit ons te tracteren ende te overcomen van de voersz. behoirlycke recompensie, ende versekert synde van de voersz. recompensie, so geloven wy, als boven, van stonden aen, onse voersz. kercke, bisdom, ende beyde de gestichten van Utrecht met heure toebehoirten, te laten ende te resigneren, tot behoef van den genen, die ons van wegen als voren genomineert sal wesen, ende den selven daertoe realycken ende by effecte overleveren alle onse steden, sloten, blockhuysen ende andere stercten, so wel die sterete nu op die Vaert wesende, die wy geheel en sonder afbreecken doen bewaren sullen, als andere, egheen daer of uytgesceyden. Hebben noch hier en boven belooft ende beloven by desen, indien de furst van Gelre der keyserl. Maj. landen van herwaertsover, oft enich van dien, invadeerde, dat wy in dien gevalle onse voersz. steden, sloten, blockhuysen, ende

andere sterckten, die wy in onsen handen hebben oft hebben sullen, die sterckte op die Vaert so wel als d'andere, die keyserl. Maj., syn erven, oft heuren stadthouders, capiteynen, ruyteren ende knechten openen sullen, om daer in ende uyt te ryden, ende uyt deselve den voersz. furst van Gelre ende syne hulpers ende toestanders by alle wegen ende manieren te mogen beschadigen. Des sullen de keyserl. Maj. ende syn erven gehouden syn, heuren steden, sloten ende sterckten, op die frontieren van Gelre liggende, ons ende onsen capiteynen, ruyteren ende knechten op te doene, indien wy mit hem in oorloge syn, 't selve al, sonder schade, cost ende last van den ondersaten aen beyden syden. Alle dingen sonder argelist.

In kennisse van desen, so hebben wy desen jegenwoordigen mit onser hant ondergeteykent ende onsen segel aen den selven doen hangen. In der stadt van Schoonhoven, opten XV dach november, anno XV^c seven en twintich. *Aldus geteykent onder de ploy: HENRICUS.*

II. HET TRACTAAT VAN DORDRECHT,

12 FEBR. 1528.

Henrick, van Gods genaden elect ende confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ende heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn, ende hertouch in Beyeren, allen den genen, die desen jegenwoordigen sien sullen, saluyt.

Soe wy onlanx in onsen eygen persone ende voer ons selven over een syde, ende den welgeboren heer Floris van Egmonde, grave van Buyren, heere van Yselsteyn, sinte Martensdyck etc., capiteyn-generael, etc., ende den heere Anthonis van Lalaing, grave van Hoochstraten, heere van Montigny, van Culemborch etc., gouverneur ende stadthouder van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, etc., onsen neven, ridders van der ordene van den gulden-vliese, heere Nicolas Everardi, doctor, president van Hollant, meester Gerart Mulart, meester van den requesten in den secreten ende grooten rade, ende Laurens Dublioul, heere van der Sart, griffier van der voersz. ordene, ende eerste secretaris ende audiencier van den alderdeurluchtichste, grootmogendste ende onverwinlickste furst ende heere, Kaerle, van Gods genaden Roomsche keyser de vyfste van dien name, coninck catholyck van Spaengien etc., eertshertoghe van Oistenryck, hertoghe van Bourgoengen, van Brabant, van Limburch, van Luxemburch, van Gelre, etc., grave van Vlaenderen, van Artois, van Hollant, van Zeelant, etc., in den name ende van wegen synre keyserl. Maj.; als hertoghe van Brabant ende grave van Hollant, daertoe speciaal bevel ende commissie hebbende, waer af ons deuchtelycken gebleken is, over d'andere syde, naer diverse communicatien in der stede van Dordrecht tusschen ons gehadt ende gehouden, in sekere articulen overdragen, veracordeert, overcomen, getracteert, ende gesloten hebben, als hierna volgt:

Dit syn al sulcke punten ende articulen, als den alderdeurluchtigsten, grootmogendsten furst ende heere, heere Kaerle, van Gods genaden Roomsche keyser de vyfste van dien name, coninck catholyck van Spaengien etc., eertshertoghe van Oistenryck, hertoghe van Bourgoengen, van Brabant, van Limburch, van Luxemburch, van Gelre, etc., grave van Vlaenderen, van Artois, van Hollant, van Zeelant etc., by syn gedeputeerden, daertoe speciaelyck gecommiteert, te wetene, heer Floris van Egmond, grave van Buyren, heere van

Yselsteyn, sint Martensdyck etc., capitein-generael, ende heere Anthonis Lalaing, grave van Hoochstraten, heere van Montigny, van Gulemborch etc., gouverneur ende stadthouder van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, ridders van synder ordene, heere Nicolas Everardi, doctor, president van Hollant, meester Gerart Mulart, meester van de requesten in den secreten ende grooten raden, ende Laurens Dublioul, heere van der Sart, griffier van der voersz. orde, ende syn eerste secretaris ende audiencier, alle syne Maj. raden, van synen wegen, als hertoge van Brabant ende grave van Hollant, over d'een syde, ende die hoochweerdigste, deurluchtichste, hoochgeboren, mogende furst, heere Hendrick, elect ende confirmeert t'Utrecht, coadjutor tot Worms, proost ende heere tot Elwangen, palsgrave by Rijn ende hertoge in Beyeren, in synre genaden persone, ten bywesen van synen raedt, over d'andere syde, getraceert, veraccordeert ende gesloten hebben, roerende ende aengaende den bisdom van Utrecht, ende die steden, sloten ende andere sterckten van dien in den Over- ende Neder-gestichte, ende heuren toebehoirten, met dat daer aen cleeft.

In den eersten, den voersz. elect ende confirmeert t'Utrecht, verstaen hebbende, dat Johan Mulart, rentmeester van Zallandt, Bourchart van Westerhalte, drossaert tot Vollenhove, Lubbert Mulart, scholt van Hasselt, opperste bevelhebber tot Geelmuysden, Johan Stellingck, casteyn in der Kuynre, van wegen der ridderscap, ende Geryt Kryt, Henrick Plaetman, raetsluyden, ende Henrick ter Spillen, secretaris der stad Deventer, Lubbert van Hathem, Geryt Bourchart, Jan van der Vecht, Tielman van den Veen, raetsluyden, ende Jan van Breda, secretaris der stad Campen, Johan van Herwarden, raetsman, ende Wernerus Puffelinck, secretaris der stad Swol, gedeputeerden van de voersz. drie steden, ende representerende die ridderscap ende die gemeyne steden ende landen van Overysseel, van wegen der voersz. ridderscap, steden ende gemeyne landen, tot heure ende des voersz. lande defensie ende praeservatie van den invasiën, fortsen, violentien ende oppressien van heere Kaerle van Gelre, nac diversche communicatiën by hemluyden gehadt mit den voersz. grave van Buyren, George Schenck, vryheer van Tautenburg, stadthouder in Vrieslant, den voornoemden meester Gerart Mulart, Joos Sasbout, raedt, ende meester Pieter van sinte Pieters, secretaris ordinarissen in Hollant, gedeputeerde van de keyserl. Maj., daertoe speciaal commissie hebbende, in tegenwoordicheyt ende weten van den hoochgeleerden heere Wolfganck van Afsteyn, stadthouder in den lande van Overysseel, ende Philips Burchart, cancelier des voersz. heere van Utrecht, beyde doctoren in de rechten, by rype raedt ende deliberatie, onder anderen beloofd hebben, dat sy luyden, ende die steden ende landen van Overysseel, so halt ende geringe hemluyden getoont sal wesen 't consent van den voersz. heere van Utrecht, den Keyser, onsen voersz. heere, als hertoge van Brabant ende grave van Hollant, voer hem, synen erven ende nacomelingen, heeren ende vrouwen van denselven landen, tot heuren erfheere ontfangen, ende solemnellycken voor heurlieder heere hulde ende cedt doen sullen, soe dat behoert, den voersz. heere elect aenmerckende, des voersz. is, ende mede dat hem, overmits de groote voorgaende oorloge ende costen, die hy gesustineert heeft, niet mogelyck en was syn voersz. ondersaten ende landen van Overysseel te defendéren ende te bescremen van den oppressien van den voernoemden heere Kaerle van Gelre, so hy sculdich was ende gaerne gedaen soude hebben, ende daertoe anders geen raet en wiste, om beters wille ende tot behoudnisse van syne voersz. landen ende ondersaten, ende tot praeservatie van de geheele destructie ende ruyne van hemluyden, op heuren bidden ende begéren, soo sy sich selfs niet en wisten te defendéren noch te bescremen, want sy so seer benauwt waren, ende so verre gecomen, indien sy egheen hulp noch troost gecregen en hadden, dat die noot se gedrongen soude hebben, sich in viander handen te moeten ergeven, heeft geconsenteert, dat syne voersz. ondersaten, vasallen, steden, sloten, sterckten, ende andere vlekken, ende alle die

luyden ende lande van Overysse; mit alle hoere toebehoerten niet daer van uytgesceyden, voor hem, heuren erven ende nacomelingen in den voersz. landen, hem luyden overgegeven, in handen van den Keyser voersz., als hertoghe van Brabant ende grave van Hollant, voor hem, synen erven ende nacomelingen, heeren ende vrouwen van den voersz. landen, ende den selven tot haren erfheere ende natuerlycken prince ontfaen ende nemen, hulde ende eedt doen sullen, als dat behoert. Ende tot dien eynde soe heeft den voersz. heere elect ende confirmeert t'Utrecht den voersz. ridderscap ende steden, allen den vasallen, luyden ende landen van Overysse, mit heuren toebehoerten in 't generael, ende ygelick van dien in 't particulier, soo wel syn drossaten, casteleynen, capiteynen van den voersz. steden, sloten ende andere sterckten, die rentmeesteren ende alle syn officieren, als andere syne luyden ende ondersaten aldaer, egheen daer af uytgesteken, gequyt, ontlast, ende geabsolveert van der subjectie, obediencie ende obligatie, daer inne sy ende ygelick van hem aen syne genade verbonden syn geweest, als aen heuren heere, ter cause van den eedt, die sy hem gedaen hebben, oft andersins in wat manieren dattet sy, ende daertoe, ende tot meerder seeckerheyt ende vasticheyt van de voersz. keyserl. Maj., heeft den voersz. heere van Utrecht, also vele syn genade te doen heeft, geccedeert, getransporteert ende overgegeven, cedeert, transporteert, ende geeft over by desen, syne voersz. vasallen, luyden, landen, steden, sloten ende sterckten, met den artilleryen ende munitien, die syn genade tot syn aencompst aen den bisdom van Utrecht vonden heeft, naer den inventaris, daer af synde, indien enighe daer sy, oock dien platten landen, domeynen, renten, ende allen incomen, profyten ende rechten, die hy aldaer gehadt heeft, niet daer van uytgesceyden, mit den chartulairen, registers, leenboeken, renteboeken, ende andere brieven, documenten ende schrifturen, daertoe dienende, ende dit tot behoef ende profyt van de voersz. keyserl. Maj., als hertog van Brabant ende grave van Hollant, ende diere erven ende nacomelingen, heeren ende vrouwen van den selven landen, des de voernoemde syn keyserl. Maj. gedeputeerde, aldaer jegenswoordich, tot behoef derselver syne Majesteyt, in de qualiteyt als boven, geaccepteert hebben, behouden den voersz. heere van Utrecht ende syn successoren hare geestelycke jurisdictie, alleenlyck in den landen van Overysse, behaltelyck dat die keyserl. Maj., die successoren den voersz. heere van Utrecht van dien temporalen goeden in Overysse behoerlyck ende naer gelegentheyte der saecken recompenseren sal; ootmoedelyck biddende, die voersz. heeren van Utrecht ons alderheylighste vader, den Pauwes 't selve voor bequaem te willen hebben, dat te approbieren ende te ratificieren; welke approbatie ende ratificatie, ende andere gratie, dispensatie, ende provisie, daertoe nootlyck wesende, mit den brieven ende bullen apostolycque, daerop dienende, die keyserl. Maj. aengenomen heeft tot synen cost ende last, ende sonder den voersz. heere van Utrecht cost ende last, te obtinieren ende te verwerven, ende den voersz. heere van Utrecht sulcker bewilliging ende cessien halve altyts scadeloes te halden. Ende so den voersz. heere van Utrecht, hier te voren uyt syn eygen wille gepresenteert, geaccordeert ende belooft heeft, ende nu van nieuws presenteert, accordeert ende belooft, syne kercke ende geheele bisdom van Utrecht te resignieren ende te transportieren in handen van onsen alderheylighsten vader den Paus van Romem, tot nominatie van den Keyser, tot allen tyden, als hy des van syne Maj. wegen versocht sal werden. Waerof veraccordeert is, dat selve geschien sal binnen 's jaers, van den eersten dach martii naestcomende, overmits redelycke recompensie, de Keyser by syne voernoemde gedeputeerde, aensiende die groote kosten ende lasten, die den voersz. heere van Utrecht ter cause van den oorloghe gesupporteert heeft, ende noch supportieren mochte, in recompensie ende erkentnisse van dien, uyt syn keyserl. Maj. eygen wille heeft den voersz. heere van Utrecht liberalyck gegunt die somme van dertich duysent karolus guldens, van XL. grooten Vlaems 't stuck, of die weerde van

dien in andere goede munte van goude of silvere, die te betalene, te wetene d'een derden-deel van dien in geréde penninghen, ten daghe dat den voersz. heere van Utrecht procuratie speciaal irrevocable, in behoerlicken forme, om syn bisdom voersz. resignéren in handen van voersz. onsen alderheylichsten vader, den Paus, tot nominatie van den Keysere, als voren, gepasseert ende overgelevert sal hebben in handen van syn Maj., of van den gedeputeerden derselver, dat tweede derdendeel binnen 'sjaers daeraen, ende het laeste derdendeel binnen een ander jaer daeraen naestvolgende. Waerof die Keyser den voersz. heere van Utrecht sal doen respondéren by den Fokers, den Hoochsteters, of den Welsers, coop-huyden van der Duytschen natic, residérende binnen der stat van Antwerpen, tot keure van den voersz. heere van Utrecht, ende die obligatie daerof, van den ghenen, die syn genade kiezen sal, besorgen, geven, ende leveren, binnen vier maenden tyts naestcomende. Ende mits desen, so heeft die voersz. heere van Utrecht, ter contemplatie van de keyserl. Maj., ende aenmerckende die groote kosten ende lasten, die syn genade ondersaten ende landen van Overysseel gehadt ende gedragen hebben, ter cause van den voersz. oorloghen, den selven quytgescholden ende geremittceert de somme van thien duysent gouden guldens, dewelcken hy hem huyden hier te voren in geréden penninghen geleent heeft, ende insgelycx des sy syn genade, ter cause van den precarien, schuldich ofte ten achteren wesen mochten. Ende die brieven van obligatie van den voersz. somme van thien duysent gulden in handen van de keyserl. Maj., of van syn voernomde gedeputeerde doen leveren, om deselve die van den Overstichte te restituéren; welverstaende nothans, dat syn genade sal mogen doen innen ende opbeuren sulck recht van précarien, als hem over die geestelycheyt in den lande van Overysseel competeert, daertoe keyserl. Maj. gedeputeerde synre genade bevelhebbers behulpelyck ende vorderlyck wesen sellen. Ende dat de keyserl. Maj. den drossaten, casteleynen, rentmeesters, ende andere ampt-huyden, ende officiers, ende allen anderen particuliere pachters ende schuldenaers van den voersz. heere van Utrecht in den lande van Overysseel in dien hebben sal, dat sy synre genade rekeninghe doen sullen van der administratie sy van synre genade wegen, of van syne genade goeden hier te voren gehadt, of in pachte of anders gehouden hebben, ende noch hebben of houden sullen, tot den eersten dach der maent mey naestcomende, ende syn genade betalinghe doen van des sy den selven by slote van rekeninghe bevonden sullen werden ten achteren te wesen, behalven den lasten ende schulden, daerop staende ende bewesen, ende so verre die rekeninghe ende betalinghe te doen aengaet; ende ter tyt toe sy deselve voldaan sullen hebben, sullen die ampt-huyden, officiers, pachters ende schuldenaers gehouden wesen in den eedt, dien sy syn genade daer af gedaen hebben, ende vorder niet, ende tot des voersz. is, sal onse alregenadichste heere den Keysere doen bewysen ende assignéren tot behoef des voersz. heeren van Utrecht, in recompensie van 't verlies ende schade, die synre genade lyden sal, overmits resignatie van synre voersz. bisdom, ende by den overgeven van den landen van Overysseel een jaerlyksche pensioen van drie duysent karolus gulden, ten pryse als voren, ende die doen wysen ende assignéren op die twee steden van Antwerpen ende van Mechelen, ende dien brieve van obligatie ende verseeckertheyt van den voersz. heere Utrecht versorgen, ende in syner genade handen doen leveren binnen vier maenden tyts naestcomende, van huyden 's daechs. Ende hoewel allen pensioenen, gemeentelick die, welke men in recompensie van enighen beneficien geeft ende assigneert, niet en plegen inne te gaen noch cours te hebben, dan op den dach van der resignatie van de beneficien, in recompensie van welcken die gegeven ende geassigneert worden; des niet te min de Keyser, onsen aldergenadichsten heere, aensiende dat die voersz. heere van Utrecht van der temporaliteyt van den lande van Overysseel, overmits 't overgeven ende transport van dien voortaan niet hebben en sal tot hulpe ende onderstant van syn genade staet, geconsenteert heeft, dat die

selve pensioen innegaen ende beginnen sal opten dach ende tyt den Keyser, in de qualiteyt als boven, ontfanen sal worden voor erfheere in den lande van Overysse, ende dat die selve pensioen betaelt sal worden van halve jare tot halve jare by gelycke portie; welverstaende ende in desen expresselyck besproocken, dat so wanneer die keyserl. Maj. den voersz. heere van Utrecht voorsien sal hebben van een beneficie, of ander pensioen, merckelyck beter dan den pensioen van drie duysent karolus guldens voersz., ende syn genade des seecker sy, dat alsdan die pensioen van drie duysent karolus guldens, bewesen op de steden van Antwerpen ende Mechelen, geëxtinguert ende te niete wesen sal. Ende daerenboven heeft den Keyser den voersz. heere van Utrecht gegunt ende toegeseyt duysent karolus guldens, ten pryse als boven, 'sjaers, die hem betaelt sullen worden tot al sulcken termynen als boven, so lange ende ter tyt toe syn genade die kercke ende bisdom van Utrecht mit dier toebehoerten overgegeven ende geresigneert sal hebben in handen van onsen alderheylighen vader den pauws, tot nominatie der keyserl. Maj., of syn speciaal procuratie daertoe irrevocable overgegeven als voren: dit al nae rate ende advenant van den tyde hierinne merckelyck besproken, veracordeert ende getraecteert, dat so wanneer de voersz. resignatie gescien sal, dat de voersz. heere van Utrecht alsdan verseeckert synde van syn recompensie van den voersz. bisdom, in der manieren als boven, alle die steden, sloten, blockhuysen, ende anderen, oock die beemden, bosschen ende anderen erven, insgelycx den cynsen, renten ende anderen goeden ende toebehoerten van der kercke ende bisdom van Utrecht, die hy alsdan in syn genade handen, bewindt, ende macht hebben sal, reëlyck ende by effecte overleveren ende geven sal in handen van den ghenen, die de keyserl. Maj. tot den voersz. bisdom genomineert sal hebben, of van dien gecommiteerde, al naer uytwysen dien tractate daer af gemaeckt in der stede van Schoonhoven, ende van den brieven daer af synde, van den XV. dach der maent november lestleden. Ende oft gebeurde, dat den voersz. heere van Utrecht, des God verhoede, aflychich worde voer en al eer hy die bisdom van Utrecht ende dier toebehoerten overgegeven ende geresigneert hadde in handen ende tot behoef als voren, in dien geval syn genade, aenmerkende die groote vruntscap, hulp ende bystandicheyt, die de keyserl. Maj. syn genade bewyst ende doet, ende belooft heeft te doen, tot synre keyserl. Maj. groote kosten ende lasten, heeft gewilt, geconsenteert ende geordonneert, dat in dien voersz. geval, alle die steden, sloten, blockhuysen, ende andere sterckten ende vlecken van der kerke ende bisdomme van Utrecht, dat blockhuis opte Vaert, als anderen, mitten artillerien ende munitien in denselven wesende, die hy ten dage van syn aflychicheyt in syn genade handen, bewindt, bevel, of macht hebben sal, in handen van de keyserl. Maj., of van synen erven, heeren ende vrouwen, in dese Nederlanden, of van heuren gecommiteerde, reëlyck geleverd, geset ende gestelt worde. Ende op dat sulcx gescie, so heeft den voersz. heere van Utrecht, op furstelycke trouwe ende eere, toegeseyt ende belooft, dat hy van allen syn hoofluyden, capiteynen, amptluyden ende bevelhebbers, nu synde ende die namaels wesen sullen, in den voersz. steden, sloten, blockhuysen, ende andere vlecken van de voersz. kercke van Utrecht, van de voersz. Vaert, als van den anderen, ende van een ygelick van dien, heuren solemnelen eedt nemen sal, of doen nemen, dat sy den voersz. steden, sloten, blockhuysen, ende andere vlecken, de Vaert, als andere, in handen der voersz. keyserl. Maj., syn voersz. erven, heeren ende vrouwen van de voersz. Nederlanden, of diere gecommiteerde, stellen, overgeven ende leveren sullen. Daertoe ordinérende den voersz. heere van Utrecht van nu den voersz. capiteynen van den voersz. steden, sloten ende anderen sterckten ende vlecken, van der Vaert, als anderen, dat sy van des voersz. es te doene, andere gelycke eedt doen sullen in handen der keyserl. Maj., syne erven, heeren ende vrouwen in desen Nederlanden, of van heuren gecommiteerden, als sy des versocht worden. Oock is veracordeert ende gesloten, dat die

keyser ende die voersz. heere van Utrecht geen appointement, noch tractate met heere Kaerle van Gelre ende syn adhaerenten, noch mitten staten van die steden ende Nederstichte van Utrecht aengaen noch maecten sullen, d'een sonder d'anders weten ende consente. Tot desen heeft den keyser den voersz. heere van Utrecht toegeseyt, dat, so wanneer die stede van Utrecht, tot obedientie gereduceert sal wesen, dat syn Maj. als dan den selven heere van Utrecht alle assistentie ende bystandicheyt doen sal omme syn betalinge te gecrygen van vier of vyf duysent guldens, of daer omtrent, die de staten van de voersz. steden ende Nederstichte syn genade sculdich ende ten achteren wesen mogen, ende dat syn Maj. als dan oock der voersz. heeren van Utrecht, officieren, dienaers, ende getrouwe ondersaten, geestelyck of weerlyck, die om synre genade wille verjaecht syn, oft heere verloren hebben, assistentie doen sal, om heerlieder beneficien, renten, ende andere heur erven te mogen recouvreren ende daeraf gebruycken, om by rechten gehalden ende voor gewalt bescermt te worden: ende des sal de keyserl. Maj. op syn cost ende metter macht den voersz. heere van Utrecht bystandicheyt ende assistentie doen, tot defensie synre genade personen ende landen in den Nederstichte van Utrecht, ende tot vercrygen der afgenomen steden ende vlekken van den selven sticht, als tot defensie van synre Maj. eyghene luyden ende landen, ende daer af niet aflaten, voeren die crych ende oorloghe een eynde hebben sal.

Aldus veraccordeert, getraceert, ende gesloten, by den hoochweerdichsten, deurluchtigen, hoochgeboren, mogenden furst, den heere van Utrecht, ende de voornoemde gedeputeerden der keyserl. Maj., van wegen derselver, in de stede van Dordrecht. Oerconde heuren hantteycken, hier onder gestelt, op den XII. dach february, in den jare XV^c. acht ende twintich, naer styl ende sryven des bisdoms ende hoofs van Utrecht. *Den selven articulen ondergeteykent: HENRICK, FLORIS, A. DE LALAING, NICOLAS EVERARDI, G. MULART, ende L. DUBLIÛL.*

Soe ist, dat wy, willende in goeder trouwe met de voersz. keyserl. Maj. procederen, geloof hebben, ende by desen op onse trouwe, ende cere, ende in furstelyke woorden geloven allen den voersz. articulen, ende een ygelyck van dien, in allen hoeren pointen te furnieren, te volcomen, ende onverbreeckelyck te onderhouden, sonder nimmermeer daer tegens te comen, noch gedogen, gecomen of gedaen te werden, by ons noch by anderen, directelyck of indirectelyck, in wat maniere dat het sy. Al sonder arch ende list.

In kennisse van desen, so hebben wy desen jegenwoordigen met onser hant ondergeteykent, ende onsen segel aen den selven doen hangen, in der voersz. stadt van Dordrecht, op den voersz. XII. dach van february, int jaer ons Heeren XV^c. acht ende twintich, naer styl ende sryven des bisdoms ende hoofs van Utrecht. *Aldus geteykent onder de ploy: HENRICUS.*

ADDITIE van sekere articulen, te Dordrecht geaccordeert, tusschen de keyserl. Maj. ende mynen genadigen Heere van Utrecht, den XI. in february, XV^c. acht en twintich, na 't schryven des bisdoms van Utrecht.

Op huyden den XI. dach february, anno XV^c. acht en twintich, na 't scryven des bisdoms van Utrecht, is overcomen binnen Dordrecht by den graven van Buyren, ende Hoochstraten, ende andere, van wegen keyserl. Maj. ende mynen genadighen heere van Utrecht, der bystandicheyt halven, so synre genade van keyserl. Maj. in den Nederstichte gescien sal:

In den eersten, dat die geweldige hoop yerstwerf Overysse, om die blochuyzen te Wilsen voor Campen, ende op die Swarte sluis af te werpen, synen tooch nemen sal; ende soe balt dat geschiet is, sich voegen na den Nederstichte, om Renen ende andere vleckten te recupereren.

Item, myn genadighe heer van Utrecht sal weghe soucken ende allen vlyt aenkéren, die van Amersfoort te vernoeghen sy enige ruyteren ende knechten binnen haer stat nemen, ende de vianden mitten selven hoere passage langs den berch te behinderen.

Item, dat men een sterk venlyn knechten, van vyfhondert mannen, tot welcken venlyn keyserl. Maj. eerstdages vierhondert knechten seinden sal, ende dat ander hondert sal men nemen van den huysen Apcoude, Vrelant, Loenresloet ende Nyenrode, ende leggen binnen Zuylen of elders, daer den grave van Rennenberch ende den heer van Castro ordonnéren sullen; den welcken venlyn knechten dagelycx dien van Utrecht hare passage ende victalie benemen ende verhinderen mogen, ende tot den selven venlyn knechten sullen den voersz. heere van Rennenberch ende Castres van een goet hopman versien.

Item, so myn heere van Rennenberch an den huysen van Zuylen van den vianden ofte dese knechten enighe schade toegevoecht worde, dat men sulcx van den vianden ofte der van Utrecht goeden hem stueren sal, ende hier af sullen hem brieven van consent ende approbatie geëxpédieert worden, so van den keyser, als van myn genadighe heere van Utrecht, van elck een van hem bysonder.

Item, dat men in den Nederstichte vyfhondert peerden ordonnéren ende onderhouden sal, daer inne begrepen, die nu ter tyt tot Wyck syn, ende den ghenen, die myn genadighe heere van Utrecht comen werden, die driehondert peerden, die welcke Lubbert Turck opbringen sal, ende 't surplus tot den voersz. getal toe van V^c. sal die keyserl. Maj. doen furnéren; ende deselve vyfhondert peerden sal men distribuëren op Wyck, Beverweert, ende soe verre mogelyk sy, tot Amersfoort.

Item, die knechten, so nu te Wyck syn, sullen daer bliven. Ende so myn genadighe heere tot Utrecht bis hier toe in synre genaden Nedersticht over een duysent knechten gehalden heeft, ende tot Schoonhoven geaccordeert es keyserl. Maj. synre genade mer duysent versolden soude, sal keyserl. Maj. die geene, die daer meer dan duysent geweest ende noch syn, voert aen nemen in den getal, die synre Maj. in den Nederstichte versolden sal, boven dien duysent knechten.

Item, sullen ruyteren ende knechten in den Nederstichte bestellinghe hebben van myn genadigen heere van Utrecht, des sal der keyserl. Maj. syn genade schadeloes halden ende schaffen, datse tot gebuerlycker tyt betalinge crygen.

Item, dat Keyserl. Maj. in den Nederstichte grof geschut, bussen, cruyt, ende cloten, besorghe ende onder anderen yerstedaghes twee of drie mortiers, om vuyrwerck daer mede te werpen mitten groven geschut, aldaer synde.

Item, so die Geldersche ofte Utrechtsche Hollant antasten wouden, sullen ruyteren ende knechten, in den Nederstichte leggende, op aensoccke des heeren van Casteren, dat helpen kéren, ende *e contra*.

Item, sullen die gedeputeerden van der keyserl. Maj. yerstdaghes enighe op Heydelberch senden, met bestellingh voor twee duysent knechten, ofte so veel daer onder men meynt te becomen, ende met so veel goets, dat die knechten enen gulden op die hant hebben mogen, om daer mede af te comen, ende daer toe gelt, om den voersz. knechten te schepe af te bringen.

Item, dat men plaetse ende tyt benoemt, waer men de betalinge van ruyteren ende knechten, tot eleker maent, vinden sal.

Item, wat voer contscap, bodenloon, ende andere oncosten, ten cryge dienende, van den oversten uytgelacht sal worden, als men te velde trecken solde, men den oversten wedergeven sal, sulcx, als met hem binnen middeler tyt geaccordeert wort.

Item, dat die hophuyden van ruyteren ende knechten in den Nederstichte mynen genadigen heere met plicht ende eede, om syne genade ende den oversten gehoersaem te wesen, elck verbonden sullen syn.

Item, so in den verdraghe ende overcompste, so nu alhier tot Dortrecht gemaect, ge-exprimeert ware, dat die pensie van drie duysent gulden, sampt den duysent gulden, die mynen genadighen heere hebben sal, so lange syn genade hier in den Nederstichte blyven, angaen sal, als die keyserl. Maj. gehult sal syn in den Overstichte, is versproken, so sulcx sich noch lang vertrecken mochte, die pensie voersz., sampt den anderen duysent gulden, aengaen sal primo martii naestcomende.

Item, dat myn heere van Rennenberch, met sampt den ghenen hem van keyserl. Maj. toegegeven sullen werden, ruyteren ende knechten, tot alre tyt, als van noode wesen, monstren sal.

Item, dat myn genadighe heere van Utrecht behulpelyck sy syn genade wederom veylich to Wyck comen moghe.

Tot desen is veraccordeert, dat myn genadighe heer van Utrecht, den Keyser, of synen gecommitterden, sal doen leveren die leenboucken, renteboucken, rekenboucken, ende andere diversche tytelen, registeren, ende schrifturen, gespecificeert in een blat papier, syn genade gegeven, ende alle andere, die men sal mogen vinden, roerende 't lant van Overysse, ofte copie authentyk van dien, tot coste der keyserl. Maj., ende dat binnen twee maenden tyts.

Aldus veraccordeert in de stadt van Dortrecht, op den jare ende dach als boven. *Aldus onderteykent*: HENRICUS, FLORIS, A. DE LALAING.

DE

PEYS,

TE G O R C U M GEMAECKT,

3 OCTOBER, 1528.

Die alderhoochste, doorluchtichste, aldermogenste ende onverwinlickste prince, heere Kaerle, by den gratien Gods gecoren Roomsche keyser de vyfste van dien name, altyt vermeerder 's ryck, coninck van Spaengien etc., eertshertoge van Oostenryck, hertoge van Bourgongen, van Brabant, van Gelre etc., grave van Vlaenderen, van Hollant, van Zutphen etc., voor hem, ende syne erven, ende nacomelingen, heeren ende vrouwen van de landen van Brabant ende andere landen, by advys van de doorluchtichste, hoochmogenste furstinne ende vrouwe, myn genadige vrouwe Margareta, eertshertoginne van Oostenryck, tochteresse van Savoyen etc., syne keyserl. Maj. moeye, ende regente van deselve ende voersz. landen van herwaertsover, ter eenre syde, ende den hoochgeboren, ende deurluchtigsten furste ende heere, heere Kaerle, hertoge van Gelre, ende van Gulich, grave tot Zutphen, heere tot Groeningen, tot Coeverden ende tot Diepenhem etc., voor hem, syne landen, heerlichen, vasallen, onderdanigen, ende verbondenen, ter andere syde; begérende elck van de voersz. princen, in heuren qualité, een eynde te stellen tot den oorlogen, die sy ende hare ondersaten, die een tegens den anderen, tot noch toe gehad hebben, mits saecke ende occasie van den voersz. hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen, daer toe elck van hem recht gepretendeert heeft, als sy noch pretendéren, ende omme te remediéren totten grooten, onseggelycken ende inestimablen quaden, die gedurende die voersz. oorloge, ter oersaecke van dien, geperpetreert ende gesciet syn, ende voor den toecomenden tyt te voersien, totten rust ende vrede van haren voersz. landen ende ondersaten, ende ten eynde dat sy bysonder die luyden vereenigen ende verstaen, ende tot wederstant van den Turcq ende andere ongelovighe, ende oock tot extirpatie der vermaledyder Luteriaensche ende anderen heretycquen secten, die in den keyserryck ende andere syne landen wesen mochten, daer toe synre Majesteyt met al syn herte ende wille singulierlyck ende bysonder geaffectionneert, geinclineert ende genegen is, ende boven al ter eeren van Godt almachtich, ende by tus-

schenspreecken van hare ambassadeurs, gecommiteerden ende gedeputeerden, als heeren Florens van Egmont, grave van Bueren etc., heere van Yselsteyn etc., capiteyn-generael van herwaertsover, heer Anthonis van Lalaing, grave van Hoochstraten, heere van Culemborch etc., gouverneur ende stadtholder van den landen van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, ridders van der orden, ende Laurens van Buchem, heer van der Sart, griffier van der selver orden, ende eerste secretarius ende audiencier van der keyserl. Maj. wegen; ende van wegen den voersz. heere van Gelre, Henrick de Groeff, erfvoocht tot Erckclens, heer Herman Kiespeninck, doctor in de medicynen, raden, Henrick Collaert van Lienden, amptman, ende Mr. Johan Veersen, secretaris, overcomen ende veraccordéren, ende allen den differenten, die de voersz. heeren ende fursten, yt redene ende saecke van den voersz. hertochdomme van Gelre, ende graefscap van Zutphen ende den toebehooren, d'een tegens den anderen mogen hebben, in der formen ende manieren hier nae volgende:

In den eersten, dat myn genadige heere Kaerle, hertoge van Gelre ende grave van Zutphen etc., omme te comen tot die genade, gratie, vrientscap, ende eerlycke alliantie van den keyser, sal wederroepen den eedt, gelofte ende toeseppen, dat hy den coninck van Vranckryck, of eenige andere fursten, geestelyck ofte weerlyck, ofte eenigen landen, steden, gemeeynten, ofte particuliere personen, hier te voren tot den dage van huyden toegeseyt mach hebben, dat geweest is, ofte geweest mach syn, tegen of in praedjudicie van den keyser ende van syne landen, heerlicheden of ondersaten, ofte van den tegenwoordigen tractate, ende den voersz. coninck van Vranckryck, ende allen anderen fursten ende heeren, geestelyck ofte weerlyck, ende allen landen, steden ende gemeeynten, verlaten ende begeben, ende hare alliantie, pensioenen ende ander tractéringhe, ende weldaden verlaten ende afgaen, ende 't selve by syne behoerlycke brieven den voersz. coninck van Vranckryck insinuéren, binnen eenre maent tyts na de publicatie van den tegenwoordigen tractaet, ende of bevonden worde, dat die bannerheeren, ridderscap, steden, landen, luden ende gemeeynten van den hertoge van Gelre ende grave van Zutphen hem eenige beloften, verbant, ofte alliantie gedaen hadden, met wien dattet syn ofte wesen mocht, in praedjudicie van den keyser, ofte synen landen, vasallen, steden ende ondersaten, ofte desen tegenwoordigen tractate, deselve sullen afgaen ende renunciéren voor mynen genadigen heere, binnen ses maenden tyt nae de belofte, verbant, ofte alliantie, in der manieren voersz. gebleecken sal wesen.

Ende den Keyser over d'andere side, ende syn vasallen ende steden van den lande van herwaertsover by synre Maj. wil, consent ende autoriteyt, sullen insgelycx renunciéren ende afgaen alle geloften, toeseppen, verbanden ende alliantie, die sy eenige vorsten, geestelick ofte weerlyck, of eenige landen, steden, gemeeynten, oft eenigen particulieren personen, hier te voren totten dage van huyden toe gedaen mogen hebben, dat geweest heeft ofte wesen mocht, tegens ende in praedjudicie van mynen voersz. genadigen heere van Gelre, ende van synen landen, heerlicheden, ende ondersaten, ofte van desen contracte.

Is oock veracordeert, dat myn genadige heere van Gelre hem ergeven sal in dienst, genade, vrientscap, verbant, ende alliantie van den keyser, tot defensie ende confirmatie van syn Maj. persone, ende steden van synen lande, heerlicheden, vasallen ende ondersaten, teghens allen den ghenen, die deselve oploopen, invadéren, beschadigen, of enichsins souden willen offendéren, nyemant daer van uytgesceyden; welverstaende, dat syn furstelycke genade niet gehouden sal syn in eenige (!) personen te dienen, ten ware dattet hem beliefte, ende dat door crachte van desen articule syn genade landen, luden ende ondersaten, noch onder ander deeksel met geenreley scatinge ofte andere lasten van de keyserl. Maj. beswaert en sullen worden.

Is voort gecontracteert ende veracordeert, dat den keyser, als hertoge van Brabant, voor

hem, synen erven ende nacomelingen, hertogen van Brabant, aensiende die ootmoedige goetwillicheyde ende affectie, die myn genadige heere van Gelre betoont te hebben tot synre Majesteyt, ende om enen ygelick vredelick in syn landt te stellen, niet tegenstaende 't recht, dat hy tot den hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen heeft ende hebben mach, sal consentéren, dat mynen genadigen heere, den voersz. hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen, mit horen toebehoren, houden, besitten ende gebruycken sal syn leven lanck, soe hy nu doet, so verre den keyser, in de qualiteyt alsoe boven, ende synen lande van herwaertsover omgaet (!), ende nae hem, synen kinderen, vrouwen, ofte manspersonen, van synen lichaem in houwelycken staete vercregen, ende voorts die kynderen ende heuren wettigen erven, oock vrouwen ende mannen, van hem in rechter linie descendérende. Ende tot meerder verseeckerheyde van den voersz. heere van Gelre, sal die keyser, als hertoge van Brabant, voor hem ende syne erven, in den selven landen van den voersz. hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen transportéren ende overgeven, transporteert ende overgeeft mits desen tractate, al sulcke recht ende actie, als syne Majesteyt, in der qualiteyt voornoemt, totten hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen geintenteert heeft ende hebben mach, tot behoef myns genadigen heeren ende synre genade kynderen, van synen lyve in houwelycken state geprocreëert, ende van dien kynderen ende wettigen erven, van hem in rechter linie descendérende.

Ende daer toe sal den keyser, in der qualiteyt voersz., den voersz. heere van Gelre ofte synen procurateur, daer toe specialyck ende behooryck procuratie hebbende voor hem in den voersz. hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen, als wesende lénen van den keyserryck, believen ende investiéren met der lediger hant, so verde 't selve syne Majesteyt aengaet, om van dien te gebruycken, by hem ende syne wettige kynderen, ende heuren wettigen erven, van hem in rechter linie descendérende, alsoe voersz. is, met conditien ende expresse voerwaarden, in gevalle myn voersz. genadigen heere van Gelre aflivich worde, sonder kynt ofte kynderen, van synen eygenen lichaem in houwelicken staet geprocreëert, achter te laten, ende insgelyck of die kynt ofte kynderen, ofte heuren wettigen erven, van hem in rechter linie descendérende, tot eenigen tyden gebraken, dat alsdan die keyser ofte synen erven, hertogen ofte hertoginnen van Brabant, totten voersz. hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen op de voersz. conditien comen sullen, ende daer of rustelick, vredelick, ende ewelyck gebruycken, waer toe myn voersz. genadige heere van Gelre consentéren sal, ende den transport ende infeudatie van den voersz. hertochdom van Gelre ende graefschap van Zutphen op de voersz. conditien ontfangen sal. Ende tot meerre seeckerheyde myns genadigen heere van Gelre, in geval syn genade kynt ofte kynderen, sonder kynderen of wettigen erven, van hem in rechter linie descendérende, aflivich worden, sal voor hem ende voor synen erven, voor nu als dan, ende voor dan als nu, den voersz. hertochdomme van Gelre ende graefschap van Zutphen, ende dier toebehoren, overgeven ende transportéren, ende in den gevalle alsoe boven den selven, overmits desen contract, overgeeft ende transporteert, mit allen actien ende rechten, die hy totten voersz. landen heeft ende hebben mach, ende in dien voersz. gevalle den selven, voor nu als dan, ende voor dan als nu, afgaet, ende vertyt (!) ende renuncieert tot behoef ende profyt der keyserl. Maj. ende synen erven, hertogen ende hertoginnen van Brabant.

Ende oft gebeurde, dat den keyser, alsoe hertoge van Brabant, of synen erven, totten voersz. landen van Gelre ende Zutphen, by middelen ende in der manieren voersz., namaels quame, ende oock aen de stadt van Groningen ende Ommelanden, aen de stadt van Coeverden, ende van Diepenhem, ende aen 't land van Drenthe, in dien gevalle so sal de keyserl. Maj. voer hem ende synen erven ende nacomelingen, hertogen ofte hertoginnen van Brabant, voor

nu als dan, ende voor dan als nu, alre bannerheeren, ende ridderscap, ende steden 's lants van Gelre ende graefscap van Zutphen, groot ende cleyn, oock die stadt van Groeningen, die Ommelanden, die voersz. steden ende sloten van Coeverden ende Diepenhem, alle heure privilegien, vryheden, leenrechten, landtrechten, stadtrechten, dyckrechten, ende waterrechten, ende allen den goeden ouden gewoonten ende hercomen, hemlyuden van Roomsche keyseren ende coningen, hertogen ende graven van Gelre ende Zutphen, ende oock van mynen genadigen heere van Gelre tegenwoordich, verleent of verleent souden mogen wesen, confirméren. Oock hemlieden alle verschryvingen ende pantschappen, deuchdelyck verleent, laten, ende den selven onverbreeckelick houden ende doen onderhouden, sonder daer tegens te doen ofte te laten geschien, in eeniger manieren, ende hem lieden daer of behoorlicke confirmatic brieven verlénen, alse sy des versoecken sullen.

Ende tot onderhoudenisse ende meerder verseeckerheyt van den tegenwoordigen tractate, is veraccordeert ende geappointeert, dat indien myn genadigen heere van Gelre tot synen afflictheyt kynt ofte kynderen, van sinen live in houwelicken staete geprocreëert, after laet, dat den ghenen van hem, ofte van heuren kynderen, ofte erven, van hem in rechter linie descendérende, so vrouwen alse manspersonen, die aen den hertochdomme van Gelre ofte graefscap van Zutphen succedéren sullen, tot houwelicken staet gestelt sullen wesen by advys ende goetduncken van den keyser, als hertoge van Brabant, ende van synen erven ende nacomelingen, hertogen ende hertoginnen van Brabant, aen eenige van heuren kynderen, ofte andere fursten of furstinnen van hoeren bloede, op de verbeurte by den ghenen, die daertegens dede, van al sulcken recht, als den keyser den selven totten voersz. lande van Gelre ende Zutphen by den tegenwoordigen tractate geconsenteert ende verleent heeft. Ende of die keyser, synen erven ende nacomelingen, hertogen ende hertoginnen van Brabant, in gebreecke waren van den bestellingh tot den houwelycken staet van den kynderen van Gelre, die aen den hertochdomme van Gelre ende graefscap van Zutphen succedéren souden, so voersz. is, in dien gevalle sullen die voersz. kynt of kynderen van Gelre ongehouden wesen, om bestelt te werden aen den kynderen ofte bloet van den keyser, ofte synen erven, hertogen ofte hertoginnen van Brabant, die in den voersz. gebreke soude wesen.

Dat, indien myn voersz. genadige heer van Gelre tot syn afflychtheyt, kynt ofte kynderen, van synen lyve in huwelycken staet geprocreëert, achter liete, onbejaert wesende, dat d'selve staen ende bliven sullen in de mombaerscap, tutele ende administratie van den ghenen binnen den lande van Gelre, die syn genade daer toe geordonneert sal hebben; ende in gevalle syn genade daer toe niet gedisponeert en hadde, sullen die staten 's lants van Gelre daer toe ymant van binnen 's lants committéren ende ordonnéren, ende geloven den tegenwoordigen tractaet in alle syn articulen t'onderhouden.

Ende overmits des voersz. is, sal den keyser, alse hertoge van Brabant, mit syn liberaliteyt, die steden, sloten, ende sterecten van Hattum, Harderwyck ende Elburch, ende dier toebehooren, die hy onlanx by feyten van oorloghe tot synre onderdanicheyt gebrocht heeft, myn genadige heere van Gelre transportéren ende realycken overleveren, sonder argelist. Ende de borgers, onderdanen ende ingesetenen derselver steden van den eede, die sy der keyserl. Maj. gedaen hebben, verlaten ende absolvéren, terstont naer d'selve heer van Gelre den tegenwoordigen tractaet geaccepteert, aengenomen ende solemnellyck besworen sal hebben, ende daer af behoorlycke brieven, acten ende instrumenten van notarissen geleverd in handen van den ghenen, die den keyser, of myn genadighe vrouwe, van synre Maj. wegen, daertoe specialeycken committéren ende deputéren sullen, al in der manieren hierin verclaert. Welcke geschieden sal veerthien dagen na de publicatie van den teghenwoordigen tractaet, omme van den selven drie steden ende syne toebehooren, by syne genade te gebruycken alse leden van

den hertochdomme van Gelre. In desen besproocken, dat die borgere ende alle ingesetenen van den steden onbeswaert ende onbelet sullen bliven van allen saecken, in den welcken sy hem in desen oorloghe begeven mogen hebben, ende daertoe van heuren rechten, privilegien ende costuymen, ende oock van heuren goeden rustelyck ende vredelyck gebruycken, so sy te voren gedaen hebben.

Dat den keyser, in faveur van desen tegenwoordigen tractate, den voersz. myn genadigen heere van Gelre, die stede, slot ende lant van Montfoort, mit heuren toebehoren, sal overgeven ende realyck leveren binnen jaers ende daghe syn genade den tegenwoordigen tractaet aengenomen ende besworen sal hebben, omme van die te gebruycken, als van den drien steden voersz.

Is oock veraccordeert, dat myn genadige heere van Gelre die stadt van Groeningen ende die Omlanden, oock die steden ende sloten van Coeverden ende Diepenhem, ende die (!) Drenthe syn leven lanck besitten ende gebruycken sal, als hy se nu besit, ende syn kynt ofte kynderen, van sinen live in huwelycken state geprocreert, ende dien kynderen ende wettich erven, van hem in rechter linie descendérende, na hem sullen die selve parthyen, mit alle die profyten, besitten ende gebruycken, als erf-gubernators van wegen des keyzers, in qualiteyt als hertoge van Brabant ende grave van Hollant, ende synen erven ende successors in den selven landen, op conditien in desen besproken, indien die voersz. heer van Gelre affivich worde, sonder kynt ofte kynderen, sonder wettige erven, van hem in rechter linie descendérende, achter te laten, dat in dien gevalle deselve parthyen, ende een ygelick van dien, aen den keyser ende synen erven ende nacomelingen, in Brabant ende Hollant comen sullen, in allen manieren alse den hertochdom van Gelre ende graefscap van Zutphen, so hier te vorens verclaert is.

Dat den keyser, in faveur van desen tegenwoordigen tractaet, myn genadigen heere van Gelre gunnen ende geven sal, syn leven lanck, een jaerlicks pensioen van XVIⁿ gulden, van XL. groten Vlaemscher munten den gulden, ende hem daer of te betalen by den rentmeester-generael van synre financiën, tegenwoordich ende toecomende, van half jaer tot half jaer, by gelycke portien. Welcke pensioen beginnen ende ingaen sal, ten dage van den publicatien van den tegenwoordigen tractaet.

Tot dien sal den keyser myn voersz. genadigen heere gunnen ende onderhouden, syn lelen lanck, vyftich mannen van wapenen ofte kurassen, maeckende twee hondert ende vyftich mannen te peerde, tot al sulcken gelycken gagien ende onderhout, als die andere mannen van wapenen van synre Maj. ordinantie hebben, waer af sy betaelt sullen syn van synre Maj. thresaurier van den oorloge, tegenwoordich ende toecomende, van drie maenden te drie maenden, ende binnen die vierde maent onbegrepen, beginnende ende ingaende alse voren. Des sal myn voersz. genadigen heere den voersz. vyftich mannen van wapenen tot allen tyden gereet houden totten dienst van den keyser in dese Nederlanden, waer syne Majesteyt myn genadigen heere ofte synen stadthouder-generael believe sal. Ende so wanneer den keyser den vyftich mannen van wapenen niet en sal behoeven, sal myn genadige heere van Gelre die selve mogen gebruycken, daer 't hem goetduncken sal, uytgenomen tegens den keyser ende diens verwanten, heuren landen ende ondersaten.

Is oock getracteert, dat alle gevangenen, geestelick ende weerlyck, die in den voerleden oorloge, tusschen die keyserl. Maj. ende mynen genadigen heere van Utrecht over die ene syde, ende mynen genadigen heere van Gelre over d'andere syde, gevangen syn, overmits den tegenwoordigen tractate, los, ledich ende geabsolveert sullen wesen van allen rantsoen, scattingen, ofte compositien, mits alleen betalende een ygelick syne redelycke costen, ende alle brantscatten, dingtalen, ende andere diergelycke compositien, duerende die voersz. oer-

loge, over alle syden gescien, oock die gyselaers ende borgen, daer af van heuren gyselen ende borchtochten quyt ende geabsolveert sullen worden, ende alle brieven ende obligatien, daer van gegheven, over alle siden gerestitueert sullen worden, mits alleen betalende de costen, also voren. Dan den keyser, in faveur van desen tractate, uyt syn liberaliteyt gegunt ende geconsenteert heeft myn genadigen heere van Gelre een somme van dertich duysent golden gulden, ofte die weerde daer voer, die te betalen binnen der stadt van 's Hertogenbossche, te weten, een derdendeel binnen een maent na de publicatie van den tegenwoordigen tractate, d'andere helfte totten eersten dach van de vasten, ende de reste tot S. Jacobs dach naestcomende, om by synre genade gedistribueert te worden, so ende daer 't hem believen sal.

Is oock getraceert, dat alle vasallen, dienaren, ondersaten, capiteynen, ruyteren ende knechten, cooplynden ende allen anderen personen, geestelyck ende weerlyck, van wat state, conditie, ofte waer die selve wesen mochten, die duerende die voerleden oorloge die parthye van den keyser, ofte van myn heeren van Utrecht, ofte van Gelre gehouden hebben, ofte in heuren landen ende onderdanicheyt gepresideert, overmits desen tractaet gerestitueert sullen worden tot heuren huysen, erven, renten, ende anderen onruerlycken goeden, waer die gelegen syn, also dat sy dat selve vinden sullen ende die gebruycken, van den dage van der publicatie van den voersz. tractaet, als sy voortyts voer den oorloghe gedaen hebben, ende als van vruchten van den voersz. huysen, erven ende renten, mitten afterstallen van dien, mits des daer of by den voersz. fursten, ofte heuren stadthouders, oft anderen heuren officieren, by heuren bevel ende commissie gegonnen ende gegeven van den beginnel van den voersz. oorloge, totten daghe van de voersz. publicatie van den teghenwoordigen tractate, sal blyven gegont ende gegeven, sonder dat men daer of enich vervolg sal mogen doen tegens die commissarissen, die 't bewint daer af gehadt hebben, ofte der ghene, die deselve ontvangen of geparticipieert sullen hebben. Ende aengaende die afterstallen van de voersz. huysen, landen, pachten ende renten, waer of die daghen ende termynen van betalinge gevallen syn voor de publicatie van den tegenwoordigen tractaet ongeheven, deselve sullen volgen ende blyven tot profyt ende behoef van den ghenen, die de giften van den voersz. fursten, of heuren stadthouders, ofte officieren, daertoe commissie hebbende, binnen tyde van den oorloghe gehadt souden hebben.

Als van den anderen roerende ende mobilen goederen, die voor die publicatie van desen tractate niet gehouden noch getransporteert syn geweest, van den huysen ofte andere plecken, daer sy toe behoert hebben, sullen volgen, ende behoerende proprieteyten van de voersz. huysen, erven, oft andere plecken. Wel verstaende, dat die ballingen van Utrecht, ter cause van den voergaenden oorloge, geestelyck of weerlyck, van heuren huysen binnen Utrecht ende van den erven tot den selven toebehoorende, niet en sullen gebruycken, noch oock binnen der stadt van Utrecht comen voor uytgaende april naestcomende, dat sy alsdan heuren huysen ende erven, tot dien toebehoorende, gebruycken sullen, ende binnen Utrecht mogen gaen, ende aldaer mogen residéren, mits der keyserl. Maj. behoerlycke eedt te doen aen handen van synre Majesteyts stadthouder, gouverneur, ende overste officier binnen Utrecht. Ende insgelyck sullen die ballingen van Zwolle ende Rheden in den selven steden niet mogen gaen voor uytgaende december naestcomendt, dat sy alsdan aldaer sullen gaen ende residéren, mits doende den keyser den behoerlycken eedt, als voren.

Voort is besproken, dat die goeden van den vasallen, ondersaten, dienaers, ende luden van den voersz. fursten, die een in des anderen fursten landen liggende hebben, voertaen niet hooger, noch verder belast, noch beswaert en sullen worden van beden, settingen, scatingen, diensten, impositien, ofte andere lasten, hoedanich ende uit wat saecken die syn, dan den goeden van den vasallen, ondersaten, ende dienaers van de fursten van de goeden

leggende syn. Ende sullen die landen, luden, ende ondersaten van den voersz. fursten, over allen siden, gebruycken van al sulcke privilegien, rechten, vryheden, die in des anderen fursten landen, ende heerlicheden, van welcken sy gebruyck hebben voor desen voersz. oorloge. (!)

Ende overmits desen tractate sullen alle die vasallen, dienaren ende ondersaten van den fursten voersz., in wat staete ofte conditie die syn, die enen in des anderen fursten landen ende heerlicheden mogen gaen ende varen, over lande ende over zee ofte zoete wateren, mit heuren goeden op die oude tol, wechgelt ende gewoonlycke impositien, sonder dat men deselve of heuren goeden sal mogen vangen, arresteren, houden, ofte eenichsins becommeren, onder decksel van brieven, van mercke of contremarcke, van repressalien begonnen, ofte van vonnissen ende sententien, in tyden, van oorloghe by contumacie gegeven, 't welck overmits desen contracte geaboleert ende te niet wesen sal, noch onder het deksel van brieven van verbande, van bestel, ofte van onderhout van capiteynen, ruyters ofte knechten, ofte andere obligatien ofte cedullen, die in eenigen van den voersz. fursten ofte heeren bedryve, ofte stadholders, ofte andere officieren heuren landen, steden ende luden, eenige capiteynen, ruyters ofte knechten, ofte andere personen, in desen ofte andere voorgaende oorloghen geschiet, behoudelicken dat den ghenen, die sulcke obligatien ofte brieven hebben, hare actie daer of sullen mogen vervolgen by wegghen van justitie aen den ghenen, die se hemlieden gegheven hebben, ende dat ter plecke van heure residentie. daer sy te recht behoren, ende nieuvaerts el(!-ders), dat een ygelyck voor syn eygen proper in justitie gehouden wert te respondéren.

Oock is veraccordeert ende gecontracteert, dat die keyserl. Maj. ende myn genadigen heere van Gelre, ende heur stadhouders, raden, ofte andere richters, ofte officieren, tegens malcanderen, hunnen landen, vasallen ende ondersaten, noch andere personen, in heuren landen residérende, eghene brieven van mercke, contramercke, repressail ofte diergelycke, tot niemants begeerte verlenen noch consentéren en sullen, dan ygelyck van hem syn eygen ondersaten, ende dat in gevalle van weygeringh der justitie, die eerst ende vooral versocht moet worden, doende dan so 't behoort te geschieden, ende mits voergaende requisitie mitten solemniteyten, van rechts wegen daer toe dienende.

Als van den sestien dusent golden gulden, die myn genadige heer van Gelre die staten van Utrecht in tyden van den lesten oorloge geleent souden hebben, op heure obligatiebrieven, onder heuren segel ende verbintnisse van heuren goeden, in den landen van Gelre liggende, is veraccordeert, dat hy syn actie by wegen van justitie sal mogen vervolgen. Aengaende die renten, die de voersz. staten van Utrecht, ofte enighe van dien, by hem selven ofte heuren procuratoers, duerende den voersz. oorloghe, vercoft souden hebben op heuren voersz. goeden, in Gelderland liggende; die coopers ofte rentieren sullen hare actie daer af oock by wege van justitie mogen vervolgen.

Oock is veraccordeert, dat die keyserl. Maj., alst die believen sal, enich van syn hooftluden sal mogen scicken int lant van Gelre, om layden te voete ende te peerde aen te nemen, ende dat myn genadige heer den selven hooftluden daer toe vorderlyck ende hulpe-lyck wesen sal, sonder cost, last, ofte scade van synre genade, ofte synre genade landen ende ondersaten. Ende of eenigen twist, gescille, onwille, ende diversiteyt van verstande, ter cause van enighen overgrepen ofte anderen oersaken, tusschen den keyser ende mynen genadigen heere van Gelre, ofte heuren vasallen, officieren, dienaers ende ondersaten, dies Godt verhoeden moet, gebeurden, daer omme en sal desen tegenwoerdigen tractaet niet gebroocken werden, maer 't selve niet tegenstaende geheel ende in syn cracht ende van weerden bliven, maer die sullen die voersz. onwille, twist, questien, ofte diversiteyt van ver-

stande benent (!) ende nedergeleyt worden by vier notable mannen, die den keyser ende voersz. heere van Gelre daertoe elck ordonnéren, ende deputéren, ende noemen sal. Of oock by twee conservateurs, die de voersz. fursten, te weten elck één, kieszen sullen binnen ses weken na de publicatie van desen tegenwoordigen tractate, ende welcke conservateurs parthyen voor hem geconvocceert, ende die gehoort, heuren vonnisse ende appointementen op de voersz. differenten, so sy bevinden sullen te behooren, sullen pronunciéren binnen een jaer ten langsten, nae sy parthyen gehoort hebben. Welcken appointementen parthyen sullen aftervolgen ende voldoen, op die verbeurte van den rechten van den ghenen van den selven parthyen, die se niet achter volgen en soudén willen, ende dat tot profyte van den anderen. Ende of die voersz. gedeputeerden oft conservateurs, oft enighe van hem, aflivich, ofte cranck, ofte andersins sulcx geoccupeert waren, dat sy totter kennisse van den onwille, twist, diversiteyt van verstande ofte anderen differenten, die gebeuren soudén, niet verstaen en mochten, in den gevalle sullen ander in leuren stede gedeputeert ofte genomineert werden, die welcke alle differenten, die overcomen soudén mogen, appointéren ende terminéren sullen, als boven.

Tot desen is overcomen ende geaccordeert, dat die keyser in syn keyserl. woort, binnen 's jaers van der publicatie van den tegenwoordigen tractate, ende myn voersz. genadige vrouwe, regente in syné Majesteyts afwesen, voor hem binnen eenre maent voor den daghe myn genadighe heere van Gelre den tegenwoordigen tractaet geaccepteert ende besworen sal hebben, op heuren trouwen ende ceren, ende op dat heylige evangelie, ende 't houte van den heyligen cruce, in tegenwoerdicheyt van den heyligen sacramenten, ende in 't bywesen van den gedeputeerden van myn heere van Gelre, daer toe specialyck commissie hebbende, ende van notaris ende tuygen, solemnélyck swéren sullen, op die pénen van geestelycke censuren, hem totten selven submittérende, ende tot die correctie van allen praelaten ende rechters, geloven den tegenwoordigen tractaet in allen synen articulen onverbreckelyck te volcomen, t' onderhouden ende doen onderhouden, sonder emmermeer daer tegens te comen, te doen, noch gedogen gedaen te werden, by hem selven ofte by anderen, directelyck of indirectelyck, in wat manieren dattet syn ofte wesen mochte, tot desen renuntiérende expres allen vryheden, privilegien ende exemptien, die de keyserl. Maj., ofte myn genadige vrouwe, daer tegens, ofte diergelyke obligatien ende verbant hier of vercrygen mochten, beloovende nimmermeer, als voren, daer tegens, noch in praejudicie van dien, ofte van heuren eede dispensatie te verwerven van onsen heyligen vader den paus, noch andere praelaten, noch mit eenigen dispensatien hem te behelpen, al waert saecke, dat den paus, oft eenige praelaten, nyt heuren puren ende eygen wille hem die verleenden.

Ende dat myn heere van Gelre, over d'ander side, van den onderhout van den voersz. tractaet, gelycken ende solemnélycken eedt opten heyligen evangelie ende houte des cruyces, ende in presentie van den heyligen sacramento, ende op gelycke péne ende renunciatie, doen sal 't selve in 't bywesen van den gecommiteerden van de keyserl. Maj., daer toe commissie hebbende, also voren verhaelt is. Ende dat den keyser, ende myn voersz. genadige heer van Gelre, over beyden siden, heuren behoorlycken brieven onder heure Majesteyt ende synre genaden hantteyckens ende segelen, van der acceptie, approbatie ende confirmatie van den tegenwoordigen tractaet, ende van den onderhout van dien, sullen doen expediéren, ende malcanderen oft heuren gedeputeerden, daertoe commissie hebbende, ter selver tyt overleveren.

Tot des voersz. is, sullen drie ridders van der oerde, ende andere drie bannerheeren van syné Majesteyts Nederlanden, mit t'samen ses van de principaelste steden van Brabant ende Hollant, toebehorende syné Majesteyt, ende insgelycx drie baenreheeren ende drie van de

ridderscap, ende die vier hoofsteden 'slants van Gelre ende Zutphen, ende die steden van Groeningen ende Diepenhem, overmits heuren segel ende brieven, in behoorlycke formen, geloven, desen tractaet in allen synen puncten onverbreeckelick te onderhouden, ende den soo verre hem aengaet, voldoen, sonder daer tegens in eenigen manieren te doen. Ende sullen die voersz. brieven den voersz. fursten ende heuren gedeputeerden rapporteert, overgegeven ende geleverd worden, ten langsten binnen ses naestcomende jaren van der publicatien van den voersz. tractaet.

Ende voorts is getracteert ende geaccordeert, dat naer myn genadige heere van Gelre voor hem ende myn genadige vrouwe regente van wegen ende in name van den keyser, den tegenwoordigen tractaet geaccepteert ende besworen sullen hebben, naer inhoud desselvs tractaets, binnen den tyt, daertoe gestelt ende gespecificceert te geschien, sal de keyser van dan voorts den name, titulen ende wapenen van den hertochdom van Gelre ende graefscap van Zutphen laten, ende den selven schriftelycken, noch anders vueren, noch gebruycken, ende sal 't selve nochtans sonder praedjudicie van 't recht, syne Majesteyt ende synre erven op het hertochdom van Gelre ende graefscap van Zutphen, by den tegenwoordigen tractaet expres gereserveert syn, in geval des aflyvings myns genadigen heere van Gelre sonder kyndt ofte kynderen, van sinen lichaem in houwelycken staete geprocreëert, ofte by aflyvicheyt synre genade kyndt ofte kynderen, sonder wettelycke erven, van hem in rechter linie descendérende, achter te laten.

Is noch veraccordeert, dat in den tegenwoordigen tractaet begrepen ende gecomprenheert is, ende sullen wesen die verwanten ende geallieerde van den keyser, ende myn genadigen heere van Gelre, ende van Utrecht, dewelcke sy noemen sullen, te weten elck den synen, binnen twee maenden nae de publicatie van den tegenwoordigen tractaet, waer af die selven genomineert, binnen anderen twee maenden daerna, hem sullen verclaren, by heure behoorlycke brieven. Ende dat den tegenwoordigen tractaet gepubliceert sal worden op die frontieren van den voersz. furst, binnen drie dagen, nadat die selve gesloten ende geconcludeert sal worden, ende over allen heuren landen ten langsten binnen anderen vyf dagen daer nae volgende.

Ende in welcken tractate, hier boven geinsereert, die gedeputeerden van de keyserl. Maj. ende van myn genadigen heere van Gelre, boven genoemt, uyt crachte van der commissie, hemlyuden gegeven, van welken den teneur, van woerde te woerde, eerst van den keyser ende daarna van myn genadigen heere van Gelre; hier na volght: *KAERLE, ende geschreven op de pleycke*, by den keyser, ende geteekent by den secretaris, P. DOEDSE, ende beségelt met 's keyzers groten segel, in roden wassche ende dubbelden uythangende steerte.

Ende wy, *KARLE* etc., *geteekent onder de ploye: CHARLES; ende op de ploye*, by den secretaris, *MULCKUM*; ende waren die selve brieven beségelt mitten segel myns genadigen heere van Gelre, in roden wassche, ende dubbelden uythangenden staerten.

In den name ende van wegen heuren voersz. fursten ende heeren geconcipieert, gediigeert, geconcludeert ende gesloten, ende hebben geloofd, dat deselve heure fursten ende heeren dien tractaet aennemene ende acceptéren, ende den selven in syn puncten ende articulen, ende een ygelick van dien t' onderhouden, solemmelyck geloven ende beswéren sullen, in der tegenwoordicheyt ende den namen, ende onder die pénen, boven verclaert, ende heuren brieven van ratificatie, ende approbatie, ende confirmatie, in behoorlycke forme, te doen expediéren, ende malcanderen, ofte heuren gedeputeerden, daertoe commissie hebbende, binnen den tyt, daer toe gestelt, geven ende overléveren sullen. In oercunden

des voersz. hebben die voersz. gedeputeerden dit tegenwoordige tractaet mit heuren namen ende gewoonlycken handteycken geteykent.

In de stad van Gorinchem, opten derden dach octobris, anno XV^c. XX.VIII. *Onder-teeckent*: FLORENS, DE LALAING, DUBLIOUL, ERCKELEN, HERMAN KIESPENNINGK, COLLAERT, VEERSEN.

STUKKEN,

BETREFFENDE

DEN INWENDIGEN TOESTAND

DER STAD VAN

UTRECHT,

IN 1525.

-
1. *Punten, gemaect by den gescicten wten gilden, ende van Hasenberk gepubliceert by Cornelis Henrickse van Vyanen, clerck van den bylhouwers, 16. apr., 1525.*

In den yersten, dat alle edele ende onedele; cleyn ende groet, ryck ende erm, weder bynnen der stat van Utrecht vry ende veylich sellen mogen comen ende bliven, wtgesondert alle doetslagers, daer die stat rechten ende statuyten mede vercort worden mochten.

Item, dat men voertaen van elck vat byers geven sel te excys, behalven dat stuyver gelt, dat vyf pont vier stuyvers plach te wesen, nu bliven ende wesen sel voor alle borgeren ende ondersaten twee pont, alse vyf stuyvers current voer die twee pont, ende voer den tappers drie pont, alse vyf stuyvers current voer die drie pont, al met gelde te betalen. Ende dat die geestelicheyt boven hoer taxie, dat voertyts by den rade, out ende nye, geordineert ende gemaect is, excys mede geven sellen, gelyck andere borgeren ende ondersaten, (dit voersz. punt van der geestelicheyt werde doorgedaen by den rade ende meentemannen des manendages den IX. in meye, om dattet die geestelicheyt niet langer dan ses jaren believen en wouden; dus hebben se binnen een maent hier na vollen zys van als moeten geven ende beségelen.)

Item, dat men van dese tyt voert niet meer liven van ponden, of enich ander lyfrenten, dan by consent van den gemeynen gilden, besegelen, ende dat men dat segel daer af voer den gemeynen gilden ontwee breecken sel.

Item voert meer, dat die heele raet, op dese tyt wesende, off wesen, ende dat men mergen, ende God wil, weder enen nyen raet kyesen sel wten gemeynen gilden, sonder enighe ridderscappen daer in gecoren te werden.

Item, dat Goeyert van Roeyenburch, Evert Zoudenbalch, ende Goeyert van Voerde Henrickse, mitten ghenen, die daer aan houden, wten rade wesen ende ewelicken daer wt bliven sellen.

Item, dat men die rekeninge van den oorloge van Yselsteyn, ende voert alle andere rekeningen van dien tyt af, gedaen wil hebben voer den gescicthen van den gemeynen gilden, die men daer toe ordinéren ende scicken sel.

Item, die slotelen der stat sel men leveren in handen van den twee gilden voersz. oudermans ende sestien gescicthen, daer toe gescicte wesende, tot behoefte der twee borgermeysters, die gecoren sellen werden.

Item, dat voertaen geen brouwers noch backers in den rade gecoren sellen wesen of werden, dan alleen in hoer gilde.

Item, so wanneer ende van stonden aen, als die oversten oudermannen gecoren sellen wesen, dat men dan die drie cameraers by den gemeynen oudermans altyt kyesen sel.

Item, dat nymant yet nyewes meer te handen trecken en sel, anders dan hier voer bescreven staet, ende dat te straffen, als men sulck gewoenlick is te doen.

Item, voert meer andere saecken, die men den nyewen rade toecomende te kennen geven sel.

Ende onse genedige heer elect ende voert die nye gecoren raet, hebben alle dese voersz. punten ende articulen geaprobeert, ende te onderhouden ende te doen onderhouden beoefst; ende dat men hier omme nyemant van den gilden of giltbruederen, in't generael noch speciaal, misdoen en sel, etc., daer elcken van den gilden segele ende brief af gegeven syn. Desgelycx hebben myn genedige heer, die ecclesien ende die stat elck segels ende brief daer af genomen; van den datum duysent vyfhondert vyf ende twintich, des woensdaghes na sunte marcusdach evangelist, den XXVI. dach in aprili.

---

2. *Raminge ende overcomen by den gilden van der stat van Utrecht, meye 22, anno 1525.*

In den yersten, dat die vyf godsduysen, ende alle die andere geestelicheyte, mitten cloosteren, mede excys van allen wynen ende bieren gelyck den borgeren ende ondersaten geven sellen, ter tyt toe dat wy samentlic vry wesen sellen.

Item, ten anderen, dat men geen néringhe, die ambachten rueren, als brouwers, sméde, ende andere ambachten, die die ghilden binnen Utrecht rueren, int lant buyten gemuyrden steden, oeck in enigen cloosteren, binnen der stat of daer buyten, voertaen niet meer doen en sellen mogen, dan binnen den vier bemuyrden steden, uytgesondert backers; behoudelicken alle ridderhofsteden, die tochbruggen hebben, sullen vry syn, mer en sullen niet tappen, noch hier vercopen.

Item, ten derden, dat die godshuysen geven sullen van dese XLVI. golden gulden, van stonden aen vyfthien duysent gouden gulden, ende alle cloosteren binnen de steden Utrecht, Amersfoort, Rhenen ende Wyck, ende daer buyten thien duysent gouden gulden, ende die ander één en twintich duysent gouden gulden sellen staen op't gemeen huysgelt, daer sy den derden penninck af corten sellen van stonden, ende yerstdages opbrengen, uytgesondert die drie biddende oorde, ende die Brigitten binnen der stat van Utrecht.

Item voort, dat die geestelicheyte ende die gasthusen, noch niemants van hoere weggen, gheen weerlicke goeden, huysinge, erven, ofte renten, binnen oft buyten der stad van Utrecht, copen en sellen, ende voort te vreden wesen mit den goeden, die sy op dese tyt hebben, opt verbeuren van den goeden.

Item, dat men niet vorder reysen en sal ter dachvaert, dan op die Putcuyp ende op die Spykerscamp, ende elcken staet op syn selfs cost.

Item, den Ryn mitter Vecht sel men verdiepen, van der Vaert tot Maersen, ende jaer uyt jaer in houden boven ende beneden sestien schouwen, om 't selve gelt, dat daer toe staet.

Item, die huylude int Nedersticht van Utrecht geseten, sellen allen hoer botter ende suvel ter merct brengen ende vercopen in enich van den vier bemuyrden steden, ende geen voercopers wesen en sellen voer twaelf uren, by 't verboeren van den selven goederen.

Item, dat men die rekeningen doen sal van alle alsulcke penninghen, als gebeurt syn van 't jaer van elfven tot deser tyt toe, 't welck wel beloopt tien hondert duysent gouden gulden van gewicht, ende voert en sal men tot deser rekeninghe niemant schicken, die rekeninge doen sellen ende die daer schuldich in syn.

Item, voert sel men rekeninge doen van den Leckendyck, Hinderdam, uytsettinge, mergengelt, huysgelt, ruytergelt, als men gebeurt heeft van den jare van elfven af.

Item, dat men die molenaers, die buyten woonachtich syn, blyven sel laten by hoer privilegien, die sy van oudts gehad hebben.

Item, dat men den dam van Johan Benninck ende den rysweert van myn heere van Brederode afdoen sal binnen een maent naestcomende.

3. *Bestluit van het capittel van S. Marie, wegens de violentien, waar aan hetzelfde was blootgesteld, 5 jun., 1525.*

Universis praesentia visuris, lecturis pariter et auditoris: Nos decanus et capitulum ecclesiae beatae Mariae Trajectensis facimus manifestum, quod nos in domo nostra capitulari, capitulo ad infrascripta (ut moris est) per juramentum specialiter indicto, capitulariter congregati, capitulum ejusdem ecclesiae facientes et repraesentantes, praesentibus omnibus confratribus, qui de jure vel consuetudine habuerunt, potuerunt et debuerunt interesse; attendentes, quod, proh dolor, aliquot diebus elapsis, in hac civitate Trajectensi plurimae inter magistratum et consules ex una, et communitatem seu populum Trajectensem ex altera parte, factiones, seditiones et tumultus varii suborti fuerint; Ac postea circa vicesimam secundam mensis maji novissime effluxi, diebus tum quatuor continuatis, instigante omnium malorum satore, dyabolo, populus Trajectensis ac contuberniorum communitates in coemeterio sancti Johannis die noctuque insimul armati convenientes, increbrescente quotidie eorundem in clerum furia, nonnullos ibidem per ipsos conceptos articulos in maximum totius libertatis ecclesiasticae et cleri Trajectensis praepjudicium, oppressionem pariter et gravamen contra omnem aequitatem et rationem, sed tantum vi et clamoribus suis importunis, prout illis in mentem inciderunt, ab ecclesiis Trajectensibus, justo videlicet metu corporis et direptionis honorum ecclesiasticorum, et non alias promissos et assignatos, de facto extorserint; Cumque ecclesia nostra et singulares personae ejusdem in hujusmodi attentatis ultra quasdam alias ecclesias Trajectenses et personas earundem praegravatae existant, culpa ac demeritis nostris minime exigentibus, sed certorum privato rancore et livore cives ipsos in nos concitantium, ita, ut periculum fuerit, quin in nos insurgendo bona nostra ac vitam abstulissent, neque hujusmodi pestiferae factionis adhuc sit exitus, sed in dies magis magisque in totius cleri Trajectensis incandescat oppressionem et perniciem; Hinc est, quod nos communibus nostris periculis et indemnitati omnium nostrum, quantum possumus, proinde consultum iri cupientes, de unanimi omnium consensu, tractatu capitulari ac deliberatione matura praecedentibus,

statuimus, decrevimus et ordinavimus, atque his praesentibus statuimus, decernimus et ordinamus: quod omnes et singuli nostrae ecclesiae canonici praebendati jam actu capitulares et quilibet eorundem occasione videlicet et causa metus injuriae et gravaminis superius declaratorum, durante integro anno a data praesentium usque ad eundem diem anno revoluto libere absque licentia quacunque alia speciali desuper de novo petita et obtenta, poterit sese a civitate Trajectensi absentare et ad eandem civitatem redire et inde iterum exire, quando et quotiens voluerit, residendo quocunque in loco; quod cuilibet nostrum videbitur expedire; salvo tamen, quod camerarii nostrae ecclesiae, tam novi quam antiqui, qui suorum officiorum computationes nondum fecerunt, residere in aliquo oppido hujus patriae Trajectensis inferioris, ad recipiendum pacta et alias cum pactionariis tractandum et computandum, sint astricti. Et quilibet talis absens a civitate Trajectensi, tempore suae absentiae hujusmodi omnibus et singulis dictae suae praebendae fructibus, proventus, obventionibus et emolumentis quibuscunque, etiam capitularibus, quae solis obveniunt corporaliter praesentibus, nec non collatione beneficiorum sibi ratione praebendae suae tanquam turnario seu hebdomadario collatori quolibet competentium, omnimode gaudere debet, ac si in civitate Trajectensi praesens in capitulo et continuus in choro existeret, distributionibus cotidianis in . . . . ministrari solitis duntaxat exceptis, hoc proviso, quod canonici nostri capitulares actu in civitate Trajectensi pro tempore residentes, non obstante cujuscunque extra eandem civitatem absentia, nihilominus plenum capitulum repraesentabunt et facient, ac de omnibus et singulis negotiis capitularibus occurrentibus etc., quoad collationem praebendarum et semipraebendarum per mortem vacantium, vocatis tamen ad hoc capitularibus absentibus alicubi in diocesi Trajectensi residentibus, ac de illarum ac quorumcunque aliorum beneficiorum admissione statuere et ordinare ac decernere et concludere poterunt; contradictione cujuscumque absentis hujusmodi, necnon statutis et consuetudinibus in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. At vero anno hujusmodi revoluto juxta temporis qualitatem statutum seu ordinationem praescriptam, rursus tunc per nos innovandum aut penitus cassandum et annihilandum fore decernimus. Quae quidem praemissa omnia et singula sub juramento corporali ecclesiae nostrae praestito ac hodie specialiter per quemlibet nostrum praemissorum occasione renovato, tanquam secreta capituli celandi et inviolabiliter observanda bona fide permisimus et mandavimus, ac permitimus et mandamus eadem per praesentes; In cujus rei testimonium praesentes nostras literas desuper fieri et nominibus propriis omnium et singulorum nostrum, qui statuto et ordinationi hujusmodi interfuerunt, manuque notarii et scribae nostri jurati infrascripti subscribi, ac sigilli nostri secreti volumus et fecimus appensione communiri. Datum et actum Trajecti in dicta domo nostra capitulari, anno domini millesimo quingentesimo, vigesimo quinto, die vero lunae solemnitatis penthecostes, quinta videlicet mensis junii, hora tertiarum et capitulari consueta. Sic sbss. Henr. Zoudenbaleh, decanus, Jo. de Haefsten, Ja. Kroll, Antho. de Venrode, Mart. Grundick, Antho. Buser, Henr. de Montfoerd, Adam Wynandi, Ghysb. de Rynensteyn, Jo. Deedell, Henr. Beyer, Ja. de Ghent, Jo. Frydach, Jo. M....., Wilh. de Lochorst, Jo. de Amerongen, notarius capituli de mandato sbss.

T R A N S F I X A.

Nos Henr. Zoudenbaleh, decanus, Jo. de Haefsten, Ja. Kroll, Antho. de Venrode, Mart. Grundick, Antho. Buser, Henr. de Montfoert, Adam Wynandi, Ghysb. de Rynensteyn, Ja. Deedell, Henr. Beyer, Ja. de Ghent, Jo. Frydach, (Jo. M....., valetudinario coram praefatis dominis Antho. Buser et Henr. de Montfoert ad hoc per capitulum deputatis con-

sentiente et approbante,) ac Willh. de Lochorst, canonici capitulares ecclesiae beatae Mariae Trajectensis in domo nostra capitulari, capitulo ad hoc specialiter, (ut moris est,) indicto capitulariter congregati, capitulum ejusdem ecclesiae facientes et repraesentantes, attendentes ac provide considerantes, quod necdum causae et occasiones in literis nostris de data sub die quinta mensis junii anni novissime effluxi, quibus hae nostrae praesentes literae transfiguntur, narratae et descriptae, propter quas tunc omnibus et singulis dictae nostrae ecclesiae canonicis praebendatis actu capitularibus et eorum cuilibet licentiam sese a civitate Trajectensi ad annum absentandi rationabiliter concesserimus, in praesentibus nullatenus cessent aut sopitae existant; quin imo nova et magis perniciosa in dies tam personarum, quam rerum et honorum nostrorum discrimina et gravamina ob armatae tumultuosaeque plebis saepius repetitas importunas scilicet et clamorosas convocationes verisimiliter formidemus, justoque ea propter metu non de merito concutiamur; Hinc est, quod periculis et indemnitati omnium et cujuslibet nostrum obviare et provide consultum iri cupientes, unanimiter ac concorditer, nemine nostrum discrepante, praementionatam licentiam se ab hac civitate Trajectensi absentandi pro omnibus et singulis nostrae ecclesiae canonicis praebendatis actu capitularibus antedictis, juxta omnimodam priorum literarum nostrarum, quibus hae nostrae praesentes, uti praemissum est, transfiguntur, formam, continentiam, et tenorem, a die videlicet quinta mensis junii jam proxime futuri rursus inchoantem, ad biennium deinde immediate sequuturum, renovandum, prorogandum et continuandum duximus, prout renovamus, prorogamus et continuamus per praesentes, statutis et consuetudinibus aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque; In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praemissorum praesentes literas exinde fieri, ac praefati venerabilis viri, magistri Henrici Zoudenbalch, decani nostri, et scribae etc. nostri jurati infrascripti manibus subscribi, sigillique nostri secreti jussimus et fecimus appensione communiri. Datum et actum Trajecti in domo nostra capitulari antedicta sub anno a nativitate domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto, die vero decima octava mensis aprilis, hora tertiaria et capitulari consueta. Sic sbss. Henricus Zoudenbalch, decanus, Johannes de Amerongen, notarius capituli etc., de mandato sbss. *Concordant hae binae copiae praescriptae cum suis originalibus, teste me JOH. DE AMERONGEN, notario.*

4. *Copie des compromis, gekeert van den gilden aen myn genedigen heere van Utrecht, 19 aug., 1525.*

Wy oudermans ende gemeen gilden van de stat van Utrecht Iyen ende kennen mits dedesen, dat wy alsulcke twist ende gesceel, als tusschen geestlicke ende weerlicke, edele ende onedele personen, borgeren ende ondersaten, bynnen der stat Utrecht wesende, nyemant daer van wtgesondert, tot desen dage toe geweest ende verresen syn moegen, ganselick ende heel verbleven ende gestalt hebben in handen des hoechweerdigen, doerluchtigen, hoechgeboeren fursten ende heeren Henrick, van Gods genaden elect van Utrecht, palsgrave by Ryn, ende hertoge in Beyeren etc., onsen genedigen fursten ende lieven heeren, die daer van een wtspraeke doen sel, met bewilliging der genen, die sulcx mede berueren ofte aencleven mach, daer nyemants an goede, noch en bloede, mede vercoert, noch van daer voort-aen, die een voer den anderen in gheenre wys bevaert sel worden, als die selfste wtspraecke dat dan bréder vermelden sel; welcke wtspraeck syn furstl. genade daer van doen sellen, hebben wy geloeft, ende loeven mits desen, t'achtervolgen sonder enich innfallen, welverstaende, dat die rekeningen van den jaer van elven af tot nu toe voertgang hebben sellen, doch sonder yemant buyten forme van rechten t'overvallen.

Ende gelooven mede, dat wy onsen raet der stat van Utrecht, dien wy nu gecooeren hebben, oft in toecomende tyden wesen sel, gehoersaem ende onderdanich wesen ende bliven sellen, soe als dat rechts wegen geboert ende van outs gewoonlicke is geweest. Ende waert saecke, dat yemant dit voersz. niet en hielde, ende daer inne gebreckelyk bevonden worde, gelooven wy voersz., samentlyck ende elck bysonder mit onsen fursten ende genadigen, lieven heeren voersz., sampt onsen borgermeysteren ende raede in der tyt, die hant daer an te holden, dat die selfte gestraft sel werden, ende recht daer over te laten gescien na behoeren; hebben hier omme syn furstel. genade doen bidden ende bidden mits desen, dat syn furstel. genade yerstdagen by ons bynnen komen willen, dit voersz. te eynden, sonder dat wy samentlycke, ofte yemant bysonder syn furstel. genade yet nyes, insonderheynt dan voersz. is, voer holden, ofte voer ons selfs voernemen sellen. Des t'oorconde soe hebben wy gemeen gilden, elck onse twee oudermannen ende, by gebreck van dien, elck ander wt onsen gilden bysonder geheden, dit voersz. over ons te behanteyckenen, 't welck wy ter bede onser gilde, als boven, soe gerne gedaen hebben. Gegeven t'Utrecht, int jaer ons heeren duysent vyf hondert vyf ende twintich, opten negentienden dach in augusto.

5. *Wtspraeck van myn genedighen heere van Utrecht,*
28 aug., 1525.

Wy Henrick, van Gods genaden cleet t'Utrecht, palsgrave by Ryn, ende hertoch in Beyeren etc., maken kondt allen luyden, so als wy altyt tot rust ende vrede genegen geweest ende noch syn, ende gheen vlyt, arbeyt, noch moete sparen willen, omme onse landen, luyden ende ondersaten in rust ende vrede te houden, ende alle twisten, tweedrachten ende scelingen, die wy so wel aen dese als aen gene syde der Yselen vinden, neder te leggen, afwérende dat quaet, als bloetstoringe, verdriften, ende andere verderffnissen, die wt tweedracht verrysen souden mogen, ende wederomme welvaert, vrientscap, goetheyt ende eendrachticheyt comen mach.

Wy dan, vernomen hebbende eenige tweedracht ende verschil, daer uyt oproer, ende commotie onder onse borgeren ende ondersaten, so geestelyck als weerlyck, edele ende onedele, binnen onse stat Utrecht verresen syn, dat welcke ons niet weynich mishagelyck is geweest.

Omme dan sulcx wederomme te remediëren, ende alsulcke twisten ende verschillen in vrientschap neder te leggen ende te verénigen, hebben wy de gesamentlycke gilden onser stat versocht, sulcke verschillen hoers deels aen ons te willen stellen, ende in handen geven, 't welck sy gedaen hebben na luydt eens compromis, met handen der oudermannen van elcken gilde onderteykent. Insgelyks hebben andere onse ondersaten, geestelick ende weerlick, edele ende onedele binnen onser stat, dien sulcx oock betreffen mach, die saecke ter begeerte van ons oock in onse handen gestelt, ende belooft onse wtspraecke, die wy daer van doen sullen, te houden ende nae te comen. Hebben hieromme de gelegentheyt der saecken ten beyden syden ondersocht, getuychnisse daerop verhoert, ende ons daerop so veel mogelyck is geweest, ondervraecht, ende bevinden, dat uyt velerley oersaecken, onwaerachtig aenbrenbrenge, ende onverstant, vele commotien, oproer ende twist verresen syn, daer doch den een den anderen te veel meynt gedaen te hebben, ende den een des anderen voer syn lyf ende goet bevaert is geweest. Omme dan alle de voersz. twisten neder te leggen, alle goede herten te vreden te stellen, ende onse stat van Utrecht wt ewich bederf te bewaren, hebben wy des een wtspraecke gedaen, ende doen die mits desen, als hier naer volcht:

In den yersten seggen wy, dat alle twisten, scelingen ende onwille tusschen onsen luyden ende

ondersaten, geestelick ende weerlick, edele ende onedele onser stat Utrecht ende den ghenen, die binnen der selver onser stat daer aen ende over syn geweest, als de commotien gebeurt syn, doet ende te niet wesen sullen ende bliven. Also dat omme oersaecken voersz. die een den anderen aen lyf noch aen goet bevaert, noch synre eere ende fame gecrenckt, ende alle voerhandelingen, wt dese oersaecke verresen synde, vergeven ende vergeten sullen syn, ende dat des nyemant van ons ofte onse stat Utrecht tot ghenen daghe, so wel die minste als die meeste, met enige ongenade, ongunste, ofte straffinge bedacht ofte aengekeert sal werden.

Ten anderen, sullen onse borgeren ende gemeen ondersaten onser stat van Utrecht hoeren borgemeesters ende gemeene raet, die nu syn ofte hier namaels wesen sullen, gehoersaem ende onderdanich syn, als goede borgers ende ondersaten schuldich syn te doen, ende van outs gewoonlick is, sonder yet nyes in toecomende tyden tegens hem voer te nemen, dan 't geen billyck ende behoerlyck is.

Oock van nu voertaen by sich selfs geen morgenspraeck ofte vergaderinge maecten, sonder wil, weten ende consent van hoeren borgemeesters, oversten ende den gantschen raedt, gelyck behoerlyck ende van outs gewoonlyck is te geschien; ende waert saecke, dat enich van den gilden morgenspraecke begeerden, sal sulcks geschien op behoerlycke plaetsen, ende by wille ende weten, oock consent als boven.

Ende de rekeningen van den jare elf af, sullen hoeren voertgang hebben, ende de gedeputeerde van den gilden sullen sich voertaen geenre saecken onderwinden, dan allcen de rekeningen t'hoeren eynden, ende by dien, die des behoort, te doen executeren, doch dat nyemant buyten maniere van rechten overvallen sel worden, latende den staten metten gemeynen landsaecten, ende den raet van onser stat van Utrecht met hoeren saecken begaen, als voersz., van nu voertaen, sonder sich des voerder in enighe wyse te becroenen.

Hiermede seggen wy, dat onse ondersaten ende borgers voersz., geestelycke ende weerlycke, edele ende onedele binnen onse stat van Utrecht, ende voert alle die ghene, die daer by, om, ende over geweest syn als voersz., van nu voertaen geen vordere ongunste noch onwille metten anderen hebben, dan in goede vruntschappen ende eendracht te leven, converseren ende omgaen sullen, sonder dat yemant den anderen enighe hoemodige, spytige ofte oneerlycke woerden geven sal, ende ofte yemant enighe actie ofte beswaernisse metten anderen meynt te hebben, sel die selve met geboerlycke ende gewoonlycke rechte den selven bespreken, ende anders nyet.

Ende waert saecke, dat yemant hier en boven tegen dese onse wtsprake in enighe puncten yet nyes, so wel die een tegens den anderen, als ons, ofte den raet onser stat van Utrecht, dede, ofte voorname, dochten wy die ofte denselven met behulp onser vrienden, borgemeesteren, schepenen ende raden, sampt de gemeene gilden onser stat van Utrecht, gelyck sy ons in't voersz. compromis belooft hebben, de hant daer aen te houden, waer wy die becomen mochten, so wel buyten als binnen onse steden, als vredebreckers aen lyf ende goet, sonder genaede, te doen straffen: maer so sy dese onse wtspraeck nacomen, ende als goede ondersaten houden ende achtervolgen, als wy niet en twyfelen, willen wy ons wederomme tegens hem bewysen, ende hem tot hoeren nutte ende profyte voerstaen, als dat een goeden ende vromen heere ende lantfurste toestaet. Des t'oerconde hebben wy onsen segel aen desen brief doen hangen.

Gegeven in onse stat Utrecht, int jaer ons Heeren XV^c. XXV. op den 28 dach in augusto.

6. *Gebot des raets, 3 oct., 1525.*

Alsoe onse genedige heer, elect van Utrecht, door cracht ende macht eens compromisses van den gemeen gilden wegen an onsen genedigen heeren voersz. gekeert, van allen commo-

tien, oproer, twyst ende twydrachte, die sint beloken paeschen herwaerts onder geestelicke ende weerlicke, edele ende onedele, bynnen onser stat Utrecht verresen wt velerlei oersaken, onwaerachtich aenbrengen ende onverstant, een geboerlicke wtsprake openbaerlick gedaen ende doen publiceren heeft op synre genaden hof bynnen Utrecht, waer ynne dat alle twysten, schelingen ende onwille voersz. tusschen allen luyden, geestelicke ende weerlicke, edele ende onedele, doet ende te nyet te wesen ende te bliven geseyt syn; ende dat nyemant tegen onsen genedigen heer, nochte den burgermeysteren ende raet van Utrecht, of oeck die een tegens den anderen wes nywes voernemen soude mogen, dan of yemant enige actie of beswaernisse mitten anderen vermeynde te hebben, soude die selve mit geboerlick ende gewoonlick rechte mogen spreken ende anders nyet; Ende waert, dat yemant daer tegens dede of voername, soude men die doen straffen an lyf ende goet, als vredebreekers, sonder genade, na voerder wt wysinge synre genaden segele ende brief, daer af gepasscert ende hier tegenwoerdich, van den datum den 28 dach in augusto lestleden.

Ende want dan enige borgers ende ondersaten daerenboven, in verachtinge der voersz. wtspraken, by daghe ende by nachte oproer, commotie, twist, twydracht, vechtlick ende parlament gemaect hebben, als den raede genoech bygecomen is, 't welck die raet, na dat se die saeck ten beyden syden wtgegaen ende ondervonden sel hebben, als recht is, geboerlick denct te straffen na behoren; Ende om dan sulcx ende diergelyck voert meer te verhueden, ende rust ende vrede bynnen onser stat te moeghen onderhouden, soe gebiet die raet, dat nyemant de een d' anderen met woerden ofte wercken misdoen en sel, heymelick noch openbaer; dat oeck nyemant sonder consent van den oversten enige wapen, hertenderen, colveren oft rocken, lange messen, ofte ander geweer dragen en sel, ter cause van enigen voerleden actien, in der wtsprake beruert; dat oeck nyemant enige heymelicke vergaderinge, daer die stat ofte raet last of verdriet of komen mochte, maken en sel, by daghe noch by nachte; dan wye op den anderen wes te seggen heeft, dat hy mit recht spreke, ende anders nyet, by't verboeren van gestraft te worden, als vredebrekers, na vermogen der wtspraeck, segele ende brief ons genedigen heeren voersz., ende andersints na goetdunck des raets ende gelegenheyte der saecken, daer hem elcx mach weten nae te rechten.

ARCHIEF

VOOR

KERRELIJKE EN WERELDSCH E GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

DERDE STUK.

HANDELINGEN VAN DE KERKVERGADERING TE *BASEL* EN PAUS EUGENIUS IV. IN DE UTRECHTSCH E ZAKEN. —
EPISTOLA PROLIXA JO. BRUGMAN, ORD. MIN., AD QUENDAM FRATREM DOMUS FLORENTII DAVENT. —
DE STICHTINGS-OORCONDEN VAN HET UTRECHTSCH E FRATERHUIS. — BERICHT OMTRENT EEN'
COD. MS. DER KEIZERL. BIBLIOTH. TE *WENEEN*, BEHELZ. STUKKEN, BETREKKELIJK
HET SCHISMA IN DE UTRECHTSCH E KERK.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

Dit derde stuk van ons Archief bevat :

I. Stukken, betreffende de handelingen van de kerkvergadering te Basel en paus EUGENIUS IV., in de Utrechtsche zaken, als :

1. *Inlijving van Jo. Passert en Nic. de Trajecto in de kerkvergadering te Basel, 12 aug., 1432.*
2. *Bul der kerkvergadering te Basel, waarbij dezelve, sub poenae excommunicationis, gebied, zekere goederen, aan het capittel van S. Marie te Utrecht ontvreemd, aan hetzelfde te restitueren, III. non. oct., 1434.*
3. *Vonnis, gewezen door de kerkvergadering te Basel, in zake, tusschen Jo. Passert en 't capittel van S. Marie te Utrecht, 20 mart., 1436.*
4. *Insinuatie van de voorgaande procedure, 24 mart., 1436.*
5. *Procedure van wegen den Paus tegen Walraven van Meurs, 25 aug., 1436.*
6. *Schrijven van den Paus aan hertog Filips van Bourgondië.*
7. *Schrijven van den Paus aan Arnold, hertog van Getre.*
8. *Schrijven van den Paus aan die van Overijssel.*
9. *Schrijven van den Paus aan de Staten van Utrecht.*
10. *Handeling van Walraven van Meurs, als elect en confirmeert, 27 jun., 1437.*
11. *Copia mandati domini, ducis Burgundiae, facti per dominia sua, ne obediatur literis Basiteensibus, 7 jul., 1439.*

Alle deze stukken zijn gegeven volgens gelijktijdige copien, voorkomende in een handschrift, hetwelk berustende is op de academische bibliotheek te Utrecht. Het lezen dezer

copien was met niet geringe moeilijkheden verbonden; en wij durven niet beweren, dat onze pogingen ten deze niets zouden te wenschen overig hebben gelaten.

II. Epistola venerabilis patris, fratris JOHANNIS BRUGMAN, ordinis minorum, ad quendam fratrem domus domini Florentii.

Deze brief, waaruit zich BRUGMAN's aard en geest zoo duidelijk doet kennen, is medege-
deeld volgens een transsumpt, genomen door MATTHAEUS, hetwelk wij, als zeer duidelijk
geschreven zijnde, stiptelijk hebben wedergegeven. Zoo men derhalve omtrent de lezing,
op eene of andere plaats, eenigen twijfel mogt voeden, of hier en daar een' blijkbaaren
misslag (als b. v. blz. 80. in het: *Scribere clericulis*, enz.) ontmoet, dan wenschen wij, dat
ons zulks niet de opspraak van zorgeloosheid berokkene.

III. De stichtings-oorkonden van het Utrechtsche fraterhuis.

Het is, ons wetens, thans voor het eerst, dat deze stukken hier in druk verschijnen,
en wel volgens de oorspronkelijke diplomata, berustende in het archief der oud-roomsch
catholijken hier ter stede. Hetgeen door DELPRAT (*over de fraterhuizen*) voor de stichtings-
oorkonde van het Utrechtsche fraterhuis werd gehouden, is een memoriale historicum, zoo
als hetzelfde door MATTHAEUS (*Fundatt.*) en na dezen door VAN HEUSSEN (*Hist. episcop.*), te
regt is genoemd geworden.

IV. Bericht omtrent een HS. der keizerl. bibliotheek te Weenen, als bevattende stuk-
ken, betrekkelijk het *schisma ecclesiae Trajectensis*.

Geschreven, den 1sten Mei, 1838.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

STUKKEN,

BETREFFENDE

DE HANDELINGEN DER KERKVERGADERING TE BASEL

IN DE

UTRECHTSCHÉ ZAKEN.

-
1. *Inlijving van Jo. Passert en Nic. de Trajecto in de kerkvergadering te Basel, 21 aug., 1432.*

In nomine Domini, amen. Anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo secundo, indictione decima, die vero jovis, vicesima prima augusti, hora tertiarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Eugenii, divina providentia papae quarti, anno secundo, congregatoque et existente sacro generali concilio in civitate Basileënsi juxta sacrorum Constantiensis et Senensis conciliorum, duorumque videlicet fe(licis) re(cordationis) domini Martini quinti, et praefati domini Eugenii, Romanorum pontificum, institutionem et approbationem, in sacrae generalis ipsius concilii congregationis, meique et aliorum ipsius sacrae synodi Basileënsis notariorum praesentia constitutus honorabilis ac religiosus dominus Johannes Passer (!), prior monasterii ordinis canonicorum regularium sancti Augustini in Trajecto, dioecesis Trajectensis, ab ipsa sacra congregatione generali humili cum instantia petivit, se ad incorporandum ipsi sacro concilio Basileënsi admitti et recipi. Cui quidem petitioni reverendus in Christo pater, dominus Philibertus, episcopus Constantiensis, in provincia Rothomagensi, ex tempore ipsius sacri concilii praesidens nomine ipsius sacrae congregationis, more solito, duxit annuendum et supradictum Johannem Passer, priorem, me^o (diante) juramento sibi delato ac per incorporandos praestari solito, per ipsumque tactis scripturis sacrosanctis solempniter praestito, incorporavit, et tanquam incorporati, nomen ejus per nos notarios sacrae synodi inscribi mandavit. Cujus quidem domini praesidentis mandato humiliter parentes, ego Conradus Kuenlemensis subscriptus aliique ipsius synodi notarii, nomen dicti domini Johannis inscripsimus et intitulavimus, prout in actis ipsius synodi legitime constare dinoscitur. Insuper, anno, indict. et pont. quibus supra, die vero jovis, quarta mensis septembris, similiter in congregatione generali tuta et habita, in rectorio domus

fratrum praedicatorum Basileae, coram eadem et notariis supradictis constitutus honorabilis et religiosus dominus Nicolaus de Trajecto, professus supradicti monasterii ordinis canonicorum regularium sancti Augustini, Trajectensis dioecesis, humiliter etiam petivit, se ad incorporandum admitti. Cui sic petenti dominus episcopus praesidens supradictus, nomine, quo supra, annuendo, oblato sibi juramento tactisque per ipsum scripturis sacrosanctis praestito, ipsum incorporavit, et pro incorporato, modo, quo supra, inscribi mandavit. Cui quoque mandato similiter parentes, notarii supradicti nomen praefati domini Nicolai inscripsimus et intitulavimus, prout omnimodo in actis sacri concilii constat evidenter. Super quibus omnibus et singulis praemissis praefati, dominus Johannes Passer et Nicolaus de Trajecto, incorporati petiverunt, sibi unum vel plura publicum seu publica totque, quot fuerint necessaria, desuper confici instrumenta. Acta sunt haec Basileae, anno, diebus, horis, loco et pontificatu, de quibus supra, praesentibus inter alios reverendis in Christo patribus, dominis Allinganensi et Papiensi episcopis, testibus fide dignis et rogatis. Et ego Conradus Kuenlemensis de Diepping, baccalaureus in decretis, clericus Maguntinae dioecesis, sacra imperiali auctoritate ipsiusque sacrosanctae Basiliensis synodi notarius et scriba juratus, quia supradictorum dominorum petitioni, receptioni, incorporationi et juramenti praestationi aliisque praemissis, dum sic, ut praemittitur, fierent et agerentur, una cum praenominatis testibus praesens interfui, eaque sic fieri vidi et audivi, ideo ex manuali actorum ipsius sacri concilii per me concepto, praesens publicum instrumentum extraxi et confeci, scripsique et subscripsi nomine etiam et signo meis solitis et consuetis legaliter consignavi rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium praemissorum.

2. *Bul der kerkvergadering te Basel, waarbij dezelve, sub poena excommunicationis, gebied, zekere goederen, aan het capittel van S. Marie te Utrecht ontvreemd, aan hetzelfde te restituëren, III. non. octo., 1434.*

Sacrosancta generalis synodus Basiliensis, in spiritu sancto unanimiter congregata, universalem ecclesiam repraesentans, dilectis ecclesiae filiis, sancti Martini Embricensis et sancti Adriani in Nacltwyck ecclesiarum, ac capell. collegiatae beatae Mariae in Haga-comitis, Trajectensis dioecesis decanis ecclesiarum, salutem et omnipotentis Dei benedictionem. Justis supplicum votis libenter annuimus eaque favoribus prosequimur oportunis. Sanc nuper gravi dilectorum ecclesiae filiorum, priorum monasteriorum ordinis sancti Augustini, in provincia Coloniensi constitutorum per priores gubernari solitorum, conquestione didicimus, quod nonnulli, quos ignorant, census, redditus et proventus, calices, libros, ornamenta, clenodia, ampullas, missalia, antiphonaria, gradualia, psalteria, casulas, pecunias, vestes, utensilia, suppellectilia, vasa aurea et argentea, literas, privilegia, instrumenta publica, volumina librorum, bona et res alias, ad dilectos ecclesiae filios, priorem et conventum monasterii beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensium ejusdem ordinis legitime spectantia, temere et malitiose occultare et occulte detinere praesumant, non curantes ea dilecto ecclesiae filio Balduino, priori dicti monasterii ac conventui praefatis exhibere, in animarum suarum periculum, ipsorumque prioris et conventus detrimentum, praepjudicium non modicum, et gravamen ac scandalum plurimorum; super quo iidem priores a nobis remedium implorarunt. Nos igitur, praefatorum priorum et conventuum indemnitati succurrere volentes, ipsorum in hac parte supplicationibus inclinati, omnes et singulos hujusmodi rerum et honorum ac aliorum occupatorum praedictorum detentores, per haec scripta requirimus, hortamur et monemus, ipsisque in vir-

tute sanctae obedientiae et sub excommunicationis poena districtè praecipimus, ut infra duodecim dierum terminum, quem ipsis et eorum cuilibet pro omni dilatione et canonica monitione assignamus post nostrarum literarum per vos in ecclesiis et locis, ubi populi convenit multitudo, faciendam eis publicationem immediate sequentium, ea omnia et singula praefatis Balduino priori et conventui monasterii Trajectensis restituant, et de eisdem plenam et debitam satisfactionem et restitutionem faciant et rependant, ac se de censibus, redditibus et proventibus hujusmodi ammodo(!), nequaquam intromittant, seu ea habentes et detinentes restituant et nihilominus discretioni vestrae per eadem scripta mandamus, quatenus vos, vel duo aut unus vestrum, postquam vobis constiterit, aliosque ex praedictis occasione praesentium excommunicationis sententiam incurrisse . . . . exi . . . . . declaretis, sententiam ipsam incidisse, ac eos denunciatis et denunciari faciatis publice excommunicatos et ab aliis arcibus evitari, nec non processus in praemissis habendos, quotiens expedierit, ... are curetis, et prout visum fuerit, eisdem Balduino priori et conventui in iis et circa ea juris auxilio succurratis; contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo; non obstante, si aliquibus communiter vel divisim a sede apostolica sit indultum, quod interdicti, suspendi, excommunicari non possunt, per literas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Basileae, III. non. octobris, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto.

3. *Vonnis, gewezen door de kerkvergadering te Basel, in zake, tusschen Jo. Passert en 't capittel van S. Marie te Utrecht, 10 mart., 1436.*

Gloriosissimo et invictissimo principi et domino, domino Sigismundo, divina favente clementia Romanorum imperatori, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, etc. regi, regnorum vestrorum felicis prosperitatis augmentum; nec non reverendissimis et reverendis in Christo patribus et dominis, dominis, Dei et apostolicae sedis gratia, Maguntinensi, Treverensi et Coloniensi archiepiscopis, ac Leodiensi, Monasteriensi, Trajectensi et Cameracensi episcopis, eorumque et cujuslibet ipsorum in spiritualibus et temporalibus vicariis seu officialibus generalibus, ac venerabilibus et circumspectis viris, dominis curiarum camerac, sacrosanctae synodi seu concilii Basiliensis et apostolicae auditoribus generalibus, eorumque vice-auditoribus seu loca tenentibus, universis et singulis, dominis abbatibus, prioribus, praepositis, decanis, archidiaconis, scholasticis, cantoribus, succentoribus, thesaurariis, custodibus, sacristis, tam metropolitanarum cathedralium, quam collegiatarum canonicis, parochialiumque ecclesiarum rectoribus seu loca tenentibus, eorundem plebanis, viceplebanis, capellanis, curatis et non curatis, tam saecularibus quam regularibus, clericis, notariis et tabellionibus, quibuscunque per civitates et dioeceses praefatorum dominorum archiepiscoporum et episcoporum, ac alias ubilibet constitutis; nec non illustribus principibus et dominis, dominis Philippo, Dei gratia Burgundiae et Brabantiae, ac Arnolfo, Ghelriae, nec non Clivensi, Juliacensi et Montenensi ducibus, ac Flandriae, Hannoniae, Hollandiae, Zelandiae, Marckensi, Morsensi, de Bentem et Verrenborch comitibus; nec non de Gaesbeeck, de Egmond, de Yselsteyn, de Culenborch, de Vianen, de Montforde, de Heynsberch, de Horn, de Monte, de Bronchorst, de Ravensteyn et de Diest baronibus; ac dominis de Ghemen, de Alphen, de Batenborch, aliisque nobilibus dominis, iudicibus, principibus, comitibus, saecularium (ribus), ac terrarum, villarum, civitatum, oppidorum, castrorum et universitatum quarumcunque dominis advocatis, capitaneis, magistris civium, scultetis, proconsulibus et consuli-

bus, civibus, oppidanis, incolis, servientibus, scribis, praeconibus, quibuscumque per dictorum dominorum archiepiscoporum et episcoporum provincias, civitates et dioeceses, ac alias ubilibet constitutis; nec non universis ac singulis Christi fidelibus, et praesertim Almaniae nationis et praesertim regio (religioso) fratri Johanni Passert (!), professo monasterii beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensis ex adverso principali, omnibus aliis et singulis, quorum interest, intererit, et interesse poterit quomodolibet in futurum, et quibuscumque praefulgeant dignitatibus communiter et divisim: Nicolaus, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Tyburtinensis, executor ad infrascripta una cum infrascriptis nostris in hac parte collegis cum illa clausula, quatenus vos, vel duo aut unus vestrum per vos alium seu alios etc. a dicta sacrosancta synodo seu concilio Basileensi specialiter deputatus, salutem in domino et mandatis nostris hujusmodi imo verius ejusdem sacrosanctae synodi seu concilii Basileensis firmiter obedire; literas ipsius sacrosanctae synodi seu concilii executorias nonnullarum sententiarum, diffinitivarum et interlocutoriarum, in loco dictae sanctae synodi pro venerabilibus et religiosis fratribus, Wilhelmo, beatae Mariae in Wyndesem, Trajectensis dioecesis, et Baldewino, beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensis, et aliis suis litis consortibus monasteriorum ordinis sancti Augustini canonicorum regularium prioribus et fratribus, et contra dictum fratrem Johannem Passert de et super restitutione librorum, calicum, ornamentorum, clendiorum et bonorum dicti monasterii Trajectensis per eum abductorum ac absolute ab officio prioratus dicti monasterii Trajectensis, nec non praetensis injuriis et nullitate quorundam praetensorum processuum bonae memoriae Swederi, asserti, dum vixit, episcopi Trajectensis, rebusque aliis tunc deductis, etiam cum condemnatione expensarum, litarum et promulgatarum in forma exhibita, expedita vera bulla plumbea dictae sacrosanctae synodi seu concilii more ipsius curiae impendente bullatas sanas et integras, non viciatas, non cancellatas, neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes, nobis per providum virum magistrum Rutgerum de Holt, in ipsa sacrosancta synodo seu concilio causarum et dictorum fratrum, Wilhelmi et Baldewini, priorum, et suorum litis consortium procuratorem, de cujus procuratore mandato in actis causae, ut in ipsis literis continetur, ventilatae habitis legitime constetit et nomine eorum, procuratorio coram notario publico et testibus infrascriptis praesentatas, cum ea, qua decuit, reverentia noveritis recepisse, quarum tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis.

Sacrosancta generalis synodus Basiliensis, in spiritu sancto legitime congregata, universalem ecclesiam repraesentans, venerabili episcopo Tyburtensi, et dilectis ecclesiae filiis, decano sancti Martini Embricensis et scolastico sancti Victoris Xantensis, Trajectensis et Coloniensis dioecesis ecclesiarum, salutem et omnipotentis Dei benedictionem. Exhibita nobis pro parte dilectorum ecclesiae filiorum, Wilhelmi, beatae Mariae in Wyndesem, Trajectensis dioecesis, et Baldewini, ejusdem beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensis, ordinis sancti Augustini per priores solitorum gubernari monasteriorum, priorum petitio continebat, quod licet olim pro regulari in de Windesem (!) praedicto ac sancti Salvatoris mundi in Feinsteyn, nemoris beatae Mariae prope Noorthoorn, ac in beatae Mariae viridisvall(is) Trajectensis praedictae, Monasteriensis et Cameracensis dioecesis, ad invicem auctoritate apostolica collegatis et unum capitulare corpus facientibus et in aliis generali capitulo eorum subjectis monasteriis stabiliendi disciplina eadem auctoritate inter alia statutum et ordinatum fuisset, quod in eodem monasterio in Wyndesem annis singulis generale ad modum fratrum ordinis Carthusiensis celebraretur capitulum, in quo singuli dictorum etiam ipsi generali capitulo subjectorum, ut praefertur, monasteriorum priores se ab officio et regimine suorum prioratum singulis annis absolvi petere, ipsique capitulo generali et illius diffinitionibus firmiter intendere et obedire deberent et tenerentur, nec liceret alicui eorum quacumque occasione seu

causa ad alium, quam capitulum hujusmodi generale appellare; Nec non dilectus ecclesiae filius Johannes Passert, canonicus dicti monasterii beatae Mariae et sanctorum apostolorum, quod generali capitulo praedicto subjectum esse dinoscitur, ab illius prioratus officio, quod tunc gerebat, ex certis causis rationabilibus, auctoritate ejusdem generalis capituli, juxta statuta et ordinationes praefata canonice absolutus et destitutus fuisset, dictus tamen Johannes Passert contra statuta et ordinationes hujusmodi temere recalcitrando et falso praetendendo se per absolutionem et destitutionem hujusmodi indebite gravatum, aliasque etiam sibi graviter injuriatum fore illorum occasione ad nos appellavit et causam appellationis hujusmodi dilectis ecclesiae filiis, Ludovico de Garsiis, canonico Bononiensi, primo, et deinde ex certis causis Heinrico Fleckel, praeposito ecclesiae sancti Andreae Fersurgensis (!), pro tunc Basileae constitutis, per nos committi obtinuit audiendam et fine debito terminandam, et deinde pro parte ipsorum Wilhelmi et Baldwinii, priorum, nobis exposito, quod bonae memoriae Swederus, tunc episcopus Trajectensis, praefato Johanni Passert, postquam etiam ille se dicto generali capitulo et illius diffinitionibus sponte et humiliter submiserat, contra ordinationes et statuta hujusmodi inhibuisset et mandasset, ne in absolutionem et destitutionem praedictas consentiret, per quasdam ac per alias diversas suas literas submissionem praefatam cassasset, annullasset et revocasset; nec non eosdem Wilhelmum et Baldwinum et aliorum monasteriorum praedictorum priores et conventus, diversis sententiis et censuris per processus suos innodasset, seu illas incidisse declarasset nulliter et de facto, quodque dictus Johannes Passert tempore, quo ipse praefato monasterio beatae Mariae et sanctorum apostolorum officio prioratus praerant, libros, calices, ornamenta et alia clenodia et bona dicti monasterii beatae Mariae et sanctorum apostolorum abduxisset, ipsumque monasterium illis indebite spoliasset, nos dicto praeposito primo et successive ex certis causis quibusdam aliis praelatis et iudicibus, ac postremo dilecto ecclesiae filio, Raymundo Taloni, praeposito ecclesiae Soltalquerii Sistaricensis (!) dyocesis, Basileae commorantibus, commisimus, ut causam nullitatis literarum et processuum dicti Swederi episcopi audirent et fine debito deciderent, nec non praefatum Johannem Passert ad restituendum libros, calices, ornamenta et clenodia, ac bona hujusmodi dicto monasterio beatae Mariae et sanctorum apostolorum per censuras ecclesiasticas et alias compellerent et justitiam facerent, ipseque Raymundus praepositus in causa spolii clenodiorum, ornamentorum et bonorum hujusmodi legitime et juxta commissionem per nos desuper sibi factam procedens, de consilio et assensu aliorum peritorum per suam sententiam pronunciavit, decrevit et declaravit praefatum Johannem Passert ad dandum, tradendum et restituendum libros, calices, jocalia, clenodia et bona, per eum a praefato monasterio beatae Mariae et sanctorum apostolorum recepta, habita et deportata, nec non ad faciendum rationem et calculum de illis eidem monasterio seu illius aut dicti monasterii de Windesem priori, infra quadraginta dierum ex tunc proxime et immediate sequentium terminum, sine diminutione quacunque, ac ad praestandum de clenodiis et bonis hujusmodi interim non alienandis, sufficientem cautionem condemnandum fore et condemnavit, mandans nihilominus eidem fratri Johanni Passert per sententiam eandem, quatenus infra terminum praedictum, rationem et calculum praedictum fecisse et cautionem praestitisse deberet, ut praefertur, sub excommunicationis sententia, quam ex tunc in eum, si praemissa facere negligeret, protulit, seu ipsam sine alia declaratione incurrere voluit ipso facto. A qua quidem sententia pro parte dicti Johannis Passert ad nos extitit appellatio, nosque hujusmodi, nec non quam praefatus Johannes Passert, ab eodem Raymundo praeposito ante sententiae hujusmodi prolationem ex eo, ut dicebat, ad nos interposuit, quod ipse Raymundus praepositus certum pro parte sua in hujusmodi causa productum instrumentum admittere, nec non dicta seu attestations testimonium in hujusmodi causa productorum desuper loco et tempore congruis humiliter requisitus

publicare recusaverat, appellationum causas dilecto ecclesiae filio, Nicolao Hoemetent, licentiatu in decretis, audiendas et fine debito terminandas, primo et deinde pro parte eorundem Wilhelmi et Baldewini, priorum, asserentium, quod cum statuta et ordinationes auctoritate apostolica facta hujusmodi per nos rite confirmata forent; illaque praefatus Johannes ratificasset et generali capitulo praedicto se submisisset, et tandem auctoritate ejusdem generalis capituli, ab officio prioratus absolutus fuisset, ut praefertur, non licebat in posterum sibi contra praemissa facere seu illis contravenire vel se opponere, nobis humiliter supplicatus, quatenus praemissis attentis in omnibus causis inter dictas partes praemissorum occasione intentatis et pendentibus, simpliciter et de plano strepitu judiciario praetermisso, aut saltem abbreviato, omnique appellatione cessante ac nullitatibus in processu causae ex negligentia procuratorum seu alias forsitan commissis, aliisque frivolis exceptionibus quibusvis penitus rejectis, ulterius procedi mandaremus. Nos tunc attendentes, quod periculosum foret, religiosos illos, praesertim, qui sub regulari observantia domino famulari deberent, diuturnis ad invicem disceptare litibus, ac volentes hujusmodi litibus finem celerius imponere, eidem Nicolao commisimus, quatenus ipse conscito sibi de praemissis ulterius procederet, ut petatum fuerat, etiam nullitatibus et exceptionibus frivolis non obstantibus, et justitiam faceret in hujusmodi causis de aliorum peritorum consilio et assensu procedens, per praefatum Johannem Passert a non admissione instrumenti, denegatione publicationis attestationum testium hujusmodi male fuisse appellatum, per unam ac per aliam, per praefatum Raymundum praepositum in causa, quae coram eo interdictas partes super spolio clenodiorum, ornamentorum et bonorum praedictorum, et illorum restitutionem per eum faciendam pendebat, bene fuisse et esse processum et sententiatum, ejusque sententiam praedictam confirmandam fore et confirmavit, nec non ab ea pro parte dicti Johannis Passert male fuisse et esse appellatum, nec non praefatos Wilhelmum et Baldewinum, priores et eorum litis consortes ab impetitione dicti Johannis Passert, in causa, quam ipse contra eos occasione absolutiois et destitutionis praedictarum, et injuriarum sibi illarum occasione, ut dicebat, illatarum, intentaverat absolvendas; Ipsique Johanni Passert desuper perpetuum silentium imponendum fore et imposuit, omni sibi appellatione penitus interdicta ac per tertiam sententias suas pronunciavit, decrevit et declaravit, omnes et singulos processus, quoscumque excommunicationis, suspensionis et interdicti sententias et censuras in se continentes decretas, nec non alias literas per praefatum Swederum episcopum in favorem dicti Johannis Passert concessas hujusmodi et quaecumque inde secuta fuisse et esse nulla nulliusque roboris vel momenti, et quatenus de facto processerunt, cassanda, revocanda et annullanda fore ac cassavit, revocavit et annullavit, ipsumque Johannem Passert in expensis in omnibus causis hujusmodi condemnandum fore et condemnavit, prout in instrumentis publicis inde confectis ipsorum Raymundi, praepositi, et Nicolai sigillis munitis dicitur plenius contineri. Cum autem, sicut eadem petitio jubungebat, Wilhelmus et Baldewinus priores praedicti dubitent, quod ipse Johannes Passert sententiis hujusmodi et praesentium vigore habendis processibus, reverenter parere non velit, pro parte eorundem Wilhelmi et Baldewini, priorum, nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus super hoc eis providere de remedio oportuno dignaremur. Nos itaque hujusmodi supplicationibus inclinati, discretioni vestrae, per haec scripta mandamus, quatenus vos, vel duo aut unus vestrum, per vos vel alium seu alios praemissa executioni debitae demandanda, dictasque sententias, ubi et quando expedire videritis auctoritate nostra solemniter publicetis et nihilominus legitimis super his per vos habendis processibus, eorum, quotiens expedierit, aggravare curetis, contradictores auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo; invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis non obstante, si praefato Johanni Passert, vel quibusvis aliis, communiter vel divisim a sede apostolica sit indultum, quod interdicti, suspendi,

vel excommunicari non possint, per literas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Basileae, quarto nonas martii, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto.

Post quarum quidem ipsius sacrosanctae synodi seu concilii literarum praesentationem et receptionem, fuimus subsequenter per dictum magistrum Rutgherum de Holt, procuratorem, nomine, quo supra, procuratorio coram nobis constitutum debita cum instantia requisiti, quatenus ad executionem praedictarum sacrosanctae synodi seu concilii literarum in eis contentarum, juxta traditam seu directam per eas nobis formam procedere dignemur. Nos igitur Nicolaus, episcopus et executor praefatus, attendentes, requisitionem hujusmodi fore justam et consonam rationi, volentesque mandatum dictae sanctae synodi nobis in hac parte directam reverenter exequi, ut tenemus. Idecirco eadem auctoritate ejusdem sanctae synodi praefatas literas ipsius synodi et hunc nostrum processum, nec non sententias diffinitivas et interlocutorias per praefatos dominos, Raymundum Taloni et Nicolaum Hoemetent, iudices et commissarios in saepedictis literis ipsius sanctae synodi descriptos successive latis ac praefactionem termini, infra quem ipse frater Johannes Passert, libros, calices, jocalia et clenodia, ac quaecumque bona ipsi monasterio canonicorum regularium beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensis pertinentes et pertinentia, et per eundem fratrem Johannem receptos seu deportata, restituere et reportare debuisset, etiam rationem et calculum de singulis reddendo sine quacumque diminutione, et de dando idoneam cautionem et sufficientem ipsi monasterio Trajectensi, aut ejus priori de non alienando praedicta bona, sub excommunicationis poena, propterea in eum casu, quo praemissa, sic facere distulerit seu recusaverit, ex tunc sine quacumque alia declaratione in eundem fratrem Johannem ipso facto promulgatae. Nec non omnia et singula in eisdem literis et sententiis contenta vobis, omnibus et singulis, supradictis et praesertim tibi, fratri Johanni Passert ex adverso principali et aliis, quibus interest seu interesse poterit in futurum, quibuscumque nominibus censeantur, et quaecumque dignitate praefulgeant, vestrumque et eorum cuilibet in solidum conjunctim et divisim intimamus, insinuamus et notificamus, ac ad vestrum et eorum et cujuslibet ipsorum notitiam deducimus et deduci volumus per praesentes. Quocirca vos, omnes et singulos, supradictos et praesertim ecclesiasticas personas et quemlibet vestrum in solidum tenore praesentium, dicta auctoritate, requirimus et monemus, primo, secundo, tertio et peremptorie, vobisque nihilominus et vestrum cuilibet in virtute sanctae obedientiae et sub infrascriptis sententiarum poenis, sententiis et censuris, districte praecipiendo mandamus, quatenus infra sex dierum spatium post praesentationem seu notificationem praesentium vobis seu alteri vestrum factam et postquam pro parte dictorum fratrum, Wilhelmi et Baldewini, priorum, principalium super hoc vigore praesentium fueritis requisiti, seu alter vestrum fuerit requisitus immediate sequentium; quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo et reliquos duos dies vobis universis et singulis supradictis, pro tertio ac peremptorio termino ac monitione canonica assignamus praefatum fratrem Johannem Passert ex adverso principalem legitime requiratis et moneatis, quem nos etiam praesentium vigore sic requirimus et monemus; Quatenus infra tres dies post publicationem praesentium processuum nostrorum, ac monitionem et requisitionem nostras hujusmodi, sic sibi factas, quem etiam terminum, sibi fratri Johanni pro omni dilatione ac monitione canonica ac peremptorio termino, sibi praefigimus et assignamus, doceat legitime coram nobis, se praefatis sententiis per praefatos dominos Raymundum et Nicolaum iudices et commissarios, sic ut praefertur, successive latis, et maxime quo ad restitutionem librorum, clenodiorum et aliorum bonorum praedictorum et in terminis in eisdem sententiis statutis et specificatis, in omnibus et per omnia realiter paruisse certificando, nos etiam de partitione hujusmodi et de aliis per ipsum fratrem Johannem adimplendis,

et in eisdem sententiis ac literis dictae sanctae synodi sufficienter expressatis, quod si non fecerit, ex tunc prout ex nunc, et ex nunc prout ex tunc eundem fratrem Johannem principalem, in vestris ecclesiis et monasteriis, aliisque locis publicis totiens, quotiens vobis videbitur excommunicatum publice nunciatis, et ut talem ab omnibus Christi fidelibus evitandum denunciatis et denunciari faciatis et procuretis. Et nihilominus requirimus et monemus omnes et singulos Christi fideles, in quibuscumque dioecesibus et locis constituti fuerint, quibuscumque etiam nominibus censeantur etiam si duces, comites, barones, milites, militares et armigeri, ac in officiis publicis deputati fuerint, quatenus statim et incontinenti visis praesentibus nostris processibus illisque eis debite insinuatis, sub dicta excommunicationis poena, quam etiam in eos et eorum quemlibet hujusmodi nostrae monitioni optemperare recusantes, vel recusantem ferimus in his scriptis omnia et singula, jocalia, clenodia, utensilia, ac bona quaecumque ipsi monasterio beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensis pertinentia, et penes eosdem seu alterum ex eis existentia seu deposita, aut ipsis seu eorum alteri per dictum fratrem Johannem Passert, principalem, seu alium quemcumque ipsius fratris Johannis nomine in guardiam seu custodiam tradita et assignata, omnibus contradictione, impedimento exceptione seclusis, praefatis fratribus, Wilhelmo et Baldewino, seu eorum alteri aut eorum procuratori legitimo ad id mandatum habenti, restituant, assignent, tradant et deliberent, sine quacumque diminutione et ab aliis, quantum in eis fuerit, restitui, deliberari et de illis responderi integre faciant et procurent. Monemus insuper, modo et forma praemissis ac sub infra et suprascriptis sententiarum poenis, omnes et singulos arrendatores, colonos, agricultores, vindemiatores, laboratores et detentores reddituum, proventuum et obventionum quorumcumque ad praefatum monasterium beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensis, quomodolibet spectantium et pertinentium in dioecesi Trajectensi, et alibi ubique constitutos. Quatenus de cetero post ratificationem praesentium, eis seu eorum alteri factam, de universis et singulis redditibus et proventibus, decimis, obventionibus et juribus, ipsi monasterio Trajectensi, aut ejus priori pro tempore debitis et solvendis, praedicto fratri Baldewino, nunc priori monasterii beatae Mariae et sanctorum apostolorum, aut ejus legitimo procuratori pro eo, et nulli alteri, respondeatis, ac debitam solutionem impendatis, et quilibet vestrum impendat realiter et cum effectu.

Monemus enim, modo et forma praemissis, ac sub poenis et sententiis supra et inferius designatis, te fratrem Johannem Passert, ex adverso principalem; Quatenus post publicationem praesentium processuum nostrorum tibi, ut praefertur, factam ab omnibus et singulis molestationibus, perturbationibus, vexationibus ac injuriis et impedimentis quibuslibet, eisdem fratribus, Wilhelmo et Baldewino, prioribus, et eorum subditis et subjectis fratribus, super quibus omnibus et singulis de cetero non inferendis seu praestandis, tibi perpetuum silentium impositum est sententialiter, ut praedicitur, omni etiam appellatione remota, de cetero penitus te abstineas et desistas, neque de cetero de regimine et administratione dicti prioratus officii dicti monasterii Trajectensis, seu rerum et honorum ejusdem quoquomodo intromittas per te vel submissam personam, neque etiam te de cetero priorem dicti monasterii Trajectensis, et pro tali nomines, reputes et teneas, seu nominari, reputari, et teneri ab aliis permittas, seu sustineas, sed in omnibus et per omnia dictis diffinitivis et interlocutoriis sententiis, contra te successive latis, ut praefertur, effectualiter pareas et optemperes, ac acquiescas eisdem, si divinae majestatis volueris evadere offensam. Quod si forsan, quod absit, praemissa omnia et singula, prout per nos mandantur, non adimpleveritis, aut dictis fratribus, Wilhelmo et Baldewino, prioribus, et eorum fratribus subjectis, aut eorundem procuratori impedimentum aliquod, quominus omni et singula supradicta suum debitum consequantur, effectum praestiteritis per vos, vel alium seu alios, aut impredientibus ipsos fratres, Wilhelmum

et Baldewinum, priores, vel procuratorem eorundem antedictum super praemissis in aliquo dederitis auxilium, consilium vel favorem, publice vel occulte, directe vel indirecte quovis quaesito colore vel ingenio; Nos in vos omnes et singulos supradictos, qui in praemissis culpabiles fueritis, ac mandatis et monitionibus nostris hujusmodi, immo verius dictae sacrosanctae synodi, parueritis (!) cum effectu et generaliter, in quoscumque contradictores in hac parte et rebelles, cujuscumque etiam dignitatis, status, ordinis aut conditionis existant, ex tunc prout ex nunc, et ex nunc prout ex tunc, singulariter in singulos et specialiter in dictum fratrem Johannem Passert, monitione et requisitione praemissis excommunicationis, in capitula vero et collegia ac conventus quoscumque in his delinquentes, suspensionis a divinis, et in ipsorum delinquentium ecclesias, monasteria et capellas, interdicti sententias ferimus in his scriptis, et etiam promulgamus. Vobis reverendis patribus dominis archiepiscopis et episcopis praedictis, quibus ob reverentiam pontificalium vestrarum dignitatum duximus deferendum in hac parte, si contra praemissa vel eorum aliquod feceritis, per vos vel submissam personam, praedicta sex dierum canonica monitione praemissa, in eisdem scriptis ingressum ecclesiae interdicimus. Si vero hujusmodi interdictum per alios sex dies praefatos sex dies immediate sequentes sustinueritis, vos, simili canonica monitione praemissa, in eisdem scriptis suspendimus a divinis. Verum si praefatos interdicti et suspensionis sententias, per alios sex dies praefatos duodecim dies immediate sequentes, animis, quod absit, sustinueritis induratis, vos, simili canonica monitione praemissa, in his scriptis excommunicationis sententia innodamus.

Ceterum cum ad executionem ulteriorem in praesenti negotio faciendam nequeamus, quo ad praesens pluribus aliis in sacrosancta Basiliensi synodo praepediti negotiis, personaliter interesse, universis et singulis dominis abbatibus, prioribus, praepositis, decanis, archidiaconis, cantoribus, scolasticis, custodibus, thesaurariis, tam cathedralium, quam collegiarum canonicis, parochialiumque conventualium, regularium et saecularium ecclesiarum rectoribus, seu eorum locatentibus, ceterisque plebanis, viceplebanis, capellanis, curatis et non curatis, presbyteris, clericis, notariis et tabellionibus publicis quibuscumque per civitates et dioeceses praedictas, ac alias ubilibet constitutis et eorum cuilibet in solidum super ulteriori executione hujusmodi mandati dictae synodi atque nostri facienda, tenore praesentium, committimus plenarie vices nostras, donec eas ad nos duxerimus revocandas; Quos nos etiam et eorum quemlibet, tenore praesentium, requirimus et monemus, primo, secundo, tertio et peremptorie, eisque nihilominus et eorum cuilibet in virtute sanctae obedientiae et sub excommunicationis poena, quam in eos et eorum quemlibet, nisi fecerint ea, quae eis in hac parte committimus et mandamus, infrascripta canonica monitione praemissa, ferimus in his scriptis districte praecipiendo mandantes; Quatenus infra sex dierum spatium post notificationem praesentium, eis seu eorum alteri factam, immediate sequentes, et postquam pro parte dictorum fratrum Wilhelmi et Baldewini, priorum, principalium, vigore praesentium fuerint requisiti, seu alter eorum fuerit requisitus; Quem quidem terminum eis et eorum cuilibet pro omni dilatione et canonica monitione assignamus; Ad vos omnes et singulos supradictos, quibus praesentes nostrae literae diriguntur, et praefatum fratrem Johannem Passert, aliasque personas et loca alia, de quibus, ubi, quando et quotiens expediens fuerit, personaliter accedant, seu alter eorum accedat, dictasque literas sacrosanctae synodi et hunc nostrum processum omniaque alia et singula in eis contenta, vobis omnibus et singulis supradictis intiment, insinuent, publicent, ac legi intimari, insinuari et publicari, fideliter publicari (!) procurent; Et nihilominus praefatis fratribus Wilhelmo et Baldewino, prioribus, seu eorum procuratori legitimo aut alterius ipsorum nomine, plenariam restitutionem, traditionem et assignationem, ac deliberationem omnium et singulorum librorum, calicum, ornamentorum, clenodiorum et jo-

calium, in quibuscumque locis consistentium et praefato monasterio Trajectensi pertinentium ab omnibus Christifidelibus, cujuscunque praeeminentiae fuerint, fieri permittant et procurant, omni etiam temporali arresto ac contradictione et exceptione quibuslibet in praemissis penitus cessantibus et semotis.

Et si praefatus frater Johannes Passert, ex adverso principalis, ceterique contradictores in hac parte et rebelles hujusmodi nostris monitionibus et mandatis, infra dictos assignatos terminos non paruerint realiter et cum effectu, dictamque excommunicationis sententiam propter hoc dampnabiliter incurrando, ex tunc omnes et singulos supradictos subdelegatos nostros et eorum quemlibet requirimus et monemus, ac sub eadem excommunicationis poena mandamus; Quatenus singulis diebus dominicis et festivis in suis ecclesiis, monasteriis et capellis, ubi, quando et quotiens opus fuerit, et pro parte dictorum fratrum Wilhelmi et Baldewini, priorum, principalium fuerint requisiti, seu alter eorum fuerit requisitus, infra missarum et aliorum divinorum solempnia, praefatum fratrem Johannem Passert, ex adverso principalem, aliosque contradictores in hac parte et rebelles sic excommunicatos denuntient, et ab aliis, quantum in eis fuerit, denuntiari faciant, donec et quousque absolutionis beneficium meruerint obtinere, aut aliud a nobis vel superiori nostro desuper habuerint in mandatis.

Si vero praefatus frater Johannes Passert ac contradictores et rebelles hujusmodi denuntiationem excommunicationis et ipsius sententiam per decem dies sustinuerint, ex tunc processus nostros hujusmodi aggravando et continuando, Attendentes, quod tanto graviora sunt peccata, quanto diutius infelices animas detinent alligatas, et merito crescentibus malitia et inobedientia crescere debet et poena, ne facilitas poenae audaciam tribuat delinquendi, auctoritate dictae sacrosanctae synodi, dictis nostris subdelegatis et eorum cuilibet sub poena excommunicationis praefata committimus et mandamus; Quatenus singulis diebus dominicis et festivis in suis ecclesiis, monasteriis et capellis infra dictarum horarum solempnia praefatam denuntiationem excommunicationis reiterando et innovando, eundem fratrem Johannem Passert, ex adverso principalem ac alios contradictores et rebelles, sic ut praemittitur, excommunicatos et denuntiatos, nominatim, pulsatis campanis et candelis accensis ac demum extinctis et in terram projectis, cruce erecta et religione indicta (!), aquam benedictam aspergendo ad fugandum daemones, qui sic eos detinent ligatos et suis laqueis catheratos, orando, quod dominus noster Ihesus Christus ad catholicam fidem et sanctae nostrae ecclesiae gremium reducere dignetur, ne eos in tali perversitate dies eorum finire permittat, cum decantatione responsorii, «Revelabunt coeli iniquitatem Judae,» et ps. «Deus laudem meam ne tacueris» cum antiphona «Media vita totaliter», et hoc facto et finito, ad januas ecclesiarum suarum una cum clericis et parochianis accedant ad terrorem, ut ipsi excommunicati et eorum quilibet eo citius ad obedientiam redeant, tres lapides versus domos habitationum suarum projiciendo, in signum maledictionis aeternae, quam Deus dedit Dathan et Abyron (!), quos terra vivos absorbit, etiam post missam et in vespere et aliis quibuscumque horis canonicis, sermonibus et praedicationibus publicis, solempniter publicent et denuntient, et ab aliis, quantum in eis fuerit, publicari et denuntiari et ab omnibus Christifidelibus arctius evitari faciant, donec et quousque aliud a nobis vel superiori nostro super hoc habuerint in mandatis.

Verum si praefati denuntiati et aggravati, per alios decem dies dictos decem dies immediate sequentes, dictas denuntiationem et aggravationem ad ipsorum notitiam deductas, animis, quod absit, sustinuerint induratis, quia exigit perversorum audacia praesumptiva, ut unica poenae non contenti, fortioribus poenis arceantur, ne forte fides illorum laedatur, qui semper obedientiam suis superioribus impenderunt, ex tunc processus nostros hujusmodi reaggravando praedicti nostri subdelegati, auctoritate praefata, modo et forma praemissis, omnes et singulos Christifideles, utriusque sexus homines, et praesertim familiares et servitores dictorum ex-

communicatorum et aggravatorum, et quemlibet ipsorum moneant et requirant, quos nos etiam tenore praesentium requirimus et monemus, ac eis et eorum cuilibet in virtute sanctae obedientiae et sub infrascripta excommunicationis poena, quam in eos et eorum quemlibet contrafacientes ferimus in his scriptis, districtius injungant, prout nos etiam injungimus eisdem, quatenus infra sex dierum spatium post monitionem et requisitionem hujusmodi, ipsi factas, immediate sequentes, quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo, et reliquos duos dies eis et eorum cuilibet pro tertio et peremptorio termino et monitione canonica assignent, prout nos etiam sic praesentibus assignamus eisdem, ipsi familiares et servitores a familiaritate et servitio, ceterique Christifideles, utriusque sexus homines, a participatione ipsorum excommunicatorum, denuntiatorum, aggravatorum et reaggravatorum, penitus et omnino desistant, et quilibet eorum desistat; Nec non cum eisdem denuntiatis, aggravatis et reaggravatis, aut aliquo ipsorum serviendo, loquendo, sedendo, stando, ambulando, salutando, hospitando, comedendo, bibendo, molendo, coquendo, cibum, potum, aquam vel ignem ministrando, aut aliquo humanitatis solatio, praeterquam in casibus a jure permissis participare praesumant, seu eorum alter praesumat; Et si contrarium fecerint, nos in eos et eorum quemlibet, cum dictis denuntiatis, aggravatis et reaggravatis rebelliter participantes, ex nunc prout ex tunc, et ex tunc prout ex nunc, dicta sex dierum canonica monitione praemissa, excommunicationis sententiam ferimus in scriptis et etiam promulgamus, et etiam omnes et singulos supradictos subdelegatos nostros, modo et forma praemissis, requirimus et monemus, eisque et eorum cuilibet sub dicta excommunicationis poena, quatenus singulis diebus dominicis et festivis, quotiens expediens fuerit in suis ecclesiis, monasteriis et capellis, infra praedictarum horarum solemniam, praefatos Christifideles, familiares et servitores, qui cum dictis denuntiatis, aggravatis et reaggravatis rebelliter participaverint, ut praefertur, excommunicatos cum eis denuntient, et ab aliis Christifidelibus evitari faciant, donec et quousque absolutionis beneficium meruerint obtinere, aut de nostro vel superioris nostri mandato contrario apparuerit evidenter.

Volumus autem et auctoritate praefata omnibus et singulis utriusque sexus hominibus, regularibus et saecularibus, exemptis et non exemptis, quibuscumque nominibus censeantur, aut quacumque praefulgeant dignitate, sub excommunicationis poena, quam in eos et eorum quemlibet contrafacientes, ex nunc prout ex tunc, et ex tunc prout ex nunc, ferimus in his scriptis, districte praecipiendo, inhibemus, ne ipsi vel eorum alter dictis denuntiatis, aggravatis et reaggravatis hujusmodi vel eorum alteri, quamdiu in hujusmodi pertinacia et rebellionem persisteant, ac literis et processibus nostris hujusmodi, monitionibus quoque et mandatis, literis et processibus in eis contentis, parere et obedire non curaverint, in foro ecclesiastico vel saeculari respondere praesumant, sed omnis eis juris ordo et actus judicialis praeccludatur et negetur, nec eorum testimonio fides adhibeatur, sed ipsi tamen aliis omnino respondere teneantur, ipsique ab actoribus, actibus et Christifidelium participationibus penitus secludantur et separentur, donec et quousque spiritum sanioris consilii, ecclesiae unitatem et reconciliationis gratiam receperint, et super praemissis debitam et plenariam satisfactionem impenderit cum effectu.

Praeterea si praefati denuntiati, aggravati et reaggravati, per alios decem dies dictos decem dies immediate sequentes, et postquam constiterit hujusmodi reaggravationem ad ipsorum notitiam pervenisse, praedictas nostras sententias sustinuerint Pharaonis duritiam imitando, ad modum aspidum surdarum aures suas obdurantium, ne vocem audiant incantantium, nos ex nunc prout ex tunc, lapsis terminis antedictis, omnes et singulas civitates, terras, oppida, castra, villas, suburbia et quarumcumque ecclesiarum collegia aut parochias, et alia loca quaecumque, in et sub quibus dictos denuntiatos, aggravatos et reaggravatos, vel alterum eorundem morari et ad quos seu quem ipsos, seu eorum alterum declinare contigerit, quamdiu ibidem fuerint,

seu aliquis eorum fuerit, in his scriptis ecclesiastico supponimus interdicto, mandantes eisdem nostris subdelegatis, modo et forma praemissis, et sub poenis et sententiis antedictis; Quatenus ex tunc, quamdiu dicti denuntiati, aggravati et reaggravati, aut eorum aliquis in locis praedictis fuerint, cessent et ab aliis cessari faciant apertis januis a divinis. Quam quidem cessationem per tres dies continuas post ipsorum denuntiatorum, aggravatorum et reaggravatorum vel alterius eorundem recessum observent, et ab aliis observari faciant, ita et taliter, quod hujusmodi, stante interdicto, nulla sacramenta ecclesiastica in et sub eisdem locis, sub quibus dicti denuntiati, aggravati et reaggravati fuerint, seu alter fuerit, ministrentur, nisi poenitentia et baptismus omnibus . . . . . eucharistia infirmis tantum, et matrimonium sine ecclesiastica solemnitate contrahatur, inibique et sub eisdem locis decedentibus ecclesiastica denegetur sepultura.

Denum si praenominati denuntiati, aggravati et reaggravati et interdicti, infra alios decem dies praedictos triginta dies immediate sequentes, propriae salutis immemores, processibus, mandatis et monitionibus nostris hujusmodi, immo verius dictae sacrosanctae synodi non paruerint realiter et cum effectu, quod Deus avertat, nos attendentes, quod, mucrone non perficente ecclesiastico, temporalis gladius non immerito suffragetur, auxilium brachii saecularis duximus merito invocandum; quos timor dei a malo non revocat, temporalis saltem coherceat severitas disciplinae. Hinc est, quod vos, illustrissimum et serenissimum principem et dominum, dominum Sigismundum, regem, antedictum dicti gladii principalem vibratorum et justitiae Zelatorem in domino exhortamur, Vosque dominos duces, comites, barones, milites, militares, justitarios et iudices, et praesertim comitem de Oestervant ac balivium de Woerden, et alias personas temporales antedictas, tenore praesentium, dicta auctoritate, requirimus et monemus, primo, secundo, tertio et peremptorie, vobisque nihilominus et vestrum cuilibet in virtute sanctae obedientiae et sub excommunicationis poena, quam in vos et vestrum quemlibet, canonica monitione praemissa, ferimus in his scriptis, nisi feceritis ea, quae vobis in hac parte committimus et mandamus, districte praecipiendo mandantes; Quatenus infra sex dierum spatium post lapsum dictorum quadraginta dierum et postquam praefatae literae sacrosanctae synodi ac praesens noster processus vobis aut vestrum alicui in vestris territoriis, jurisdictionibus et districtibus fuerint publicati, immediate sequentium; Quorum sex dierum, duos pro primo, duos pro secundo et reliquos duos dies vobis et vestrum cuilibet pro tertio et peremptorio termino, et monitione canonica et omni dilatione assignamus, vos omnes et singulas personae temporales, et quilibet vestrum, quorum omnium super hoc brachii saecularis auxilium invocamus, quotiens et quando pro parte dictorum Wilhelmi et Baldewini, priorum, principalium super hoc, vigore praesentium, fueritis requisiti, seu alter vestrum fuerit requisitus in juris subsidium contra praefatos denuntiatos, aggravatos, reaggravatos et interdictos, dicta auctoritate sanctae synodi, per captionem, invasionem, incarcerationem et detentionem corporum, rerum et bonorum dictorum denuntiatorum, aggravatorum, reaggravatorum et interdictorum, insurgatis et alios insurgere faciatis; Nec non corpora, res et bona eorum et cujuslibet ipsorum invadatis, incarceretis, capiatis, arrestetis, occupetis et in custodia firma teneatis; Super quibus omnibus et singulis vobis et vestrum cuilibet, auctoritate qua fungimus, plenarias licentiam et potestatem concedimus per praesentes, dictos denuntiatos, aggravatos, reaggravatos et interdictos, ita et taliter astringatis et compellatis, potenter et manu forti, absque tamen gravi laesione corporum eorum aut alterius eorundem, usque ad integram satisfactionem omnium et singulorum praemissorum dictis fratribus Wilhelmo et Baldewino, prioribus, aut eorundem legitimo procuratori pro eis impendendam, ac donec et quousque a praedictis contradictione et rebellionem destiterint et ad gremium sanctae matris ecclesiae redierint, beneficiumque absolutionis a sententiis praedictis

meruerint obtinere aut aliud a nobis vel superiori nostro desuper receperitis in mandatis. Quodsi vos, gloriosissime et invictissime princeps et domine Rex, executor justitiae, praesentis nostri processus et mandatorum nostrorum, immo verius dictae sacrosanctae synodi, transgressor, contradictor vel neglector fueritis, quod tamen vestrae serenitatis praefulgidae jam dudum per totum orbem divulgatae obedientia suspicari non sinit, procul dubio, etiam justis iudicis iudicium offendetis, et praemium, alias pro executione huiusmodi justitiae vobis a deo paratum, nihilominus amittetis. Et licet vos huiusmodi nostris sententiis sic ligare nolumus, vobis ob imperialem et regiam majestates non immerito deferentes, intuitu tamen justitiae et ob sacri concilii reverentiam vestram serenitatem ad praefatam executionem efficaciter adimplendam, prout ad eandem pertinet, in domino exhortamur; Et generaliter omnia alia et singula nobis in hac parte commissa dicti nostri subdelegati plenarie exequantur, juxta traditam seu directam huiusmodi nobis formam et secundum nostri processus continentiam et tenorem; Ita tamen, quod iidem subdelegati nostri in praedictum dictorum fratrum Wilhelmi et Baldewini, priorum, et eorum litisconsortium nil valeant attemptare, nec in processibus per nos habitis et sententiis per nos latis absolvendo vel suspendendo aliquid immutare; Et si contingat nos in praemissis in aliquo procedere, non intendimus propter hoc commissionem nostram in aliquo revocare, nisi de revocatione ipsa plenam et expressam fecerimus mentionem. Praesentes quoque nostros processus ac literas sacrosanctae synodi praedictas, nec non iura et munimenta negotium executionis huiusmodi concernentia volumus penes dictos fratres Wilhelmum et Baldewinum, priores, principales aut eorundem procuratorem remanere; Et nos (non?) per vos aut aliquem vestrum contra eorum voluntatem quomodolibet detineri; Contrarium vero facientes praefatis nostris sententiis ipso facto volumus subjacere; mandamus tamen copiam fieri de praemissis eam petentibus et habere debentibus, petentium quidem sumptibus et expensis; Absolutionem vero omnium et singulorum, qui praefatas nostras sententias aut earum aliquam incurrerint, seu incurrerit, quoquomodo nobis vel superiori nostro tantummodo reservamus.

In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praemissorum, presentes literas seu praesens publicum instrumentum, huiusmodi nostros processus executoriales in se continentes, sive continens, exinde fieri et per notarium publicum infrascriptum subscribi et publicari mandavimus, nostrique sigilli, quo utimur, jussimus et fecimus appensione communiti. Datum et actum Basileae in domibus nostrae solitae residentiae, sitae in conventu fratrum minorum, sub anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, indictione decima quarta, die vero sabbati, decima mensis martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Eugenii, divina providentia papae quarti, anno quinto; praesentibus ibidem honorabilibus Hermanno de Marwyck et Johanno de Ecken, clericis Coloniensis et Leodiensis dioecesis testibus, ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego, Bartholomaeus Wilhelmi Tymmerman de Bunschoten, clericus Trajectensis dioecesis, publicus apostolica et imperiali auctoritate notarius, quia dictarum literarum sacrosanctae synodi praesentationi, receptioni, requisitioni, sententiarum et processuum fulminationi atque insinuationi, monitioni et subdelegationi, omnibusque aliis singulis, dum, sicut praemittitur, agerentur et fierent, una cum praenominatis testibus interfui, eaque sic fieri vidi et audivi, ideoque hoc praesens publicum instrumentum per alium, me diversis aliis praepedito negotiis primitus tamen in notam receptum, fideliter scriptum, exinde confeci et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis, una cum praefati domini Nicolai, episcopi et executoris, sigilli appensione signavi, rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum. *Collationatum per me Petrum Veer, notarium publicum, et concordatum cum originali.*

4. *Insinuatie van de voorgaande procedure, 24 mart., 1436.*

In nomine Domini amen. Anno a nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, indictione decima quarta, die vero sabbati, vicesima quarta mensis martii, pontificatus sanctissimi, in Christo patris, domini nostri, domini Eugenii, divina providentia papae quarti anno sexto, Ego, notarius publicus infrascriptus, per providum virum, magistrum Rutgherum de Holt in sacro Basiliensi concilio et venerabilium et religiosorum virorum, Wilhelmi de Voern in Windesem, Trajectensis diocesis, ac Baldewini beatae Mariae et sanctorum apostolorum Trajectensis, monasteriorum priorum, canonicorum regularium ordinis S. Augustini procuratorem, prout de suae procuracionis mandato dixit legitime . . . . . debita cum instantia requisitus, nonnullos processus executorialis nonnullarum diffinitivarum et interlocutoriarum sententiarum in viam quarundam literarum executorialium sacrosanctae generalis synodi Basileensis, per reverendum patrem, dominum episcopum Tiburtinensem, executorem in eisdem literis sanctae synodi specialiter deputatum fulminatos, directos et emissos, quorum quidem processuum principium et finis inferius describuntur, in personam religiosi fratris, Johannis Passert, professi dicti monasterii Trajectensis fui executus sibi fratri Johanni processus hujusmodi ac sententias et omnia alia in eisdem contenta intimari, insinuari et ad ipsius notitiam, in quantum in me fuit, deduxi; eundem fratrem, Johannem Passert requiringdo, monendo et citando et alias faciendo, prout potui et debui juxta earum literarum et processuum continentiam et tenorem, offerendo eidem Johanni praesenti et acceptanti copiam dictorum processuum, suis tamen sumptibus et expensis. Acta fuerunt haec Basiliae, in platea publica, in parochia sancti Albani, prope domum habitationis reverendi patris, domini episcopi Paduani, sub anno, indictione, mense, die et pontificatu, quibus supra, praesentibus ibidem venerabilibus et discretis viris, magistris Symone de Valle, advocato consistoriali sacri concilii utriusque juris, Wilhelmo de Leydis decretorum doctoribus, et Martino Heynrici, clerico dictae Trajectensis diocesis, testibus ad praemissa vocatis specialiter et rogatis. Tenor autem dictorum processuum executorialium sic incipit: » Gloriosissimo et invictissimo principi et domino, domino Sigismundo, divina favente clementia Romanorum imperatori, ac Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, etc. regi, regnorum vestrorum felicis prosperitatis augmentum, etc.” Et sic finit: » Datum Basileae in domibus nostrae solitae residentiae, sitae in conventu fratrum minorum, sub anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, indictione decima quarta, die vero sabbati, decima mensis martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Eugenii, divina providentia papae quarti anno quinto, praesentibus ibidem honorabilibus viris, Hermanno de Marwyck et Johanne de Ecken, clericis Coloniensis et Leodiensis diocesis testibus, ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.” Subscriptio vero notarii dicti processus sic incipit: » Et ego Batholomeus Wilhelmi Tymmerman de Bunschoten, clericus Trajectensis diocesis, publicus apostolica et imperiali auctoritate notarius, etc.” Et sic finit: » rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singularum praemissorum.”

Et ego Hermannus de Marwyck, clericus Coloniensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia praemissa omnia et singula sic acta per me scripta sunt, ideo hoc praesens publicum instrumentum aliena manu fideliter scriptum exinde conficiens subscripsi; Quod signo et nomine meis solitis in fidem praemissorum rogatus signavi.

5. *Procedure van wegens den paus tegen Walraven van Meurs, 25 aug., 1436.*

Universis et singulis Christifidelibus et praesertim Germanicae nationis, Bartholomaeus, Dei et apostolicae sedis gratia archiepiscopus Spalatensis, et Bartholomaeus, eadem gratia episcopus Cavallicensis, iudices et commissarii causarum et causae ac partibus infrascriptis a domino nostro Papa specialiter deputati, salutem in domino, et praesentibus fidem indubiam adhibere; Noveritis, quod nuper sanctissimus in Christo pater et dominus noster, dominus Eugenius, divina providentia papa quartus, quandam commissionis sive supplicationis cedulam nobis per certum suum cursorem successive praesentari fecit, quam nos cum ea, qua decuit, reverentia recepimus, hujusmodi sub tenore:

Beatissime pater et clementissime domine. Exponitur querulose sanctitati vestrae pro parte devotae creaturae ejusdem sanctitatis Rodolphi, Dei et apostolicae sedis [gratia] episcopi Trajectensis, ac cleri, populi et militiae patriae Trajectensis, quod cum dudum ecclesia Trajectensis per obitum bonae memoriae Frederici, episcopi Trajectensis, pastoris solatio destituta felicitis recordationis Martinus, praedecessor ejusdem sanctitatis, dicti domini Rodolphi, tunc ecclesiae Coloniensis canonici, ex utroque parente de illustri genere procreati, ad ipsam ecclesiam Trajectensem sic vacantem per majorem, imo duplo majorem partem illorum, ad quos spectavit electio, postulati, hujusmodi postulatione minus juste repulsa, quondam Swederum, tunc illius ecclesiae praepositum, eidem ecclesiae praefecisset in episcopum et pastorem, unde homicidia, seditiones, tam in clero quam in populo, et scandala aliaque mala quam plurima notorie provenerunt. Et licet tempore ejusdem praedecessoris S. V. tunc in minoribus constitutis apud eundem praedecessorem et amplius, postquam, eodem praedecessore de medio, sicut altissimo placuit, sublato, divina providentia ad apicem summi apostolatus fuerit assumpta, multos eidem Swedero in prosecutione hujusmodi promotionis suae favores dedit, sperantes, quod tandem possessionem ipsius ecclesiae nancisci posset et habere, nihilominus clero pro magna parte, nec non populo et militia totius patriae Trajectensis sibi ex justis causis resistentibus, nequaquam dominii et terrarum ecclesiae possessionem pacificam assequi poterat nec habere, quin imo finaliter extra terras dominii, licet in certa parte dioecesis Trajectensis sua culpa exulabat. Cum itaque deinde S. V. saepius pro parte dictorum trium statuum interpellata tandem eosdem audivit, et eis quosdam ex reverendissimis patribus, dominis sanctae Romanae ecclesiae cardinalibus, dedit commissarios, ad quorum relationem de consilio ipsorum et aliorum ejusdem Romanae ecclesiae cardinalium reverendum in Christo patrem, dominum Johannem, tunc Matisconensem, nunc Ambianensem episcopum, nuntium suum, ad partes illas destinavit, eidem injungendo, ut statum patriae et voluntates hominum atque dispositionem rerum diligenter inspiceret, ac modum pacificandi et tranquillandi ipsam ecclesiam Trajectensem S. V. nunciaret. Quo reverso ac eoque (!) audito primum in secreto et deinde in consistorio publico, ad hoc specialiter ad procuratorum et excusatorum dicti Swederi instantiam per S. V. habito ac tento, tandem eadem sanctitas vestra, consideratis omnibus, hinc inde allegatis et praepositis, maturaque deliberatione digestis, quia non videbatur sicut veraciter, ut erat possibile, dare pacem patriae et ecclesiae Trajectensi, nisi per ejusdem Swederi ab eadem translationem et ipsius Rodolphi a principio postulati provisionem ipsa S. V. de eorum dominorum cardinalium consilio, eundem Swederum ad ecclesiam Caesariensem, tunc vacantem, transtulit, sibi duorum millium florenorum (!) pro statu ipsius concedenti (!), super fructibus mensae episcopalis Trajectensis, quoad viveret, reservata, dictaeque ecclesiae Trajectensi de persona ipsius Rodolphi providit, ac eundem

sibi praefecit in episcopum et pastorem, quae quidem S. V. provisio et si quibusdam paucis majoris et collegiarum ecclesiarum Trajectensium canonicis, pacis aemulis, privatas suas affectiones utilitati publicae pacique patriae et ecclesiae, ac saluti populi Christiani indebite praepotentibus displiceret, ab omnibus tamen aliis, clero, populo et militia, tam in civitate Trajectensi, quam in oppidis, castris, villis atque terris domini ecclesiae Trajectensis, cum omni veneratione laudata recepta fuit et grata, per eamque tota patria Trajectensis ad pacem fuit et est reducta; cui tamen translationi cum dictus Swederus acquiescere nollet, nec a turbationibus solitis cessaret, sed divinum, ut creditur, iudicium expectare vellet, dominus Deus noster cuncta ab alto prospiciens ad ecclesiam Trajectensem, ab huiusmodi ipsius Swederi turbationibus liberare, ut creditur, volens, eundem Swederum sustulit de hoc mundo. Quod cum ad sanctitatis vestrae notitiam pervenisset, eadem sanctitas vestra ecclesiam ipsam pacificare, et ecclesiae huiusmodi dispendiis obviare volens, ac eidem futurarum occasiones tribulationum et litium tollere cupiens, cum a nonnullis asserebatur, licet minus vere, ecclesiam ipsam per obitum Swederi adhuc vacare, ne novus dicto Rodolpho in ipsius ecclesiae dispendio adversarius surrogaretur, motu proprio ex certa scientia translationi, provisioni et praefectioni ipsius Rodolphi prioribus inhaerendo translationem dicti Swederi et provisionem ipsius Rodolphi praedictas confirmavit ac dictae ecclesiae, etiam si per obitum dicti Swederi vacaret, de persona ipsius Rodolphi providit, ipsum illi denuo in episcopum praefecit et pastorem, quae utique confirmatio et provisio nova, beatissime pater, in nullius praedictum factae fuerunt, immo pro pace totius patriae Trajectensis et salute populi Christiani. Et licet, beatissime pater, praemissa sint notoria ac de eis omnibus S. V., ut creditur, certam notitiam habeat, nihilominus dicti pauci majoris et quatuor collegiarum Trajectensium ecclesiarum canonici, numero forsitan duodecim vel eo circa, pacis aemuli, qui alias per dictum dominum episcopum Ambianensem, tunc Matisconensem, S. V. nuntium, ad beneficia sua in pace reponi recusabant, et qui nec tertiam, immo nec quintam partem jus habentium in electione constituunt, poscet (!) contra omnia praemissa ad quandam praetensam postulationem extra civitatem Trajectensem, in qua tunc capitula omnium, videlicet majoris et quatuor aliarum ecclesiarum collegiarum jus in electione habentium, pacifice residebant, et in oppido Dordracensi, Trajectensis dioecesis, extra dominium ipsius ecclesiae, praetendentes ecclesiam ipsam adhuc per obitum dicti Swederi vacare, taliter qualiter convolarunt ac quendam Walramum de Moersa, tunc notorie laicalibus exercitiis deditum, et ipsius ecclesiae Trajectensis hostem et notorium inimicum, multis capitalibus criminibus, praesertim homicidiis voluntariis respersum, in episcopum Trajectensem, licet nulliter et de facto, postularunt et postulationem praetensam reverendo patri domino Theoderico, archiepiscopo Coloniensi, ipsius Walrami fratri Germano, praesentarunt, qui etiam, ut dicitur, dicto domino Rodolpho et aliis, quorum intererat, minime citatis, saltem legitime postulationem eandem admisit et etiam confirmavit, licet similiter nulliter et de facto. Et licet, beatissime pater, synodus Basileensis, tunc temporis et ante scriberet suis literis, se in Spiritu Sancto congregatam et omni diligentia sollicitam et omnibus et singulis ecclesiis, praesertim cathedralibus, sublatis dispendiis, pacis commoda procuraret (!), nihilominus eadem synodus contra pacem, immo per S. V. in translatione ipsius Swederi datam et justo Dei iudicio morte ipsius Swederi, ut creditur, confirmatam et contra dictam S. V. novam provisionem ecclesiam ipsam amplius turbare quaerens, eundem Rodolphum episcopum ac praefatum Walramum se de jurisdictione spirituali ipsius ecclesiae extra tamen dominium temporale in certis partibus dioecesis virtute dictarum praetensarum postulationis et admissionis immiscentem et dictum dominum Rodolphum impediendum in illa coram se instigante ipso Walramo ad procuratoris officii instantiam ad iudicium evocari fecit, lites sopitas suscitando. Et quamvis, beatissime pater, ip-

sis domino Rodolpho episcopo et Walramo adversario hinc inde legitime comparentibus, dictus dominus Rodolphus de bono jure suo clarissime docuerit et ex actis et productis de non jure dicti Walrami clarissime constaret, nihilominus dicta synodus ex ordinatione quorundam inordinatos favores dicto Walramo in odium provisionis S.V., ut creditur, dantium, causas et causas hujusmodi hinc inde ad diversos commissarios traxit, donec, ut verisimiliter creditur, aliquos, qui secundum eorum voluntatem praetensam agerent, invenirent, et finaliter ad manus quorundam Archm. Meten. et abbatis de Cervates devenerunt, qui, justitia postposita, in publica congregatione, non sunt veriti mendose referre, dicto domino Rodolpho nullum jus competere provisionis S.V. per praetensa decreta ipsi synodi (!) taliter qualiter et verbaliter, immo contra omnem veritatem et mendose impugnantes. Et licet procurator dicti domini Rodolphi paratum se offerret, ad hujusmodi relationem tanquam falsam, et cujus falsitas in actis appareret, infringendam, tamen dicta synodus ex favoribus inordinatis dicti Walrami hoc admittere, quin immo licet contra dictum Walramum pro parte dicti domini Rodolphi episcopi, nec non cleri et populi civitatis et patriae Trajectensis objiceretur, ipsum omnino esse inhabilem et criminis, etiam talibus criminibus irretitum, quod si ipse Walramus jam promotus esset, ab ecclesia dejici deberet, maxime, beatissime pater, cum publicum sit et notorium et adeo notorium, quod nulla tergiversatione potest celari; quod ipse Walramus propria manu duos homines interemit, et alia multa enormia crimina commisit, quae non solum impediunt promovendum, sed etiam dejicerent jam promotum, et quamvis procurator dicti domini Rodolphi, nec non cleri et populi praedictorum haec offerret se probaturum, ipsa tamen synodus haec surda aure pertransiens et ad sententiam talem qualem ex inordinato favore anhelans, ipsam ad hoc admittere contempsit, sed falsam dictorum Archm. et abbatis relationem secuta, in sententiam prorupit pronunciando inter cetera, licet nulliter et de facto, dicto domino Rodolpho nullum jus competere ad dictam ecclesiam Trajectensem, ac praetensam postulationem Walrami admisit cum suppletionem defectuum, si qui intervenerunt, dictumque dominum Rodolphum a possessione dictae ecclesiae Trajectensis amovendum fore, et, quantum potuit, amovit, et praefatum Walramum in possessionem ejusdem inducendum fore et induxit, eundem Walramum ipsi ecclesiae praeficiendo in episcopum et pastorem, non verens, talem criminis et omnino inhabilem velle praeficere pontificali dignati in contemptum sedis apostolicae et provisionis S.V. ac universalis ecclesiae scandalum et jacturam, etiam nulliter ex praemissis et aliis causis de se notis; nam praetensa postulatio praedicta facta extitit ad ecclesiam, quae non vacabat et cui de persona praefati domini Rodolphi per V.S. canonice, ut praemittitur, provisum extiterat, et, si vacasset, quod non creditur, facta esset a paucissimis, ad quos nullo modo id competere potuit, etiam in loco remoto a civitate Trajectensi. Obstabat etiam appositio manus vestrae sanctitatis et etiam generalis reformatio ecclesiarum cathedralium et majorum causarum, quarum provisio et cognitio ad summum pontificem pertinere, nemo sanae mentis ignorat. Et etiam obstabat decretum dicti sacri Basileensis concilii per patres ipsius concilii editum et solempniter juratum, quo cavetur inter cetera, quod admissio et repulsio quarumcunque postulationum ad ecclesias cathedrales factarum et fiendarum, fierent per eum, ad quem de jure communi pertineret; sed hoc pertinebat ad S.V., quae rejecta hujusmodi praetensa postulatione, si quae fuit domino Rodolpho de ipsa ecclesia Trajectensi, motu proprio ad omnem habundantem cautelam providit, ita, quod hujusmodi pretensam postulationem per S.V., ut praemittitur, et ad quem hoc pertinebat, rejectam patres dicti concilii, absque nota perjurii eorum prioritatem salva admittere non potuerunt. Unde tamen a dicta praetensa sententia et nonnullis aliis gravaminibus ad praetensam hujusmodi sententiam pro parte dicti domini Rodolphi et ecclesiae ac totius patriae Trajectensis ad S.V. et sanctam sedem apostolicam successive appellatum existat, appel-

lationibus hujusmodi melioribus modo et forma, quibus fieri poterat, intimatis, recurrunt ad pedes S.V. dictus dominus Rodolphus episcopus, ac clerus, populus et militia patriae Trajectensis; Et cum haec sint res perniciosissimi exempli et ex actis clarissime constet de jure dicti domini Rodolphi et de non jure praefati Walrami, ipseque Walramus propter dicta crimina omnino existat inhabilis, in tantum, quod etiam, si promotus esset, veniret dejectendus, et utique esset indignum et absurdum, quod tam manifesta iniquitas aliquem effectum haberet, seu dictis provisionibus S.V. impedimentum praestaret, supplicatur V.S. pro parte eorundem exponentium, quatenus appellationem et appellationes praedictas recipientes primo et ante omnia alicui vel aliquibus ex reverendissimis patribus, dominis sanctae Romanae ecclesiae cardinalibus, vel reverendis patribus dominis praelatis in curia S.V. residentibus committere dignemini et mandare, ut postquam de appellationibus hujusmodi et de gravaminibus praedictis vel aliquibus ex eis summarie sine alie (sic) partis vocatione constiterit, omnes et singulos processus, sententias, censuras et poenas in vim executoriarum super dicta praetensa sententia forsitan expeditarum per quoscunque desuper datos executores, vel subexecutores decretos, latos quomodolibet et fulminatos, cassant (sic), revocent, annullant (sic), atque nullius esse roboris vel momenti et pro infectis habere decernant, nec non praefato Walramo adversario et quibuscunque aliis sibi adhaerere volentibus, etiam universitatibus, communitatibus et capitulis ac conventibus, tam saecularibus quam regularibus, et singularibus personis earundem et quibuscunque aliis ipsius Walrami complicibus, cujuscunque status, gradus, ordinis, conditionis, aut praeeminentiae, etiam si pontificali, imperiali, regali aut ducali gaudeant dignitate ecclesiasticis videlicet, sub poena privationis quarumcumque praelaturarum et dignitatum ecclesiasticarum et mundanarum, quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum et inhabilitationis ad illa et quaecumque alia in posterum obtinenda, nec non sub excommunicationis, suspensionis et interdicti censuris, et aliis ecclesiasticis poenis et sententiis, quas contrafacientes incurrant ipso facto, aliis vero saecularibus in virtute sanctae obediendae sub eisdem censuris, nec non feudorum ecclesiasticorum et aliorum honorum, quae a quibuscunque ecclesiis obtinent, privatione et inhabitatione (sic) ad illa et quaecumque alia in posterum optinenda et aliis formidabilibus, de quibus eis videbitur, poenis et sententiis, quas similiter contrafacientes incurrant ipso facto, inhibeant, ne quidquam virtute dictae praetensae sententiae et processuum de super forsitan habitorum et fiendorum contra praefatos exponentes, seu in eorum praejudicium ac S.V. et sedis apostolicae dictarum appellationum et apostolicae sedis jurisdictionis vilipendium et contemptum attemptare seu innovare praesumant, sed praemissis praetensis sententia, literis executorialibus et processibus, si qui exinde secuti sunt, non obstantibus, dictum dominum Rodolphum episcopum possessione ipsius ecclesiae Trajectensis omniumque et singulorum honorum ac (ad?) mensam episcopalem ejusdem pertinentium libere et quiete gaudere permittant, ne quidquam contra praemissa attemptare seu attemptari faciant seu procurent, dictique commissarii nihilominus omnes et singulos, tam clericos, quam laicos, capitula, conventus, communitates et universitates per civitatem et dioecesin Trajectensem, constitutos, cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis aut praeeminentiae existant, exemptos et non exemptos, sub dictis sententiis, censuris et poenis, quas contrafacientes incurrant ipso facto, moneant et requirant districte eis praecipientes, ne quemquam alium praeterquam dictum dominum Rodolphum episcopum Trajectensem pro episcopo Trajectensi habeant, teneant aut honorent, sed ipsi domino Rodolpho, ut eorum vero episcopo et pastori, in omnibus reverenter obediant et intendant, sibi que reverentiam ut tali exhibeant et honorem omniaque et singula ipsi subditi faciant, et se ipsi domino Rodolpho exhibeant, prout subditi eorum vero domino episcopo et pastori facere et se exhibere obligantur, sententia, literis executorialibus et processibus non obstantibus praetactis, alioquin etiam

eadem contextu et in eventum peremptorie citent omnes et singulos in praemissis contradictores et rebelles, quatenus octuagesima die post executionem hujusmodi inhibitionis, monitionis et requisitionis eis factas (!) legitime compareant coram eis vel eorum surrogandis ad videndum se poenas, sententias praedictas incidisse declarari, vel dicendum et causam allegandum, quare haec fieri non debeant cum potestate declarandi ac processus super his habendi, aggravandi et reaggravandi et auxilium brachii saecularis invocandi et cum potestate omnia et singula praemissa etiam per edictum publicum in Romana curia et in partibus et in locis circumvicinis affigendi et publicandi, cum ad dictum Walramum et suos adhaerentes non pateat tutus accessus, et nihilominus committere et mandare eisdem commissariis, quatenus de praetensa sententia et de nullitate ejusdem et processus ac negotii principalis hujusmodi et de aliis supradictis, simpliciter et de plano ac sine strepitu et figura iudicii se informant et S. V. referant, dictumque Walramum ac omnes alios et singulos sua interesse credentes per simile edictum, ut praemittitur, legendum, affigendum et publicandum peremptorie citent, quatenus dicta die octuagesima etiam in negotio principali legitime compareant, coram eis ad hujusmodi informationem fieri et recipi, videndum et alias faciendum et allegandum, quae voluerint pro hujusmodi praetensae sententiae et praetensi juris sui defensione, cum certificatione, quod, si non comparuerint ad praemissa, in contumaciam procedetur, et sanctitas vestra justam, deo dante, sententiam proferet, ipsorum contumacia in aliquo non obstante constitutionibus apostolicis stilo palatii et aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. In fine vero dictae commissionis sive supplicationis cedulae scripta erant de alterius manus litera, superiori literae ipsius cedulae penitus et omnino dissimili et diversa haec verba, videlicet: de mandato domini nostri papae audiant, domini archiepiscopus Spalatensis, et episcopus Cavallicensis citent, ut petitur, etiam per edictum, conscito de non tuto accessu, moneant etiam sub censuris et aliis poenis, inhi-beant etiam, ut petitur, declarent, aggravent et reaggravent, etiam cum invocatione etc., si et prout de jure et justitiam faciant.

Post cujus quidem commissionis sive supplicationis cedulae praesentationem et receptionem nobis et per nos, ut praemittitur, factas, productis coram nobis pro parte reverendi patris, domini Rodolphi, Dei et apostolicae sedis gratia episcopi Trajectensis, nec non cleri, populi et militiae domini ecclesiae Trajectensis, principalium, in dicta nobis facta commissione principaliter nominatorum, nonnullis juribus et munimentis pro verificatione contentorum in eadem commissione nobis facta, quantum ad effectum obtinendi monitorium, inhibitionem et citationem in ipsa citatione petita, ac nonnullis testibus fide dignis ad informandum nos de non tuto accessu ad quendam Walramum de Moersa, suosque complices et adhaerentes, ex adverso principales in dicta commissione ex adverso principaliter nominatos, ipsisque testibus per nos rite receptis, admissis et in forma juris juratis, et per nos diligenter examinatis, fuimus pro parte dictorum reverendi patris, domini Rodolphi, episcopi Trajectensis, ac cleri, militiae et populi domini Trajectensis praedicti principalium, debita cum instantia, requisiti, quatenus ad hujusmodi nobis commissi negotii executionem procedentes, literas citatorias contra praefatum Walramum ac suos complices et adhaerentes, ac contra eundem et alios inhibitorias, monitorias et in eventum contra non parentes citatorias extra Romanam curiam et ad partes per edictum publicum in dicta curia et in partibus (et?) in locis circumvicinis exequendum, juxta ejusdem commissionis sive supplicationis cedulae vim, formam et tenorem in forma et consueta decernere et concedere dignemur. Nos igitur Bartholomeus, archiepiscopus, et Bartholomeus episcopus, iudices et commissarii praedicti, attendentes requisitionem hujusmodi fore justam et consonam rei, volentesque in causa et causis hujusmodi et inter partes praedictas, rite et legitime procedere, ac partibus ipsius, dante domino, justitiam ministrare, ut tenemur; et quia ex informatione summaria per nos tam per productionem dictorum jurium et munimentorum

quam testium praedictorum et alias, quantum ad effectum praedictum sufficienter reperimus, contenta in dicta commissione, fuisse et esse vera, ad dictumque Walramum de Moersa ex adverso principalem et suos adhaerentes praedictos, seu eorum domicilia pro executione hujusmodi literarum facienda, tutum non patere accessum; Idcirco auctoritate apostolica nobis in hac parte commissa per hoc praesens publicum edictum in dicta Romana curia in audientia publica literarum contradictarum legendum ac valvis seu portis sancti Petronii pro audientia causarum apostolica specialiter deputate (?), ac majoris Bononiensis, nec non in dictis partibus, majoris Trajectensis, collegiatae sancti Martini Embricensis, parochialium in Rhenen et Vyannen, oppidorum Trajectensis diocesis ecclesiarum, affigendum et publicandum, praefatos Walramum de Moersa, ex adverso principalem, ac suos adhaerentes omnesque alios et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes et credentes, tenore praesentium sic citamus, quatenus octuagesima die post hujusmodi citationis lectionem in audientia publica literarum contradictarum et affectionem et publicationem valvis seu portis ecclesiarum praedictarum, immediate sequentium, si dies ipsa octuagesima juridica fuerit, et nos vel alii forsan loco nostro subrogandi iudices et commissarii pro tribunali sederimus vel sederint. Alioquin prima die juridica ex tunc immediate sequente, qua nos vel surrogandos praedictos Bouoniae vel alibi, ubi tunc forsan dominus noster papa cum sua Romana curia residebit, in domo habitationis nostri archiepiscopi supradicti, hora vespertina consueta, ad jura reddendum in causa et causis hujusmodi pro tribunali sedentis, contigerit, compareant, in iudicio legitime coram nobis vel surrogandis iudicibus et commissariis praefatis per se vel procuratorem seu procuratores suos, idoneum vel idoneos ad causam seu causas hujusmodi sufficienter instructos, cum omnibus et singulis actis actitatis, literis, scripturis, instrumentis, juribus et munimentis, processibus et privilegiis quibuscumque, causam seu causas hujusmodi tangentibus praefatis, reverendo patri, domino Rodolpho, episcopo Trajectensi, ac clero, populo et militiae dicti domini ecclesiae Trajectensis principalibus, aut eorum legitimo procuratori seu procuratoribus de et super omnibus et singulis indicta commissione contentis, de justitia responsuri, ac etiam de sententia et nullitate ejusdem et processus, ac negotii principalis hujusmodi informationem fieri et recipi et dicta informatione recepta, ipsam praefato domino nostro papae referri, ac in toto negotio et causa hujusmodi processuri et procedi visuri, aliasque dicturi, facturi, allegaturi, audituri, et, recepturi, quod justitia suadebit et ordo dictaverit, rationis certificationem, nihilominus eosdem citatos, quod sive in dicto citationis termino, ut praemissum est, comparere curaverint sive non, nos nihilominus vel surrogandi iudices et commissarii praefati ad partis comparantis et causam seu causas hujusmodi prosequi curantis instantiam, ad praemissa omnia et singula et alias, prout justum fuerit, procedemus seu procedent, dictorum citatorum absentia seu contumacia in aliquo non obstante. Et insuper attendentes, quod, lite et termino hujusmodi coram nobis in Romana curia indescise (!) pendente, nihil sit in partibus innovandum per quemcunque seu attemptandum, auctoritate apostolica praedicta nobis in hac parte commissa post praedictae nostrae citationis affectionem et publicationem, simul unico contextu per simile edictum modo, locis et forma praedictis exequendum reverendis in Christo patribus et dominis Coloniensi archiepiscopo et ejus suffraganeis, aliisque archiepiscopis et episcopis ac quoruncunque locorum ordinariis, nec non eorum et cujuslibet ipsorum in spiritalibus et temporalibus vicariis et officialibus generalibus, ac universis et singulis dominis iudicibus, officialibus, executoribus, subexecutoribus, delegatis, subdelegatis et commissariis, quibuscunque, quacunque auctoritate fungentibus et praesertim Walramo de Moersa, ex adverso principali, et quibuscunque aliis sibi adhaerentibus et adhaerere volentibus, etiam universitatibus, communitatibus et conventibus ac capitulis, tam saecularibus, quam regularibus, et singularibus personis eorundem et quibuscunque aliis ipsius Walrami complicibus et fautoribus,

cujuscunque status, gradus, ordinis, conditionis aut praëminentiae fuerint, etiam si pontificali, imperiali, regali, ducali seu alia quacumque ecclesiastica vel mundana gaudeant dignitate, ecclesiasticis videlicet, archiepiscopo et episcopis, aliisque praelatis et inferioribus ecclesiasticis personis praedictis, sub poena privationis quarumcunque praelaturarum et ecclesiarum ac dignitatum suarum ecclesiasticarum et mundanarum, ac quorumcunque beneficiorum et officiorum ecclesiasticorum, quae obtinent, et inhabitationis ad illa et quaecumque alia in posterum obtinenda, nec non sub excommunicationis, suspensionis et interdicti censuris et sententiis, quas contrafacientes ipso facto incurrere volumus. Aliis vero, videlicet saecularibus, utputa ducibus, comitibus, baronibus et aliis inferioribus saecularibus sive laicis personis in virtute sanctae obedientiae et sub eisdem sententiis et censuris, nec non feudorum ecclesiasticorum et aliorum honorum, quae a quibuscunque ecclesiis vel monasteriis obtinent, privationis et inhabitationis (!) ad illa et quaecumque alia in posterum obtinenda, et aliis poenis et sententiis supradictis, quas sententialiter incurrere volumus contrafacientes ipso facto; In causa et causis hujusmodi inhibendum duximus et tenore praesentium inhibemus, ne virtute sententiae in hujusmodi causa in Basileensi synodo, prout in dicta commissione deducitur late, et literarum executorialium ac processuum quarumcunque, cujuscunque tenoris seu formae existant, desuper forsitan habitarum et fiendarum, contra praefatos reverendum patrem, dominum Rodolphum episcopum, ac clerum, militiam et populum, principales, seu in eorum praëjudicium ac nostrae, immo verius apostolicae sedis jurisdictionem et appellationem pro parte earum (!), ad ipsam sedem apostolicam interpositarum vilipendium et contemptum per se, vel alium seu alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, quovis quaesito colore, quidquam innovare seu attemptare praesumant, sed praemissis sententia, litteris executorialibus et processibus hujusmodi, si qui sint aut in posterum quovismodo emergerint, non obstantibus, dictum dominum Rodolphum episcopum possessione ipsius ecclesiae Trajectensis, omniumque et singulorum honorum ad mensam episcopalem ejusdem pertinentium et spectantium, jurisdictioneque spirituali et temporali ecclesiae praedictae libere et quiete frui et gaudere permittant, nec quidquam contra praemissa attemptare seu attemptari faciant seu procurent. Quod si secus factum fuerit, nos totum id et quidquid contra praemissa factum et attemptatum fuerit, revocare et in statum pristinum reducere curabimus ac dicti surrogandi curabunt, et nihilominus contra hujusmodi attemptantes, et praedictis nostris, immo verius apostolicis inhibitionibus et mandatis non parentes ad declarationem se incidisse poenas et sententias supradictas, procedemus seu procedent, justitia mediante, dictorum citatorum et inhibitorum absentia in aliquo non obstante.

Monemus insuper et requirimus, auctoritate apostolica praedicta nobis in hac parte commissa, primo, secundo, tertio et peremptorie omnes et singulos, tam clericos quam laicos, capitula, conventus quorumcunque monasteriorum et ecclesiarum, regularium et saecularium, communitates et universitates, nec non duces, comites, barones et nobiles, per civitatem et dioecesim Trajectensem constitutos, cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis aut praëminentiae existant, exemptos et non exemptos, etiam per simile edictum, modo et forma praemissis affigendum et publicandum, eisque et eorum cuilibet in dicta virtute sanctae obedientiae et sub eisdem sententiis, censuris et poenis supradictis, quae etiam contrafacientes ipso facto incurrere volumus, nisi mandatis et monitionibus nostris hujusmodi, immo verius apostolicis paruerint realiter et cum effectu, districte mandantes et inhibentes, ne quemquam alium, quam dictum reverendum patrem, dominum Rodolphum episcopum, pro episcopo Trajectensi habeant, teneant et honorent, sed et hi, qui dicto domino Rodolpho episcopo, tanquam eorum et ecclesiae Trajectensis vero et indubitato episcopo et pastori, suisque salubribus monitis et mandatis haecenus reverenter intenderunt, ac humiliter et devote, prout tenentur,

obediverunt et obediunt, in hujusmodi sua fidei obedientia firmiter permaneant, nec ab ea resileant quovismodo. Qui vero dicto domino Rodolpho episcopo, tanquam vero et indubitato Trajectensium et eorum episcopo et pastori, suisque monitionibus et mandatis salubribus obedire, minime curaverunt, seu, qui de facili occasionem quaerentes ob hujusmodi sententiae, in Basileensi synodo, in dicta nobis facta commissione narratae, prolationem et promulgationem ac literarum executorialium et processuum eorum virtute, ut praefertur, forsitan desuper fulminatorum et fiendorum publicationem, seu alias a dicta ipsius domini Rudolphi, Trajectensis episcopi, obedientia fortasse resilierunt, infra duodecim dierum spatium post lecturam, afflictionem, publicationem et executionem praesentium, ut praemittitur, factas, immediate sequens, quorum duodecim dierum quatuor pro primo, quatuor pro secundo et reliquos quatuor dies pro tertio peremptorio ac monitione canonica eis et eorum cuilibet praefigimus et etiam assignamus, ipsi domino Rodolpho episcopo, ut eorum vero episcopo et pastori in omnibus reverenter obediant et intendant, sibi que reverentiam ut tali exhibeant, et honorem, omniaque et singula faciant et se ipsi domino Rodolpho exhibeant, prout subditi eorum vero domino episcopo et pastori facere et se exhibere obligantur, sententia, literis executorialibus et processibus praefactis non obstantibus; alioquin, si praemissa, prout per nos mandantur, contempserint et inhibitionibus, mandatis ac monitionibus nostris hujusmodi, immo verius apostolicis (non par)uerint realiter et cum effectu, ex tunc ipsos et eorum quemlibet etiam per praesens publicum edictum, modo, forma et locis praedictis exequendum, citamus, quatenus dicta octuagesima die post executionem inhibitionum, monitionum, requisitionis et mandati eis factarum hujusmodi, si dies ipsa octuagesima juridica fuerit, et nos vel alii loco nostri forsitan surrogandi iudices et commissarii, loco et hora praeallegatis, pro tribunali sedentes vel sederint (!); alioquin proxima die juridica, ex tunc immediate sequente, qua nos vel surrogandos praedictos ad jura reddenda pro tribunali sedere contigerit, compareant in iudicio legitime coram nobis vel surrogandis praedictis, per se vel procuratorem seu procuratores suos idoneos, ad causam hujusmodi sufficienter instructos, cum omnibus juribus, excusationibus et munimentis suis ad videndum et audiendum, se omnes et singulos, poenas, sententias et censuras praedictas incidisse, videlicet ecclesiasticos praelaturis, dignitatibus, personatibus, officiis et beneficiis suis, nec non saeculares feudis aliisque bonis suis, quae ab ecclesiis tenent seu possident, privatos ac ad dignitates, praelaturas, personatus, officia et beneficia hujusmodi et quaecunque alia ecclesiastica, nec non ad feudalia et bona hujusmodi et quaecumque alia saeculares in posterum obtinenda, inhabilitatos et inhabiles fore, et tam ecclesiasticos quam saeculares suspensos et interdictos, ac loca et ecclesias eorum interdictione declarari; vel dicendum et causam rationabilem, si quam habeant, allegandum, quare hujusmodi declaratio fieri non debeat, certificantes, nihilominus eosdem sic monitos, inhibitos et citatos, quod, sive in dicta citatione tertia, ut praemissum est, comparuerint, sive non, nos nihilominus vel surrogandi praedicti ad declarationem dictarum poenarum, censurarum et sententiarum, et alias ad graviora contra eosdem procedemus seu procedent, juxta supradictae commissionis sive supplicationis cedulae vim, formam et tenorem, ipsorum monitorum, inhibitorum et citatorum absentia seu contumacia in aliquo non obstante. Illustrissimo vero et serenissimo principi Sigismundo, imperatori ob reverentiam et magnificentiam imperialis majestatis, deferendum duximus; in hac parte ipsum, tanquam principalem justitiae zelatorem in domino, auctoritate apostolica nobis in hac parte commissa exhortamur, quatenus attentis in praedicta nobis facta commissione expositis contra supradictam nostram, immo verius apostolicam monitionem, inhibitionem et mandata et in praepjudicium dicti reverendi patris, domini Rodolphi episcopi, nihil per se vel alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, quovis quaesito colore, attemptet seu attemptari faciat, vel permittat sive mandet, coronam regni, cujus non est finis, pro praemio recepturus. Loca

vero audientiae valvarum et portarum praedictarum, tanquam publica et idonea ad citationem, inhibitionem et monitionem nostras hujusmodi publicandum, ad instar edictorum publicorum, quae olim in albo praetorio scribebantur, duximus eligenda, quae praesentes nostras citationum, inhibitionum et monitionum literas, suo quasi sonoro praeconio et patulo indicio publicabunt, in quibus hujusmodi nostras citationum, inhibitionum et monitionum literas modo praemisso decrevimus publicandas, ne praenominati citati, inhibiti et moniti de praemissis aliquam ignorantiam praetendere valeant seu etiam allegare, cum non sit verisimile, apud ipsos sic citatos, inhibitos et monitos remanere incognitum, quod tam patenter et notorie extitit omnibus publicatum; volumus autem et dicta auctoritate decrevimus, quod hujusmodi praesentes literae citationum, inhibitionum et monitionum modo praemisso executae, praedictos citatos, inhibitos et monitos taliter arceant et astringant, ac si ipsae literae citationum, inhibitionum et monitionum eis et eorum cuilibet fuissent praesentialiter intimatae. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praemissorum praesentes literas, sive praesens publicum instrumenti exemplum fieri et per notarios publicos, nostrosque et hujusmodi causae coram nobis scribas infrascriptos, subscribi et publicari mandavimus, nostrorumque sigillorum fecimus et jussimus appensione communiri. Datum et actum Bononiae, in domibus solitae residentiae reverendissimi patris, domini Francisci etc. sancti Clementis, sacrosanctae Romanae presbyteri cardinalis, dicti domini nostri papae camerarii, sub anno nativitate (!) domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, indictione quarta decima, die vero sabbati, vicesima quinta mensis augusti, pontificatus praefati domini nostri, domini Eugenii papae quarti anno sexto; praesentibus ibidem venerabilibus viris dominis, Benedicto de Pastis, decretorum doctore, domini nostri papae accolito, et Bartholomeo de Advocatis, canonico ecclesiae Novariensis, testibus ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.

Et me Francisco Bordallo, clerico Couchensi, publico apostolica et imperiali auctoritatibus notario, praefatique reverendi patris et domini mei, domini Bartholomaei, archiepiscopi Spalatensis, et hujusmodi causae coram eo scriba, quia praefatis citationi cum inhibitione ac monitionis petitioni per edictum et decreto, aliisque praemissis omnibus et singulis, dum sic, ut praemittitur, agerentur et fierent, una cum praenominatis testibus ac connotario publico infrascripto praesens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, et in notam recepi, ex qua praesens publicum instrumentum, per alium fideliter scriptum, confeci, et in hanc publicam formam redegi, signoque et nomine meis solitis et consuetis, una cum praefatorum dominorum Bartholomei, archiepiscopi Spalatensis, et Bartholomei, episcopi Cavallicensis, iudicum et commissariorum, sigillorum appensione, de eorumque mandato signavi requisitus et rogatus in fidem et veritatis testimonium omnium eorumdem.

Et me Jacobo Ripperic, clerico Claromontensis dioecesis, publico apostolica auctoritate notario, praefatique reverendi patris et domini mei, domini Bartholomei, episcopi Cavallicensis, et hujusmodi causae coram eo scriba, quia praefatis citationi cum inhibitione ac monitionis petitioni per edictum et decreto, aliisque praemissis omnibus et singulis, dum sic, ut praemittitur, agerentur et fierent, una cum praenominatis testibus ac cum notario (!) publico infrascripto praesens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi et in notam sumpsi, ex qua praesens publicum instrumentum, per alium fideliter scriptum, confeci, et in hanc publicam formam redegi, signoque et nomine meis solitis et consuetis, una cum praefatorum dominorum Bartholomei, archiepiscopi Spalatensis, et Bartholomei, episcopi Cavallicensis, iudicum et commissariorum singulorum, appensione sigillorum, de eorumque mandato signavi requisitus et rogatus.

6. *Schrijven van den paus attn Filips, hertog van Bourgondië, etc.*

Dilecto filio, nobili viro Philippo, duci Burgondiae, salutem, etc.

Dominus, qui cogitat dies pacis et non afflictionis, nos ad summi apostolatus apicem pia dignatione sublimare disposuit, ut nostris temporibus pacis auctor colatur et ad hoc apostolicae partes solitudinis exquisitius impendamus (!). Sane cum dudum ecclesia Trajectensis pastoris foret solatio destituta, et per provisionem de persona, bonae memoriae, Swederi episcopi dictae ecclesiae per felicitis recordationis Martinum papam V., praedecessorem nostrum, factam, nec non postulationem venerabilis fratris nostri Rodolphi, episcopi Trajectensis, ad eandem ecclesiam, gravia in patria Trajectensi ac partibus finitimis extitissent dissensiones, guerra, odia et alia innumera dispendia suscitata; Nos de illis ex paternae caritatis visceribus plurimum condolentes, et tam desolatae patriae pie compatientes, ac pacem et tranquillitatem inibi, quantum potuimus, procurare cupientes, venerabilem fratrem nostrum Johannem, Ambianensem, tunc Matisconensem episcopum, ut de modis et formis, per quas inibi pax per nostrae operationis ministerium operari posset, se informaret, duximus personaliter destinandum. Ex cujus relatione comperimus, unum solum et non alium pacis modum existere, videlicet, quod de persona dicti Rodolphi episcopi praefatae ecclesiae provideremus, ac ipsum illi praeficeremus in episcopum et pastorem, et deinde etiam, post longa temporum intervalla, pro ipsius patriae unione et pace, de persona dicti Rodolphi, de venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae ecclesiae cardinalium consilio et apostolicae potestatis plenitudine, dictae patriae Trajectensi providimus, spe ducti, quod exinde pax et tranquillitas praefatae deberent patriae ministrari. Et licet ex provisione de persona dicti Rodolphi episcopi et praefectione hujusmodi patria ipsa multiplicia concordiae et unitatis susciperet incrementa, tamen postmodum, quod non sine vasta cordis recitamus amaritudine, praefato Swedero sublato de medio, cum evidentis pacis etiam per divinae operationis amminiculum apparere conspiceretur continuatio, nonnulli ecclesiarum civitatis Trajectensis canonici et praelati, in paucis numero, humani generis hoste suadente, ad illicita tendentes, et pacem dictae patriae, quasi coelitus traditam, reprobo spiritu interrumpere detestabiliter molientes, ad oppidum Dordracense tui comitatus Hollandiae, pro postulatione futuri pontificis ad dictam Trajectensem ecclesiam, se temerarie reduxerunt, et ibidem dilectum filium, nobilem virum Walramum de Moersa, domicellum, in episcopum, ut dixerunt, postularunt; ipseque Walramus postulationi de se factae hujusmodi ac confirmationi, quam a venerabili fratre nostro Theoderico, archiepiscopo Coloniensi, desuper fore subsecutam asseruit innitendo, nulla a sede apostolica quomodolibet habita provisione vel praefectione, aut approbatione seu confirmatione, immo omnimode contra et adversus provisionem, praefectionem et dispositionem nostras, ac etiam praeter et contra voluntatem, quantum in eo fuit, aut ipse potuit aut potest, in nonnullis terris et locis tuorum Hollandiae et Zelandiae comitatum, spiritualem jurisdictionem sibi usurpare et illam dampnabiliter exercere, ac de ejus exercitio se intromittere, nec non per suos, quos ad id inibi deportavit, clericis primam tonsuram et etiam alios sacros ordines conferri, nec non in dictis terris et locis oleum sacrum et crisma consecrari facere ac attemptare; praefato Rodolpho vero, Trajectensi episcopo, quem nos pro tali habuimus et reputavimus, ac habemus et reputamus, nec non sacri olei et crismatis ac aliis sacramentis et sacramentalibus ejus nomine dedicatis et consecratis non tolleratis sive receptis, immo, quod gravissimis dolore et querela explicamus, in nonnullis locis dictorum tuorum comitatum irreverenter et inaniter ignis incendio subjectis, temere praesumpsit in magnam divinae majestatis offensam et scandalum plurimorum, et nihilominus ut

amplioribus dictam patriam Trajectensem afficere posset turbationibus et expensis, praefatum Rodolphum episcopum super episcopatu Trajectensi in concilio Basiliensi fecit ad iudicium evocari, et ibidem talem qualem contra Rodolphum episcopum se asserit diffinitivam sententiam reportasse, a qua pro parte Rodolphi episcopi ac patriae praedictorum fuit ad sedem apostolicam et nostram audientiam appellatum, quas quidem appellationes nos recepimus et admisimus, ac earum et principalis negotii causas et certis iudicibus audiendas, commisimus et fine debito terminandas, affectantes in praemissis singulis ministrare iustitiae complementum. Et ne occasione sive praetextu dictae sententiae animus tuus adversus iustitiam quomodolibet animum, et dicta patria Trajectensis in pace inquietetur, sed potius sub tuae protectionis clypeo defensa in quietis resideat umbraculo, ac tranquillitate perfruatur opulenta, ad orthodoxae fidei exaltationem et dictae sedis reverentiam ac venerationem, nec non tui honoris augmentum ac prosperitatis propagationem, nobilitatem tuam in domino exhortamur, tuaeque serenitati in tuorum peccaminum remissionem injungimus, quatenus more et ad instar tuorum inclytorum progenitorum, pro aeterni regis gloria et ejusdem sedis reverentia, Rodolphum episcopum ac patriam praedictos velis habere in pacis et tranquillitatis consolidatione propensius commendatos. Placeat etiam eis, generose princeps, in praemissis efficacioris defensionis auxilio assistere, ac tui praesidii ope adniti, ad honorem et reverentiam omnipotentis Dei, ut patria ipsa in securitate et tranquillitate, altissimo etiam cooperante, possit, post longa tempora, remanere. Talem igitur, excellens princeps, te in praemissis exhibeas, quod exinde nostram et dictae sedis gratiam et benedictionem copiosius consequi et a dextris domini inter benedictos filios collocari in aeterna requie merearis. Datum, etc.

7. *Schrijven van den paus aan Arnold, hertog van Gelre, etc.*

Dilecto filio, nobili viro Arnoldo, duci Gelriae, salutem, etc.

Illius, qui ab ejus discipulis descendens et in coelum ascensurus pacem eis reliquit, vires gerentes in terris, ad ea, quae per pacem et concordiam inter Christifideles quoslibet, quorum nobis coelitus universalis est commissa sollicitudo, procurare possumus, nostri ministerii vigilantius impartimur. Sane, dilecte fili, licet dudum, prout tuae constat nobilitati, pro pace et concordia civitati et patriae Trajectensi, quibus tuus ducatus Ghelriae finitimus et in nonnullis locis contiguus existit, ministrandis, et pro discordiis, dissensionibus guerris, partialitatis (!) et scandalis, quae occasione provisionis et praefectionis, bonae memoriae, Swederi, episcopi, ad ecclesiam Trajectensem, etiam cum multiplicibus partium vicinarum dispendiis lamentabiliter, diu, pro dolor, vignerat, evellendis, de persona venerabilis fratris nostri Rodolphi, episcopi Trajectensis, de fratrum nostrorum consilio et apostolicae potestatis plenitudine providerimus, ipsumque illi in episcopum et pastorem praefecerimus, et exinde cessantibus dispendiis et guerris praedictis, votive in partibus illis pax et tranquillitas salubriter successerint; Intelligimus tamen, quod non sine gravi mentis et spiritus amaritudine referimus, quod nonnulli zyzaniae satores ac perditionis filii, contra Deum et iustitiam, nec non adversus et praeter nostras provisionem et praefectionem, temere et de facto, nobilem virum Walramum de Moersa, domicellum, in episcopum Trajectensem postularunt, quique dictus Walramus, praetextu postulationis et confirmationis, quam desuper subsecutam fore, nec non diffinitivae sententiae, quam pro se contra dictum Rodolphum episcopum super ecclesia Trajectensi in synodo Basileensi se reportasse astruit, pacem, a Deo civitati et patriae praedictis traditam, turbare, ac civitatem et patriam praefatas gravibus nititur afficere inquietationi-

bus et jacturis, quique causas appellationum super praemissis, per Rodolphum episcopum ac communitates civitatis et patriae Trajectensis ad sedem apostolicam interpositarum, certis iudicibus in Romana curia residentibus audiendas et debito fine terminandas commisimus, intendentes singulis in praemissis ministrari facere justitiae complementum. Cum igitur ad nos, qui regis pacifici vicarius existimus, super praemissis spectet salubrius providere; Nobilitatem tuam exhortamur et in domino obsecramus, tibi in tuorum peccaminum remissionem injungimus, quatenus pro concordia et unitate dictae ecclesiae Trajectensis, ac pace et tranquillitate civitatis et patriae praedictarum, tuas velis vices favorabiliter cum diligentia interponere, ac taliter agere in praemissis, quod civitas et patria praedictae, tuo adjunctae praesidio, in pacis possint foedere remanere, nec non praelatos, presbyteros, clericos et beneficiatos tui ducatus Ghebrae, ut praefato Rodolpho episcopo obedientiam exhibeant et reverentiam congruentes. Tu etiam in illis, quae ad te pertinent, dictum Rodolphum verum episcopum Trajectensem habeas, teneas et reputes, sibi contra Walramum praedictum, ac ejus inimicos et adversarios efficacis defensionis amminiculo assistas, ut per haec et alia piaque operum merita, praeter nostrae et apostolicae sedis gratiam et benedictionem, in sede beatorum inter benedictos Dei filios collocari in aeterna gloria merearis. Datum, etc.

8. *Schrijven van den paus aan die van Overijssel.*

Dilectis filiis, Daventriensi, Campensi et Zwollensi, caeterisque partium Transysulanensium, patriae Trajectensis oppidis et communitatibus, salutem, etc.

Redemptoris nostri, cujus ortu in terra bonae voluntatis hominibus pacem et magnum gaudium nunciarunt, vices gerentes, pro pace et tranquillitate inter cunctos Christianos procurandis apostolicos propensius diffundimus jugiter cogitatus. Sane, quamvis dudum pro bono pacis et concordiae, de persona venerabilis fratris nostri Rodolphi, episcopi Trajectensis, ecclesiae Trajectensis, ad quam etiam ipse Rodolphus, civitati et patriae Trajectensis, propter singularia meritorum ipsius, quibus omnium carismatum largitor eum insignivit, dona, multipliciter gratus et acceptus, postulatus fuit, de fratrum nostrorum consilio et apostolicae potestatis plenitudine providerimus, ipsumque illi praefecerimus in episcopum et pastorem, sperantes indubie, quod, per provisionem et praefectionem hujusmodi, diversa, quae tunc in civitate et patria praedictis suborta fuerant, divisiones, partialitates, guerrae, discordiae, dissensiones et scandala, cessarent et penitus sopirentur. Nihilominus, ut accepimus, cum civitas et patria praedictae, occasione provisionis et praefectionis earundem, in requie opulenta quiscerent, nonnulli iniquitatis alumpni et jurgiorum suscitatores, humani generis hoste suadente, licet pauci numero, quandam postulationem de persona nobilis viri Walrami de Moersa, domicelli, viis ac modis illicitis, prout vobis constat, excogitarunt, quam postulationem venerabilis frater noster Theodericus, archiepiscopus Coloniensis, ejus frater Germanus, dicitur de facto, auctoritate metropolitana, confirmasse, ipseque Walramus postulationis de se factae et confirmationis, earumque praetextu, ad pacem reductas civitatem et patriam praefatas, novis differentiis ac controversiis et guerris afficere et perturbare molitus, eundem Rodolphum episcopum super regimine et administratione dictae ecclesiae Trajectensis in synodo Basiliensi traxit in causam, et in ea taliter qualiter diffinitivam pro se et contra praefatum Rodolphum episcopum se asserit sententiam reportasse, etiam de facto, a qua ipse Rodolphus episcopus et vos, filii, ad sedem apostolicam et aliis gravaminibus appellationem interposuistis. Et, sicut etiam intelleximus, praefatus Walramus ad hoc, ut dictam talem qualem extorquere posset sententiam, in eadem synodo publice pluries firmavit et allegavit, quod vestrae patriae Transysulanensis

benevolentia certa dominium sine difficultate conquirendum haberet, quodque vos illico ei, veluti episcopo Trajectensi parati essetis plenarie obedire; licet tamen vestram in singulis erga reverentiam et obedientiam, quam dicto Rodolpho episcopo haecenus devote exhibuistis, audiverimus constantiam plurimum approbari, certificati plene, quod ea, quae dictus Walramus circa praemissa suggerere et levi animo astruere non erubuit, nullatenus subjacent veritati; Vestram etiam, quam semper, veluti veri catholicae fidei zelatores et sanctae matris ecclesiae obedientes filii, erga praefatum Rodolphum episcopum gessistis devotionem et constantiam, in domino plurimum commendamus; Vosque exhortamur, in virtute sanctae obedientiae vobis praecipimus et in remissionem peccaminum injungimus, quatenus obedientiam et reverentiam Rodolpho episcopo impendi solitas et consuetas, ei de cetero pro dictae sedis veneratione exhibeatis; Ipsumque ut verum episcopum Trajectensem in omnibus habeatis et reputetis, nec ad cujuscunque prosecutionem ab ejus reverentia et obedientia quomodolibet desistatis, eique in omnibus pareatis, nec non veluti fortes pugiles et athletae contra ipsius et patriae vestrae hostes et adversarios efficacis defensionis auxilio intrepide assistatis. Apprehendite etiam arma et scutum, et in auxilium patriae vestrae contra quoscunque inimicos et aemulos in virtute altissimi exurgatis, taliter in praemissis apostolicis praesidiis et angelico favore confisi vos exhibentes, quod de perseverantia vestra usque in finem salvi approbari et a dextris domini inter benedictos Dei filios mereamini collocari. Datum, etc.

9. *Schrijven van den paus aan de staten van Utrecht.*

Dilectis filiis, universis praelatis et capitulis, nec non baronibus, militibus et nobilibus, et communitatibus civitatis et patriae Trajectensis salutem et apostolicam benedictionem. Salvator noster, Ihesus Christus, a suis discipulis discessurus, pacem eis pro ultimo et excellentissimo memoriali ac pretioso dono reliquit. Cujus nos vices gerentes in terris, inter ceteras nostris humeris incumbentes sollicitudines, quibuslibet Christifidelibus, quantum possumus, pacis et tranquillitatis media salutaria ministramus. Et licet dudum in civitate et patria Trajectensi, occasione regiminis et administrationis honorum ecclesiae Trajectensis, per quem illa geri deberent, periculosa sustitata guerras, partialitates, discordias et scandala penitus evellere cupientes, pro bono pacis et concordiae, de persona venerabilis fratris nostri, Rodolphi, episcopi Trajectensis postulati, ac civitati et patriae praedictis plurimum grati et accepti, dictae ecclesiae de fratrum nostrorum consilio et ad vestras instantias providerimus, ipsumque illi praefecerimus in episcopum et pastorem; ac dictus episcopus civitati et patriae praedictis, per providum ipsius regimen ac circumspectam gubernationem utiliter et salubriter praefuit, ac pro felicibus administratione et directione negotiorum civitatis et patriae praedictarum, illis quasi necessarius existat; tamen, ut accepimus, nonnulli pacis aemuli et utilitatis publicae turbatores, facies habentes diversas et caudas ad invicem colligatas, de vanitate in id ipsum convenientes, viis, modis et mediis minus licitis et honestis, et in numero multum paucis, contra et adversus tam salutarem per nos factam provisionem, Walramum de Moersa, tunc, ut intelleximus, publicum et notorium diffidatum inimicum et hostem dictae civitatis, taliter qualiter, licet de facto, in episcopum Trajectensem postularunt; qui suam postulationem illi innitendo a suo fratre germano, venerabili fratre nostro, archiepiscopo Coloniensi, auctoritate metropolitana, dicitur obtinuisse confirmari, nec non postulationis et confirmationis praedictarum praetextu praefatum Rodolphum episcopum super regimine et administratione praedictis in synodo Basileensi traxit in causam, et, ut etiam intelleximus, diffinitivam contra eum sententiam reportavit, a qua ipse episcopus et vos ad sedem apos-

tolicam et nostram audientiam appellastis, intendentes vos, filii, ut accepimus, veluti praecipui pacis et quietis zelatores ac veri sedis ejusdem obedientes filii, praefati episcopi monitis et mandatis efficaciter obedire et in ejus obedientia constanter et firmiter permanere. Unde vestram constantiam vobis innatam et coenam in domino plurimum commendamus; vosque per apostolica scripta exhortamur, obsecramus et vobis in virtute sanctae obedientiae et in vestrorum peccaminum remissionem injungimus, quatenus eidem Rodolpho episcopo, ut vero episcopo Trajectensi in singulis pareatis, cumque in juribus et libertatibus ecclesiae Trajectensis contra quoscunque ipsius accusatores defendatis, ac sibi efficacis defensionis auxilio assistatis. Apprehendite, inquam, vos ex laicalibus personis, ad quos hoc spectat, scutum et arma, et exurgite, veluti pugiles et athletae intrepidi cum sanctissimo Christi confessore et pontifice, Martino, patrono vestro, ut sub ejus clypeo in adjutorium ecclesiae Trajectensis, quam inter ceteras hujus orbis ecclesias suscepimus praecipue in visceribus caritatis; nec unquam vobis deerunt favores apostolici in praemissis. Nam appellationum propterea interpositarum causas gratiose suscepimus et admisimus, illasque audiendas et fine debito terminandas, certis iudicibus commisimus, ac alias vobis in praemissis ministrari faciemus justitiae complementum. Sic igitur in his apostolicis praesidiis et angelico favore confisi, vos integros caritativos, constantes et firmos exhibeatis, ut praeter nostram et apostolicae sedis gratiam et benedictionem ac humanae laudis praeconium, quae proinde merebimini, inter benedictos aeterni patris filios a dextris in aeterna requie mereamini collocari. Datum, etc.

10. *Handeling van Walraven van Meurs, als elect en confirmeert, 27 junij, 1437.*

Walramus de Moersa, Dei gratia electus confirmatus Trajectensis, universis presbyteris et clericis, nobis subditis, ad quos praesens nostrum mandatum pervenerit, salutem in Domino sempiternam. Noveritis, quod constituti coram nobis discreti viri, magister Jo. Bartholomei de Noortwyck, artium et medicinae doctor, rector perpetuae vicariae S. Christofori in ecclesia parochiali de Zwammerdam ex una, nec non Gerardus Bos, perpetuae vicariae ad altare S. Petri in ecclesia parochiali S. Petri Leydensis, nostrae dioecesis, partibus ex altera, nobis cum instantia debita supplicarunt, quatenus, cum ex certis causis rationabilibus, tam ipsi magistro Johanni quam praefato Gerardo, nec non eorum beneficiis supradictis expediret, ut ad invicem ea sua beneficia permutarent et via permutationis mutuo transferrent, ipsos a praefatis eorum beneficiis recepta prius resignatione eorundem absolvere et mutuo transferre, ex causa permutationis et non alias dignaremur. Facta nobis igitur fide summaria super praemissis supplicationibus, hujusmodi tanquam rationi consonae annuentes, receptis prius a magistro Johanne et Gerardo praefatis juramentis, quod in praefatis non interveniret dolus, fraus, illicita pactio aut aliquae symoniae labes, consensu etiam patronorum dictorum beneficiorum ad id legitime accedente, nos juxta supplicationem praedictam dictorum beneficiorum refutationes in manibus nostris sponte factam recepimus, ipsosque a cura et sollicitudine, quibus dictis beneficiis tenebamur adstricti, tenore praesentium, absolvimus, dictamque perpetuam vicariam S. Christofori in ecclesia parochiali de Zwammerdam, quam dictus magister Johannes Bartholomei de Noortwyck ante resignationem hujusmodi obtinuit, cum omnibus juribus et pertinentiis suis, dicto Gerardo Bos contulimus et assignavimus, sibi que providimus et providemus de eadem per praesentes, recepto prius ab eodem fidelitatis et obedientiae ac indemnitatis praefatae vicariae solito juramento. Quare vobis et cuilibet vestrum in virtute sanctae obedientiae, et sub poenis suspensionis et excommunicationis discrete praeci-

pientes, mandantes, quatenus praedictum Gerardum Bos, seu ejus procuratorem pro eo in corporalem et realem possessionem dictae perpetuae vicariae, juriumque et pertinentiarum ejusdem, auctoritate nostra ordinaria, inducatis et admittatis cum solemnitatibus debitis et consuetis, sibi que seu ejus procuratori pro eo de fructibus, redditibus, proventibus, juribus et obventionibus praelibatae vicariae respondeatis, et, quantum in vobis est ab universis et singulis colonis, pensionariis et pactionariis, faciatis integra responderi, locis et temporibus ad hoc debitis, positis et statutis. In contradictores quoslibet et rebelles, si qui fuerint, monitione canonica sex dierum praemissa, in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus nostrarum testimonio literarum. Datum anno Domini, MD. CCCC. XXXVII, mensis Junii die vicesima septima.

11. *Copia mandati domini, ducis Burgundiae, facti per dominia sua, ne obediatur literis Basileensibus, 7 jul., 1439.*

Philippus, Dei gratia dux Burgundiae, Brabantiae, Lotharingiae, comes Flandriae, Artesiae, Burgundiae, Hanoniae, Hollandiae, Zelandiae et Namurci, marchio sacri imperii, dominus Frisiae, Macliniis et Salmis(!), dilectis consiliariis nostris, omnibusque ballivis, justiciariis et officariis terrarum nostrarum Burgundiae, Matisconensis, Alussidorensis, eorumque locatenentibus salutem.

Cum a modicis citra temporibus, nonnullis rationalibus causis ad hoc nos moventibus, inhibitiones fecerimus, ne mandatis aut literis patrum, in Basilea existentium, sub certis gravibus poenis obediretur, illaque executioni aliquatenus demandarentur, prout in nostris inde confectis literis plenius continetur; et licet inhibitio hujusmodi a nonnullis observata extiterit; nihilominus ad audientiam nostram extitit deductum, quod nonnulli, voluntati et ordinationi nostrae proterve resistentes, nonnullos ex nostris subditis, virtute ipsorum patrum mandatorum, in causam apud praefatum locum Basileae traxerunt, contra quos processerunt haecenus ac in dies procedunt, intentes viis et mediis possibilibus, causas ipsorum subditorum nostrorum in Romana curia legitime introductas, et quae de jure introduci debent, inibi tractare et finire, ex indeque subditos ipsos molestare et inquietare, miseris, dampnis et interesse involvere, in ipsorum subditorum gravamen, jacturam, nostrique displicentiam non modicam. Volentes igitur nostrorum catholicorum praedecessorum, qui sanctam sedem apostolicam ejusque libertates tueri et defendere soliti sunt, vestigiis inhaerere, vobis et vestrum cuilibet districte praecipiendo mandamus, quatenus vos et quilibet vestrum, quacunque excusatione cessante, omnibus et singulis terrarum et dominiorum nostrorum hujusmodi subditis auctoritate nostra praecipiendo mandetis, quibus etiam, tenore praesentium, praecipimus et mandamus, quod nullus eorundem, cujuscunque praecminentiae, dignitatis, status, gradus aut conditionis existat, quempiam ex subditis nostris, quavis captata occasione apud praefatum Basileae locum trahant in causam, etiam ubicunque praefatorum patrum legati aut nuncii existant, indulgentias a praefatis patribus concessas, dispensationes matrimoniales, legitimationes, altaria portatilia votorum commutationes, citationes in causa simplicis querelae aut appellationis emanatas ab eis, beneficiorum collationes, dignitatum quarumlibet confirmationes, aut quasvis alias literas, justitiam seu gratiam in se continentes quovismodo concessas, aut in posterum concedendas, nullatenus admittant, seu admitti faciant, etsi non ad ipsorum instantiam seu pro parte eorum impetratae minime fuerint, motuque proprio concessae extiterint. Volumus praeterea ac tenore praesentium statuimus, quod iudices ordinarii seu a sede

apostolica deputati, praefatos tales impetrantes secundum dispositionem juris communis corrigere et punire valeant, et ita fieri mandamus, sub poenis indignationis nostrae, centumque marcarum argenti nobis applicandarum et irremissibiliter solvendarum. Praeterea volumus et tenore praesentium mandamus, quod si quispiam post harum literarum publicationem contra ipsarum tenorem attemptaverit, ordinationique et voluntati nostrae obstiterit, absque alia causae cognitione, per vos apprehendatur, carceribusque mancipetur, praefatam poenam per nos inflictam irremissibiliter soluturus, absque spe gratiae a nobis consequendae. Verum, quia difficile esset, praesentes ad omnium notitiam devenire, volumus, quod ipsarum transumpto tanquam originalibus stetur firmiter. Datum in villa nostra sancti Audomari, die septima julii, anno Domini M. CCC. XXXIX. Deo gratias.

EPISTOLA

VENERABILIS PATRIS, FRATRIS JOHANNIS BRUGMAN,

ORDINIS MINORUM AD QUENDAM FRATREM DOMUS

DOMINI FLORENTII.

Exemplar illud vivificum, quod nobis in monte Calvariae monstratum est, jugiter inspicere, et secundum illud actibus virtutum luculenter conformari ac transformari pro suavissima salute. Literas vestras, o frater, omni suavitate, nec non et sententia plenas, desideranter et gaudenter suscepi, quarum articulos articulatim distinctos respondendo colligere cum supportatione propono. Verum est imprimis, quod quidam familiaris noster et laicus, visendi gratia me pauperulum ac tremulum caritate motus ac pietate, venerit ad locum infirmariae nostrae. Quem cum interrogarem de singulis amicorum nostrorum spiritualium statibus, contigit, ut volatitio verbo depromerem, me velle ante mortem meam aliquid scribere dilectissimis confratribus meis, quos diligo in veritate magis, quam dicere aut scribere possim. Nam anima mea, licet imperfectionibus plena, conjuncta est animabus vestris, quemadmodum anima Jonathae animae David, et hoc in visceribus Christi Ihesu, quem intueor et veneror in vobis. Unde deprecor fraternitatem vestram, quatenus aegre ne tuleritis, sicubi aut minus digeste aut minus distincte subscripsero, quod prima fronte aut adulationem praeferre aut correptionem videatur. Nam caritas, qua feror ad omnes vestros, confratres, modum nescit neque personam. Et quia, o bone pater, mihi viam aperueritis per matura lamenta, quodammodo caecitatem quorundam tacite tangentia, hinc est, quod pietati vestrae paulisper respondere conabor. Sustinuistis patienter me aliquando tanquam canem oblatrantem adversus familiam vestram, sustinebitis nunc ex cane catellum factum leniter cauda blandientem. Tangitis secundo, mi pater dilectissime, quasi pia fraternitas vestra inter devotos foret portio vilis atque despecta. Nequaquam, nequaquam, sed qui videntur nunc in cauda, locum accipient in capite, et qui nunc nuptiis Christi intersunt, sedentes in novissimo mense, his dicetur: » amici, conscendite superius", et tunc eis erit gloria. Benjamin inter fratres suos, licet minimo, duplicata est portio a praeposito domus Pharaonae; quia frater ejus erat ex utroque parente. Non miremini, pusillus grex, si humilitatis filii primas cathedras non suscipiatis in synagogis, et si non salutemini a mundanis hominibus in

foro, neque dicatur vobis, » Rabbi, quum portio vestra in terra viventium ;” Complacuit enim patri vestro, vobis simplicibus atque humilibus propter Christum fratribus dare regnum. Gaude proinde, domus Florentii praedecessoris vestri devotissimi, quia nequaquam minima es apud dominum in Almannia nostra, quia ex te prodiit pia proles, quae pro maxima parte religiosorum domos desertas et incultas cum adjutorio Dei reformavit. Unde non frustra tetigisse videtur in proverbiiis suis Salomon, dicens: » Quatuor sunt minima terrae, et ipsa sunt sapientiora sapientibus. Formicae populus infirmus, qui praeparat in messe cibum sibi; lepusculus, plebs invalida, qui in petra cubile suum collocat; regem locusta non habet, et egreditur universa per turmas suas. Stellio manibus innititur et moratur in aedibus regis.” Quae quidem verba declarat dominus Jacobus de Vitriaco in quodam passu, ubi loquitur de ordinibus fratrum mendicantium. Conclusio hujus reducitur ad hoc, si bene meminerim, perfectionem maximam latere in personis despectis, humilibus, caritativis et quietis. Masticetis bene verba fidelis apostoli ad Corinthios, scribentis: » Videte”, inquit, » vocationem » vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed, quae stulta sunt, mundi elegit Deus, et ea, quae non sunt, ut ea, quae sunt, destrueret; ut non gloriaretur omnis caro in conspectu ejus.” Verbum Francisci erat, » Tantis est homo, quantus est in oculis Dei et non plus, sic et vos fratres mi,” etc. Quod autem subinsertis, quod tanquam parvuli luctamini cum parvulis, etc., hoc non sit vobis vanum. Nam angelus domini non dedignatus est, luctari cum simplici Jacob. Imo post luctam ipse Patriarcha benedictionem meruit obtinere. Neque enim in regia domo Nabugodonosor minimi videbatur anima nobilium puerorum, de quorum numero Daniël sapientissimus extitit cum sociis suis Sydrach, Misach et Abednego, cultores Dei inclyti. Nonne Alexander de Villa Dei quodammodo de doctrina parvulorum gloriatur, dicens:

Scribere clericulis paro doctrinale novellis,
Jamque legens pueris pro nugis Maximiani,
Quae veteres sociis nolebant pandere caris.

Nam, ut verum fatear, ante adventum domus clericorum Daventriae, poterat querulose dici illud Threnorum: » Parvuli petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis.” Vos autem cum apostolo, etsi non sapientiam aut philosophiam hujus mundi tribuatis discipulis vestris, tamen tanquam parvulis in Christo lac potum dans eisdem. Et utinam, ut scribitis, mensura vestra aut portione tali contentati perseverare velitis, et nunquam ad majora fastigia quomodolibet aspirare. Qui quidem, licet parvuli vocentur, tamen homines sunt, filii Dei sunt, Christi sanguine pretiosissimo redempti sunt, non suscipientes doctrinam essentialem, cum ex pueris creverint in viros perfectos, sed accidentalem duntaxat. Ideo congratulandum potius in hujusmodi portione puerorum omni Deum timenti, quam mordacibus dentibus atque caninis morsibus detrahendum. Haec igitur, tenerrimi fratres mei in Domino, sit semper portio vestra in hac militandi ecclesia, quae vos cum prole pia producat in terram viventium. Denique cum subdideritis, mentionem de me faciens, eo, quod commendaverim, quandoque curam vos gerere parvulorum. Quid mirum? Cum egregius doctor ille, magister Johannes Gerson zelo salutis parvulorum, tractatum lepidissimum conflaverit de parvulis ad Christum trabendis, allegans pro fundamento illud Evangelii: » Sinite parvulos venire ad me.” O utinam tractatulus ille memoriis inesset omnium atque singulorum curatorum, praedicatorum, confessorum, nec non et scholasticorum rectorum, ubilibet regentium! O utinam practica parvulis traderetur, seu suaderetur a praedictis, quomodo vivere deberent, et a quibus cavere, procul dubio major esset practica hujusmodi omni gloria regis Salomonis! Quid aliud voluit innuere Salvator ipse per amplexum parvulorum, nisi quod a morosis et suavis affectibus et exemplis debeant trahi ad Deum timendum et summopere diligendum?

O quam moleste feret nostrorum doctor parvulorum, Christus, eos praesertim, qui suos pusillos scandalizant et a tramite salutis retrahunt, cum indigne tulerit in apostolis talismodi parvulorum accessum prohibentibus. Timeo plurimum, ne talibus dicturus sit: »Non videbitis faciem meam, nisi duxeritis vobiscum fratrem vestrum minimum.» Non sit igitur vanum vobis, o fratres, curam gerere parvulorum Christi. Nam et patriarcha Jacob forma existens simplicium et exemplar humilium rediturus ad patrem, sollicitudinem habuit non modicam, ne dum de parvulis suis, sed et mulieribus. Unde et Salvator dicit: »Nisi efficiami-» ni sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum.» Posterius autem cum submiseratis, quod aliquando senserim, spiritualem quandam esse cognationem inter ordinem nostrum et fraternitatem vestram. Non enim dixerim, tanquam diffiniens, vos esse minimos in ecclesia Dei; nos autem comparatione fore minores nomine et reputatione majores. Potest enim stare, quod verificabitur illud, quod de filiis Joseph, ni fallor, patriarcha noster dixerit, quod major serviet minori, et quod manus dextera ponetur super caput Effraim tanquam minoris aut minimi, laeva vero super caput Manassae. Nec vos conturbent singulorum ordinum tituli, aut praecleara nomina, utpote quia hic vocetur ordinis Basilii filius, alius Augustini, alius Benedicti, et sic de aliis, quum, qui facit voluntatem patris sui, hic mater, soror et frater est Christi. Ait enim: »Omnes autem vos fratres estis.» Puto spiritus sancti providentia actum esse, ut absque ullo alio titulo fratres dicamini, non per abjectionem aut contemptum, sed per quandam hominibus occultam et ignotam excellentiam impositam esse nomen. Nomen quippe fraternitatis, quod antiquitus in ecclesia Dei floruit et propter superbiam quarundam spiritualium personarum viluerat et sepultum fuerat, inter aliquot alumnos domus domini Florentii remigrans refrondit et refloruit, quemadmodum cernimus in praesenti. Quando enim philosophi nomen inter Artistas nominatur, tunc extollitur Artistas discipulus. Quando vero nomen apostoli replicatur, tunc gloriatur doctus Pauli et humilis imitator. Quando in medium profertur minorum minimus, tunc humilis Francisci filius cordialiter gloriatur. Quando igitur ore vulgi dicitur aut replicatur nomen fraternitatis, pie tali titulo vocitari et quasi per autonomasiam debet exaltari quilibet bonus Christianus. Florete igitur, o fratres, sicut lilium, date odorem veris Christicolis, frondete in gratiam, quia fraternitatis vestrae nomen os domini nominavit. Porro vero non conturbentur ut corda vestra, si mundus non arideat, aut si pomposi derideant, aut si philoponi aspernentur, aut si religiosus rem religiositatis minimi habens, vobis mordacibus detrahat verbis, quia cum pie studueritis Christo vivere, pro Christo persecutionem etiam ab initio passi estis. Signum autem est electionis aeternae, et quod sitis legitima portio ecclesiae in splendoribus sanctorum, qui cum Christo ab amatoribus saeculi hujus passim crucifigimini, nunc ab uno, nunc ab alio, quod proprium est Christianorum, bona scilicet facere et mala pati. Et quid mirum? Dissimilis est vita vestra carnalibus, hinc eis graves estis ad videndum. Estis quippe malis odor mortis in mortem, sicut et bonis odor vitae in vitam. Non licet etenim virtuosum tutum esse cum malis. Hinc dicit Psalmista: »Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas?» sed illico consolatur, cum subdit: »Et conversus vivificasti me.» Quot tribulationes pertulisse legimus doctorem gentium? Quid ergo dejicimur, qui vix constantes informatores vocamur parvulorum? sed ad haec dicetis fortasse, quod aliqui ob persecutiones hominum intraverint aquam usque ad animas vestras, eo fortassis, ut taederet vos vivere. At ego: numquid abfuit Deus in tribulatione? Numquid non vobis Deum timentibus prope fuit omnibus; saltem invocantibus eum in veritate? Nonne tempore domini Nicolai de Cusa, cum legatione fungeretur in Germania, invocastis Dominum, et ipse exaudivit vos in abscondito tempestatis? Quaeratur a patribus ac fratribus, quorum oculi tribulationem viderunt et quorum genua ex zelo Dei et sui status contremuerunt. Attamen navicula vestra inter procellas et tempestates, afflante Spiritu Sancto, inconcussa permansit. Sic et futuris temporibus idem dominus eruet vos a

malis, si boni aemulatores fueritis semper. Sed jam quaeritur inter dispensatores seu instructores parvulorum, ut fidelis quis inveniatur. Quod de hac re capio, hoc sentio, et quod sentio, hoc salvo iudicio saniori in medio vestrum propono. Sentio quidem, statum vestrum animabus Christi sanguine redemptis maxime esse saluiferum, tum, quia videmini esse imitatores praecursoris Christi Ihesu, Johannis, scilicet baptistae, quia discipulos vestros transmittitis ad ordines et monasteria, ut vita monastica reformetur, et ut confortetur reformatio atque conservetur, tum, quia pauci vobis communicant in convictu et doctrina, quibus etsi ad mundum reversis non permaneat stimulus timoris aut amoris ad virtutes exempla quoque inter fratres vestros vel domorum vestrarum quandoque didicerunt. Scriptum est enim: »adolescens juxta viam suam, et cum senuerit, non recedet ab ea." Et quidam metrista dicit: »Quod nova testa capit, inveterata sapit." Docetis eos communiter illud ecclesiasticis: »Time Deum et mandata ejus observa;" hoc est omnis homo. Tum tertio, ut summatim multa perstringam; animadverto, quod similes sitis nutricibus, quae lactant puerulos deliciosarum matrum. Cum enim puerulos usque ad ablaetationem in cura seu custodia tenuerint, referunt eos cum laetitia genitricibus suis. Vos etiam estis nutricii parvulorum studentulorum, de quibus intelligi potest illud prophetae: »et erunt reges nutricii tui, et reginae nutriciae tuae." Quoniam igitur magni et summi regis parvulos enutritis tam piis doctrinae poculis, excellentissimum mercedem ab ipso magnifico et summe liberali suscipere debetis, attendentes verbum illud reginae, filiae Pharaonis, de Moysce parvulo prolatum: »Accipe puerum istum, et nutri eum mihi, et dabo tibi mercedem tuam." De tribus dolet anima mea et quartum non possum sufficienter deflere. Primum est, quod unquam Deum meum et patrem offenderim. Secundum est, quod talibus virtuosis, cujusmodi vos, o fratres mei, parvulos eruditus, disciplinis imbutus non fuerim. Tertium est, quod inter discolos et irreligiosos religionis juvenculos prima exemplaria vitae quaesiverim. Quartum est, quod ibidem de statu religiosorum reformatorum et observantium pariter et vestrae clericalis honestatis vitam momorderim, laceraverim, in insipientia et ignorantia, quae, quamvis me excuset a tanto, non tamen a toto. O utinam, sicut cum essem parvulus, cogitasset ut puerulus, sapissem ut parvulus, locutus fuisset ut parvulus, et sub vestra ferula stetissem. Haud dubium in fervore adolescentiae extissem timorator, in ingressu religionis inter discolos cautior, et post transmigrationem inter observantes fratres vitae eorum conformior. Profecto ex eruditione vestra formam vivendi religiose abjectis his, quae parvuli sunt, et penitus evacuatis, aptius inchoassem, formamque vivendi optimam cum bonis pro fundamento assumpsissem. Suadet apostolus, nos debere parvulos fieri malitia non sensibus. Jam, prohdolor, cum junior fuerim, et senuerim, frequenter flagito haec adipisci, sed non invenio. Quapropter consulo parentibus parvulorum, quod qui parvulus est inter natos ipsorum, timens Deum, veniat ad vos, et bibat de lacte uberum vestrorum, ut crescat. Non enim vacat mysterio illud Johe-
lis: »Canite tuba in Sion, praedicate jejunium, vocate coetum, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos et sugentes ubera." O si nostra redirent in mores tempora priscos! clamarem utique una vobiscum: Usque parvuli diligitis infantiam, et stulti, quae sibi noxia sunt, sapient.

Sed dicet quis, quid miselle tu magni pendis populum infirmum, nullius existimationis, plebem invalidam, nullius patroni aut sancti in ecclesia titulo vel nomine sublimatam? Cui respondeo, quod ex eisdem parentibus, scilicet Christo et ecclesia nati sunt, tam clerici quam religiosi aliorum ordinum, quam hujusmodi devotae conversationis sacerdotes et clerici. Sponsus enim Christus est, sponsa vero ecclesia. Haud dubium, quin sponsa ardentis amoris sponsi excessu succensa prolis semper novo foetu multiplicari, novis sanctorum splendoribus illustrari, variarum virtutum perfectionibus superornari (!) tanquam regina a dexteris sponsi in vestitu deaurato, scilicet caritatis amicta varietate. Vox languentis sponsae ad sponsum: »Da mihi

liberos, alioquin moriar." Concipit igitur ex dulcore sponsi sponsa, sed cum dolore patris, et cum labore nutrit partum suum, et cum honore nutritos ad ea, quae sursum est, Iherusalem, electos filios exaltandos in domum patris, sponsi sui, cum gaudio transmittit. Et fit verificatio verbi Christi, cum dicit: »Mulier, cum parit, tristitiam habet, cum autem peperit, non meminit pressurae propter gaudium, etc." Placuit igitur sponso ad se diversorum statuum formare ac procreare filios, et populum sibi procreare Deo patri acceptabilem. Unde primo dedit apostolos, vocans eos ex teneritudine amoris praecipui filiolos. Deinde transmisit martyres inclytos ad robur fidei confirmandum. Successerunt doctores illustres ad confutandum errores. Advenerunt anachoritae in desertis et speluncis habitantes, quibus dignitas non erat mundus, carnis illecebras conterentes. Multiplicati sunt coenobitae vitam monasticam ducentes, panem atrum et aquam brevem pro victu sumentes. His subijuncti sunt et fraterna caritate connexi collegiorum canonici, vitam regularem in communi deducetes. Postremo, cum mundus in maligno esset positus, nondum tulit pius sponso transmittere quatuor ordines, quos mendicantes vocamus, tanquam equos fortes et varios ad discurrendum per mundum, pro recuperatione eorum scilicet filiorum, in quibus caritas refriguerat et tanquam quatuor fabros ferrarios ad conterendum petras, quia de populo scriptum est, quod induraverunt facies suas supra petram, et noluerunt reverti. Siquidem omnes isti religiosi quosdam habuere patronos, unus scilicet S. Basilium, alius Anthonium, alius Augustinum, alius Benedictum, alius Bernardum, alius Wilhelmum, alius Noortbertum, alius Petrum Coelestinum, alius Dominicum, alius Franciscum, et sic consequenter. Placuit igitur ecclesia sponso, et gavisa est mater virtuosorum super virtutibus educatae prolis et de conversione populorum. Et postmodum, cum apud plerosque advesperasset, et inclinaretur dies, mater pia postulasse videtur filios, qui talismodi patronos non habentes, solis antiquorum patrum ac primitivorum ecclesiae germinum institutis contenti eorum, qui parvuli sunt, curam susciperent, ac verbo pariter et exemplo populum dulci susurro ad Christum attraherent. Ideo, o fratres mei carissimi, quamvis non profiteamini aliquam determinatam regulam hujus vel illius sancti, utpote Basili, vel Augustini, vel Benedicti, aut patris nostri Francisci, nihilominus formulam implicite observatis, ut confido, quod a beato Petro apostolo tangitur primae epistolae capitulo primo, ubi dicit: »animas vestras castigantes in obedientia caritatis et fraternitatis amore simplici ex corde invicem diligite attentius." Quomodo igitur populi Dei adeo videmini fratribus vestris alieni? An degeneres facti estis, quia fortassis vitis pejora foventes proprium deseritis ortum? Absit, confratres mei, absit; sed quid? quoniam pater vester diligit vos, eo, quod genuerit vos quasi in senectute sua, hoc est, in istis diebus novissimis, in quibus refriguit caritas multorum. Praeterea, quia tunicam polymitam geritis in domibus vestris omni varietate decoratam, regularibus scilicet disciplinis contextam, tanquam viri religiosi, nullam attamen professionem regulae cujuscumque facientes, sed in caritate et simplici obedientia, ceterisque virtutibus proficientes. Sane quoque quam cum Benjamin mane intercipitis diabolo praedam, dividentes escas ad vesperam in collationibus vestris; haud dubium religiosus sanae mentis non detrahet tam sanctae societati, sed ypocrita pestifer status sui et votorum suorum contemptor, dentes bestiarum infligit vobis. Sed quid obest, si vos aspernentur carnales homines et dixerint omne malum adversus vos mentientes; et posuerint vos deorsum cum Abassico? cum Rachel pariens ultimum filium Benoni, id est, filium doloris sui vocaverit, quem pater ejus Jacob Benjamin, filium dextrae, postmodum nominavit. Hic igitur facta est mutatio dextrae excelsi, cum Benjamin natus a patre suscepit nedum nomen, sed et benedictionem, et partem in tribubus sub funiculo distributionis. Sic et Paulus etiam de tribu Benjamin natus de Zaulo Paulus vocatus, licet minimum se dixerit inter apostolos, et nequaquam dignum se fateatur nominari apostolum, plus tamen omnibus laboravit, et plurima pro Christi nomine passus est, et inter apostolos

etiam ad dextram poni promeruit. Beatus pater noster Franciscus gloriabatur se et fratres suos esse et vocari minores, cum viderit illud evangelii verificari: »Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis?» Unde merito propter humilitatem suam dici potest apud contemptores vitae Christi et inimicorum crucis ejusdem illud proverbiorum: »Visio, quam locutus est vir, cum quo erat Deus et qui Deo secum morante confortatus, ait: stultissimus sum viro- rum et sapientia hominum non est mecum, non didici sapientiam et novi sapientiam sanctorum.» Vani etenim sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei. O quam praeclara sapientia summi doctoris nostri in evangelio dicentis: »Confiteor tibi, pater, domine coeli et terrae, quod abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.» Sed, prohi dolor, inveniuntur nonnulli, qui Spiritui Sancto resistunt, retrahentes parvulos a Christo malis exemplis suis et corruptis suadelis, quorum sapientia in fumo laborat; cum se sapientes esse dicant, stulti facti sunt. De quorum numero quendam novi apud mundanos maxime reputatum, et apud doctos in religione nostra famosum. Qui cum videret observantiam nostram fratrum minorum sancto Spiritu Dei duce introduci in partes istas, inflato stylo stomachantique spiritu scripsit fratribus nostris, dicens: »O plebs invalida, quid praesumis inducere nomen observantiae in terminis meis, etc.» Non enim intellexerat illud, quod superius dictum est, quod quatuor sunt minima terrae, etc., ubi habetur de formicis populo- que infirmo, quae praeparant in messe sibi cibum, et consequenter de lepusculis plebeque invalida in petra cubile suum collocante, nec non de locusta regem non habente et per turmas suas egrediente, nec non de stellione manibus innitente, et in aedibus regum morante. Nam vere sapientissimus ille, qui vivens in mundo congregat sibi cibum tempore messis, et qui cubile suum et requiem in petra Christo collocat, et qui in humilitate simpliciter obedit propter Deum rectori suo, non considerans personam hominum, et qui non veretur sub pa- nosa veste et repeciata de labore manuum vivere, et tamen se ipsum in tali paupertate di- vitem tanquam regem in domibus pauperculis reputare. Sed heu, vac illis, qui prudentes sunt apud se ipsos, et qui dicunt bonum malum, ponentes lucem tenebras, et dulce amarum. Sed fortassis dicere poterit adversarius: »Unde tibi tantus ausus laudandi simplices illos fratres?» Audeo, quod, quia blasphemus fuerim aliquando, cum coecus essem, modo video. Praeterea scripta doctorum in concilio Constantiensi super modo vivendi fratrum istorum conflata et autentica cum allegationibus idoneis et patrum sententiis communita, me prius caecum videre fecerunt. Postea vero indultum apostolicum, quod incipit: »Recta ratio,» et si- milia, oculos meos aperuerunt. Experientia quoque vitae atque conversationis fratrum ipso- rum me ad amorem eorum et caritas praecipua ad commendandum allexerunt. Sed quid laudis poterit pietati praedictorum fratrum accrescere aut commendationis, cum sordescat laus pictoris coram oculis virtuosorum? Et quid accrescere facit monti magno et alto granum synapis? Quid solari jubari fax aut candela accensa? Quid adjutorii praestat Herculi as- sistentia Ganymedis? Quid redundantiae affert gutta? Revera timeo, ne, ubi conscientia me ad scribendum compulerit, sicut minus idoneus, ita et indignus laudator inveniar.

Gaudeat nihilominus ecclesia, tantorum parens filiorum, quam sic sponso adornare placuit. Humilietur aut confundatur synagoga sathanae, eorum praesertim, qui non proponunt Deum in conspectu suo. Vos autem, filii humiles, crescite, et multiplicare et replete terram. Be- nignus dominus det vobis reaedificare muras Jherusalem, ruinas videlicet ordinum deforma- torum. Multiplicamini, inquam, et crescatis in mille millia, ita, ut semen vestrum fiat sicut stellae coeli in omni dioecesi ad gloriam hujus, qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum laetantem. Sed caute dignemini agnoscere et probare spiritus filiorum, quos ad re- formationem monasteriorum antiquorum emittitis. Nam experientia docet, quod flumina in- trantia in mare salsum non diu retinere possunt innatam dulcedinem, sed mox, cum intra- verint in salsuginem, convertuntur, et amaritudini conformantur. Est et aliud, quo sancti-

tates vestras velim haberi sub correctione exoratas, ut scilicet non confidatis in baculo arundineo acquirendorum privilegiorum, quum pius dominus in praedecessoribus vestris talia arma in virtutibus contulit et reliquit, quae, nisi prius abjeceritis, invicta vos firmitate protegent. Vereor etenim, ne propter confidentiam privilegiorum relinquere velit vos dominus, quos haecenus tanquam filios defensavit. Sufficit diei malitia sua. Nolite nimium solliciti esse, sed, si quid talium acceperitis, aut in arcu, aut lancea, aut in scuto adversus superbos, usque ad tempus belli abscondatis oro, ne fortassis fortis occasione armorum potentium impingat in fortem, et ambo collisi graviter cadant; nec dejiciamini, obsecro, si per noctem totam aliquando laborantes nihil capere in parvulis timeatis, sed potius ducite in altum naviculam, et mutate in dexteram navigii retia laxantes in capturam. De duobus enim pisciculis pavit dominus quinque millia hominum. Nolite igitur desperare, si prima fronte non ardeat retium jactura. Nam dicitur proverbialiter: Non eodem cursu ultima primis respondere; sed cur pius dominus interdum permittit regem impium prosperari plus quam cultores suos animarum, videlicet in captura, hoc a simili ex verbo Salvatoris nostri sumi potest, dicentis: »Filii hujus saeculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua.» Unde non mirum, si rex impius astutior quovis homine mortali et mille artifex plures secum trahit in sagenam pisces, quam nos capere possimus retibus nostris. Accidit mihi frequenter, dum praedicarem populo in Harlem, quod pestifer seu serpens ille per os cujusdam obsessae, quasi ridendo proclamaret: »O fatue,» inquit, »supervacue laboras seu vociferaris; nam illi, de quibus praedicas, non veniunt, nec sunt hic: Postkens ende spiring mogestu vangen ende crigen, meer carpers of snoecken, die sal ic crigen of vangen.» Qui, quamvis sit mendax ac pater mendacii, nihilominus sapit hoc verbum ex tenore scripturarum, ubi de humilibus fit mentio, nec non et de superbis. Ait quidem Psalmista: »Populum humilem salvum facies et oculos superbiorum humiliabis et in multis aliis», etc. Sed cum in processu literae dixeritis de caligine, qua princeps tenebrarum totum videtur, etiam post incarnationem Christi, obtexisse mundum, nihil est, quod debeatis admirari, quoniam scriptum est: »Contra malum bonum est et contra mortem vita.» Intuere omnia opera Altissimi, duo contra duo, unum contra unum. Unde fit, quod in omni statu quantumque sancto et alto hostis ille impius et rex super omnes filios superbiae nisus fuerit ab initio seminare, quod suum est, impietatem scilicet et iniquitatem, tanquam zizania. Quapropter dicit Psalmista: »Vidi iniquitatem et contradictionem in civitate,» etc. Continua quippe versatur guerra inter Jherusalem et Babylonem et suburbia earundem, quae pro nunc ex parte Jherusalem annotari possunt Nazareth, Bethleem et Bethania, propter pudicos, humiles et caritativos cives et sanctos; ex parte vero Babylonis subnotari possunt Casphim, Hayc et Jherico, propter carnales, impudicos et superbos; nec inter istos et illos integralis potest fieri pax et concordia. Magnum enim cahos firmatum est inter istos et illos, inter tenebras et lucem, inter filios Dei et filios Belial. Consequenter de columba nostra, de immaculata nostra, quam commemoratis, o frater, nihil rescribo, quia coecus sum, non judicans de coloribus. Dicit enim beatus pater Franciscus, se non velle in filiis distorte ambulantes considerare peccatum et hoc propter reverentiam summi regis, cujus ministri sunt et vocantur. Pertulit enim dominus Ely ac filios suos illicita perpetrantes ad tempus tantum, quos postmodum acriter punivit. Verendum est quam maxime, ne vinea electa, quam dominus plantavit, expectans, ut faceret uvas, fecerit autem labruscas, eo, quod exterminaverit eam aper de sylva singularisque ferus depastus sit eam, ubi secundum Nicolaum Gorrham . . . universitatis quorumlibet vitiorum potest intelligi. Dicitur quoque in Canticis: »capite nobis vulpes parvulas, quae demoliuntur nobis vineas.» Ea propter oremus omnes, ut pax descendat in terram nostram de coelo. Nam pax a paganis, pax ab haereticis, sed non profecto (!) ab ecclesiae filiis. Idcirco iterum dico, oremus omnes, dicentes: Domine Deus virtutum, convertere, respice de coelo, et vide ac visita vineam

istam, et perface eam, quam plantavit dextera tua. Alioquin leo superbus, scilicet Tureus seu princeps Turcarum, et vulpeculae Boemorum invadent cum apro dentato egregiam vineam tuam, quod defendendum est, et, proh dolor, nonnulli filiorum, quos enutrivisti et exaltasti, spernunt te patrem et speciosam sponsam tuam, ecclesiam tuo pretioso sanguine subarratam et desponsatam. Unde plurimum timendum est, ne oculi coecorum tandem aperiuntur, et quod residuum eruceae comedet locusta, residuum locustae comedet brucus et residuum bruci comedet rubigo. Temporibus primitivis seminaverunt religiosi agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nati-
vitatibus: sed nunc, transeamus per agros virorum pigrorum et per vineas virorum stultorum, et videbimus, quod totum repleverunt urticae et spinae, quia apud deformatorem loca perit nedum regularis disciplina, sed et, proh dolor, notitia regularum, quas profitentur, sepulta est et obtenebrata. Comminatur enim justus dominus per prophetam, dicens: »Auferam sepe-
m ejus et erit in direptionem, diruam materiam ejus et erit in conculcationem. Et ascendent super eam vepres et spinae, et ponam eam desertam." Ea propter dixerim illud poetæ: »Felix, quem faciunt aliena pericula cautum. Nam tua res agitur paries, cum proximus ardet." O quam sapiens est ille, qui inter stultos Dei annumerari non veretur, et qui pro Christo stultisare mundo non erubescit, juxta illud Pauli: »Si quis inter vos videtur sapiens, stultus fiat, ut sit sapiens." Nonne Christus sapientia Dei stultisare coram Herode visus est? cujus figuram gloriosus rex David discooperiens se et saltans in Ephoth lineo coram archa domini humiliter ostendit, quemque Mycal regina typum mundanorum gerens in corde suo despexit. Sed, proh pudor, nunc a plerisque religiosis sapientia pauperis contempta est, et tam facta quam verba ejus non sunt audita, cum tamen liberaverit ab hostibus obsessam urbem. Student nonnulli altum sapere et humilibus dissentire, sentire de domino cum inflatione, simplicitatem cordis et humilitatem omnimodam conterentes. Nos autem minores et minimi fraterculi, qui purgamentum hujus mundi esse videmur et sumus, cum lepusculo collocemus in petra cubile nostrum, attendentes illud S. Boethii:

Quisquis volet perhennem | cautus ponere sedem,
Stabilisque, nec sonori | sterni flatibus euri.

Conclusio ibidem est ista:

Fugiens periculosam | sortem sedis amoenae,
Humili domum memento | certus figere saxo,
Quamvis tonet ruinis | miscens aquora ventus,
Tu conditus quieti | felix robore valli,
Duces serenus aevum | ridens aetheris iras.

O frondisilva doctrina domus fratrum minorum! O florifera et odorifera vitis procuratio filiorum! O quam fructifera et necessaria procuratio parvulorum pro reformatione deformatorem ubilibet locorum diffusa! . . . . et faciant sibi regem. Vos autem, o fratres, nolite cum ficu deserere grossos vestros, cum vite nolite deserere vinum vestrum, quod lactificat Deum et homines, et cum oliva ne velitis deserere pinguedinem vestram, sed nec sub rampno (!) velitis abduci, ne forte cum cedris Libani incendiant, aut ignem comminentur. Attendant capita vestra et humilis familiae vestrae directores illud: »Rectorem te posuerunt, noli extolli, sed esto inter eos quasi unus ex eis." Ne velimus ambulare in magnis atque mirabilibus super nos, sed consideremus, quod nobis reliquerunt patres nostri, veterani nostri, sanctiores nostri, dominus scilicet Florentius venerabilis et discipuli ejus, de quibus mentio fit in dialogo quodam, qui super conversatione eorum laudifluæ conflatus est. Nec terreamini, si a latere vestro cadat, nunc ille, nunc iste, quia id divina permissione fit, ut quidam a vestra societate resiliant, quia non est reperire frumentum sine palea, vinum sine faece, oleum sine amurca. Non enim domus vestra melior est domo Abrahae, in qua fuere cohabitantes Isaac et Ismael fratres. Nec sanctius est collegium vestrum collegio Christi et apostolorum ejus, de quorum numero solus

filius perditionis deperit. O fratres cordialissimi, de facili ab exercitiis necessariis parvulis studentulis averti nolite, a propagatione filiorum Christi cessare ne velitis, sed sicut Ruth spicas post terga metentium colligite, atque cum apostolis fragmenta ne pereant satagite, attendentes verbum illud veritatis, ubi dicit: » Qui non est mecum, adversum me est, et qui non colligit mecum, dispergit. » Domos vestras ne permiseritis steriles fieri ob provisionem custodum vasorum, domus domini, ne deficiatis in domibus vestris. Non enim quamdiu bos bonus est aratro exponitur pascuis ad impinguendum; nec gallina plena ovis et productiva pullarum ad clausuram canit, nec vetera projiciuntur, nisi novis supervenientibus. Idcirco rogo dominum et obsecro, qui dat parere filiabus suis familias vestras seu domos fraternitatis vestrae usque ad sterilitatem conceptus, partus, et nutriturae parvulorum suorum pervenire non sinat. O utinam ubera vestra semper turgescant atque pinguescant, ut lacte enutrire possitis parvulos summi regis. Et o utinam distinctae vobis essent, vel fieri possent urbes refugii tres, vel quatuor, sicut est mons S. Jheronymi prope Hattem, quem scilicet locum optaverim aliquando nemus aut sylvam ejusdem beati Jheronymi nuncupari propter commoditatem orandi, meditando atque contemplandi clericis seu fratribus illic a Deo datam, ut postea hausto spiritu ex eodem nemore mortificata supposita, velut ligna cedrina et cypressina ad regendum coenobium virginum eligerentur pariter et virorum. Aegre ne, deprecor, tuleritis, sicubi verborum insipiditate aut inutilitate digressus fuerim, quia amor fraternitatis vestrae me omni privato scribendi modo, et quoniam loqui non valeo per praesentiam, cum sim tremulus ac viribus quibuslibet destitutus, loquar saltem per cartam. Mentionem facitis, o dilecte frater, discipulorum Christi directorem optime, de testamento transmittendo, cum testamento nullum facere valeam, existens vetulus pauper et nudus, indigens recuperatione sanctorum omnium ecclesiae triumphantis, nec non et quorumvis gemitibus et lacrimis clericorum ecclesiae militantis opus habens. Satisfactum haberi pro nunc per cartam hanc votis vestris humiliter precor. Quod, si haec responsio ad literas vestras taediosa sit, eo, quod epistolares transgrediatur metas, hoc saltem rogo, quatenus tanquam collatiuncula, licet insulsa et inepta, suscipiatur. Scriptum anno domini M.CCCC.LXX., sexta novembris, per me fraterculum vestrum super lectum doloris et aegritudinis meae sub correctione in conventu Novigento fratrem Johannem Brugman, vere vestrum, salva grammatica, vestrissimum. Salutate venerabiles fratres domus domini Florentii, praesertim dominum Egbertum, rectorem vestrum et omnes fratres, quos diligo in veritate et caritate non ficta.

In eo, qui est flos campi et liliium convallium jugi successu ac prospere refluere, optime ac florentissime tyro poscit caritas vestra semel per epistolam consolari, insuper confortari, simul et incitari pusillanimitatem vestram, gratum se habiturum affirmat. O mi dulcissime pater Egberte, aestimo, quod vos non lateat, quomodo in salicibus suspenderim organa mea, denique quomodo manus meae tremulae jam incipiant distillare mirram, adeo ut minus capax sim ad proferendum verba composita in medio sensorum, minime autem valens apices calamo ad plenum formare. Pali . . . . . emarcuerunt; nil superest, nisi ut Brugmannulus vester eat in sepulturam. Cogitaveram, utique priusquam literas vestras acceperam, vota vestra convenisse, ad hoc me compellente caritate, nam stabilimentum pariter et augmentum pariter, seu clericalis vitae vestrae, salva religionis cujuslibet titulo seu dignitate, mihi cordi fuit, est, et erit semper, Deo teste. O bone Jhesu, tu nosti omne desiderium meum, et spiritus meus a te non est absconditus. Si, quod absit, praelatus forem in ecclesia Dei, munirem gregem vestrum gratis ac privilegiis operturus, si princeps aut potestas terrae, quam inhabitatis, vallarem domum vestram praesidiis usque ad effusionem proprii sanguinis mei. Sed quid? Frater minorculus inter minores indignus habito, nulla prorsus auctoritate pollens, regnum meum non est de hoc mundo. Unde nil superest mihi, nisi ut lacrimas fundam et precibus pulsem in conspectu piissimi patris, patris, inquam, misericordis, quatenus sanctam familiam vestram crescere faciat

in mille millia per universam ecclesiam suam sanctam, quamdiu scilicet humiles, simplices, modesti, et exemplares perseveraveritis in zelo animarum, sub obedientia sanctae matris ecclesiae, in fraterna caritate viventes. Obsecro denique vos, ne vos conturbet barbarorum rabies, scientes, sanctissimorum patrum magnam in rebus, in fama, in corpore multipliciter afflictorum. Utique hora novissima est et multi antichristi reperiuntur in omni statu, gradu, sexu et aetate. Nec licet bonum vivere cum malis, nec pium quiescere cum impiis, nec Christianum verum cum ypocritis. Proh dolor, timendum est, ne verificandum sit illud de proximo: »captabunt in animam justi, et sanguine innocentem condemnabunt." Sic enim semper decuit servos Dei, a Babiloniis quid sustinere, Hebraeos ab Egyptiis vim pati, minores a majoribus calumpnias et persecutiones hilariter comportare. Nonne dixi alias, cum essem apud vos, quemadmodum minores nobiscum coram Deo estis in re, licet non dicamini nomine. Utique tempore suo serviet major minori, et adimplebitur in nobis illud prophetae: »Jacob dilexi, Esau autem odio habui." Postquam persecuti vos fuerunt, qui minores estis nunc ridentium, et contemptibiles, illi forte iidem numero vel specie tyranni saeculares saevient in pinguiore et majores natu. Nam, si in viridi haec fuerunt, in arido quid fiet? Nos autem levioris tribulationis flagra suscepimus, illis autem gravioris vigoris, ne dixerim, ferrea vexatio manet. O Daventria, utique de ventre tuo quondam fluxere aquae vivae, doctrinae scilicet salutaris et vitae regularis, sed jam, proh dolor, de ventre tuo fluescunt aquae mortuae tyrannidis et impietatis in electos Dei. Quare bibes de calice Babylonis, et eadem statera seu mensura, qua mensa fueris, eadem remetietur tibi? Frustra in te conflavit conflator, quia exivit de te rubigo. Quid superest, nisi ut fiat illud tibi, quod scribitur in psalmo: »Dissipa gentes, quae bella volunt;" Liberavit te Deus de manu principis potentissimi, pestilentiam denique populum tuum devorantem misericorditer compescuit. Sed haecine reddis domino Deo tuo et clero ejus, popule stulte et insipientis. Quare deprimendo bonos et devotos Christi filios et manutenendo in devotos et irregulariter viventes propter injustitias tuas, quandoque humiliaberis et de calice bibes irae Dei, quem florentibus inter spinas liliis propinasti. Sed quid ex hoc, piissime pater, ex parte concludere velim, quaeso, animadvertas. Timeo, ne fortassis in tribulationibus his aut similibus, de quibus multa scripsistis, dejici aut tabescere quandoque possit pusillus grex vester. Unde deprecor per viscera misericordiae Dei nostri, quatenus scilicet navicula vestra littori fortiter haereat, quamdiu procellis ac tempestatibus mare vestrum crispaverit. Spero fortiter, quod radix et major domus, scilicet domini Florentii, finaliter non peribit. Quid dicam? Philosophia gentium inter academicos montes viguit, sanctitas anachoretica in desertis concrevit, vita coenobitica in silvis vel locis petrosis effloruit. Clericorum honesta vita inter dracones et struthiones effloruisse noscitur. Nempe rara avis est haec ubilibet terrarum, et ypocritis gravissima ad videndum. Attamen super omnia ne dederitis commotioni pedes vestros, mutando statum vestrum aut deserendo domum, pro qualicumque tribulatione futura. Spero enim, quum multus vobis fructus in clero restat et gloria magna: »Duyct, laet overgaen", quantum poteritis sustinere, et dominus erit vobiscum, virorum fortissime. Jam enim apparet, quis, qualis, quantus sit et fuerit frater Egbertus ter Beeck, non ydolum derelinquens gregem. Valetate in virginis filio, frondete hilariter, florete suaviter, fructificate feliciter in gratia semper. Oro Deum, ut mitescere faciat Daventrienses coopidanos vestros erga vos et omnes servos Dei electos, quia Daventriam semper dilexi. Scriptum cursorie Novimagii, IX. septembr.; sed manu aliena per me abortivum et inutilem fraterculum vestrum et minorculum JOHANNEM BRUGMAN.

DE

STICHTINGS-OORRONDEN

VAN HET

UTRECHTSCH E FRATERHUIS.

I. **U**niversis et singulis Christifidelibus has nostras literas inspecturis: Ludolphus de Hoyrn, utriusque juris doctor, et Johannes Lews, scholasticus sancti Salvatoris, canonici et parochialis beatae Mariae civilis per duos rectores solitae gubernari Trajectensium ecclesiarum curati, salutem in eo, qui est omnium vera salus. Suscepti cura regiminis nos sollicitat, ut Christo devotis maxime parochianis nobis subditis praecipue in illis, per quae animarum saluti consulitur, et quae ad divini cultus pertinent augmentum, atque omnipotentis Dei concernunt honorem, favores condignos impendamus, illosque gratis prosequuntur opportunis. Volentes itaque humili petitioni devotorum presbyterorum et clericorum in communi vita sub obedientia sanctae matris ecclesiae et suorum praelatorum seu superiorum domino Deo in spiritu humilitatis in domo, dicta vulgariter domus clericorum ad sanctum Jheronimum *in den Regenboech*, infra nostram parochiam situata, servientium, quantum cum Deo possumus, libenter intendere et per hoc affectantes divinum cultum in nostra parochia ampliare divinae retributionis consideratione et intuitu, eisdem presbyteris et clericis ac ipsorum successoribus perpetuis futuris temporibus omnia et singula infrascripta concedimus et indulgemus per praesentes. In primis, ut absque nostra et successorum nostrorum contradictione, rector praefatae domus pro tempore et de ipsius licentia, ejusdem domus presbyteri ad hoc idonei et per ipsum rectorem domus ad hoc admissi, fratrum suorum ac eorum commensalium confessiones audire et absolutionis beneficium impendere; nec non, cum ipsorum devotio exegerit aut opportunum fuerit, sacramentum eucharistiae et extremae unctionis ipsis ministrare, eademque sacramenta debita cum veneratione reservare valeant. Insuper, ut capellam cum altaribus et cymiterium habere, ac eadem tempore opportuno consecrari facere, nec non et missas et alia divina officia etiam cum notis et pulsatione campanae, ibidem per suas ac alias idoneas personas, apertis januis, celebrare vel celebrari facere possint; ibique suorum defunctorum corpora sepelire aut sepeliri facere, ac verbum dei populo proponere vel proponi facere, clausis tamen januis, valeant; et ut ipsi presbyteri et ceteri fratres praedictae domus nullo tempore sint obligati ad interessendum divinis vel mandatis nostrae parochialis ecclesiae; sed et insuper, ut

omnibus libertatibus et concessionibus praedictis, in locis quibuscunque nostrae parochiae, ad quae laudabile ipsorum congregationem, quacunq[ue] occasione, transferri contigerit, uti et gaudere libere possint. Verum, ne per hanc nostram concessionem ecclesia nostra praedicta quoquomodo in suo jure laedatur, pro indemnitate ejusdem pro portione canonica et oblationibus provenientius ac obventionibus universis, ipsi presbyteri et fratres domus praefatae, quamdiu in personis numerum vicesimum non attigerint duos florenos Bavariae. Si autem dictum numerum excesserint, citra tamen tricesimum primum permanserint, duos florenos Rennensens. Si vero tricesimum primum supergressi fuerint, solvent nobis nostrisque successoribus singulis annis duo antiqua scudata monetae regis Franciae, aut illorum verum valorem unum infra octavas paschae et aliud infra octo dies post festum sancti Victoris, omni fraude et dolo seclusis. In quorum omnium testimonium praesentes literas sigillorum nostrorum appensione communivimus. Datum Trajecti in ecclesia sancti Salvatoris, anno domini millesimo quadringentesimo quinto, ultima die septembris.

II. In nomine Domini amen. Anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto, indictione octava, die vero vicesima octava mensis novembris, hora vesperearum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Sixti, divina providentia hujus nominis papae quarti, anno quinto; in mei notarii publici testimonioque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum praesentia, personaliter constituti honesti, discreti ac devoti viri Petrus Gherardi de Tsgravensande et Johannes Symonis de Delff, presbyteri, provisos domus clericorum noviter plantatae et inchoatae in civitate Trajectensi, in loco, dicto vulgariter: *inden Regenboge*; nec non Paulus Theodorici de Schiedammis, Cornelius Arnoldi de Brielis, clerici, ac Petrus Wilhelmi de Delff, laicus, familiares ejusdem domus, quam domum cum domistadio pia recordationis quondam domicella, Katherina, relictae Johannis de Sevenair, presbyteris et clericis domus clericorum vallis sancti Jhieronymi in Delff, legavit ad novam congregationem presbyterorum et clericorum inibi faciendam, secundum modum et statum vitae ipsorum Deo servientium. Volentes igitur presbyteri, provisos, clerici quoque et laicus praenominati et omnibus modis providentes, ut in eadem domo aut in quacunq[ue] alia, ad quam forte, de consilio et auxilio ac pio amicorum suorum juvamine, propter dicti loci arctitudinem aut aliam quamcumq[ue] ob causam ipsorum congregationem in posterum transferri semel duntaxat contigerit, ex hoc et in futurum perpetuis temporibus domino Deo in omni humilitate, castitate voluntaria et plenaria, proprietatis abnegatione, caritate, ceterisque virtutibus sub obedientia sanctae matris ecclesiae a servis Dei inibi congregandis, devote, fideliter ac laudabiliter serviatur; attendentes nichilominus temporalium rerum voluntariam, puram et plenam abdicationem et renuntiationem, ac earum in pias causas erogationem emendationis vitae proposito plurimum convenire et in meritum gloriae proficere amplioris; si tali saltem modo plane et simpliciter res suas donaverint ac resignaverint, ut nullum ipsis donatoribus refugium sive spes remaneat aliquae in rebus suis temporalibus confidendi, seu res proprias donatas ac resignatas ad usum proprium sive commodum, quoquois modo vel de jure unquam repetendi non vi, dolo aut aliqua sinistra machinatione circumventi vel inducti, matura deliberatione praehabita, sua sponte ac libera voluntate, ut asseruerunt, ad omnia et singula subsequencia concorditer et unanimiter se obligaverunt.

Inprimis, quum communis vita semper quasi in promptu et familiaris fuit iis, qui domino Deo irreprehensibiliter militare cupierunt, juxta traditionem sanctorum apostolorum aliorumque christifidelium, qui in primitiva ecclesia floruerunt, de quibus profecto legitur, Actuum II.: Omnes, qui credebant erant pariter et habebant omnia communia, possessiones vendebant et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat; et iterum, Actuum III.: Mul-

titudinis autem credentium erat cor unum et anima una; nec quisquam eorum, qui possidebat aliquid, suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia; neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quae vendebant, et ponebant ante pedes apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat. Istiusmodi igitur exemplo praedicti presbyteri, provisores, clerici et laicus familiares incitati, fraudem nichilominus Ananyae et Saphyrae, quantum de se est, in se et suis successoribus detestantes ac cavere cupientes, omnia et singula bona sua mobilia et immobilia, praesentia et futura, qualitercunque denominata et ubicunque situata, quae ad ipsos vel eorum aliquem conjunctim vel divisim noscuntur pertinere, et ea, quae in futurum omni tempore, quo in praedicta domo aut societate morabuntur vel incorporati erunt, contigerit eos obtinere, pure, simpliciter et plene propter Deum intentione irrefragabili nunquam in posterum, aliquo jure vel favore juris repetendi, dederunt, donaverunt, tradiderunt, ac resignaverunt, ac quilibet eorum dedit, donavit, tradidit, ac resignavit sibi invicem in perpetuam et veram elemosinam, donatione simplici et perfecta, quae dicitur, inter vivos, omnibus melioribus modo, via, jure, causa et forma, quibus melius et efficacius potuerunt; ita videlicet, quod ex hoc et in futurum omnia et singula bona praemissa erunt eis indifferenter communia et manebunt perpetuo pro devotis presbyteris, clericis et familiaribus domus antedictae praesentibus et pro illis, qui per eos ac eorum successores, sub praemissa resignationis honorum suorum forma, ad communionem suae societatis et dictorum bonorum sunt assumendi. Quam quidem donationem et honorum suorum communicationem pro se et suis successoribus ratam et firmam esse voluerunt ac perpetuo valituram; ita videlicet, ut de cetero nullus eorum habere et tenere debeat aliquam proprietatem in quibuscunque bonis seu rebus, sed debeat vivere in communi de laboribus manuum suarum, proventibus et bonis a Deo eis collatis et conferendis; renunciaveruntque presbyteri, provisores, clerici et laicus familiares antenominati omni juri, favori juris et actioni reali et personali conjunctim et divisim, coram quibuscunque iudicibus ecclesiasticis et saecularibus, super bonis praemissis et singulis praemissorum; sic quod nec ipsis donatoribus nec alicui vel aliquibus eorum nominibus ulla justa repetitio, aut requisitio, aut hereditaria successio in futurum competere poterit quovismodo. Parati etiam, si necesse fuerit, ad requisitionem rectoris vel fratrum domus praefatae, ulteriorem resignationem facere de bonis praemissis coram quibuscunque iudicibus spiritualibus et saecularibus ubicunque vel quotiescunque fuerit vel esse poterit opportunum; ita quod praemissa bona secundum jus et consuetudinem patriae sint domui praefatae rite et legitime incorporata et juridice confirmata; promittentes mihi notario publico legitime et solemniter stipulanti et recipienti eandem donationem, resignationem ac promissionem gratam et ratam habere et perpetue habituros; et quod heredes ipsorum in futurum nullum jus hereditatis seu hereditariae successionis in bonis praedictis seu in aliquibus ipsorum habere poterunt seu obtinere quoquomodo. Insuper praefati donatores, pro se suisque haeredibus et successoribus quibuscunque, promiserunt nullam litem, quaestionem seu controversiam quascunque ipsis presbyteris, clericis ac familiaribus domus praefatae de praemissis bonis donatis, cassis iuribus et actionibus et ipsorum occasione movere vel inferre, nec inferenti cuique quocumque modo consentire, etiam si praedictam habitationem, quacunque occasione, reliquerint, aut alias certis ex causis per voces majoris et sanioris partis expositi fuerint, neque ipsam donationem, cessionem, renunciationem et alia quaecunque praemissa conjunctim vel divisim in vita vel in morte, quacunque ex causa, vel occasione revocare; sed ipsas et quaecunque alia praemissa, ut praescripta sunt, firma, grata et rata habere et tenere et perpetuo inviolabiliter observare; renunciantes insuper idem donatores omnibus et singulis privilegiis apostolicis, imperialibus iuribus et statutis, tam canonicis quam civilibus et municipalibus, et aliis iuribus quibuscunque; nec non omnibus exceptionibus, auxiliis, de-

fensionibus, remediis et statutis, quibus contra praemissam donationem, cessionem ac renunciationem quovismodo venire possent aut alter eorum posset; etiam juri dicenti generalem renunciationem non valere, nisi praecesserit specialis. Insuper praefati donatores voluerunt, et inter se communi consensu, per se suisque successoribus, ordinaverunt, quod, si contigerit aliquem ipsorum seu successorum suorum, quacunque occasione, praedictam societatem, absque consensu majoris ac sanioris partis ipsorum relinquere et ad alium locum se transferre, quod ille omne jus et interesse suum omnemque actionem, quod et quam in praefatis bonis, usque ad tempus talis sui recessus, habuisset, penitus amitteret, nec quidquam praeter vestimenta sua quotidiana secum tollere aut sumere poterit. Nec ei licebit aliquid via juris petere vel exigere, seu ipsos presbyteros, clericos seu familiares praefatos, vel aliquem ipsorum desuper molestare. Similiter si, quod absit, aliquis ipsorum aut successorum suorum, propter excessus enormes, vel malos et incorrigibiles mores suos aut alias certis ex causis a ceteris presbyteris, clericis ac familiaribus per rectorem et majorem vel saniozem partem eorundem, prout ordo aequitatis et rationis dictaverit, amovendus et exponendus decerneretur, talis sine omni contradictione et rebellionem recedere et exire debet ab eis et a domo sua praedicta, et, ut praemissum est, nihil praeter vestimenta sua quotidiana secum tollere vel sumere aut ab eisdem exigere, nec eos vel eorum aliquem desuper molestare, nullo subsidio juris canonici vel civilis sibi suffragante aut suffragium praestituro. Praeterea provisos, presbyteri, clerici et laicus antenominati providentes et sollicito curantes, ne in futurum praedicti duo presbyteri minus sufficienter ad providendum, ut in dicto loco perpetuis futuris temporibus a devotis presbyteris et clericis in simul altissimo serviatur; de communi voto et consensu ipsorum ordinaverunt et statuerunt, quod ex hoc et deinceps perpetuis temporibus provisos domus praefatae erunt et manebunt rector pro tempore hujus congregationis cum seniore presbytero ejusdem domus et rectores pro tempore clericorum vallis sancti Jheronimi in Delff, et domus domini Florentii in Davantria, et domus clericorum in Zwollis, quos ex nunc, prout ex tunc, et ex tunc, prout ex nunc, volunt haberi et teneri pro legitime constitutis et electis; ita quod ipsi habeant huic domui providere, ut in ea perpetuis temporibus a devotis presbyteris et clericis, in communi vita viventibus, Deo laudabiliter serviatur. Insuper, ut inter ipsos presbyteros, clericos et laicum antenominatos et eorum successores pax domestica, unanimitas et concordia semper perseveret, inter se deliberaverunt et firmaverunt, ac mihi notario publico legitime stipulantes compromiserunt, se in hoc loco suo statum domus et modum vitae suae non debere mutare, nec rectorem congregationis suae deponere, aut alium eligere, sine consilio et consensu provisorum suorum praedictorum legitime constitutorum et electorum, ac sine consensu majoris ac sanioris partis presbyterorum aut clericorum congregationis suae; dolo et fraude in praemissis omnibus et singulis semotis pariter et exclusis. Super quibus omnibus et singulis praemissis, praefati domini Petrus Johannes presbyteri provisos, Paulus Cornelius clerici, ac Petrus laicus familiaris tam conjunctim quam divisim, pro se suisque posteris ac successoribus, realiter stipulantes, petierunt, sibi a me notario publico infrascripto in meliori forma, unum vel plura publicum seu publica confici instrumentum seu instrumenta. Acta sunt haec Trajecti in oratorio dictae novae domus clericorum *inde Regengeboge*, sub anno, indictione, mense, die, hora, pontificatu et loco praesignatis; praesentibus ibidem, venerabili perdocto ac discretis viris dominis Johanne Keyl, in medicinis doctore, et Theoderico de Hoessden, perpetuo vicario ecclesiae parochialis sancti Jacobi Trajectensis presbytero, testibus fide dignis ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Symon Haew de Tricht, clericus Trajectensis doycesis, publicus sacra imperiali auctoritate ac venerabilium dominorum decani et capituli ecclesiae S. Petri Trajectensis notarius et scriba juratus. Quia praemissis omnibus et singulis, dum sic, ut praemittitur, fierent et

agerentur, una cum praenominatis testibus praesens interfui, eaque sic fieri vidi et audivi; idcirco praesens publicum instrumentum manu alterius me aliis perpedito negotiis fideliter scriptum, exinde confeci, publicavi, subscripsi et in hanc formam publicam redegi, signoque et nomine meis solitis et consuetis signavi. In fidem, robur et testimonium omnium et singulorum praemissorum rogatus et requisitus.

III. David de Burgundia, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Trajectensis. Dilectis nobis in Christo devotis rectori, presbyteris et clericis domus clericorum noviter de nostra gratiosa admissione inchoatae et fundatae in civitate nostra Trajectensi, in loco vulgariter dicto ad sanctum Jheronimum *inden Regenboge*, salutem et sinceram in domino caritatem. Pia nos devotio divinaque inspiratio multipliciter admonent et hortantur, ex nostroque pastoralis officio plurimum perurgemur, ut illis libenter intendamus votis, per quae devotarum personarum congregationibus altissimo in humilitatis spiritu famulandi, sincerior detur aggressus, ipsarumque devotio commendabilis firmiter solidetur, ac divinae gratiae consequendae reddantur aptiores, et meritum nobis exinde augeatur. Sane non sine lucida informatione nostraeque mentis providentia considerantes infrascripta vobis seu vestrae devotae congregationi ad effectus expressos vestraeque mentis sinceritatem plurimum suffragari; hinc devotis vestris supplicationibus inclinati, omnia et singula in instrumento foundationis domus vestrae, cui haec nostrae litterae transfiguntur, contenta et descripta; nec non omnia et singula privilegia, indulta, libertates et concessionem, de quibus fit mentio in patentibus literis curatorum ecclesiae nostrae parochialis beatae Mariae civilis Trajectensis, quibus etiam haec nostrae praesentes litterae confirmationis sunt transfixae, prout de nostro consensu ordinata sunt et conscripta, grata habentes ac in domino commendantes auctoritate nostra ordinaria, tenore praesentium ex certa nostra scientia ratificamus et approbamus, atque in Dei nomine confirmamus, eisque omnibus et eorum singulis nostrum adhibemus consensum pariter et assensum. Et praeterea ad laudem et honorem omnipotentis Dei, ut inter vos vitia facilius supprimantur, et virtutes uberius vigeant, atque cultus divinus in domo vestra celebretur, honestius vobis et successoribus vestris de aliquibus uberioribus gratiis et indultis providere volentes; praesertim, ut visitatores probos ac devotos viros, qui vos ordinaria visitatione visitare atque in capite et in membris reformare valeant, unanimiter aut per voces saniores eligere; statuta etiam, constitutiones seu consuetudines licitas et honestas pro status et domus vestrorum exigentia deservientes aut deservientia condere; illaque seu illas in parte vel in toto tollere, et loco sublatorum alia vel alias edere et ordinare; illisque addere et subtrahere ac transgressores eorumdem statutorum, constitutionum seu consuetudinum juxta perpetrati delicti qualitatem vel exigentiam auctoritate nostra ordinaria corrigere, prout visitoribus vestris aut rectori vel saniori parti domus vestrae videbitur expedire, vosque et quilibet vestrum, nec non continui vestri commensales, familiares et ministrantes, clerici quoque et scolares se per rectorem pro tempore antedictae domus seu aliam quemcunque ejusdem domus presbyterum idoneum, de licentia tamen rectoris praefati, insuper hospites et ceteri utriusque sexus homines, qui de speciali super hoc a pastore seu superiore suo obtenta licentia, ad vos vel quemlibet vestrum gratia confitendi confugerint, se per rectorem praefatum vel de ipsius licentia per alium quemcunque ejusdem domus presbyterum idoneum; rector vero pro tempore se per quemcunque presbyterum, quem sibi ad hoc duxerit eligendum, ab omnibus peccatis, quae confitebimini seu confitebuntur, aut ipse rector confitebitur, etiam in casibus occultis, nostrae ordinariae potestati sive auctoritati de jure, statuto, privilegio aut consuetudine specialiter reservatis, dum tamen haereticam pravitatem vel falsitatem in literis, sigillis vel moneta, non sapiant aut homicidium voluntarium non includant injuncta vobis et

ipsis pro modo culpa poenitentia salutaris absolvi; vota etiam minora in alia pietatis opera, per rectorem domus pro tempore commutare aut commutari facere; nec non in locis et domibus vestris loco decenti et ornato in portatilibus lapidibus consecratis missas celebrare, et per alios idoneos presbyteros celebrari facere; horas etiam canonicas et cetera omnia divina officia per notas ibidem servare et decantare; rectorem vero pro tempore domus praedictae cum senibus et debilibus personis ejusdem domus hujusmodi horis et officiis non interessentibus nostra auctoritate ordinaria dispensare; clericis etiam et scholaribus, aliisque supradictis personis, temporibus congruis, sacramentum eucharistiae administrare seu administrari facere; et verbum Dei omnibus utriusque sexus hominibus adventantibus proponere et proponi facere; tempore etiam interdicti, dum tamen causam interdicto non dederitis, vel id vobis specialiter interdicti non contigerit, aut ipsemet clerus interdictus non fuerit, januis clausis, interdictis et excommunicatis exclusis, secundum ordinationem juris communis submissa voce, quotiens devotio vestra exegerit aut oportunum fuerit, missas et alia ecclesiastica officia celebrare et celebrari facere; corpora etiam defunctorum vestrorum ac aliorum sepelire aut sepeliri facere, juxta formam ecclesiae consuetam; clericos quoque domus vestrae statutis a jure temporibus super bona communia ejusdem domus vestrae, absque aliquo alio titulo ad omnes ordines sacros et non sacros ipsis necessariis, dummodo sufficientes et idonei reperiantur, et aliud canonicum non obsistat, promoveri facere, salvo tamen juramento nobis ab ipsis praestando, quod non recedent ab eadem domo seu fraternitate vestra, absque speciali licentia nostra et absque consensu rectoris et fratrum domus ejusdem, nisi veram et approbatam religionem ingrediantur; sigillum quoque commune habere et obtinere; capellam etiam cum campanili ac oratoria; cymiterium quoque et altaria quaecunque domus vestrae, habita eorum opportunitate absque ulteriori nostra et successorum nostrorum licentia consecrari facere; atque illa, dum consecrata fuerint, de locis, in quibus nunc constituta sunt vel constituentur, amovere, levare, atque sana et integra, tali saltem integritate, quod ex hujusmodi amotione, reconsecratione seu reconciliatione non egeant et ad alia loca magis apta transferre et locare seu transferri et locari facere in civitate nostra tamen Trajectensi, vel saltem in propinquo; nec non capellam vestram hujusmodi et ejus aedificia atque structuras frangere, demoliri seu destruere, ac prout vobis videbitur, in parte vel in toto evellere, ipsamque in statum utiliore et vobis convenientiore reaedificare et reducere, aut, si placebit, ampliare et prolongare, aut in alio loco cum altaribus reaedificare semel duntaxat; capella quoque et cymiteriis vestris, dum consecrata fuerint, ad omnes decentes usus frui et uti; res quoque et bona quaecunque dictae domus vestrae, cum expedire videbitur, vendere et alienare, atque in alia ejusdem domus utiliora et convenientiora bona commutare possitis et valeatis, vobis auctoritate nostra ordinaria, tenore praesentium, perpetuis futuris temporibus indulgemus, atque liberam concedimus licentiam et auctoritatem. Praeterea vos et quemlibet vestrum, conjunctim vel divisim, quamdiu dictae domui vestrae aut ejus laudabili congregationi incorporati fueritis, nec non et res vestras ac bona quaecunque ejusdem domus vestrae ubicunque existentia, praesentia et futura, nunc et in futurum sub beati Martini patroni nostri protectione, nostraque speciali defensione ac salvigardia de specialis dono gratiae suscipimus; vestraque bona, domum et loca quaecunque praesentia et futura de cetero fore et esse ecclesiastica decernimus et sub ecclesiastica libertate tuenda. Volentes nihilominus, tenore praesentium, et auctoritate nostra ordinaria decernentes, ut de cetero nullus ex personis praefatae domus vestrae testamentum, aliquod codicillum seu ultimam voluntatem, quocunque etiam casu de bonis temporalibus quibuscunque condere debeat aut teneatur. Sed et insuper, ut omnibus et singulis privilegiis, libertatibus et concessionibus praedictis, in locis quibuscunque nostrae civitatis Trajectensis, vel saltem in propinquo, ad quae praedictam laudabilem congregationem vestram, quaecunque occasione, transferri contigerit auctoritate nostra

ordinaria, uti et gaudere libere et licite possitis et valeatis, salvis tamen nostris visitatione et jurisdictione ordinariis; nostrarum testimonio literarum, datum nostro sub sigillo ad causas praesentibus appenso. Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto, mensis martii die quinta.

**BERIGT OMTRENT EEN COD. MS. DER KEIZERLIJKE BIBLIOTHEEK TE
WEENEN, ALS BEVATTENDE STUKKEN, BETREKKELIJK
HET SCHISMA ECCLESIAE TRAJECTENSIS,**

A. 1523 sqq.

(CODD. MSS. THEOL. BIBLIOTH. PALAT. VINDOBONENSIS (*) LAT., etc.
REC. MICH. DENIS. VINDOB., 1793 sqq. FOL. —
Vol. I. pars III. col. 3233 sqq.)

Codex chart. lat. saec. XV. foliorum 239. 4°, caractere minuto difficili exaratus et quondam pertinens ad coenob. ord. Cisterc. *Vallis S. Petri in Heisterbach*, collectanea exhibet:

XII. fol. 167. *circa materiam errorum ecclesie et dioc. Trajecten.* Ita inscribuntur *instrumenta* IV. pertinentia ad graves illas et pessimi exempli discordias inter *Rudolphum Diepholdium* can. *Coloniensem* et praep. *Osnabrugensem*, et *Swederum* a *Culenborgo* praep. *Trajectensem*, quorum ille a. 1423. a *quatuor* capitulis, non tamen absque incusso metu, electus est episcopus; hic vero bona *Martini V.* pont. venia, qui a 1424. ecclesiam *Trajectensem* episcopo *Spirensi Rabano* contulerat a. 1425., huic *Rabano* praeposituram suam pro ipso episcopatu *Traject.* cessit. Rem narrant *Appendix chronici Joh. de Beka*, edit. *Ultraj.* 1643. p. 132. et *Wilh. Heda*, edit. ejusd. p. 284., quo lectorem remittimus, ea, quae instrumentis nostris, ut videtur ineditis, ad causam continentur, indicaturi.

(*) Ongemeen veel handschriftelijks bevat de keizerlijke bibliotheek, wat den Nederlandschen geleerde, als zoodanig, van nabij aangaut. Wij zullen dat bij eene andere gelegenheid nader doen blijken. Alleen voorbeeldshalve laten wij hier volgen, hetgeen DENIS uit den onderhavigen Codex als N°. 13 en 14. heeft aangewezen:

XIII. *Epistola magistri G. groot de scismate.* Tractatum petius theologicum dicas pii viri GERARDI GROOT sive MAGNI *Daventriensis*, institutoris clericorum *communis vitae*, dignissimi, cujus vitam THO. KEMP. nobis conscriberet. Adi de eo FOPPENSII *bibl. Belg.*, I. 354., ubi dicitur *epistola* nostra ad *cantorem Parisiensem* scripta. Ejus initium est: *Magister et pater reverende. De scismate nullum vidi de novis ita clare et doctoraliter locutum sicut thomam 2. 2. — Juriste loquuntur promiscue de Heresi et de scismate. — Mihi videtur, quod scisma est magis facti, heresis est magis in mente divisio et discessus, et discessio est quedam realis facti separatio. Unde scisma non includit heresim, sed disponit ad heresim, etc.* Atque ita sensim ingreditur in quaestiones temporis sui, quo

Urbanus VI. et Clemens VII. ecclesiam dividebant, magna libertate usus, ut vel e fine colligas: *quidquid sit, sic suggestit mens, que valde unitatem desiderat, que vellet, quod ambo pontifices cum omnibus cardinalibus cantarent in celo empyreo gloria in excelsis et alius verus elyachim poneret pacem et unitatem in terris eciam si non esset ex progenie viperarum. Sed hec est hora et potestas tenebrarum, liberet nos deus a malo amen. Ve primum et ecce ve secundum, sed libera nos a malo, piissime pater, criste altissime, qui nullum amare concupimus, nisi in te et in sponsa tua dilectissima inconsultili.*

XIV. *Ex dictis doctoris eximii Henrici de Gorickom scripta ydonea contra Apostatos Wycleph., Huss et suos.* In margine: *In universitate Colon.* Ibi enim *Batavus* noster *Gorcomensis* ab a. 1419. professor, gymnasii *Montani* regens, canonicus et *procaucellarius* fuit. Excerpta incipiunt: *Circa materiam errorum Wicleph et Huss queritur quaestio talis. Ftrum optimum regimen ecclesie ad salutem Christi fidelium requirat unum summum pontificem, etc.*

Primum itaque inscribitur: *Exhortacio theologicæ facultatis vniuersitatis Colon. ad obedientiam sedis apostolicæ concurrente consilio Iurisperitorum in utroque iure. Et incipit: Ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Joh. 18. Hec verba apte congruunt theologicæ facultati auctoritate Apostolica priuilegiatæ, ut ipsa oblata opportunitate presertim eadem auctoritate concurrente perhibeat testimonium veritati, etc.* — Rudolphus cum sibi adhaerentibus a designatione Swederi per pontificem facta adpellauerat, neque pensi habebat abbatem *Insutæ B. V. Trajectensis* delegatum apostolicum censuras intentantem, nisi a vexandis Swederi partibus desisteret. Libratum itaque fulmen in *Belgio* repetitumque *Romæ* a *Martino* monente, cavendum: *a communicatione et conuersatione cum illis, cum quibus uiuere et communicare non licet fidelibus Christianis.* — Rudolphus nihilominus cum suis diuina peragere et ab iis abstinentes gravibus afficere damnis. Consulta ergo *Coloniensis* academia iudicium tulit subsequentibus *IV.* propositionibus: 1. *Quod dicte dyoc. religiosi ac alii obedientes huiusmodi (pontificis) mandatis non solum rite et canonice, sed et lucius egerunt et consulibus a diuinis desistendo;* 2. *Quod huiusmodi religiosi et persone rebus sic permanentibus nequeunt diuina reassumere, nisi licuerit apostolica auctoritate;* 3. *Quod ipsi iidem religiosi et alii huiusmodi ad propria redire et bonis suis gaudere libere debent permitti;* 4. *Persone deuote ejusdem dyoc. quecunque, si diuina non uelint audire neque audiant, permitti debent in sua libertate.* Ac calcem: *Acta M.CCCC.XXIX. in domo domini decani nostre facultatis.*

Sequitur epistola: *Magister Jo. Luberti magistro Wilhelmo de Lochem.* Magister hic Rudolphum ejusque appellationem ad futurum generale concilium contra Pontificem tuetur, nixus maxime *Constantiensium* decretis et scriptis *Jo. Gersonis.* Initium: *In Christo Ihesu frater amantissime. Bullam cum ejus impugnationibus adnexis transmitto vobis, ut petistis. Ipsa est enim illa, quam (per) mendicantes impetratam universitas Parysien. certis ad hoc adductis Racionibus impugnauit et fecit reuocari prout Scitis, etc.* — De bulla *Alexandri V.* hoc cod. n. 5. (6.?) adlata sermonem esse puto.

Rescriptum magistri *Wilh. Lochem* eidem magistro *Jo. Luberti.* Initium: *Collegi ex torrente scripturarum quinque media seu quinque conclusiones ex auctoritate Romanis pontificibus a Deo concessa quasi ex pastoralis pera extracta siue extractas, quibus arcem vestrorum monumentorum obruere, vosque non modo inermem, verum etiam letalibus undique vulneribus confodere et confossum ostendere conabor, etc.* Hic itaque longe prolixior limites *Epistolæ* egreditur, scholasticoque tractatu evincere nititur, standum esse Rudolpho pontificis mandatis.

In eandem sententiam abit quartum instrumentum pariter, ut videtur, *Coloniæ* conceptum, praemissa, quæ dicitur, facti specie, in hunc modum: *Vacante ecclesia Trajecten. dominus R. (Rudolphus) fuit ad ecclesiam postulatus, cujus postulacionem papa rejiciens prouidit domino S. (Swedero) de Eadem. A cujus prouisione ciuitas Trajecten. et tria opida transsalyana, s. Daven., Campen. et Swollen. appellarunt, etc.* — Additur, *Trajectenses,* visis literis apostolicis, appellationem destituisse, non vero *Transsalyanos,* unde hos interdicto suppositos. Quod jure factum longa deinceps tractatione contenditur, cui subscriptum: *His motiuis premissis subscripserunt magistri theologie et utriusque juris sua nomina et cognomina tanquam juri et rationi consonis.* — Et tamen Swederus terga vertere, et *Basileæ* in concilio a. 1433. extorris mori opus habuit, ut pluribus supracit: *Historici* (Beka et Heda).

ARCHIEF

VOOR

KERRELIJKE EN WERELDSCHIE GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

VIERDE STUK.

STUKKEN, BETR. ENGELBERT V. CLEVE, ALS RUWAARD VAN 'T STICHT. — STUKKEN, LOOPENDE OVER 1486—1500. DER UTRECHTSCHIE GESCHIEDENIS. — STUKKEN, LOOPENDE OVER HET JAAR 1511., BETR. DEN OORLOG MET YSSELSTEIN. — STUKKEN, LOOPENDE OVER 1525—1528., BETR. DE SECESSIONES ULTRAJECTINAE.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

Terwijl de inhoud van het derde stuk van ons Archief meer betrekking heeft tot de kerkelijke geschiedenis, doen wij in dit vierde stuk eene rij van inedita volgen, die, ten minste in zekeren zin, mogen gezegd worden, meer regtstreeks of onmiddelijk den wereldlijken staat van het Sticht te betreffen. Het zijn deze :

I. Stukken, aangaande Engelbert van Cleve, als ruwaard van het sticht, en speciaaljk :

1. Verbant der staten van Utrecht in sake van myn joncheer v. Cleve, L.V. av. purif., 1482.
2. Verb. der rittersc. en steden d. gest. v. Utr. in ontfang. myns jonch. v. Cleve, 11 fbr., 1482.
3. De confirmacy van den joncheer v. Cleve, der stat rechten t'onderhouden, 24 fbr., 1482.
4. Wtsettinghe van myn joncheer van Cleve, 24 febr., 1482.

II. Stukken, loopende over het tijdperk 1486—1500. der Utrechtsche geschiedenis, en wel :

1. Compositie tusschen Utrecht en Amersfoort, 's maend. post invoc., 1486.
2. Zoene tussch. David v. Bourg. mitten gest. en Johan v. Wyssche, donred. n. ald. heyl., 1490.
3. Enicheyt tusschen Utrecht en Naerden, 15 maart, 1492.
4. Eninge tusschen Utrecht ende Wyck, vryd. na S. Anthonis dach, 1493.
5. Sauvegaerde des roemschen conincx, 6 aug., 1494.
6. Compromiss tusschen den hertoge van Gelre en David van Bourgonien, 4 apr., 1495.
7. Wtspraeck d. bissch. tussch. den hr. v. Ysselst. en rittersch. en stad Utr., 17 maart, 1498.
8. Accoort tusschen Utrecht ende Amersfoort, betreffende 't morgengelt, 18 jan., 1499.
9. De stat Ghent aen Utrecht van een jairmarct, 1 sporcke, 1499.
10. Ordinantie opte waeck, woensdach na Simon en Juda, 1499.

III. Stukken, loopende over de jaren 1511, 12, 15 en 17. der Utrechtsche geschiedenis, als.

1. Verbantbr. v. renten d. staten v. Utr., wtt. Hynderd., in oerl. tegh. Ysselst., 14 fbr., 1511.
2. Leest, dairna de staten d. Nederst. losrenten vercoft hebben, S. Pet. av. ad cathedr., 1511.
3. Verbantbrief van den meelzys, gemaect by den drien staten, 11 mey, 1511.
4. Brief van bysscop Frederick van Baden, aen de staten van Utrecht, 8 jul., 1511.
5. Laetste zoene, tussch, d. Bourgoensche, d. greve van Bueren, mitten heere van Ysselsteyn, ende den Bisscop ende het gesticht van Utrecht, aug., 1511.
6. Gelofte v. sek. heeren, om d. tractaet voorsz. by d. prince te doen confirmer., 5 aug., 1511.
7. Brief v. bissch. Frederick v. Baden aen syn leenman G. v. Zuylen v. Nyevelt, 4 nov., 1512.
8. Brief van de regentesse Margaretha aan bisschop Frederik v. Baden, 4 jul., 1515.
9. 't Geleyde voer allen ouden ruytersculden, 1 mey, 1517.

Behalve de brieven, opgegeven onder III. 4. 8., die volgens gelijktijdige copijen, berustende in 't archief der Oud-Roomsch cathol., zijn gegeven, hebben wy alle voorgenoemde stukken doen afdrukken uit het tweede deel van den *Codex diplomaticus* voor Utrecht, eigenhandig geschreven door KASP. BURMAN. De deerlijke staat, waarin zich dat boekdeel bevindt, kwam ons voor, het afdrukken der daarin bevatte stukken mede te regtvaardigen, voor zoo verre dezelve niet reeds door BURMAN zelve, in zijne *Jaarboeken*, zijn medegedeeld. Het geheel is thans voor de vergetelheid bewaard. De verdere aanwijzingen, onder een en ander stuk geplaatst, zijn van BURMAN's hand.

IV. Stukken, loopende over de jaren 1525—1528. der Utrechtsche geschiedenis, als:

1. Brieve, den gheestelicken afgedwongen XXVⁿ. gold. guld. op te brengen etc., 24 mey, 1525.
2. Generale remissie van commotien ende oproeren, jul., 1526.
3. Clockluyd. in tegenwoordicheyt d. raden 's heeren v. Utrecht, woensd. na S. Valent., 1527.
4. Slytinghe der staten v. Utr., ruer. de wtspraeck v. den bisschop, xv^e. xxv., 16 maart, 1527.
5. Confirmatie van de voorafg. slytinghe door bisschop Henrick, 1 apr., 1527.
6. Procuratie der staten van Utrecht, om losrenten te lichten, 5 jan., 1528.
7. Hoe Maerten van Rossem naer den Haghe is getoghen, 1528. (*memoriale hist.*)

Deze stukken, die als aanvulling en vervolg kunnen worden beschouwd, van hetgeen door ons in het tweede stuk van het Archief, betreffende de translatic der temporaliteit van het sticht op Karel V., is medegedeeld, zijn uit bronnen afgedrukt, die wij onder elk stuk hebben kenbaar gemaakt.

Geschreven, den 1sten Julij, 1838.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

STUKKEN

AANGAANDE

ENGELBERT VAN CLEVE,

ALS RUWAARD VAN HET STICHT.

-
1. *Verbant der drie Staten 's lants van Utrecht in d'sr sake van mijn joncheer van Cleve. L. V. av. purif., 1482.*

Wy prelaten ende capittelen der kercken van den Doem, Oudemunster, sunt Peters, sunt Jans, ende sunt Marien t'Utrecht, gemeyne riddersen ende knapen 'slants, ende bor-gemeysteren, scepenen, raide ende gemeyne oudermans van den ouden raide ende van den nywen der stadt van Utrecht ende van Amersfoort, representerende ende makende die drie staten des nederstichts van Utrecht; doen kondt allen luyden, die desen tegenwoordigen brief zullen zien oft hoeren lesen, oft dien dese sake aendraecht of aendragen mach in toecomenden tyden. Alsoe wy ende elck van onsen staten voirscreven seker merckelicke gebreken geleden hebben van onsen heer den bisscop van Utrecht, die hy in onsen rechten, privilegien, gewoenten ende ouden heerkommen van hem ons, ende den gemeynen landen geloift ende gezwoeren te onderhouden, aen onse, ende oick singulair personen van onsen staten gekiert ende gedaen heeft, ende noch dagelycx doet ende doen doet, overmits denwelcken wy, ende die heylige kercke, ende dat gemeyne lant van Utrecht te gronde, ende altemael verdorven, verbrant, beroeft, dat volck doetgeslagen, verjaicht, kercken, cloesteren ende religiose personen ende gemeyne geestelicheynt geschynt, ende jammerlicken, dat God ontfermen moet, gedestruuert werden, soe dat den dyenst Goidts geheel neder ende ongedaen inder hilliger kereken van Utrecht sal moeten liggen, overmits den gebreken voirscreven, die onss soe wel by hem ende synen dienren ende huisgesynde, die onse ende des-selven landts beschermer ende behoeder syn soude, dagelycx gescien, als by anderen synen toestenderen ende medeplegeren; soe dat syne beschermenisse, die hy ons als onse pastoir ende herder hyrinne sculdich is van doene, ons gantslicke ontverret, ende by hem, alss in synre macht niet wesende, wedergeseyt ende geweygert is, dair by dat gemeyne lant tot on-verwynliken scade ende verderfnisse gekommen is, als voirscreven staet; soe ist, dat wy om deser saken wille voirscreve, ende om andere toekomende ende aenstaende lasten the verhueden, ende onse lyf, goet, rechten, privelegien ende gewoenten te moigen beschermen, mit

typen raide, ende wail daer op verdacht, eyndrachtelyken overcomen syn, dat wy met gemeynen raide, hulpe, byblyvynge ende gonste, alle dese, der voirscreve kercken van Utrecht ende onse lasten ende gebreken gesamenderhant wederstaen sullen, ende die opter stadt van Utrecht koste onsen heyligen vader den paeus van Romen, om van synre heylicheyt beschermenisse ende troest, ende enen beschermer ende voerstender dess lants ende gestichts den selven nut ende oirbaerlick, ende gelegen wesende, te verwerven ende te krygen, ende die heylige kercke van Utrecht wt desen last ende jammer te helpen, to kennen geven, ende voer syne heylicheyt ende anders, waer daer des van rechte behoeren sall, hier op vervolch gerechtelick te doen, daer op dat een ygelick van onsen staten voirscreven syn gebreke hem aentreffende, als voirscreve is, te kennen geven, ende t'vervolch daer van, voert op elcx staets gebreken in elcx staets namen geschien sal met allen rechten, die ons daer inne te baten komen moigen, ende anders als dat van noide wesen sall, ter tyt toe, dat die by onsen heyligen vader den paeus ofte anderen geboerlicken rechteren voleyndt ende ter goeder nydtracht gebrocht sullen wesen. In kennisse der waerheyt, want wy ecclesie, ritterscap des gestichts, stadt ende stede, als Utrecht ende Amersfoort, alle punten voirscreve ons aendragende, mede belieft ende belooft hebben, soe hebben wy ecclesie, prelaten, deken, ende capittelen onser vyf goidshusen, als then Doem, Oudemunster, sunt Peter, sunt Johan, ende sunte Marien kercken t' Utrecht voirscreve onser vyf goidshusen zegelen; ende wy Johan, horchgreve tot Montfoirt, heer ther Lynschoeten ende tot Hekendorp, etc., Sweder van Montfoirt, heer then Doerwerde, Steven van Zuylen van Nyevelt, ende Dyrck van Zuylen op die Hair, Ritters, onse zegelen voer ons ende van wegen der ritterscap daer toe gebeden; ende wy stadt ende stede van Utrecht ende van Amersfoort, onse zegelen samentlick aen desen brief doen hangen; welcke brieve vier syn, van woerde te woerde alleens haldende, der wy ecclesie, ritterscap, stadt ende stede voirscreve elck een hebben.

Gegeven in den jaer ons Heeren dusent vier hondert twee ende tachtentich, op onser lieven vrouwen avont purificationis.

(M. sc.: Desen brief origineel met negen uithangende zegelen, heeft my laten zien en lezen den heer Grave van Rechteren, heer van Westervelt.)

2. *Verbant der ritterscap ende steden des gestichts van Utrecht aan dese zyde der Ysselen, in ontfanginge myns jonckhere van Cleve, 11 febr., 1482.*

Alsoe wy ritterscap, stadt ende steden des gestichts van Utrecht aen dese zyde der Yselle, wael doersien, gemeret ende overlacht hebben, hoe dat die privilegien, rechten ende ouden gewoenten des gestichts van Utrecht aen dese zyde der Ysellen voirscreve, tot menigen ende diversen tyden, overmits onsen heer David van Bourgoenien, bisscop t' Utrecht, ingebroeken, gevioleert ende vernielt syn geweest, tegen eede, segell ende brieve des voirscreve ons heere, daer wy duck ende menichwerven mit groeten oitmoedicheyt om vervolcht hebben op groeten zwaeren kosten onsen voirscreve heer, dat syn gnade ons wolden laten by onsen rechten, privilegien ende ouden heerkomen, ende dat noch meer is, groete sommen van penningen hem geloift, ende eens deels betaelt hebben, dat syn gnaden ons voerstaen ende beschermen wolden voer ander gewalden, der wy beduchtende waren, als enen lantsheer toebehoerden, des ons een noch egheen en heeft moigen gebeuren; mer heeft die selve onse heer altyt by hulpe ende bystant onser erfvyanden, die hy generael capiteyn van den gesticht van Utrecht aen dese zyde der Yselen gemaect heeft, ende anderen synen medeplegeren, harder ende wreedtlicker op ons geprocediert, ende doen procedieren mit roeff, brant, doetsla-

gen, cloesterscheyndingen, ende anderen lelycken excessen in kercken, cloesteren, ende anderen plaetzen, daer hy in persoen tegenwoirdich geweest heeft, seggende, alst hem geclaecht werdt, dat hy des gheen macht en had te kieren. Waer wt wy doersien, ende mit rypen rade overlacht hebben die verderfnisse ende destructie der kercke van Utrecht ende onser alre, indien hier gheen ander middel tegen gevonden en worde. Aldus soe hebben wy ritterscap aen dese syde der Ysellen, stadt ende stede van Utrecht ende Amersfoert voergenoemt, vander groeter ongenaden geprotestiert ende vervolcht aen den hoichgeboere, deurluchtigen ende vermoigenden forsten, hertoigen van Cleve ende grave vander Marke, etc., soe syne gnaden ende syne olderen altyt voerstenderen ende beschermers gheweest hebben der heyliger kercken, hem oitmoedeliken biddende, dat hy ons nemen will in synre protectien ende beschermenissen, ons toeveugen enen van synre gnaden bruederen tot enen ruwaert ende voerstender des gestichts van Utrecht. Welcke oitmoedige supplicatie ende begheerte die voirscreve hoichgeboere duerluchtige vermoigende forst duechdeliken ontfangen, onsen last aengesien, ende ons guetwillichliken toegeveucht heeft enen van synre gnaden bruederen, genant jonchere Engelbert; den selven wy ritterscap, stadt ende stede van Utrecht ende Amersfoert, mitten ghenen, diet met ons halden, eendrachteliken ende onverscheyden, mit goeden, rypen, voerbedachten rade ontfangen ende aengenomen hebben, ende aennemen voer enen ruwaert ende beschermer, ende hem mede geloift ende loven in desen tiegenwoerdigen brieve voer ons selven, ons erven, nacomelingen ende borgeren, voer enen ruwaert ende beschermer te halden, ende helpen gehalden te werden mit al onser machte, onse geweldige lantsheer te bliven, ende hem oick gonnen ende helpen tot allen des gestichts sloten, renthen, bewynden, opkomen, ende all dat totten gesticht behoert te komen, gelyck enen lantsheer des gestichts dat pleech te hebben ende gebruycken; voert behulp ende bystant te doen, die ongehoirsame te helpen bedwyngen, ende by allen desen voirscreve punten te bliven, onsen gnedigen joncheer daer inne te helpen nae all onser vermoigen, sonder enige ontschout ofte exceptie, die wy enichsyns dair tegen solden moigen vynden. Voert soe geloven wy syne gnaden te beholden, als voirscreve staet, ende dat wt te dragen totten utersten rechter toe, dat is to weten, tot een generail concilium, vergaderinge der gemeynre kerstenheyt aller heyliger kercken ter laester sentencien toe. Ende want wy dan dit gedaen hebben om nutscap der kercken, ende noitzaken ons daer toe porrende, als voergeruert staet, soe hebben wy ritterscap, stat ende steden aen dese syde der Ysellen voergenoemt, etc den anderen geloift, mit voerbedachten synnen ende rypen rade ons hyr in verbonden op allen punten voer ende nabeschreven, by onsen gnedigen lieven joncheer, als ruwaert ende toekomende heer, ten eynde toe wt te bliven, ende hem te holden, ende te doen, gelyck voirscreven is. Of ons dan hyr van nu, ofte hyr namails enige lasten, geestelick ofte weerlick, aenquemen mit macht of mit recht, ons allen samentlick of enigen bisonder, in wat hoeken deser landen, dattet gebuerden, dat sullen wy voirscreve malc den anderen wt helpen dragen, weren ende wederstaen, mit allen onsen machten, het queme toe, hoe dattet toekomen mochte in enigerwys, sonder enige weer van rechten of van machten daer tegens te doen, of om eniger geboden will, gheestelyck of weerlyck, of eniger forsten, heeren, steden, landen ofte luyden te laten, ofte om eniger lasten will van beden of anders, die ons daer van an mochten komen gemeyntlick of enigen van ons bisonder, eer dese onse sake gesloeten ende gheeyndt sall wesen ter laester sentencie, dat getruweliken malcanderen te helpen weeren ende wederstaen in alre manieren, als voirscreven is. Voert soe en sullen wy ritterscap, stadt ende stede, noch gheen van ons, bestandt, zoen, vrede, noch voerwaerde maken mit ymant, die in deser sake tegen ons weer, dan by wille, weten ende consent ons gnedichs jonchere, ende onser alre samentlick ende onverscheyden; oock soe en sullen wy mit nyemant, die tegen ons weer in deser voden

of anders, zoen, vrede, noch voerwaarden maecten noch aengaen; wy en zullen enen yegelycken van ons weder bezoenen ende doen zetten in ende op allen synen gueden, leen, cygen, ampten ende brieve, die hy heeft, ende had, ende die hem genomen of ontwel-dicht waeren om deser saken will, voer ende nabescreven. Voert soe noch sommige rit-teren ende knapen, steden ende luden deser landen voirscreve, in desen onsen verbande, mit onsen gnedigen joncheer ende mit ons niet getreden en syn, ende die alsoe gelyck ons niet mede geloift en hebben, soe syn wy des samentliken overkomen, dat wy alle die ritte-ren, knapen, steden ende luyden, ende elck van hem hyr toe eysschen, ende hem des vergen sellen, met ons mede te verbynden, om ons te beth tot alre eendracht te vuegen, ende die gewelden voirscreven te wederstaen. Weer oick ymant van hem, die hyr in tegens ons weer, ende niet by ons bliven en wolde, ende dese gelofte mit ons doen, als voirscreven is, dat dan enich van ons daertoe dede den t'onderwyzen, of daeromme te belasten an lyff of an guede, by rade ons jonchere ende ruwaert voirscreve, dat sellen wy samentliken ge-staen in machten ons verbants voirscreve, of wy dat selve alsoe deden, ofte gedaen hadden. Soe wy dan alle dese voirscreve punten samentlick ende elck bisonder geloift hebben te on-derhouden, ende oick gehouden willen hebben, dus hebben wy ritterscap, stadt ende stede des gestichts van Utrecht, aen dese syde der Ysellen voerscreven, voer ons selven, voer onse erfnamen, borgeren ende ondersaten, tiegenwoirdich ende toekomende, geloift ende geloven mit desen selven onsen brieve in gueter truwen, eren, ende geloven in rechter eedstat alle die punten, soe die hyr voer bescreven staen, te holden ende te volbrengen sonder ar-gelist. Oick soe moigen alle die ghene, indien sy willen, die geseten syn in den gestichte van Utrecht, 't sy ritterscap ofte steden, die nu in den verbant niet getreden en syn, daer in komen, ende mit hoeren segelen ende brieven in transfixen doer desen brieff gesteken, dit mede te holden confirmerende, evenwaell sal desen tiegenwoirdighen brieff ongecancelliert en-de in synre volcomenre machten bliven. In kennisse alre zaken voirscreven soe hebben wy ritterscap, stadt ende stede aen dese zyde der Ysellen voernoemt, gebeden die edelen, vro-men ende eerbaere heeren Jan, borchgreve tot Montfoert, heer to Purmerynde, ter Lyn-schoeten ende te Hekendorp, etc., heer Steven van Zuylen van Nyevelt, ridders, Gheryt van Zuylen van Nyevelt, Jan van Zuylen van Nyevelt, Henrick van Zuylen van Nyevelt, Ghys-berth van Zuylen, Zoude van Ryn, Adriaen van Ryn van Jutfaes, ende Daem van der Haer, desen brieff mit hoeren segel over ons te willen besegelen; 't Welck wy Jan, borchgreve van Mont-foerde, Steven van Zuylen van Nyevelt, ridders, Gheryt van Zuylen van Nyevelt, Jan van Zuylen van Nyevelt, Henrick van Zuylen van Nyevelt, Ghysbrecht van Zuylen, Zoude van Ryn, Adriaen van Ryn, ende Daem van der Haer voergenoemt ghern gedaen hebben om hoire beden will, over hem ende ons selven. Ende wy stadt ende stede Utrecht ende Amersfoort voirscreven, om der meerre vestenissen wille, aen desen brieff oick gehangen. Ende deser brieven syn vier alleens sprekende, der onse gnedige joncheer als ruwaert, die ritterscap, ende die steden Utrecht ende Amersfoort elck enen hebben. Weert oick sake, dat deser brieve enige verloe-ren, of segelen aen gebroken worden, of niet besegelt en weeren van ymande, die daertoe gebeden off geëyst weer, der segelen een ofte meer, ofte dat die brieven gater kregen, allicke-well sullen die ongecancelliert in hoiren volcomenre machten bliven, in alre manieren of sy volsegelt weeren en ongequest, sonder argelist.

Gegeven int jair ons Heeren dusent vier hondert twee ende tachtentich, opten elften dach in februario.

3. *De confirmacy, die myn joncheer van Cleve in onderhoudenisse der stat rechten gedaen heeft, 24 febr. 1482.*

Wy Engelbert, brueder to Cleve ende ter Marcke, ruwaert ende beschermer der kercken, stadt, steden ende des lants van Utrecht, doen kondt allen luden, ende bekennen mit desen onsen brieve, want die eerbare, gemeyne ritterscap, ende wailgeboeren die stadt van Utrecht ende van Amersfoort, mit hoeren adherenten ende toestenderen, ons ter eren Gods ende in beschermenisse en vestenisse horer privilegien, rechten, vryheyden, gewocnten ende ouden heerkomen, ende om die ende horer alre live ende guede te bescudden ende te bescermen, eendrachtelike gekoeren ende aengenomen hebben totter kercken ende horen alre ruwaert ende beschermer, soe syn wy moigelyck gedachtich dyere truwen ende gueder gonste aen ons bewesen, ende hebben daerom hem samentlicken ende elcken van hem bisonder geloift ende loven mit desen onsen brieve, te weten, den prelaten, dekenen ende capitellen der kercken, ritteren, knapen, borgeren ende ondersaten der stadt van Utrecht ende van Amersfoort, mit hoeren adherenten ende toestenderen, die nu die kercke, stadt, stede en andere voirscreve regieren ende inne hebben, ende ons hyr inne byblivich syn ende werden sullen, alle punten, articulen, ende saken nabescreven. In den yersten, dat wy die kercke van Utrecht voirscreve ende al hoir gheestelike personen, die ritterscap, die wailgeboeren, die stadt van Utrecht ende van Amersfoort, mit hoeren adherenten ende toestenderen, ryken ende armen des lants van Utrecht voirscreve, bescudden ende beschermen sullen na allen onsen vermoigen, zonder enige beveysicheyt ofte simulatie, in goeden truwen voer alle gewalde ende onrechten, die hem ofte enigen van hem aengelecht moigen werden. Ende dat wy die kercken van Utrecht voirscreve alle hoir personen, die ritterscap ende wailgeboeren, allen hoeren personen, die stadt van Utrecht ende van Amersfoort, ende alle hoir borgeren ende ondersaten mit hoeren adherenten ende toestenderen, ende elcken van hem van synen live ende guede tot synen rechten, privilegien, vryheyden ende ouden gewocnten ende heerkomen, staen ende bliven sullen laten, daer die kercke ofte enige andere persone voirscreve van rechten, privilegien ofte hoeren gewocnten ende ouden heerkomen toebehoert hebben ende toebehoeren. Voert en sullen wy nyemant vangen noch doen vangen by ons, ofte by onsen amptluden, noch syne goede nemen ofte doen nemen in enigerwys, hy ende zy yerst mitten lantrechte vervolcht, ende mit oirdele verwonne, die getuynt, getimmert ofte gheerft is in den gesticht, die men ten lantrechte vervolgen will, ende enen ygelicken lantrecht te doen ende te laten gescien na innchout des lantsbriefs, dien wy na allen synen woerden ende innehouden volcomelike achtervolgen ende onderhouden sullen, ende daer niet tegens doen in enigen punten daer inne begrepen. Voert en sullen wy voertaen after dese tyt, als dese onwille gescheyden is, en gheen oirloge, nochte groete zaken, dair oirloige gesien is van te komen, aennemen sonder berait ende consent der drie staten, als ecclesie, ritterscap, stadt ende steden voirscreven. Wy geloven oick mede, dat wy gheen vrede, bestant ofte zoene aengaen, noch maken en sullen, ten zy dat zy alle bededingt ende bezoent zyn, die nu ter tyt mit ons toestaen of namaels toestaende werden. Oick en sullen wy der kercken, noch des gestichts goeden niet bezwaeren, vervreemden, noch versetten van den sticht, mer die vervreemde goede aenhaelen ende inwinnen na onsen vermoigen, ende die arme gelycken die rycke bescudden ende beschermen, ende hem voerstaen, als een guet ruwaert ende beschermer sculdich is te doen. Mede belyen ende bekennen wy, dat wy tot allen tyden, als wy in der ecclesien van Utrecht voer den capitell beclaicht

werden, dat wy ofte onse amptude enigen menschen onrecht of te cort gedaen hebben, of voer weygeringe van rechte, ende daerom van den doemdecken of den ghenen, die zyne macht heeft in der tyt, to capittel geroepen werden, to capittel comen sullen, ende recht doen, ende recht doen doen, by raide ende guetduncken der drier staten, alse der ecclesien, ritterscap, stadt ende steden voirscreven, ende wy en sullen hyr off, noch van den lant-brieff voirscreve enghene beroep doen, noch anders hyr en tegens doen, noch doen doen in enigerwys, zonder argelist in allen punten voirscreven. Ende alle dese punten ende articulen voirscreven, ende elck bisonder, hebben wy Engelbert, als een ruwaert ende beschermer voirscreven, geloift ende gesekert by onser truwen ende eeren, ende lyflicke ten heyligen gezworen mit volstaefden eede, vast ende stede te houden, te voldoen, ende niet te breken in enigerwys. Ende hebben des t'oirkonde onsen zegell aen desen brieff doen hangen.

Gegeven int jair ons Heeren MCCCCLXXXII. opten XXIII. dach in februario.

4. *Wtsettinge, belieft by myn joncheer van Cleve,*
24 febr., 1482.

Wy Engelbert, brueder to Cleve ende ter Marcke, ruwaert ende beschermer der kercken, stadt, steden ende des lants van Utrecht, doen kont allen luden. Alsoe die eerbare gemeyne ritterscap, ende wailgeboeren, die stadt van Utrecht ende van Amersfoort, mit hoeren adherenten ende toestenderen, ons ter eren Gods ende in beschermenisse ende vestenisse hoerer privilegien, rechten, vryheyden, gewoenten ende ouden heerkomen, ende om die ende om horen alre live ende goede te bescudden ende te beschermen, eendrachtelicke gekoeren ende aengenomen hebben totter kercken, ende hoire alre ruwaert ende beschermer, daerom dat, ende om dese sake voert te vervolgen, die steden van Utrecht ende van Amersfoort voirscreve, vaste costen gedaen ende wtgeleyt hebben, ende noch meer doen ende wtleggen sullen moeten; soe ist, dat wy die ritterscap, wailgebocren, ende steden voirgenoeamt, geloift hebben ende geloven mit desen onsen brieve, alse waert sake, dat tot eniger tyt by den drien staten van den lande, alse der ecclesien, ritterscap ende steden voirgenoeamt, enige wtsettinge van morgengelde ofte ander manier, die costen voirscreven te betalen, gestelt ende geordineert worden, om die selve costen den steden van Utrecht ende van Amersfoort weder te doen hebben, ende te betalen, dat wy alsdan dat mede believen ende consentieren, ende onse handen daer aen houden, ende sonder weygeren ofte indracht, daer toe helpen sullen, ende die onwilligen alsoe bedwyngen, dat sy betalen, elken na synen behoeren, gelyck dat gewoenliken ende costumeliken geweest heeft, ende noch is, alle ding sonder argelist. Des t'oirkonde hebben wy onsen segell aen desen brieff doen hangen.

Gegeven in't jair ons Heeren MCCCCLXXXII. opten XXIII. dach in februario.

STUKKEN

LOOPENDE OVER HET TIJDPERK 1486—1500.

DER

UTRECHTSCHЕ GESCHIEDENIS.

COMPOSITIE TUSSCHEN UTRECHT ENDE AMERSFOORT
OVER DE RENTEN. 's *Maend. post invoc.*, 1486.

Item, den burgeren aen beiden siden hair achterwesen van olden renthen, te weten, voor sunte Katherinen dach, in't jaer ons heren dusent vier hondert ende tachtentich gecoft, te betalen met enen peninc lyfrenthen, tien penningen achterwesens nu verscenen, ende tot dertien avont toe verscinende, ende dien dach al, in't jaer ons heren etc. ses ende tachtentich.

Item, dat achterwesen van allen nyen renthen, te weten, na sunte Katherinen dach in't jaer enz. tachtentich gecoft, welke hair namen hier bescreven staen, ende nyemant anders, te betalen, als die oude renthen, gelyck voirscreven, alsoe sy hair betoen gebrocht hebben, ende hair name in handen der gedeputierde der stadt van Utrecht, na ludinge der clocken van Utrecht.

Item, alle rechtvorderinge ofte verwin gesciet mach wesen op enich van onsen burgeren live ofte goet aen beiden siden, nae den tractaet van der soenen laist gemaickt tusschen den harthoge van Oistenryck ende onser beider steden etc., sal te niet, doet, ende van gheenre weerde wesen, te weten, enich goet binnen den tyt verwonnen, te commen an handen des geens, die des mit recht off gewonnen wair.

Item, aen beiden siden onse burgeren onbeset te bliven binnen onser steden ende vryheiden van enige achterwesen, si nu hebben, ofte moegen crigen, tot dertien avont toe naistcomende, ende den dach al, in't jaer etc. ses ende tachtentich, te weten, achterwesen van ouden renthen.

Item, die burgeren van Amersfoirt onbeset te bliven binnen der voirscreve stadt van Utrecht ende hoere vryheit van allen nyen renthen, ende van achterwesen, si nu hebben, off hier namaels crigen moegen op die stadt van Amersfoirdt, wtgesondert dengenen, hair namen hier bescreven staen, die te doen in manieren, als van den ouden renthen voirscreven staet.

Item, Henric van Syl, Roelof van Syl, Willam van Syl, Odula Tonis Sollen wyf, Dirc van Santen, Henric Dirc van Santes dochter, Clara Cornelia Dirc van Santes dochteren, Henric Gysbert soen, Griet Henric Gysberts dochter, Clais Bruninx soen, Gouda zyn wyf, Toen ende Geertruut Aert Aelbertse dochteren, Willam Henric Pyls dochter, Agnies meyster Jelis dochter van Noerd, Janna syn dochter, Cely Jacop Vreincxse dochter, Mary Jan Gerytze dochter, Jut Geryts dochter van Eemskerck, Eerlant Gysbert van Stoutenburch dochter.

Item, yemant, die syn achterwesen an beiden siden tot desen dage toe noch niet gelyft en hadde, en sal an beiden siden geen recht off laten wedervaren van dat selve achterwesen, voerscenen wesende tot dertien avont toe, ende dien dach al, in't jaer etc. ses ende tachtentich.

Wy burgemeesteren, scepenen ende raede der stadt van Amersfordt, doen kondt allen luden, ende certificieren mit desen onsen openen brieve, dat wy mintlick ende vruntlick gedelinct ende gecomponiert syn mit die eersaeme stadt van Utrecht, hoeren borgeren, ondersaten ende inwoenres, in manieren ende vuerwairden, als desen cedele, mit desen onsen brieff doersteken, begrepen heeft ende einhoudende is. Ende hebben dairom geloofd, ende beloven mit dese selve onsen brief, die articulen, punten ende voerwerden dese cedele doersteken begrepen, die te houden, na te gaen, ende te voldoen, sonder argelist. Oir-konde des hebben wy onser stadt segel secreet beneden aen desen brief doen hangen.

Gegeven in 't jaer ons Heren dusent vier hondert ses ende tachtentich, 's maendaichs post invocavit.

Naar het orig. in 't stads-archief, lade D. n°. 7.

ZOENE TUSSCHEN BISSCOP DAVID VAN BOURGONIEN MITTEN GESTICHT
ENDE JONCKER JOHAN, HEERE TOT WYSSCHE.

Dond. na Ald. heyl., 1490.

Wy Adolph, greve tot Nassouw, heer tot Wyesveiden, statholder generaell der lande van Gelre ende van Zutphen, Everwyn, greve tot Benthem ind heer tot Steenforden, ende geordinierde rede des lants van Gelre voirscreve, doen kondt allen den ghenen, die dese onse brief sullen sien oft horen lesen. Alsoe as zeker twyste, onlede ende vede opgeresen is geweest tusschen den hoichwerdigen fursten und heren, here David van Bourgonien, bisscop t'Utrecht, onsen besonderen lieven ende genadigen here, synre lieven genaden landen, luden, steden ende ondersaten, aen cyne, ende den edelen, onsen lieve neve ende joncheer Johan, heer tot Wyssche, zynen zoenen, oeren dieneren, toestenderen ende hulperen, ende hulpers hulperen, ander deyls, hercommende van sekere scholt vorderinghe, onse neve ende joncheer van Wyssch aende vurscreve onse lieve ende genedige here van Utrecht ende synen gesticht vermeynt ende gevordert gehadt heeft, dair sich dan onse neven, vader, here ende joncheer Henrick, heer tot Ghemen, lantdrost van Nerheren, ritterscap ende stede der graefscap van Zutphen, ums sekere gewalde, name, roeff ende brant der koniglicken majestatis ondersaten, und hem luyden, und den oeren, van den van Wyssch ende den synen onbillicke, as wy verstaen, toegevoecht, mede inne gemengt, ende ergeven hebben, soe verre, dat men voert totten belech ende veltleger die Stichesche uver die Wildenborch ende die van den graefscap vur der Borch komen is, ind soe ons dan sulke onwille van wegen der koniglicke majesteite mede uyt gueder naberscap, als billick, van gnedige herten

leyt geweest is, besorgende vorder onwille, last, ende meerre inconuenienten tusschen beyde parthyen, oer landen, luyden ende ondersaten dairvan ontstaen muchten, hebben ons hyeromme onsen lieven ende gnedige heer van Utrecht ind synre lieffde ende gnade sticht to eeren, ind der saicken to guede, bynnen der stadt van Doesborch gesueght beyde parthyen by ons doin verschriuen, ums in den dinghen onderstaen to handelen, die vede ende onwille neder to moegen leggen. Ind hebben in't lest mit weten ende wille beyde partyen seker articulen tusschen beyden bededingt ende in crafft deser unser uytspoken bededinghen, die alsoe van beyden parthyen achtervolcht ende gehalten sullen werden.

In den yersten soe is versproken ende bededingt, dat vur inne ende vur all die vede ende onwille, die tusschen beyde parthyen tot desen dage toe geweest heeft, ganse aff, doot ende tot nyet zyn zall. Ind heeft die eyn parthy des den anderen in kraft deser onser dedyngen eyne alde, stede, vaste zwoen hyer myt ende up gegeven van al dat sich ouer ende nae in deser veden ende onwille deser scholtforderinge halven, des sich dair an cleven mach van den eyne parthyen weder die ander gemaect ende gegeven mach hebben, nyet dair van uytgescheyden, gantse, alynck ende all verleken, beswoent ende gescheiden syn sal ende bliuen.

Voert sullen die gevangen to beyden zyden, die eyne tegen den anderen op eyne alde oirvede, sonder enich ghelt to gheuen, vry ende quyt zyn; deesgelicx alle geloefde ende onbetaelde penningen van gefangen, brandscat, dingtael ende anders in deser veden ende onleden geloift, sy weren verschenen off onverschenen. Voirt doden tegen doden, name tegen name; schade tegen schade, ende brant tegen brant; sal oick dat eyne tegen d'ander doet ende quyt syn. Dan weert sake, dat enige gevangen van der Stichtscher syden gefangen, verfuert, off verschickt weeren, sal der van Wyssch allen mogelycken vlyt aen keeren, dat die selve gefangen weder tot zynen handen gebracht, gestalt, ende inne gelycker mathen quytgescholden sullen werden. Dan off hem sulcx ontstunde ende in synre machte nyet en weer, en solde nochtans dese zwoene dair omme nyet verbraken, ende der van Wyssch des oick om bededingt zyn; dan bevyndet sich, dat die ghene, die upter Wildenborch ende up ter Borch belegen zyn, die gefangen in den belege, off dair vuer afgeschicht hedden, sal men die selven dair toe bedwyngen, ende soe lieue doin, dat sy die gefangen weder op die Wildenborch ende der Borch stellen, die alsdan in geliker mathen als andere gefangen quyt syn sullen.

Voert is bededinght, dat sulke schultvorderinghe, als der van Wyssch up onsen lieven ende genedige heere van Utrecht, ind synen sticht, steden ende ondersaten vermeyndt te hebben, dairomme hy ende zyne zoene mitten selven tot oepenbaer vede, roeff ende brant komen zyn, sal hier mit doet, to nyet, ende ganse alinck aff, vergeten ende machteloos syn ende bliuen, sonder der scholt halven enyge vorderinghe, ticht off aenspraec meer up onsen lieven ende genedigen heere van Utrecht, synen gesticht ende nacomelingen, bisscopen t'Utrecht, to sullen doin, to maicken, to hebben, off to behalden; dessgelycx sal oick der van Wyssch syne zoene ende toestenderen, weder om ten ewighen daghen verdragen ende verlaten zyn den vurscreuen onsen lieven ende genedigen heer van Utrecht, zynen gesticht, landen ende luyden, enige rechtonghe off beternisse te doen van sulken scaden, as hy ende die syne den voirscreue onsen lieven ende genedigen heer ende sticht van Utrecht deser scholtvorderinghen ende saicken halven gedaen moegen hebben, sonder dairomme aen hem, ende den synen enyge vorderinghe, ticht of aenspraec te doin, off to maicken, off van oer luden wegen to doin doin, to maicken off lathen geschien, in eniger wys, ende sal dat eyn tegen d'ander hyr myt quyt, ende to nyet bededingt syn ende bliuen.

Voert is bededinght, dat die ghene, die van wegen der van Wyssch up ten vurscreuen tween huysen ther Wildenburch ende der Borch, van den Stichtschen ende graefscap vurscreuen

belegen, behelten lyfs ende guetz op eyne alde oervede mede bezwoent syn sullen van al, dat sich in deser veden ende belechz halven begheven heeft. Ind sullen geloven ende zweeren der oirsack halven aen die konigliche majestatis synen landen, luden ende ondersaten, ind inne sonderheyt aen onsen lieven ende genedige heer van Utrecht, synen gesticht, steden, landen ende ondersaten, noch aen den drosten, bannerheren, ritterscap, stede ende ondersaten der graefscap vurscreven, oeren ondersaten ende bewoennen nyet te wreken, te doin wreken, te keren, noch te laten keren, by oen selven, noch nyemant anders van oer wegen, in enigerwys, ind dair van behorelike brieven to gheven.

Voert soe dan onse lieve neve, vader, heere en jonchere, den droste, bannerheren, ritterscap, stede ende ondersaten der graefscap vurscreven sich beclaecht hebben van sekere schade, roeff, name, brant ende andere excessen, hem luden van den van Wyssch ende den zynen toegevuecht, dairomme zy dan van den van Wyssch ter nootweer gedrongen, voirt myt hem to veden ende belech voir der Borch komen weren, sullen der koniglicker majestatis ondersaten van den platten lande, die alsoe buyten veden bescedicht ende des van Wyssch vyanden nyt worden en weren, oeren schaden inne redelicheyt groeten ende taxieren, ende den van Wyssch bynnen den neesten halven jair dair omme by twee van oeren frunden in der guetlicheyt vorderen, dair der van Wysch twee van synen frunden tegen ordinieren sall, ums van den scaden inder guetlicheyt to tractieren ende to overcomen. Ind off die vier frunden inder guetlicheyt nyet eyns worden en konden, mogen die beschedichden den van Wyssch ums den schaden mitten lantrechte off vuer stadholder ende reden 's landts van Gelre vernemen ende vorderen, dair den van Wyssch denselven rechteren gehoorsam vur zyn sall.

Item, aengaende den van Gronyngen ende den schaden zy geleden hebben, als sy seggen etc., willen die selven van Gronyngen mede in deser zwoenen begrepen syn, solde der van Wyssch synre aanspraecken ende schultvorderinghen, hy up ten sticht vermeyndt to hebben, oick up die van Gronyngen verthyen ende verthyen bliven, as op die andere stichse ondersaten; mer wulden sy in deser zwoenen nyet begrepen zyn, sall der van Wyssch zyne aansprake op zy behalden ende dairvan onverteyen zyn. Dessgelycx sullen oick die van Gronyngen oeren schaden, oen van den Wysschen gedaen, aen die van Wyssch ende den oeren moegen vorderen, ind hyr up sullen dye van Groenynghe oere beraet vierthyen dage lanck hebben, hyr inne to volgen, off off to slaen, tot oeren kuer. Dan wulden die van Gronyngen mede beswoent syn, sullen dese zwoen mit oeren transfixbrieve mede beloven ind versegelen.

Voert is bededingt, datter van Wyssch, syne erven ende nacomelingen, noch nyemant van oer wegen, onsen lieven ende genedigen heer van Utrecht, zynre liefde ende gnaden sticht, den drost 'slants van Zutphen, bannerheeren, ritterscap, stede ende ondersaten der graefscap voirscreven, uyt ende inne der vurscreve tween sloten, Wildenburch ende der Borch, van nu voirtmeer tot gheynen tyden toe ums der vurgenuemde scoltforderinge ende belechz wegghen, ende dess sich dair aen cleven mach, egheyne hynder noch schade meer doin, noch laten doin en sullen in geynrewys. Hier up sal myne heer van Steynforde van wegen des statholder 'slantz van Gelre, inne name der koniglicker majestatis, die vurscreve twee sloten Wildenburch ende der Borch, as een sequester op dess van Wyssch kost, innenemen ende inbealden ter thyt toe, dat dese articulen vorgeruert van beyden syden volbracht sullen syn, ind sal den van Wyssch die vurscreven twee synre sloten dair en thenden by bevel des statholders weder to zynen handen stellen ende inne doen.

Item is bededingt, oft der zegele aender zwoenbrieff eyne off mere ontbreke buyten des van Wyssch sculden, soldmen dairomme den van Wyssch zyne slote nyet uverhalden, ind allet sonder argelist ende ongeferlich.

Ind want wy Adolph, greve ende stathelder, Everwyn, greve tot Benthem, ind geordnierde rede 'slantz van Gelre vurscreve, dese vurgeruerde articulen van wegen ende inne name der koniglicker majestatis, mit wille, wethen ende consent beyde parthyen vurscreve, inne mate, wie vuregeruert steyt, verspraken ende bededingt, hebben wy des t'oirkonde ende vaster stedicheyt alre dingen onser beyder segelen, der wy geordenierde rede vurscreve up dese thyt, ums gebreke van onsen segelen hyr myt inne gebruycken aen desen brieff, der vier syn sall, eyne vuer onsen lieven ende genedigen heeren van Utrecht, ende zynre lieffden ende gnaden sticht, eyn vur drost, bannerheren, ritterscap ende stede der graefscap van Zutphen, den derden vur onsen neven den jonchere van Wyssch, ende den vierden vur ons dedingsluden vurscreven, om hanghen.

Ind want dan dese vurgeruerde articulen by wille, wethen ende consent van ons David van Burgoenien, bisscop t'Utrecht, voirt burgemeysteren, scepenen ende raide onser stede Utrecht, Amersfoirt, Deventer, Campen ende Zwoll, van wegen ons gestichtz, onser alre dienre, ondersaten, hulperen, hulpers hulperen ende toestenderen; ende by ons Henrick, heer tot Ghemen, landdrost Oesswalt, greven ten Berghe ende heere tot Bylant, Frederick, heere tot Bronchorst ende tot Borkell, Johan, heer tot Voirst ende tot Keppel, Johan Momme van Kell, Evert van Hekeren; voirt burgemeysters, scepenen ende rait der stede Zutphen, Doesborch, Dotinchem ende Grollo, van wegen ende inne name der bannerheren, ritterscap, stede der greefscap van Zutphen vurscreven, onsen ondersaten, dienren, toestenderen, hulperen ende hulpers hulperen aen die eyne; ind ons Johan, heer tot Wyssch, Henrick ende Johan van Wyssch gebruederen, onsen dienren, undersaten, hulperen, hulpers hulperen ende toestenderen aen d'ander zyde, aldus bededingt ende verspraken zyn; hebben wy vurgenuemde personen onse zegelen, tot vorder vestenisse alre dingen, mede aen desen brief doin ende heyten hangen. Ind ick Ghysbert, brueder tot Wyssch, heb tot versueck ende uyt beden van mynen lieven brueder Johan, heer tot Wyssch, und synen lieffden soenen, myn lieve neven vurscreven, dese zwoen ende dedinge ther konden mede bezegelt.

Gededingt ende overdragen bynnen der stat Doesborch, upten donredach naest na alreheylyghen dach int jaer ons heren dusent vier hondert ende negentich.

ENICHEYT TUSSCHEN UTRECHT EN NAERDEN,

15 Maart, 1492.

Wy borgemeysteren, scepenen ende gemene raide der stede van Nairden maken condt allen luden, dat wy mitter goeder stadt van Utrecht, om meerre vrientscap mit malcanderen te hebben, om goede nabuerscap vaster onderhouden, ende die comenscap ende neringe onderlinge dair by gevordert mach werden, vruntlick ende minnentlick overcomen ende eens geworden zyn sulke punten ende articulen, als hier na volgen, vast, stadich ende onverbrecklick te houden.

In den yersten, sellen alle borgeren ende ondersaten, geestelyck ende werlyck, van der goeder stadt van Utrecht een vry vast gheleyde ende veylicheyt hebben mit hoeren live ende goeden bynnen onzen stede van Nairden, ende onzen bedrive, dair te bliven, doer te varen, te keren ende verkeren, te water ende te lande. Ende dessghelycx zellen alle poirteren ende ondersaten van onzer stede van Nairden mit horen live ende goeden, een vry vast gheleyde hebben bynnen der goeder stadt van Utrecht ende horen stadts vryheyte, oick dair te bli-

ven, dair doer te varen, te keren ende verkeren, te water ende te lande. Ende overmits desen gheleyde ende veylicheyte en sellen wy die borgeren oft ondersaten van der goeder stadt van Utrecht bynnen onzen stede van Nairden ende vryheyte, ende die goede stad van Utrecht en zel onsen poirteren oft ondersaten binnen hoeren stadt ofte bedrive ende vryheyte niet besetten of belasten van enighen saken; behoudelyck dat een yegelyck den anderen wel besetten ende beclagen, ende mit rechte spreken sell mogen van zyns selfs persoens scult off misdaet alleen. Ende dairvan zellen wy stadt ende stede voirscreve elcx dan dess anderen borgeren, poirteren off ondersaten een onvertogen recht doen ende wedervairen laten; behoudelyck oick wye van onzen stede van Nairden, poirteren oft ondersaten, aen die goede stadt van Utrecht voirscreve, ende dessgelycx wye van den borgeren oft ondersaten der goeder stadt van Utrecht voirscreve an onsen stede van lyfrenthen oft erfrenten voer den daet van desen verzegelt ten afteren waren, ende op hore termyne nyet betailt en worden, dair vore well mit rechte soude mogen spreken, nyet wederstaende desen gheleyde, dan na dezer tyt en sellen wy voert stede van Nairden nyemant recht doen, die op desen dach onze poirteren oft ondersaten niet en waren, van yeningen brieven, die zy selve hadden, oft van yemant gecoft mochten hebben van lyfrenthen, erfrenten oft anders, op die goede stadt van Utrecht sprekende. Ende dessgelycx en sell die goede stadt van Utrecht voirgenoomt oick van deser tyt voirt nyemant recht doen, die op desen dach hoir borgeren oft ondersaten niet en waren, van yeningen brieven, die sy selve hadden, oft van yemant gecoft mochten hebben, van lyfrenten, erfrenten, oft anders, op die stede van Nairden sprekende.

Item, dit gheleyde ende dese veylicheyte sel onverbreclyck ghehouden werden, ende dueren den tyt van eenre maent na den dach, dat wy steden voirscreven, off die een der ander dat op doen scriven.

Item, oft gebuerde, dat die borgeren oft ondersaten der goeder stadt van Utrecht bynnen onzen stede van Nairden, oft bynnen onzen bewynde, oft die poirteren ende ondersaten van onzen stede van Nairden, bynnen der goeder stadt van Utrecht voirscreve, ofte stadts bewynde ende vryheyte, enighe lasten, hynder ofte moeyenissen in live oft in goede van yemande ghesceyde, dair sellen wy steden elcx dess anders borgers, poirteren ende ondersaten behulplich ende bystandich in wesen tot horen rechten, ghelyck wy voir ons selfs poirteren ende ondersaten, borgeren oft ondersaten doen souden.

Item, oft gebuerde, dat wy steden voirscreven wt craft ende bevel van mandamenten oft andersins van enighen heren bedwongen worden, hier tegens enichsins te moeten doen, off dat gebeurde, dat dair open heren vede ende oirloghen quamen tusschen den landen van Utrecht ende van Hollant, soe sellen wy nochtans dat gheleyde, veylicheyte ende voirwarden voirscreven houden, ende dueren veerthien dagen lanck, na dat men sulke mandamenten nyet verby wesen en mocht ende na dien die een den anderen dair van witlike geadverteert hadde, ende na dat sulke veede ende oirloghe an beyden syden der landen voirscreven aengenomen waren, soe dat die borgeren, poirteren ende ondersaten mit hoiren liven ende gueden alsdan daer en bynnen hem berghen souden mogen; anders sel dit gheleyde ende dese veylicheyte onderlinghe dueren een maent na den dach, dat die een den anderen dat op dede scriven, als boven gescreven staet, sonder argelist.

Ende want wy burgemeesteren, scepenen ende rade der stede van Nairden voirscreven, dese punten ende articulen boven gescreven, volcomelick houden ende voldoen willen, soe hebben wy dess t'oirkonde onzen stede zegell an desen brief ghehangen.

Gegeven int jaer ons heeren dusent viert hondert twee ende t'negentich, op ten XV. dach in martio.

Naar het orig., in 't stads-archief, lade D. n°. 39.

ENINGE TUSSCHEN UTRECHT ENDE WYCK,

Vryd. na S. Anthonis dach, 1493.

Wy borgemeysteren, scepenen ende raeden der stadt van Utrecht aen die een, ende wy borgemeysteren, scepenen ende raeden der stadt van Wyck te Duerstede aen d'ander zyden, doen kond allen luden, ende bekennen mit dese onsen brieve, dat wy om meerre vruntscap mit malcanderen te hebben, om vorderscap onser beyder borgeren ende ondersaten, overcomen zyn zekere punten, soe die hierna bescreven staen.

In den yersten, alle die borgheren, ondersaten ende inwoeners van beyden den steden, die op malcanderen, of tegens een te doen hebben van sculden oft anders, ende eenich op den anderen recht begeert of versuect, den sal men tot alre tyt een onvertogen recht laten gescieden.

Item, soe wie van onsen borgeren oft ingesetenen lyffrenten oft erfrenten hebben nu ter tyt op enich van onsen steden, te weten, die borgeren van Wyck the Duerstede op Utrecht, ende wederom, die zellen te vreden zyn mitter betalingen, indien men hem soe vele jaerlicx aen gelde betaelt van hoer lyffrenten ofte erfrenten, als men den ingesetenen van elker steden betaelt, mit overwisinge off mit scriften. Ende die betalinge salmen doende wesen altyt binnen een half jaer nae den verscenen termynen. Indien dat niet en gesciede, soude die ghene, die in gebreke waer, daer voer moegen besetten die borgers van der ander stede, ende hoere live ende goede daer voer bespreken. Ende die alsoe besproeken wort sell moegen binnen den yerste verthien dagen, nae dat hy bespreken is, noch moegen betalen als voirscreve staet; ende en gesciede dan die betalinge niet, soe moegen, die aen den gebreke zyn, hem behelpen mit haeren brieve, ende men sal hem recht doen na grotingen ende vermoegeu derselver brieven.

Item, men en sel gheen wthemsche toelaten oft vremde borgeren ontfangen, die men recht doen zell van lyffrenten, ofte erfrenten, oft ander brieve, die de steden voerscreven aengaen, op enich vanden steden, borgeren, lyff off goet; mer waert, dat yemant behylict enighe lyffrenten off erfrenten, off vercreech mit versterff, die sal men betalen als voerscreven is. Ende dese enicheyt sell geduerende wesen een half jaer nae enich van der steden opscriven, ende langer nyet.

Ende want wy aen beyden zyden dese voerscreve overdrachte onverbrekelyck gehouden willen hebben, soe hebben wy geloeft, ende geloven elcx van onser steden wegen alle punten voerscreven, ende elck bysonder, elcx den anderen onverbrekelyck te houden, als voersceyt is; alle dinck sonder argelist. Ende des t'oerkonde hebben wy hiervan twee brieven alleens sprekende laten maken, wthangende bezegelt mit onser steden zegelen, der elck van ons steden een heeft.

Gegeven ende gesciet int jaer ons heeren dusent vier hondert drie ende tnegentich des vrydaghes na sunte Anthonis dach.

Naar het orig., in stads-archief, lade D, n°. 33.

SAUVEGAERDE DES ROEMSCHE CONINCK,

6 aug., 1494.

Maximiliaen, by der gracie Gods, Roemsch coninck, altyt vermeerder 's ryex, coninck van Hungarien, van Dalmatien, van Croatien, etc., ende Philips, by derselver gratie, Erts-

hertoghe van Oistenryck, hertoge van Bourgoengen, van Brabant, etc.; van Ghele, etc., grave van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoengen, van Zutphen, etc.; allen onsen stedehoudenren, maerscallen, capiteynen, edelen, riddersen, schiltknechten ende geselschappen van oorloge te peerde ende te voete, ende allen anderen onsen luyden van oorlogh, ende enen yegelycken van hemluyden, denwelken desen getoent sullen worden, saluyt ende dilectie, doen cont, dat wy ter ernstigher bede van onsen lieuwen getrouwen Christoffel, marcgrave tot Baden, greve tot Spanheim, onsen lieven vurst, neve ende stadthouder generael in onsen hertochdom van Lutzenborch ende graefschap van Chimy, ende Engelberten, grave van Nassou ende van Vyenne, heer van Breda, oick onsen neve, ersten camerlinck ende stathouder generael in allen onsen Nederlanden, in afwesen ons lieven vurst ende neve Aelbrecht, hertoghe van Saxen, ende om meer andere oirzaken, ons daertoe fuerende, die stadt van Utrecht mit sampt dat geheele sticht, steden, heerlicheyten ende dorpen in den voorsz. sticht van Utrecht gelegen, mit horen toebehoren ende aenelevingen, alle die ingesetenen, geërfde ende inwouende, derselver hoire huysen, scuren, landen, beemden, houwen, bosschen, possession ende goederen, hoedanich dat zy zyn, genomen ende gestelt hebben, nemen ende stellen mit desen in onser besondere protectie, bescuddinge, bescermenisse ende sauvegaerde, ontbieden ende bevelen u daer omme zeer strengelyck, ende een ygelyck van u besonder, alst hem toebehoren zal, dat ghy in der voorsz. stadt van Utrecht, noch in enighen anderen steden oft dorpen, in den voorsz. sticht van Utrecht gelegen, noch op die ondersaten ende inwonende van dien niet en logeert, noch gedoocht of laet logeren enighe van uwe luyden te peerde of te voete, noch oick en neemt of gedoocht te nemen enich koren, haver, graen, noch andere goeden, ruerende ende onruerende, hoedanich die zyn, gevogelte, hoenders, beesten, peerden, merrien, ossen, runderen, koeyen, kalveren, scapen, verckens, noch enigherhande andere manieren van gedierten, dan die reden wys gereet te betalen, clederen, linwade, potten, pannen, scotelen, plattelen, noch ander eerden of tinnenwerk, huysraet, noch enigherhande manieren van goeden ende have, voer u selven provisien ende garnisoen van u luyden of van enighen van u oft peerden, ende laet ende gedoocht die voorsz. inwonende van derselver stadt van Utrecht ende der geheylde sticht, mitsgaders hoire ondersaten, pachteren, wiven ende kinderen, gaende ende kerende in onsen gehoirsamen landen vredelick ende rustelick in heure nootsaken, lantwinningen ende andere labeuren, hoedanich die zyn ende wesen mogen, sonder die to scatene ofte rantsoenerene, ongenouchte ofte scade in live, in goede, noch anderzins, in wat manieren het zy, maer indien ghy of enighe van u luyden gelogiert zyt in die voorsz. sticht van Utrecht, steden, dorpen, huysen, scuren oft pachtgoeden, in derselver sticht gelegen, dat ghy verlogiert ende wttrekt terstont ende doet verlogieren ende wttrekken uw voorsz. volck ende ruters van oorloghe; ende indien ghy oft enich van uwe luyden yet genomen oft onthouden hebt van den heuren, dat ghy dat wedergeeft oft doet wedergeven terstont desen gesien, ende geheel ende al stelt in zynen eersten ende behoirlicken staet, ende daer inne doet, soe dat gy van goeder onderdanicheyt ende gehoiraemheyt jegens ons gerecommandeert mocht worden, te kennen gevende, dat ons t'contrarie leet wesen zoude, ende souden u daer af doen straffen ende corrigeren ten exemple van anderen, ende des en zyt in ghenen gebreke; ende hebben denselven van der stadt van Utrecht ende den voorsz. sticht gewillekeurt ende geoirlooft, willekeuren ende oirloven mit desen onsen brieve, schilden oft blasoenen, mit onse wapenen optie poorten der voorsz. stadt van Utrecht ende andere steden des voorsz. stichts, ende op die kercken, poorten, huysen der dorpen ende sloten in den selven sticht gelegen, te stellen ende te setten; ende omdat wy't begeren, dat onse voorsz. bescermenisse ende sauvegaerde te bat onderhouden moet worden, soe hebben wy deze voorsz. onse neven Christoffel, marc-

grave van Baden, ende Engelbert van Nassou, ende eenen ygelicken van hen bysonder gestelt ende geordineert, stellen ende ordineren mit desen jegenwoerdigen onder ons ende in onsen name, behoeders, beschermers, ende beschudders derselver stadt van Utrecht ende der geheylder sticht, in manieren als voorsz. is, diewelke ende enen yegelyken van hemluden wy, in des voorsz. is, geobedieert willen hebben als ons selven, want ons alsoe gelieft. Ende want men van desen te doene hadde mogen hebben in diverschen plecken, wy willen dat een vidimus authentiek of copy, gecollationeert ende geteykent van enen onser secretarissen, gelove gegeven sy, als desen principalen jegenwoerdigen brieve.

Gegheven in onser stadt van der Grave, onder onsen secreet seghel, die wy Coningh by ons hebben, den 6sten dach in augusto, int jaer duyst cccc. vier en tneghentich, ende van den rycken van ons coningh, te weten van den roemsche, t'IX. ende van den voorsz. van hongarie t'V. Aldus onderteykent: MAXIMILIANUS. By den Roems kuening, Martens.

COMPROMISS ENDE GEBLYFF TUSSCHEN DEN HERTOGE VAN GELRE
ENDE ONSEN GENEDIGEN HEER VAN UTRECHT,

4 April, 1495.

Wy David van Bourgonien, by der genaden Goeds bisscop t'Utrecht, maken kondt allen luyden: alsoe seker twiste ende grote schelingen verresen waeren, ende wael versienlyck was vorder the verrysen, die sich tot groten lasten, schaden ende veden hadden moegen stellen, tusschen den hoechgeboren vorsten ende heeren, heeren Caerle, hertoge van Gelre ende van Gulick, ende greve van Zutphen, onsen lieven neven, ende synre liefden alinge lantscappe, bewanten ende toestanderen ter eenre; ende ons, onse steden Amersfoerd, Rienen, bewanten ende toestanderen ter ander zyden; overmits zeer grote verderffelyke hoemoeden, toelaste, rove, name, brande, yerste aen inneminge zeker onser sloten, vesten ende huysen, ende na then gronde te brande gestalt, vengnisse onser undersaten, ende ander scaden, vyantlycke wercken, ende alle vyandschewyze, oick niet sonder consent, mer als wy kunnen mercken by toestant van onsen lieven neven, hertoge voerschreve, ende synre liefden lantscappe, steden, vleecken ende bewanten toedoen ende bystant, boven langen guetlyken onderholdene vrientscap ende nabuerscap unser ende unser zyde, oick onverwaert op ons, onse steden, undersaten, bewanten ende toestanderen, menichvoldich ende wyderwegen ungebuerlyken gekeert ende gehandelt zyn, die ons ende den onsen, zonder daer omme weder the doen, ende doen wey in onderholdinge van onse ende unser kereken rechten ende bescermenisse onser undersaten in gheenreleyerwys langer en stonden the lyden, ende daeromme ons daertoe genslyken hadden beginnen te stellen daer inne alsoe te versiene, alsoe wy meenden ons daer en tegens beste te dienen. Dat welke wy, die altyt tot vrede geneyget zyn, ende zeer gherne die guede oude vrientscap ende nabuerscap geweest is tusschen onser beyder lande, ondersaten ende inwonende, onderhouden saghen, by tusschen spreken van zekeren onsen gescicten raden mit enighe gedeputeerden van onsen vyff goedshuysen, ridderscap ende stadt van Utrecht, aen spykerscamp ter dachvaert vergadert wesende, ons ende onse steden Amersfoerd, Rienen, bewanten ende toestanderen, mit den voerscreven onsen lieven neve hertoghe, ende synre liefden lantscappe, steden, bewanten ende toestanderen, voirgeruert, up allen ende elcken bysonderen saken, hoemoeden, gebreken, roeff, name, brant, unde scaden van beyden tsyden tot hiertoe gebeurt, ende die van ons ofte van onser wegen scriftelick ofte muntlycklyck voergegeven zyn, ofte wy noch in middelnen tyden

deses compromiss voergevende doen werden, ende daer wy enige recht ofte redenen toe moegen hebben, gans ende alingen wtgegaen ende verbleven zyn, wtgaen ende verbliven mit desen onsen brieve, alsoe nementlyks wy David bisscop aen burgermeysteren, scepenen ende raede onser drier steden Deventer, Campen ende Zwolle, ende onse lieve neve hertoich voerscreve, ende zynre liefden lantscappen, steden, bewanten ende toestanderen, aen die eersamen burgemeysteren, scepenen ende raede der drier steden Nyemegen, Zutphen ende Aernhem, als aen arbitratoirs, vrientlyke segsluden ende nederleggers, alle vurscreven handelen, saicken, hoemoeden, van rove, name, brande, overgrepen, ende ander schaden; Alsoe dat wy bisscop vurscreve alle alsulcke saicken, hoemoede, gebreken van rove, name, brant, vengenisse, overgrepe, ende menichfoldigen scaden, den wy ende onse steden Amersfoerd, Rienen, bewanten ende toestanderen beclagende zyn geweest, ofte noch beclagen moegen, tegens den vurscreve onsen lieven neve hertoich, ofte zynre liefden lantscappe, steden, vleecken, undersaten, bewanten ofte toestanderen, samentlick ofte elck bysonder, an die vurscreven burgemeysteren, scepenen ende raede der steden Nymeghen, Zutphen ende Aernhem, ofte enige van den drien, ende der gelyken onse lieve neve vurscreve, ende zynre liefden lantscappen, steden, bewanten, ende toestanderen, alle hoer gebreken, overgrepen ende scaden, der sie sich samentlick ofte bysonder tegens ons, ofte die onse, beclagende zyn, aen die vurgenoemde burgemeysters, scepenen ende raede onser steden Deventer, Campen ende Zwolle, ofte enigen van den drieën, bynnen die yerste toekomende maent na datum des briefs scriftelich sullen doen overgeven; Welcke saken, gebreken, overgrepen ende scade, alsoe van beyden syden scriftelich overgegeven, die burgemeysteren van Nymegen, Zutphen ende Aernhem, ofte enich van dien, ons ther plaetsen, daer wy dan wesen sullen, ende den onsen voerscreven, soe verre hem roeren mach, ende die burgemeysters van Deventer, Campen ende Zwolle, ofte enige van den drieën, unsen neven hertoich voerscreve, ther plaetsen zyne liefden alsdan waeren, ende oick aen die steden ende bewanten van zynen liefden, soe verre die enen yegelyken berueren sullen, unvertouchlick overseynden ende verkundigen sullen. Ende daer op wy bisscop voerscreve van ons ende unser, ende die voergenoemde onse lieve neve hertoich ende synre liefden lantscappe, steden, bewanten ende toestanderen van hoer zyden, binnen die eerste maent daer naestkomende, alsoe nementlyke binnen den tweeën maenden na datum 's briefs, in allen maten, als vurscreven, sullen aen die voerscreve burgemeysteren, scepenen ende raden scriftelyke moegen doen antwoerden, welke antwoerden, in gelyker maten als die clagen, overgeseynt sullen werden; up welke antwoerde ellick van ons beyden partyen vurscreven sullen moegen repliceren binnen die yerste maent daer naestvolgende, alsoe nementlyke binnen de derde maent na datum deses compromiss, ende sullen die replicen van elker syden oick alsoe overgeseynt worden, als vurscreven is. Ende sullen die vurscreve burgemeysteren, scepenen ende raede der sess steden vurscreven by hoeren gedeputeerden zy daer toe ordinerende werden, over alle alsulke handelen, saken, hoemoeden, gebreken, overgrepen, van rove, name, brant ende ander schaden, oick die antwoerden ende repliken van beyden zyden overgegeven sullen werden binnen die yersten maent daer naestkomende, nementlyk binnen die neeste vierde maent na datum 's briefs, volgende konde ende waerheyt nae alre noitdrufte, ende als toe den saken dienen zal, doen hoeren ende in scifte stellen laten, nae welker clagen, antwoerde ende replyke scriftelyke overgegeven, ende konde ende waerheyt gehoert wesende, als vurscreven is, sullen die vurscreve burgermeysters, scepenen ende raede der vurscreve sess steden, ofte hoer volmachtichde gedeputeerde binnen die yerste dan daer naestvolgende maent, alsoe nementlyke binnen die yerste vyff maenden na datum des compromiss, zich ther gelegenre plaetsen by malcanderen voegen ende volkomelyke kennynge dragen op die vurscreven clagen,

handelen, saicken, gebreken, overgrepen ende scaden, toe beyden zyden overgegeven ende hoer vonnissen ende arbitraill sententien over die beteringe der groter hoemoeden, ende verrichtinge der schaden ende overgrepen nae den rechten ofte redene in vrientscappen wysen ende gheven. Ende voert mits derselver sentencien ordineren ende verclaren middelen, daer by ende mede guede vruntscap ende nabuerscap tusschen beyden onsen landen onderhouden, ende dergelycke grote onverwinlicke scaden ende overgrepen the beter ende voerder in toecomenden tyden verhuedt mfoegen bliven. Ende ofte die selve vrienden der voerscreve sess steden sich niet en overdroegen, ende des vonnisse ende sentencie the gheven niet eens geworden en kunnen, sullen die selve macht hebben enen onpartylicken overman the nemen ende te kieser, welke overman zy verenighen ende vernuegen zall, dat vonnisse ende die sentencie eendrachtelyck the geven ende te ordineren, als voerscreven is. Ende wes alsoe by den vrienden der voergenoemde sess steden eendrachtelyken, indien die des eens werden, oft by die selven ende den overman gekoeren, als voerscreven, gekant, gewesen, arbitriceert ende geordineert sall werden, sullen wy bisscop vuerscreve, ende die onse, soe verre ons dat rueren mach, ende unsen lieve neve hertoich voerscreve, ende zynre liefden lantscappe, stede, bewanten ende toestenderen, in allen puncten hem sulx beruerende zell werden, zunder enich wedersseggen ofte becroenen, dat waer mit manier van enigen rechten, ofte wegen van scyten ende gewelden, annemen, believen, vollentrecken ende nagaan, up die pene hier nabescreven.

Des is mede verdedingt ende gevorwerdt, dat binnen middelen tyden, hangende dit tegenwoordige compromiss ende geblyff, guede vrientscap ende nabuerscap tusschen onsen lieven neven van Gelre vuerscreve, ende ons, ende onser beyder landen, luyden, undersaten ende bewanten geoeffent, gebruket ende onderhouden zel werden, unses eens undersaten ende bewanten in des anderen landen, steden, vleecken, bewynde ende stromen, vry ende veylich opt gewoentlycke tolle ende wechgelde wandelen, verkieren ende hoere komanscap ende hantieringe, bedryven, wtgenomen alleen een yegelyck voer zyns selfs eygen proper schult, daer sal men then rechte voer antwoerden. Oick en sullen onses eens vyanden ende quaetwillende in des anderen lande, steden, sloten ende vleecken omme thoe scadigen niet onthouden, gehuyset ofte geherberget, noch oick gestadet worden, by alsoe men dat weet, ende machtich is te keeren, doer inne ofte uyt onser eens in anderen landen the scaden in enigerwys.

Voert is mede in desen verblive bevoerwerdt ende overdragen, dat alle gevangenene toe beyden tsyden den tyt deses compromiss duerende, bedaget sullen werden, als reysighe ende krychsknechten op hoer eeren, burgers ende huyslude op gewoentlycke borchtichte: mede sullen alle geloefde penningen, die niet betaelt zyn, onbetaelt blyven staen, die tyt deses compromiss vuerscreve. Ende waer enige verwissinge der geloefder penningen gesciet, sulke verwissinge zall oick in hoer macht bliven staen den selven tyt van desen compromiss duerende.

Voertaen hebben wy bisscop vuerscreve voer ons ende onse bewanten, ende die voerscreve onse lieve neve van Gelre, ende zynre liefden lantscappe, steden ende bewanten vuerscreven, bewilliget ende bewilligen mit desen onsen brieve, oft zake waer, dat God verhuede, dat enige van ons parthyen voerscreve in desen vuerscreven puncten deses geblyfs ende voerwaarden, alinge ofte eens deels gebreelyck gevonden worden, soe menichwerve dat gesciede, vallen sall in een pene van drie dusent merck guets puyrs sulvers, sonder enige wedersseggen ofte exceptien, op the leggen ende the betalen tot hande der voerscreve segluden ende arbitratoers; welke pene gekeert zel werden, dat een derdendeel in die eere Goeds, dat ander derdendeel tot profyte des ghenen die in desen verblive ende overdrachte onverbrecllick

vonden zell worden, ende dat leste derdendeel sall bliven den voerscreven arbitratours ende segsluyden, gelycke onder hem the deylen, ende niet the min, all worde die voerscreve pene alsoe opgelecht ende betailt, sall dit tegenwoerdige compromiss, verblyff ende overdracht in zyne alinger macht blyven, ende vultogen werden. Waert oick saicke, dat enige gebreken op eniger zyden gebuerden in middelen tyden van desen compromisse, die sullen den arbitratours vuerscreve verkundiget werden, die alsdan van dien oick bewys nemen, ende die wtdragen sullen, als vuerscreven is. Ende mit desen compromisse en sullen gheen tractaten ofte overdrachten, in voerleden tyden tusschen ons, onser beyder landen, ofte enige steden gemaket, gebroken zyn, dan sullen in hoer macht bliven als zy waeren voer datum van desen selven compromisse. Alle voerscreve sonder bedroch ende argelist. Ende des tot oerkonde der waerheyt ende vesticheyt alre vuerscreve punten ende voerwaarden hebben wy David biscop voer ons, onse steden Amersfoerdt, Reenen, bewanten ende toestanderen voerscreven, unsen zegell aen desen brieff doen hangen.

Gegeven op onsen slote tot Duersteden, int jaer onses heeren dusent vier hondert vyff ende tnegentich, op ten vierden dach in den aprille.

WTSAPRAECK MYNS GENADIGEN HEREN VAN UTRECHT, TUSSCHEN DEN
HEER VAN YSSELSTEYN ENDE RIDDERSCAP ENDE
STAT VAN UTRECHT.

17 Maart, 1498.

Alsoe zeker scelinge ende gebreke geweest zyn tusschen den wailgeboere heere Frederick, broeder t'Egmont, here tot Yselsteyn, tot Bueren, Cranendonck, etc. aen die eene, ende die twee staten, alsoe ridderscap ende stadt des Nederstichts van Utrecht, aen die ander zyden, heercomende van zekere gelden, myn heer van Yselsteyn, seyde hem die twee staten voirscreven sculdich waeren, nae lude segele ende brieve hy dair van hadde, ende oick van onderholdinge der zwoenen, laitste tusschen den perthyen voirscreven gemaict, die welke myn heer van Ysselsteyn hem aen den ballingen der stadt van Utrecht, ende oick in anderen punten vermoet nyet onderhouden te wezen. Omme die welke scelinge ende gebreke, dair by voele moeynisse komen mochten, tot vorder last sich stellende, mit ten besten te verhuuden, heeft myn genedige heer van Utrecht beyde perthyen voir syne genaden doen verschynen, om die zake der schelinge te verhoeren, ende die perthyen in den besten te vereenigen, dair op ten voirscreven dach myn heer van Ysselsteyn persoanlyck, ende van wegen der ridderscap, heer Zweder van Montfoerde, heer Johan van Rynesse van Rynouwen, heer Johan van Zulen van Nyevelt, ritteren, ende van wegen der stadt van Utrecht Johan van Raiphorst, Henrick van Ghent, ende Johan van Rodenborch verschenen zyn, hoer aansprake ende antwoirt in beyden t'zyden int lange t'kennen gevende, ende eendrachtelycke die zake van der verscryvinge geheel ende all mit hanttastinge aen handen myns genedige heere van Utrecht gekeert ende gestalt hebben, dair inne te doen, te navolgen, te doen doen, ende te doen navolgen, t'gene zyne genaden dair inne soude ordineren ende wtspreken, by ene pene van twyntich dusent gouden overlantsche Rynsche gulden, half tot myns genadige heere van Utrecht, ende half totter perthyen behoeff, der voirscreve uytprakes vervolch doende. Twelck gesciet wesende, heeft myn genedige heer van Utrecht op die scelinge ende gebreke geordineert, wtgesproke ende een vry vaste zwoene, eendracht ende vrientscap gemaict,

wair by alle gebreken, overgrepen ende onwille aen beyden t'syden, 't sy van wegen myns heere, ende jonckere van Ysselsteyn, hoerre beyder dieners, onderzaten, hulperen, ofte hulpers hulperen, off van wegen der stad van Utrecht, hoer dienres, ingeseten, hulpers, ofte hulpers hulperen in enigen dingen, mit woirden, mit wercken, geestelike oft werltlyke, oft anders, mit sinister informacie heymelike ofte openbair, in enigerwys enichsins tot desen dage toe gesciet, sullen vergeven, vergeten ende quytgescolden zyn, ende voirtan zullen die dienres, borgers, portiers ende undersaten van beyden syden onder malcanderen verkeren guetlyken ende vruntlyken, als guede vrunde ende nabueren plegen te doene. Ende dese zwoene sall myn heer van Ysselsteyn doen lezen, wittigen ende publiceren in synre liefden steden ende heerlicheyden. Desgelycx sal men die zelve soene bynnen Utrecht publiceren ende ter clocken aff doen roepen, omme alle vrientscap te bet onderhouden te werden op maniere voirscreve.

Voirt en zall nyemant van beyden perthyen tot enigen steden, vleckten, ofte heerlicheyden, die ene den anderen, ofte die ene des anderen borgeren, portieren ofte onderzaten by sinister informacie, ofte anders mit gewalt belasten, ofte mitten rechten becommeren van enige wtheemsche ofte andere schultbrievē, 't sy van knechten, ruteren ofte desgelycx, ofte enighe parthye dair inne gebreyken.

Oick zullen die twee staten voirscreven betalen ende vernuegen mynen heere van Ysselsteyn op hoeren kost, anxt ende arbeyt, bynnen Wyck, tusschen dit ende meye dach naistkomende, ofte bynnen achte dagen dair na ombegrepen, die somma van twe dusent Rynsche gulden current, dair voir hanttastinge ende belofte gedaen hebben mynen heere van Ysselsteyn dat voirscreve gelt te betalen, here Johan van Rynesse van Rynouwen, heer Johan van Zulen van Nyevelt, ritteren, ende Henrick van Ghent, Willemszoen van Ghent, by alsoe indien dit voirscreve gelt niet betaelt en worde opten termyn voirscreve, soe sullen zy van stonden aen incomen tot Ysselsteyn, tot Bueren, ofte tot hove myns heere van Ysselsteyn, ende niet van daene scheyden die voirscreve twe dusent Rynsche gulden current en syn voll ende all betaelt, ofte synen liefden dair aff vernoecht. Voirt sulcke penninge als myne here van Ysselsteyn boven die 11^m Rynsche gulden voirscreven, die men toe meye betalen sal, ende vier dusent acht hondert ses ende t'negentich Rynsche gulden current, die zyne liefden van den vyff goidshusen t'Utrecht opgebuert ende ontfangen hebben, toecomen sellen, te wetene, elf dusent hondert ende vier Rynsche gulden current, sullen die twee staten voirscreven myne heere van Ysselsteyn op t'sant Remigius dach naistkomende, oft bynnen acht dair nae ombegrepen, op hoeren cost, anxt ende arbeyt betalen ter plaitzen voirscreven, dairtoe onderpande voir staen sullen die twee dusent Rynsche gulden voirscreven, ende nochtans myns here van Ysselsteyn scholtbrievē in weerden bliven, indien die betalinge niet en gesciede, soe verre den scholtbrievē die twee staten voirscreven aentref. Des soe sal myn heer van Ysselsteyn van desen lesten penningen corten sulcke pachten ende renthen, als syne liefde van der borgeren van Utrecht gueden zedert der zwoene opgebuert mach hebben, dat bewyslyken is.

Voert van allen ongebuerten verschenen pachten ende renten, toebehoerende den borgeren ofte onderzaten van Utrecht, die myn heer van Ysselsteyn niet gebuert en heeft, dair sal men hem guet onvertogen recht op laten gescien, gelyck anderen ondersaten myns here van Ysselsteyns. Ende alle scaden aen beyden zyden, zynder der soene gesciet, zal die ene tegens den anderen quyt gescolden wesen.

Aengande die sake van den ballingen, heeft myn genedige heer van Utrecht der ballingen aansprake ende der gedeputierden van Utrecht antwoirt dair op gehoirt, ende zynre genaden meininge den gedeputierden voirscreven dair op te kennen gegeven, die dat angeno-

men hebben hoeren vrienden, ende dair dat behoirt, aen te brengen, ende mynen genedige heer van Utrecht dair van ene antwoirt te laten weten, die welcke synen genaden gekomen wesende, willen syne genaden sich dan dair op wyselycken beraden, ende dair inne ordineren, alsoe dien gebuerlyke wesen zal. Alle dinc sonder argelist.

Ende gevielt enige duysternisse, schelinge ofte twist wt desen wtsprake verresen, sullen altyt staen tot claringe myns genedige here van Utrecht.

Hier waeren over ende aen, doe myn genedige heer van Utrecht dese wtsprake dede, die hoichgeboere furst, heer Christoffel, geboere marckgreve van Baden, ende die wailgeboere, eerbaeren, edelen ende wysen Everwyn, greve tot Benthem ende van Stenfoirde, meyster Ludolph van den Veen, doemdecken t'Utrecht, joncker Loedewyck van Montfoirde, here Johan Moedersbach, overste archidiaken ende doemheer tot Trier, Henrick van Boeyneburg, genant van Hoensteyn, hovemeyster etc., meyster Evert van Dusse, meyster Wolter van Wesenbeke, alle raide ende dienres myns genedigen here van Utrecht, ende meer anderen.

Actum Duersteden, op ten XVII. dach in martio, anno XIII^c. XXVIII. Aldus onderteyckent: H. Hundebeke.

ACCORT TUSSCHEN UTRECHT ENDE AMERSFOERT

VAN MORGENGELT TE DEYLEN.

18 Jan., 1499.

Wy borgemeysteren, scepenen, rade ende gemeen oudermans van den ouden ende van den nyen raide der stadt van Utrecht, ende wy burgermeysteren, scepenen ende raide, out ende nye der stat van Amersfoort, doen kont allen luden: Alsoe by onsen genedigen heer, der vyff goitzhusen, der ritterscap ende stadt van Utrecht, ende wtsettinge gedaen is op die gemeen mergentalen, om dairmede te betalen die heer van Ysselsteyn, die somme van achtien dusent currente Rynsche gulden, ende wy by deser wtsettinge niet gevordert en moegen werden om ons wt al sulcken sculden, lasten ende kommer, als dair wy ende onse steden voirnoemt ingecomen waeren, ende zyn uyt te komen ende te vervallen, soe syn wy samentlyck overgecomen, ende mit malcanderen vruntlyck overdragen, soe wanneer men in toecomende tyden by onsen genedigen heren ende die gemeen staten enige wtsettinge doen zal, omme ons samentlicke, ofte yemant van ons beyden wt onse lasten ende schulden te helpen, het sy mergengelt, ploichgelt, huysgelt, oft andere ongelden, hoe die in enige andere manieren in der eerster wtsettinge gescien mochten, oft benoemt mochten wesen, dat wy alsdan van zulcken wtgesetten gelden van der eerster toecomender wtsettinge ons t'samentlyck oft een ygelick van ons besunder beliest oft wtgeset mocht werden, deylen, boeren ende parten zellen, soe dat wy van der stadt van Utrecht die tweedeel, ende wy stadt van Amersfoort dat derdendeel dair off hebben ende boeren zellen sonder innevallen, duerende ter tyt toe ende soe lange wy steden voirnoemt wt die laste ende schulden, wy in syn, gekomen waeren. Ende voirt van sulcken penningen, als van dese laiste wtsettinge, te weten van den huysgelt, wt dat gemeen overgelopen zyn ende boven die achtien dusent gulden voirnoemt van dit tegenwoerdige morgengelt overlopen zellen, tot onsen sculden te vervallen, deylen, boeren ende parten sellen, soe dat wy van der stadt van Utrecht oick die tweedeel dair off, ende wy van der stadt van Amersfoort dat derdendeel dair of hebben ende boeren zellen, soe veel als ons samentlicke, oft yemant van ons bysonder van onsen genedigen heeren den staten van den landen beliest zal werden, zonder enich

innevallen. Ende hebben dairomme ons verbonden tot beyden zyden, verbynden ende be-
loeven by gebreke der betalinge van't boeren ende 't ontfangen, die pairtinge ende deylinge
tot elx zyn deel, dat wy elck tot des anders vermaninge die hant daer aen houden zullen, om
totter betalinge ende boeringe te moegen komen, ende hebben wederom dairomme wy stadt
van Amersfoirdt belieft ende overgegeven, believen ende overgegeven tot deser tyt, dat alle
onse burgeren goeden, geleden (!) over all in onse genedigen heren lant buten onser stadt vry-
heyte, overmits informacie ende begheerte ons genedichz heren van Utrecht, ende die stadt
van Utrecht, mede gelden ende betalen zullen die selve wtsettinge nu gedaen is, beheltelick
anders doch ons ende onser steden voirnoemt, ende elcx bysonder haeren rechten, vryhey-
den, privilegien ende olde heercomen, boven dit voirscreven in weerden te bliven, sonder
argelist. Des t'oirkonde hebben wy burgemeysteren, scepenen, raide ende oudermannen van
der stadt van Utrecht, ende wy burgermeysteren, scepenen ende raidt der stadt van Amers-
foirdt, onser stede segelen hier aen doen hangen, ende hebben des niet te myn t'samentlycke
oitmoezelich gebeden onsen genedigen heer van Utrecht desen brieff ende dat inhoud van
dien, te willen believen, te confirmeren ende te doen vestigen met zynre genaden segele
ende transfixbrieve.

Gegeven int jair ons heren dusent vier hondert negen ende t'negentich, opten achtenden
dach in januario.

DIE STAT GHENT AEN UTRECHT VAN EEN JAIRMARCT,

1 *sporeke*, 1499.

Allen den ghenen, die dese praesente letteren sullen sien ofte horen lesen, ende specialyck,
erbare, wyse ende zeer voorsienige heren, burgermeysters, scepenen ende raedt van der
stede van Utrecht, wy scepenen ende raidt der stat van Ghent, salut, minne ende vrentschap.
Lieuwe, bysondere ende geminde vrienden, wy hebben vercregen by onsen harde geduch-
te here ende prince, den ertshertoghe van Oostenryck, van Bourgoengen, etc., grave van
Vlaenderen etc., zekere opene letteren van octroye, gegeven in synre stede van Bruessele
binnen der maent van december int jaer duyst vier hondert seven en t'neghentich, by den
welcken hy gegeven heeft ende geeft, goet, vast ende seker geleyde allen coipluden ende anderen
goeden mannen, die komen sullen t'onser jairmerct, de welcke ingaen zal 's donredacchs den
26. in maerte ende endende 's donredacchs den 9. van aprille, beide eerstcomende ende in-
chlys, t'welcke zyn volle vierthien dagen, durende dewelcke vierthien dagen voersz. de voersz.
onse harde geduchte heere, den voersz. coipluden ende alle ander, die ter voersz. onser
vryer jairmarct comen sullen, mitsgaders hoeren goeden ende comenscappen, by synen
openen letteren niet verboden zynde, die elck sal moghen inbrengen ende wechvoeren met
sulken scepen ende wagenen, alst hemlieden gelieven zal, varende, kerende, te water en-
de te lande, ghenomen heeft in syne protectie ende sauvegarde speciale, nytgedaen die via-
den, ballingen ende fugitiven van onsen voornoemden geduchten here, ofte ander, die je-
gen hem geobligeert staen, in lichame, goede ofte in haren properen persoen; ende oick
die sculden, die gemaect ofte gecontracteert zullen werden in deselve onse vrye jairmerct,
al naer 't verelaers van den voersz. lettre van octroye, dair of breeder ghewagende, die
wy t'onswaert hebben; biddende ende versockende mids dien, dat u gelieve 'tvoersz. saul-
conduite ende vrye jairmerct te doen publiceren ter plaitsen gecostumeert te dien ende, dat
dair of elck geadverteert zy, ende vry t'onser voersz. maerct comen mogen, mids betalende die

rechten ende assyzen, nu loop hebbende. Gegeven onder den segel van saken der voirsz. stede van Ghent, den eersten dach van sporcke in 't jair XIV^c. negen ende tnegentich. Aldus onderteykent, Uten hove.

—

ORDINANTIE OPTE WAECK,
woensdach na Simon ende Juda, 1499.

In den yersten zel men die toernen beleggen van der gilden wegen, als men een wyl tyts gedaen heeft, ende die stat zal beleggen zulke huyskens, als zy tot hier toe gedaen heeft.

Item, men sal hebben zes omryders, te weten, vier, die altyt omryden zellen, ende die twee zellen rusten; ende in den plompentoern zellen liggen drie ryders, ende aen tollesteghe poerte drie; ende die zellen wesen te zeven uren aen de mueren des avonts, ende bliven ende ryden des morgens tot zeven uren, by 't verboeren van heur nachtloen.

Item, soe zellen die toornliggers wesen op die toernen 'savonts te zeven uren ende bliven tot zeven uren des morgens, opt verboeren van hoer nachtloen.

Item, soe zel sitten in elken poert één van den rade, ende zel die bewaren by de poertiers.

Item, soe zellen die poertiers die ameyden op ende toedoen, ende soe dick als men die niet toe en vonde, zel men hem bekoeren van hoer dachgelt aen den cameraer ende opt verboeren van hoer dienst.

Item, in die scepenkamer zellen waken bliven, die daer geordineert syn.

Item, die buten omnegangers zellen wesen, als zy tot hiertoe geweest zyn. Ende of hierin gebrek geviel, daerof zellen keurmeysters wezen allen, die van den rade zyn, ende alle diennes, hoech ende lege.

Item, men zel enen man hebben, om die banclock des nachts te bewaeren en die te slaen oft moet waer.

STUKKEN

LOOPENDE OVER HET JAAR 1511.

DER

UTRECHTSCH E GESCHIEDENIS.

VERBANTBRIEF VAN RENTEN VAN WEGEN DEN DRYEN STATEN 'SLANTS
VAN UTRECHT, VERCOFT WITEN HYNDERDAM IN DER OERLOGHE
TEGENS DEN HERE VAN YSELSTEYN,
14 febr., 1511.

Wy prelaten, dekenen ende capittelen der vyff goedshuysen van Utrecht, wy gemeyn ritterscap des Nederstichts, ende wy borgermeysteren, scepenen ende raide, mit consent der gemeenre gilden van Utrecht, als drie staten des gestichts aen dese zyde der Yselen, doen kondt allen luyden, ende bekennen mit desen onsen brieve, dat wy by overcomen, wille ende consente des capittels generaell der drien staten voirscreve, dair op verscreven, ende mit ryphen raide den elften dach februarii deses tegenwoerdigen jaers gehouden, ende der voirscreve gemeenre gilden van Utrecht overleyt hebben, den ongeboerlicken, oneerlicken handel ende overvall, die heer Floris van Egmont nu op die stadt ende dit Nedersticht van Utrecht onbewaerder eruen (?) mit roeff, brant, vangen ende spannen tegens God, eer, recht ende reden gedaen ende doen doen heeft, te wederstaen ende te bescudden welvaeren ende bescermenisse van ons ende den gesticht van Utrecht ende der ondersaten, dairom wy groete menichfoldige costen gedaen hebben ende noch doen sellen moeten, dairom wy vercoft hebben duysent goede gouden hertoech Philips gulden van Oestenryck van volre gewichte, ofte ander goet paeyement hoer werden daer voir, des jaers erflicke losrenten, den penninck zestien, na wtwysinge ende vermoegen der zegele ende brieve, die wy diversche personen binnen Utrecht, die de renten van ons gecoft, daer off gegeven hebben; Soe ist, dat wy drie staten voirgenoemt daeromme onderlinge, ende d'een den anderen geloeft hebben ende geloven, d'een aen des anders hant, voir ons ende onsen nacomelingen, mits desen onsen brieve, dat wy die duysent Philips gulden 'sjaers erflicke losrenten jaerlicx betalen zellen ende doen betalen den genen, die de renten van ons gecoft, ende onse zegele ende brieve dair van hebben, wten Hynderdam, ende wt der wtsettinge, die wy beloven, ende willen, en-

de zellen daerom jaarlicx genoeghsam ter goeder tyt doen ende vervorderen, boven die wtsettinge van der ouder gewoenten, alsoe dat elck tot synre jaarlicxer rente volcomender betalinge comen sel moegen. Ende geloven oeck mede, dat wy tot geenre toecomender tyt enigerhande gemeyn wtsettinge oft scatingen, hoe men die noemen mach, believen, consentieren noch toelaten en sellen, then sy dat men mitter alre yerster penninge, van sulcke wtsettinge comende, wederom die voorgenomde duysent Philips gulden 'sjaers, alsoe opten Hynderdam by ons vercoft, vryen, lossen ende officopen, mitsgaders alle renten tot dier tyt toe jaarlicx dair aff verlopen ende verschenen, mede betalen, ende samentlick wtcrechten sel, sonder enich innevallen oft langer vertreck: ende dat sulke gemeen wtsettinge andersins een van ons staten, ende yegelick persoen, die elagede hem niet voldaan en ware, beletten soude moegen, soe wy samentlicke ende elcx voer all voer dese renten gezegelt ende geloeft hebben. Voirt hebben wy een anderen t'samentlicken geloeft, ende geloven als boven, dat wy jaarlicx enen cameraer van den Hynderdam kiezen ende setten sellen na der gewoenten van outs gehouden, ende hem sonderlinge beveel jaarlicx by onsen speciale commissie, ende by zegele ende brieve doen, boven 'tgeen hy van gewenlicker manieren plach wt te rechten, mede sulke wtsettinge, als wy jaarlicx doen zellen tot desen renten te betalen, te boeren, ende dairvan die renten voirscreven te betalen. Ende die cameraer zel daer op jaarlicx by zynder commissie zynen eedt doen, geen gelt van elcker jaarlicxse wtsettinge weerloes te werden enichsins, ten zy die voorgenomde duysent Philips gulden jaarlicx, soe lange sy nyet gelost en sellen wesen, ter goeder tyt yerst betaelt zellen wesen, elcx na ludens zegell ende brieff van ons daer op gegeven, ende des zellen wy ten yersten elcx jaers een wtsettinge opten gemenen mergentalen onder den Hynderdam gelegen, alsoe ter goeder tyt doen, dat die cameraer die oncosten van den Hynderdam van outs ende oeck dese duysent Philips gulden 'sjaers voirscreve voll ende all dair mede well betalen zel moegen, ende den selfden cameraer zellen wy oeck jaarlicx beloven in zynre commissie scaddloes te houden. Ende en zel nyemant zyn Hyndersdams gelt, by ons wtgeset van syn landen ofte mergentalen, op zynen renten in moegen houden, mer jaarlicx in tyts den cameraer betalen sonder yemants van ons des te verlaten, off des vry te wesen in enigerwys; dan moegen die gene, die mergentalen hebben, sich wel ter goeder tyt vuegen by den cameraer, ende mit hem rekenen, afslaen, betalen, off vorder ontfangen, na gelech hoerer sculden ende renten. Voirt willen wy ende geven over, dat die cameraer van den Hynderdam ytlicken van ons ende onsen pachteren, die syn wtgesette Hyndersdams gelt nyet in tyts en betaelden, zellen binnen der stadt van Utrecht, oft dair buyten in allen gerechten, daer hy kan ende mach, mitten alrenreesten rechten, geestlicke ofte weerlicke, moegen arresteren ende doen houden ende besetten mit lyff ende goet, ter tyt sulke wtgesette gelt hem voll ende all betaelt waer. Ende sullen wy voert den selven onsen cameraer van den Hynderdam in der tyt wesende, daertoe houden, ende mit recht des doen vermoegen, hy ytlicken zyn jaarlicxse renten volcomelicke zel betalen. Alle dinck zonder argelist. Des t'ouirkonde soe hebben wy prelaten, dekenen ende capittelen der vyff goedshuysen, als then Dom, Oudemunster, sunte Peter, sunt Jan, ende sunte Marien, onser capittelen zegelen; Ende wy Johan, heer van Montfoirde, van Naeldwyck, van Purmereynde, van de Lynscoten etc., Johan van Reness van Rynouwen, ende Johan van Zuylen van Nyevelt, ridderen, over ons selven ende van wegen der gemeenre ritterscap, onse zegelen; Ende wy borgemeesteren, scepenen ende rhade der stadt van Utrecht voirscreve onser stadt groete zegell aen desen hrieff doen hangen.

Gegeven int jaer ons Heren duysent vyffhondert ende elff op ten vierthienden dach in februario.

LEEST OFTE FORME, DAERNA DIE DRIE STATEN DES NEDERSTICHTS

LOSRENTEN VERCOFT HEBBEN, TOTTER SOMMEN TOE VAN DUYSENT

PHILIPS GULDEN S'JAERS WTEN HYNDERDAM,

sunt Peters avont ad cathedr., 1511.

Wy prelaten ende capittelen der vyff goedshuysen van Utrecht, wy gemeyn ritterscups des Nederstichts, ende wy burgermeesteren, scepenen, raide ende gemeyne oudermanne van den ouden raide ende van den nyen, hy consent der gemeenre gilden der stadt van Utrecht, als drie staten des gestichts aen dese zyde der Yselen, doen kondt ende bekennen mits desen onsen brieve, dat wy by overcomen, wille, consente ende conclusie van den capittel generael der drier staten voirscreven, dair op verscreven, ende gehouden opten elften dach februarii desen tegenwoirdigen jaers, om noctorber ende saicken, beneden in desen onsen brieff beruert, well ende doechtlick vercoft hebben ende vercopen mits desen onsen brieve A. ende zynen erfnamen ofte nacomelingen om een zeker somme van penningen, die hy ons voll ende all betaelt heeft, den lesten penninck mitten yersten, ende wy voort tot noctorber ende profyt van ons ende des gemeynen lants, gekceert hebben die somme van X off XX goede gouden hertoech Philips gulden van Oestenryck, voer datum s'briefs gemunt, van goeder gewichte, oft ander goet pacyment hoer weerden daer voir in elker tyt der betalinge, daermen sulke goede gouden hertoech Philips gulden van Oestenrycke om copen sel moegen jaerlicxe erflicke losrenten, welke jaerlicxe renten voirscreven wy geloest hebben ende geloven samentlick ende elck een voer all jaerlicx te betalen den voirscreven A, zynen erfnamen oft nacomelingen, gebrake zyns, bynnen die stadt van Utrecht, telken jaer op sunte Peters dach ad catedram, waer off sunte Peters dach ad catedram anno twaleff naestcomende die yerste dach van betalinge wesen sall, ende alsoe voort jaerlicx van jaer te jaer, die hem onse cameraer van den Hynderdam jaerlicx van onser wegen ende in onser naem betalen ende wtreycken sall op ten termyn voirscreve, ende all wt saicken ende na 't inhoud onser staten overcomen ende geloften, zegele ende brieve, onderlinge daer off by ons gedaen ende gemaect, soe hy by synen eede gheen gelt van der jaerlixer wtsettinge weerloes werden sel. dese ende andere renten, aldus opten Hynderdam staende, yerst jaerlicx well by hem voll ende all betaelt wesen sellen. Oeck ter tyt alsoe lange die voirscreve X of XX Philips gulden 'sjaers erflicke renten by ons nyet afgelost en sellen wesen. Ende 't syn vorwarden, dat wy, oft onse nacomelingen dese X off XX Philips guldens 'sjaers erflicke renten aldus well ende doechtlick by onsen cameraer voirscreve doen betalen sellen ende daerom genoechsam wtsettinge doen, oft die rente selfs, als ons eygen scult betalen binnen Utrecht. Oick syn't vorwarden, dat wy dese X off XX Philips gulden teffens sellen moegen lossen ende offquiten, wanneer dattet ons oft onsen nacomelingen believen sall, mit eens te betalen voer elcken penning erfrenten zestien dergelycke penningen mitten onbetaelden renten. Ende waert dat desen brieff by brande ofte ander ongeval, bedorven, gestolen, gescoert, oft anderssins verroekeloest worde, ende A, oft die gene, die cause tot desen brieff ende renten voirgenoemt van hem, oft den synen hadde, oirconde by eede, dattet alsoe gesciet waer, soe geloven wy hem enen nyen brieff te doen maken ende te bezegelen van gelycken inhoud. Alle dinck sonder argelist. Ende des t'oirconde, hebben wy prelaten ende capittelen der vyff goedshuysen van Utrecht, voir ons ende onsen kercken, onser capittelen zegelen; ende wy Johan, heer tot Montfoirt, tot Purmerynde, etc. (*uti supra*). Gegeven int jair ons Heeren duysent vyff hondert ende elf, op sunte Peters avont ad cathedram.

VERBANTBRIEFF VAN DEN MEELZYS, GEMAACT BY DEN
DRIEN STATEN, 11 *mey*, 1511.

Wy prelaten, dekenen ende capittelen der vyff goedshuysen van Utrecht, wy gemeen ritterschap des Nederstichts, ende wy burgermeesteren, scepenen ende rade out ende nye, by consent ende belieste der gemeenre gilden der stadt van Utrecht, als drie staten des gestichts van Utrecht aen dese zyde der Yselen, doen kondt ende bekennen voer ons ende onsen nacomelingen, dat soe wy om kenlicken noetsaicken der stadt ende gemeynen lande ende gestichte deser zyde der Yselen beruerende, als nu verresen zyn, om den onverschulden, onerlicken, onverwairten handell heeren Floris van Egmont etc., hy op desen Nedersticht bewesen heeft, tot beschermenisse des lants merckelicken sommen van penningen versegelen hebben moeten, ende t'samentlicke wederom malcanderen beloeft hebben die tot zynen tyden, luydens onsen verbantbrieven dairvan gemaict, off te vryen ende te quiten. Ende soe dan noch van noede wesen sell meer penningen ter merckelicker sommen op te brengen tot beschermenisse voirscreve, ende om wt desen lasten te comen, zyn wy prelaten, dekenen ende capittelen der vyff goedshuysen van Utrecht voirscreven, om beden wille van de gemene ritterschap ende der stadt ende gemeynen gilden van Utrecht, ende wy gemeyn ritterschap des Nederstichts, ende wy stadt van Utrecht voirscreve, mit malcanderen overcomen ende gesloten enen meelexcyss te setten, als op elke mudde meels hertkoerens, als rogge ende weyte, vyff cromstert, die alle geestlicke ende weerlike personen samentlicke geven ende betalen sellen bynnen Utrecht ende der vryheyt van Utrecht.

Welke meelexcyss nu van stonden aen beginnen ende gedueren sel ter tyt toe, die tyt omme gecomen zell wesen van der officopinge der renten, die opten twee stuver gelt van den hier dus lange gegeven zyn ende gegeven werden, ende nyet langer, om daerop te moegen dragen soe lange losrenten ter sommen toe van vier duysent Rynsche gulden Hollants gelts, die wy van noets wegen sellen moeten vercopen, om rede penningen te vercrygen, die nu van noede zyn. Ende zyn dairomme oeck mede voirt overcomen eendrachtelicke ende gesloten, dat alst twee stuivergelt off gaen zell, zall die voirscreve meel excyss weder off wesen, ende dat twee stuyvergelt sel van dan beginnen wederom continueert wesen ende bliuen. Daertoe ende inne dan alle voertaen, geestelick ende weerlick, ende van allen bynnen vrouwen ende wthemschen bieren in gelden ende betalen sellen, sonder des yemants te verdragen, daer dan voirt die voirscreve vier duysent Rynsche gulden Hollants losrenten op staen ende van betaelt zellen werden, alsoe lange ende ter tyt toe die losrenten ter sommen voirscreven, die wy versegelen zellen, ende oeck hier bevorens op ten Hynderdam ende op ten wyn excyss versegelt zyn, by sulker gemeyn wtsettinge ende scatinge opt gemeen lant, als wy dair off doende zellen werden, in der bester ende geveuchlichster ende onquetslichster manieren; beheltelyck dat burgeren ende ingesetenen bynnen Utrecht, dies vermogende, die geen erf, huys, noch goet buyten en hebben, dair na advenant mede toe sellen gelden na ordinancie, als wy des alsdan overcomen werden. T'welck voirscreve wy aldus eendrachtliken gesloten zyn ende malcanderen geloeft hebben, ende geloven volcomelicken the voltrecken, sonder wedeseggen.

Voirt syn wy eendrachtliken overcomen ende gesloten, dat men't voirscreve meel gelt yerst totter tyt voirscreve, ende dair na dat twee stuiver gelt voirscreve, als dat weder aengaen sel, all gercet betalen sel, ende in eenre kiste in der kercke ten Dom brengen, om dair mede te betalen die voirscreve renten, die dair op vercoft zellen moeten werden, ter sommen toe voirscreven. Tot welken meelexcyss ende tot welken twee stuyvergelt the ontfangen, ende

voirt, als voirscreve, die renten mede te betalen, wy jaerlicx twee goede personen, enen geestlicke ende enen weerlicke, kiezen ende setten sellen, die sulcx op een zeker loen ende by hoeren eedt aennemem ende ontfangen ende wtgeven, ende elcx jaers ons rekeninge ende bewyss dair van overleveren ende doen sellen. Ende geloven mits desen d'een den anderen ons van den gelden der excysen voirscreven voerder, dan voirscreven is, nyet te onderwynden, dan die altyt te laten gaen by de jaerlicxe ontfangers, daertoe gedeputeert zellen werden, ten eynde der betalinge, daer zy toe geordineert zyn. Ende willen by overcomen, als voirscreven is, dat dese meelexcys, ende dair na deses twee stuiversgelts nyemant verdragen zel wesen, na der manieren voirscreven. Ende soe wy dan op deser maten ende manieren overcomen zyn, ende vermits desen onsen brieve overcomen ende sluyten, die voirscreve losrenten ter somme van vier duysent Rynsche gulden Hollants samentlicke te vercopen, ende die geloven te verzegelen zellen samentlicken ende elcx voir all bysonder te dragen ende te betalen. Ende dair voir wy vyff goedshuysen mit ons anderen staten voirscreven, nu na gestalt des tyts, van noetswegen tot bescermenisse 'slants, onser vyff goedshuysen goeden, ende wy andere staten, mede onse ende ytlicke onse liven ende onse goeden, soe wair die gelegen zyn, verbynden sellen moeten, om die copers die renten voirscreven hem dair aen te moegen verhalen mitten alre gereetsten rechte, geestelicke oft weerlicke, off hem misbetalinge geworden in hoeren renten voirscreven; soe geloven wy dric staten voirscreven samentlick, ende elck bysonder, d'een aen des anders hant, voer ons ende voer onsen nacomelingen, oft saicke waer, dat enich van ons van den drie staten voirscreve hoer lyff ofte goet, vermits misbetalinge belast worde tot eniger tyt, alsoe dat wy d'een den anderen daer off vryen, quiten ende op onsen cost scadeloes daer off houden sellen, soe dat onser alre lyff ende goet daer off ontlast sellen wesen ende moegen bliven, sonder enich wederseggen. Ende waert saecke, dat dese voirscreve excys ter betalinge als voirscreve is, tot eniger tyt nyet en verstreckte off genoech en waer, dat wy dan tot vermeerderinge van dien, altyt, dies van moet wesende, believeen ende consenteren sellen, alsoe dat dese renten ende ander onkosten daermede ten vollen betaelt sellen moegen werden. Voirt syn wy overcomen ende geloven onderlinge malcanderen dese renten tot zynen tyden, als voirscreven is, by consent van ons off t'meestedeel van ons op sulker wtsettinge, als voergeruert ende verclaert is, weder so t'samentlicke off te helpen copen, vryen ende quiten, ende daer inne ons nyet te suecken te maken, mer onse hant daer an te halden, ende ons dair inne goetwillich te laten vynden, als dat alsus the gescien geconsenteert is. Ende geven over, dat sulcx alsoe overcomen is, voertgang hebben sel sonder enich wederseggen, ende dattet nyemant van ons staten sel moegen beletten noch behynderen, by enigen wegen oft middelen, rechten, privilegien, defensien, exceptien, oft enigen nye vonden, dair mede wy oft yemant van ons hier tegens ons oft hem souden moegen behelpen in enigerwys. Alle dinck sonder argelist. Ende omdat wy willen, dat alle dese dingen vast ende onverbrecklick gehouden worden, soe hebben wy prelaten, dekenen ende capittelen der vyff goedshuysen van Utrecht, onsen, ende wy Johan, heer van Montfoirt, van Purmereynde, van Naeldwyck etc., Johan van Reness van Rynouwen, ende Johan van Zuylen van Nyevelt, ritteren, van der gemeynre ritterscap wegen, onsen, ende wy borgermeesteren, scepenen ende raidt der stadt van Utrecht voirscreve, onser stadt grote zegelen, aen desen onsen opene brieff doen hangen. Gegeven t'Utrecht, in den jaer ons Heeren duysent vyff hondert ende elff, op ten achtentwyntichsten dach in meye.

VAN GOITS GNADEN, FREDERICK, BYSSCOP TUTRECHT,

GEBOREN MARCKGREVE VAN BADEN,

8 *jul.*, 1511.

Eerbare lieve vrunde, uwe schryffte, vermeldende, dat v ther waerheyt bygekomen ende t'kennen gegeven sy in unser raidt camer versproken ende overkomen te wesen, enen anslach tegens vnse stadt, aldair omme die, oft den werdt inne the nemen, ende den selven werdt myt sommigen huysen dair inne the bolwercken, omme v the benauwen, een twydracht oft uploep in vnser voorsz. stadt the maken ende so inne te crighen, twelck v zer vervrempt ende syn solde tot destruetie, schade ende achterdeel vnser stadt ende staten, des ghy also nycht verdient en hedden, oick wth vnser mennicherley voerschryfften noch uwer gedeputierden by vns geweest montlicken botscappen, die all anders in vruntlicheyt luyden ende nochtans naederhant anders vernomen hebben, nycht kunnen verstaen etc., hebben wy myt wideren uwes briefs innehalt ghenochsam verstanden, voegen v dairup the weten, dat v sulcx nycht als ene waerheyt, meer als een vnwaerheyt ende als een valsche gedichte logen angebracht is, ende de selven v sulcx t'kennen gegeven hebben, wie die oick syndt, dencen, dichten ende versieren sulcx boeslicken, valslicken, also vertwivelde boeswichter, vngetwivelt tot sulcken meyninge, omme vns tegens vnse vrome borgheren ende ondersaten the verachwilligen ende tho vermaken ende hoere feyten daer mede tho verblomen ende unse ere tho krencken, t'welck uns nycht behoren wil unverantwert the laten; dus angemerckt, dat in desen tyden wth sulcken logenspreyden voirderen quaet verrisen mochte, so begere wy des van u enige stenders, up dat ghy ons nycht oirsake gheven the vermoeden ende t'seggen, sulcx by u selvest versiert ende gedicht t'hebben; dat dan vrommen ondersaten tegens hoeren lantfurste zer umglynlick syn solde, als oick aldair bynnen unser stadt tot meer tyden der gelicke logene ende uneerlicke woerde over ons gespreyt, ende andere onbehoerlicke handelinghe tegens vns bedreven, de wes her to ungestraffet gebleven syndt, des wy billicken gheyn guet benogen dragen kunnen. Wairomme, indien ghy der valscher logeners enigen in uwer gewalt hebben, de also straffen wilt alst behoert, up dat wy mercken moegen v t'selve leyte the wesen. Ende so ghy dan merckett, dat sulcx voirnemen syn solde, omme twydracht ende uploep in unser stadt the maken ende tot destructie van unser stadt ende staten, sulcx werdt vns oick nycht myn overlogen, want wy van der yerster uren unser inkompten in unsen gesticht altyt gheneygt ghewest, ende des kost, moynisse ende arbeyt nycht gespaert hebben, omme v ende alle andere unse ondersaten in enicheyt, ruste ende vrede the underhouden ende tho beschermen na allen vryen vermogen, also wy oick dit verloop, dair inne ghy thans sydt, van der yerster uren gherne verhot ende undervangen gesien hedden, also oick ghesciet weer, indien men unses raets hedde willen volgen; meer oft enige van v tot twydracht, uploep, destructie ende verderfflicken schaden unser, unser vrommer borgheren ende ondersaten gearbeyt hebben ende noch dagelix arbeyden, moegen ghy selvest overleggen, ende de ghene, den sulcx leder dagelix voirkompt, weten. Voirders so ghy voren v anders dan ghy naederhandt voirnemen hebben, by unsen menningerley schryfften ende uwen gedeputierden geschreven ende ontboden t'hebben etc. daer aen ghy unse ere oick nycht weynich smelen ende crencken; doich wy hebben uns wes her tho, als enen frommen, lovelicken fursten toebehoert, der maten gehalden, dat altyt unse schryffte, woerde ende wercke over een drogen. Oick v noch yemant anders yet te doen schryven ofte seggen der contrarien wy gedaen hebben, noch oick vns tegens v, wie waill, dyckwyls anders ver-

dient, en anders dan een mildiger furste bewesen, meer oft dergelicken an uns, als uwen lantfurste, gedaen ende gehalden is, machmen alle saeken wail overgelacht mercken; t'welck wy doich omme beterswille, ende unse landen ende undersaten in ruste ende vrede te underhouden laten deynen hebben, als wy noich de selven voir voirderen verderfflicke schade, verdriet ende destructie, van guede herten gherne doen solden. Ende so dan ghesteren avont spade uns schryffte gekomen syndt van den doerluchtigen, hoichgeboirnen furstynnen, unser vruntlicker liever vrouwen ende nichten, vrouw Margarete, ertshertogynnen van Oistenrick, etc., int sluyten tot vreden lopende; En hebben wy u sulcx nycht willen verswigen ende schycken v daer aff de copyen, hierynne besloten, omme v daerop the beraeden ende ons des uwe meyninge ende guetduncken wederomme schryfflicke t'kennen the gheven. Got sy met u.

Gegeven in unsen sloiten Duersteden, den VIIIe dach in julio, XVe. undecimo.

Den erbaren, unsen lieven vrienden, praclaten ende capittulen unser vyff goedshuysen, ridderschap byunen unser stadt Utrecht wesende, borgemeysteren, scepenen ende raidt unser stadt Utrecht.

LAETSTE ZOENE TUSSCHEN DEN BOURGOENSCHEN, DEN GREVE VAN BUEREN,
MITTEN JONGEN HEER VAN YSELSTEYN, ENDE ONSEN GENEDIGEN HEER
VAN UTRECHT ENDE GESTICHT VAN UTRECHT,
augusto, 1511.

Maximiliaen, by der gracie Goets gekoeren keyser, altyt vermeerder 's ryks, coninck van Germanien, van Hongrien, van Dalmacien, van Croacien, etc. Ende Karell, by der selver gracie eertshertoge van Oestenryck, prince van Spaengen, van beyden Sicillien, van Jherusalem, etc., hertoge van Bourgonien, van Lothingen, van Brabant, van Steyr, van Karinthien, van Crain, van Limborch, van Luxemborch, ende van Gelre, grave van Vlaenderen, van Habsborch, van Tyroll, van Artoes, van Bourgonien ende van Henegouwe, paltgrave van Elsaten, prince van Zwaven, marckgrave van Burgauw, ende des Heylichs Ryck, van Hollant, van Zeelant, van Phirt, van Kiburch ende van Zutphen grave, heere van Vrieslant, van der Windismerck, van Portenauw, van Salms ende van Mechelen; doen te weten allen luyden, jegenwoerdich ende toecomende; alsoe om off te legen ende te nyet te doen alsulke geschillen ende differenten, die onlanex opgestaen ende geresen syn geweest tusschen die eerweerdige vader in Gode, hoichgeboere forst, onse lieve ende getrouwe neve, heer Frederick, marckgrave van Baden, bisscop t'Utrecht, ende die van den staten, stede ende Nedersticht van Utrecht ter cender zyde, ende onsen lieven ende getrouwe neve, die grave van Bueren, ende heer Floris van Egmont, jonge heer tot Ysselsteyn, zyn zoene, ter ander. Ter saicken van welcken differenten grote bloedstoringe, vele gewalts, forscen ende ander quaet gesciet zyn ende gescieden souden moegen, nyet willene in huer landen ende gebieden, mer oeck in onselande van Hollant, ende anderen daeromtrent gelegen, vele diversche communicatien, handelingen ende dachfaerden gehouden zyn geweest, ter cenre ende ter ander zyden, soe dat by middele ende tusschensprekene van enige goeden notabell mannen zeker tractaet ende appointement geraemt ende gesloten is geweest op die punten, articulen ende conditien hier na volgende:

In den yersten, dat om enen geduerigen paeys te hebben tusschen ons, onsen landen ende ondersaten, ende den voirscreven bisscop, staten, stede ende Nedersticht van Utrecht, sullen die selve van Utrecht geloven ende gehouden wesen, gheen tractaet off aliancie te maken off aen te gane mit enige onsen vyanden ende quitwilligers, die wy hebben off namaels souden moegen hebben. Ende off zy enige gemaect hadden, sullen die wederropen ende terstont verthyen. Ende duerende die oerloghe tusschen ons ende dien van Gelre en sullen die voerscreve van Utrecht ende Nedersticht egeensins te baten off te hulpe comen der eender zyde off der ander, het zy van volck, van wapenen, harnasch, attilleric, buscruyt oft andersins, dienende ter oirlogen; noch oeck die victaillieren oft spysen, in eniger manieren. Ende off yemant van hem de contrarie dede, dat sel worden op zyn prikell, ende sall die moegen gevangen ende gecorrigiert worde, als openbaer vyant. Reserverende den selven van Utrecht de henteringe ende communicatie over all de landen van de voirscreve twee perthyen, navolgende den ouden tractaten, gemaect tusschen den voirscreve van Utrecht ende beiden den landen voirscreven, desen tractate nyet contrarierende.

Ende sall dat tractaet, gemaect tusschen wylen hertoge Philips van Bourgonien saliger gedachten, ende den bisscop Roeloff int jair *xiii^c. xxix.*, gehouden worde, ende by dit tractaet vernyewet wesen, blyvende in zyn machte.

Item, sullen die van Utrecht hem voertan altyt dragen tot ons ende onsen landen ende ondersaten, als goede gebueren, ende tot den voirscreve bisscop van Utrecht hoeren heer, als goede ondersaten, gelyck die steden van Overyssell ende andere steden van der voirscreve sticht; dies sall die selve bisscop hem oeck dragen tot synen voirscreven ondersaten, als een goet heer sculdich is van doene, ende hoer lantbrieven, dyckbrieven, ende andere privilegien ende rechten onderhouden.

Item, mits desen sullen wy affdoen off doen affstellen alle arresten ende besettingen, gedaen optie Utrechtsche goeden, off hoer ondersaten, 't sy geestelick off weerlick. Ende off enige gueden opgeboert off opgeheven waren na d'arresten, gedaen in den landen off steden, hen der oirloge nyet onderwyndende, selmen die selve goeden wederom geven, sullen oeck, na dat dit tractaet uytgeroepen sel wesen, terstont alle oirlochsche gevangen, zoe well ter eender als ter ander zyden, van als gelost ende ontslagen worden, ende sell een yegelick van den voirscreven perthyen moegen wederom comen tot zynen goeden, die zy hadden voir de voirscreve oirloge, ende die aenveerden in sulke state, als sy die vynden sullen. Ende men zel geen brantscatinge sedert den *xiiii.* dach van julio lestleden onbetaelt wesende, van geender perthyen moegen eysschen. Ende sullen voirts aff, te nyete ende aboliert wesen alle actien, querelen, injurien, scaiden ende interesten, die wy tot nu toe den voirscreve van Utrecht souden willen oft moegen eysschen. Ende desgelycx sellen wy, ende onse landen ende ondersaten, quyt ende ongehouden zyn van allen actien ende querelen, die de van Utrecht ende Nedersticht mit hoeren ondersaten ons souden moegen eysschen.

Item, sullen van nu voirtan onderhouden werden alle communicatien, hanteringen ende comenscapen van die een syde ende die ander. Oick sullen die cassenairs ende questoorders van den doem van Utrecht loep hebben all naer ouder gewoenten.

Item, sall in desen tractaet begrepen worden die heer van Montfoirt, zyn landen, heerlicheyden ende ondersaten mit dien voirscreve van Utrecht.

Item, sullen wy doen effect hebben ende standt grypen alle gewese vonnissen, hebbende executoriaell gedecerneert tegens den heer van Bueren oft Ysselsteyn, ten versueke van de ingeseten der stadt ende Nedersticht van Utrecht, ende verhueden, dat men by genen feytelicken wegen daer tegens doen sell, het sy by den voirscreven heeren, oft enigen van hueren ondersaten, van wat qualiteyten oft conditien dat die zy.

Item ende aengaende die goeden renten ende incommen, gelegen in den landen ende heerlicheyden van Bueren ende Ysselsteyn, die deselve van Utrecht seggen ende maintaineren hem toe te hoeren, ende die gebruyct ende beseten worden by de voirnoemde grave van Bueren ende heer van Ysselsteyn, all tegens recht ende redene, die voirnoemde van Utrecht sullen dairvan moegen doen hoir vervolch ende eysch voer ons, off voor die van onsen raide, ende sell hem op all perthyge behoort zynde, gedaen worde goet, cost, recht ende expedie van justicie. Ende desgelycx sullen moegen doen die voirnoemde grave van Bueren ende heer van Ysselsteyn.

Item, want die van Utrecht, geestelick ende weerlick, zoe zy zeggen, belet worden in hoeren thienden, thynsen ende goeden, onder den heer van Bueren ende Ysselsteyn gelegen, te moegen gebruycken, vercopen off verhueren, na hueren beliefte, zoe zullen wy gehouden zyn, dat belet off te doen, ende onsen ondersaten te bedwyngen geenderley belet meer te doen, mit wegen op te graven, bomen te sluyten, oft andersins, ende laten die van Utrecht hoer meeste profyt doen mit hoeren thienden, thynsen ende goeden te gebruycken, te vercopen, te vueren, off te doen vueren tot behoerlicker plaetsen naer huerlieder belieften.

Item, als die termynen der hueringe uyt ende geëxpireert zyn, en sellen die ingeseten van Ysselsteyn in deselve hueringe egeen recht moegen eysschen off pretenderen, mer sullen die goeden bliven in gehele liberteyt der heren, ofte den genen, dien zy toebehoeren, om die te verhueren ende doen gebruycken den genen, die 't hem goetduncken sall.

Item, aengaende der reparatie ende onderhoudinge van den wegen, grachten, dycken ende ander gewoenlicke dingen, dienende totter gemeender welvaert, ende staende tot laste van den voirscreve lande ende erven, sullen die officieren van der heerlicheyt van Ysselsteyn goets tyt daer aff adverteren den grontheren oft besitters van den selven landen ende erven, hem bewysende, waerinne zy gehouden zyn, soe verre sy dat begheren, ende om alle scaiden te verhueden.

Item, en zellen die voirscreve grave van Bueren ende jonge heer van Ysselsteyn, noch hoer nacomelingen, geen scatingen moegen setten opten landen ende heerlicheyden onder ons gelegen, tenzy by consente ende overdragen van den meestendele van den genen, die dair gelant ende geërfyt zyn. Ende off die van Utrecht den meestendele van getale daer off waeren, soe sullen sy by hoer gemachtichde, die daer toe altyt geleyde sullen hebben, sulke scatinge moegen wederseggen ofte consenteren.

Item en sullen oick die voirscreve grave van Bueren ende heer van Ysselsteyn nyet moegen belasten voir enige renten vercoff off te vercopen, de landen ende erven, onder huer jurisdictie gelegen, toebehoerende deselve van Utrecht, het en zy, dat zy duechdelicke doen blycken, dat 't selve sall wesen voir den gemenen welvaert, profyt ende voirdeel van den voirscreve landen ende quartier.

Item, dat die voirscreve van Ysselsteyn by hoer selven, off haeren ondersaten, nyet belletten en sellen dien van Utrecht te moegen by procureur in den lande van Bueren, van Ysselsteyn, ofte anders onder ons gelegen, rechts te plegen, als gemeen rechten dat toelieten. Ende van gelycken sullen moegen gebruycken die selve van Bueren ende van Ysselsteyn in den landen ende jurisdictie van der stede ende Nedersticht van Utrecht. Ende tweemaell 'sjaers ten minsten sal men die hangende saicken, die genoeg geïnstrueert zyn, eynden, ende die executie doen. Van den welcken vonnissen men sel moegen appelleren an onsen rait in Hollant. Behoudeliken off yemant van den perthyen, pretendeerde gerecht te syne ter contrarie van enige der voirscreve punten, dat hy zyn recht sell moegen thoenen ende proeven voer onse zeer lieve dochter van ons keyser, vrouwe ende moeye van ons Karell, die certs-hertoginne van Oostenryck, hertoginne ende gravinne van Bourgonien, douariere van Sa-

voyen, regente ende gouvernante, etc. Dewelke sall na recht alsulke sicken eynden binnen enen jaer na datum des tractaits.

Ende sullen die perthyen sculdich zyn te houden, op die peyne ende maniere hier naer verclaert, 't gene dat onse voirscreve dochter ende moeye naer recht wtspreken sell, all waert van geestlicken goeden off saicken. Ende dat jair geduerende sell een yegelijk bliven in sulcke possessien, als hy geweest heeft voer der lester oirloge.

Item, sell die voirscreve bisscop van Utrecht hem submitteren int seggen van onse voirscreve dochter ende moeye, van allen actien, injurien, scaden ende interessien, die hy pretendeert te hebben tegen de voirscreve jonge heer van Ysselsteyn, om die by der selve onse dochter ende moeye tot hoer geropen heeren Jan le Sauvage, ridder, onsen cancellier van Brabant, ende meyster Adryaen van Utrecht, docteur in theologien, deken van Loeven, etc., minnelicken te verlycken, vereenigen ende te regten, ende dat bynnen zess maenden naestcomende na datum van desen. Ende off onse voirscreve dochter ende moeye den voirscreven perthyen nyet minlicken en conste veraccorderen, sall in dien gevalle hoer vonnisse ende sententie wten ende termineren, gelyck zy naer recht ende by advyse van wysen ende geleerden luyden, sulcke als haer daertoe believen sel te kiezen, bevinden sel behoerende, ende dat bynnen anderen zess maenden. Consenterende derselver onser dochter ende moeye volle macht, den voirscreven tyt te verlengen van anderen drie maenden alleenlicke. Welke vonnisse ende sententie, alsoe by haer gegeven, by den voirscreven perthyen onderhouden ende achtervolcht sullen werden, opten peynen ende conditien hier na bescreven.

Item, insgelycx sellen hem oeck submitteren int seggen onser voirscreve dochter ende moeye mit haer geroepen die voirscreve cancellier ende deken, die staten der stede ende Nedersticht van Utrecht, van allen injurien, scaden ende interessien, hem gedaen bynnen desen jaer by den voirscreve greve van Bueren ende heer Floris van Ysselsteyn, om die voirscreve perthyen te hoeren ende minnelicken te verenigen, soe verre in hoer is, ende dat bynnen zess maenden naestcomende, beginnende als voeren; ende off zy dat nyet en conste volbringen bynnen den voirscreve tyt, soe sell dan die selve saicke als verbleven synde aen onse voirscreve dochter ende moeye, allene by derselver, ende by raide van geleerde mannen, sulcke als hoer believen sall, binnen anderen zess maenden daer na informacie yerst genomen hebbende, den rechte genoech zynde, geuyt ende geuyndt werden na recht ende justicie, hoer macht gevende der voirscreve tyt te verlengen drie maenden ende nyet langer, ten wair by consente van perthyen.

Item en sell onse voirscreve dochter ende moeye desgelycx vermoegen den greve van Bueren ende heer Floris van Ysselsteyn, dat zy oeck van gelycken doen zellen ende in hoer verbliven, gelyck die voirscreve bisscop, stede ende Nedersticht van Utrecht.

Item en sullen beide die voirscreve perthyen gehouden zyn, te achtervolgen ende t' onderhouden voer goet, vast ende van weerden, alle 't gene dat by onse voirscreve dochter ende moeye, achtervolgende die voirscreve submissie, wtgesproke ende verclaert sel worden in der manieren voirscreven, hem daer toe verbyndende, opte peynen van thien duysent Philips gulden te verboeren, daer off d'een helft ons toebehoeren sall, ende d'ander der perthyen, die de voirscreve vonnissen ende wtspraken houden sall, die selve vonnissen ende wtsprake nyet min blivende altyt van weerden, ende d'interpretatie van dien, gehelicken int seggen van onse voirscreve dochter ende moeye.

Item, sullen die heeren van Bueren ende Ysselsteyn, nu zynde en namaels wesende, gheen oirloge moegen aennemen tegens die van der stadt ende sticht van Utrecht, buyten consent, wete ende wille van ons; mer wes zy te seggen zellen moegen hebben tegens die selve, sullen sulcx moeten mit recht vervolgen voer hoeren richter, den bisscop van Utrecht, ten waer

dat die bisscop wt wetlicken saecken suspect waer perthye dragende, recht weygerende, off dies gelyck; in welke geval die van Utrecht ende dat Nedersticht sullen gehouden wesen voer ons te recht te staen, ende wy sullen cort, onvertogen expedicie van recht doen bynnen acht off negen maenden ten langsten. Ende sullen zy houden, 't gene dat na recht gewesen sell worde, opte voirscreve peyne van X^o. Philips gulden, t'appliceren als voeren, die selve uytspiraicke ende vonnisse in hoere cracht ende van weerden blivende. Ende waert saecke, dat die selve grave van Bueren ende heer Floris van Ysselsteyn anders feytelicken by oerloge off andersins, hem tegen die stadt ende sticht van Utrecht bewesen, wy sullen alsdan die hant mitten voirscreve van Utrecht houden, en helpen straffen die misdaet. Ende desgelycx, oft die van Utrecht selve yerst oerloge begonsten sonder recht te spreken, wy sullen alsdan als voeren die hant houden mitten voirscreve heeren van Bueren off Ysselsteyn tegen die van Utrecht. Ende sullen insgelycx die van Utrecht, soe verre sy den voirscreve heeren van Bueren off van Ysselsteyn, ende hoeren nacomelingen in toecomenden tyden ye eysschen willen, gehouden zyn, dat voir ons te doen, by wegen van rechte.

Item, 't voirscreve tractaet gesloten ende besegelt, soe dat behoirt, wesende, bynnen der voirscreve stadt van Utrecht, ende all eer 't selve sall moegen aldaer werden gepubliceert, soe sullen die selve van Utrecht gehouden werden, all haer volck van wapenen oerloff te geven, ende hem des quyt te maken, mits oeck gheel ende all off te leggen ende neder te doen werpen 't blochhuys, staende op ten Vaert; behoudelicken, dat die voirscreve heer Floris van Ysselsteyn van gelycken doen sell van zynen luyden van oerlogen, hem onnoetsaikelicke wesende voer die bewaernisse ende versckertheyt van der stadt van Ysselsteyn tegen die Geldersche.

Item, ende mits desen zellen cesserer ende te nyete gedaen werden alle gescillen, differenten, actien, wegen van feyte ende vyantscap, wesende tusschen ons, den voirscreve grave van Bueren, heere Floris van Ysselsteyn zyne zoene, ende den voirscreve bisscop, staten, stadt ende Nederstichte van Utrecht.

Alle welke punten ende articulen ende elck bysonder, onder de conditien voirscreven van byder trouwen van onsen lichamen, ende in keyserlicken ende princelicken woerden beloeft hebben ende beloven mits desen onsen brieve, t'onderhouden ende doen onderhouden onverbrekelick, sonder nimmermeer dair jegens te gane, oft te doene, oft gedoegen gegaen off gedaen te zyn in eniger manieren. Mer indien yet van onser zyde ter contrarie gedaen worde, dat terstont te repareren ofte doen repareren, ende stellen in syn eersten ende behoerlicker state. Ende ten eynde, dat all 't gene, dat voirscreve is, goet, vast ende gestadich blive tot ewigen daige, hebben wy onsen segell hyer aen doen hangen. Gegeven in onser stadt van 's Hertogenbossche in de maent van augusto, in't jaer ons Heeren duysent vyff hondert ende elfve, ende van onsen ryeke van Germanien 't XXVI. ende van Hongrien, etc. 't XXII.

GELOFTE VAN SEKERE NABESCREVE HEEREN, OM DEN TRACTAET VAN
PEYSE VOIRSCREVE BY DEN JONGE PRINCE TE DOEN CONFIRMEREN, etc.

7 august, 1511.

Heynrick, grave van Nassauw, van Vyanden, heer van Breda, etc., Philips bastaert van Bourgonien, admirael van der zee, Jan heere van Bergen, Adolff van Bourgonien, heer van Beveren, Guido van Banline, grave van Montrèveel, ende Laurens van Gorreod, baenreheer

van Monteneij, gouverneur van Bresse, allen den genen, die desen brieff zellen zien, saluyt. Alsoe om te leggen ende te nycte te doen all alsulken geschillen ende differenten, die opgestaen ende geresen syn geweest tusschen den eerwaerdigen vader in Goede, hoochgeboere ende vermoegende forst, Frederick, marckgrave tot Baden, bisscop tot Utrecht, ende die van der stede ende Nederstichte van Utrecht, ter eender zyde, ende onsen lieven ende getrouwen neve, die grave van Bueren ende heer Floris van Egmonde, jonge heer van Ysselsteyn, ter andere, ter saicken van welken differenten, vele gewalts, fortsen ende ander quaet gesciet zyn ende noch gescieden mochten, zeker tractaet ende appointement tegenwoerdelick gemaect ende gesloten is geweest tusschen der keyserl. Maj. ende onsen aldergenadichsten heere, die eerts-hertoge van Oestenryck, prince van Castillen, hertoge van Bourgonien, van Brabant, ende die voirscreve Bisscop ende die van der stede ende Nedersticht van Utrecht. Ende het zoe zy, dat desclve van Utrecht aen ons versocht hebben gehadt, hen dair op te verlenen ende overleveren onse besegelde brieven, tot meerre versekerheyte ende onderhoudenisse van der selver tractaet ende appointement, gemeret die onbejaerthede van onse voirscreve genadige heere, den eerts-hertoge; Soe eyst, dat wy begherende, dat voirscreven tractaet moege volbracht werde ende sorteren syn volcomen effect, hebben by oirlove ende consente van onsen voirscreve heere geloeft ende geloven mits desen by goeder trouwen ende op onse eere, dat, zoe verre in ons es, wy sullen onderhouden 't voirscreve tractaet ende appointement, mit allen den punten ende artielen daer inne begrepen, sonder van onse zyden 't selve te gedogen ofte laten inne brecken in eniger manieren; gelovende voirts, te procureren met onse uysterste vermoegen, dat 't voirscreve tractaet belieft, gevesticht ende geconfermeert sall werden by den selven onser aldergenadichtste heer ende prince, soe balt hy tot volcomender en behoerlicker ouderdom zall zyn, om 't selve te moegen doen. Des t' oirconde hebben wy desen tegenwoerdigen brieff onderteykent mit onser hanteykenen ende den selven doen besegelen mit onsen zegelen, den VII^d dach van oust int jaer duyst vyfhondert ende elleve. Aldus onderteykent boven 't zegell van Heynrick, grave van Nassouw: H. NASSOUW; boven 't zegell van Philips bastert van Bourgonien: PHILIPS BOURGONIE; boven 't zegell van Jan, heer van Bergen: D'BERGHE; mits den affwesene myns zegels ick hebbe gebeden den heer van Zevenbergen, dezen voer my te zegelen; boven 't zegell van Adolff van Bourgonien: ADOLFF DE BOURGOGNE; boven 't zegell van Guido van den Bauline, GUYDE DE BANLINE; boven 't zegell van Laurens van Gorrenod: L. DE GORRENOD.

VAN GOIDS GNADEN, FREDERICH, BISSCOP T'UTRYCHT,
 GEBOREN MARCKGRAVE VAN BADEN,
 4 novemb., 1512.

Lieve getruwe, ghy hebt ungetwifelt wael gehoert, woe unfromlicke, unredelicken ende uneerlicken Roloff van Munster, die unse amptman to Covorden the wesen plach, ende van uns nae vermoeghen synre commissie ende anders wy hem enich weges t'doene waeren, meer dan volcomelicker vernoecht ende tho vreden gestaelt, soe dat hy van der, noch enigen anderen saken cleyn, noich groet, rede ofte actie meer tot uns ghêhadt, ende mit synen vryen wille guetelicken van den voirscreven unsen huys Covorden gescheyden was, noich hier en boven unlangs dair nae in der nacht, sonder bewaringhe syner eeren, gekomen is met een deel knechten, ende heeft dat selve unse huys Covorden heymelicken weder aff gelopen, die

leuten, die dair op waren, ensdeels doitgeslagen, de anderen hart gewondet, gevangen, gestocket, ende nae synen wille geschattet, ende noich voerder in unse lande aldair ghetastet, enige dorpen ommegelesagen, voert andere unse undersaten gebrantscattet ende eensdeels in dingtael gebracht, ende sich noich ongelick meer stercktet, omme unse landen ende undersaten voerder the overvallen, the beschedighen ende the belasten; welcken gheweldighe ende vnedelicken voernemen te wederstaen ende dat selve unse huys Covorden wederomme in unsen ende unser kercken van Utrycht handen the brengen, vermanen wy u, als onsen leenman, by uwen plichten, loefden ende eeden, ghy uns gedaen hebben, dat ghy up sancte Katherynen dach naestcomende, gherustet alhier bynnen onser stadt Swolle by uns syt gestact uns t'helpen, dat voirscreve onse huys Coverden weder in unse ende unser kercken voirscreve handen te brengen. Dan indien ghy hierinne oeverhorich weren ende sulckes niet en deden, gelyck ghy hier bevoerens in der voerleden Gelderschen veldhe unghoersame gheweest syndt, 'twelck wy u noich niet en verlaten, gedachten wy alsdan tegens u ende uwen leenguede voerder te vervolghen, als sick dat tegen ungehoersame leenmans, sonder yemant des tho verdragen, behoeren solde. Hier nae ghy u genslicken moegen weten the richten. Godt sy mit u. Gegeven in unser stadt Swolle, den vierden dach in novembri, anno XV. duodecimo.

Het adres was: *Unsen lieven getruwen leenman Geryt van Zuylen van Nyevelt.*

(M.sc. Dit origineele heeft mij vertoont den hoogwelgebore heer Grave van Rechteren, heer van Westervelt, die hetzelfde onder eenige papieren op den huize Geeresteyn gevonden hadde.)

A MON COUSIN, MONSGR. L'EVESQUE D'UTRECHT,

4 July 1515.

Mon cousin, je me recommande a vous, jay ouy ce, que Thoison Dor ma rapporte a son retour devers vous sur ce, que lui avoie donne charge vous dire de ma part, dont et du bon vouloir, que tousiours avez a l'empereur, mon seigneur et pere, monsg. et mon nepveux et la maison, ne vous servie assez remercier, priant y tousieurs continuer et vous donnerez occasion a mes dictz sgr. et nepveux vous estre tousiours bons parens et voisins.

Et quant a la matiere de ceulx de votre cite d'Utrecht, je vous ay assez fait dire par ledict Thoison ce, que y puis bonnement faire, pour metre quelque bon appoinctement entre mesdictz sgrs. pere et nepveux le sgr. d'Iselsteyn et les dictz d'Utrecht, vous advertissant, que, sans ledict d'Iselsteyn, ne suis deliberee entrer en aucun appoinctement avec eulx, et semblablement se lesdict d'Utrecht n'accomplissent les trois pointz, que ledict Thoison vous a declareez, assavoir, quilz habandonnerent entierement msgr. Charles de Geldres, quilz abbatront le blocus par eulx fait, et pour le IIIe, quilz donneront congie a leurs soldoyers et gensdarmes dudict de Geldres et desarmeront leurs navires et ne donneront aucune faveur, ne assistance audict de Geldres, ains vnront en ses choses comme vous et voz villes de stict.

Et moyennant ce, les pourrez assurer, quilz parviendront alla submission, dont vous avons fait parler par ledict Thoison.

Et pour ce, quilz le veullent sonder sur lallee du sgr. de Gaesbeeke, je desire bien vous advertir, comme ledict de Gaesbeeke na eu de nous aucunes lettres, ne charge par escript, forceque en generael et sans lui delarer (!) aucuns pointz, lui avons dit de bouche, que

se ceulx d'Utrecht et son beau pere vouloient venir a raison, ils trouveroient, que serions plus encline a la paix, que a la guerre.

Atant mon cousin je prie notre Sgr. vous donner ce, que desirez. Escript à Bruxelles, ce 1111e de juillet, XV^c. XI. Vostre cousine, MARGUERITE.

'T GELEYDE VOER ALLEN OUDEN RUITER SCULDEN
IN DES CONINCS LANDEN,
I mey, 1517.

Kaerle, by der gracie Goids coninck van Castillien, onsen seer lieven ende getrouwen, den cancellier, den president ende den luyden van onsen heymelicken ende grooten rade, den cancellier ende de luyden van onsen rade in Brabant, den president ende de luyden van onsen rade in Vlaenderen, den stadthouder, president ende den luyden van onsen rade in Hollant, Zelant ende Vrieslant, ende allen anderen onsen rechteren, officieren ende onondersaten, dien dit aengaen sal, salute ende dilectie. Doen te wetene, dat wy ter begherte van den drie staten, van der stadt ende beeden der stichte van Utrecht, ende om zekere redenen, ons daertoe porrende, den selven staten ende allen den ingeseten van der voirscreve stadt ende beyden stichten, ende van allen den steden, sloten, vryheyden ende dorpen van Utrecht, ende van dier toebehoirten in 't generael ende yegelycken van hemlieden in 't particulier ende besondere, wt zunderlinge gracie verleent ende geconsenteert hebben, verleenen ende consenteeren mits desen, dat zy voirtaen in ende duer allen onsen landen ende heerlicheyden sullen moegen comen, wandelen ende in den selve keeren ende converseren, hetzy mit coopmanscape, off anderen hueren goeden, off anders, om anderen hueren affairen, soe hem dat goetduncken sal, veylichlycke, zekerlycke ende vredelicke, ende zonder dat men deselve, off enige van hemluden, off hueren goeden sell moegen arresteren off houden, off in eniger manieren becommeren off belasten, ter cause van der ruyteren off knechten scolt off sculden, by hemlieden gemaekt in der tyt van der beleggingen ende oirloge van Utrecht, over dertich jaeren gesciet off daeromtrent, wyen den selven ruyters off knechten, off huer actie hebbende zyn off wesen mochten. Onthieden u daerom ende yegelycken van u, dat ghy den voerscreven ingesetenen van der stadt ende beide den stichten van Utrecht ende dier toebehoirten in 't generaell ende een yegelycken van hemluden in 't particulier ende besondere, van onsen voirscreve octroye ende consente inder manieren als boven, doet, laet ende gedoecht, vredelycke, rustelycke ende volcomelycke genyeten ende gebryken, sonder hemlieden daer tegens te doen, te laten oft gedoogen becommeren, belasten off arresteren, in lyve off in goede molesteren ter contrarien. Ende off sy luyden off yemant van hemlieden off hueren goeden, nu off namaels, ter causen van de voirscreve ruyteren oft knechten scolt off sculden, in den tyden van den voirscreve belegginge ende oirloge van Utrecht off dair omtrent gemaekt, gehouden off gearresteert waeren, den zelve doet tot volcomen lossinge ende delivrance terstont stellen, want ons alsoe gelieft; behoudelicke dat deselve van der stadt ende stichten van Utrecht voer huere anderen sculden, yeglicken voer den synen, hem in justicie verantwoirden ende responderen sullen. Gegeven in onser stadt van Brussel, den yersten dach in meye, in 't jaer ons Heeren duysent vyfhondert ende zeventhiene, ende van onsen rycken de tweeste. Aldus onderteyckent by den coninck: DUBLOUL.

STUKKEN

LOOPENDE OVER DE JAREN 1525—1527.

DER

UTRECHTSCH E GESCHIEDENIS.

BRIEVE, DAER DIE GEMEENTE DER STADT UTRECHT GEDWONGEN HEBBEN
HAER GEESTELICKEN, TERSTONT OP TE BRENGEN XXVⁿ. GOLDEN GULDEN *etc.*,
MET MEER ANDERE PUNCTEN, WELCKEN BRIEFF DEN BISSCOP (GAENDE MET SYN
COLLEGIE INDE PROCESSIE) HEEFT MOETEN BESEGELEN *etc.* OP ST. JANSVELT,
24 mey, 1525.

Wy Henrick, palsgrave by Ryn, hertoge in Beyeren, elect t'Utrecht, *etc.*, maken condt allen luden: Also die gemeenen gilden binnen onse stadt van Utrecht om nutschap, gemeen oorber ende profyt van ons stadt voirsz., ende omme te vervallen die groote ende zware lasten van sculden ende anders, die de drie staten deses onses Nederstichts, ons in segele ende brieff geloof hebben, ende onse stadt voersz. oock anderssints schuldich is, overcommen, gemaect ende ons op huynen by horen oversten van onsen stadt ende horen gescieten wt allen gilden voor doen houden hebben, sekere puncten ende articulen hier na beschreven:

In den eersten, dat die vyff goidtshuysen ende alle die andere geestelicheyt mitten cloosteren mede excys van allen wynen ende bieren, gelyck die borgeren ende ondersaten, geven zellen, ter tyt toe, dat wy samentelicke vry sullen wesen.

Item, dat die vyff goidtshuysen geven zellen van die XLVIⁿ. gouden gulden, die onse genadige heere noch resten aen den drie staten, van stonden aen vyffthien duysent golden gulden, ende alle cloosteren binnen de steden Utrecht, Amersfoort, Rhenen ende Wyck, ende daer buyten, thien dusent gouden gulden; ende die ander XXⁿ. gouden gulden zellen staen op't gemeen huysgelt, daer zy den derden penninck off corten zellen den grontheceren van stonden aen, ende eerst dages op te brengen, wtgesondert de drie biddender oorden ende die Brigitten binnen Utrecht.

Item voort, dat die geestelicheyt ende die gasthuysen, noch niemant van hore wegen, geen werlicke goeden, huysingen, erven off renthen, binnen off buyten der stadt van Utrecht

copen en zellen, ende voort te vreden wesen mitten goeden, die sy op dese tyt hebben, op't verboren van den goeden.

Item, dat men niet verder reysen en sell ter dachfaert, dan opte Putcuip ende op Spyc-kerscamp, ende elke stede op syn selfs cost.

Item, den Rhyn mitte Vecht sel men verdiepen van de Vaert tot Maerssen, ende, jair wt jair in, houden boven ende beneden sesthien schouwen, om 't selve gelt, dat daer toe staet.

Item, dat men reeckeninge doen zell van alle alsulcke penninghen, als geboert zyn van't jaer van XI. tot deser tyt toe, 't welck well beloopt thien hondert duysent gouden gulden van gewichten, ende voort en selmen tot deser reeckeninge niemant schicken, die reeckeningen doen zellen, ende die daer schuldich inne zyn.

Item, voort zel men reeckeninge doen vanden Leckendyck, Hynderdam, wtsettinge, mergengelt, huysgelt, ruytergelt, als men gebeurt heeft van't jaer XI.

Item, dat men die molenaers, die buyten woonachtich zyn, blyven zell laeten by hoer privilegien, die se van outs gehadt hebben.

Item, dat men den dam van Jan Benninck ende den rysweerd van myn heer van Brederode off doen zell binnen een maent nae desen dach, daer myn genadige heer die hant aen houden ende alle alsulx toe doen zel, als een goetd landforst schuldich is te doen. Ende want dan die gemeene onse stadt gilden voorsz. oitmoedelick ende vruntlick aen ons by hoeren oversten ende gescickten voorsz. doen versueken ende willen hebben, alle dese voorsz. punten te willen believen ende approberen; So is't, dat wy aenmerkende al't gene voorsz. es, die selve punten voorsz. elck besonder belieft ende approbiert hebben, believen ende approbieren mit desen, belovende die vast ende stade te onderhouden ende doen onderhouden. Alle dinck zonder argelist. Des t'oireonde so hebben wy onsen zegel aen desen brieff doen hangen over ons selven ende mede over capittelen van den vyff goidtshuysen t'Utrecht, also den Dom, Oudemunster, S. Peters, S. Jans ende S. Marien; ende voort over allen anderen cloosteren ende gemienten binnen onse stadt ende stadt vryhey van Utrecht gelegen, also ten Duytschenhuysse, St. Catrynen, St. Pauls, reguliers, Oudwyck, St. Servaes, Witte-vrouwen, etc., om haere alre beden wille, so veel als elcken van den voorsz. geestelicken dat aengaen mach. Gegeven in't jaer ons Heeren duysent vyffhondert vyff ende twyntich, des woensdaechs opten lesten cruys dach, den XXIII. dach in meye.

Op den selven dach hebben de vyff capittelen beleden ende belient, dat zyl. den bisscop gebeden hebben den voorsz. brieff over hem te besegelen, ende hebben daer omme beloofd, dat zy de selve brieve ende alle punten, die hem aengaen ofte beroeren mogen, houden, voldoen ende achtervolgen zullen ende willen, ende voort alle hoere vermogens van de ander geestelicheyt voorsz. doen onderhouden ende voldoen zullen. Hebben oeck haer capittels zegel aen desen brieff doen hangen. Gegeven etc.

(Volg. gelijkt. copij, berust. in 't arch. der oud-roomsch cathol.)

GENERALE REMISSIE VAN COMMOTIEN EN OPROEREN,
in julio 1526 gegeven.

Also op gisteren S. Jacobs dach by de ecclesien ende ridderscap, als twee staten, int groot capittelhuys van den Dom t'Utrecht opt behagen van den ouden ende nieuwen raedt overdragen is, dat alle oproer, commotie ende vergaderinge by nachte ende dagen den enen par-

tye tegen den anderen gemaect ende gesciet nae en boven de wtspraecke onses genadigen heeren van Utrecht, tot desen tyt toe vergeven, quytgeschouden, doot ende vergeten syn, uytgescheyden, die gesleten syn, bedevaert te reysen ende haer bedevaert noch niet gedaen en hebben.

Ende omme voertaen rust, vrede ende cenicheyt te onderhouden, ende alle oproer, commotien ende andere onbehoirlycheyden te myden, dat voertaen nyemant van de geestelicheyt noch wereltlicheyt, edel noch onedel, van binnen noch van buyten, wtgenomen onsen genadigen heere de bisschop ende syn genade dienaars, ende de overste onser stadt, heeren ende stats dienaers lange messen, harde colderen ofte clederen, noch wapen, noch geweer, dan een behoirlyck cnoopmes, by daghe noch by nachte, meer dragen mogen binnen onser stadt. Ende dat voirtaen oock nyemant des avonds na negen uyren by driën, vier, vyf, ses of meer, op de straten gaen en sullen sonder licht ofte lantaerne.

Ende dat men oock voirtaen dat compromis der vrye gilden, ende de wtspraecke onses genadigen heere, lest geschiet, in alle hare poincten onderhouden sal, op't verbeuren, die in gebraecke bevonden werde, gestraft te worden by den raedt, na wtwysen en vermogende wtspraecke voersz., ende andersints, nae gelegentheyt der saken, tot des raets goetduncken, tot welcke straffinghe, opdat se behoirlyck moge geschieden, de twee staten overbodich syn, daer aen de hant te houden, tot des raets vermaninge.

So is't, dat de raet ende de heeren gecommiteerden wt den gilden, dit voersz. ten besten overwegende, hier oock inne belieft ende geconsenteert, te anderhouden bevolen heeft.

(Volg. gelijkt. copij, berust. in 't arch. der oud-roomsch cathol.)

ANNO XV^c.XXVII., DES WOENSDACHS NA S. VALENTYNS DACH, TER CLOCKEN VERKUNDICHT,
IN TEGENWOORDICHEYT DER RADEN ONS GENADIGEN HEERE VAN UTRECHT.

Omme dese stadt van Utrecht, geestelyck ende weerlyck, edele en onedele, in ruste ende vrede, oock wt ewighe verderfe te halden, heeft myn genadige heere van Utrecht, aanmerkende 't compromis, onderhanteyckent by den oudermans van den gilden, daer op syn furstel. genade op vrydach post Willebrordi laetsleden, aen synre genade handen geloeft ende onderhanteyckent by den driën staten ende den geschickten van den gilden, ende ter stadt clocken wtgepubliceert, niet als behoerlyck onderhouden synt worden; besorgende daeromme syn furstel. genade geen verbintnisse noch seeckerheyt, die voertaen in segele ende in brieve gescien souden mogen, insgelycx, als voersz. is, gehouden souden worden. Hebben hier omme syn furstel. genade, op't behagen van syn furstel. genade staten, so die selve geen voorraem tot onderhoudenisse, rust ende vrede, ende tot bescermenisse van allen goeden luyden, geestelyck ende weerlyck, edelen ende onedelen, hoewel hem luden voersz. die gesteltenisse ende gelegentheyt binnen syne furstel. genade stadt Utrecht best kundich is, dat hem niettegenstaende synre furstel. genade menichvuldigen versoecken niet te doen en stonde, als sy seyden, geraemt, dat men een sterckte binnen deser synder furstel. genade stadt doen maecken soude, tot geenre oirsaecken dan alleene alle goede luyden, geestelick ende weerlick, sonderlinge den raedt der stadt van Utrecht in vrede ende ontsicht te mogen blyven, ende alle wederwilligen van dien gestraft ende ter justitie gestelt mogen werden, sonder ymants, arm noch ryck, in den synen te vercorten in eniger wys, dan aan ygelycken na synen staet ende syne gerechticheyt te houden.

Aengesien dan die drie onse staten desses onses voorraems geen bevallen scynen te hebben, ons overgeevende etlicken artickelen, waer met sy vermenen, hopende onser stadt van Utrecht voertaen 't lichtste volck van den benen ende alle goede luyden in vrede te houden, dat ons tot onser eere ende om sulcks te volbrengen, niet genoechsam en duncket te wesen, sonderlinge soo wy menichmael tot ootmoediger bede ende begeerte van onsen driën staten ende gemeene gilden, ons binnen desser onser stadt Utrecht in oproeren ende commotien, om mede die neder te leggen, gevoecht hebben, 't welck niettegenstaende sy ons onbillycker wyse, boven recht ende redenen, doen besegelen hebben, daer wy doch soo toe niet geneycht en waren, tot onser grooten oneeren ende schanden. Ende so dan onse staten after in sulcken heure articulen schriftelycken vermelden, sy op onsen behagen gestelt syn, ende wy se meerderen ende minderen sellen mogen, hebben wy daeromme, willende onse eere bedencken, sulcken artickulen, als ons overgegeven syn, in formen, als hier nae beschreven staet, gestalt ende ordineert.

Inden eersten, also wy tot ootmoediger begeerte der driën staten ende gemeenen gilden, op sinte Marcus avond lestleden, omme alle rust ende vrede des oproers halven te maecken, binnen onser stadt Utrecht comen syn, hebben wy etlicke punten den gemeenen gilden versegelen moeten; welcke besegelde brieven wy weder dencken en willen te hebben by sonnen scyne van desen daghe.

Item, op ons liefs Heeren hemelvaertsdach, in den jare voorsz., niettegenstaende wy ons in den processie in goetdsdienst gegheven hadden, heeft ons die noot, tot bescermenisse alle goeder luyden, geestelick ende weerlick, der gilden halven daertae gedrongen, wy ons wter processie voorsz. in eygenen persoon op sinte Johans kerkhoff by die gilden moesten voegen, ende hem daerenboven te versegelen, tot affbreuck van ons, onser kercken ende gemeene landes privilegien, 't gene hem belijft heeft; welcke brieven ende versegelingen wy oock weder willen ende dencken te hebben by sonnenscyne, als boven.

Item, so wy dan tot hoeren begheeren hier binnen onser stadt Utrecht gekomen, ende tot dat voorsz. gedrongen syn, 't welck den een den anderen, gelyck niet en behoort te doen, hoeveel te meer dan onse ondersaten, als heuren lantfurste; waeromme wy dencken ende willen dair voer behoerlicke beteringe van hem te hebben.

Niet te min dit voorsz. gedaen wesende, ende omme dan voertan onse stadt Utrecht ende alle goede luyden in rust ende vrede ende justitie te mogen houden ende brengen, hebben wy daer omme etlicke punten ende articulen, omme die na desen tyt voertaen te gebruycken ende t'achtervolgen, als hier na volcht:

In den eersten, dat die overste, scepenen, raiden ende oudermans van den ouden ende den nywen raede, elck persoelicken, daer men die namen van opscreyven sel, ons ofte den onsen, die wy daertoe schicken, eenen eedt doen sullen, te weten, oft gebeurde eenich ruwoer, oproer ofte commotien opstonden, oick enighe morgenspraeck geleyt worde, anders dan by consent van den oversten, vermogens onse wtspraecke, dat sy dan, ende oock als sy des van hoeren oversten versocht werden, comen sellen by hoeren oversten, op verbeuren van hondert ponden, tot behoeff van onser stadt Utrecht, ende daerenboven noch aen onsen handen eerloos, trouweloos ende meynedich te wesen, als vredebrekers.

Item, alle die scutten onser voorsz. stadt Utrecht sellen, elck persoelick, hoer eedt doen, oick op't verbeuren ende in alle manieren, als den raet voorsz.

Item, dat alle gilden, elck persoelicken, ons eenen eed doen sellen, als wy die selve by hoeren oudermans by ons ende den raide onser stadt Utrecht doen bidden werden, in bywesen van den oversten onser stadt Utrecht, sy sich geenes dings meer onderwynden en sellen, 't sy morgenspraecke ofte vergaderinge maecken in eniger wys, dan by wille ende con-

sent van hoeren oversten onser stadt Utrecht voersz., op't verbuieren van horen lyven ende goeden, ende waert, dat sy van sulcken hoeren oversten ontboden worden, so soudén sy daer by comen ende doen, als sy by hoeren oversten schuldich syn te doen, oick opt verbeuren van hoire lyven ende goeden, als voersz. Want dan die wevergilde niettegenstaende onsen wtspraecké ende compromisse onser drien staten ende gescieten van den gilden op vrydach post Willebrordi lestleden, by onser stadt cloeken gepubliceert ende vercondicht, sonder consent off' belieffnisse van hoeren oversten morgenspraecke op sinte Nicolaus doen leggen ende geholden hebben, ende die selve wevers oock, niettegenstaende hoere gilde segelinge ende brieve, se onsen cloesteren, so wel buten als binnen onser stadt Utrecht, in voirtyden gegeven ende gegunt hadden, hoer hantwerck te mogen hantieren, geweldelicken genomen hebben, alles tegen onse wtspraeck ende compromis, billicheit ende redenen, willen wy, dat dat wevergilde doet ende te niet wesen, ende alle segelen ende brieven van privilegien ofte anders, hoeren gilde betreffende, soe sy des van ons, onsen voervaders, ofte onser stadt Utrecht hebben oft hebben mogen, in onsen handen brengen sal by sonnenschyn na der publicatien van desen, want in gevalle anders gebeurde, willen wy sulcx aan alle wevergilde broeders samentlyck ende bysonder verhalen, als vredebrekers. Des so sullen wy sulcke profyten ende incomingen, als't voersz. gilde heeft, ordineren tot profyt ende oerber onser stadt Utrecht, daer't best dienen sal. Want oock der meulenaer gilde ons insonderheit inder oproeren meer gedrongen hebben, dan ander gilden, dat wy hem heure privilegien, se vermeenden te hebben, confirmeren soudén, oock so sy meest buten onse stadt Utrecht woonachtigh syn, waeromme sy onser stadt Utrecht van overvalle niet bescermen en connen, ende dairenboven die rycksten ende voertreffelysten van onsen lantluyden in heure gilt nemen, willende die selve defenderen van den clockeslage, so wel op onsen leckendyck, als onsen maerscalcken, niettegenstaende se heure goederen halven sy gebruyckende syn, so wel als andere gelycke in onsen landen geseten, sulcke ende gelycke lasten behoeven te dragen, alles contrarie onser hoocheyt; willen daeromme, dat dat selve gilde oock doot ende te niete wesen ende blyven sal, ende doen als boven der wever gilde.

Item, soo en sellen voertaen geene gilde eenige grasborgers maicken ofte doen maicken, ende alle die grasborgers, die buten onser stadt vryheyt deser tyt woonachtig syn, sellen van nu voertaen geen borgers wesen, noch borgerscap genieten, sonder argelist, anders dan die gene, die dorch weldaden in voirtyden van onsen voorvaderen ofte onser stadt Utrecht daer-toe geprivilegieert syn.

Item, dat die gene, die de dammen, als den ouden Rhyn ende Maerssenbroeck bewaren, grasborghers blyven sellen, als die andere, daer toe van outs geprivilegieert.

Item, dat onse stadt Utrecht ofte gemeene gilden van nu voertaen genen burgeren meer verantwoordén of voerstaen sellen, dan hoer stadtbboek inne hout, ende sy hoeren eddt op gedaen hebben.

Item, dat dat oude wantsnyder gilde sal wesen ende comen, mit allen hoeren profyten ende toebehoren, mitsgaders den laste daer toe staende, by der riemsnyder gilde, so dat die twee voertaen maer een gilde wesen sal, ende die selve, die van den out wantsnyder gilde ten raede gecoren syn, so wel out raet als nye, sellen voertaen t'huys blyven.

Item, die oude cordewaniers sellen, mit allen hoeren profyten ende lasten, comen totten cordewaniers ende sel voertaen een gilde wesen, ende doen als die oude wantsnyders, als voersz.

Item, die wollenwevers ende louwers sellen voirtaen oick een gilde wesen, ende doen als boven.

Item, die coerncopers ende steenbickers sal oick voertaen een gilde wesen, ende doen als boven.

Item, die grovwerckers ende zadelaers sel oock een gilde wesen, ende doen als boven.

Item, so en sullen in elcke gilde, die van nu voertan blyven sullen, niet meer dan XXV.

1525. van alle scelingen, commotien ende oproeren, op ende van S. Marcus avont anno 25 aff, tot datum der wtsprake geschiet synde, gedaen ende besegelt is, als de selve onse genedige heer wtsprake, daer van wesende, dat in 't breet inhout; gemerct dan deselve wtspraeck, sowel niet onderhouden ende in alle hare poincten niet achtervolcht is geworden, gelyk dat behoerde, dan sedert die tyt in 't afwesen onses genedigen heeren meer commotien, twisten ende onverstant verresen syn, dan te vorens geschiet waren, ende bedachten dagelycx hoe langer hoe meer oproeren ende inconvenienten door verder onverstant verrysen mochten, waer door die stadt van Utrecht ende alle goede luyden, so geestelycke als wereltlicke, edel ende onedel, daer binnen ende oock buyten woonachtich, in ewich verderff soudon mogen comen, indien sulcx niet rypticck met goede voersichticheyt geremedieert en worde, hebben daer omme sulck verloop in tyts willen voorkomen, om onser aller lyve ende goede te beschudden ende te beschermen ende wt ewighe verderffnisse te houden, ende voertaen in alle vruntschappen, als goede vrunden, magen ende inwoonders, als't behoerlyk is, te converseren, zonder voergeschiede diingen enichsins meer te vermanen ofte te gedenken, anders dan recht is, vermogens wtsprake voersz., wel verstaende, dat die rekenschappen van den jare van elven aff, so die wtsprake dat vermeldt, haer voortgang hebben sullen. Dan waert sake, dat yemant in de staten ofte stadtsrekeninge yet te na gegaen ofte te cort geschien mochte wesen, dat onse genadige lieve heer op synder genade declaratie doen sal mogen, 't welck wy gesamentlyck ende elck van ons besonder aen synre genaden hooge hant verbleven hebben, ende te vreden syn sulcke declaratie nae te gaen ende van weerden willen houden, sonder yet anders doen tegens voer te nemen oft te laten geschien. Dan soe Evert Soudenbalch voer, ende Goyert van Voert Hendricksz nae, in den jare van elven voersz. regenten ende principael oversten oock om saecke des oirlochs ende verloop van Ysselsteyn waren, waer durch 't gemeen lant ende stadt van Utrecht in groten last ende schaden gecomen ende noch syn, ende daer benevens de treffelykste ridderschap ende ondersaten des gestichts van Utrecht, die hoer ouderen ende sy altyt, lyf, goet ende bloet by de stat opgeset ende daerom geleleden hebben, buyten hare schulden, so sy altyt overbodich van hem voor onsen G. H. tegenwoordich ende syne genaden voorvaderen te willen verantwoorden, als't wel behoort hadde, ende sy schuldich bevonden geweest synde, by zyn genade gestraft te worden, verdreven ende wter stat langen jaren gehouden hebben; 't welck oock een oorsake deser commotie geweest is, zyn hier omme wy vyff godshuysen, gemeen ridderschap, burgermeesters, scepenen, raedt out ende nye ende gemeene gilden van Utrecht overcomen ende verdragen, soe verre elcx syn staet daertoe staet ende toebehoert, om oirsake voersz., sonderlinge oock bewegende de tegenwoordicheyt des tyts, naerdien wy den gemeenen burgeren ende inwoonders verstaen connen niet dienstelyck, mer meerder achterdeel der stadt Utrecht wesen soude, Evert ofte Goyert voersz. tot cenigen dagen binnen Utrecht te komen, ofte daer onderhouden te worden, mer dat die wesen ende blyven sellen nae wtwysen ende vermogen der slytinge des raets out ende nieuw, ende die beluydinge der stadt clock van Utrecht ende vier mylen weechs van malcanderen; wel verstaende, oft sich begave, dat Evert ende Goyert voersz., om sich te willen verantwoorden geleyde van ons genadige heere van Utrecht begeerden, sal syn edele genade dat mogen doen, ende den selven eens thien of twaalf dagen ongeveerlick, omme tot Wyck te comen ende sich te verantwoorden, geleyde mogen toeschryven, sonder der stat slytinge ende dese concordie te verbreeken, mer die altyt ongecrent ende in volle weerden te blyven. Ende want wy vyff gotshuysen ende gemeen ridderschap, raet out ende nye, ende die gemeen gilden der stat van Utrecht, de voersz. wtsprake ons G. L. H. van Utrecht van nu voertaen, ende dese vrundelick verdrach gantsch, geheel ende in alle hore poincten, soe veel als elcx van ons synen staet betreft ende toestaet, ten ewighen daghe toe

gedencken te achtervolgen ende te onderhouden, waeromme wy geloeft hebben die een aen des anders hant in goeder eeren ende trouwe, ofte ymant waer, dat God verhoeden moet, die tegen de voorsz. wtspraecke ofte tegens dese onse vruntlicke verdrach doen soude willen, mit woorden off mit wercken in eeniger wys, dat wy dat samentelyck ende elcx van ons bysonder, so veel ons elcx toestaet, de hant daer aen houden sullen, sonder denselven overtreden ofte overtreders te verschonen ofte te verantwoorden, dat 't selve volgens d'wtsprake voorsz. gestraft moge worden; ende bidden mede hieromme den hoochweerdigen, doorluchtigen, hoochgeboren, vermogenden vorsten ende heeren, heeren Henrick, van Godts genaden elect ende confirmeert t'Utrecht, palsgrave by Rhyn ende hertoge in Beyeren, etc., onse genadige lieve heere ende furste, ootmoedlick ende dienstelick, aenmerckende de gelegentheyth des tyts, ende omme synre gen. stadt Utrecht ende alle goede luyden, so geestelyck als wereltlyck, edel ende onedel, in vruntschap, eendracht ende vrede te brengen, dat syn furstelyke gen. wille believen al sulcke misdaden, overtredinge ende verbreekinge na der wtspraecke onses G. L. H., tot onser liever Vrouwen conceptie lestleden mitsdaen, overtreden ende verbroocken mogen wesen in eeniger wyse, behoudelicken altoos enen ygelicken staet ende personen van dien hare privilegien ende rechten, in weerden te bliven in andere saecken der wtspraecke ende dese concordie niet beroerende, mit genaden te willen vergeven ende quyt te schelden, sonder des meer te gedencken, ende dese onse verdrach te willen confirmeren, stedigen ende vestigen mit syne gen. transfix brieff, die hant, als onse landvorst, daer aen te willen houden, op dat syn furst. gen. wtspraeck, ende dese onse vrundelicke overdrachte t'euwigen dage onderhouden moge worden, ende ter contrarie doende, dat Godt versien wil, justitie sal laten over gescien sonder genade; wy willen ons wederom tegens syn furst. gen., als goede getrouwe ondersaten behooren te doen, dienstelyck altyt bewyzen; ende want wy burgemeesteren, schepenen ende raedt out ende nywe der stadt van Utrecht, aensiede dese vrundelicke verdrach ten ewigen dagen onderhouden moge worden, ende ter contrarie alle herten te vreden mogen wesen, soo hebben wy oock vergeven ende vergeven mits desen al sulcke misdaden, overtredinge ende breucken, als ons van datum S. Marcus avont voersz. tot onser Vrouwendach conceptionis toe lestleden, mitsdaen, overgetreden ende misbruyct mach wesen in eeniger wys, sonder des meer te gedencken ten ewighen daghe; beheltelick, dat die gene, die by de raet out ende nye gesleten syn, bedevaert te gaen, datse die noch doen sullen, ende gedaen wesende, behoirlicke oorvede doen, ende alsdan by den raet out ende nye weder binnen comen sellen, als andere van hemluyden gedaen hebben, ende so mede voorten in onse vrundelicke verdrach begrepen werden; behoudelick ons het compromis by den driën staten ende gescieten van den gilden op vrydach na S. Willebroerts dach lestleden by onsen G. L. H. der geenre halven, die waeck sturingh gedaen hadden, ende die vyve slaen wouden, gemaect ende voort ter clock gepubliceert is, achtervolgt ende onderhouden sal worden, ende dat voort alle die gene, die inden aenslach, vergaderinge ende commotie, die gemaect was boven in die stadt, ontrent de Volrebrugge, op saturdayd conceptionis Mariae 's avonts lestleden, by, over ende aen, die doer raet, daet, ofte wes affgeweten, ofte in varenden velde, so wel geestelyck als wereltlyck, edel ende onedel, daer toe geweest hebben, sullen wt dese confederatie ende eendracht gesloten ende gesondert wesen. Alle dinck sonder argelist. Des t'oirconde so hebben wy vyff godshuysen, elcx onse, ende wy Johan van Renesse van Wulven ridder, Steven van Zuylen, Beernt wter Enge, ende Frederick wtten Ham, over ons selven ende oock ter begeerte der gemeen ritterscap, elx onse, ende wy burgemeesters, schepenen ende raedt out ende nye der stadt Utrecht, over ons selven ende over ende van wegen der gemeen gilden der stat van Utrecht, onse stadt grooten zegel hier beneden aen doen hangen. Gegeven t'Utrecht in't jaer XV^c. XXVII. opten xvi. dach in meerte.

Ende was besegelt mit tien segelen, aen dubbelde steerten affhangende, te weten, der vyff collegien cleyne segelen, de 1.2.3. in groenen, de vierde in roden, ende de vyfde weder in groenen wassche, ende het leste segel was stats groote segel, in roden wassche, met het contre segel in dorso.

(Ex ms. urbis Traj., cui praefixum B.)

CONFIRMATIO CHARTAE ORDINUM.

1 apr., 1527.

Wy Henrick, van Gots genaden elect ende confirmeert t'Utrecht, palsgrave by Rhyn ende hertoge in Beyeren, etc., doen condt allen luyden: Also onse vyf godshuysen, gemeene ridderschap, raet out ende nye ende gemeene gilden onses gestichts ende stadt's van Utrecht, van allen twisten, schelingen, oproeren ende commotien, so binnen die naaste twee vergangen jaren binnen onse voernomde stadt geweest syn, omme voertaen te vermeyden de selve onse stadt ende alle goede luyden, geestelyck ende weerlyck, edel ende onedel, wt ewich verderff te holden ende weder in eendracht te brengen, een vruntlich verdrach ende concordie gemaect hebben, als de selve, daer dese tegenwoerdighe transfixbrief doer gesteken is, dat breder inholt ende vermelt, vermenende daerdoor al sulcke commotien voornoemt te voorcomen, ons daer omme dienstelyck biddende, wy, also hore lantfurst, d'selve confermeren wilden, hoewel daer an ons niet gelegen en sy, oock ons ende onsen nacomelingen, bischoppen t'Utrecht, tot praedjudicie onser hoocheyt comen mochte, onse staten, stadt ofte gilden te gehengen, sy iemant buten onsen lande bannen oft verdryven souden mogen, niet te min durch ernstlycke vnser drier staten ende gemeen gilden versoek ende bede, oock aengemerckt de gelegenheyte des tyts, datter van node sy, omme onse stadt ende lant wt ewich verderff ende in rust ende vrède te holden, dese concordie voortgang neme, hebben daeromme dese tyt, sonder ons oft onse nacomelingen dit in prejudicie te werden, bewillicht, bestedicht ende geconfirmeert, bewilligen, bestedigen ende confermeren mits desen, al sulken concordie in allen hoer puncten, stede, vast ende onverbreeckelyk onderhouden te werden, mits vergevende, ter begeerten van onse staten ende gemeene gilden voersz., also die concordie dat inholt, ende niet wyders al sulcke overtredinge, misdaden ende breucken, also teghens ons, vermogens die concordie misdaen ofte gebreuckt mach wesen: sonder argelist. Des t'oerconde hebben wy onsen segel hier beneden aen doen hangen. Gegeven in onse stadt Utrecht, in't jaer ons Heren XV^c.XXVII. primo aprilis. HENRICUS.

(Ex ms. urbis Traj., cui praefixum B.)

PROCURATIE DER DRIER STATEN 'SLANTS VAN UTRECHT,
OM LOSRENTEN TE LICHTEN,
5 jan., 1528.

Wy praelaten, deeckenen ende capittelen der vyff godshuysen, als ten Dom, Oudemunster, sunt Peters, sunt Johans, ende sunt Marien kercken te Utrecht, gemeen ridderschap

ende borgemeesteren, schepenen ende raet out ende nywe der stadt van Utrecht, als drie staten des Nederstichts van Utrecht, doen condit allen luyden, ende bekennen voor ons ende onsen nacomelingen, so geestelyck als weerlyck, ende allen inwoneren ende borgeren binnen Utrecht, ende een yegelyck persoon van ons bysonder, die geërfte ende gegoet is, soe wel over als inden lande van Gelre ende greeschap van Zutphen, als oick inden lande van Cleve, of anders waer, dat wy gemaeckt, geset ende geconstitueert hebben, ende mits deser tegenwoordighen procuratien maken, setten ende constitueren inder bester forme ende maniere, als wy van rechts wegen mogen ende connen, den eerbare meester Anthonis Venrode, canonick tsint Marien t'Utrecht, onsen generael procuratoer, denwelcken wy sonderlinge macht ende speciaal volcomen bevel gedaen ende gegeven hebben ende geven mits desen al onser vyff godshuysen, ridderseap, stat van Utrecht ende die borgeren ende inwoonderen van dien goeden, soe waer die overal gelegen mogen syn, sy syn leen, eygen erve oft have, thins, thienden oft tolln, mit jaerlicxe losrente van hondert ses gulden, oft van sestien gulden eene gulden jaerlicx te renten, gelyck onse voorsz. procuratoer dat mitten coperen, die enige op onse goeden copen sellen willen, overcomende werde tot sestien duysent gouden guldens van gewichte te belasten ende te becommeren, so dat onse selfde procuratoer inden name van ons, onser alre ende een yegelyck van ons besonders wegen inden rechte oft daer buiten, so voor wat recht of rechteren sy syn, geestelyck of weerlyck, daer dat noet sy, die selve onse goederen, ter voorsz. somme toe, van perceel tot perceel, ende tot sulcker weerde, dat een yegelyck coper penningen tot een jaerlicxe losrente belegen sal willen, gerechtelyck te verbinden, ende die tot eenen sekeren vasten onderpande, tot volcomen jaerlicxe betalinge, in haren handen te stellen, oeck onser alre weerlicke borgeren ende ondersaten lyyen ende goeden, waer men die becomen sel mogen, te verbinden, die te mogen arresteren, behouden ende besetten, soe dat sy der jaerlycksche rente te sekerer ende wissiger wesen sullen; Ende geloven mit desen tegenwoordighen brieve, so wat by den voorsz. onsen procuratoer inder voorsz. vercopinge der jaerlicxsche losrenten gerechtelyck geschiet, ende anders dat gene tot desen dingen dienende wert, dat wy dat vast ende gestade houden sellen, sonder argelist. Des t'oirconde hebben wy praelaten ende capittelen der vyf godshuysen, als ten Dom, Oudemunster, sint Peter, sint Jan, ende sint Marien kercken t'Utrecht, elcx onse, ende wy Gysbrecht vander A, ende Ernst van Wyck, over ons zelve ende van wegen der gemeene ridderschap, elcx onse, ende wy burgermeesteren, schepenen ende raedt onse ende nye der stat van Utrecht, voor ons ende den gemencen borgeren van Utrecht, ende van ons alre nacomelingen wegen onser stat groote segel aen dese onse procuratie brief doen ende heeten hangen. Gegheven in't jaer ons Heren MDLXXVIII. ende achten twintig, opten v. dach in januario.

(Volg. gelykt. copij, berust. in 't arch. der oud-roomsch cathol.)

HOE MAERTEN VAN ROSSEM WT DE STAT VAN UTRECHT
NAER DEN HAGHE IS GETOGHEN, 1528.

Confoederati, ubi inaudissent, episcopum cum exercitu adventare, sommige sich op de been makende, hebben hem de poort voor 't hooft geslooten, ende hebben den Gelderschen ingehaelt, daer den grave van Meurs 't hooft af was, ende dit geschieden 1527. Een half jaer daerna syn sy gereyst met macht uyt Utrecht met heer Jan van Uchtenbroeck ridder, daer veel licht geselschap sich by mengden, nae den Hage, buyten omme

Woerden, dede die van Leyden an den Hage waerschouwen, maer sy en haddent geloof niet, ende so op de Gouwsche sluyse lach een vaendel knechten op een blockhuys, verlieten sy dat, ende gingen door. Daerna togen de Utrechtsche voort, buyten Leyden om, na den Hage, ende daer by comende, deylen sy hem in twee hoopen, d'een begaf hem na de Delfsche wegh, ende d'ander ginck recht door 't bosch op den Hage; daer stont een huysmans huys, dat staken sy aen brant, tot een teycken, om gelyck aen te vallen; hetwelck so geschieden, met een roepen: *Gelre, Gelre!* Dit geschiede op den rechten middach, den eersten dach in de vasten 1528., ende lagen daer twee nachten. De goede luyden wisten van geen quaet, ende saten over tafel, daer sy in den eersten aenslach wierden overvallen; maer die sich begaven nae Schevelingen ende in de duynen, die en hadden geen noot. Daer cregen de Geldersche groote schat ende gelt, dat het niet te aestimeren en was, ende veel goede gevangen; Sy namen in het huys van Wassenaer myn vrouwen clederen ende silverwerck, dat costelyck was; hetwelck door hulp van vrienden weder wert gecoft voor 1400. goutguldens; sy namen het beste mede, ende de syden lakencoopers leden de de meeste schade; lakencoopers verloren weynich, so sy alleen het beste daer uyt namen; Sy voerden het goet met clayne schuytkens wèch, ende mosten somtyts over dycken ende dammen op spiessen de schuytkens dragen. De raatsheeren, advocaten, procureurs hadden de meeste schade, somnige coften haer goet ende vryden haer huysen om een cleyne penningh, ende ick hebbe geweten, die syn huys om geen XII^c. gulden soude hebben geruynt, die sich vryde voor hondert goutguldens; heer Jan van Uchtenbroek was gelogeert ten huysse van heer Willanden Ridder, waer hy van daen scheyde, sonder een hoens ey hem te beschadigen. Sy hebben daerna den Hage ende het hof gebrantschat voor XXV^m. goude guldens, daer sy acht duysent reede op beurden, ende voor het ander namen sy gyselaers; ende so sy nu weder na Utrecht reysden, so hebben sommige borgeren van Leyden hem voor de poorten vertoont, dan soo een. paert van den hoop hun tegen ginck, syn die borgeren binnen geweken, ende hebben daer brant gesticht tot voor de poorte, ende syn so voort ongeschent mit groote triumphe binnen Utrecht gecomen, ende gingen daer dagelycks dragende der advocaten ende raatsheeren tabberden.

(Uit het eygen schrift van Jo. Herbern van Aemstel van Mynden.)

ARCHIEF

VOOR

KERSELIJKE EN WERELDSCH E GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

V I J F D E S T U K.

STUKKEN, BETR. BISSCHOP DAVID VAN BOURGONDIE EN HET STICHT ONDER ZIJN BESTUUR, 1456—1496. —
STUKKEN, BETR. DE GEESTELIJKE BROEDERSCHAPPEN TE UTRECHT, IN DE MIDDELEEUWEN.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

Dit vijfde stuk bevat:

I. Stukken betreffende bisschop David van Bourgondie en het Sticht, onder zijn bestuur, en wel:

1. Translaet vande minuten van myns genadighen heer den hertoghe van vergiffenisse, 1456.
2. Minute v.d. brieven, by welken myn genadighe heer die hert. consenteert precarium, 1456.
3. Minute v.d. brieven van non-praejudicien, ten voordeele v. den staten des N-stichts, 1456.
4. Translaet v.d. minuten van mynhere 'sbyscops van Utrecht, brieve van vergiffenisse, 1456.
5. Translacy v. den sulken brieven, als die van den staten, der stat ende N-sticht v. Utrecht, geven sullen, als vercalt is, etc., 1456.
6. Brieve, waarby Jan, hertoch van Cleve, en Adolph, syn broeder, beloven, het tractaet te sullen doen nacomen, 3 aug., 1456.
7. Jan van Cleef machticht Gysb. van Brederode, den brief, hem door den staten v. Utrecht wtgereikt, als eygenaer te gebryken, Christdach, 1456.
8. 's Genadighen heren van Utrecht, bevel aen de maerscalcken, roerende de verdreven borgeren, daechs na S. Valentynsd., 1457.
9. Ghysbr. ende Reynolt van Brederode geven aen myn genedighen heer van Utrecht een goet bestant, 20 nov., 1457.
10. Confirmatio tractatus domini ducis Burgundiae facti inter dominos David, episc., et G. praepositi Trajectens. cum absolutione dicti domini G. praepositi et suorum adhaerentium ab omnibus censuris, 4. id. maji, 1459.
11. Reservacio et assignacio pensionis annuae III^m. II^c. florenorum aureorum de reno, ex fructibus, etc., ad usum domini G. praepositi, etc., id. maji, 1459.
12. Bulla executorialis super pensione praedicta, prid. id. maji, 1459.
13. Assignacio honorum mensae episcopalis citra Yssalam, per R. D. David, episc. Traj., facta venerabili domini G., praeposito Traject. pro pensione sibi debita, etc., 1 Juny, 1464.

Alle dese dertien stukken zijn getrokken uit een gelijktijdig, doch door verscheidene han-

den geschreven pap. handschrift in folio, bevattende den geheelen processus electionis et confirmationis van bisschop David. Het overige van den inhoud was echter reeds door anderen uitgegeven.

14. Beclachten op ons heren van Utrecht, over de punten, die myn here van Utrecht gedaen soude hebben teghens synen eedt, anno 1481.
15. Henr. vander Aa sweert, niet te sullen doen teghens syn genade, etc., 20 jan., 1484.
16. Henr. vander Aa, weder binnen de stat moghende comen, sweert, niet teghen syn genade, etc., te doen, 25 jan., 1489.
17. Verzoek der ballingen van Utrecht, totten gebruycke van hare goederen, etc., te mogen comen.
18. Commissie voor Berndt Uten Enge, als casteleyn van Ter Horst, 10 apr., 1488.
19. Dedinghe van myn gen. heer en de staten van Utrecht met Fre. v. Yselsteyn, 26 fbr., 1493.
20. Brief van quytsceldinghe voor Berndt Uten Enge, als maerschalck van 't Oversticht, 20 jun., 1493.
21. Commissie voor Dirck van Beckesteyn, als forestier van't bosch te Haerlem, 9 jan., 1497.

Deze stukken, van n°. 14—21., zijn, even als de volgende vier ordonnantien, gegeven volgens zeer oude, zoo niet gelijktijdige copien, berustende op 't archief der Oud-roomsch-cathol. hier ter stede.

II. Stukken, betreffende de geestelijke broederschappen te Utrecht, in de middeleeuwen, te weten:

1. Ordonnantie van het broederschap van 't heylighe Cruys, Cruysav.inventio, 1313.
2. Ordonnantie van het heylig Cruys gasthuys, S. Remeys daghe, 1412.
3. Tweede ordonnantie van 't Cruys gasthuys, S. Servaesd., 1413.
4. Fundatio fraternitatis in hospitali S. Martini in suburbio Traject., opten heyl. palm-avont, 1472.

Geschreven, den 1sten Spt., 1838.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

STUKKEN

BETREFFENDE

B I S S C H O P

DAVID VAN BOURGONDIE

EN HET STICHT, ONDER ZIJN BESTUUR,

1456—1496.

TRANSLAET VANDE MINUTEN VAN MYNS GENADIGHE HEER DEN HERTOGHE
VAN VERGIFFENISSE, (1456.)

Philips, etc., doen cont allen luden: Also wt causen ende redenen van der questie ende gescillen, die geweest syn tusschen den eerweerdigen vader in Gode, onsen lieven getrouwen raet, heeren David van Bourgoengen, bisscop t'Utrecht, aen die een syde, ende heer Gysbert van Brederode, domproest, ende hem seggende t'Utrecht gecoren geweest te hebben, aen die ander, omdat voersz. bisdom t'Utrecht, ende wt welcke oirloge ende tweedracht geresen ende begonnen hadden geweest, ende noch meer geschapen ende merckliken waren op te rysen, tusschen die voersz. partyen sommige onse ondersaten ende andere, also wel geestelike als weerlike luden, getogen syn by den voersz. heere Gysbert, hem gewapent synre partyen gehouden, ende hem hulpe, raet, troost ende bystant gedaen tegens ons ende den voersz. bisschop van Utrecht; ende want by middel van onsen lieven ende seer geminden neve, den hertoge van Cleve, dese saken afgeleyt syn, ende die partyen voersz. t'samen verleken, by welcke verlikinge onder andere saken gesegt is geweest, dat wij vergeven sullen allen, 't sy geestelicke of weerlicke personen, die den voersz. heere Gysbert ende synre partyen in deser sake, hulpe, bystant, raet ofte dienst gedaen hebben, al 't gene dat sy hierinne tegens ons misdaen mogen hebben, ende voert, dat een ygelick aen die een ende die ander syde, also wel geestelike ende weerlike, wederkeren sullen tot haren goeden, renten, opcomingen ende besitten, hoedanig sy syn onruerende, ende sal die gebruiken ende die hebben ende nemen, mitsgaders die vruchten ende die afterstallen, die dairvan verschenen syn ende niet ontfangen, ende oec hoere ruerende goeden in natuere wesende, ende niet genomen, gegeven noch ontfangen en syn, als sy hier voertijts deden; Soe ist, dat wy, willende onderhouden van onser syden, ende even verre dat

ons aengaet, datgene dat vercaelt ende geconsenteert is geweest in deser sake, hebben, even verre dat ons dat aengaen mach, vergeven, ende by desen brieve vergeven, allen den genen, 't sy geestelike of weerlike, geheelic, ende alle 't gene sy tegen ons ende justicy misgrepen, misdæen ende gebreukt mogen hebben, van getogen te wesen by den voirsz. heere Gysbert, ende hem hulpe, raet, bystant, dienst ende gunste gedaen in deser saken, willende dat hem noch enigen van hem nemmermeer daer of eysch noch vervolch gedaen sy, imponerende hier op ewich swygen onsen procuratoren ende allen anderen onsen amptluden, wie sy syn, ontbieden daerom ende bevelen onsen lieven ende getrouwen den heer van Lannoy, stadthouder, ende den anderen luden van onsen rade in Hollant, residency doende inden Hage, ende allen anderen onsen rechteren, amptluden ende ondersaten, wien dat aengaen mach, horen stadthouderen, tegenwoordich ende toecomende, ende elken van hem bysonder, ende also hem toebehoren sal, datsy allen den genen, van wat condition zy syn, ende elken van hem, van den inhouden van desen, also ende inder manieren voersz., doen, laten ende gedogen, rustelic ende volcomelic genieten ende gebruiken ende oec hebben ende nemen hoer renten, opcomingen ende besitten, hoedanich dat sy syn onruerende onder ons wesende ende dair off gebruiken, mitsgaders vanden vruchten ende afterstallen, die dair of verschenen syn, hangende die voersz. geschillen, ende niet ontfangen, ende oec hoer roerende goede wesende in natuere, ende die niet genomen. gegeven noch ontfangen en worden opten dach der datum van desen, gelyc sy deden voir die voirsz. twidracht ende geschillen, sonder dair tegen hem te doen ofte laten geschien, noch enige van hem aen live of aen goede, nu noch in toecomende tyden, enich letsel, wederstoet of belet ter contrarie: want ons dat also gelieft ende willen dat gedaen sy; Ende is ons oec verstaen, dat desgelycx die gene, die dienst, hulpe, raet ende bystant gedaen hebben den voirsz. cerweerdigen vader in Gode ende synre partyen tegen den voirsz. heer Gysbert hebben, nemen ende gebruiken hoir goede, renten, opcomingen, besitten ende afterstallen, ende oec hoer ruerende goede, wesende in natuere ende gelyc dat hier boven geseyt ende verclaert is. In oerconde, etc.

—

**MINUTE VAN DEN BRIEVEN, BIJ DEN WELKEN MIJN GENADIGE HEERE
DIE HERTOGE CONSENTEERT PRECARIUM, (1456.)**

Philips, etc., doen kondt allen luden, dat wy om seker redelyke saken, ons dairtoe porrende, hebben geconsenteert ende georloft, consentieren ende oirloven by dese brieve, dat den eerwerdigen vader in Goede, onsen lieven ende getruwen raet, heer David van Bourgoengen, bisscop t'Utrecht, dat alle alsulck precarium ende bede, als hy begeren sall ende hem geconsenteert sall wesen by den geestliken luden van synen bisdom, tot synen blyden incomen, in also verren, als hem 't voirsz. bisdom streckende ys in onsen lande ende heerlicheyden, gelyc wel gewoentliken is, opgeboert ende gegeven sy, ende sellen dat gedogen, loep hebben op die geestlike personen van onsen landen ende heerlicheiden in also verren, als 't voirsz. bisdom van Utrecht hem dair in street, ende dat by den vrenden ende gedeputierden van den selven bisscop, gelyc dat gewoentliken is gewest om synen voervaderen bisscopen; behouden des, dat die voirsz. geestlike personen, in onsen voirsz. landen ende heerlicheiden wesende, int voirsz. bisdom van Utrecht, dach hebben sellen te betalen 't voirsz. precarium ende bede den bisscop voirsz., te wetene, die een helfte ten eynde van enen jaer naestcomende, ende die andere helfte int eynde van den anderen jaer eerst dair na volgende. Ontbiedende dair om ende bevelen onsen lieven ende trouwen, den luyden van onsen raetcomeren in Vlaenderen, onsen balju vanden vier ambochten, den heere van Lannoy, onsen stadthouder,

houder, ende die andere luden van onsen rade in Hollant, residency doende inden Hage, ende allen onsen anderen baljuwen, schouten ende officieren van onsen landen van Vlaenderen, Hollant, Zelant ende Vrieslant, ende een yegelic van hem, also hem dat aengaen mach, dairvan desen onsen consente ende wille sy doen ende laten, den voirsz. bisscop van Utrecht ende syne gemachtichden genieten ende gebruken, ende syne gemachtichden gevende ende doende hulpe, troest ende bistant; In dit stuck op dats noet sy ende sys verzocht worden. In oirkonde desen brieve ende onse segele daeran gehangen. Gegeven, etc.

MINUTE VAN DEN BRIEVEN NON PRAEJUDICIEN, TEN VOORDEELE VAN DEN
STATEN DES NEDERSTICHTS, (1456.)

Wy David van Burgondien, by der gehengenisse Goeds, bisscop t'Utrecht, doen kondt allen luden: Also als by den tractate, gemaect by middell van den hoechgeboeren ende mogenden vorst, mynen lieven heere, mynen heere den hertoge van Cleve, onder ander saken geseit ende geappointeert is geweest, dat die van den staten van onser stadt ende dat Nedersticht van Utrecht, die ons onderdanicheyt gedaen hebben ende ontfangen tot hoeren bisscop ende heere, ons sculdich syn te dienen ende bistant te doene, te reduceren ende te doen comen tot onser onderdanicheyt, ende hem conformereen mitten selven staten van onser stadt ende Nedersticht van Utrecht, dien van Over-Yssell oft andere, op dat daer enige syn, die weygerende off vertreckende syn, die voirsz. onderdanicheyt te doen, ende ons ontfangen in hoeren bisscop ende heere, ende dit buten costen ende lasten van mynen genedigen heere, mynen heere den hertoge van Burgondien ende van Brabant, ende van ons mit redelike ende tamelike getalle van volke, ende sulx als hier voirtyts sy geploghen hebben, te dienen hoeren heere, den bisscoppen van Utrecht, op dat sy niet bat doen en willen, ende dit sonder prejudicie van hoeren privilegien in toecomenden tyden, etc.; Soe ist, dat wy, willende van onsen wegen onderhouden den selven, van den staten van onser stadt ende Nederstichte van Utrecht, 't gene dat hem by den selven tractate toegesit is geweest, hebben geseit, gewilt ende verclaert, ende by desen brieven seggen, willen ende verclaeren, dat den dienst, die de voirsz. van den staten ons in dit stuck doen sellen, sulck alsoe ende inder vuegen, als voirsz. ys, sy, sonder hynder oft praejudicy van hoeren voersz. privilegien inder toecomende tyt. In oirkonde, etc.

TRANSLACY VANDEN MYNUTEN VAN MYN HEERE 'S BYSCOPS VAN UTRECHT'
BRIEVE VAN VERGIFFENISSE, (1456.)

Wy David van Borgonien, by der gehengenisse Goeds, bisscop t'Utrecht, doen kondt allen luden: Also wt causen ende redenen van den questien ende geschillen, die geweest syn tusschen ons, aen die een syde, ende heer Ghysbrecht van Brederoede, doemproest, ende hem seggende t'Utrecht gecoren geweest hebbende, aen die ander syde, om dat voirsz. bysdom t'Utrecht, ende wt welke oirlogen ende twidracht geresen ende begonnen had gewest, ende noch gescaepen ende moichlick waren op te rysen, tusschen die voirsz. partien; sommige onse ondersaten ende anderen, al soe wel gheestlike als weerdlike luden, getogen syn by den voirsz. here Ghysbrecht, hem gewapent synre partien gehouden.

ende hem hulpe, raet, troest ende bystant gedaen tegen ons; ende want by middell van den hoechgeboeren ende mogenden vorst ende mynen lieven heeren, myn heer den hartoge van Cleve, dese saken affgeleyt syn ende die voersz. partijen t'samen verleken, by welker verlikinge onder anderen saken geseyt is geweest, dat wy vergeven sellen allen, sy geestelike off werlike personen, die den voersz. heer Ghysbrecht ende synre partijen in deser saken hulpe, bystant, raedt ofte dienst gedaen hebben, alle dat 't gene, dat sy hyer ynne teghen ons misdaen moghen hebben. Ende voirt, dat een ygelick aen die ene ende die an die ander syde, soe wel geestlike als werlike, weder keren sullen tot horen goden, renten, opcomyngen ende besitten, hoedanich sy syn onruerende; ende sellen die gebruken ende hebben ende nemen, mytgaders die vruchten ende afterstellen, die dairvan verschenen syn ende nyet ontfangen; ende oock hoir rurende goeden in natuere wesende ende nyet genomen, gegeven noch ontfangen en syn, als sy hier voirtys deden; Soe ist, dat wy, willende onderhouden van onser syden, ende even verre dat ons dat angaet, 't gene dat vercaelt ende geconsentiert is geweest in deser sake, hebben, even verre dat ons dit angaen mach, vergeven, ende by desen brieve vergeven, allen den genen, sy geestlike off werlike, gelyck, ende al 't gene dat sy tegen ons ende justicy mishopen, misdaen ende gebruecht mogen hebben, van getogen te wesen by den voersz. heere Ghysbrecht ende hem hulpe, raedt, bystant, dyenst ende gonst gedaen in dese saken, willende, dat hem, noch enighen van hem, nummermeer dair off alheysch noch vervolch gedaen sy, imponirende hyer op ewych swigen onsen procureur ende allen anderen onsen ampten, wie sy syn; onthieden ende bevelen dairom allen onsen rechteren, ampten ende ondersaten, wien dat dit angaen mach, hoir stedhouderen, tegenwoirdieh ende toe te comen, ende enige van hem bysonder ende alsoe hem toehoeren sall, dat sy allen den genen van der condicy voersz. ende elken van hem van den inhouden van desen, alsoe ende inder manieren voersz., doen, laten ende gedoghen, rustelick ende volcomelick genieten ende gebruken, ende oock hebben ende nemen hoir renten, opcomyngen ende besitten, hoedanich dat sy syn onruerende onder ons wesende, ende dair off gebruken, mitsgaders van den vruchten ende afterstellen, die daer off verschenen syn, hangende die voersz. geschillen, ende niet ontfangen, ende oock hoir rurende goede wesende in natuere, ende die nyet genomen, gegheven noch ontfangen en worden opten dach van datum van desen, gelyck sy deden voir die voersz. twidracht ende gescille voit meer, soe daer versproken ende verdedingt is, soe ys onse menyngen, believe ende consentieren, dat al sulcke gelden, vruchten ende renthen, die here Ghysbrecht van Brederode, doemproest voersz., als een elecht ende ruwaert t'Utrecht, of die vyf goedshuse t'Utrecht off yemant van hoore wegen, seer dode heer Rodolphs van Diefhout, onse voirvader, bisscop t'Utrecht, tot desen dage toe bis date 's briefs gebeurt off ontfangen mogen hebben van des bisdomps goede ende renten van Utrecht, off wy off yemant van onser wegen, van der vyf goedshusen voersz. gebuert off ontfangen mogen hebben, sullen aen beyden syden gebuert, ontfangen ende quyt wesen, sonder enich aansprake off eyschinge malcanderen dair aff te doen off te laten gescien, aen lyve offte an goede, nu noch naecomenden tyden, enich letsell, wederstoet off beleet ter contrarien, want ons dat alsoe gelieft, ende is oock onse verstaen, dat desgelycks die gene, die ons ende onser partijen dienst, hulpe, raet ende bystant gedaen hebben teghen den voersz. here Ghysbrecht hebben, nemen ende gebruken hoeren goeden, renten, opcomyngen, besitten ende afterstellen, ende oock hoere rurende goede, wesende in natuere, alsoe ende gelyck dat hyer boven geseyt ende verclaert is. In oerconde, etc.

TRANSLACY VAN SULKEN BRIEVEN ALS DIE VAN DEN STATEN DER STAT ENDE
NEEDERSTICHT VAN UTRECHT GEVEN SULLEN, ALS VERCALT IS, *etc.*, (1456.)

Wy die prelaten, dekenen ende capittelen ende gheestlike luden, die edele luden, die bur-
gemeesteren, scepenen ende raden ende anderen, representerende die drie staten der stat
ende Nedersticht van Utrecht, doen kondt allen luden: Also als ons die verlikinge der ker-
ken ende bisdom t'Utrecht, die in questien ende gescille was tusschen den eerwerdigen va-
der in Goede onsen lieven heeren, heere David van Burgongen, bisscop t'Utrecht, aen die een
side, ende heer Gysbrecht van Brederode, doemproest ende elecht t'Utrecht, an die ander,
geappointeert is geweest by middell van den hoochgeboeren ende mogenden voerst ende on-
sen genadigen heere, heere die hertoghe van Cleve, *etc.*; onder andere saken, dat die voersz.
heere Ghysbrecht van Brederode resignieren sall al alsulch recht, als hy hebben mach totter
kerken ende dat sticht van Utrecht, tot behoeff des voersz. eerwerdichs vader in Goede,
heere David van Burgoengen, bisscop t'Utrecht, ende dit by consente der staten van den
lande ende stichts van Utrecht; ende ooick die voersz. heere Ghysbrecht, elecht, ende die
vanden kerken t'Utrecht, die beroepen ende geappelliert hebben van den provisien ende pro-
mocie van mynen voersz. heere van Utrecht, an die tocomende consilio, ofgaen sellen ende
renunciieren van hoeren voersz. beroepe ende appellacye, ende die selve staten sellen ont-
fangen die voersz. heere David van Burgoengen, ende hem doen gehoersamheyt, als horen
bisscop ende gheestliken ende werliken heer, die welke ontfanginge ende geboersamheyt sul-
len terstont gedaen werden by ons vanden staten, vander stat ende Nedersticht t'Utrecht
voersz., ende desgelycx sall die terstont daer na gedaen worden by al den anderen vander
sticht van Utrecht, het sy aen gheen syde of aen dese syde der Ysselen, off daer enighe waren,
t sy aen geen syde off aen dese syde der Ysselen, die weygerende of vertrechke worden te doen
die voersz. gehoersamheyt, ende te ontfangen den voersz. heere David in horen bisscoppe ende
heeren, wy souden gehouden ende geloven wesen bystant ende dyerst te doen mynen gena-
digen heere, hartoge van Borgongen ende bisscop van Utrecht voersz., om die te brengen
ende doen komen tot gehoersamheyt, ende hem te conformieren myt ons, ende dit buten
cost ende last van mynen voersz. heere, den hartoge, ende myns heere van Utrecht voersz.
ende myt redeliken ende taemliken getalle van volke, ende sulk als wy hier voertyts geplo-
gen hebben, te dyenen onsen heeren bisscopen t'Utrecht, of wy niet bat en willen doen ende
sonder prejudicy van onsen privilegien om den tokomenden tyt; Soe is't, dat wy die van
onser syde ende also verre als ons angaet, onderhouden ende volcomenen willen, t gene dat
hier boven geseyt is, hebben geconsentiert ende consentieren die voersz. resignatie, die
welke gedaen is gewest by den voersz. heere Ghysbrecht openbaerlic in vollen capittelen der
vyff goetshusen der voersz. stat van Utrecht, ende syn dair off gemaect ende ontfangen in-
strumenten tot behoeff myns voersz. heere van Utrecht, als dat behoert; ende hebben oec
die voersz. Ghysbrecht ende wy gerevociert ende revoceren ende ofgaen den beroepe ende
appellacy, by ons gedaen an den tocomenden consily van den promocy van mynen voersz.
heere van Utrecht. Ende hebben den selven heere David ontfangen in onsen bisscop ende
geestliken ende werliken heere, ende hem onderdanichlic gedaen, als dat behoert; ende
voert meer geloven wy in goeder trouwen bystant ende dienst te doen, nader onder ge-
woenten des stichts van Utrecht, den hoochgeboeren ende vermogenden vorst, onsen gena-
digen heere, mynen heere den hertoghe van Borgongen voersz., ende mijnen voersz. heere
van Utrecht, ende hem te conformieren myt ons, die vanden staten van Overyssele ende

anderen, op datter enich waeren, die weygerende off vertreckende worden, die voirsz. onderdanicheit te doen ende te outfangen den voirsz. heere David van Burgoengen in hoeren bisscop ende heere, als voeren geseyt is; ende dit in al sulken redeliken ende tameliken getalle, ende alsoe wy hier voertyts geplogen hebben te dienen onsen heere bisscop van Utrecht, ende sonder prejudicy van onsen privilegien omden toecomenden tyt, etc. Ende des t'oirconde hebben wy, etc.

—

BRIEVE, WAARBY JAN. HERTOOGH VAN CLEVE, EN ADOLPH, SYN BROEDER,
BELOVEN, HET TRACTAET TE SULLEN DOEN NACOMEN, 3 aug., 1456.

Wy Johan, van Gods genade hertoge van Cleve ende greve vander Marck, ende Adolff van Cleve ende vander Marck, heer van Ravesteyn, etc. ende een ygelick van ons geloven in goeden trouwen, dat binnen den tyt van xiv. dagen naestcomende wy bi den hoichgeboren, mogenden vorst, onsen lieven ende geminden goeden heere ende oem, den hertoge van Bourgoengen, sellen doen geven syne opene brieven, enen of meer, vander saken hier boven gescreven, die hem aentreffen, bi den welken hi believen ende beloven sel van synre syden te doen ende te volcomen 't geen dat in den articulen, hier boven verclaert, gesejt is, ende hem behoort te doen ende te volcomen, ende desgelycx geloven wy ter goeder truwe te doen binnen der selver tyde van xiv. dagen, bi den eerwaerdigen vader in Gode, heren David van Bourgoengen, bisscop te Utrecht, te gheven ende verlenen syn brieven van der saken hier boven begrepen, also verre als hem aentref, bi den welken hi geloven sal die te onderhouden ende te volcomen van synre syden; ende oick mede wy hertoge van Cleve ende heere tot Ravesteyn voirsz., ende een ygelicken van ons, geloven in goeden trouwen, dat wy binnen den tyt van xiv. dagen voirsz. sellen doen bi den voirsz. heere Gysbert van Brederode, ende die van der drien staten vander stat ende nedersticht van Utrecht te gheven ende een ygelick van hem, also verre alst hem aengaet, hoir opene brieven vander saken, hier boven begrepen; By welken brieven sy bliven ende geloven sullen die te doen ende te volcomen van horen syden, gelyck ende inder voegen als hier boven verclaert is; ende die voorsz. opene brieven also verclaert ende belieft ende ons overgegeven, sellen wy gheven ende leveren, dat's te weten myn voirsz. heere van Bourgoengen, ende den voirsz. heere van Utrecht, den gheen die hem toebehoren, ende al sonder argelist. In oerkonde onse hantteyckenen ende segelen gestelt aen dese cedula ende ander geliken, dair of die een gegeven sel wesen mynen voorsz. heere van Bourgoengen ende minen voirsz. heere van Utrecht ende die andere den voirsz. Gysbert, ende die vander staten van Utrecht. Gedaen t'Yselsteyn, drie dagen in augusto, in 't jaer ons Heeren M. CCCC. ses ende vyftich.

—

JAN V. CLEVE MACHTICHT GHYSBR. V. BREDERODE, DEN BRIEF, HEM DOOR DE STATEN
V. UTRECHT WIGEREYKT, ALS EYGENAER TE GEBRUYCKEN, *Christdach*, 1456.

Universis et singulis praesentes literas per modum copiae seu vidimus extractas et transcriptas visuris et audituris, decanus et capitulum ecclesiae collegiatae beatae Mariae virginis, opidi de Breda, Leodiensis dioecesis, salutem in Christo sinceram et subscriptorum agnoscere veritatem. Noveritis die datae praesenti (!) in manibus nostris tenuisse, palpasse, vidisse ac inspexisse et perlegisse, atque in singulis partibus et circumstantiis, diligenter exa-

minasse certas literas patentes scriptas in pergamento ac sigillo pendente illustrissimi ac magnifici principis domini ducis Clivensis, prout prima facie apparebat, sigillatas, in cujus circumferentia legebantur hae dictiones: S. Johannis, ducis Clivensis et comitis de Marka, sanas et integras, non vitiatas, non cancellatas, neque abollitas, aut suspectas, sed omnibus prorsus vitio et suspicione carentes, tenorem, qui sequitur, de verbo ad verbum continentes.

Wy Johan, vander gnaden Gods hertoge van Cleve ind grave vander Marcke, doen condit, dat ind alsoe ons die drie staten des Nederstichts van Utrecht gelooft ind versegelt hebben wt te reycken tot behoeff heren Gysbrechts van Brederode, domproist t'Utrecht ind proist t'sinte Donaes to Brugge, synen erven of testamentoers, gebracke synre of helder 'sbrieffs mit onsen ofte oeren wille, eenen twintich dusent gouden Rynsche gulden, tot drien terminen te betalen, na wtvisinge ons brieffs, den die voorsz. drie staten ons dair af gegheven hebben, besegelt mit segelen *a. b. c. d.*, bekennen wy Johan, hertoch van Cleve ind greve vander Marcke, voor ons ende onse erven nacomelingen, dat wy onsen lieven ind seer geminden neve, heren Gysbrecht van Brederode, domproist t'Utrecht ende proist t'sunte Donaes te Brugge, mit onsen voorbedachten vrien wille, machtich gemaict hebben ind machtich maken, overmits desen onsen brieve, maenre, helder ende gebruycker te wesen des voorsz. brieffs van den eenen twintich dusent Rynsche gulden, ind alle punten ind vorwarden daer in begrepen, die een en twintich dusent gulden te mogen manen oft doen manen, boeren of doen boeren, tot syns selfs beste ind behoeff te gebruiken, quitantien daervan te geven, ind hier in te doen gelyck wy voer datum des brieffs selfs hebben persoonlyck mogen doen, ind geloven voor ons, onse erven ende nacomelingen alles, dat die voorsz. heere Gysbrecht van Brederode, doemproest etc., sine erven off testamentoers, gebracke synre, daer in doende werden, vast, stede ende onverbroken halden sullen ind willen, sonder wederroepen; ind hebben des to oerkonde onsen segell an desen brieff doen hangen. Gegheven in't jaer ons Heeren dusent vier hondert ses ende vyftich, opten christen dach in decembri.

In quarum visionis, lectionis, examinationis testimonium, nos decanus et capitulum antedicti, sigillum capituli supradictae ecclesiae nostrae ablongum praesentibus literis duximus appendendum. Datum et actum in loco nostro capitulari solito, anno a nativitate Domini *MDCCC. (LXX.?)* quarta, mensis septembris die vicesima quarta.

—

**'s GENADIGHEN HEREN VAN UTRECHT BEVEL AEN DE MAERSCHALCKEN,
RUERENDE DE VERDREVEN BORGEREN, daechs na S. Valentijns dach, 1457.**

David van Bourgoengen, by der genaden Gods bisscop t'Utrecht, onsen geminden maerschcalcken, amptluden ende schouten ons lants van Utrecht aen dese syde der Yselen, ende elcken bisonder voir hem hier op versocht, salut: Onse geminde ondersaten, die gemeyn borgeren der stat van Utrecht, nu ter tyt dair wt wesende ende verdreven, hebben ons clagentlycken te kennen doen geven, hoe opten *XXVII.* dach der maent van octobri lestgeleden ons binnen onsen lande ende buten onser stadt wesende heer Gysbrecht van Brederode, domproest onser kercken van Utrecht, Reynalt heer toe Brederode, ende Heynrick, burchgrave onser stat van Montfoirde, behalve horen hulperen ende medeplegers, mit cracht ende gewelt boven recht gaende tegens onse hoocheyt ende heerlicheyt, ende die hantvesten, privilegien ende goede gewoonten onser stat voorsz., ende bisonder buten onsen weten ende tegens onsen wille, vele volcx van buten gewapent in deselve onse stat gebracht, by middel ende helpe der welcker sy dat rechte regiment ende politie onser stat van Utrecht voorsz.

afstelden, ende vorderden hem dat te vermaken ende te vernywen na hoirre hant ende partylike luden; wair of die sommige, om seker onadelicke saken ende misdaden, die sy in voirtyden also wail tegens onsen voirvader, saliger gedachten, bisscop Rudolph, als anders bedreven hadden, wt onser stat ende lande van Utrecht voersz. gebannen waren ende noch syn, ende oick geloift ende gesworen hadden tot ghenen dagen binnen onser stat ende lande van Utrecht weder te comen, also blyckt by horen brieven, besegelt mit horen segelen, die sy dair of gegeven hebben, en dair en boven noch gesworen hadden, mit gestaefden eede ende opgerechten vingeren, hem voirtaen des regiments ende bewints onser stat voirsz. binnen sekeren tyde van jaren niet t'onderwinden, die welcke aldus in't gerechte gestelt, niet tegenstaende dat voirsz. is, hebben hem des regiments onser stat voirsz. onderwonden, ende dat aengenomen van wegen des domproests, heren van Brederode ende borchgrave voirsz., grotelicken tot onsen onwille ende groten prejudicy van ons ende der privilegien ende goeden gewoonten deser stat voirsz. ende sonderlinge dat gerecht te vermaken eens jaers ende niet meer, ende dat op onser liever Vronwen avont purificationis; Die welcke aldus gestelt in't regiment, niet tegenstaende dat sy by reden oft by recht geen macht daertoe en hadden, aengesien 't geen geschiet is, hebben onmenschelyck ende ondadlick hantiert, die wive, kindere ende vriende der clagers, boven gescreven, die sommige van hem, also wail vrouwen als mannen, gevangen, gepynt ende geschattet, ende die wive ende kindere voirsz. mit cragt ende gewelt verjaget wt horen goeden, besittinge ende onser stat voersz., dair si ofte dat meeste deel van hun geboren syn, ende noch meer, hebben mitter clocken laten luden, dat so wie sommige der clagers, boven geroert, betrappen of geerigen mach binnen alingen onsen gestichte ende lande, dair sy nochtans geen kennisse noch recht toe hebben, die sel verdienen sekere groote somme van penninghen, die sy dair op geset hebben; ende des noch niet te vreden hebben derselver clagers goede ende besittinghe aengetast, ende tot hemwairt geslagen ende genomen, also wail binnen onser stat voersz. als dair buten, ende buten der vryheit ende gerechte der selver onser stat, sonder dat die clageren voirsz. yet misdaen ofte dairop vervolcht geweest hebben na den recht, dat tegens Godt ende recht is, grotelicken ende sonderlinge tegens 't landrecht ende goede gewoonten ons gestichts voirsz., tot groten onverwinliken schade ende laste der clageren voersz., ten wair dat by ons hier in voorsien worde van behoirliken wegen ende remedien, als sy seggen; begerende ootmoedeliken, dat van ons hem te willen believen; Waerom, aengesien dat voirsz., is, dat wy eensdeels vander saken voirsz. geinformeert syn geweest, ende sonderlinge vander afstellinge ende vernywinge des regiments voirsz., oick van den brieven der oirveden der sommige voirsz. wy begerende justicy ende recht, ende onsen landen, borgeren, steden ende ondersaten te houden in horen rechten, privilegien ende goede gewoonten, als recht is ende wy dat geloift hebben; Aengesien dat die clageren voirsz. hem verbonden hebben, van allen 't geen men bevinden sal, dat sy misdaen mogen hebben, dat by ons te heteren aen live ende goeden, also verre als sy mitten rechte sculdich gevonden sullen worden; waer by niet en betaemt, dat sy aldus verjaget ende belast worden sonder aengesproken ende gehoort te wesen in horen rechte, ende sonderlinge buten onsen landen gelegen, buten palen der vryheden des gestichts ende onser stat van Utrecht voersz.; Bevelen hieromme ernstelicken ende gebieden u ende enen ygelicken van u, dat ghy die voersz. clageren, hoir wive, kinderen, vrienden ende welwillende laet ende gedoocht vastelicken ende vredelicken comen ende verkeren binnen alingen onsen landen in goeden steden, ende daer buten, te water ende te lande, te voete, te peerde, of te wagen, te niet doende van onsen wegen alle alsulcke opsettinge van gelde, als opten sommigen clageren liven gestelt ende mitter clocken wtgeluyt is, als voirsz. staet, also verre dat onse landen buten der vryheit ende gerechte van Utrecht aengaen mach, 't welck wy oick

by desen onsen brieven seggen van niet ende onwaerden te wesen, willende oick, dat ghi dese onse brieve in onser steden van Amersfoort ende Renen, ende anderen plaatsen, dair't van noden wesen sal, openbaret ende condiget ende bevelet enen ygelicken van onser wegen op lyf ende op goet, dat niemant hen onderwinde ten bevele of ten bede der van onser stat van Utrecht voorsz. ofte anders, sonder onsen bevele, enighe vanden clageren, haren wiven, kinderen, vrienden ende welwillenden, ofte hoiren goeden aen te tasten, te vangen of te schadigen in eniger wys, maer doet ende laet den voorsz. clageren, ofte haren boden, ofte horen machtich wesende, rusteliken ende vredeliken gebruiken ende genieten heeren goeden ende besitte over al binnen onsen lande ende gestichte gelegen; Bevelende ende bedwingende, by allen wegen van rechte, die pachteren van haren goeden voorsz., dat se den voorsz. clageren ende niemant anders hoir pachten, renten ende opcomingen wtreycken ende betalen; Ende indien ymant dair tegen seggen of tegen desen onsen bevelen hem opponeren wilde, onse bevelen altyt in hoire macht te bliven, beteyckent hem enen behoerlicken dach tegen den clageren voorsz. ende elkes van hem, 't also verre alst hem aengaen mach, voir ons ende onsen rade, om aldair die saken van hore opposicy te seggen ende voir te stellen, ende anders, den clageren voorsz. hier op te antwoorden, als recht wesen sel, ende voirt by ons den partyen goet, kort recht gedaen te wesen; Mar beteyckenende mit uwen brieven onder uwen segelen beyden den partyen den dach, den ghi dus gestelt sult hebben, ende ons desgelycx alle 't ghene ghi in deser saken van onsen wegen gedaen sullen hebben; Behoudelick altoes onsen procuratoer-fiscael alle alsulcke aenspraek ende recht, als hem, ter causen vander misbruken ende misdaden, boven geschreven, van onsen wegen toebehoren mach, ende die by ons te corrigieren nae den verdiensten der saecken, in tyden en steden, als't behoren sal; ende want die clageren voorsz. beclagen, dat hem hoir goeden genomen souden wesen; So bevelen wy u, dat ghy u neerstelicken ende ter vollen laet informeren, wair die goede ende by wien die goeden genomen syn ende van alle gelegentheyt der saken; Die welcke informatie, aldus door u gedaen, sendet ons die besloten mit uwen segele, om die, by ons gesien, dair inne te doen als behoirlick wesen sal; Ende omme dit te doen, gheven wy u ende elcken van u, onsen amptluden, volle machte ende bysonder bevele, bevelen ende gebieden allen onsen ondersaten, dat se u ende elcken van u, dit doende, obediëren, hulpe ende bystant doen, niettegenstaende die bevele ende geboden den geenre, hem dragende als rechteren in onser stadt van Utrecht voorsz., ende alle andere bevele, ter contrarie gedaen, ofte die gedaen worde; Want ons belieft gedaen te wesen, ende den clageren voorsz. dat belieft hebben, wt onser speciale gratie by desen onsen brieve, die dueren sel tot onsen wedersseggen, of thent in desen selven by ons die partyen gehoirt ende anders versien sel wesen. In oirconde mit onser segele besegelt.

Gegheven ter Horst, in den jaer ons Heeren *MDCCC.* ende seven en vyftich, des dages na sunte Valentyns dach.

**GHYSBRECHT EN REYNOLT VAN BREDERODE GEVEN AAN MYNEN GENEDIGHEN
HEER VAN UTRECHT, etc., EEN GOET BESTANT, 20 nov., 1457.**

Wy Gysbrecht van Brederode, domproest t'Utrecht, proest van sinte Donaes tot Brugge, erfcancelier van Vlaenderen, etc.; Reynolt, heer tot Brederode ende tot Vianen, etc.; Heynrick, burchgrave tot Montfoirde, heer tot Purmerynde ende vander Linschoten, etc.; ende wy stadt van Utrecht, doen condit enen ygelicken: Also die deurluchtige, hoochgeboren ende mogende vorst ende lieve geduchtige heere, die hertoge van Bourgoengen, van Bra-

bant, etc., dus seer ernstlic mit sinen brieven und vrientlic versocht heeft, om sekere redene, syn hoicheyt dairtoe porrende, enen vrede te willen geven van den geschille, wesende tusschen den eerwaardigen vader in Gode, onsen heere, heere David, bisscop t'Utrecht, op d'een syde, ende ons op d'ander syde, ende want wy immer onsen geduchtigen heere van Bourgoengen op dese tyt hier inne te wille willen wesen, soe ist, dat wy, ter liefde desselfs ons geduchtichs heeren, gegeven ende belieft hebben, geven ende believen mit desen brieven voir ons ende voir onse hulperen ende hulpers hulperen, den eerwaardigen vader in Gode, onsen lieven heere, den bisscop van Utrecht voirsz., synen steden Amersfoert, Renen, ende hoeren hulperen ende hulpers hulperen, een goet ende seker bestant, ingaende op huyden, datum des briefs, ende ducrende tot onser Vrouwen lichtmisse toe naestcomende, ende hebben vorder geloift, ende geloven mit desen brieve, 't voirnoemde bestant van onser syde te onderhouden ende te doen onderhouden, sonder dair tegen te doen of te doen doen by ons, onse hulperen ofte hulpers hulperen, in eniger wys; ende wait, dat ymant van onser syde, wie hy oec ware, tegen 't voirsz. bestant dede, dat wouden wy terstont rechten aen syn lyff, also dair toebehoirt, indien wy hem gecrigen conden, ende oft hy daerenboven ontruymde of voortvluchtich worde, so soude hy daer voir tot ewigen dagen ballingh wesen der stat van Utrecht ende onsen lande voirsz., op syn lyff; ende in desen bestande sellen de ballingen der stadt van Utrecht mede veylich wesen, ende sullen mogen wesen ende verkeren in den sticht, wair hem gelieven sal, behoudelic dat sy ymant misdoen noch shedigen en sellen, dit bestant geduerende; Ende wait, dat sy daerenboven deden ende dit bestant niet en hielden, so soude die eerwaardige vader in Gode, onse lieve heere van Utrecht, ende die steden van Amersfoirt ende Renen dair an gehouden wesen over den ballingen voirsz. terstont te rechten, in alre manieren, wy boven geloven te rechten, over die ghene, die overtreden moghen van onser side; mer sy ende die van Amersfoert en sullen binnen dese bestande der stadt van Utrecht niet nader comen dan anderhalf mile, ende wait, dat sy dair binnen quamen, so souden sy ongeveylicht wesen ende niet in den bestande begrepen syn. Voert so ist te weten, hoewel die ballinge mede in den bestande veylicheyt hebben, dat wy nochtans op genen dachvaerden van hem tracteren en sellen tot eniger soenen dragende, ten wair dat ons goet dochte ende geliefde; Mer wait, dat sy den voirnoemen eerwaardigen vader in Gode, onsen heere van Utrecht, of der stede van Amersfoirt ende Renen hulp of bystant gedaen hadden in desen tegenwoirdigen oirloge, die sullen in den tractate of die geschede worden begrepen; behoudelic dat van anderen voirsaken, eer onse heer bisscop voirsz. binnen Utrecht ter eerster reysen was, dairvan sellen sy bliven staen ten selven rechte, sy stonden voir datum des briefs, ende die tractaet, gemaect tot Yselsteyn, sal altyt in hoir volcomen macht bliven, niet tegenstaende 't geen van den ballingen in desen brieve begrepen was; Ende oft dair enige andere ballingen oft voervluchtige waren, die gebannen of voervluchtich syn geworden, sinte dat onse heere van Utrecht voirsz. in der stadt van Utrecht eerst gecomen is, die sullen mede in den soen begrepen worden; Alle argelist wtgesceyden ende behoudelic elker man syns rechts. Gedaen te Brussel, opten xx. dach van novembri, int jaer ons Heeren cix.cccc. seven ende vyftich. Dair hy by was: HAUTAIN.

CONFIRMATIO TRACTATUS DOMINI DUCIS BURGONDAE FACTI INTER DOMINOS
DAVID, EPISC., ET G. PRAEPOSITUM TRAJECTENS. CUM ABSOLUTIONE
DICTI DOMINI G. PRAEPOSITI ET SUORUM ADHAERENTIUM AB
OMNIBUS CENSURIS, 4. *id. Maji*, 1459.

Pius, episcopus, servus servorum Dei ad futuram rei memoriam Romanus pontifex, in quo potestatis plenitudo consitit, ut pacis et concordiae fructus inter christifideles ubilibet exuberent assidue diffundens sollicitudinis suae curas, quae pro hujusmodi pacis et concordiae votivis successibus salubriter gesta comperit, benigno favore prosequitur, et ne illa turbatio quaevis inficiat, hujusmodi collatae sibi potestatis ministerium, prout rerum et negotiorum circumstantiis pensatis id in domino prospicit expedire. Cum igitur inter venerabilem fratrem nostrum David, episcopum Trajectensem et dilectum filium, Ghysbertum de Brederode, praepositum ecclesiae Trajectensis, occasione regiminis et administrationis ejusdem ecclesiae suborta discidia, medio dilecti filii, nobilis viri Philippi, ducis Burgundiae, amabili compositione salubriter sint sopita; Nos motu proprio non ad cujusquam instanciam, sed pro bono pacis et concordiae, hujusmodi singula capitula compositionis hujusmodi harum serie, perinde ac si illis de verbo ad verbum inserta forent pro expressis; rataque et grata habentes illa omnia auctoritate apostolica confirmamus, suppletentes omnes defectus, si qui forsitan interverint in eisdem, et ut ea debita protectionis demandentur effectui omnes et singulas censuras et poenas in dictum Ghysbertum et sibi adhaerentes ac qui suam in hac re partem foverunt, apostolica seu quavis alia auctoritate pro eo quidem suae provisioni et praefectioni de dicto episcopo ad dictam ecclesiam factis opposuerunt et ad tempus, ne in possessionem regiminis et administrationis hujusmodi pacifice assequi et illa gerere posset, impediverunt forsitan latas, prorsus et omnino relaxamus, illasque pro infectis haberi volumus, ac ipsos ab illis etiam ad omnem cauthelem absolvimus, omniumque inhabilitatis et infamiae maculam sive notam per eos forsitan praemissorum occasione contractam penitus abolemus, nec non cum ipsis super irregularitate, si quam hujusmodi censuris et poenis ligati divina celebrando seu alias se illis immiscendo contraxerint, ut in susceptis per eos ordinibus ministrare et ad ultiores etiam sacros ordines promoveri, necnon quaecumque obtenta retinere aliaque beneficia ecclesiastica quarumcumque etiam majoris, ubilibet et in quibusvis ecclesiis qualitatum eis in posterum alias canonice conferenda, similiter recipere et retinere libere et licite valeant, eadem auctoritate dispensamus; Et nichilominus quavis privaciones de obtentis beneficiis hujusmodi per quoscumque et quavis auctoritate etiam in favorem quorumcumque, cujuscumque status, gradus nobilitatis, condicionis vel praecminentiae fuerint, occasione praemissa forsitan factas, et quaevis concessiones et mandata de hujusmodi privacionibus faciendis, ac de providendo de eisdem beneficiis, veluti per hujusmodi privaciones factas vel faciendas, vacantibus vel vacaturis et de eisdem beneficiis etiam factas collaciones et provisiones et alias impetraciones, quae jus Ghysberti et adhaerentium praedictorum, quod cessantibus censuris et poenis praedictis in quibusvis beneficiis, quomodolibet acquiri potuisset, absorbere vel elidere videntur, si quae a sede praedicta vel ejus legatis aut a quocumque alio emanaverint de hujusmodi potestatis plenitudine cassantes, revocantes et irritantes, nulliusque roboris vel momenti decernentes ipsos Ghysbertum et adhaerentes adversus ea in integrum, et in eo statu, in quo antequam censurae et poenae hujusmodi in eos promulgabantur, extiterant; Restituimus et reintegramus ita, ut hujusmodi beneficia eo jure et eo titulo, quibus illa obtinebant retinere et jure, quod tunc in eis seu ad ea ipsis tempore, quo censurae et poenae, hujusmodi in ipsos pro-

mulgabantur, competebat aut competere poterat, uti et gaudere et eis illud suffragari debeat in omnibus et per omnia, ac si dictae censurae et poenae in eos minime prolatae fuissent, nec privaciones ac privandi mandata collaciones ac provisiones ac de conferendo concessiones et mandata hujusmodi adversus eos emanassent; Non obstantibus praemissis, nec non constitutionibus et ordinacionibus apostolicis, statutis quoque et consuetudinibus dictae ecclesiae juramento, confirmacione apostolica, vel quavis firmitate alia vallatis, ceterisque contrariis quibuscunque; Nulli ergo omnino hujusmodi liceat hanc paginam nostrae confirmacionis, supplementacionis, relaxacionis, voluntatis, absolucionis, dispensacionis, cassacionis, revocacionis, irritacionis, constitucionis, restitutionis et reintegracionis infringere, vel ei ausu temerario contrarie. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignacionem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Bononiae, anno incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, idibus maji, pontificatus nostri anno primo.

RESERVACIO ET ASSIGNACIO PENSIONIS ANNUAE III^M. ET II^C. FLORENORUM AUREORUM DE
RENO EX FRUCTIBUS, etc. AD USUM DOMINI G. PRAEPOSITI, etc., *id. Maji*, 1459.

Pius, episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Ghysberto de Brederoden, praeposito ecclesiae Trajectensis, salutem et apostolicam benedictionem, ut ea, quae pro pacis et concordiae successibus statum ecclesiae Trajectensis concernentibus salubriter gesta, ejusque quieti et commoditatibus profutura conspiciamus, rata subsistant, libenter intendimus ac personam tuam, multipliciter, ut accepimus, virtutum donis insignitam tuis exigentibus meritis specialibus prosequimur favoribus et impendiis graciaram; Cum itaque dudum, postquam tu, ecclesia praedicta sui pastoris solacio viduata, in ejusdem ecclesiae episcopum per dilectos filios majoris et secundanarum ecclesiarum Trajectensium capitula concorditer electus fueras et felicis recordacionis Calistus papa tercius, praedecessor noster, electione hujusmodi per eum cassata, venerabilem fratrem nostrum David Trajectensem tunc Moriensem episcopum a vinculo, quo ecclesiae Moriensi, cui tunc praeeerat, tenebatur, absolvens, ad dictam ecclesiam Trajectensem duxerat auctoritate apostolica transferendum, ipsumque illi praefecerat in episcopum et pastorem, ut etiam accepimus inter dictum episcopum et te, qui hujusmodi electionem de te factam canonicam fore et confirmari debere contendens, a cassacione et translacione et praefectione hujusmodi ad appellacionis remedium confugisti, occasione earundem cassacionis ac translacionis et praefectionis orta fuerit materia questionis, ex qua etiam in partibus illis plurima subreverunt turbaciones et discidia, sintque illa amicabile compositione, medio dilecti filii, nobilis viri Philippi, ducis Burgundiae, salubriter sublata, dictusque David episcopus in compositione hujusmodi, inter alia reddiderit se contentum quidem tibi, qui in eadem compositione, translacione et praefectione praedictis acquievisti, ac omni juri, si quod tibi in regimine et administracione dictae ecclesiae seu ad illa ex electione hujusmodi quomodolibet competierat, sponte cessisti, super fructibus, redditibus et proventibus episcopalis mensae Trajectensis pensio annua quatuor milium et ducentorum florenorum auri de Reno, per ipsum David et successores suos, episcopos Trajectenses, pro tempore existentes sub poenis et in terminis, per sedem apostolicam statuendis, tibi quoad vivres aut quousque tibi in hujusmodi pensionis recompensam de tot ecclesiasticis beneficiis quidem eorum fructus, redditus et proventus valorem annum quatuor milium et ducentorum florenorum similium conscenderent, provisum foret, et tu illa pacifice possideres annis singulis per sedem eandem constitueretur, reservaretur et etiam assignaretur; Nos te a quibusvis excommunicationis, suspensionis et inter-

dicti sententiis, si quibus a jure vel ab homine latis irretitus existas ad effectum, ut praesentes validae et efficaces censeantur, absolventes, motu proprio non ad tuam vel alterius pro te nobis super hoc oblatae petitionis instanciam, sed de nostra mera liberalitate compositionem et singula in ea contenta ac promissa et compactata, quae etiam praesentibus, perinde ac si illis de verbo ab eorum inserta forent, haberi volumus pro sufficienter expressis, rata habentes et grata, illaque earundem praesentium serie, auctoritate apostolica approbantes ad ejusdem compositionis effectum tibi super fructibus, redditibus et proventibus mensae hujusmodi pensionem praedictam per David, qui in hoc expresse consensit, et successores suos episcopos praefatos pro una in festivitate purificationis beatae Mariae et alia pensionis hujusmodi medietatibus tercio kal. augusti tibi annis singulis in opido Vyanensi, Trajectensis dioecesis, quoad vixeris aut quousque beneficia hujusmodi in eorum fructibus dicti valoris in hujusmodi pensionis recompensam canonice tibi collata pacifice possederis, persolvendam auctoritate praedicta reservamus, constituimus et assignamus, decernentes David et successores episcopos praefatos ad integram solutionem pensionis hujusmodi juxta ipsarum reservationis, constitutionis et assignationis formam fore efficaciter obligatos, salvo quidem beneficii seu beneficiorum, quae haecenus, vel imposterum in dictam recompensam tibi collata possederis fructus, redditus et proventus in defalcationem pensionis praedictae computentur; ac volentes et eadem auctoritate et kal. augusti hujusmodi aut saltem infra triginta dies festivitatem ipsam seu kal. augusti hujusmodi immediate sequentes pensionem tunc debitam tibi non persolverit cum effectu, lapsis diebus eisdem, ingressus ecclesiae sit eo ipso interdictus et si sententiam hujusmodi interdicti per sex menses ipsos triginta dies immediate sequentes sustinuerit, ex tunc a regimine et administratione dictae ecclesiae sit suspensus ipso facto, donec de dicta pensione, tibi vel procuratori tuo ad hoc a te specialiter constituto satisfactum seu alias cum aliquo vestrum super hoc fuerit concordatum, non obstantibus, constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque; aut si David vel ejus successoribus praedictis vel quibusvis aliis, conjunctim vel divisim, a sede apostolica sit indultum quidem ad prestationem vel solutionem alicujus pensionis minime teneantur, et ad id compelli non possint per literas apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mencionem, et qualibet alia dictae sedis indulgentia, generali vel speciali, cujuscunque tenoris existat, per quam praesentibus non expressam vel totaliter non insertam, effectus earum impedire valeat quomodolibet vel differri, et de qua cujusque toto tenore habenda sit in nostris literis mencio specialis. Nulli ergo omnino homini liceat, hanc paginam nostrae absolutionis, voluntatis, approbationis, reservationis, constitutionis, assignationis, decreti, statuti infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Bononiae, anno incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, pridie idus maji, pontificatus nostri anno primo.

BULLA EXECUTORIALIS SUPER PENSIONE PRAEDICTA,
prid. id. Maji, 1459.

Pius, episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri episcopo, monasteriensi et dilectis filiis in Leodiensi, ac in beatae Mariae Clivensi, Coloniensis dioecesis, ecclesiarum praepositis, salutem et apostolicam benedictionem; Hodie dilecto filio, Ghysberto de Brederode, praeposito ecclesiae

Trajectensis ex certis tunc expressis causis pensionem annuam, quatuor milium et ducentorum florenorum auri de Reno super fructibus, redditibus et proventibus, episcopalis mensae Trajectensis, sub certis modis et formis ac in terminis, similiter tunc expressis, annis singulis per venerabilem fratrem nostrum David et successores suos pro tempore existentes Trajectenses episcopos, persolvendam, auctoritate apostolica reservavimus constituimus et assignavimus ac decrevimus, David et successores suos, episcopos praefatos, ad integram solutionem pensionis hujusmodi juxta ipsarum reservacionis, constitucionis et assignacionis tenorem fore efficaciter obligatos ac volentes et eadem auctoritate statuentes, inter alia, quidem cuiquam ex David et successoribus, episcopis praedictis, qui in terminis ipsis vel infra certos dies sequentes, tunc etiam expressos, pensionem ipsi Ghysberto tunc debitam non persolverit cum effectu, elapsis diebus eisdem ingressus ecclesiae esset eo ipso interdictus; et si sententiam hujusmodi interdicti per sex menses post lapsum dictorum triginta dierum sustinetur, ex tunc regimine et administratione dictae ecclesiae esset ipso facto suspensus, donec de eadem pensione, tunc debita ipsi Ghysberto vel procuratori suo, ad hoc ab eo specialiter constituto, satisfactum, seu alias cum eorum altero super hoc concordatum foret, prout in nostris inde confectis literis plenius continetur; Quocirca discrecioni vestrae per apostolica scripta mandamus; Quatenus vos vel duo aut unus vestrum, si et postquam dictae literae vobis praesentatae fuerint, per vos vel alium seu alios faciatis auctoritate nostra Ghysberto vel pro eo procuratori praedicto pensionem hujusmodi juxta reservacionis, constitucionis et assignacionis earundem tenorem efficaciter persolvi pariter et assignari. Et nichilominus, quoties vobis constiterit legitime, David vel aliquis ex successoribus episcopis praefatis poenam interdicti ingressus ecclesiae et suspensionis, hujusmodi sententias incidisse et super hoc pro parte dicti Ghysberti requisiti fueritis seu alter vestrum fuerit requisitus, illum tam diu dominicis et festivis diebus in ecclesiis, dum major inibi populi multitudo ad divina convenerit et locis aliis, de quibus vobis videbitur, eadem poena irretitum fore nunciatis faciatisque ab aliis nunciari, donec Ghysberto vel procuratori praedicto de hujusmodi, tunc debita pensione fuerit integre satisfactum poena, quae relaxata fuerit antedicta; non obstantibus omnibus, quae in dictis literis voluimus non obstare. Aut si David vel successoribus episcopis praedictis seu quibusvis aliis, communiter vel divisim, a sede apostolica indultum existat quidem interdicti aut suspendi non possint per literas apostolicas, non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mencionem contradictores, auctoritate nostra appellacione postposita compescendo. Datum Bononiae, anno incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, pridie idus maji, pontificatus nostri anno primo.

ASSIGNATIO BONORUM MENSAE EPISCOPALIS CITRA YSSELAM PER REVERENDISSIMUM DOMINUM
DAVID, EPISC. TRAJ., FACTA VENERABILI DOMINO G., PRAEPOSITO TRAJECTENSI
PRO PENSIONE SIBI DEBITA, etc., 1 juny, 1464.

David van Bourgoengen, by der genaden Goids bisscop t'Utrecht, doen kondt allen luden: Alsoe een tyt geleden die deurluchtige, hoechgeboeren, mogende vorst ende here, myn genadige heer, die hertoge van Bourgoengen, etc., doe ter tyt in desen landen wesende, een mynlike dedinge verdedingt heeft tusschen ons, over die een zyde, ende den edelen, onsen lieven neve ende getruwen raet, here Ghysbrecht van Brederode, doemproest ons kercke t'Utrecht, over die andere, aengaende onse kercke ende gesticht van Utrecht; inhoudende, onder anderen punten, dat wy den selven heere Ghysbrecht jaerlix gehouden sullen wesen te betalen ende te besorgen wt dat selve onse bisdom vier dusent ende twe hondert Rynsche gulden,

tot twee termynen, syn leven lanck geduerende, gelyck die tractaet daer op gemaect dat inhoud ende begrypt, welke vier dusent ende twee hondert Rynsche gulden 'sjaers onse heylige vader, die paeus, heere Ghysbrecht voirsz. wt onse kercke ende gestichte van Utrecht voirsz. oick assigneert ende reserveert heeft, ende hem daer aff syn bullen verleent ende gegont, gelyck daer toe behoert. Omme dan dese voirsz. dedinge ende assignatie mynlick ende deuchelick t'onderhouden, ende hem Ghysbrecht voirsz. van den vier dusent ende twe hondert Rynsche gulden 'sjaers syn leven lanck, wel versekert, vernoecht ende voldaan te syne; Soe hebben wy hem dair voir by goede voersienicheide ende rypheyt van raide bewesen ende bewysen mit desen onsen brieve, aen alle onse tafelgoeden ende renthen, die wy hebben ende van outs onsen gestichte van Utrecht toebehoiren, gelegen aen dese syde der Yssole; te weten, alle onse tynsgoede, hoffgoede, pachtgoede, pachthoeven, die beden, voirdgelden, thienden, tollen, hierzysen, die goede omthrent die Horst, die kuermuedige goede, ende die keur daer aff, alsse verschynt by sterven; Behoudelick ons die keur tot Loesden, die onse maerschack gewoentlick is te hoeren ende t'ontfangen; die goede tot Stoutenborch, die renthen tot Amersfoirt, ende voirt alsulcke goeden ende renthen, als wy hebben op dese zyde der Ysselen, waer die gelegen syn, wtgesondert den watertollen tot Renen, mit alsulcke gueden ende renthen, als ons aengecomen syn by dode des edelen, ons liefs neven van Gaesbeke, zaliger gedachten, die wy aen ons houden, ende nyet anders; ende hy en sal opt huys tot Stoutenborch nyemant setten, die ghene, die dat syn sall, hie en sal ons by synen eede ende besegelden brieven geloven, dat huys te bewaren, tot onser ende onser nacoemelingen behoef, bisscopen t'Utrecht, ende 't sal onse open slot bliven; welke goede voirsz. mit allen hoeren toebehoeren, aenvallen ende opkomen, wy gestelt ende gegeven hebben, stellen ende geven in handen van heere Ghysbrecht voirsz., omme die syn leven lanck te hebben, te houden ende te gebruycken, ende die nutschippen, profyten ende vervallen, die daer aff jaerlicx komen sullen, in syns selffs oirber te keren, sonder ons offte onsen nacomelingen, bisscopen van Utrecht, daer van enighe betaeling, bewysinge offte rekeninge te doen, in eniger manieren; Behoudelick ons sulcke broeken ende boeten, als ons van onser heerlicheyt wegen verschynen sullen. Nyet myn sall hie alle dese voersz. goeden ende renthen, mit hoeren toebehoiren vry ende onbelast gebruycken, gelyck wy selve doen soudon, indien wy hem daer aene nyet bewesen en hadden. Item, niet tegenstaende enige lasten oft ander nywicheyden, die in toecomenden tyden behoeren soudon mogen, sullen wy heere Ghysbrecht voirsz., indien voirsz. saeken alle bystandicheyt doen, omme dese renthen ende goeden vry te gebruycken, gelyck wy selve doen soudon, indien wy die aen ons gehouden hadden, 't zy mit quitancien te geven die van Amersfoirt, mit rechte offte brieven tot alre tyt, als hie des van ons begerende is, op synen cost, soe dat hie offte die ghene, die hie dair toe voegen sall, daer by, hie soe voele aen ons comen mach, geen gebreck hebben en sall, ende van desen voirsz. goeden sal hie ons jaerlicx een rekeninge van den ontfanck over doen leveren, omme dat die goeden van den gestichte nyet verwandelen en zullen, sonder ons enich vorder bewys van betalinge oft anders daer van te doene, gelyck voirsz. is. Item, soe sullen wy heere Gysbrecht voirsz. alle dese vorige goeden mit hoeren toebehoeren vry ende onbelast overleveren ende affdoen allen kommer, daer sy mede beswaert moegen wesen, 't sy mit onsen brieven offte anders, in eniger wys, buyten synen cost ende scade, hoe hie die vry gebruycken sall. Ende waert, dat enige goeden offte renthen bevonden worden, ons ende onsen gestichte van outs toebehoerende, die wy offte bisscop Roeloff, zaliger gedachten, offte onse rentmeesters, bynnen twyntich jaeren offte daer en boven, nye behoert noch geboert en hebben, daer en sullen wy niet inne gehouden syn, hem die te vryen ende te leveren, mer wy sellen hem daer inne alle bystant, vorderscip ende behulp doen, ten eynde dat hie die gebruycken sall.

moegen, gelyck dese anderen gueden voirsz. Item, soe sall Ghysbrecht van Brederode voirsz. alle dese gueden voirsz. op synen cost, anxt, arbeyt, baet ende scade doen bewaeren, buten cost van ons, ende die verbeteren nae synen vermoegen ende nyet vermynderen; oick en sal hie dese voirsz. goeden niet vercopen, versetten, versellen noch belasten, in eniger manieren, mer die deugdelick gebruyken syn leven lanck, soe dat syc vry ende onbelast nae synre doot weder comen sullen aen ons ofte onsen nacomelingen, bisscoppen t'Utrecht. Item, soe sal heere Ghysbrecht voirsz. alle dese voirsz. gueden ende die hantieringe daervan aentasten ende aenvaerden op sunte Willebrorts avont naestcomende, ende tot den dage toe, sal onse rentmeyster opboeren ende ontfangen alle verleden termynen ende die hier en bynnen verschynen sullen van der verleden jaer; nyet myn soe sal here Ghysbrecht voirsz. bynnen deser tyt doen vercopen die thienden ende cysen op al sulcke tyden, als dat behoert, ende hem nutste duncken sal, tot synen profyt, want dat gewoentlick is te geschien voir sunte Willebrorts avont voirsz. Item, waert saecke dat die voirsz. doempnoest na deser assignatie ende bewysinge storve voir den yersten dach in augusto naestcomende, soe sullen wy ofte onse nacomelingen, bisscoppen t'Utrecht, alle dese voirsz. goede ende renten vry ende commerloes weder aenvaerden op sunte Willebrorts avont daer naestvolgende. Item, waert, dat hie storve opten yersten dach in augusto ofte dair na, voir onser Vrouwen dach te lichtmisse, soe sullen syn erfgenamen ende executoren half die renthen ende profyten van den toecomende jaer opboeren ende ontfangen; ende waert, dat hie onser Vrouwen dach te lichtmisse, den tweesten dach in februario, daer nae beleefde, soe sullen syn erfgenamen ende executoiren opboeren ende ontfangen t'ghehele jaer voirsz., ende soe voirt jaerlix, nae gelegentheit van elcken termynen voirsz. Item, waert saecke, dat wy by onsen heyligen vader, den paeus, ofte mynen voirsz. genedigen heere van Bourgoengen, ofte anders heere Ghysbrecht voirsz., enige benefycien werven konden, nae wt wysinge van den voirsz. tractaet, van soe voele die waerdich waeren an portaten, dat sal ons te baten comen in vermynderinge deser bewysinge voirsz., 't sy in wtreykinge van hem jaerlix ofte in affcortinge der bewysinge voirsz., van soe voele, dat draegen sall, ende den voirsz. tractaet altyt in synre weerden te bliven; Ende omme t'onderhouden den voirsz. tractaet ende die assignatie daer op van onsen heyligen vader, den paeus, mit allen punten voirsz., omme die vaste ende gestade te syne in alre manieren, gelyck voirsz. staet; Soe hebben wy, des t'oerconde, onse segel aen desen brieff doen hangen ende met onsen hantteycken geteykent. Gegheven op onsen slote tot Duersteden, int jair ons Heere dusent vierhondert vier ende t'sestich, opten yersten dach in junio. DAVID.

ACTE VAN GETUYGENIS, GESCHIEDT VOOR BURGEMEESTEREN, *etc.*, VAN UTRECHT,
TEN VERSOENK EN IN SAECKEN VAN DEN ABT VAN S. PAUWELS, 7 *dec.*, 1469.

Wy borgemeesteren, schepenen ende raiden der stadt van Utrecht, doen kondt allen huden, ende zonderlingen den edelen, geboertigen, vromen, wyzen heeren, den stedehouder generael, ende anders den raiden myns gnedigen heren, 'shertoigen van Bourgondien, *etc.*, gecommiteert ter zaken synre landen van Hollant, Zelant ende Vricslant, onsen lieven heeren ende bisonderen goeden vrunden, dat opten dach van huden voir ons in formen van rechten comparierde die eerweerdige vader, heer Jan Clouwert, by der verhengnisse Godts abt des cloesters sunte Pauwels binnen onser stadt, van sunte Benedictus oerden, ons exporerende ende te kennen gevende, dat hy voer u myn heeren van zyns zelfs ende des gemeynen convents wegen van den voirsz. cloester, aen die ene, ende enen genoempt Jacob Zasse,

aen d'ander syde, ene zake ruerende zekere articulen, hyr onder verclaert, in questy ende differencien hangende heeft; om welke articulen te verifiëren ende te bewaerheyden 't hem van noede waer, enige onzer borgeren daer op in getuych te producieren, ons daerom als oversten ende gebieders over onze borgers aenroepende ende requirende, hem in dezen behoerlike provisy te doen ende te geschien laten, als recht ende reden bewyst; Waerom wy borge-meesteren, scepenen ende raiden voersz., aensiende die aenroep ende requesten van den voersz. abt, aen ons gedaen, redelich ende moigelich wezende, ende het oick godlich ende eerlich is getuych der waarheit te geven, opdat die waarheit onder 't deescl der bevensicheyt niet verholen en blive, hebben ten versoick van den zelve abt, na recht ende gewoente van onser stat, voer ons doen byeden, om getuych der waarheit te geven, op die voergeruerde ende hier nae bescreven articulen, eerbaire, geloiffike, gedaichte mannen, Evert van Voirde, Clais van Delbroick ende Dyrck van Huckelom, onse borgers, ryck genoeg van haven ende guede, van eerbaerliken ende doehdeliken namen, famen ende conversatien, die alzoec voer ons comparierende hebben ons by hoeren eeden, die zy ende een ygelick van hem, tot onser vermaninge in formen van rechten, mit opgerichten vingeren, volstaefs eedts lyflich aen den heyligen in onsen handen deden, ende wy volcomelich van hem ontfengen, op die zelve articulen geantwoert, als hyr onder tenden aen den zelve articulen bescreven staet.

Dit zyn die articulen van woerde te woerde, sprekende aldus: Eerst dattet cloester van sunte Pauwels altyt gestaen heeft onder enen abt; Item, dat die abt ende syn convent woenachtich syn in den gestichte van Utrecht, staende onder die jurisdictie van des bisscops officiaal van Utrecht; Item, dat in den jaer xxxviii. ende dair te voir ende dair nae een abt was tot sunte Pauwels, genoemt her Willem van Huckelom; Item, dat in den jaer xxxviii., ende voer ende nae, int voersz. cloester was een prior, geheten her Willem van Haghe, ende voer prior geacht, reputiert ende gehouden; Item, dat in't jaer xxxviii., voer ende nae, her Jan Brunart rebel was, ende niet en resideerde inden cloester van sunte Pauwels; Item, dat in't jaer xxxviii., ende dair te voren, 's convents zegel van sunte Pauwels gestolen ende wechgedragen was; Item, datter een ander convents zegel wordt doen maken, dat daerna altyt gebruyct is geweest, tot noch toe, sonder t'gestolen zegel daarna gebruyct te wesen. Gevraicht dan die voersz. onse borgers, wes hem in der waarheit van den voersz. yersten tweën articulen voerstaen ende kundich wesen mochten, hebben sy ons singulariter ende elck bisonder in een concordierende, by hoeren voersz. eeden gheantwoert ende geseyt, dattet cloester sunte Pauwels altyt onder een abt gestaen heeft ende noch staet, want zy die contrary dair van nye gehoert en hebben; 'T is oick ons ende anderen, alhyr conversierende ende hyr omtrent woenachtich wesende, openbaer ende kenlic, dat die abt ende 't convent des voersz. cloesters binnen onser voersz. stat van Utrecht woenachtich syn, staende onder die jurisdictie van ons gnedichs heren officiaal van Utrecht; Item, hebben ons die voersz. onse borgers opten derden artickel, hoven gescreven, by hoeren eeden, als boven gedaen, geantwoert, dattet hem allen wel kenlic is, dat her Willem van Huckelom in den jaere xxxiii. abt gemaect was van den voersz. cloester, 't welck oick affirmierende ende sterckende, die voergen. heer Jan Clawert, abt, heeft ons getoent ene opene bulle, heren Eugenii, des virden paus alzoec genoemt, gans ende gave, ongeraziert ende ongecancelliert, inhoudende die confirmacie des voersz. heren Willems van der voersz. abdye, die gegeven is te Romem in den jaer ons heren ontfangnisse mccccxxxiii., op die vierde nonas van meye, 't vierde jaer zynre heerlicheyt; Ende die zelve her Willem was die tyt voert ende bleef abt lange tyt na den jaer xxxviii.; Voert op die vierde, vyfte ende seste articulen voersz. antwoerden onsen voergeruerden borgere, by hoeren voergeruerden eede, dat 't waer is, dat niet lange daer nae, dat her Willem van Huckelom, in manieren voersz., X. abt gemaect was van den voersz. cloester, her Wil-

lem wten Haghe prior gecoeren ende gemaect wort van denzelven cloester, ende als prior geacht, gereputiert ende gehouden was, van dyer tyt lange na den jaer xxxviii. voersz.; Ende dat her Jan Brunart, lange tyt voer den zelve jaer van xxxviii., wt den voersz. cloester gheruymp ende rebel was, niet dair inne residerende, ende alzoe rebel ende niet residerende bleef nae den voersz. jaer van xxxviii.; Ende oick, dat des conventszegel van den voersz. cloester gestolen wordt in den jaer xxxviii. of daer omtrent, van enen genoempt her Gerit van Amerode, monick ende mede conventuael van den voersz. cloester, want hy mitten zelve zegel wt onser stat ende den voersz. cloester ruymde ende wechvoer mitter woen; Item, opten lesten artikel voersz. heeft die voersz. heer Jan, abt, voer ons geproduceert ende gebracht cerbaere gheestlike gedaichde mannen, heren Jan Taets, proist ten Heyligen berge, van derzelve oerden, ende heren Willem van Dam, priesters ende oudsten conventualen des voersz. cloesters, die aldaer by hoeren priesterscap eendrachtelike opten voersz. artikel antwoerden ende zeyden, dattet hem wel kenliken is, dat corts daer na, doe den convent voersz. hoer zegel ghestolen ende afhendich ghemaict was, gelyck voersz. staet, heer Willem van Huekclom, doe abt, ende her Willem wten Haghe prior voersz. wesende, mitten gemeynen convente des voersz. cloesters een ander zegel deden maken van enen geheten Dyrck van Ruempst, goudsmit, des die abt ende 't gemeyne convent van dyer tyt herwers gebruyckt hebben ende noch gebruycken dagelycx, zonder enich ander zegel. Ende want alle voersz. punten alzoe voer ons na rechten ende gewoenten onser stat gheschiet ende gehantiert zyn zonder argelist, dair van wy u edele, geboirtige, vrome, wyze heeren, myn heren, die stedehoudergenerail, ende andere mynen heeren van den raide voersz., ende anders eenen ygelicken dyent aendragen mach, certificeren mit desen onsen brieve, soe hebben wy ten verzoick van den eerweerdigen vader, her Jan, abt voersz., des t'oerconde onser stat signet, 't welck wy dagelycx gebrucken, aen dezen brieff doen hangen. Gegeven in't jaer ons Heren dusent vier hondert negen ende t'sestich, opten sevenden dach in decembri.

—

BECLACHTEN OP ONS HEEREN VAN UTRECHT, OVER DE PUNTEN, DIE MYN HEERE VAN UTRECHT GEDAEN ZOULDE HEBBEN TEGENS ZYNEN EEDT, anno 1481.

In't yerste, alsoe in den jare lxii. lestleden, die stat van Utrecht, onder anderen hoeren borgeren enen borger hadt, gehieten Clais Ghysbertsen, die Jacob van Nyevelt, zaliger gedachten, op die tyd mairscalk van Amersfoort ende van Eymlant, boven ende tegens der stat ende gestichts rechten, privilegien ende oude heercomen, die myn here van Utrecht gloift ende gezworen heeft te onderhouden, gevangen, ende alsoe gespannen ende gevangen te Wyck deden brengen, op eenen myns heren rechedach van Utrecht, om hem te belasten ende te bezwaren, die gedeputeerden van derzelve stad van Utrecht, alse Jan Woutman, Willem van Sterme, Jan van Amerongen ende Aelbert Proys, binnen der stad van Wyck geschiet ende gheordineert waren aen den voersz. maerschalck, om van hem te eysschen hoeren voersz. borger, hem presenterende, indien die selve hoer borger mynen here van Utrecht, of den maerschalck in zynen naem, enichsins gebroect mochte hebben, hy zoude daer van te rechte staen binnen der stad van Utrecht, aldair voer den raide, of anders, daer den maerschalck dat beliefte, 't welck die zelve maerschalck mit Alfar van der Horst, zaliger gedachten, op die tyt maerschalck van den Nedersticht van Utrecht, een luttel tyts daer na wedergekomen by die voersz. gedeputeerden in hoeren herberg, daer zy tier tyt slapen ende hoer logys nemen soudon, hem luden zeggende, mit enen blyden aensichte, dat myn here van Utrecht hoeren

well te vreden ware, ende dat zy slapen gaen ende reysen mochten, als hun dat beliefd, ja geliefdet hun, men soude die poerten van Wyck terstont ontsluten, of zy reysen wouden; Dit hoerende die selve gedeputeerde, ende des te vreden wezende, hebben zy die voorsz. twee maerschalcken by hem genomen ende hem den wyn geschenckt ende goet geselschap gedaen, ende daerna, als die gedeputeerden waren op hoeren bedden, hoepende die nacht te rusten, heeft myn here van Utrecht hun luden by synen dienre ende officieren van hoeren bedden op doen staen, ende hem opte sloten te Duersteden doen brengen ende in gevangnisse leggen; 'T welck al geschiet is tegens 't lantrecht, privilegien ende oude heerkomen der stat ende gestichts voorsz., die myn heere voorsz. gelooft ende gezworen heeft te onderhouden.

Item, soe heeft myn heer van Utrecht mit ongewoenlicke practicke, manieren ende instructien onder den volcke gespreyt, tot meer tyden die oversten ende scepenen der stat van Utrecht gestelt ende geset zommige, die daer niet sitten en mochten in den oversten stoel, na der stadt rechten ende oude heerkomen, van hem gezworen te onderhouden.

Item, na dat myn here van Utrecht, die maniere van den rechten te stellen binnen Utrecht, als voorsz. staet, aengenomen hadt, heeft hy zynen onmoit ende haedt gestelt ende geworpen tegens ende op here Ghysbrecht van Brederode, op die tyt domproist t'Utrecht, om des willen, dat hy denselven doemproist wtreyken ende geven moste ene zekere jaerlixse pensie, die onse heyligen vader, de pawes van Romen, by consent ende beliefnisse van mynen here van Utrecht den voorsz. doemproist geresigniert ende toegeveucht had wt den bysdom van Utrecht, ende wanttan here Reynolt, here tot Brederode, in der tyt zaliger gedachten, broeder van den voorsz. doemproist, wt goeder gelove ende meynunge, die hy op myn here van Utrecht zette, op sunte Vrousdach, in den jare LXX. lestleden, om den onmoit, die myn here van Utrecht opten voorsz. doemproist hadde, te verlyken, binnen die stat van Wyck gekomen was, heeft hem myn here van Utrecht guetlicke doen ontfangen, syne spyse ende tweecleyse wyn, in een teyken van vruntscappen geseyndt, ende daer na onlanck hem doen vangen ende in vangnisse geleyt, ende terstont opten zelve dach haestelicken binnen Utrecht gereden ende den voorsz. doemproist mit gewapender hant zelve in persoen gevangen, ende hem des anderen dages daer na mit gewapende volke te Wyck opten toern te Duersteden gevankelicken doen zetten, ende daer gevanckelicke gehouden, tegen 't lantrecht ende gewoenten der stat van Utrecht, die hy gezworen ende gelooft had te houden, als voorsz. staet.

Item, als die voorsz. twee heren alsoe gevangen ende in gevangnisse geleyt waren, heeft myn here van Utrecht den voorsz. here Reynolt, here tot Brederode, tyranlicken ende wreellicken recht, of hy een misdadich mensche geweest had, tot meer tyden doen pynen ende jammerlicken quellen, ende hem ten laetsten alsoe gevangen overgelevert in vreemder heeren handen; oick heeft hy den doemproist voorsz. ten laatsten gedrongen, soude hy wt synre gevangnisse ontslagen worden, dat hy zyne doemproistie heeft moeten resigneren, tot behoef des gheens, die mynen here van Utrecht belooft heeft, ende zyne pensie voorsz. overgeven ende quyttschelden moste mitten restanden, belopende XVIIⁿ. R. gulden of meer, ende hem daer toe ene notabile sommen van penningen ofgescatt ende gedrongen.

Item, heeft myn heere van Utrecht ter voorsz. tyt oick binnen der stat gevangen Jan van Amerongen, borger t'Utrecht, ende hem oick wt derselver stat op Duersteden doen brengen, ende aldaer in gevangnisse doen leggen ende doen pynen ende persen, recht of hy een misdadich man geweest ware, ende ten laetsten wten gestichte van Utrecht in anderen vreemder heren handen geseynt ende geleverd, tegens 't recht van den lande ende oude heerkomen, die hy gelooft heeft ende gezworen te onderhouden.

Item, heeft myn here van Utrecht, na den voorsz. tyt, die ondersaten des gestichts van Utrecht by synen maerschalcken doen vangen, onverwonnen mitten lantrechten, ende die in

gevangnisse doen leggen, ende anderen lichte luden geworven, die hem vermaten besittinge te doen hoirs lyfs by den gevangen ondersaten, om hem te belasten ende te scatten, welke geworven lude zyn laten gaen op cameran in goeden gemake, die ondersaten in gevangnisse blivende, 't welck oick is clærlicken tegens den lantbrief voirsz., in sulker manieren hoiren goede onredelicken afsclattende.

Item, heeft myn heere van Utrecht voirsz., boven all datter voirsz. is, ene nyewe ongewoenlicke recht, ghelieten: die schyve, in der stat van Utrecht gestelt tegens 't lantrecht, daer mede die ondersaten des gestichts van Utrecht, aen beyden zeyden der Yzelen, alsoe wel geestelick als weerlick, belast, ende in hoeren rechten, privilegien ende oude heercomen vercoert ende veronrecht ende hoir goets alsoe afhendich gemackt worden.

Item, ende wanttan die stat van Amersfoort hoir onder de jurisdictie van der schyve niet geven en wouden, mer wouden bliven staen op't recht van den lande ende hoeren rechten, privilegien ende ouden heercomen; soe heeft myn here van Utrecht synen onmoit op die selve stat van Amersfoort geleyt, ende hoer aengeseyt, dat enige van hoeren borgeren, die glasn veynsteren van enen beghyncloester ontwee geslagen ende anderen excessen gedaen zoude hebben, hem luden dairom in processen ende rechtvorderinge brengende, daer by zy in kosten gehadt ende in scaden geleden hebben, boven VIⁿ. R. gulden, niet wederstaende, dat zy altoes overbodich waren, hem na den rechten van den lande, geestlick of weerlick, te doen, tgoent zy van rechtswegen sculdich hadden geweest te doen, 't welck zy doch ten laetsten mitten rechte wederstaen ende gewonnen hebben.

Item, oick wanneer die borchgreve van Montfoerde hem onder die voirsz. jurisdictie van der schyven niet geven en wouden, mer oick geerne by den rechten van den lande gebleven gehadt had, heeft myn heer van Utrecht zynen onmoit op hem geleyt, ende ene ongewoenlicke maniere van rechten voir hem genomen, ende den selven borchgreven dair voir geroepen, ende die borchgreve hem gheerne verantwoerden willende, ende geleyth tot sulcken rechter te comen, om hem te verantwoerden begerende, ende heeft hem myn heere van Utrecht gheen geleyde geven willen, ende synen gemachtichde in dier saken oick niet hoeren willen, mer heeft mit sulker ongewoenliker manieren ende hantierungen den voersz. borchgreve daer toe gedrongen, dat hy tot myns heren voirsz. wille ende goetduncken heeft met hem moiten componeren ende ene groete somme van penningen geven, ende dat meer is, heeft die selve borchgreve hem moiten overgeven zekere brieven, die hem van bisscopen t'Utrecht, by consent ende goetduncken der vyf goidshuysen t'Utrecht voirtyts gegont ende gegeven, ende van mynen here van Utrecht geconfirmeert waren, die hy van smelicheyden in tegenwoirdicheyt van den selven borchgreve scheurde ende te niete dede, boven een guetlick overkomen ende verdeding.

Item, hyr na, in den jare LXXVII. lestleden, na dode hertoch Kaerls van Bourgondien, etc. zaliger gedachten, zommigen van de ridderscap des gestichts ende zommigen van der stat van Utrecht, begerende weder dat gestichte ende die stat voirsz. in hoeren rechten, privilegien ende ouden heercomen te brengen ende te onderhouden, hebben den borchgreve van Montfoerde bynnen die stat van Utrecht gehailt, ende hem gebeden der ridderscap ende stat voirsz. bystant te doen, om hem weder tot hoeren rechten, privilegien ende ouden heercomen te helpen, 't welck die selve borchgreve gedaen, ende mitten staten van den lande, alsoe wel geestelick alsoe weerlick, zoe verre voertgegaen ende vervolcht heeft, dat ten laetsten by tusschenspreken der gedeputeerden der steden Deventer, Campen, Zwolle ende Groeningen ene zoene ofte tractaet, tusschen mynen here van Utrecht ende den staten voirsz., overgekomen ende gemackt is geweest, na inhoudede der brieven daer af gemackt ende besegelt.

Item, dese voirsz. zoene ende tractaet gemackt, gesloten ende besegelt wesende, ende die

voirsz. staten anders mit mynen heer van Utrecht niet wetende dan minne ende vruntscap ende denselven tractaet, zoe vele die hem luden aengaen mochte, te achtervolgen ende te onderhouden, ende heeft myn heer van Utrecht zynen ouden onmoit ofte onminne, die hy totten voirsz. staten behouden had, niet willen vergeten noch vergeven, als hy doch geloift hadde, ende en heeft oick, na innehout deszelven tractaets, des gestichts sloten ende ambachten na den lantrechte niet bezet, ende dat meer is, heeft myn here van Utrecht die stat van Utrecht, boven den voirsz. tractaet ende hoeren rechten ende privilegien, hem van bisscopen t'Utrecht, zynen voervaderen, gegont ende gegeven, ende van hem zelven geconfirmiert, geloift ende gezwoeren te onderhouden, buten die stat van Utrecht mit zynen geestlicken rechte binnen die stat van Wyck doen dagen voir zekere zaken, oick tegens der stat ouden gewoenten ende heercomen gedaen, ende aldaer enen proces tegens hoeren rechten ende privilegien aengeleyt ende gemaect, ende die selve stat, tot hoeren groten costen ende schaden, alsoe gedrongen, dat zy van hem ofte zynen officieren, voer den officiaal van Coelen ende van daen te Romen hebben moeten appelleren ende die zake vervolgen, daer onze heylige vader, die pawes, ten laetsten, om den proces neder te leggen ende concordie te maken, zyne oigen der goedertierenheit opgesteld, ende ene ordinancie ende wtsprake opgedaen heeft, om enen nyewen tractaet ende concordie te maken tusschen mynen heere van Utrecht ende der stat ende staten voirsz., welke wtsprake by onzen heyligen vader den pawes achtervolgende, ende na innehout derselver, is, opten neghende dach van mei lestleden, weder tusschen mynen here van Utrecht, ende der stat ende staten voirsz. een tractaet gemaect, gesloten ende bezegelt, daer voir die stat van Utrecht hem heeft moeten geven aen gereyden gelde die somme van XI^m. R. gulden, ende daer en thenden ende boven den tractaet hebben hem die ecclesie ende stat van Utrecht moeten loven tot sekeren termynen te betalen noch VI^m. R. gulden, daer voir hy weder geloift die ondersaten 'sgestichts van Utrecht te bescudden ende te bescermen van allen lasten ende overvallen.

Item, staende die voersz. tractaet, laetwerf gemaect, ende voerts der tyt, dat die gemaect ende gesloten was, zyn zekere twisten ende geschelen tusschen mynen genedigen here van Oesterryck ende der stat van Utrecht, wt quaden aenbrengen ende suggestien, eniger derselver stat quaet willende opgestaen ende verresen, buten sculden der stat van Utrecht, ende die zelve stat, anders niet wetende dan alle minne ende vruntscap, ende den voirsz. tractaet volcomelicken te onderhouden mit mynen here van Utrecht, ende anders mitten voirsz. onzen genedigen here van Oesterryck, niet begerende dan minne ende vruntscap, heeft tot vele tyden hoere treffelicke raitsvrunde aen mynen here van Utrecht geschicht ende gedeputeert gehadt, hem aenroepende als hoeren lantsheren ende beschermer, oitmoedelick biddende, hem troist ende bystant te doen, by alsoe, dat zy mit hoeren borgeren ende ondersaten ende anderen ingeboeren des gestichts van Utrecht, van sulcken opsagen ende bytichten, als hem luden van mynen genedigen here voirsz. aengeseyt ende opgeleyt worden, tot hoere ontschout komen, ende daervan na innehout der zoene ofte tractaets, in den jare XIII^m. XXIX. opten XII. dach in januario binnen der stat van Brugge, tusschen wylen hertoch Philips van Bourgondien, als greve ofte oir van Hollant, etc., ter eenre, ende bisscop Roelofs, zaliger gedachten, ende der stat ende gestichte van Utrecht, ter andere zyde, gemaect ende gesloten, doen ende laten, of daer van te rechten, daer zy van rechtswegen behoerden, staen mochten.

Item, ende na dat die voirsz. stat, in manieren voirsz., mynen heere van Utrecht, alsoe aengeropen ende aen hem begeert gehadt hebben, heeft hy den gedeputeerden voirsz. altoos goede, deuchdelicke woorden gegeven, lovende hem te helpen, ende oick zyne vrunden daerom tot meer tyden by mynen genedigen here van Oesterryck te schicken, als hy gedaen heeft,

zoe die stat anders niet en weet, 'twelck hem doch tot gheen hulpen ofte ontschout en heeft mogen baten.

Item, na dat die stat, achtervolgende 'tinhouden van den voirsz. tractaet van Hollant, al gedaen hadt, dat zy schuldich was te doen, gelyk myn here van Utrecht bekende alsoe volcomelick gedaen te wezen, lovende ende hoipende die zelve here, dat alsoe aen mynen gnedigen here van Oesterryck te verwerven, dat zy mit hoeren borgeren, ondersaten ende anderen, tot hoeren ontschout ende na innehout derzelve zoenen, ter plaetzen, daerinne benoempt, ter dachvaert komen souden, en heeft zulcx nochtant niet moigen geschien, hoewel zy daer om vele vervolchs met deputierde van hoeren raetsvrunden, ende oick by vrunden ende geschieten van mynen here van Utrecht, tot hoeren groeten zwaren kosten ende lasten, aen mynen gnedigen here van Oesterryck ende synre genaden raide, zoe binnen der stat van 's Hertogenbossche, zoe binnen Nymmegen gedaen ende doen doen hebben.

Item, staende den voirsz. tractaet, heeft myn here van Utrecht by hem te Wyck ontboden heren Jan van Rynes van Rynauwen, ritter, borger der stat van Utrecht ende casteleyn van den huse ter Eeme, na den rechten ende privilegien derselver stat, ende hem alsoe gesproken ofte doen spreken, dat hy 't voirsz. huus ter Eem, tot behoef myns here van Utrecht heeft moeten rumen ende overgeven, 't welck gedaen heeft myn heer voirsz. terstont, Jan van Amerongen, die gheen borger en was noch en is der stat van Utrecht, 't selve huus bevolen ende hem casteleyn daer van gemaect, tegens ende contrarie der stat rechten ende privilegien, die zy daer van heeft ende sonderlingen van mynen here voirsz. geconfermeert, geloift ende gezwoeren te onderhouden, ende dat quader ende arger is, heeft myn here van Utrecht daer rutere ende anders opgeleyt, die de borgeren van Utrecht ende van Amersfoort van den voersz. huse gevangen ende beschedigt hebben, zonder enige warninge, daer zy mit hem anders niet en wisten dan minne ende vruntscap, ende den voirsz. tractaet te onderhouden, by alsoe, dat die kenlicke noitsake die voirsz. steden daertoe gedrongen heeft, om der kercken van Utrecht rechten ende horen ende des lants van Utrecht ondersaten ende horen live ende goede te bescudden ende te beschermen, dat selve huus te barnen ende te breken, 't welck zy niet gedaen noch gehengt en souden hebben, had myn here van Utrecht den voirsz. tractaet ende voert zyne lesten zegele ende brieve onderhouden.

Item, alsoe die bisscop van Utrecht in der tyt, na der stat van Utrecht rechten, privilegien ende oude heercomen, sculdich is enen borger van Utrecht te stellen voer enen casteleyn opten huze te Vredelant, ende oick niet doen en zel noch en moeit mitten selven huse, tegens die stat van Utrecht, na innehout horen privilegien, daarvan wesende, die myn here van Utrecht in der tyt geloift ende geswoeren heeft te onderhouden, soe heeft hy nochtant daer en boven opten zelyen huse geset Frederick wten Ham, gheen borger van Utrecht, mer hoer vyant wesende, die de borgeren ende ondersaten der stat ende gestichts van Utrecht daer van gevangen, beroift ende beschedicht heeft, niet tegenstaende dat myn here van Utrecht na vermogen der stadt van Utrecht privilegien, alle hoire borgeren ende ondersaten, ende voert alle koepluden ende gasten, mit hoeren goeden ende koepmanscappen, die de Vecht op of neder varen, totter voirsz. stat toe, daer van schuldich is, ende behoirt mitten voirsz. huse van Vredelant, van alle gewoudt ende onrecht te bescudden ende te beschermen.

Item, soe is 't geboert in den jare van LXXXI., opten heyligen palmavont, dat wt beliefnisse of ten minsten by verhengnissen myns heren van Utrecht, zekere personen zich op die tyt bynnen Wyck onthoudende, wt Wyck gereyst zyn, ende der borgeren van Amersfoort bouwingen wtgeslagen, hoire bouluden gevangen, ende hem hoiren gelden ende goeden genomen, ende die binnen Wyck gebrocht ende gebruyct hebben, welcke gevangen bouluden hore afgedwongen gelden oick binnen Wyck betalen moesten, by willen ende weten van mynen

here van Utrecht voersz., hoewel die stat van Amersfoort anders mit mynen here van Utrecht niet wetende dan minne ende vruntscap, tot meer tyden aen hem vervolghden vruntlicke ende guetlicke om restitucie ende quytsceldinge te moigen hebben hore boulden voirsz., 't welck hem luden doch niet en heeft moigen geschien noch wedervaren.

Item, daer na in den zelve jare, omtrent sunte Gelys dach, is een schipman komen varen van Utrecht die Vecht wt mit synen scepe geladen mit goede, dat tot Amersfoort wezen soude, ende die scipman mit synen scepe ende goede gekomen wesende tot Vredelant, heeft die casteleyn aldaer dat goet opgeslagen ende gehouden, wt bevele van mynen here van Utrecht voirsz., ende heeft er alsoe behouden tot dezen dage, niet tegenstaende dat die stat van Amersfoort vele guetelics vervolchs daerom aen mynen here ende synen casteleyn gedaen heeft, niet anders wetende mit meynen here van Utrecht, dan voirsz. is.

Item, daer nae heeft myn here van Utrecht, boven 't recht van den lande, zyne ongenade ende onmoit op die stat van Amersfoort geworpen, buten hoeren sculden, ende hoeren borgeren voir hoire stat poerten doen scheynden ende beroeven, hoire clederen wt doen trekken ende hem die doen nemen, ende die borgeren van Amersfoort alsoe beanxt ende bevreest, dat zy nauwe wt hoeren poerten buten der stat gaen dorsten.

Item, in derzelve manieren ende maten heeft myn heere van Utrecht, onverwaert zynre eeren, der borger van Amersfoort ossen wt hoeren weyden van synen volcke ende ruteren, opten huse ter Eem voersz. leggende, doen halen, ende opten zelve huse doen brengen, die zy van zynen casteleyn weder hebben moiten koipen, ende dat meer is, heeft die casteleyn van myns heren wegen een gebodt gedaen allen Hollanderen, op die tyt mit hoeren scepen in der Eem leggende, dat zy terstont mit hoeren scepen wt der Eem varen, hy woude die Eem toepalen, ende der stat van Amersfoort den stroem alsoe voersluten, hem luden benauwende ende druckende boven rechten ende privilegien der stat van Utrecht sonderlingen, ende voert des gemeynen lants van Utrecht, die myn here voirsz. geloift ende gezwoeren heeft te onderhouden, by alsoe, dat die stat van Amersfoort van noits wegen, als voirsz. is, mitter stat van Utrecht voirsz. 't voirsz. huus ter Eem hebben moiten winnen, barnen ende verderven.

Item, ende ten laetsten, als die stat van Utrecht, mit hoeren vrunden, als die borchgreve van Montfoerde ende zynen vrunde, wt relacien ende overbrengen eniger van den raide myns heren voirsz. ende gedeputeerden van der ecclesien van Utrecht anders niet verstaen en condenden, noch en wisten, dan dat myn here van Utrecht, achtervolgende zyne goede, deuchdelicke antwoerde, die hy den voirsz. ende anderen gedeputeerden menichwerf toegeseyt ende geloift had, hem luden ter onschout of ter antwoerde in manieren voersz., ende alsoe in die graci van mynen gnedigen here van Oesterryk te brengen ende te helpen, op sonderlinge conditien ende voerwaarden, op die tyt versproeken ende verclaert, soe heeft here Frederick zoen tot Egmont, here tot Ysselsteyn, tot Bueren, tot Bosinchem, etc., deszelve nachts enen ontzegbrief tegens den borchgreve van Montfoerde, Hendrick van Nyevelt, ende die borgeren van Utrecht voirsz. voir die poerten van Utrecht doen brengen, als des yersten vrydages na onzer liever Vrouwendach assumptionis lestleden, ende deszelve morgens voir der poerten der stat voirsz. brant gesticht, ende die borgeren ende ondersaten der stadt ende des gestichts beroift, ende die zommige gevangen ende binnen Ysselsteyn gebrocht; den welcken heren Frederick van Egmont myn here van Utrecht binnen synre stat van Wyck, in den gestichte van Utrecht ontfangen ende onthouden, ende daerna synen capiteyn-generael over 't gestichte van Utrecht aen desen syde der Yzelen, gemaict ende gestelt heeft, om te krenken ende te beschedigen die stat van Utrecht ende van Amersfoort ende den borchgreve van Montfoerde, ende anderen voergl., mit hoeren adherenten ende toestenderen, tegens God,

eere ende recht, ende sonderlinghen tegens den voorsz. tractaet, opten ix. dach in mei lestleden gemaect, ende anderen rechten, privilegien ende ouden heercomen van derzelve stat ende gemeyne landen 's gestichts van Utrecht, die hy geloift, gezwoeren, besegelt ende bebrieft heeft te onderhouden, ende oick boven dat die stat van Utrecht, die borchgreve van Montfoerde, mit hoeren vrunden, borgeren ende ondersaten, op die tyt anders niet en wisten mit mynen voorsz. here van Utrecht dan minne ende vruntscap ende ghene ongehoerzamicheyden.

Item, dit niet genoegh wezende, heeft myn here van Utrecht vergadert ende gebeden ruterer ende anderen volck van wapenen, ende is met heerkraft des manendages na der voorsz. vrydach gekomen tot Vrouwencloester aen der Bildt, ende heeft zich mit synen volcke in den zelven cloester ende daer omtrent nedergeslagen, om Utrecht te verkrachten ende te overvallen, ende enen groeten brant van vele huse voer die poerten der stat van Utrecht doen stichten ende verbernen; daer hy tegenwoerdich in den voorsz. cloester lach, sonder enige ontsegginge ofte verwaeringe zynre eeren, tegens Godt, recht ende eere, ende zynre zegelen ende brieven, die hy beloift ende bezwoeren had, ende dit al boven zyne deuchdelicke woerden, altyt gesproeken, als voorsz. staet.

Item, soe heeft die voorsz. myn here van Utrecht na der tyt mitten voorsz. heren Frederick van Yselsteyn ende anderen synen hulperen, die hy daertoe op synen cost verwerven ende vercrygen conde, menichwerf brant in den stichte van Utrecht doen vueren over syne scape ende ondersaten, ende die laten beroeven, vangen, doetslaen, ende anderen fortzen, geweld en hem ongenadelicken doen kieren, ende noch dagelyx sulcs ende dyergelycken doct ende laet geschien, die hy van rechts ende syns eedts wegen sculdich is te beschudden ende beschermen.

Item, soe heeft die voorsz. myne here van Utrecht een verbot laten geschien in den gesticht van Utrecht voorsz., dat nyemant van synen ondersaten enich goet ofte provande brengen noch vueren en zel binnen die voorsz. stat, tot behoef derzelve stat ende hoeren adherenten ende medeplegere, ende dit al tegens den voorsz. tractaet ende 't recht van den lande.

Item, wanttan alle punten voorsz. ende dyergelycken zwaerer ende lastiger, die men op desen tyt al niet verstaen en kan, alsoe in der waerheyte van mynen here van Utrecht ende by toedoen van hem gesciet zyn, ende noch desgelyx hoe langer soe meer geschien ende gedaen worden; ende dat vernemende die drie steden van Over-Ysselle, alse Deventer, Campen ende Zwolle, ende hem luden zulke hantieringe ende handelingen mishagende, hebben hoire gedeputierde raitsvrunde alhier geschiet ende gedeputiert gehadt, om wes goets te doen, tusschen mynen here van Utrecht ende die stat van Utrecht ende van Amersfoort, mit hoeren adherenten ende medeplegeren, den welken van wegen der voorsz. steden Utrecht ende Amersfoort, ende der andere voorsz., gebeden ende mede gegeven is geweest mynen here van Utrecht te onderwysen, dat hy drie punten afstelde ende voldede, te weten, dat hy 't voorsz. verbot revocierde ende te niet dede. Item, dat hy den voirz. heren Frederick van Egmont, een openbaer vyant der steden ende gestichts, ende des borchgreve van Montfoerde ende andere voorsz. ende andere vyanden der steden ende gestichts voorsz., van zich wten gestichte van Utrecht stelde, ende dat dorde, dat hy des gestichts slotte ende ambachte na innehout van den lantbrief bezettede ende bestellete, welke punten hy van regtswegen ende sonderlingen na vermoegen des lesten tractaets sculdich is te doen, welke punten alsoe afgedaen wezende, ervondt zich dan, dat die steden ende andere voorsz. zyndt den ix. dach van mey, als die leste tractaet gemaect ende gesloten is, in enigen punten mynen here van Utrecht voorsz. broikachtich geworden waren, zy wouden zich daer op van den gedeputierden der voorsz. drien steden vruntlicker ende

guetlicken laten onderwisen; 't welck doch al niet en heeft moigen gescien, mer is waer, dat myn here van Utrecht, van enige zynre raden des gevraecht, beleyet ende bekend heeft, dat die stat van Utrecht ende hoeren adherenten, hem na den voorsz. ix. dach van mei, als die voorsz. tractaet gemaect wort, niet misdaen en hadden, dan 't goent hy zyn't dier tyt in dit stuk gedaen had, had hy gedaen ter liefde ofte ter eeren van mynen genedigen here van Oisterryck, stellende alsoe afterwert ende vergetende t'inhout van den voorsz. tractaet, ende zyn loften ende eede der stat ende landen van Utrecht in zynre yerster incoempst, ende dairna hoichlicke geloift ende gedaen.

Item, dat jammerlicker ende beclachlicker is, soe heeft noch myn here van Utrecht gecommen mit een groet heer van volck tot Vrouwencloester, nu en donredage lestleden, namentlicken opten xvi. dach van januari, ende heeft daer alsulcken seade ende scanden den nonnen ende jofferen van den cloester laten doen ende geschieden, die niet segber en is.

Item, syn der joffren reliquyen, die zy hadden van den heyligen man sunte Laurens, martelaers, hoeren patroen, die zy in groeter eren ende werden hielden, ontnomen, die kistgens, daer zy inne waren, oick ontnomen, die reliquyen ende meer anderen, die zy hadden, mit voeten getreden, ende al te samen onbruykt gemaect, ende daer mede geleeft als onkersten menschen.

Item, in der heylige kercke gelegen, hoir gevoich gedaen, die glazen in der kercke ontwee gesmeten, desgelycken in der joffren trans, etc.

Item, voert soe hebben zy der joffren clederen, habyt, huysraet, koekengewant, cleynoiten, ende alle, dat zy hadden, ontnomen, ende hoir spyze ende provande.

Item, voert soe hebben zy den dormitorio gescheynt, bedden ontwee gesneden ende die vederen daer wt gestort, ende die bedden t'samen mit koorn gevult, ende die ende allen, dat zy binnen den cloester gevonden hebben, wechgevuert ende der joffren kysten, ende alle andere scamehre lude kysten, die daer opt gewyt, gevuert ende gebracht waren, opgebroomen ende den boedem ingetreden ende, dat daer inne was, wech genomen.

Item, die boeken wter kercken, ende alle die zy hebben kunnen vynden, geroeft ende gestoelen, ende enen kelk medegenomen.

Item, der joffren ende des cloesters beesten, koeyen, perden, honre, ende al dat zy daer vonden, hebben zy wech genomen ende geroeft, ende alsoe daer gemaect, dat daer niet dan die kercke, huus ende hof gebleven is.

Item, desgelyx zyn den bruderen van Vredendail alle hoir provande, spyse, vysch, vleysch, hotter, kese, klederen ende alle husraet ontnomen.

Item, alsoe mede te Oestbroick, sonderlingen van myns heren gesynde van Utrecht.

Item, doe dit voersz. al te samen gesciet was, doe vielen die vrouwe van Vrouwencloester, mitten joffren, mynen heere te voeten, ende begheerden zeer oitmoedlicken, dat hy hoer beschermen woude, want hy der gaellicker beschermmer waer, ende hy heeft hoer geantwoerd't, dat hy ze niet beschermen en kost, ende heeft die voorsz. joffren van alle dat hem benomen is, gheen verstoeringe gedaen noch geboden, noch oick mede geloift te doen noch te laten geschieden.

Ende wantan die steden ende andere voorsz., na allen voorsz. ende velen mereren andere redenen, tot vele tyden gheopenbaert ende verclaret, tot ghenen vreden noch bescheyden en hebben moigen komen mit mynen here van Utrecht, mer hy altois middelen ende wegen gesocht ende bearbeyt, doen zucken ende bearbeyden heeft, ende sonderlinge opten donredach voirgl., ende noch dagelyx zueckt ende bearbeyt die selve steden ende andere ondersaten 's gestichts van Utrecht te gronde te verdueren, dat kenlicken ende lantmeer, statmeer ende dorpmee is, ende dat hy hulpen ende toedoen van mynen gnad. here van Oisterryck, dien myn here van Utrecht by aanbrenghen ende suggestien van enigen onsen onvrunden ende

quaetwillende by aventueren daertoe verweckt ende gebrocht heeft, soe heeft die kenlicke noitsaken die voersejde steden ende anderen daer toe gedrongen, om hem selven ende die kercken ende ondersaten ende die rechten des gemeynen lants te bescudden ende te beschermen, dat zy etc.

Item, die steden mitten ritterscap van Hollant tot Dordrecht waeren ter dachvaert, om die wapeninge te consentieren, om tot Utrecht te trecken, doe was daer meyster Anthonys Postagi mede van wegen myns heren van Utrecht, die zeer stark vervolchde aen die steden ende ridderscap van Hollant, dat zy die wapeninge consentieren wilden; want myn here van Utrecht was toegeseyt van mynen here van Oisterryck hulp ende bystant te doen tegens die van Utrecht, aldus zoe zeyde meyster Anthonys, dat zy dat beste doen wilden in die consentieringe van der wapeninge voirsz., want myn here van Utrecht was deze vede aengegaen, om die liefde van mynen here van Oisterryck, daerom zeyde meyster Anthonys tot die steden voirsz., hem haestende met dat consent te geven van der wapeninge voirsz., of hy woude t'huus trecken by mynen here van Utrecht voirsz. ende maken enen hoeschen tractaet mitter stat voirsz., daer myn here van Utrecht ende hy wel toe wisten te komen, ende mit dat tractaet zoude myn here van Utrecht hem lyeden een jaer of twee of drie, tot ter tyt toe dattet beter viele; ende doe dat consent van der wapeninge gegaen was, doe danckten meyster Anthonys voirsz. den steden daer af van der goeder expedie.

HENR. VANDER AA, VAN MYN HEER VAN UTRECHT BARMHERTICHEYT ONDERVONDEN HEBBENDE,
SWEERT, NIET TE ZULLEN DOEN TEGHEN ZYN GENADE, DESSELFS NACOMELINGEN
BISSCOPPEN V. UTRECHT, ONDERSATEN, TOESTANDEREN, etc.,
20 jan., 1484.

Ik Henrick vander Aa doe kont allen luyden: Also ik met rade ende dade, ende anders met alle myn macht, vlyt ende naersticheyt daertoe gedaen hebbe, daerby die eerwaerdighe vader in Gode, vorst ende heere, heere David van Bourgoengen, bisschop t'Utrecht, mynen genadighen heere, mit synen dienaers, vrienden ende toestanders, wt synre genade stadt van Utrecht verdreven is geweest met heercracht ende oorloghe, ende eenen anderen heer heb helpen aennemen, ende houden mynen genedighen heere onverwonnen ofte onvervolcht mit recht, daerby myn genadighen heere mit synre genade dienaers ende vrienden oock gevangen, dat geheel gesticht in roof ende brant verdorven ende veele der ondersaten van den lande ende stat voirsz. an lyve ende goet, Godt betert, verloren zyn, also dat ick na allen rechten daervoor lyf ende goet verbeurt heb. Des myn genadighe heere nochtans, boven alle deze overdaden aen synre genaden persoon, landen, luyden, dienaers, vrienden ende ondersaten gedaen zyn, genade ende barmherticheyt tot myn keerende, my myn lyff om Gods wille weder gegeven, ende by mynen vrienden en magen gegont heeft myn goet weder te roepen, in voorwaerden ick nimmermeer tegen zyn genaden nacomelingen bisschoppen t'Utrecht, dienaers, vrienden, ondersaten ende toestanders, noch tegen die stadt van Utrecht, ende die geen, die nu die stat van Utrecht regeren ofte hen toestandich zyn ende te verantwoorden staen, heymelyck noch openbair doen zal; maer zal haer alle ende enen yegelycken van hem haer argste waren ende beste doen, oock sal ick terstont reysen wt den lande myns genadighe heeren voirsz. aen beyde syden der Ysel, also wel daer Deventer staet, als daer Utrecht is, ende daeruyt bliven, zonder weder inden lande, steden ende slooten myns genadigen heeren, als voirsz. is, te komen, ende der stat van Utrecht op twaelf mylen na rontom gaens

niet na te comen, ten sy by openbaer consent ende beliefnisse myns genadichs heeren van Utrecht ende des raets out ende nywe van der stadt van Utrecht voorsz. Alle deze puncten, voorwaarden ende articulen, ende elcx bysonders, heb ick Henrick vander Aa voorsz. by mynre trouwen, eer ende sekerheyt geloeft ende myn hant hier op geleyt, ende met opgerichte vingeren lyflick ten heiligen volstaefs eedts gesworen, gelyck of ick inden velde anders myns gerechten heeren bannier gevangen waer, vast ende stede te zullen houden, myn leven lanck gedurende; Ende waer't, dat hier inne eenich gebreck geschiede, dat Godt verhoeden wil, so bekenne ick myn selven trouweloos, eerloos ende meynedich, ende vervallen voor alle wetten ende rechten van mynen lyve, waer die syn, ofte waer men die bevinden of vercrygen mochte; Bidde daerom alle vorsten, heeren, riddersen, cnapen, stat, steden, ampt, amp-luden, sloten, schepenen ende rechteren, my dan te houden voor sulcken man, ende dat aen myn lyf ende goet te rechten, ende met my om te gaen, als men met sulcken eerlosen ende meynedighen schuldich is om te gaen; Oock bekenne ick ende geef over by denselven eede, dat ick daer op nimmermeer genade sal bidden ofte doen bidden; Ende want ick Heynrick vander A voorsz., op dese tyt geen zegel en hebbe, soo heb ick gebeden den eerbare Wouter Broem ende Jan over den Vecht desen brieff over my te besegelen, 't welck wy Wouter ende Jan voorgenoemt gecrne gedaen hebben, om Heynricks voorsz. bede wille. Gegeven ende geschiet inden jare ons Heeren M.CCCC. vier ende tachtentich, den xx. dach in januario.

HENR. VANDER AA, WEDER BINNEN DE STADT MOGENDE COMEN, SWEERT NIET TEGEN SYN GENADE, etc. TE DOEN, NA GEENE PLAATS IN DEN RAET TE STAEN, EN VAN SYN VORIG AMBT ERKENTENISSE TE ZULLEN DOEN, etc., 25 jan., 1489.

Allen den genen, die desen brief sullen sien ofte horen lesen, doe ick verstaen Heynrick vander A, lye ende kenne der groote gratie ende goedertierenheyt, die myn onsen genadighen heere ende die goede stadt van Utrecht nu gedaen hebben, want sy my weder binnen derselver stat hebben laten comen, daer ick eenen sekeren tyt van jaren verleden wt geweest ben voer sekere myne misdaden, ende hebbe daeromme met mynen vryen moettwille weder gelooft, gesekert ende lyflick met opgerichte vingeren volstaefs eedts ten heiligen gesworen, love, sekere ende swere mits desen myne brieve, dat ick nimmermeer, soo lange ick leve, doen noch doen doen en sal mit rade noch mit dade, mit woerden noch mit werken, heymelyck noch openbaer, in geenre wys, tegen onsen genadighen heere, noch synre genaden stat van Utrecht voorsz., noch tegens horen borgeren, ondersaten ofte dienaers, daer nu binnen wonende ende 't regiment hebbende, noch geen nyemand anders, wye hy waer, die deelachtich geweest syn mynre verderfte, wtwesens ofte lasten, of dat daer aen rueren mach, maer altyd haer beste raden ende haer quaetste waren sal, dair ick kan ende mach; Oock heb ick gelooft, geseceert ende gesworen, als voorsz., dat ick geen vervolch doen noch doen doen en sal, om inden rade der stat van Utrecht voorsz. geset ofte gecoren te worden, ende dat ick daer inne niet comen noch sitten en sal binnen thien jaren naestcomende, ten ware by bevel, consent, beliefnisse ofte overdracht onses genadighe heeren ende des raets out ende nywe der stat voorsz., ende dat ick van al sulcken bewint, als ick in verleden jare binnen der stat voorsz. gehad hebbe, behoorlyke erkentnisse doen ende eenen yegelyck daer van te rechte staen, als ick des versocht sal worden; Ende waer't saecke, dat ick in enighe puncten voorsz. gebrekelyck bevonden worde, ende dat niet en hielt, dat Got verhoeden moet, als dan kenne ick my selven eerloos, trouweloos ende meynedich te

wezen. Alle dinck sonder argelist. Des t'oirconde hebbe ick bebeden den eerbare Tonis Petersen desen brief over my te willen besegelen mit synen segelen, want ick op dese tyt selve geen segel en hebbe; Ende ick Tonis voorsz. lye ende bekenne, desen brief besegelt te hebben mit mynen segel wthangende, ter beden Heynricks voorsz. genoemt ende over hem. Geschreven in't jaer ons Heeren M.CCCC. negen ende tachtich, opten XXV. dach in januario.

—

VERZOEK DER BALLINGEN VAN UTRECHT, TOTTEN GEBRUYCKE VAN HARE GOEDEREN TE MOGEN GERAECKEN, EN BINNEN DE STAT VAN UTRECHT TE MOGEN COMEN.

Thonen ende geven ootmoedelyck ende claechlyck te kennen, uwer furstel. genaden onderdanige ondersaten, die ballingen van Utrecht, verdreven in den jare van LXXXIX. lestleden, die welcke voorsz. ballingen oock verdreven waren mit horen saligen heeren ende bisscop David van Bourgoengen, in den jare van LXXXI. lestleden, overmits dat sy hoeren saligen heere voergenoemt onderdanich ende gehoorsaem waren tot allen tyden, waerom die voergenoemde ballingen in derselver tyt groten scade geleden hebben in haren goeden. Ende al so dan die Roomsche coninck, die van uwer genaden stat van Utrecht in den jare van LXXXIII. belegen hadde, ende by bedwange tot gehoorsaembeyt van haren saligen heer ende bisscop voorsz. ende tot eenre soenen gebracht hadde, als dat wy wederom vry binnen die voorsz. stat van Utrecht wonen ende tot allen onsen goeden komen souden, het welck also gesciet is; ende gedaen wesende, hebben syne conincklycke majesteyt, by goetduncken saliger bisscop Davids voorsz., ende by consent der stadt ende gilden van Utrecht ons gestelt gehadt tot borgemeysters, schepenen ende raden van uwer genaden stat van Utrecht, die welcke wy hopen wel ende rustelycken geregeert te hebben; ende bysonder hebben wy sonderlinge neersticheyt gedaen ende getruwe danckbaerheit bewesen in den tyden dat die Roemsche coninck binnen die stadt van Brugge belast ende beswaert waer, want wy als doen die borgeren van Utrecht mit alre naersticheyt daertoe hielden, dat sy geene nywicheyt beginnen en souden, by den welcken syne conincklycke majesteyt meer beswaert hadden mogen worden; waerom dat enighe dit benydende ende altyt quaet willende, ende twist ende onvrede altyt maickende, door hare quade informatie ende logentael, hebben't so verre gebracht, dat die borgeren van uwer genaden stat van Utrecht een oploep gemaect hebben in den jare LXXXIX., ende hebben ons, tot acht personen toe, hoer borgemeysters, schepenen, raden ende hoer oversten wesende, gevangen, niettegenstaende dat wy by den Roomsche coninck besoent waren, vry binnen die stadt van Utrecht te wesen, so hebben sy ons nochtans verdreven gehadt, ende mit swaren loften gebonden ende gedrongen te moeten blyven, die een te Campen, die ander te Zwol, ende oick enige tot Deventer, ende ons gebonden daer wt der voerseiden steden vryheden niet te moeten gaen ende aldaer gevangen te moeten wesen; oock hebben wy moeten loven mit genen recht na onse renten te moeten staen, ende boven alle dese grote lasten, scade ende schanden, ende sonder manier van recht, so hebben sy enen ygelicken van ons ene grote somme van penningen afgeschat ende gedrongen gehad, ende nochtans mosten wy aldaer ten voorsz. plaetsen gevangen blyven. Also dat mits dese ende meer andere, die edele ende geboirtige heere Frederick van Egmont, heere tot Yselsteyn, inden jare van XCIII. lestleden, mit synen hulperen voor uwen genaden stat van Utrecht is gecomen, met welcken heere Frederick die van uwer genaden stat van Utrecht spraeck gehouden hebben, ende hebben aldaer eene soene gemaket, inden welcken wy ballingen besoent ende benoemt syn; als dat inder iersten die saeck vanden ballingen staen sel tot goetduncken van onsen saligen heere his-

scop David voersz., ende niemant anders, ende dat wy onse goeden gebruycken sellen; by den welcken wy vry ende quyt wt uwer genaden stadt handen gesoenet ende gestelt syn, na wtwysinge der besegelder soene, by den drien staten dairvan besegelt; ende boven die soene, aldus gemaket by den Roomschen coninck inden jare LXXXIII. ende oock boven die soene naderhant by heer Frederick van Egmont gemaket in den jare XCIII., ende boven dat die van uwer genaden stadt van Utrecht geen toessegeen in onse saecken en hebben, so beletten sy ons nochtans mit cracht ende geweld, dat wy totten gebruycke van onse goederen binnen Utrecht ende oock buten niet comen en mogen, ende dat meer is, so maecken sy ons nu onse goeden t'onbruke, die welcke wy altyt gebruket hebben, het welcke sy niet gedaen en hebben noch en dorsten, so langhe als onse salige heere bisscop David voersz. inden lyve levendich was, want sy onse goeden in corte tyden mitter clocke toegeslagen hebben, ende sy hebben verboden, dat men ons niet betalen en sel, ende dat men onse renten ende schulden in horen handen brengen solde; welcke onse renten sy eensdeels alre ontfanen ende opgebeurt hebben, ende oock, dat men ons doot soude mogen slaen sonder verboeren; waerom, alregenadichste heere, wy ootmoedelycken begeeren, dat uwe vorstelycke genade die regenten uwer genaden stadt van Utrecht also wille onderwysen, dat al sodanige groote geweld en gelaten ende ofgestelt mochten worden, ende dat wy na inhoud der soenen, als voersz. is, by den Roomschen coninck gemaket, ende oock naderhant by den edelen heere Frederick van Egmont, totten gebruke van onsen goeden mochten geraecken ende comen, ende binnen der voersz. uwer genaden stat van Utrecht wonen ende comen mochten, want dat na vermogen der voersz. soenen also behoort te geschieden, ende men en behoort niemant syn goet aldus met geweld te nemen noch te laten nemen, gelycken die regenten der voersz. stadt van Utrecht ons dagelycks doen; ende so wes die raet ofte die regenten uwer genaden stat van Utrecht ons op oft aen souden willen oft durven seggen, dairmede wy verboert souden mogen hebben, dat wy stadt noch lant niet en souden gebruycken, ende dat sy onse goeden dus aen souden mogen tasten, des presenteren wy ons, ende presenteren enen ygeliken bysonder voir uwer furst. gen. te verontwoerden ende te recht te staen, ende of wy broecachtich gevonden mochten worden, tot uwer furst. gen. goetduncken beteringe van te doen; waerom, alregenadichste heere, wy ootmoedelycken begeren, dat uwer genaden die saken wille ondertasten ende ten recht laten stellen, want men niemant syn goet behoort te nemen sonder recht, noch niemant en behoort te overvallen, die te rechte staen willen, gelyck wy altyt gepresenteert hebben ende noch presenteren. Des begeren wy ootmoedelyck, dat uwe furstel. genade die regenten der stadt van Utrecht also wille onderwysen, dat sodanige geweld en afgelaten werden, ende dat die saecken tot vrede ende tot eendrachticheyt gebracht mochten werden, ende dat wy also te samen stadt ende lant rustelycken ende vrede-lycken gebrucken mochten, dat wy altyt geerne gesien hadden, want wy inder waerheyt niet dan rust ende vrede en begeeren, ende anders begeren wy niet dan recht, het welck men noch Heyden noch Joden schuldich en is te weygeren, ende wy sullen Godt almachtich altyt voor uwer furst. genaden ootmoedelycken bidden.

—

CONCESSIE VOOR BERNDT UTEN ENGE, ALS CASTELEYN VAN TER HORST,
10 apr., 1488.

David van Bourgoengen, by der genaden Gods bisschop t'Utrecht, allen den genen, die dezen onsen brieff zullen sien of hoeren lesen, saluyt:

Want wy betruwende syn totten deuchden, vlyt ende neersticheyt, dicwyle waell ondervonden in onsen getrouwen Berndt uten Enge, hebben wy denselven by goetduncken van onsen rade bevolen, ende bevelen mit desen onsen brieve, onse slot ende castelleynschap ter Horst, mit allen cleinodien, huysraet ende reeschappen, daer op wesende, ende anders met allen haren toebehoren, die trouwelyck te bewaren, te regieren, te bedienen, als een goed castelleyn schuldich is te doen op synen cost, durende tot onsen wedersegegen; Des hy in synen cost hebben ende houden zal een portier ende een waecker; Ende om onse castelleynschap ende sloot voorsz. te verwaren ende voor de cost van den voorsz. personen zullen wy hem jaerlycx geven ende doen betalen hondert rynsche gulden, twintich stuyvers voer elcken rynschen gulden gerekent, Item, daertoe die hooge Horst, houdende vierdehalff mergen lants, zestien dachwerk torfs wt onsen veenen tot zynen brande, die hy jaerlicx op zyn cost sal doen greven, op sulcker stede hem van onser wegen gewezen zal worden; ende den poortier mitten waeker zal Berndt voorsz. jaerlicx loonen, sonder mynen cost; des sullen sy doen 't gene hy hem bevelen sal te doene; alle dinck zonder argelist. In oirconde 'sbriefs mit onser hant geteykent ende besegelt mit onsen segel. Gegeven op onser slote tot Duersteden, in't jaer ons Heeren dusent vierhondert acht ende tachtich, opten tienden dach in aprilte.

—

DEDINGHE VAN MYN GEN. HEER EN DE STATEN v. UTRECHT MET FRE. v. YSSELSTEYN,
26 febr., 1493.

David van Bourgoengen, op der genaden Gods bisscop t'Utrecht, allen den genen, die desen sullen sien ofte horen lesen, salut:

Also sekere twisten ende geschillen verresen syn geweest tusschen ons ende onse stadt van Utrecht, aen die eene syde, ende den edelen, onsen neve Frederick, broeder tot Egmont, heere tot Ysselsteyn, tot Buren, tot Cranendonck, aen die andere syde, roerende van de inneminghe van S. Catharinen poerte, binnen onser stat, van onsen borgeren ende ondersaten van Utrecht inden jaer van M.CCCC.LXXXIX. lestleden gedaen, ende van den aenslach, heren Frederick, onsen neve voernoemt, met synen toestanderen, opten heyligen corsavont M.CCCC.XC.I., vp onse stat van Utrecht bestaen; Des heeren Frederick voorsz. met ons ende der drier staten ons gestichts van Utrecht, onlangs geleden, in viantschap getreden is; daer wt noch veel meer ende sware lasten van bloetstortinghe ende andere onverwinnelyck verderfleycke schade gesien hadden geweest onsen ondersaten te overcomen, indien sulcks zynen voortgang hadde mogen hebben; so om dat te scutten ende te verhoeden, hebben wy, by middel ende toedoen van onsen rade, ende seeckere daertoe gedeputeerden wt den staten ons gestichts, ende van wegen des heeren van Ysselsteyns voorsz., die voorsz. twisten ende geschillen laten dedinghen ende vereenigen, in formen ende manieren hierna bescreven. In den eersten, sal die saecke vanden ballingen staen tot onsen goetduncken ende tot onsen oversien, ende nyemant anders en sy seecker hoer goets gebruycken. Item, alle die ghenen, die met heeren Frederick, onsen neve voorsz., opten pacsavont M.CCCC. ende XCI., ende met onsen neve, joncheer Florens van Ysselsteyn, ende allen den ghenen, die in eenighen handel geweest syn tot desen dage toe, ende desgelyks weder tegen hem gedaen mogen hebben, sullen aen byden syden remissie hebben, ende hebben daer af remissie ende quytsheldinge. Item, al sulcke erven, goeden ende renten, als onse borgeren ende ondersaten van Utrecht, geestelyck ende weerlyck, inden lande van Ysselsteyn, van Buren, vander Lede, ofte onder den bedryve heeren Frederix, onsen neve voorsz., leggende hebben, sullen wy nu voertaen aenvaerden ende ge-

bruycken met rust ende met vrede ende alle onbetaelde gelden heffen ende beuren; ende allen ingewonnen goederen sullen vry ende weder comen aen den ghenen, daer sy te voren waren, ende alle rechtsvorderinghe, daer op gedaen, sedert desen onvrede gestaen heeft, zullen af, doot ende te niet wesen; Ende hiermede sullen heer Vrederick, heer van Ysselsteyne, onsen neve voersz., met synce hulperen ende hulper hulperen, met onsen staten, als ecclesien, ridderschap, stat ende gestichte van Utrecht, ende wy met onsen staten ende stichte voern., hulperen ende hulper hulperen, met hem van allen twist ende geschle, boven geroert, tot desen dage toe, claerlic versoent ende verenicht wesen ende voert aen met malcanderen keren ende verkeren, als guede nabueren. Des t'oirconde hebben wy David, bisschop voorn., desen brief met onsen segele doen besegelen. Ende want wy ridderschap ende stat van Utrecht allen puncten voorn., ons aendragende, mede belieft ende beloofd hebben, soo hebben wy Jo. van Renesse van Rynouwen ridder, Henrick van Ghent Willamssone van Ghent, ende Ghysbert van Nyenrode, van wegen die ridderschap voersz., onse segelen, ende wy stat van Utrecht onser stadt segels mede aen desen brieven doen hangen. Ende dese brieve syn drie alleens sprekende. Gegheven in't jaer ons Heeren M.CCCC.XC.III., 26 febr. Opte ploye stont: G. TEN BRINCK.

—

BRIEFF VAN QUITSCHELDINGHE VOOR BERNDT UTEN ENGE, ALS MAERSCALCK VAN HET
OVER-STICHT, 20 jun., 1493.

David van Bourgoengen, by der genaden Gots bisschop t'Utrecht, maken cont allen luden: Dat ons onse lieve getrouwe raedt ende maerschalck onses Overstichts, Berndt uten Enge, castleyn onses slots ter Horst, goeden bescheyde, reckeninghe ende bewisinghe gedaen heeft van allen opbeuren ende wtgeven, dat hy van onsen wegen van onsen maerschalcamp voersz. ontfangen, opgeboert ende weder wtgegeven heeft, van alle der tyt, terwylen hy onse maerschalc als voersz. geweest is, thent opten 14. dach in april, in't jaer ons Heere dusent vierhondert ende drie ende tnegentich lestleden, ende mede van allen sulcken wtgeven ende saecken, dienende tot onderhoudinge van onsen sloote ter Horst, beginnende in't jaer ons heren 1491. tot dach ende datum van desen onsen brieve; welke rekeninge by onsen rade gedoorzien, gehoort ende toegelaten syn, daer omme wy die loven ende van weerden houden, nae inhoud vande registeren ende reekenboeken, ons daarvan overgelevert ende bekennen, overmits desen onsen brieve, dat ons Berndt voersz. daer af goetlyke ende wael verneucht, voldacn ende daerna betaelt heeft, waeromme wy voor ons ende voor onsen nacomelingen, bisschoppen t'Utrecht, Berndt voersz. ende zynen erfgenenamen van die rekeningen, als voersz., quytgescholden hebben ende quytshelden mit desen onsen brieve, ons des zynre bedankende, goeder reekeningh, bewysinghe ende betalinge, sonder argelist. In oirconde 's brieff's mit onser hant geteyckent ende besegelt mit onsen segel. Gegheven op onsen slot tot Duersteden, in't jaer ons Heeren 1493., opten 20. dach in junio.

—

COMMISSIE VOOR DIRCK VAN BECKESTEYN, ALS FORESTIER VAN 'T BOSCH TE HAERLEN,
9 jan. 1497.

Philips, van Gots genade ertshertoghe van Oostenryck, van Boergoengen, etc., allen den gene, etc., saluyt:

Doen te weten, dat om de goede relatie ende acnbrenge, ons gedaen van den persoon van on-

sen welgeminden Dirck van Beckesteyn, denselven Dirck volcomentlyck betrouwende synder weys-
 heyt, rechtveerdicheyt ende goede neersticheyt, hebben gestelt ende gecommiteert, stellen ende
 committeren by desen onsen brieve, in 't officie van bewaerder ende forestier van onsen bos-
 sche neffens onse stadt van Haerlem, jegenwoordelyck vacerende ende opstaende t'onser dispo-
 sitie, mits dat die gene, die 't selve officie bedient heeft ende noch tegenwoordelyck doet, daer
 op van ons geen brieven van commissie gehadt heeft, als wy verstaen, gevende inden gevalle
 als boven, denselven Dirck by desen onsen voorsz. brieven volcomen macht, autoriteyt ende
 sonderlingh beveil 't voorsz. officie voortaan te houden, bewaren ende bedienen, ende
 te doene, dat een goet ende getrouw bewaerder ende forestier van den bossche voorsz. schul-
 dich is ende behoort te doen, tot al sulcke wetten, rechten, baten, profyten, nutschappen
 ende vervallen, als daertoe staen ende behoren, soo lange als ons gelieven sal; Waerop de
 voorsz. Dirck gehouden wert den behoorlyken eedt te doen in handen van onsen lieven ende
 getrouwen ridder ende houtvester van Hollant ende Vrieslant, heer Cornelis Emsinck, die
 wy daertoe committeren; Ontbieden daeromme ende bevelen den selven onsen houtvester,
 dat den voorsz. eedt, gedaen by den voorsz. Dirck van Beckesteyn, hy stelle ofte doe stellen
 in de possessie ende gebruyckenisse van 't voorsz. officie van bewaerder ende forestier van onsen
 voorsz. bossche van Haerlem, mitsgaders van de rechten, baten, profyten, vervallen ende nut-
 schappen voorsz., hy ende alle andere onse rechteren, officieren ende ondersaten, die dit aengaen
 ofte rueren sal mogen, doen, laten ende gedogen, den voorsz. Dirck van Beckesteyn rustelyck,
 vredelyck ende volcomelyck genieten ende gebruycken, cesserende alle beletten ende weder-
 seggen ter contrarien. Bevelen voorts onsen rentmeester generael van Hollant, ofte andere,
 die de wedden totten voorsz. officie behorende, gewoon is te betalen, dat hy die voortaan geve
 ende betale alle jaren den voorsz. Dirck van Beckesteyn, of syn seeckeren bode voor hem, soo
 lange hy 't voorsz. officie bewaren ende bedienen sal, ten termynen ende manieren gecustu-
 meert, ende mits overbrengende desen onsen brieff vidimus ende copy authentique van dien
 voor een ende eerste reyse, ende soo menichwerff als van noode were, behoorlyck quittantie
 van den voorsz. Dirck van Beckesteyn alleenlyck, ende wy willen al 't geene dat den voorsz.
 Dirck gegeven sal worden, ter cause van de voorsz. wedden, geleden ende gepasseert zy in de
 rekeninghe ende afgecort van de ontfange van den voorsz. onsen rentmeester van Hollant,
 residerende te Mechelen, den welcken wy oock bevelen by desen, dat also te doen, zonder
 eenige swaricheyt, want ons also gelieft. Des t'oirconden hebben wy onsen segel hier aen
 doen hangen. Gegheven in onse stat van Brussel, den 9. dach jan., 1497. Opte plycke
 stont geteekent: *By mynen heere den ertshertoghe.* Ende was geteekent: NUMAN.

STUKKEN

BETREFFENDE

DE

GEESTELIJKE BROEDERSCHAPPEN TE UTRECHT,

IN DE MIDDELEEUWEN.

ORDONNANTIE VAN HET BROEDERSCHAP VAN 'T HEYLIGHE CRUYS,
heyliche cruys avont inventio, 1313.

Alle den genen, die desen brieff sellen sien of hooren lesen, doen wy verstaen, Broeder Helias, gardiaen, ende gemeen convente vanden Minrebroeders t'Utrecht, dat wy voor ons ende voor onse nacomelingen gegeven hebben ende geven mit desen opene brieve, den eerbaren broederen ende susteren van der broederscap vanden heylichen gebenediden cruys, daer onse lieve heere Jesus Christus den bitteren doot aen leedt, om onser alre salicheyt, een stede in onser kercken een outaer op te setten indie eere Gods ende des heylichen cruys; welc outaer staen sel voor aen onsen chore in der kercken, tusschen den tweek deuren, die aen den voersz. chore wesen sellen; mit voorwaerden, dat men geen ocsale timmeren en sel boven den voersz. outare; Ende wy en sellen tusschen des heylichs cruys outaer ende sinte Barberen outaer aen de een syde, ende tusschen des heylichs cruys outaer ende sinte Adrianus capelle, aen de ander syde, ghene outare meer setten, noch laten setten, tot ewighen daghen toe duerende. Ende daertoe so geven wy hem een grafstede in onser kercken, die twee grafsteden breed wesen sel, mit enen monde, daer men die doode lichamen in doen mach, als men des te doen heeft, also na hoeren voersz. outaer, als men die daer by brengen mach, behoudelic enen ygelicken syns rechts, die grafstede in onser voersz. kercken liggende heeft. mit voorwaerden, so wie van den broederen ofte susteren van der broederscap voersz. nae synre doot in dese voersz. grafstede leggen ende begraven wil wesen, die sel onsen voersz. convente geven twee pont stadt paye, eer men dat graft op doet, wtgenomen der voersz. broederscap bode, dat men die daer inne leggen ende begraven mach, sonder ons yet daer aff te hebben; Voort so geloven wy voor ons ende voor onse nacomelinghen, den broederen ende susteren vander broederscap voersz., die nu syn of namaels wesen sullen inder voersz. broederscap, dat wy op des heylichs Cruys dach exaltatio ende op des heylichs Cruys dach in-

ventio, ende alle vrydach inden jaer, een scone missen singen sellen van den heyligen cruys voer des heylighs cruys outaer voersz., ende die beginnen ter negender ure; ende alle die broederen van der broederscap voersz., die singen kunnen, sellen ons dese misse mede helpen singhen of sy willen; Ende wanneer die heylige korsdach komt opten vrydach oft opten saturday so sellen wy dese voersz. misse singen des dynxdages voer den heyligen korsdach; Ende oec so sellen wy dese voersz. misse singen des manendachs na palmdach, want men opten goeden vrydach geene misse en singt; Ende wanneer alre heyligen dach comt opten vrydach, so sellen wy dese voersz. misse singen des dinxdachs daer voor; Ende wanneer eenige hoochtyt van onser liever Vrouwen daghen, of van sinte Peter ende sinte Pauwels, van sinte Franciscus ende van sinte Barberen comen opten vrydach, so sellen wy dese voersz. misse singen altoes des donredachs voer elken dach voersz. ende optie ure voersz.; Ende waer enich eerbare dode gestorven, die men opten vrydach in onse voersz. convent begraven of begaen soude, so sellen wy dese voersz. misse singen opten selven vrydach ter seunder uren; Ende dese voersz. misse zellen wy singen op alle daghe voersz. in alre manieren, als wy onse homisse plegen te singen, op onsen hogen outaer, als wy dubbel of drevoudighe feest plegen te houden, dat is te verstaen, mit enen dyaec, mit enen subdiaec, mit twee cantors, mit orghelen ende mit andere dienres, die daer toe behoren, als gewoonlick is ende mit recht wesen sel, sonder argelist; Ende tot desen voersz. missen sellen wy van ons convents wegghen toedoen alle ornamenten, kelc, misboec, ende alle dat sy totter voersz. missen behoeven mogen, tot diere tyt toe, dat sy selve alle voersz. reescap hebben totter missen voersz., wtgenomen dat sy selve becostigen sellen alle waslichten, die sy totter voersz. missen mogen behoeven; Ende wanneer dat men dat introitum vander voersz. missen begint te singen, so sel die priester, die dese voersz. misse singen sel, mitten dyaec, subdyaec, mit wieroock, mit waslicht, dat die broedere vander broederscap voersz. daertoe geordineert ende geset hebben, dat voersz. gebenedide hout wter capellen halen, die heer Johan van Rynesse ende van Rynouwen, ridder, in die eere Gods ende des gueden sinte Adriaens, gesticht ende getimmert heeft op syns selfs cost; Ende als kyrielyson singen van den voersz. missen, so sel die priester, die dese voersz. misse singen sel, water seghenen, mitten antiphonen ende collecten, die daertoe behoren, allen menschen te nuttighen, die dat tot hore sielen salicheyt nutten willen; Ende dese voersz. priester sel altoes in synre saken sonderlinge gedenccken ende bidden voer alle die broederen ende susteren vander broederscap voersz., waer sy levende syn ofte doot; Ende na der missen so sellen wy singen *salve regina*; Ende also langh sel die priester, die dese voersz. misse gesongen heeft, bliven staende voer den outaer, ende die dyaec ende subdyaec after hem, als sy plegen te staen, ende hem toebehoert, als die priester in synre stollen staet; Ende als *salve regina* gesongen is, so sel dese voersz. priester op syne knyen nedervallen voer den outaer, ende desgelycx die dyaec ende subdyaec after hem, ende dan so sel die selve priester een collecte lesen, die tot *salve regina* behoert; Ende als dese collecte gelesen is, so sel dese voersz. priester mitten dyaec ende subdyaec gaen staen teynden den graven der broederscap voersz. mitten gemenen broederen, die dese voersz. misse mede hebben helpen singen, ende nemen enen wywatersquast in synre hant, ende aldair so sellen wy lesen enen *miserere mei Deus*, mit eenre collecten, die daer toe behoert, voor alle die ghene, die in dese voersz. broederscap gestorven syn, of der voersz. broederscap goetgedaen hebben; Ende als dit alle gedaen is, so sel dese priester mitten dyaec ende subdyaec dit heylige weerde hout weder opdragen in die stede, daer hy dat eerst gehaelt ende wtgedraghen heeft, in alre manieren so hy dat eerst wthaelde, singende mit enen antiphon vander heyliger cruys, die onse convent alrebest genuecht te singen. Voert, so wes offerhande in deser voersz. missen ten outaer gebrocht wert van gelts we-

gen, daer sel onse convent die een helft of hebben, ende die ander helft sel gaen tot onser kercken tymmeringhe, tot diere tyt toe, dat die kerck voltimmert ende gemaect is, ende dan so sel dese voersz. offerhande onsen convent alleen toebehoren, sonder wederseggen der broederscap voersz.; Ende hier sel een busse toe wesen, daer men dese voersz. offerhande in werpen sel, met twee sleutelen, daer die gardiaen des convents voersz., die dan is inder tyt, den enen sleutel af hebben ende bewaren sel, ende den anderen sel hebben die outste procuratoer vander broederscap voersz.; Ende dese voersz. busse sel staen in der voersz. broederscap kist, ende men selse opdoen in tegenwoerdicheyt des voersz. convents ende der gemeenre broederen van der broederscap voersz., op dien dach, als dese voersz. broederscap haer maectyt doen in onsen convent voersz.; Ende so selmen dat gelyck dan deyden inder manieren voersz.; Ende so wes totten voersz. outaer van gelts wegghen buten der voersz. missen geoffert wert, ende alle ander offerhande, die aldair comen mach, dat goen gelt en is, 'tsy binnen of buten der myssen voersz., die sel comen tot oerbaer der broederscap van den heyligen gebenediden cruys voersz.; Ende op desen voersz. outaer en selmen geen ander beelden setten, dan bi der broederscap van den heyligen weerden houte voersz.; Voert, so selmen mit desen heyligen genedeniden houte ten afaet sitten opten goeden vrydach, totter eeren ons liefs heeren Jesu Christi, die den bitteren doet dair aen leedt; Ende daer so sel die gardiaen, die dan is in der tyt, enen goeden eersamigen priester toe setten van den convent voersz., die gegherwet sel wesen mit eenre alven ende mit eenre stole, cruyswyse om synen hals, als eenen priester toebehoert; Ende die procuratoers vander broederscap voersz. sellen by desen priester setten enen goeden eerbaren man, die mit malcanderen die offerhande, die dan daer comen sel, beuren ende ontfangen sellen; Ende so wes dan daer coemt, daer sel onse voersz. convent die een helft of hebben, ende die ander helft die broederscap voersz., overmits dattet voersz. convent ende heer Johan van Renysse ende van Rynauwen, ridder, dit gebenedide werde houte voersz. samentlic beworven ende vercregen hebben. Voert, soe sellen wy tot ewighen daghen toe, alle dage na den anderen teycken van onsen terciën, in onsen voersz. convent een sielmisse lesen, op des heylighs cruys outaer voersz., voor alle die broederen ende susteren, die in dese voersz. broederscap gestorven syn, daer dat officium of wesen sel requiem, wtgenomen onsen kermisdach, ende alle hoochtiden voersz., daermen, des heylighs cruys misse voersz., nemmermeer op singen en sel; Ende op desen voersz. hoochtiden mach die priester optie selve tyt van den daghe, dat hy requiem lesen soude, misse voerlesen, van diere hoochtyt, ende dat officium van requiem na derselver missen houden; Ende die priester, die dese voersz. sielmisse lesen sel, die sel sonderlinge in synre stollen gedencken ende bidden voor alle die broederen ende susteren, die in dese voersz. broederscap gestorven syn, of die der voersz. broederscap goet doen of goet gedaen hebben, mit voorwaarden, dat wy van dese sielmissen jaerlix hebben ende ontfangen sullen van der broederscap voersz. vier pont stadt paye, ende anders en sel dese voersz. broederscap vander voersz. sielmissen ghenen cost hebben; Ende waert dat ymant tot deser voersz. sielmissen enige goede of renten gave of besprake, die soude onse voersz. convent alleen hebben ende beuren, sonder wederseggen der broederscap voersz. Voert waert, dat in onser voersz. kercken geviel enich interdicit, dat God verhoeden moet, so sellen wy beyde dese voersz. missen houden ende lesen op alle dagen voersz. in onse sacristien; Ende als dese priester, die dese voersz. sielmisse gelesen ende die casufel wtgedaen heeft, so sel hy gaen staen gegherwet mitter alven ende stollen, ende mit enen wywatersquast in synre hant, t'eynden der broederscapgrave voersz., ende lesen aldair enen *miserere mei Deus*, mit eenre collecte, die daer toe behoort, biddende voor alle die gene, die in dese voersz. broederscap gestorven syn, ende alle vrydagen ende voert tot allen tiden, als men der voersz. broederscap mysse singen sal op des

heylichs cruys outaer van den heylichen cruys, so sellen wy dese voersz. sielmisse lesen onder des heylichs cruys misse op onser Vrouwen outaer, ende daer na doen als voersz. is; Ende so wes offerhande dat tot deser voersz. sielmissen geoffert wert ten outaer, die selmen werpen totter selver offerhande, die compt ten outaer als men der voersz. broederscap misse singt op des heylichs cruys outaer vanden heylichen cruys, ende die selmen mitter ander offerhande samentlic deylen, als voersz. staet. Voert waert, dat die broederscap voersz. gesongen woude hebben van ons enen alingen souter voer horen broeder ofte suster, die van der broederscap voersz. gestorven waer, dien soudent wy singhen, also dat wy des eersten avonts, als sy des op ons begerende waer, die eerste helft daer af singen soudent na ons completorium, ende die ander helft sondent wy singen des anderen avonts dair naestvolgende na ons completorium; Ende op beyde dese avonde voersz. sullen wy een teycken hier toe doen luyden, also lange als die eerste nocturn duyr, mit voorwarden, so wie van onsen convents broederen desen iersten halven souter van beginne ten eynde hebben helpen singen, dat men die van der voersz. broederscap wegen onderlinghe deylen sel, enen yegelicken effen vele, twee pont stat paye; ende so wie van onsen convents broederen die ander helft van den souter, van beginne ten eynde hebben helpen singen, dat men dien desgelyx dan oec onderlinghe deylen, ende geven sel twee pont stat paye. Voort, so wie van desen broederen ofte susteren vander voersz. broederscap sterft, daer sellen wy alle sonnendaghe na den sermoen op onsen predicstoel by name voer doen bidden, ende bidden een heel jaer lanc, na dien dat hy gestorven waer; Voert, wanneer enich van den broederen ofte susteren vander broederscap voersz. aflyvich wert, ende men den dooden lichaem des nachts binnen den huse houden woude, ende mit ons begreven woude wesen, so sellen wy gemene broederen van onsen voersz. convent des avonts comen in dien huse, dair die doode tegenwoordich is, ende lesen aldaer een vyghelie van drie lessen, des ons dat van den procurateurs van der voersz. broederscap vermaent werde, hetzy waer dattet sy, binnen der stat van Utrecht, daer wy sonder wederspreken ende onbecroent gaen mogen, ten waer dat die doode broeder ofte suster van alsulcker siecten gestorven waer, daer die een vriend den ander om scuwen soude, ende dan so soudent wy die vyghelie daer voor openbaerlike lesen in onsen voersz. convent, als voersz. staet; Ende waert, dat ymant van dese voersz. broederscap storve, 't waer binnen of buten der stat van Utrecht, alen ware hy mit ons niet begraven, dien sullen wy nochtans begaen in onse voersz. convent des avonts mit eenre vyghelien van neghen lessen ende des mergens mit eenre sielmissen van requiem; Ende dese voersz. sielmisse sellen wy singhen op des heylichs cruys outaer in onsen convent voersz., ende dese begravenisse sellen wy doen des ons des vermaent wort van den procurateurs van der broederscap voersz. Voort, wanneer dat dese broederscap hoer hoochtyt in onse voersz. convent houden willen van desen heylichen gebenedide houte, so sellen wy misse singen op des heylichs cruys outaer van den heylichen cruys mit dyaeck, subdyaeck, mit orgelen, ende voert mit anderen dienres, die daer toe behoren ende voersz. staet, sonder argelist; Ende als dese voersz. broederscap haere maelyt in onsen voersz. convent gedaen, ende wy vesper gesongen hebben, so sellen wy rechtevoert daerna een vyghelie singhen van negen lessen, ende des anderen dages daerna een sielmisse singen op des heylichs cruys outaer, op die ure van den daghe als die broederscap voersz. des van ons begerende is, het sy vroech ofte laet, ende men temelic misse doen mach; Ende onder dese misse so sel die priester, die dese misse singt, een rolle lesen, daer alle die gestorven broederen ende susteren van der broederscap voersz. in gescreven staen, ende dair voir sel hy dan sonderlinge bidden, ende voor alle die gene, die der voersz. broederscap goet gedaen hebben; Voert waert, dat dese voersz. broederscap in desen voersz. convent verginghe ende van den broederen van de broederscap voersz. niet gehouden en worde, dat, oft Godt wil, nummermeer wesen en sel, so sel-

len wy nochtan alle die diensten doen ende volcomelic houden, so wy die der voersz. broederschap in desen tegenwoordigen brieve geloeft ende besegelt hebben, mit voerwaarden, dat wy dan alle die goede ende renten, die der voersz. broederschap dan toebehorende waer, selve opbeuren ende bewaren sellen totter broederschap behoef voersz.; Ende dese goede noch renten en sellen wy versetten, vermynren noch vercopen, in geenre wys, mer so wes daer af comen mach, dat sellen wy leggen aen den cost, ende ordinantie mede te doen ende te houden, die de voersz. broederschap geset ende geordineert hadde; Ende so wanneer dat dese voersz. broederschap hoer broederschap ende ordinantie selve weder begripen ende aenvaerden wil, 't waer mit luttel ofte mit vele personen, na hore ordinantie, so sellen sy alle hoer goede ende renten weder aantasten ende van ons ontfangen also vry ende losse, als sy die ierst begaven ende gelaten hebben; Behoudelic des, dat wy dan nochtan verbonden bliven sellen alle die diensten te doen ende te houden, gelyc voersz. staet; Ende op dat alle loften, punten ende voerwaarden, also dese tegenwoordige brief inhout ende begrepen heeft, vaste, stade ende onverbroken blive, tot ewighen daghen; So hebben wy broeder Helyas, gardiaen, ende gemeen convent voersz. geloeft ende geloven, voer ons ende voer onsen nacomelingen, al dat voersz. is, wittelicken ende wel te houden ende te voldoen, sonder arghelist. Ende hebben des ons voersz. convents segel aen desen brieve gehangen, tot eenre oerconde. Gegeven in't jaer ons Heeren MD.CCC. ende XIII., op des heylighs cruys avont inventio.

ORDONNANTIE VAN 'T HEYLICH CRUYS GASTHUYS,
op sinte Remeys daghe, 1412.

In den name des Vaders, des Soons, ende des heyligen Geestes, amen. Dit is de ordinanci, die de gemene broeders van sinte Sebastiaens gasthuys, buten der Wittevrouwepoorte an den steenwech by Utrecht, eerst van meyster Dideric Rusche, preester, canonic sinte Johans t'Utrecht, begonnen ende begrepen, cendrachtelic overdragen hebben, ende hem selven ende hoer nacomelingen, die namaels in deser broederschap comen sellen, daer in verbonden ende gelooft alle punten ende verbande te houden ende te voldoen, die hier na beschreven staen, gelyck also wi die in tiden voorleden mit malcanderen geordineert ende overdragen hebben, ende bi den ghemenen broederen, ofte by den meester meny te mynren ende te meeren, na der bester orbaer, ende om die seven punten der ontfermicheyden te verdienen, in de ere Gods ende hore sielen salicheyt. Want onse lieve here Jesus Christus spreect inden evangelio: »Wes ghi een van den minsten doet, dat doet ghi my, ende wi der een van desen ontfact in mynen naem, die ontfact my." Ende sinte Pauwels, die heylige apostel, schryft: »Wilt niet vergeten der armen te herbergen;" want men vervult daer mede de seven punten der ontfermicheyden. »Heeft hi dorst, men laeft hem, heeft hi honger, men spyst hem; is hi of wert hi sicc, men vandet hem; heeft hi gevangen geweest, of heeft hi angste van vanghenisse, men troost hem, ende wyst hem weghe, die vanghenisse te ontgaen; is hi naect, men cleet hem; ende sterft hi, men helpten ter eerden." So is dit gasthuys voersz. puerlic gegheven in der eeren Gods ende des goeden sinte Sebastiaen, sinte Adriaen, ende sinte Juliaen, Goeds ridders, den armen elendigen in te herbergen, nachtruste daer in te hebben, ende sonderlinghe pellegrims, of andere arme lieden, die te laet ofte te spade comen binnen de stadt van Utrecht, herberge te hebben, of te vercrigen, of die pter stadt komen ende op reyse syn. In den eersten, so sellen deser broeders wesen vyftich of meer, na der broederen goetduncken, ende elke broeder sel geven alle weke een doeyt-

ken, also lange alse hi leeft; Ende die broederscap sel hebben enen bode, die sellen si jaerlicx geven na der broeders goetduncken, ten minsten cost. Voert, so wanneer dat men enen broeder inneemt, die sel geven ter broederscap een Vrancryscche crone, ende syn doeyken ter weke, alse voersz. is, ende den bode vyf scillinge stat paye.

Voert, so wanneer een broeder sterft, die sel geven ter broederscap behoef twee pont stat paye, also verre alse hi also veel goets afterlaet boven syn witaftighe scout.

Voert, so mach men in deser broederscap nemen also vele geestelicke lude ende susteren als men wil; Ende die sellen geven, alse men se ontfact, twee pont stat paye, ende den bode vyf scillinge; Ende so wanneer dat enich geestelic man ofte suster sterft, die sel geven ter broederscap twee pont stat pay, also verre alse hi also veel goet afterlaet boven syn witaftighe scout. Voert, so en sellen de geestelicke lude noch de susteren, die nu syn of namaels wesen sellen in der tyt, geen bewint hebben in der broederscap voersz.

Voert, soe selmen alle jare in deser broederscap houden vier hoochtiden, alse d'eene op sinte Sebastiaens dach, die comt op sinte Agnieten avont, die ander opten kermisdach, die is des anderen sonnendaghes in meye, die derde op sinte Adriaens dach, die compt op onser Vrouwendach nativitatis tot wtgaende oest, maer overmits die hoechtyt van onser Vrouwen, so pleech men die te verlangen des anderen daghes na onser Vrouwendach voersz.; ende die vierde op sinte Juliaens dach, die compt . . . . .; Ende tot desen vier hoechtyden sel men alle jare die broeders vergaderen ende doen bieden dese hoechtiden te houden, ende in sinte Sebastiaens gasthuys te wesen, by enen koer van enen witten, ende daer een scoen misse doen singen, ende alse de misse gedaen is, so sel de priester metten broederen rechtevoert een graf begaen met *miserere mei Deus* ende *de profundis* ende metter collecten, die daertoe behoren, voer alle die ghene, die van den broederen ende susteren gestorven syn ende die der broederscap ende den gasthuysse goet gedaen hebben; Ende daer sal een rol of wesen ende die selmen dan rechtevoert doer lesen, daer de doode broeders ende susteren in staen, ende daer sellen die levende broeders voor bidden, ende voor alle de gene, die der broederscap ende den gasthuysse goet gedaen hebben.

Voert, so sellen dese broeders hebben twee gasthuysmeesters, ende die sellen elc twee jaer daer aen wesen. Maer alle jaer des sonnendachs na sinte Victors dach sellen die broeders te samen eten in ene eersame stede, daer hem de gasthuysmeesters in wisen, ende so sellen si dan mit loten, alse gewoonlyck is, enen nyen gasthuysmeester kieszen, ende alse de ene afgaet, so selmen enen anderen in sire stat kieszen; Ende die ghene, die de loten krighen, sellen enen gasthuysmeester kieszen wten anderen broederen, ende niet wt hem selven, die hem dunct by hore sielen ende conscientien, dat hi der broederscap ende gasthuys voersz. nutte ende oerbaer is, ende die gasthuysmeesters en sellen niet mede loten; Ende so selmen dan alle jaer desen tegenwoordigen brief lesen van woerde te woerde voor de gemeene broeders, om alle punten, loften ende verbanden jaerlicx te volbrengen; Ende so sellen de gasthuysmeesters enen goeden man bevelinghe doen den derden sloetel te bewaren van den blocke, mitten tween gasthuysmeesters, voer dat bloc te ontsluten, ende dat gelt te bescriven ende inder kiste weder te sluten, daer drie sloten toe syn, ende anders en sel hy geen bewint hebben in der broederscap voersz.

Voert, so sellen dese gasthuysmeesters voersz. tot twee getiden vanden jaer, als sinte Victors dach ende paeschdach, of binnen viertien dagen na elcker voersz. daghe onbegrepen, rekeninghe doen voor de gemeene broeders inder morgensprake, van allen opboeren ende wtgaven, des si opgeboert ende wtgegeven hebben, ende waert dat sy des niet en deden, so verboerden si alle daghe elcx een pene van vyf scillingen, ter broederscap behoef, ter tyt toe; dat si gerekent hadden; ende hoer boecken van hore rekeninghe sellen der wesen twee al-

leens sprekende, des selmen de eene leggen in der broederscap kiste, ende de overste gasthuysmeester sel dat ander boeck behouden; Ende so selmen dan tot dier rekeninghe setten vier broeders, die de rekeninghe oversien sellen ende ondertasten, of alle saken rechtsciflich syn; Ende waert, dat ymant in syn opboeren ofte wtgeven berekent worde, die selmen wter broederscap leggen, ende hi soude der broederscap geven te beteringhe twee Vrancreycsche schilden, behoudelicken der ridderschap aller des si in der broederschap ende gasthuys gebrocht hadden, ende daertoe alsulcke koeren, alse si verhoert ende onbetaelt hadden, ende nochtan soudent si der broederscap ende gasthuys verrechten alsulcke punten, alse daer si broekich in gevonden waren; Voert so selmen de rekeninghen, van jaer tot jaer, te samen binden in een boeck.

Voert, so selmen een boeck maken, daer men in bescriven sel, alle cleynot ende huysraet, dat in dat gasthuys is of incomt; Ende tot elken tweek getiden van den jaer, als men gerekent heeft, so sellen de gasthuysmeesters gaen mit vier oft vive broeders, die si daertoe nemen sellen, in den gasthuys, ende oversien alle cleynot ende huysraet, bi den boeke in den gasthuys voersz.; Ende alle jaer, alse enen nyen gasthuysmeester gecomen is, so selmen den gasthuysmeesters dit boeck mitten cleynot ende huysraet overleveren in den gasthuys, als voersz. is.

Voert, so en sel niemant geen goet noch gelt onder hem behouden, dat der broederschap toebehoert ende den gasthuys voersz., hy en selt den outsten gasthuysmeester geven ende wtreyken, die opboere ende wtgever is, ofte den ghenen, die hy't beveelt, ende enich gelt ofte goet, dat den gasthuys ende broederschap inquamme, dat de gasthuysmeesters opboeren soudent, ende dat enen anderen bevolen van hoeren wegen op te boeren ende wt te geven, daer en willen de broeders van niemant geen rekeninghe of hebben, noch niemant geen aanspraecke daer om doen, dan den gasthuysmeester voersz.

Voert, alle jaer, als men enen nyen gasthuysmeester kiest, so sel een ygelic betalen syn koeren, die verschenen ende onbetaelt waren, of men selse hem dan rechtevoert wtpanden, ende so mogen de gasthuysmeesters de broeders te samen doen bieden by enen koer van een witken, also dicke als sy willen, om des gasthuys ende broederseaps oerbaer.

Voert, alse enich van den broederen sterft, so sellen de gemene broeders comen, als men draget, ende ter begangenisse, ende al wtbliven, bi sinen koer, die geen oorlof en bidt an de gasthuysmeesters, ende daer sel de bode af hebben van den broeders te bidden vyf seelinge, also verre alse des dooden vrienden de broeders daertoe geboden willen hebben.

Voert, soe en sellen de gasthuysmeesters geen broeders ontfangen in der broederscap, dan by den gemenen broeders ofte bi der meester menye van hem; Ende so sellen hem de gasthuysmeesteren vragen by sijn conscientie, of hy te banne is, of hi in overspel sit; Ende is te banne, of sit hi in overspel, so selmen wraken ende niet aennemen, ende wordt hi aengenomen, ende waer hi te banne of sate hi in overspel ende des missaecte ende dat de gasthuysmeesters inder tyt, oft enich van den broeders ter waerheyt vonden, so soude men rechtevoert wter broederscap leggen, ende daer nimmermeer weder in comen mogen, behoudelic der broederscap ende gasthuys voersz. alles, des hi daer in gebracht hadde, ende daertoe soude hi betalen rechtevoert alle koeren ende weegelt, die onbetaelt waren.

Voert, waert sake, dat ymant van den broederen te banne gedaen worde, ende te banne gevonden werde, of in overspel sittende, nadien dat hi in der broederscap gecomen waer, of na dat hy gasthuysmeester gecoren waer, die soude hem daer wt lossenen ende absoluci winnen, ende dat overspel oflaten binnen veertien dagen, na dat hi te banne gedaen waer, of dat men waerlic vernomen hadde, dat hy in overspel sat; Ende en dede hy des niet, so soude men wter broederscap leggen en daer nimmermeer weder in comen moghen; be-

houdelick den broederscappe ende den gasthuys alles, des hi daer in gebrocht hadde; Ende nochtan soude hi betalen alle verboerde boeten en wat gelden, die onbetaelt waren.

Voert, als men enen nyen gasthuysmeester kieset, die den te lote vallen te kiezen, selmen vragen, eer si te koer gaen, of si of ymant van hem te banne is, of in overspel sit; Ende is ymant van hem te banne, of sit hi te banne, daer selmen enen anderen voer setten; Ende desgelycx selmen de gasthuysmeesters vragen, ende syn si te banne, of sitten si in overspel, of enich van hem, so selmen enen anderen daer voor kiezen; Ende missake des ymant, die lot hadt, of die tot gasthuysmeester gecoren waer, ende dat die gasthuysmeesters over enen broeder, ende die broeder over enen gasthuysmeester ter waerheit vonden, die soude rechtevoert wt der broederscap wesen, ende die gasthuysmeester soude der broederscap geven ter timmeringhe, ter heteringhe, ende ter armen behoef twee Vrancryesche schilden, behoudeliken den gasthuysse end broederschap alles, des hi daer in gebrocht hadde, ende nochtan soude hi betalen alle verboerde boeten ende weeggelt, die verschenen ende onbetaelt waren.

Voert waert, dat die gasthuysmeesters of enich van hem beyder, ymant van den broeders wiste te banne, of onwettelycke in overspel sittende, of dat ymant van den anderen broeders wiste, dat enich van den gasthuysmeesters ofte van den anderen broederen te banne waren of in overspel sittende, ende dat verswege ende niet wt en brachte, ende ment na ter waerheyt vonde, so soude men dien broeder, die dit verswege ende niet wtgebracht en hadde, rechtevoert wt der broederscap leggen, behoudelicken der broederscap ende gasthuys allen, des hi daer in gebrocht hadde, ende hi soude betalen alle verboerde boeten ende weeggelt, die onbetaelt waren.

Voert waert, dat enich van den broederen, die nu syn of namaels wesen sullen, in der tyt storve, ende in den banne waer, of in overspel geseten hadde, ende men dat wiste, daer en souden die broeders niet ter beganguisse komen, noch de broeders daer niet te bieden, behoudens den gasthuysse ende broederscap, wes hem aen den dooden verschenen waer, alse voersz. is.

Voert, so en sellen de gasthuysmeesters geen scout ofte last mogen maken boven twee pont stat paye, dat den broederscap andraecht, ten si bi wille ende consent der gemenen broederen, ofte de meere party van hem; Ende so wes scout ofte last, dat si maken bi consent der broederen, alse voersz. is, daer sellen hem de broeders of ontheffen ende helpen wtdragen.

Voert, so en selmen niemant in den gasthuysse langer herbergen dan enen nacht, ten waer dat hy daer in siecten bevel, ende dat soudmen den tween gasthuysmeesters laten weten, ende die souden die ghemeene broeders bi hoeren koer, daer toe doen bieden, om den doden mensch ter eerden te helpen; Ende so wes den doden mensch in den gasthuysse gebrocht hadde, dat selmen keren in des gasthuys oerbaer, maer daer selmen den oncost of slaen, die redelic waer. Voert waert, dat ymant van den broederen verarmt waer, dat men hem van synen goede niet ter aerden brengen, nochte begaen en mochte, daer selmen alle de broeders bi hoeren koer toe bieden, dien doden broeder ter eerden te helpen ende te begaen, opter gemeenen broederen kost.

Voert waert, dat ymant wter broederscap wesen wil, die mach daer wtgaen, behoudelic den gasthuysse ende broederscap alles, des hi daer in gebrocht hadde, ende des soude hi rechtevoert betalen alle verboerde koeren ende weeggelt, die onbetaelt waren, ende daertoe soude hi dan rechtevoert geven, ter broederscap behoef, twee pont stat paye.

Voert waert, dat enich twist geuele onder den broeders, dat roerende waer van deser broederscap, dat souden die ghene, die dat twist onderlinge hadden, al te hant bliven an den gasthuysmeesters voersz. ende aen twee broeders, die si daer aen beyden siden toe nemen sellen; Ende waer daer enich twist onder den gasthuysmeesters mit enich van den anderen broeders, die sellent bliven aen den anderen gasthuysmeester, ofte aen drie van den anderen broederen, die

si daertoe nemen sellen; Ende waren die twee gasthuysmeesters twistich, of mit enich van den anderen broederen, dat souden si bliven an vier broeders, die de gemein broeders daertoe setten sellen; Ende so sellen die ghene, die daertoe geset of genomen waren, alse voersz. is, dat twist te hant scheyden, of binnen acht dagen daerna; Ende so wie hem des weerde, die verboerde die broederscap, behoudelyck dat hi betalen sel, so wes hi geloofst heeft, ende in der broederscap te bliven, alle des hi daer in hadde, ende daertoe soude hy den broederscap geven een Vrancrycsche crone, ende nimmermeer inder broederscap te comen, die twisten ware verlenghet by consent der gemener broederen, ofte der meester menye van hem.

Voert, so wes gelt, dat comt van den broederen ende susteren te ontsaen, ende van weecgelt ende boeten ende koeren, ofte van broeken, daer sel de eene helfte of gaen ter broederscap behoef, ende de ander helfte tot behoef ter timmeringe ende den armen luden, mede te spisen inden gasthuse voersz.; Ende so wes in den blocke comt ende voer den heyligen cruys, ofte om eenige ander heyliger wille, of wt devotien gegheven wert, dat sel alinghe gaen ter timmeringhe ende den armen luden mede te spisen in den gasthuse voersz.

Voert, so wanneer men totten blocken gaen wil, ende dat orbaer is, so sellen daertoe gaen, die die slotelen dair of hebben; Ende waer, dat hore enich niet ledich en waer, ende daer niet bycomen en mochte, so sel hi enen anderen broeder sinen sloetel geven ende bevelinghe doen, gelyck of hy 't selve waer, en so wes dat men daer wten blocken neemt, dat selmen rechtvoert bescriven ende in der kisten besluten, daer drie slotelen toe syn.

Voert, sel die overste huysmeester dat was, ende anders al dat daer in comt, bewaren ende besluten, ende vercopent, dat orbaer is, bi den anderen huysmeester, ende bi den genen, die den derden sloetel heeft, ende teykene, wes hy daer af vercoopt, ende wien hy 't vercoopt, ende wat daer af comt.

Voert waert, dat ymant gave den gasthuse voersz. boven vyf scillinge, dat sel gaen ter timmeringhe, dit voersz. gasthuys te verbeteren ende staende te houden; Ende waert, dat Godt ons hier namaels salighed, so soudmen een siechhuys ende camere timmeren, daer men de arme broeders, oft ander verarmde eerbaer luden in herbergen ende huysvestinge in geven mocht, ende den armen huys-sitten onderstant te wesen na vermogen, ende enen broeder wter broederscap hier in te nemen voor anders ymant; Ende waert, dat ymant van minnen wt hem selven van sinen goede yet aen desen gasthuse, oft capelle, oft eenige nye woninghen ofte cameran timmeren woude, dat mocht hi doen bi consente der gemeene broederen, ofte der meerre partye van hem, ende die persoon, die dit gave ofte timmerde, die sel men syn naem teykenen in ene rolle, ende die sel dan voertaen in der broederscap gelede staen, tot ewighen daghen.

Voert, alse eene broeder sterft, so selt hebben syn naeste lyff om dat selve gelt, daer 't een ander om hebben soude, die daer om bade, eer men 't enen anderen gave, of hy 't hebben woude, binnen achte dagen na synre doet; Ende eenige punten, die in desen brief staen te meeren of te beteren, of enighe nye dinghen of ordinanci te maken, dat selmen in enen anderen brief maken, ende dien brief sellen segelen tien broeders, die langste broeders geweest hebben, ende dat sel stede hebben, geliken ofte in desen brief stonde, sonder arch; Ende voort, so is onse wterste meninghe ende wille, dat men van deser tyt voort tot ewighen daghen, geen ordinanci noch overdrachte, geestelic noch weerlic, in den voersz. gasthuysse ende broederscap maken en sel, noch oorlof, noch consente daertoe doen en sellen, daer die armen in te herberghen ende den siecken in den gasthuse voersz., mede in eenigen stucken veraftert mochten werden, maer altoos dat te verbeteren ende te vermeerren, het si in beddinghen, in eten ende drincken, in licht ende vuyr, ende altoos een ygelic syn redelic vermoghen tot ewighen daghen in te doen, ende dat voort te setten ende te stercken, ende den armen luden in den gasthuse te troosten ende te hulpe te comen, om de seven punten der ontfermicheden te verdienen, als voersz. is; Ende

al dese voersz. punten syn te verstaen sonder argelist; Ende om dat wy Dideric Rusche, canonic t'sinte Johans t'Utrecht voorseyt, Johan van Meerlo, Claes van Haerlem, Willem Willems soen de boghemaker, Herman Scout, Herman Wessels soen, Wouter Pawe, Marcelis van Scerpenborch, Splinter Swankaert, Henric Zweyne Johans soen, Peter Wouters soen de pasteybacker, Steven Hermans soen de schepen, Henric vander Eem Henrics soen, Jacob vanden Dycke, Godewaert Lamberts soen, Henric Peters soen, Claes de Vos, Claes Elgher, meyster Johan Claes soen, Coenraet over de Vechte, Claes Buer, Luman Lumans soen, Geryt Borre Gosens soen, Johan Hacke, Aelbert Borre, Henric Gheryds soen, Willem van Eke, Jacob Gheryds soen, Johan van Walenborch, Peter Hermans soen, Sweder Johans soen, Johan Riem, Geryd vander Wierze, Peter Stevens soen, Henric Hubrechts soen, Lambrecht Thuer, Jacob de Rode, Brunart Splinter (!), Claes van Diemen, Gisebrecht Willams soen, Herman de Jonghe, Johan van Hollandt de bontwercker, Johan Florens soen, Claes Florens soen, Corstiaen Florens soen, Dirc van Oesterwyck, Gheryt Dever, Herman van Nyel, Daem vanden Doem, Willem Jans soen, Vranck van Scerpenborch, Henric Johans soen van Slachbroet, Adolff Rutgers soen, Johans Johans soen, Johan Johan Boudens soens soen, Jonghe Willem de verwer, Henric Peters soen de timmerman, Henric van Cleve, ende Wouter van Duren, broeders in desen voersz. broederscap, dese voersz. ordinanci, gelyc also voersz. staet, bi goeden voorsien, Gode ter eeren, ende sinte Sebastiaen, ende sinte Adriaen, ende sinte Juliaen, Godes ridders, eendrachteliken overdragen syn, so hebben wi gelooft ende geloven in goeden trouwen, voor ons ende voor onse nacomelingen, broeders inder voersz. broederscap, alle dese voersz. punten, clausen ende articulen voert meer, ewelicken vast ende stade te houden en te voldoen. Ende des hebben wy meyster Dirc Rusche, Johan van Meerlo, Claes van Haerlem, Willam Willams soen de boghemaker, Herman Wessels soen, Mercelis van Scerpenborch, Henric Zweyn, Peter Wouters soen de pasteybacker, Peter Hermans soen de schere, Henric vander Eem, Claes de Vos, Claes Elgen, Coenraet over de Vechte, Johan Hacke, Henric Gheryds soen, Willam van Eke, Johan van Walenborch, Peter Hermans soen, Peter Stevens soen, Henric Huberts soen, Lambert Ever, Jacob de Rode, Claes van Diemen, Gisebert Willams soen, Herman de Langhe, Johan van Hollandt de bontwercker, Johan Florens soen, Claes Florens soen, Corstiaen Florens soen, Geryd Dever, Willam Jans soen, Vranck van Scerpenborch, Henric Jans soen van Slachbroet, Johan Johans soen, Jonge Willam de verwer, ende Henric van Cleve, tot enen oirconde ende ewiger memorien, ende gedenckenisse onser seghelen aen desen brief gedaen, over ons selven ende over onse medebroeders, om hore beden wille, want sy op dese tyt ghene seghelen en hebben. Gegheven in't jaer ons Heeren m.c.cccc. ende twaelve, op sinte Remeyns daghe, hebbende den originelen brief onder wthangende ses en dertich segeltjes in groen wasch gedruckt, ieder aen een dubbelt francyn stiertgen, op welcke ieders naem, diens segel het was, geschreven staet.

—

TWEDE ORDONNANTIE VAN 'T CRUYS GASTHUIS,
op sinte Servaesdaech, anno 1413.

In den name ons liefs heeren JesuChristi, amen; Ende tot eere ende weerdicheit des heyligen cruys, daer onser aller schepper ende gesontmaker den bitteren doot aen leden woude, om onse salicheyt, der heyliger martelaers ende ridders Goeds, des goeden sinte Sebastiaens, sinte Adriaens, ende sinte Juliaens, so hebben wy meyster Dirc Ruysche, canonic der kercken van sinte Johans t'Utrecht, Johan van Meerlo, Claes van Haerlem, Willem Willams soen de boghemaker, Herman Wessels soen, Wouter Pawe, Marcelys van Sarpnborch, Splinter Swanc-

kart, Henric Zweyn Jans soen, Peter Wouters soen, Steven Hermans soen, Henric vander Eem Henrics soen, Jacob vanden Dycke, Godevaert Lambrechts soen, Henric Peters soen, Claes Elger, Johan Claes soen, Coenraet over de Vechte, Claes Buere, Luman Lumans soen, Geryt Borre Goswyns soen, Johan Hacke, Aelbrecht Borre, Henryc Geryds soen, Willam van Dycke, Jacob Gheryts soen, Johan van Walenborch, Peter Hermans soen, Zweder Johans soen, Johan Riem, Peter Stevens soen, Henric Hubrechts soen, Lambrecht Thuere, Jacob de Rode, Branaert Speyaert (1), Claes van Diemen, Gisebrecht Willams soen, Herman de Jonge, Johan van Hollant, Johan Florens soen, Claes Florens soen, Corstiaen Florens soen, Dirc van Oesterwyn, Gheryt Dever, Daem vanden Doem, Willam Johans soen, Vranc van Scerpenborch, Henric Johans soen van Slachtbroet, Ludolf Rutgers soen, Johan Jans soen, Johan Jan Boudewyns soens soen, Jonghe Willam verwer, Henric Peters soen, Henric van Cleve, Wouter van Duven, Gherydt Kroeke, Johan Eggaert, Evert van Raembroec, Johan Zuitelbier, Henric Timans soen, Dirc de goutslager, Michiel Johans soen, ende Godevaert de koperslager, alsoe broeders in den broederscap der heyliger martelaers ende ridders voersz., eendrachteliken met goeden voersien, welberaden ende met onsen vrien wille overdragen, voor ons ende voor onse nacomelingen: broeders in der broederscap voerseyt, een verclaringe op onsen voerseiden broeders, behoudeliken ons ouden brief van onser fundatien in syure volcomen machte te blyven, wtgenomen van alsulken punten, ende elcx punt bysonder, alsoe hier na beschreven staen, deselve te houden tot ewighen daghen, ende niet te verbreken in geene wys, ten waer, dat onse broeders voerseyt op den dach alsoe te samen eten ende onsen huysmeester verkiesen ende versetten, na onser ordinanci, die daer van ter lotinge syn van onsen voerseiden huysmeester te kiesen met eendracht, ende omme anders niet eens anders ende beters te rade te werden, so mogen si dese punten voersz. ofte elcx bisonder meeren, minren ende veranderen, na horen goetduncken, maer ummer niet sonder eendracht.

In den eersten, waert, dat na deser tyt voort, na date van desen brieve, ymant van onsen broederen der broederscappe voersz. in den banne quame, ofte in openbare overspele ware, alsoe voersz. staet, ofte dattet de huysmeyster voersz. selve wisten, so sellen die voerseide huysmeesters, ofte een van hem twee, ende onser broederscap bode in der tyt, met hem gaen binnen de eerste achte daghen, na dattet hem geseyt of te weten gedaen ware, ofte dat sy't selve wisten, totten ghenen onsen broeder voersz., die in den banne oft in den overspele ware, als voersz. staet, ende seggen hem dan van den gemeenen broederen weggen, die in den banne ware, dat hy hem daer wt losende ende absolutie wonne, ende die absolutie daer of den huysmeesteren voersz. toonde ende besien liete binnen den eersten viertien daghen, na dattet hem geseyt ofte te weten gedaen ware, ende den genen, die in den overspel ware, als voersz. staet, dat hi dat offiete binnen denselven viertien dagen voersz., na dat hem de wete daer of gedaen ware; Ende so wie van onsen broederen voersz. enich van desen punten verbrake, ende niet en dede als voersz. staet, die ware dan t'cynden die voersz. viertien daghen onser broederscap claerliken quyt, sunder enighe wete ofte wederseggen; Ende die en soude oock geene tyt daer na weder onse broeder werden, noch in onser broederscap komen; Ende waert, dat onse huysmeesters ende bode voersz. dese wete aldus niet en deden, alsoe voor beschreven staet, so souden si t'enden den eersten achtien daghen, na dattet hem geseyt ware, ofte dat sy't wisten, dat enich van onsen broederen te banne of in overspel ware, als voersz. staet, elcx van onsen huysmeesters ende bode voersz. verhoeren, tot elcken achte dagen daerna een pont der stat pay van Utrecht, tot behoef onser broederscappe voersz., duerende ter tyt toe, datse dese wete aldus gedaen hadden, als voersz. is; Ende waert, dat ymant van onsen broederen onse broederscap aldus versymde ende verlore, die soude men scriven in onser broederscappe boec, ende tot wat tiden ende in wat jare dattet geschiede;

opdat ment tot alre tyt weten mach, dat hy 't also versuymt ende verloren hadde, ende in onser broederscappe niet weder comen en mochte; Ende daerop souden de huysmeesters voersz. onser broederscap bode inder tyt, onvertoecht senden tot den genen, die onse broederscap aldus versuynde ende verlore, ende hem daarmede weten laten, dat hi onse broeder niet en ware.

Voert, so en sellen wy geen broeders aennemen in onse broederscappe voersz. voor dier tyt, dat onse broeders verstorven syn, tot tweeën dertich weerlicke manspersonen toe, in geenre wys, dats te verstaen, dat onse broeders dan voertaen niet meer wesen en sellen dan tot tweeën dertich weerlicke manspersonen toe, in geenre manieren; Mer geestelicke mannen oft vrouwspersonen, dat wy die tot alre tyt aennemen mogen. ende also vele, alst den broederen inder tyt genoecht, na onser ordinantie ende onser broederscappe voersz.; Ende so wie dat men weerliken broederen voertaen in onser broederscappe aennemen sel, die en sel men niet aennemen tot geenre tyt, dan opten dach, alse onse broeders te samen eten, ende onsen huysmeester versetten, na onser gewoonten.

Voert, dat onse huysmeesters inder tyt, die syn ofte wesen sullen, tot allen tyde, alst hem nutschap ende oerbaer denct, alle onse broeders inder tyt mogen doen bieden mit onser broederscap bode te samen te comen, bi enen koere van enen witten grooten, also dicke alst geschiet, tot behoef onser broederscap voersz., na inhouden ons ouden briefs van onse fundatien, wtgesceyden die gene, die dan, alse geboden worden, buten der stat gereyst zyn, ofte beddevast leggen, ofte verlof hebben van de huysmeesters inder tyt, die en sellen dan niet verboeren; Ende so wanneer onse broeders aldus geboden werden, so wat die broeders, die daer dan comen, overdragen, om nutschap ende oerbaer onser broederscappe voersz., het si eendrachtelic ofte mitten meerendeele van hen, dat sellen die ander broeders, die daer dan syn ofte niet en comen, altoos goedertierlycken ende sonder enich wederseggen, volgen en houden, gelikerwys of sy 't selve mede overdragen ende gevolget hadden; behoudeliken deser punten in hore volcomen machte te bliuen, alse boven beschreven staen.

Ende alle dese punten ende overdrachten voersz. syn te verstaen ende sullen ummer wesen, sonder enigerhande argelist. Ende opdat dese voersz. punten, ende elc punt bisonder vaste ende stede, sonder enich verbreken, gehouden werde tot ewigen dagen, so hebben wy tiene, hier na benoemt ende beschreven, na onser overdrachte ende inhouden ons ouden briefs van onser fundatien, alse wy meyster Dirc Ruysche, canonic, Claes van Haerlem, ende Johan van Hollant, huysmeesters inder tyt, Herman Wessels soen, Willam Willams soen, Johan van Mierlo, Marcellis van Scerpenborch, Henric Zweyn Johans soen, Peter Wouters soen, ende Steven Hermans soen, alse broeders der broederscappe voergenoemt, voor ons ende voor onse nacomelingen, medebroeders der broederscappe voersz., onse seghele wthangende aen desen brief gedaen. Gegheven in't jaer ons Heeren m.c.cccc. ende xiii., op sinte Servaes dach in meye, hebbende den originelen francynen brief, onder wthangende thien segeltgens in groenen wassche, ieder aen een francynen dubbelden steerte, boven ieder van de welcke op de pleycke des briefs boven geteekent stont den naem van de voersz. thien, die deselve besegelt hadden.

FUNDATIO FRATERNITATIS IN HOSPITALI SANCTI MARTINI IN SUBURBIO TRAJECTENSI,
opten heyligen palmavont, anno 1472.

In Gods namen, amen. Als wy elendige Evenkinderen, in desen dale der tranen, tot onser gedachten trecken die groote wonderlicke wercken ende groote genaden, die Godt ons dagelycks doet ende bewyst, door die verdiensten ende beden syner heyligen, ons lossende van me-

nigerhande evelen, periculen, siecten ende sterften, bewisende ons menichsins syn godlike deuchden ende blenckende miraculen, So ist wel redeliken, dat wy wt allen onsen crachten ende in tegenwoordicheyden alle der levende hem glorificeren, loven ende dancken, ende om dit te bet na onsen vermogen tot synen love ende tot cren der gloriosen ende onbevleekter moeder ende maghet Marien ende alle des hemelschen geselschaps, te volbrengen, so hebben wy Jan van Oudaen, doctoer inder heyliger godheit, Willam Jans soen, Dirc van Heusden, priesteren ende vicarii in den gasthuse van sinte Martyn, gefundeert in die weerde, buten poorten ende muren der stede van Utrecht, Zeger Claes soen, Jan Hermans soen, procuratoers, Lubbert Claes soen, Gheryt die Blye, Willam Egberts soen die euper, Gosen Peters soen, Evert Scaye, Jan Reynerssen, Jacop Janssen, Claes Ottenssen, Jacob Gosenssen, Aernt Dirc Arentsen, Ariaen Huberssen, Wouter Jacop Jans soen, Jan Ruysch coman, Ariaen Cornelis Gysbertsen, Lambert Sanderssen, Evert Cosynssen, Willam Jacobs soen, ende Aert Philips soen, wt desen ende meer anderen redeliken saken, ons daer toe verweckende, angenomen ende geordineert, aennemen ende ordineren mit desen onsen tegenwoordigen brieve een mynlike broederscap ende susterscap, voir ons ende onse nacomelingen broederen ende susteren, in enicheyden der heyliger kerstelycker gelove, inder der eeren sinte Adriaens martelaer, ende sinte Elisabeth weduwe, te houden tot ewighen daghen opten outaer, dat nylicx in hoerre eren gefundeert, gesticht ende gewyct is in den gasthuse van sinte Martyn, confessoers ende patroens des gestichts van Utrecht, gelegen in die weerde, buten muren ende poorten der stadt van Utrecht, ons ende onsen nacomelingen, broederen ende susteren, verbinde in manieren ende voirwarden, punten ende penen, hier nae beschreven:

In den eersten, sellen altyt in deser onser broederscap voersz. wesen twee procuratoers, woonende in die Weerde ende nergens anders, om des wille, dat sy te bet na der broederscap ende den dienst, daertoe behorende, sien mogen ende te neerster wesen; Voert meer so en sellen wy daertoe hebben ende houden enen bode, oec wonende indie Weerde, ende die sellen die gemene broeders in der tyt, alsoe dick alst geboert, kiesen in eenre gemeenre morgenspraeck, ende den sellen die gemene broeders gelyck lonen wt horen budelen.

Item, so sellen in deser voersz. broederscap wesen mogen, beyde mannen ende vrouwen, so wie se wt rechter mynnen begheren, ende die sellen die gemeen procuratoers in der tyt aen mogen nemen bi den ghemenen broederen in eenre gemeenre morgensprake, ende anders niet; Ende so wat broeder ende suster also aengenomen wert, die sel die broederscap voersz. terstont geven ende betalen enen Rodolphus bisscops gulden van Utrecht, of die weerde dair voir in der tyt, voer syn incomst, ende desgelycx noch enen derselver gulden voer syn doetscout, ende syn doetscout reesten goede, dat hy afterlaten sal na synre doct; Welke gelde voersz. die procuratoers inter tyt opboeren ende ontfangen sellen ende leggen totten godliken dienst ende tot nutschap der broederscap; ende daertoe selmen den bode inder tyt geven vyf scellinge, ende loven te geven ende te houden ende te volbrengen al't geen, dat in onser fundatien ende ordinantien hierna beschreven staet.

Item, also wi geen toessegen en hebben, noch hebben en sellen, tot den gasthuse van sinte Martyn voersz., ende ons die gasthuysmeysteren mit den buerrade alleen om Gods willen gegost, belieft ende consentiert hebben te gebruiken totten godliken dienst, dat autair mitten ornamenten, mit kelke ende mit boeken, tot den voersz. gasthuse ende outaer behorende, so en sellen die gasthuysmeysteren des voersz. gasthuys inder tyt, in deser broederscap geen procuratoers wesen, noch die procuratoers inder tyt en sellen geen gasthuysmeysteren mogen werden.

Item, so en sel hem geen broeder, die in die Weerde woonachtich is, hem weren mogen, procuratoer te worden, indien dat hy daertoe gecoren wert, na der ordinantien, hier na beschreven.

Item, so sellen wy alle weke, des manendaghe omtrent seven uren des morgens, een misse

laten lesen of singen van sinte Adriaen of sinte Elisabeth, onsen patronen voersz., wtgesondert die hoechtiden, ende becostigen die misse wt onsen ende onser nacomelingen budelen, buten des voersz. gasthuys cost ende scade, ter tyt toe, dat wy ende onse nacomelingen voersz. so veel renten beworven ende gecoft hebben, dair men die misse ende den dienst jaerlicx mede mach doen doen; Ende die gelden sellen die procuratoers inder tyt jaerlicx wtsetten, tot tween tiden betaelt te worden, die een helft omtrent sinte Geertruden daghe, ende die ander helft, als men onse refectie ende onse statye van onsen patronen voersz. houden sel, te weten, des sonnendaechs na onser liever Vrouwen geboerten dach.

Item, soe selmen altyt hoechtyt houden des sonnendaechs daer na, dattet hoer dach geweest is, ende so selmen van hem een singende misse doen, ende so wie van ons bruederen, die nu syn of hier namaels comen sellen, tot deser myssen niet en quam, die verbuerde tot elcker myssen twee duygens, sonder ymant des te verdragen.

Item, waert sake, dat niemant van den gasthuysmeysteren, ofte procuratoeren, bruederen of bueren tot deser myssen dienen en wouden noch en condon, so sellen wy bruederen brengen ende offeren een tortyfe, vier pont was wegende, in den voersz. gasthuse, in der eren Gods ende onser patronen voersz.; Ende die tortyfe sel dragen de outste procuratoer, die dan afgaen sel, ende die sel daervan hebben een paar nywer hantscoen. Item, so selmen alsdan in den voersz. gasthuys een singende misse doen van onsen patronen, ende tot dese misse sel die voersz. tortyfe hernende bliven, ende als die misse gedaen is, so sel die tortyfe in den gasthuys voersz. bliven, totter dienst ende totter oefening Gods, om die dagelycs, dat heel jaer doer, te besigen, alst van noode is, ende mede tot behoef der armen sicken, om daer mede dat heylige sacrament te halen ende mede wederom te brenghen; Ende so wie tot deser misse niet en quame, die verboerde een out botgen, tot behoeff onser broederscap voersz.; Ende so wanneer dese misse gedaen is, so sellen alle die broeders te samen gaen eten tot een eersame stede, daer se die procuratoers in der tyt gaen sellen heten, elcx op syn selfs cost; Ende so wie tot dier maelyt niet en quam, die soude syn maelyt gelden ende betalen, of hy dair tegenwoirdich waer ende mede ate, dat men niemant verdragen en sel buten kenliken nootsaken, als dat hy wt waer ende kenlick sieck ende bedvast waer.

Item, ten eynde van deser maelyt sel ellic broeder syn versume, syn cost van der maelyt, ende die wtgesette oncosten opleggen ende betalen in handen der procuratoeren in der tyt, ende als dat gesciet is, so sellen die tegenwoordige bruederen te lote gaen, ende loten wt hen allen vyf loten, ende so wie van den bruederen die lote crigen, die sellen alsdan wten bruederen enen nywe procuratoer kiesen by horen vyf sinnen, die hem de broederscap nut ende oirbair dunct wesen, woonende in die Weerde ende nergens anders, als voersz. is, in des ghenen stede, die eerst gecoren was ende dan ofgaen sel, ende des en sel hem nyemant mogen wesen, gelyc voersz. is; Ende des manendages daerna sel men een sielmisse singen of lesen voir alle die bruederen ende susteren.

Item, susteren, die wt deser broederscap gestorven syn, ende tot deser missen ende tot allen missen, die men in onse broederscap doen sel, so sellen die bruederen ende susteren offeren, alsoe in anderen tyden gewoentlic is; Ende na deser missen, ende na allen missen, so sel die priester beneden voir den outaer gaen staen ende lesen die psalmen: *miserere mei Deus*, ende: *de profundis*, mitter collecten daertoe dienende, ende so wie tot deser missen niet en quame, die verbeurde een halven cromsterte.

Item, so sellen die procuratoeren in der tyt machtich wesen, morgensprake te mogen leggen by onsen bode, so dick ende menichworve, alst hem nut ende oirber dunct wesen, tot profiten onser broederscap, ende so wie ter morgensprake niet en quame, als hem die wete bi den bode gedaen waer, buten nootsaken, die verboerde tot elker reysen enen halven cromstert, tot behoef der broederscap voersz.

Item, so sellen wy jaerlix drie sonderlinge morgenspraken houden, die eerste op sinte Peters dach ad cathedram, die anderde des anderden dages na sinte Jans dach te midsomer, ende die derde acht dagen voor onser Vrouwen geboerten dach, om des wille, dat wy alsdan spreken ende tracteren sellen mogen van allen saken ende nutsappen, onse broederscap aengaende ende des gemenen gasthuys, of wy van den gasthuysmeysteren in der tyt daertoe geroepen worden; Ende so wie buten kenlicken nootsaken tot desen morgenspraken niet en quame, die verboerde tot elker reysen een out botgen, tot behoef der broederscap voersz.

Item, alle voersz. morgenspraken sellen die procuratoeren in der tyt den gemenen broederen ene wete of laten doen by onsen bode, enen dach te voren, opdat die broederen hem te bet daer-toe voeghen sellen mogen.

Item, so sellen onse procuratoren in der tyt machtich wesen in te manen, op te beuren, t'ontfangen ende met recht, oft van noode wair, te spreken, in te winnen alle sculden, testamenten, besettingen, restanten, penen ende versumen, die men onser broederscap sculdich is, gegeven, beset ende versuynt wert, ende mede al't geen dat by onser bruederen tot onsen dienst of anderen saken te volbrengen, in wat manieren dat geschieden oft geboeren mocht, wtgeset wert; Mede so sellen sy desgelycx machtich wesen, weder wt te geven, dat die broederscap van node is; Ende daer of so sellen sy den ghemenen broederen alle jaer rekeninghe of doen, ende die rekeninghe daer of leveren in handen der procuratoren in der tyt, ses weken na den dach, dat wy onse refectie gehouden hebben, of daer binnen, dat is te weten, na dien dat die oude procurator of-gegaen is; Ende daer van sellen die procuratoeren in der tyt den gemenen bruederen een wete of laten doen by onsen bode, ende morgensprake daer op laten leggen, opdat een ygelic broeder mach weten, watter inkomt ende wtgegeven wert.

Item, so en sellen geen procuratoren die broederscap mogen becommen of belasten, of enige scout maken buten den gemenen bruederen; Ende so wat schout die procuratoren in der tyt maken bi den gemenen bruederen, die sellen die gemeen bruederen t'samentlic betalen ende verval-len penninck pennines gelyck, ende die procuratoren dair of ontheffen ende quiten; Ende op dat onse broederscap voersz. in rechter godliker liefden ende minnen altyt wassen ende voorspoet moet hebben, tot den love ende eere Gods, der onbevleeter maghet ende moeder Marien, ende onsen patronen ende allen heyligen, so hebben wy verder daerop geordineert ende ordineren mit desen onsen tegenwoerdigen brief, dat niemant in onser broederscap enigen sonderlingen wil gebruiken sel, om mit neersticheyt yet te willen of door te dringen, mer elc sel mogen spreken wt ganser broederlicheyt, 'tgeene dat hem dunct na der bester rede der broederscap nut, goet ends oirber te wesen; Ende waer die meeste menicht van den bruederen by blyft, dair sel dat minste deel goedertierlyck by bliven ende volgen; Ende waert sake, dat enich twist ende schele viele onder onsen bruederen, dat God verhoeden wille, dat sellen die twistende ende schelende aen beyden syden blivende hangen aen den procuratoren in der tyt, ende so wat die procuratoren daer van wtspreken voer dat beste, dat sellen sy goedertierlic volgen, houden ende voldoen, by 't verbeuren onser broederscap, wtgesegt leemte of doetslach.

Item, waert sake, dat ymant, man of wyf, onse broederscap aennam, ende dair in ontfangen worde, ende weder daer wt wesen woude, dic sel alsdan terstont syn doetscout betalen, sonder enich wederseggen.

Item, waert sake, dat ymant van onsen bruederen, also hem misbruiecte ende misdede, dat hy der bruederscap niet nut en wair noch weerdich, of dat hy die bruederscap verboerde, in punten als voersz. is, ende daer wt geset worde by den procuratoren in der tyt, ende den gemenen bruederen, ende daerom ymant van onsen bruederen anstede of misdede, in woorden of in werken, dat sellen die procuratoren, mit den gemenen bruederen in der tyt, gelyc wederstaen.

Item, nymant van onsen bruederen of susteren en sel te banne mogen staen voor schult, die hy

den broederscap sculdich is, langer dan een maent, by 't verhoeren der broederscap; Ende nochtans sel hy die scout betalen, mitten oncosten, daer op gegaen.

Item, tot wat tyden enich van onsen broederen of susteren offivich geworden is, die selmen na doen van onse broederscap wegen dertich sielmissen, tot sulken dagen ende tyden, also die procuratoren inder tyt mitten gemenen broederen dat ramen ende ordineren, ende niet tot goetduncken der priesteren, also veer als syn dootscout mitten versume ende sulke schulde, als hy die broederscap sculdich is, vol ende al betaelt is, ende anders niet; Ende tot deser sielmissen voersz. sel elck broeder ende suster geven enen halven cromstert, t'yerst dat hem die wete by den procuratoren of den bode inder tyt daer off gedaen wert; Ende tot wat tyden dat ymant van onsen broederen of susteren offivich geworden is, so selmen die broederen ende susteren totter begravinge doen bieden by onsen bode, also veer alst syn erfgenamen begheren, ende daarvan sellen die erfnamen den bode of geven vyf scillinge; Ende so wic van den broederen of susteren ten grave niet en quam, die verhoerde enen halven cromstert, tot behoef der broederscap.

Item, so sellen wy broederen, ende onse nacomelingen na ons, altyt machtich wesen dese onse fundatie te mogen veranderen, te verbeteren, te vernynren of te vermeerren, in enen gemenen morgensprake, na goetduncken der gemeene broederen; Alle dinc sonder argelist. Ende op dat dit vast, stede ende onverbroken bliven mach, so hebben wi Jan van Oudaen, doctoer, Zeger Claessen, Jan Hermanssen, procuratoren, Lubbert Claessen, Gerrit de Blye, Willam Egbertsen, Gosen ende Evert Scaye desen brief besegelt mit onsen segelen, over ons selven, ende mede over heren Willaem Janssen priester, Willam Scaye, Jan Reynerssen, Jacob Janssen, Claes Otterse, Aernt Dirc Aernts soen, Dirc ende Aernt Jacops soen, Wouter Jacop Jans soen, Adriaen Huberts soen, Jan Ruysch coman, Adriaen Cornelis Gysberts soen, Lambert Sanders soen, Evert Cosyns soen, Willam Jacobs soen, ende Aernt Philips soen, lien ende kennen, al't geen dat voersz. is, onder segelen meester Jans van Oudaen ende heren Dirc van Heusden, priesteren, Zeger Claessen ende Jan Hermanssen, procuratoren, Lubbert Claessen, Gerrit die Blye, Willem Egbertsen, Gosen Peters soen ende Evert Scaye, onse medebroederen, ende hebbent hem mede gebeden over ons te besegelen mit horen segelen, overmits gebreck onser segelen op dese tyt; Ende om die meerre en sekere vestenisse wille, so hebben wy broederen voersz. gebeden Evert Scaye ende Willam Egbertsen, gasthuysmeesteren des gasthuys van sinte Martyn voersz., desen brief mede te besegelen mit des gasthuys voersz. segel, dat wy Evert Scaye ende Willam Egbertsen, gasthuysmeesteren voersz., geerne gedaen hebben, om bede wille der eerbare broederen voersz., t'enen oerconde der waarheyt; Ende wy broederen hebben noch vorder, om der meester sekerheyt wille, ootmoedeliken gebeden, ende bidden den eerwaardigen vader in Gode, here David van Bourgoengen, bisscop t'Utrecht, dese fundatie te willen approberen, confirmeren ende ratificeren, mit synre bisscopliker machten in allen punten, penen ende voirwaarden, daer in begrepen, samentlic ende ellic van hem bysonder. Deser brieven syn twee alleens sprekende, des hebben de gasthuysmeesteren voersz. den enen brief, ende wy broederen voersz. den anderen. Gegeven in't jaer ons Heeren MD. CCCC. twee ende t'seventich, opten heyligen palstavont.

ARCHIEF

VOOR

KERKELIJKE EN WERELDSCHIE GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

ZESDE STUK.

STUKKEN, LOOPENDE OVER DE JAREN 1577 EN 1578. DER UTRECHTSCHIE GESCHIEDENIS. —
STUKKEN, LOOPENDE OVER DE JAREN 1553—1558.
DER UTRECHTSCHIE GESCHIEDENIS.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

In dit zesde stuk wordt gevonden:

I. Stukken, loopende over de jaren 1577 en 1578, der Utrechtsche geschiedenis, als:

1. Brief der staten van Utrecht aen den prince van Orangien, 3 jan., 1577.
2. Memoriale historicum, 23 fbr., 1577.
3. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 26 mart., 1577.
4. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 31 mart., 1577.
5. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 17 apr., 1577.
6. Don Jan van Oostenryck, etc., 9 maji, 1577.
7. Cope van de conclusie vande vyff godtshuysen, 11 jun., 1577.
8. Resolutie vande vroedschap, 16 jun., 1577.
9. Verclaring der acht hopluyden, 16 jun., 1577.
10. Brief der hopluyden aen mynheer van Boussu, 19 jun., 1577.
11. Anto. v. Riebecck aen Floris Thin, 3 jul., 1577.
12. Brief der gecommiteerden wt Brussel aen de staten van Utrecht, 14 aug., 1577.
13. Les estats d'Utrecht a mss. les estats gener. des Pays-Bas a Brux., av. apost., 19 aug., 1577.
14. Pieter van Vryenes aan Floris Thin, 26 spt., 1577.
15. Requeste van Lieb. vander Moelen, om outslaghen te wesen v.'t scependom, 22 oct., 1575.
16. Ander requeste by denzelven, ten fyne voorsz., 19 nov., 1577.
17. Brieff vande regeerders der stadt Utrecht, tot antwoordt aen de III. vanden hove, roerende de voorgaande requesten.
18. Floris Thin aen Ger. van Wyckersloot, 14 dec., 1577.
19. De staten van Utrecht aen de staten generael, apr. (?), 1577.
20. Van alle inconvenientien, die dorch dat slot van Vredenborch, etc., gevallen zyn, 1577.
21. Quitantie vande penninghen, gecomen vanden sulverwerk der kerken, 17 may, 1578.
22. De staten van Utrecht beloven den vyff godtshuysen, de gefurneerde penninghen, etc., weder te sellen restitueren, 24 may, 1578.

23. Floris Heermale wt Antwerpen aen de staten van Utrecht, 29 Juny, 1578.
24. Dezelve aen dezelve, 2 July, 1578.
25. Request van weghen het convent van S. Pauwels binnen Utrecht, aen den ertshertoch Matthias, ruerende de incorporatie van haerl. goederen tot 't nyewe aertsbisdom, jul., 1578.
26. Johan, grave toe Nassaw, etc., aen mr. Floris Thin, 3 spt., 1578.
27. Floris Heermale wt Antwerpen aen de staten van Utrecht, 6 dec., 1578.
28. Instructie v. weghen de vyff ecclesien v. Utrecht, gegeven hr. en mr. Ja. Cuynretorff, etc., omme hem daer nae by de exc. vande pr. v. Orangien, etc., te reguleren, 1578.

Verscheidene dezer acht en twintig stukken zijn, (gelijk zulks achter elk stuk is te kennen gegeven), gegeven volgens de oorspronkelijke brieven, berustende in de rijke verzameling van jonkh. BEELDSNIJDER VAN VOSHOL, die ons dezelve, gelijk zijne geheele verzameling, met eene voorbeeldige belangloosheid, ten gebruike heeft open gesteld, waarvoor wij hem, zoo als mede voor vele andere bewijzen van bijzondere toegenegenheid, bij deze eenen opregten dank wenschen te hebben gezegd. De overige van deze stukken hebben wij, even als de volgende vier, doen afdrukken volgens gelijktijdige copien, berustende op het archief der Oud-roomsch-catholijken hier ter stede.

II. Stukken, loopende over de jaren 1553—1558. der Utrechtsche geschiedenis, namelijk:

1. Accomodement entre le clerge d'Utrecht et la gouvernante sur un subside, 19 aug., 1553.
2. Resolutie ende conclusie der staten van Utrecht ende Montfoort, rakende ene petitie van weghen keyserl. majesteit, 21 apr., 1554.
3. Inhuldiginghe Philippi, regis Hispaniarum, inden lande van Utrecht, 26 oct., 1555.
4. Consent van den coninck, om renten te lichten, 13 jun., 1558.

Geschreven, den 1sten Nov., 1838.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

STUKKEN

LOOPENDE OVER DE JAREN 1577 EN 1578.

DER

UTRECHTSCH E GESCHIEDENIS.

BRIEF DER STATEN VAN UTRECHT AEN DE PRINCE VAN ORANGIEN,
3 jan., 1577.

Deurluchtige, hoochgeboren, vermogende, genadige heere. Wy gebieden ons met aller gedienslicheyt indie goede gratie van U excellentie aen, deselfden niet connende geswygen, hoe dat U Exc. ten ewighen daghen nummermeer genoechsamen en sullen connen bedanken van de groote vruntchap ende singuliere affectie, dewelcke U Exc. onlanx aen ons betoont heeft, ons luyden versierende van verscheyden stucken van grof geschut ende ammunitie van oorloch, daer toe dienende, om ons te wapenen, ende voorts oock onder te brengen 't casteel van Vredendorch alhier, ende die erfvianden van dese Nederlanden, die Spaensche soldaten, daer op seyn, ende souden wel gehoopt hebben deur Gods gratie ende dese hulp ende assistentie van U Exc., dat wy al nu 't voersz. casteel becrachticht ende ingenomen souden hebben, ten ware 't selfde aen een saecke gefailleert hadde, te weten, aen willige en betaalde soudaten, van dewelcke wy alhier in grooten gebreken zyn, hoewel dat wy van beroyde, onbetaelde ende onwillige soudaten overlanx in grooten getale seer beswaert syn geweest ende als nog ons groflyck beswaert vynden, dewelcke ons luyden binnen ende buyten der stadt ende steden van onser provincie gansselyck opeten ende vernielen, ende nochtans soe verre van huys is, dat sy ons luyden enigen singulieren dienst souden willen doen, om 't voersz. huys van Vredendorch te beweldigen ende onder te brengen, maer meer 't selfde deur heur oproerten ende mutineren behinderen ende beletten, d'welcke zyluyden in drie continuele daghen in sulcker vuegen aengericht hebben, ende principalyck 't regiment resorterende onder die grave van Bossu, dat sy op gisteren heuren oversten-lieutenant, die heere van Tambergen, met veele anderen van heurlieder veendelen capiteynen versekert ende gevangen genomen hebben, ende souden oock sulcks aen den vryheern van Hierges, hier by ons synde, vermetelyck geattenteert hebben; ten ware 't selfde by intercessie van eenige van onse gedeputeerden in tyts behindert ende belet hadde geweest, also dat syn genade in syn gewoonlyck

logis hem niet en heeft derven outhouden, maer heeft in heymelycke plaetsen enighen tyt jegens desen aenvanck moeten latieren ende noch rechtevoert, om syn devoir de toen jegens 't voersz. casteel, onder heurluyden sich niet en derft betrouwen, om welke ende diergelyke andere inconvenienten, dewelcke aparentelyck hieruyt souden mogen spruyten, syn wy genoodicht geweest bringers van desen op't spoedichste af te veerdighen, te weten, den eersamen, wysen ende discreten Aelbert Foeck, raedt der stad Utrecht alhier, ende daer beneffens acht soudaten, by die gemeene veendelen van den voersz. regimenten van den grave van Bossu daer toe vercoren, om syn genade te moete te reysen, also wy verstaen, dat hy op wege soude wesen om herwaerts te comen, ende den grooten noot ende onse extreme periculen te kennen te geven, ten eynde syn genade daarvan in't breet verwitticht wesende, oorsacck soude mogen hebben, om syn bycoempst alhier op't spoedichste te accelereren; Ende want wy niet en weten, of denselven noch wt Brabant vertogen is, ende dat in al sulcken gevalle dese onse gesanten voerder souden moeten trecken, om syn genade te becomen, bidden ende suppliceren wy U Exc. in aldre ootmoet, dat deselve gelieve onse voersz. geschichten brieven van recommendatie mede te geven aen den voornoemden grave van Bossu, ten eynde hy in aller spoed sich op wech geve, om alhier te comen, ende syn voersz. regiment mit fournissement van gereede penningen contentement te doen, ofte anders soude geschapen syn, dat wy door gebrek vandien in gelyck ongemak cortelick souden mogen vervallen, 't welck tot Maestricht ende Antwerpen cortelick, Godt betert, gebeurt is, waeraen niet allen hangen soude 't verlies van deser stad ende landen van Utrecht, maer oock van enige omliggende provincien; ende want wy niet en twyfelden, ofte 'tselve U genade seer leet soude wesen deur die oude ende singuliere benevolentie, d'welcke U Exc. altyt tot ons gedragen heeft, ende rechtevoert noch metter daet wel thoent als noch te dragen, hebben wy niet willen achter laten, deselve van onse gelegenheit t'adverteren, begherende, dat U Excellentie onsen voersz. geschichten Aelbert Foeck gelieve goede audientie ende volcomen credyt, in 't ghene hy U Exc. desen aengaende breder aengeven sal, te verlenen, aen denwelcken wy ons mits desen refereren.

Deurluchtige, hoochgeborene, vermogende, genadige heere, Godt, de Heere, gespere U Exc. in lange gesontheit ende allen voerspoedigen regimente. Geschreven tot Utrecht, onder 't signet van onsen domdeken, 't welck wy in desen gebruikende syn, den 3 januar, anno 1577.

Uwe Exc. ootmoedige dienaren,

Die prelaten ende capittelen der vyff ecclesien, die gemeen ridderschap, mitsgaders die regierders der stad Utrecht, representerende die drie binnen staten aldaer.

Deur beveil van de selve,

LAMSWEERDE.

Superscriptio: Aen myn heere, myn heere, die prince van Orangien, etc., stadhouder van Hollant ende Zelant, etc., onsen genadighen ende gebiedende heere.

MEMORIALE HISTORICUM,
23 febr., 1577.

Ordines, Antverpiae rebus prospere succedentibus, etiam alibi milites, qui cum suis praefectis in ipsorum partes nondum transierant, multis promissionibus allicere nitebantur, quod, coep-

tis eorum fortuna ubique aridente, etiam perfectum est. Nam Walones, Groningenses, capto Bilyo gubernatore, fidem mutarunt, Zutphanienses idem faciunt, capto Christophoro Vasquinio praefecto, quos et ii, qui sub Francesco Verdugio militabant, sequuti sunt. Josephus quoque Taleverius, qui in Hollandia navibus aliquot regis praecerat, a suis comprehensus in rebellium potestatem reductus est.

Restabat castrum Ultrajectense, ubi Fra. Ferdi. Avillanus cum centum circiter Hispanis in praesidio erat, quare comiti Bossuvio, qui e captivitate dimissus erat, injungunt, ut tanquam civitatis gubernator castrum illud oppugnaret, qui decimo tercio februarii cum iis Germanis, qui Trajecti hibernarant, rem aggreditur. Erat tum temporis Trajecti insignis quidam concionator atque vir doctissimus, Godefridus Leodius, qui, ardentissimo in catholicam religionem zelo, saepius pro concione in haereticos et adiaiphoros quosdam catholicos invecus fuerat. Hic monasterio S. Francisci obervantium praefectus, magno haereticorum odio laborabat; et procul dubio comprehensum pessime habuissent, nisi de quorundam consilio statim post publicatam pacem Gandavensem, cum haeretici jam cristas erigere inciperent, se in castrum ad Hispanos contulisset. Hujus instinctu Hispanos resistere calumniabantur haeretici, cogebantque ejus ordinis monachos, vice cuniculariorum laborare, ignem extinguere, munitiones erigere, imo tormenta majora, quae proxime castrum promotae erant, displodere, quod Hispanos illi religione apprimere addictos, sacratis viris omnino parcituros esse sciebant. Cumque jam quatuordecim majoribus tormentis murum continuo quaterent, superveniunt literae ab Austriaco, quibus Hispani arma ponere jubebantur. Quas cum ordines arcis praefecto misissent, respondit, se manum Austriaci, quod nunquam antea vidisset, non cognoscere. Porro, si concederentur induciae, missurum ex suis in Brabantiam, qui de rei veritate cognosceret, alioquin gubernatori se parere paratum esse. Verum, cum Bossuvius inducias rejecisset, ingenti tormentorum strepitu rursus ad oppugnationem reditur. Sed, cum Hispani castro erupissent et, superatis munitionibus, ordinum milites aut caecidissent aut in fugam conjecissent, displosisque tormentis, magnam urbanis aedibus ruinam inferrent, coactus est Bossuvius ad Austria cum mittere, ut Hispanos arce excedere juberet. Qui, misso nuntio, Avillano mandat, ut arcem Bossuvio tradat. Quod cum praefectus se facturum diceret, voluit Bossuvius, ut tanquam dedita arce excederet. Irrisa autem haereticorum stulta superbia, Avillanus id se facturum pernegavit, neque animum neque militem sibi deesse, asseverans, quibus arcem contra Bossuvium facile defenderet. Quare Bossuvius veritus, ne graviora accederent, conditionem recepit; eique promittenti, quod arcem regiae majestatis nomine ad mandatum Austriaci custodiret, Avillanus 23 februarii cum suis excessit.

Porro insignis ille Franciscanus concionator inter vulneratos, impositis aliquot emplastris, mutato habitu, evasit.

Hispani vero Vianam progressi, assumpto secum Tordesilla, qui Vianae, et Alphonso Lopes, qui Culemburgi in praesidio cum paucis fuerant, Hantverpnam contendunt.

BRIEF DER GECOMMITTEERDEN WT BRUSSEL AEN DE STATEN VAN UTRECHT,
26 mart., 1577.

Eerwaardige, hoehgeleerde, edele ende erentfeste, eersame, wyse, discrete heeren.

Wy hebben UE. op eergisteren door Winant den bode geschreven ons luyden advys, nopende die satisfactie, die UE. van wegen den prince van Orangien gepresenteert is geweest; ende hebben daerby overgesonden eenige articulen, die ons dunct, dat U.E. onder

anderen souden mögen bedingen, daarvan wy breder gescreven souden hebben, zoo verre den tyt niet te kort ware geweest; ende zoo wy houden, dat UE. voor den ontfanck van desen dienaengaende al geresolveert sult syn, ende UE. meninge herwerts gesonden hebben, en sullen voer desen tydt daervan geen langer propoost maken, UE. adverterende nyetemin, dat d'saecke geaccelereert ende nochtans ryphelick overleydt dient.

Beruerende 't punt van 't casseren vande soldaten, ende die penningen, die myn heere, de grave van Boussu, dienaengaende geëyscht heeft, ter somme van I^c. X^m. gl., 't selve heeft ous vreempt gedocht, overmits dat syn genade deur den heere van Cruningen ende Tambergen nyet meer geëyscht hadde, dan LII^m. gl. tot X^m. gl. aen laecken, die zyn E. doen noch daer hadde, ende nu weder in Vlaenderen gebrocht syn. Nyetemin verstaen genouch, dat zyn E. nyet minder met die soldaten heeft kunnen handelen, want myn heere van Hierges, den XVIII. van dese, aen de generale staten geschreven heeft, dat hy zyn ende zyns broeders regimenten oock nyet en siet te casseren, dan mits hebbende drie maenden betalinge, ende heeft sulxc geëyscht I^c. LXX^m. gl., daerinne begrepen zoude wesen XL^m. gl. van een maent leeninge voor syn ende zyns broeders regimenten, die hemlieden comen souden van geassigneerde LXXII^m. gl., dickwils in onse voorgaende brieven gementioneerde, daerop als noch nyet gedisponeert is.

Aldus sullen UE. wel doen ende allen middelen soucken, om aldaer soe veel penningen, als mogelyck is, te vinden; jae tot die geheele somme toe, ist doenlick, opdat UE. vande soldaten ontslegghen mocht worden, anschou nemende, dat het langer vertreck UE. nyet dan grooter ende meerdere schaden anbrengen sal, als UE. nu selfs by die experientie wel hebben bevonden, ende hoewel myn heere, die grave van Boussu, alhier met ons wel starckelick anhelt, dat die staten generael souden willen furneren die XXX^m. gl., die zyn regiment voor een maent leeninge comen soude van de voersz. LXXII^m. gl., ende boven dien noch een leeninge van tien daghen, maeckende IX^m. gl., die in afslach comen souden van I^c. X^m. gl., by zyn G. van UE. aldaer geëyscht, soe en sie ick nochtans nyet, waer zyn G. die erigen sal, overmits 't groot gebrek van gelde, dat hier is, ende dat er dagelick gereet gelt wesen moet, soe voor 't leger, dat men geresolveert is by den anderen te houden, tot dat die Spaengiaerden geheel wt den landen sullen syn, als veel andere saken, dagelycx occurrende; Connen UE. aldaer geen gelt vinden, zullen 't selve in Holland moghen soucken; Indien UE. emmers voor desen tyd geen penningen weet te crygen, sullen UE. mogen sien of sy die soldaten sullen mogen contenteren, mits gevende obligatien van over enighe maenden te betalen; want wy souden verhoppen, dat, vermits het vertreck vanden Spaengiaerden, nu wel beter gelt gevonden sel worden, dan tot noch toe. Op een dinck sullen UE. verdacht moeten syn, dat UE. opbrengende die penningen, om die soldaten af te dancken, UE. sult laten cederen haerl. actie van alle 't ghene, dat UE. tot haerl. proffyte, soe tot leeninge als haerl. casseringe opgebracht hebben, sedert 't accoordt tusschen hemlyuden ende Leoninus met den heere van der Horst voor ende metten grave van Boussu naer gemaect, ten eynde UE. 't selve in toecomende tyden vande gen. staten weder moecht repeteren, soe verre UE. met den selve in contributie niet en connen accorderen. Wy en sullen nyet laten desen, nyet tegenstaende alhier alle mogelycke debvoir te doen, om deur assistencie vanden grave van Boussu enige penningen te crygen; mër sullen UE. weldoen, ende hem daerop nyet verlaten, denkende, dat het gelt in alle gevalle t'allen tyden wel te passe comen sal.

Alhier is op gisteren voergegeven, dat men een raminge soude maken van X^c.^m. gl., over alle die provintien wt te setten, daarvan promptelyck II. oft III^c.^m. gl. opgebracht souden werden, om daermede die soldaten, die men minst van doen ende ten meesten schade of laste gehouden worden, aff te dancken, ende anders te doen, als die memorie medebracht, die wy

UE. by desen oversenden, daer wt UE. eerst verstaen sullen, dat men verstaet alle die provincien, die contribuabel syn ('twelck syn die patrimoine landen) te doen contribuieren, indie middelen generale, ende dat d'andere, die nyet contribuabel syn (daeronder wy sustineren te zyn) enige somme sullen moeten opbrengen, naer advenant; Welcke memorie gemaect is by den heere van Rassingem, sonder dat die by die staten als noch geadvoeyert, geapproveert, ofte enighe resolutie genomen es, wtgesondert op die articulen by ons indie marge geapostilleert; Ende sullen UE. bevinden in't vii^e artic. vande voorsz. memorie, dat die voorsz. heere gefailleert heeft, praesupponerende, dat die vanden lande van Gelre tot af-dankinghe vande soldaten, die t'Utrecht ende daeromtrent syn, haer penningen souden employeren ende haer eygen soldaten houden; sulcke abusen geburen hier dickwils; Doch hebben den voorsz. heere ende andere daer van onderrecht ende verthoent, dat die meeste profyt voir die staeten sal syn aff te danken die drie regimenten vanden Nederduytschen, merckelyk vanden grave van Boussu, anschou nemende, dat daertoe in alles nyet meer begeert en wordt, dan omtrent XLⁿ. gl., ende dat mynheere van Boussu seyt, dat hy die andere LXXⁿ. gl. aldaer weet te vinden; welcke LXXⁿ. gl., indien men langer vertoeft de soldaten aff te danken, in leeninge geconsumeert sullen worden; sulcx dat in't eynde die gen. staten nyet alleen die volle somme, tot cassatie van noode, sullen moeten opbrengen; Maer daer beneffens (soe den lesten termyn vande betalinge van tachterwesen, dat by afrekeninghe bevonden es, of sal worden den soldaten toe te comen, opgecomen sal syn) sullen apparentelick denselven termyn, die bedragen sal tusschen III^c. ende IIII^c.ⁿ. gl. oock moeten opbrengen, of anders sullen die soldaten nyet gecasseert en willen wesen; Ende hoewel dat enighe van de staten daertoe wel verstaen, soo syn nochtans die van Brabant daer zeer tegens, wilstende eerst gecasseert hebben die soldaten, die in Brabant leggen, namelyk die Hoogduytschen, daer toe te zorgen es, dat andere vande andere staten die hant sullen houden, overmits men heeft begonnen voor te geven, dat men enighe vande Duytschen in Arthois, enighe in Henegouwen soude leggen. Soe haest enighe resolutie genomen is, zullen nyet laten UE. te adverteren.

Voorts meer, alsoe UE. wt die voorsz. memorie verstaen connen, dat van noode sal wesen, eens een eynde te maken vande contributie, die wy met die andere staten doen sullen, 't sy by middelen vande C^e. penningen, middelen generale, quote of andersins; waer inne wy nyet pertinentlyk en connen adviseren sonder te hebben die specificatie vande costen, by UE. gedaen ende verschoten, oft die UE. te heuren laste, by obligatie of andersins, genomen hebben, sedert dat UE. in die unie van de generale staten getreden syn, 'twelck was den xix. lestleden, ende merckelyk sedert 't accoord met Leonino gemaect, (hoe wel daer mogelyk nyet veel op te achten sal syn), mits dat syn macht soo verre nyet en streckten, ende dat UE. nyet en belieft ons alsulcke specificatie over te senden; soe hebben wy niet willen laten UE. te adverteren, wat desen aengaende te overleggen staet. Ende eerst soe verre wy ons met die generale staten in contributie conform maken, dat UE. sullen moeten opbrengen eerst den C^e. penning, ende dat UE. deselve sullen moeten doen collecteren of doen geven, soe veel als UE. tot redemptie vandien die maj. geaccordeert hebben, te weten, vyftich duysent gulden; Ende soe 'tselve was *rebus florentibus et integris*, soo laten wy ons wel duncken, sonder dat wy nochtans sulcx connen affirmeren off voor seker seggen, of dat ghy UE. daer op mocht verlaten, dat men nu wel volstaen sall mit die helft, of mogelyk minder, anschou nemende, dat de helft ofte dardendeel van ons landt nyet gebruykt wordt, of emmers tot noch toe nyet gebruykt es geweest, ende dat andere landen, die nyet soo veel geleden hebben als wy ende bedorven syn, door dat de goeden ende rykdommen gemindert syn, oock afslach gedaen es, ten minsten van een seste paert ofte meer,

naer gelegenheit; sulcx, dat ons dunct, dat voor UE. gheen schade, mer proflyt soude wesen voor desen tydt, den C. penning met die andere provincien te accorderen; merckelyk, want wy voer tweemaal den C. penning met die maj. of die van de finantien geaccordeert syn, ende heml. daervan gecontenteert hebben, soe dat men die nu mer eens soude moeten betalen; dan soude alleen syn die consequentie; want apparentelyk van nu voertsien die voet vanden C. penninck optebrenghen dickwils genomen sal worden, als wesende het geresste ende gelycxste middel, om gelt te vinden; Ende is oock te overleggen, dat onse landen, weder in heur eerste fleur gebracht synde, niet dienlyk wesen zoude den C. penninck realyk te laten collecteren (daertoe wy, tredende in conformité vande andere landen, gedrongen souden moghen worden, soo verre sulcx met voerwaarden nyet gecaveert en ware).

Aengaende die middelen generael, dunkt ons, dat dieselve oock wel dragelyck souden syn, als wy anders geen meerder imposten, om ons selfs lasten te vervallen, in moesten stellen; Ende mogen UE. wt die imposten, by heml. nu ingestelt, wel overleggen, wat die generale imposten (daervan wy een tyt geleden copie gesonden hebben) over 't landt van Utrecht bedragen souden, ende daer naer haer rekeninghe maken, praesupponerende, dat men om die schulden, daer die generale staten hem ingesteken hebben, om die Spaengiaerden te doen wtgaen, die generale middelen noch ten minsten sal moeten verdubbelen, ende dat die apparentelik langhe duren; jac mogelyk nemmermeer, of emmers niet by menschen leven, afcomen sullen, indien dese lande noch enige andere swaricheyt overcoemt, 'tsy van wtheemsche oorloghe of andersins, dat God verhueiden wil.

Aengaende die quote houden UE. kennelick, dat UE. van oudts altyts gesustineert hebben, dat UE. onder die patrimonieel provincien nyet begrepen waert, maer op hem selven stonden, als andere aengewonnen landen, ende wat swaricheyt UE. daerom gehadt hebben gednerende die regeringe vanden hertoege van Alva. Dat oick in alle gevalle questie geweest is, wat quote wy luyden jegens Hollandt, ende consequentelyck d'andere landen, geven souden; Die van den financie sustineerden, dat wy 't X^e deel, volgende die leste contributie, die wy by tyden van de hertoginne van Parma gedaen hebben; Ende soude ons oick wel duncken, dat anschou nemende opt ghene de andere landen alrede van de C. penninck opgebracht moghen hebben, ende tghene vande generale middelen (daer tot noch toe nyet veel aff gecomen is) verwacht wordt, dat ons oock gheen onproflyte wesen soude, onse quote, 't ware 't X^e ofte XVe deel van Hollant, op te brenghen, ten ware om die consequentie wille; Dan en connen daerinne wterlyk nyet adviseren, overmits noch wy noch anderen voor dese tydt nyet en weten, wat die generale imposten innebrengen sullen, gelyck wy, noch oick die staten generael nyet en weten, hoe veel sy rechtevoirt in gerede penningen opgebracht ende by obligatie beloest hebben opte brengen, noch oick, wat zyluyden behoeven sullen tot af-dankinghe vande soldaten; merkelyk die Duytschen, die welcke, indien naer haerlieder rekeninghe betaelt soude worden, all' enighe millioenen comen souden; nyet te min die van Brabant en Vlaenderen en schynen nyet te verstaen, dat men voert meer by quote contribuieren sall, mer alleen by C. penninck, of imposten generael, dewelcke nochtans als noch nyet by enighe dan voor een half jaer, ende andere voor drie ofte vier maenden geaccordeert syn, ende in Vlaenderen eerst in dese maent loop hebben beginnen te nemen; ende men spreekt al reeds van te verhoogen, aenmerkende, dat die nyet wtbrengen sullen, 'tghene dat enighe wel meenden. Nyet te min hebben tot twee of drye reysen gesien, als men spreekt, van haestich enighe penninghen op te brengen, dat noch van quote geuseert wordt; Indien UE. goet dochte dese middelen van contributie, ofte enighe vandiën, te amplecteren, souden mogen dair van presentatie doen, met conditien, dat die generale staten UE. souden rembuseren, ofte ten minsten te heuren lasten nemen, 'tghene bevonden sou moghen worden by UE. meer,

dan haer aenpaert bedraecht, staende die unie wtgegeven of verschoten te syn; Daer toe UE. vooral souden moghen vande generale staten doen eyschen, staet van 't gheene syluyden wtgegeven hebben ende noch schuldich syn, omme daer nae UE. rekeninghe te maecten; Oft indien UE. gheen van de voorsz. middelen van contributiën aenstaen ende apart souden willen contribuieren. als die van den lande van Gelre pretenderen te doen, sullen UE. moeten overleggen, dat 't gheene syluyden alreede verschoten ende opgebracht hebben, ofte noch beloofd hebben op te brengen, alleen sullen moeten draghen, ende dat UE. vande andere staten gheen assistentie te verwachten sullen hebben. Dat ons nochtans wel 't gereetste soude dunken, soo verre UE. enich middel weten, om alle die penningen tottet afdanken vande soldaten aldaer van noode op te brengen; ende dat verstaen worden, dat wy onder 't gouvernement van den prince sullen moeten comen; ende souden ons al sulcx met die saecken van de gen. staten, die al seer verlopen syn, nyet veel behoeven te moeyen. U.E. mogen selfs overleggen, om hyer van een eynde te maken, oft nyet goet ware, dat wyluyden, of ten minsten een van ons, t'huys quame, om gelykelyck desen aengaende te mogen adviseren.

Wy hebben by onse leste missive, overmits haeste, vergeten te schryven, dat die Spaengiaerden, den xx., des nanoens tusschen vier ende vyff uren, wt het casteel ende stadt Antwerpen, ende den xxi., des nanoens, wt Lier vertoghen syn; waer wt oock vertoghen syn die Duytschen, ende syn voerts nae Maestricht.

Die Spaengiaerden hebben int vertreck van Antwerpen doen worgen die electo tot Aelst was, met noch twee anderen, ende hebben die gevangenen gelaten in handen vanden hertoch van Aerschot.

Myn heere van Lalaing heeft, eenighe daghen geleden, aen de staten gesonden seker project oft memorie van gestadelycke garnisoen, tot defensie van den lande te onderhouden, gelyk UE. breeder sullen moghen sien wt die copie van 't selve project, by desen gevoecht, waerop naer langhen vervolch by de gedeputeerden vande generale staten geseit was, dat syluyden nyet suffisantelyk geauthoriseert wacren, om daerop te resolveren; ende soo den voorschr. grave naderhandt weder aengehouden heeft, om daerop resolutie te hebben, es geseyt, dat yegelyk een copye aen syn meesters seynden soude, om daerop haerlyuder advys te verstaen, 'twelck UE. gelieven zal ons over te seynden, zoo haest het mogelyk wesen sall.

Myn heere van Boussu heeft noch huyden indie staten geproponceert, om gelt te hebben; dan siet daer voer die handt soe weinich middel toe, als wy, gelyk wy UE. breeder mitten eersten schryven sullen.

Die Franchoisen, die alhier syn, ende een tyt geweest hebben van wegen den hertoch van Alençon, zyn ter instantie van don Johan d'Austrice verseeckert.

Die reste, die men dagelycx hier tracteert, es om gelt te vinden, die gevangene te verlossen, ende hoe men met die Duytschen ende 'tverleggen vande soldaten zal handelen. Ende ons met desen recommanderende in UE. goede gratie, biddende God almachtich U,

Eerweerdighe, etc. heeren, te willen sparen lanck, welvarende, in voorspoet ende gesontheyt.

Begonst the schryven den xxxiii. ende geëyndt den xxvi. dach in meerte, 1577.

Onder stondt geschreven: U.E. goetwillige dienaers ende medebroeders,

geteekent: FLORIS HEERMALE. FLORIS THIN.

Die superscriptie was:

Die eerw., hochgel., edelen, erentfesten, eersamen, wyzen, discreten heeren, myn heeren, die drie staten 'slants van Utrecht, of den gedeputeerden vanden selven.

BRIEF DER GECOMMITTEERDEN WT BRUSSEL, AEN DE STATEN VAN UTRECHT,
31 mart., 1577.

Myn heeren, des dient alleen, om UE. te adverteren, dat wy UE. missiven van den xx. deser, den xxx. van deselve ontfangen hebben, met die minuten, by den commissarissen tot die afrekening van soldaten gecommiteert, geadvisert, daer by gevoecht. Omme diewelcke te vorderen, soe veel alst mogelycken is, wy geerne ons debvoir doen sullen; mer behalven die grote moeyten, die daer inne gelegen sal syn, bevinden oick daer inne groote zwaricheden, die wy beducht syn, dat soe haest niet geresolveert en sullen worden, als UE. ende die voersz. commissarissen wel menen, soe overmits verscheiden personen ende wt verscheyden collegien daer over sullen moeten gaen horen; als oock, dat het nu es inde goede weecke, dat men apparentelyk niet soe veel en sal besoigneren, als op andere tyden; doch verhoppen, dat an onse neersticheyt nyet en sal gebreken. UE. missive vanden 26ten, hebben wy desen voernoen ontfangen, met die articulen van satisfactie vanden prince van Orangien te eysschen, ende tghene anders daerby gevoucht was, mer en hebben als noch gheen brieven ontfangen, daer inne UE. scriven van ons thuyt comen, hoewel UE. by den voersz. brieven vanden xxvi. scriven in voergaende brieven, haer meninghe daer van verclaert te hebben. Ende soe wy voer dese reyse gheen tyt hebben de voersz. brieven breeder te beantwoorden, sullen tselve doen met den yersten. Ende middelretyt ons recommanderende in UE. goede gratie bidden God almachtich U,

Eerweerdige, discrete heeren, te sparen, lange welvaerende in voerspoet.

Met haest, wt Brussel, desen lesten martii, 1577.

FLORIS HEERMALE. FLORIS THIN.

BRIEF DER GECOMMITTEERDEN WT BRUSSEL, AEN DE STATEN VAN UTRECHT,
7 apr., 1577.

Eerweerdige, hoochgeleerde, edele, erentfeste, eersame, discrete heeren, UE. missive van den ii^e van desen, hebben wy gisteren ontfangen, deur den bringer van desen; ende omme daer op, mitsgaders op uwe voergaende brieven naerder te antwoerden, dan wy byde voergaende gedaen hebben; Ende eerst, aengaende die demanteleringe van 't casteel, sullen UE. weten, dat wy dyenaengaende met myn heere die grave van Boussu gesproken hebben, die ons geseyt heeft syn advys dien aengaende inden raet van state verclaert t'hebben, te weten, dat geraden is, 'tselve te demanteleren ende ter stadtwerts af te werpen; ende soe wy syne Exc. vraechden, oft geraden ware, dat wy request dienaengaende presenteren souden, heeft syne G. hem laten dunken, dat wel soe goet soude wesen, daer mede te supersederen, tot dat op die satisfactie, byden prince van Orangien gepresenteert, gedisponeert soude wesen, 'twelck wy oock alsoe goetgevonden hebben.

Dat UE. hem voerts laten dunken, dat men hemlieden nyet voor behoirt te houden of in I^e. penninck, oft middelen generael te consenteren, mer wel enighe penningen te rembourseren, anschou genomen op de lasten ende swaricheden, by UE. gedraghen, ende de penningen, by UE. sedert die unie verschoten, etc., syn wy wel vanden selven advyse, dan weten gheen middel, om de staten alhier sulcx te persuaderen, die gheen acht en slaen opt ghene verre van hem is, mer alleen anschou nemen op tghene sy voer eyghen syn, nyet te min hebbende antwoerde op tghene wy des aengaende by ons voorgaende brieven gescreven hebben,

merckelyk den **xxvi.** meert deur den groenen Hans, stadtsbode, gesonden, sullen naeder daer op adviseren, die wy sullen verwachten, besonders aengemerct die specificatie, die UE. ons overgesonden hebben, vande costen, die sedert dato vande unie by UE. gedaen ende verschoten soudensyn, soo generalick ende ongedistingueert is, dat wy die nyet en soudens durven exhiberen, ende laten nyet te min, om die quaetwilligen de mont te stoppen, nyet te seggen, als ons geohjicieert wort, dat wy nyet en contribuieren, dat soo verre die generale staten die penningen by ons verschoten, staende die unie, willen rembourseren ofte te horen laste nemen, dat wy verhopen onse meesters soo goet te hebben, dat sylieden consenteren sullen in de C. penninck ende middelen generael.

Dan UE. sullen overleggen, off heml. oock sulcx dienlyk wesen soude, volgende 'tgene wy by de voorsz. missive geschreven hebben; wy laten ons wel duncken, dat als wy schon inde C. penninck ende middelen generael geconsenteert hadden, dat wy even weinich assistencie crygen soudens vande generale staten, gelyk die van 's Hertogenbosch doen.

Wy hebben oock nyet gelaten den staten te remonstreren, als oock nyet en doet de grave van Boussu, 'tproffyt, dat sy soudens mogen hebben by 't casseren vant regiment, aldaer liggende, twelck oock veelte wel verstaen; dan 't gelt oms sulcx te doene en isser nyet, of indient daer yet es, wordt geëmployeert ten anderen fyne ende ontlastinghe van tghene, die naerder geseten syn, dan wyl. Des nyet te weiniger sullen tselve ter gelegener tyt noch breder by requeste remonstreren, hoewel wy versekert syn, dat daerop geen aenschou genomen en sal worden, mer by faulte van gheen middel te hebben, dan van goeden wille; Ende indien wy veradverteert waren van enighe vaste resolutie by UE. genomen, nopende dye soldaten, te weten, wat UE. van meyninge syn, daermede te doen, oft die leninge te continueren off penningen op te brengen, om te casseren, oft enighe ander middel, practycque oft expedient te vinden, om die quyt te worden, oft, dat UE. des noch macht noch wille hebbende, als UE. ons scriyven ende wy wel geloven, geresolveert syt die hand toe te houden, ende wachten, wat daeraf sal mogen comen, soudens oock adviseren, om een protest te doen, inder bester forme ons mogelyk syn sal, 'twelck toch in alle gevalle nyet en dient gedaen voor dat den grave van Boussu wterlyk afscheyt genomen sal hebben, opdat wy nyet en schynen daer deur te beletten den voortgang vande negotiatien van syne G.

Van ons t'huys comen, of alhier te blyven, en hebben wylieden geen antwoordt van UE. gehadt, anders dan dat ons Louffvander Haer geseyt heeft, dat wy gecontinueert soudens wesen, sonder te weten hoe lange, of in wat forme; sal UE. daerom gelieven ons sulcx mitten eersten te scriyven.

Die brieven vanden rade van state, aent hoff aldaer gescreven, nopende die condition, die resten te purificeren inde saeke van de II^c. duysent guld., ende voorts, omme te volcomen, 'tghene ons dienaengaende by onse instructie belast is, sullen wy mitten eersten vorderen, dan hebben tot noch toe daerinne nyet kunnen doen, overmits d'absentie van Schetz, die meest altyts inde saeke vande pacificatie off buyten dese stadt of anders geoccupeert is geweest; dan alsoe UE. begheert hebben, dat men heml. octroy soude bestellen van II^c. duysent gulden, den co. maj. geconsenteert, ende dat ons dunct, dat UE. nae die rekeninghe, die sy maken, wel meer sullen behoeven, sullen UE. overleggen, of nyet geraden is, 't voorsz. octroye te versoucken voor III^c. duysent gl., ende of UE. 'tselve octroye niet en begierten op gelycke condition ende forme als het voorgaende.

Beroerende 't gheue UE. van Comhuysen scriyven, sullen UE. weten, dat mynheere van Cruiningen ende Tambergen versocht hebben gehadt, dat Comhuysen byden generael staten commissie gegeven soude worden sulcke als hy heeft, ende dat men van die penningen, die hy in crachte van dyen soude weten te vynden, den eersten termyn den soldaten van't regiment

van den grave van Boussu commen te betalen, tot welcken cynde die soldaten vanden selven regiment die coste, die d'voorsz. Comhuysen daerom doen soude, dragen souden, soe verre hy nyet te weegen en brochte, anders soude hebben van den C. twee naer luyt synder instructie. Op welck versouck geapostilleert worden, dat d'eerste commissie van Comhuysen geëxhibeert soude worden, ende 'tselve gedaen synde soe by vele swaricheyt gemaect worden, dat men't gelt t'Utrecht soude brengen off tot Amsterdam, ende meer tot betalinge van die aldair syn, dan van andere soldaten employeren, ende hebben dyenaengaende nyet dorven insisteren ende d'voorsz. commissie nyet te verachten, verhoepende, dat als die penningen, die Comhuysen sal mogen vynden, t'Utrecht off tot Amsterdam gecomen sullen syn, den grave van Boussu wel see veel doen sal, dat syn regiment dairvan voer al affbetaelt sal worden, als wel redelyck soude syn, aenschou nemende, dat die soldaten 't peryckel van den costen sullen staen, ende seyde ons Tambergen, dat indyen wy sulcken commissie op Comhuysen costen crygen, dat 't selve seer dienlyck soude wesen, om den soldaten aldair contentement te geven, als d'welcke den voorsz. Comhuysen wel toebetrouden, ende dat enige capiteynen selfs wel raedt souden weten, om den voorsz. Comhuysen enige penningen te doen hebben.

Ons is lieff geweest te verstaen die goede obediencie ende getrouwicheyt van den borgeren vander stadt Utrecht, ende dat sy hem begeren te houden in d'observantie vande oude catholycke roemsche religie, hoewel somwylen by eenige andere fame dair van gestroeyt es geweest, gelyck sy oeck van enige andere dingen alhier gedelateert waren, contrarie van 't welck wy vuyt Louff vander Haer verstaen ende oeck myn heere van Boussu verclaert hebben.

Ende soe veel betreft die memorie, ons by UE. missive van den xxvi. overgesonden, ende die UE. begeren by ons volcomen te worden, vougen voer antwoerde, dat wyl 't geen UE. by 't eerste point van de selve begeert, nyet alleen nu onlanx, mer lange van te voren tot meermalen gedaen, ende den staten generael die grote ende langduerige costen, lasten ende swaricheden, die UE. gedragen hebben, ende die armoede, daertoe gy deur dyen gecomen syt, geremonstreert hebben, mer is voor eens doofmans deur geclopt, want sy hier soe gewoen syn alsulcke clachten te hoeren, dat hemlyden des nyet nieuws en is oft en dunct te wesen, sulcx dat nyet van node is 'tselve meer te reitereren, nyet te min gesien 't affgescheyt, dat den grave van Boussu verwacht ende hebben UE. wterlycke resolutie aengaende die soldaten, sullen 'tselve noch scriftelyck ende by monde doen.

'Tgeen int 11. artikel vande voorsz. memorie geseyt wordt, hebben wy den grave van Boussu met aller diligentien gedaen, ende syn daer noch daghelix over besich; ende soe veel ons aengaet, en wachen dairvan geen vrucht off proffyt, insgelycx en hebben nyet gelaten, 't gunt int 111. articul aengetogen wordt.

Ende om voorts te beantwoorden UE. missive vanden ii^e deser maent, inhoudende, dat die soldaten van UE. met grote importuynheyt ende dreygemente leeninge versocht hebben, ende dat UE. principalyck, tot conservatie vande huyslyden, voor IX. veendelen, opgebracht hebben V^o. IIIe. gulden, dat Ketel bovendyen dreycht 't platte landt te sullen bederven, dat UE. die penningen wt die munt hebben moeten halen ende 'tsylver vanden bisscop dairvoor oppignoreren, die imposten om gereset gelt te verpachten, u cortinge.... deelen, datter geen remedie en is, dan mits casserende, ende dairomme Louff vander Haer affgevaerdicht hebben, opdat men soude mogen syen, dat UE. die saecke ter harte gaet, ende geen middel meer hebt, om penningen op te brengen, ende daerom alle inconvenientien sult moeten verwachten, ende dat wy om des wille die saken ter herte souden nemen, ende mitten grave van Boussu solliciteren, dat mitten eersten ende voer de eerste toecomende leeninge vanden generael staten een merckelycke somme van penningen soude mogen becomen, dairmede men dye soldaten soude mogen cassenen.

Houden UE. indachtich, dat wy, sedert onse compste alhyer, genoch in allen onsen brie-

ven gescreven hebben van die grote onregeltheit ende lichtveerdicheit, die alhier byden generael staten int handelen vanden saecken gebesicht worden, ende oeck van 't groot gebreck van gelde, dat dair was, ende dat nyemant hinct van een anders seer, ende dat sulcx op alle onse clachten nyet en wordt geacht, alsoe dat UE. wt deser ende meer andere redenen van hier nyet een stuver aen gelt tot assistentie en dorste verwachten, jae dat tot meermalen beclaecht worden, dat men die C. duysent gulden aen gelden ende C. duysent aen laeckenen daer geschiet hadde, soedat, indyen gy die nyet en hadt, gy die nyet crygen soudt; ende dat UE. daeromme haer selve soude moeten behelpen ende middel vynden, om die soldaten u quyt te maecken, off dat UE. geschapen soudt syn, d'selve noch langer op den hals te houden, die penningen, die UE. mocht hebben in leeninge, consumeren, ende int eynde noch genoetdruct wesen, die soldaten off te mogen dancken, nyet alleen mit een maent, twee ofte drye, mer dat UE. wachtende soe lange, wes de eerste termyn van betalinge van 't geheel achterwesen vervallen soude syn, ten exemple van die van Vrieslandt ende Grueningen, denselven termyn noch soudt moeten betalen, soe apparentelyck gebuieren soude, 't gene wy nu voor oghen syen, dat die van Brabant ende andere provincien eerst soude affdancken die soldaten, die in Brabant leggen, eer dat zyl. souden dencken om die gheene, die aldaer syn; Ende dat UE. daerdeur in grote inconvenienten geschapen waert te vallen, van welcke UE. onse voergaende brieven ende merckelyck noch die antepenultime vol sullen vynden, soe verre UE. gelegen is, die te resumeren. Ende hadden nyet getwyffelt, of UE. en soude soe menichfuldige onse vermaninge ende advertissementen gelooff gegeven hebben, als wy wt dese laetste t'onse groot leetwesen verstaen, dat UE. nyet en hebben gedaen. Want indyen UE. ons scrijven gelooff gegeven hadt, en soudt van hier geen secours off assistentie van penningen verwacht hebben, daertoe nyet alleen wyl., mer oeck myn here de grave van Boussu, geduerende den tyt, dat hy alhier geweest is, alle mogelyck debvoir gedaen ende vrienden geëmployeert hebben sonder dat wy yet hebben kunnen verwerven, hoewel syn G. (mer wyl. nyet) tot noch ter hoep gehadt hebben, enige assignatie op die van Vlaenderen te crygen, mer op gisteren hebben die gedeputeerden van Vlaenderen syn G. ende oeck Louff vander Haer geseyt ende by goede redenen verthoent, dat syn G. van dair nyet en dorste verwachten, als wy syn G. tevoren genoech geseyt hadden; Ende wy syn G. vragende, wat voerder raet hy wiste, seyde, dat hy enige assignatie op die van Ryssele verhoepde te crygen off op yemandt anders, dan wy en hebben dairinne geen gelooff, als over enige tyt verstaen hebbende, dat die penninge van Ryssele tot anderen fyne gedestineert syn. Alsulcx, dat wy nyet en kunnen geloven, dat syn G. enige succours van hier soude kunnen verwerven, hoewel syn G. noch gisteren seyde hoop te hebben; ende dat wy daeromme UE. soude willen aenscrijven, dat syl. die leeninge tot synen wedercompste soude willen continueren, beloevende, dat hy d'assignatie, die syn G. vanden staten meynt te crygen, soe veel hogher soude doen maecken, als die leeninge bedragen soude, die UE. noch doen sullen; dan soe naederhandt Louff vander Haer syn G. seyde, dat UE. nyet mogelyck en was, enige voerder leeninge op te brenghen, heeft geseyt, soe den selven vander Haer ons gerelateert heeft, dat hy meynde van seeckeren syn lynnem laecken soe veel te maecken, daer mede hy noch een leeninge soude furneren, gelyck UE. van den selven vander Haer breeder sult mogen verstaen; dan als die leeninge om es, sullen UE. even nae syn, daerom dat, ons bedunckens, UE. eens raedt ende resolutie behoeren te nemen, als of UE. geen penningen van hier en verwachten, gelyck UE. genoch te verstaen geven by haer brieven, den XII. van den voorleden maent aen ons gescreven, hoewel ons die eerst den XV. of XVI. gesonden worde, ende hebben, 't geen voorsz. es, mogen verstaen wt die brieven van den grave van Boussu, nyet latende, ons debvoir te doen, soe syn G. syende, dat hy alhier dese feestdaghen geen profyt wiste te doen, op eergisteren nae syn huysinge tot Boussu verthogen is, mit mey-

ninge over v. off vi. daghen weder te keeren. Louff vander Haer is mit syn G. getoghen, om syn G. van alles breder te informeren, dan meynt op dynxdachs avont ten langsten weder hier te syn, ende dan weder derwers te comen.

Wy willen UE. wel verseeckeren, dat ons die saecke wel ter herte gaet, ende dat wy geen tyt verby laten gaen, noch moeiten sparen, om voor UE. eenich profyt te doen, mer is te vergeeffs, ende al hadden UE. hier VII. commissarien, ende screven off sonden alle daghe, soude even veel syn, daerop UE. myn heer thesaurier Bruhesen ende den burgemeister Amerongen mogen horen, ende ist noet den grave van Boussu ende heer van Hierges selve.

Wy willen UE. oeck wel geadvertteert hebben, dat als wy syn G. spraecken van voordere commissie, om die soldaten aff te danken, mits UE. die begeren, dat syn G. seyde, dat voor al die affreeckeninge gedaen ende die poincten, ons by den commissarien Gramaye ende Hausart overgesonden, gesuyvert mosten wesen, welck, nae dat wy die poincten gesien hebben, noch in lange nyet en sel kunnen gedaen syn, bysonders want wy, overmits thoechtyt, noch geen commissarien daertoe hebben kunnen crygen.

Syn G. heeft ons oeck op gisteren enige poincten geleverd, die de soldaten aldaer gemoevteert hebben, ende sy begeren hemlieden by den staten generael ende rade van staet geacordeert te worden, die oeck nyet sonder swaricheyt wesen sullen, ende corts nyet gedecideert kunnen worden.

Oeck en willen UE. nyet verhalten, dat syn G., sprekende mit ons vant affdancken van den soldaten, onder anderen verclaerden, dat nyet dienen soude, dat alle die soldaten van daer gelicht souden worden, off dat die stadt sonder garnisoen soude blyven, soe lange opt point vande satisfactie, hyden prince gepresenteert, nyet gedisponeert soude wesen, vuyt alle 'twelck UE. mogen verstaen, in wat terme die saecke van het affdancken van den soldaten staet, ende sullen UE. daeromme wel doen ende mitten eersten op die saecke van de satisfactie resolutie nemen ende d'selve aen den raede van staet overscryven, ende ons laten weten, wat UE. daerinne gedaen begeren t'hebben, soe wy vuyt UE. brieven, dien aengaende aen ons gescreven, haere cyntelyke meyninge nyet en kunnen verstaen.

UE. sal oeck gelieven te scrijven, wat middel sy weten, om dye soldaten te casseren, die reste, die t'affdancken vanden soldaten soude mogen aengaen, sullen wy remitteren tot die compste van Louff vander Haer, die wy van alles breder instructie gedaen hebben ende noch doen sullen.

Die Spaengiaerden en syn als noch vuyt Maestricht nyet, deur faulte, als sy pretenderen, dat wy aen onsen syde nyet en hebben gefurneert die brieven van change op 300,000, dair an noch omtrent 24 off 25 duysent croenen gebreecken, dairtoe men raedt soect, ende die selve gefurneert synde, scrijft syn alteze, dat hy se sal doen vertrecken.

Den grave van Egmont, den heer van Doingnys ende Cappars, mit anderen gevangen, syn vrygelaten, wtgesondert een ofte twee van geen grote qualiteyt, die by den Spaengiaerden gehouden worden tegens enige, die sy pretenderen heml. nyet geleverd te syn. Meer en is hier nyet sonderlings weerdich om scrijven, dairomme wy ons seer dienstelic recommanderen inde goede gracie van U.

Eerwerdige, hoechgeleerde, edele, erentfeste, eersame, discrete heren,
bidden Godt almachtich, UE. te willen sparen lange welvarende in voorspoet.
Gescreven tot Brussel desen vii. dach in april, anno 1577.

Post datum stondt aldus: Myn here sullen gelieven, ons voorts aen te seynden copie vanden brieve, die sy aen den raede van staet oft anderen scrijven, ende deur ons doen leveren, op dat wy weten moghen, wat wy leveren ende geresolveert mogen syn, om t'antwoerden, als men ons vraecht.

Oeck hebben wy verstaen, dat t'Antwerpen noch opte staten, noch opte stadt Utrecht enich gelt te crygen soude wesen, ende soe veel particulieren aengaet, die hem soudē verbynden, soudē eerst die namen begeren te weten, om dair na te mogen vernemen, soe dat ons dunct, dat die negotiatie te lanck soude vallen.

Onder stondt aldus: By UE. goetwillige dienaers ende medebroeders.

Onderteykent: FLORIS HEERMALE. FLORIS THIN.

Op den rugge stondt aldus: Die eerwerdige, hoochgebore, edele, erentfeste, eersame, discrete heren, myn heren, die dryen staten 'slands van Utrecht, ofte den gedeputeerden van den selven.

DON JAN VAN OISTENRYCK, RIDDER VANDEN ORDER VANDEN GULDEN VLIESE,
STADTHOUDER, GOUVERNEUR ENDE CAPITEYN GENERAEL,
9 maii, 1577.

Lieve bisondere. Wy zyn in ervaringe comen, hoe dat eenighe borgers ende inwoonders der stadt Utrecht, den tweetsten dach des jegenwoordigen maents, omtrent den avont, begonnen hebben gehadt aen de muyren vande sterckte Vredēburch, te stadwaerts inne gelegen te breken, in meyninge synde, soe het scheen, die selve muyren neder te werpen, maer dat doer tgoede devoir by eenige gedeputeerde, soe wt den raet provinciael, als wt uw collegie gedaen, so ver gehandelt is geweest, dat sy den vierden dach deses maents opgehouden hebben van't begonnen werck, ende dat, so men heeft konnen vernemen, die oirsaecke des voersz. begonnen wercks is geweest secker valsche wtgeven, datter consent soude hebben geweest tot demolitie der voersz. sterckte; 't welck by ons verstaen synde, en hebben niet kunnen laten jegenwoordelicke aen u lieden te schryven, omme eerstelic u lieden te prysen ende geredelick te bedancken uwes goedes devoirs voersz., ende u te seggen, dat wy voir gewis holden, dat de voersz. burgers, deur het voersz. of enich ander valsch wtgeven eniger quader ende onvreesamer geesten, 't gene voersz. is, aen te vangen beweecht syn worden, ende dat sy anders nemmermeer en soudē willen hebben bestaen een sake, die haer loflickē name ende recommandatie van heure getrouwe gehoersaemheyt jegens de conincklyke majesteit tot noch toe geweest sal hebben mogen besmetten, als die demolitie der voersz. sterckte, ende die boven conincklyke majesteits ondiens so hoochlyck sal strecken tot nadeel ende schade der voersz. stadt borgeren ende die inwoonders derselven, besunders in desen tyt, daer wy ongespaerts u liedes, ons bearbeiden, die saecken deser landen in gantsche ende gewisse vrede te brengen ende te stellen, ende daer beneffens recht inde conjuncture, dat conincklyke majest. belijft heeft die landen van herwaertsover so groote weldaden te bewysen, daer by gevoucht die eedt der voersz. burgeren so solemnellycken den grave van Boussu, als ghy weet, gedaen, als wy, u lieden ende den voersz. burgeren in meyninge syn, by seer treffelycke redenen wyders te doen verstaen by enige personagien, die wy voorhebbens syn, seer kort derwaerts te senden; 't welk wy aen u versoucken, ende in stede conincklycker majesteit belasten ende ordineren, dat ghy den voersz. burgeren opt gevoegelykste doet wesen, denselven vermanende ende daertoe houdende, dat sy dergelycken niet meer en bestaen, noch oick eenige andere nieuwigheden voor en nemen, noch gehengen voergenomen te werden, 't welck doende sy heurer aller gehoersaemheyt ende getrouwicheyt sellen continueren, ende conincklycke majesteit ende ons te meer veroorzaken, hun te hebben in genedige recommandatie, ende

al 't gene, 't welck heur welvaert ende voorspoet sel mogen aengaen, met genade ende gunste te bevorderen.

Lieve, besundere, Godt sy met u.

Gescreven te Brusselle, den IX. dach mey, 1577.

Onderteyckent: JOHAN, noch lager: BERTY.

De *superscriptie* was: Gestrenge, onse lieve, besundere, schout, burgermeesteren, schepenen ende raedt der stadt Utrecht.

COPIE VANDE CONCLUSIE VANDE VYFF GODSHUYSEN,
11 jun., 1577.

Op huyden den 11 juny, 1577., soo is geresolveert by myn heeren vande vyff ecclesien ende ridderscap, dat men myn genadige heere de grave van Boussu, opte begeerte van de relaxatie van de gevangen hopleuyden, voor antwoort geven ende verclaren sal, dat syluyden allen die knechten redelycken afgedanckt ende wt het sticht synde, ende die vendelen van de stang wesende, die gevangen hopleuyden ende bevelhebberen ende andere in handen van syn genade te vreden syn te stellen, mits daerby overleverende den voorsz. grave die informatien, genomen of noch te nemen, met het antwoort by den voorsz. gevangenen gedaen, om by syn genade gedaen te worden na recht ende behoren, wel verstaende, datmen dat syn genade niet aengeven en sal, voordat die hopleuyden van den borgeren daerop gesproken sullen ende haerlieder consent daertoe gedragen hebben, mits conditie, dat naer behoren gecaveert ende beloftenis gedaen sal worden, dat die ingesetenen vande stadt, steden ende landen van Utrecht, so geestelick als weerlick, edel noch onedel, in toecomende tyden, ter cause van de gevanckenis der hopleuyden ende soldaten, van hemlieden geen molestatie, met woorden noch met wercken aengedaen sel worden.

RESOLUTIE DER VROEDSCHAP,
16 jun., 1577.

Anno XV^c.LXXVII., den 16 juny, den raet op huyden geladen, vergadert wesende, om na order t'antwoerden opt versouck van myn genadige heer, die grave van Boussu, nopende die relaxatie van de gevangen hopleuyden, ende andere; Ende hierop gedelibereert hebbende, heeft gepersisteert by haer voorgaende resolutie, daerby voegende, dat men van meeninge is de soldaten gecasseert, de vendelen vande stange, ende die knechten witten lande van Utrecht gebrocht synde, de voorsz. gevangen hopleuyden ende bevelhebers, mitte informatien ende concessien, over te leveren in handen van don Jan van Oostenryck, gouverneur-generael, om by syn genade of altesse recht gedaen te worden nae behoren. *Ondert.:* VANDER VOORT.

VERKLARING DER ACHT HOPLUYDEN,
16 jun., 1577.

Anno 1577., den 16 juny, de acht burgerhopleuyden hebben inden rade voor antwoort gegeven opt aengeven, hen op huyden gedaen, nopende de relaxatie vanden gevangen bevel-

hebbers, op Hasenberch sittende, etc., dat die relaxatie hem liech niet aen en ginge, ende dat sy daer inne oock niet te seggen en hadden, soe deselve gevangenen in handen van de justitie waren, die daer inne mochten doen, nae dat sy die saecke gedisponeert souden vinden, verclarende mede, dat sy jegens haer overigheyt in als alle gehoorsaamheyt souden toonen. *Onderteykent: VANDER VOORT.*

Desen brief hebben die acht hopluyden voer antwoert geschreven aen myn heer van Boussu, wesende tot Vianen, 19 jun., 1577.

Edele, welgeborne, genadige heere, uwe genade missive, op huyden geschreven, hebben wy ontfangen, ende daer wt verstaen, 'tgene dat tusschen u genade ende die staten van desen lande van Utrecht gehandelt is, betreffende die gevangen capiteynen ende bevelhebbers, omme die selve geleverd te werden voer den genen, die 't gouvernemente van dese Nederlanden heeft, mitsgaders die swarigheden, die daerna ten beyden syden voergeleyt syn, ende die handelinghe, die tusschen haer luyden gedeputeerden ende u genade op gisteren gevalen is, ende wy luyden oock eensdeels wt henluyden verstaen hebben; waerop u genade voer antwoert genadlicken sal gelieven te verstaen, dat, hoewel wy tot noodelicke defensie, soe van ons selven, als van de gemeene ingesetenen der stadt Utrecht, soe wel geestelick als weerlick, gedruet ende gedwongen syn geweest, omme de voorsyde gevangens te versekeren ende in bewaernisse te houden, ende merckelicken, om meerder ende swaerder inconvenienten te schouwen, dat wy nochtans ons die kennisse, judicatuyr ende straf vander saecke tot geenre tyden onderwonden hebben, noch begeren te onderwinden, als wel wetende, dat ons deselfde niet toe en comt, ende sulcx hebben wy noch huyden inde vergaderinge vande generael staten alhier verclaert gehadt; welverstaende nochtans, dat, hoewel wy 't onrecht ofte ongeluyck vande voersz. capiteynen ende soldaten also notoir houden, dat 't onser innocentie niet van noode waer noch en is, enige excuse te doen ofte te soecken; wy nochtans, tot versekerheyt vanden gemeenen ingesetenen vander stadt Utrecht, op ons overicheyt versocht hebben ende als noch wyders sullen versoeken, dat sy relaxerende ofte leverende in hande van uwe genade, ofte den genen, die 't behoort die voersz. gevangenen, hem also willen voersien ende stipuleren alsulcke voerwaarden ende conditien, dat wyluyden ende die ingesetenen des landts van Utrecht, ter cause vande voersz. gevangens, ende tgunst daeraan cleeft, buyten lants ongemolesteert mogen blyven, ende die gemeen burgeren ende coepluden, ter cause van dien, niet gehouden, gearrestcert, noch haerluyden goederen becommert en worden, ende wt dier oersaecke alleen ende niet wt wraeckgiericheyt, ist, dat wy onse saeck souden begeren te justificeren binnen lants ende voer den genen, dien die kennisse daarvan bevonden sal worden te competeren. 'Twelck aengaende wy ons ganschelyck gedragen tot de verclaringhe van onse overicheyt, aen die welcke wy geerne die hand sullen holden, dat uw genade begeren volcomen worde, biddende die selve u gen. seer onderdanichlicken van gelycken te willen doen ende versien, dat wy ende die gemeene borgeren deser stadt verseckert mogen wesen, ter cause voersz., buyten lants niet gemolesteert, geinfesteert, noch onse oft haerluyden goederen becommert te sullen werden, niet twyfelende daerinne by uwe genade enich bequaem middel gevonden synde, of u gen. sal by deselve onse overicheyt van als een goet contentement gegeven worden, volgende u genade begeerte; Ons ganschelick betrouwende, dat u g. in desen continueren sal die groote gunst, faveur ende affectie, die hy ons tot noch toe vertoont heeft ende by syne voersz. missive noch weder praesenteert; daarvan wy u gen.

niet genoecken kunnen bedancken, praesenterende tselve mit alle vlytige dienst jegens u gen. te erkennen, daer u gen. ons occasie toe sal gelieven te geven. Ende ons gedragende tot tgene u gen. wyders desen aengaende by ons overheynt geschreven sal worden, gebieden ons gansch onderdanichlick in u gen. goede gratie; biddende Godt almachtich, dat hy UE. welgeboren, genadighe heere, wille sparen, langhe welvarenende, in voerspoedighe regimente. Geschreven t'Utrecht desen XIX. jun., 1577.

ANTHO. v. RIEBEECK AEN FLORIS THIN,
3 jul., 1577.

Eersame, discrete ende voersichtige. Also onlanx leden t'onser kennisse gecomen es, als dat . . . . . genoempt Johan van Merten, nu ter tyt tot Brussel woonachtich is, die welcke ons scryft, als dat daer enighe penningen gecomen souden syn van die resterende sculden van die Spaengiaerts, ende alsoe UE. wel weet, als dat wy tsamen bedorven syn door die Spaengiaerts ende lang duerte des crychs, soude wel hartelycke iv begerende syn, van wegen onse scamele borgeren van Wyck, als dat UE. dat selfde sout willen ons veradverteren met dese goede man, die welcke van u edele begerende sal wesen enige raet van UE. te hebben van alsulcke twist, als hy nu ter tyt heeft met enighe van synen swageren, t'weten van eenre erfpachten, soe hy anders nyet en can verstaen, dan dat het soude connen . . . . . van . . . . . eertyts gecomen es van syn . . . . . die welcke dese erfpacht geerft hebbe, soe UE. . . . . sult . . . . . begerende daer om oetmoedelyck op UE., als dat ghy dese goede heer soude willen helpen . . . . . voer syn gelt. Hier mede den Heer Godt almachtich bevelende. Tot Wyck, op den 3. jul., anno 77.

Opschr.:
Edele . . . . hr. Floris Tin, raet vanden hove provinciaal t'Utrecht.

By my ANTHONY
. . . VAN RIEBEECK,
goetgunstige dienaar.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

BRIEF DER GECOMMITTEERDEN WT BRUSSEL AEN DE STATEN v. UTRECHT,
14 aug., 1577.

Eerwaardighe, waardighe, edele, erentfeste, eersame, wyse, voersienighe heeren. Na alle behoerlycke eerbiedenis; Wy hebben op eergisteren UE. geadverteert, dat onse requeste gerenvoyeert was, om advys aende camere vanden edelen deser Nederlanden, twelck wy tot noch toe nyet en hebben connen gecrygen, overmits die menichvuldighe vallende saken; dan soo wy verstaen, dat men daervan heeft beginnen te communiceren, verhoppen corts advys te hebben, ende sullen terstont aenhouden, om die resolutie aenden generale staten ende sullen UE. van als adverteren. Huyden sal van hier vertrecken myn heer den thresorier Schetz nae Namen, met het antwoord vande generale staten opte articulen, den viii. deser maent, doer hem van wege syn alteze alhier geproponcirt ende schriftelyck overgheven, waarvan wy UE. hier beneffens copie oversenden, opdat UE. selve de gelegenheden der sake te bet souden moghen verstaen. Die generale staten, meer geneicht synde totten vrede, dan oorloch, hebben, beneffens den voorsz. thresorier, offgeveerdicht die bishoppen van Atrecht ende Yperen, om syn alteze te remonstreren die goede intentie vande

generale staten, ende tongelyck, dat die voornemende is, ende voorts te vertoonen die inconuenientien ende periculen, die nootsakelyck wt dese oorloghe spruyten sullen, soo ten aenschouwe die religie, justicie, politie, als andersins; ende voorder besien, of sy die conscientie synder alteze soo mochten beweghen duer goede vermaninge, dat hem gelieven soude van dit ongefondeerde oorloch te desisteren. Die ambassadeurs van k. maj., bisschop van Luyck ende vorst van Cleef, op gisteren inde generale staten oorlof nemende, om sich respectie naden hueren te vertrecken, sullen sich mede ter selver tyt tot Namen by syn alteze vinden, ten einde voorsz. Daer synder veel, die sich laten duncken, dattet luttel opereren sal, die generale staten begeren in als hun debvoir te doen, hem dies niet te min ten oorloch preparerende, so hier alle daghe veel advysen comen, dat syn alteze verscheiden steden, capiteynen ende soldaten solliciteert, omdie vande staten aen syn syde te trecken, alhoewel wy tot noch toe nyet gehoirt en hebben van enich sonderling effect. Die ritmeester Schenck heeft hyuden den staten syn dienst doen presenteren, ende is in advys gehouden. Die heere van Cruningen heeft last tot drie hondert lichte peerden, de heere van Meroden en Martin-Nitz syn gedepescheert nae Maestricht, omdie vande wet ende gemeente te vermanen, sich te houden ten dienste vande maj. ende den generale staten, sonder prejudicie vanden bisschop van Luyck. Oock is men hier doende, om te concipieren een justilicacie vande staten, dat sy tot hueren leetwesen genootdruct worden, die wapenen aen te nemen, soo geringe die voleint sal wesen, sullen wy UE. copie daarvan seinden, gelyck wy by dese copie van de requeste, by ons overgegeven, oock doen. Uwe Ed. hiermede den Heere bevelende, gebieden ons dienstelyck inde goede gracie vandien. Gescreven wt Brussel, den XIII. augusti, a°. xv^c.LXXVII.

UE. ganswillighe denaars ende medebroeders

FLORIS HEERMALE.

HENRICK DE VOOCHT VAN RYNEVELDT.

PEETER FOEYT.

Wy seynden UE. hier benefens copie vanden requeste, die wy overgegeven hebben, mitsgaders enen brief van de generael staten, omme te hebben die documenten van tghen men aldaer pretendeert ten achteren te wesen ande regementen van Meghen ende Hyerges, etcact.

Alsoo wy verhoopten hyuden advys te hebben op onse requeste, hebben wy Frans, brenger van desen, hyer doen blyven ghysteren die naenon ende desen gheheelen dach, UE. sal gelieven hem daarvan te doen contenteren.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

LES ESTATS D'UTRECHT A MESSIEURS LES ESTATS GENERAULX DES PAYS-BAS,
ASSEMBLEZ A BRUXELLES, AVECQ APOSTILLE,
19 aug., 1577.

Remonstrent tres humblement les estats des villes et pays d'Utrecht, comme entendant mons. le prince d'Oranges, que lesdictes villes et pays estoient comprins et apertenoient sous son Gouvernement, tant en vertu de sa commission (que par cy devant il a eu de sa majeste), comme de l'union, faicte par la feue majeste imperiale des pays d'Hollande et d'Utrecht.

Sy at son exc. environ cinq mois passe requis les remonstrans de soy conformer au septieme article de la paix, fait a Gand, et ce faisant soy rendre sous son gouvernement avec telle assurance et satisfaction, que les remonstrans desireroient, et mesme adviseroient, tant pour conserver la religion, que autrement. Que ce ensuivant les remonstrans ont conçu certains articles d'assurance et satisfaction pour par ce moyen entrer avecq son excellence en communication toutesfois sur le bon veulle et aggregation de voz sgrs. et messgrs. du conseil d'estat, alors commis au gouvernement des pays bas. Et ce estant entendu par les mesmes sgrs. du conseil d'estat, ont ilz par leurs missives ordonne aux remonstrans, de ne proceder plus avant en la dicte cause, sans praecallablement sur ce avoir leurs advis. Quoy ensuivant ont les remonstrans a ceux dudict conseil et a voz sgrs. envoie lesdicts articles, requirant, que le plaisir dicelles fuisse, de consentir, que les remonstrans prinssent de sadicte exc., telle assurance et satisfaction, qu'ilz avoient au paravant conçu ou autrement donner a sadicte exc. tel contentement, que dorcsnavant il les laisseroit en paix, sans les molester endroit ledicte gouvernement, ou a eulx envoyer telz moiens, que pour contenter sadicte exc. pourroient suffire afin d'eviter tous inconveniens et dommages. Et . . . , que voz sgrs. ayent sur quelques deutes d'icelles par deux fois fait visiter les pieches, concernantes ladicte cause y envoyez, et que rapport en a este fait, que l'advis et intention estoit, que lesd. pays d'Utrecht devoient revenir sous le gouvernement de sadicte exc. suivant led. traite de la paix, union et commission, et que par ainsi, l'on debvroit promettre, que les remonstrans recevroient sadicte exc. moyennant lesdictes articles d'assurance et satisfaction. Sy n'on voz sgrs. sur ce voulu faire quelque resolution, sans premierement avoir en entendre l'advis desdicts sgrs. du conseil d'estat, lesquelz sont par diverses fois sur ce delibere et advise, tant a part, que avecq quelques deutes de vosdicts sgrs., et outre ce ont ilz encores sur ce oy et interroge quelquesuns, qui estoient present, ou ledict traite de la paix a este fait et conclu, avecq lesquels ensemble aussy avecq quelques deutes de voz sgrs. les deutes de l'alteze de don Jehan sur le mesme point et difficulte aussy ont este en communication, qui se sont asses resolu, et ont en particulier declare leur opinion. Mais ce non obstant, n'a sadicte alteze sur ce voulu prendre quelque absolute resolution, et a ce pendant laisse lesd. villes et pays sans cheff, non obstant toutes poursuites, que les remonstrans par leurs deutes ont fait faire. Et comme pour les nouvelletez, survenues a Namur et la entour, ne convient, que lesd. villes et pays demeurent plusavant sans cheff et gouverneur et que ledict sr. prince soit plus longuement mesme, sans sur ce mis en avant donner absolute resolution ou autrement esta craindre, que son exc. vouldra contraindre les remonstrans, de venir sous son gouvernement soit par voyes directes ou indirectes, d'on pourra souldre plus grand mal et inconvenient, et sans aucune assurance et satisfaction ilz se debvront rendre sous ledict prince, que pourroit causer grand changement en la religion, s'ilz ne voullissent attendre de recheff grosse guere avecq sadicte exc. et ceulx de Hollande, laquelle ne leur convient aucunement, estre resuscitee. Parquoy et a fin que par tous melieurs moyens et raisons et plustost que faire se pourra, sur tout soit pourveu. Sy supplient les remonstrans treschumblement, qu'il plaise a voz sgrs. conformement aux precedens advis et resolutions declarer, sy les remonstrans, villes et pays d'Utrecht se doivent rendre sous le gouvernement dudict sr. prince et de son exc. prendre la satisfaction suivant lesdicts articles ou non, ou autrement leur mander et declarer ce que en cest endroit convient estre fait selon l'exigence et necessite desdictes villes et pays, affin, que avecq voz sgrs. les remonstrans puissent en tout avoir et tenir bonne et seure correspondence.

Et comme les remonstrans par diverses precedentes requestes ont a voz sgrs. remonstre les despens, dangiers, dommages et interestz, que ladicte ville d'Utrecht a souffert par le chasteau y estant, encoires mesmes es derniers revoltes et mutineries des Espagnolz tellement, que ledict

chasteau at plus servy pour l'ennemy que pour tuition et conservation de ladicte ville, ayant requis, que icelles voz sgrs. voudroient tenir les mains envers mesd. sgrs. du conseil d'estat, affin, que aux remonstrans seroit permis de demanteler ledict chasteau du coste de la ville, mais, comme ilz n'ont sur ce sceu obtenir quelque ordonnance ou absolute resolution, et que presentement les susd. inconveniens encores sont a craindre sy longuement, que a la demolition dudict. chasteau n'est pourveu; prient pour ce les remonstrans, qu'il plaise a vos sgrs. aussy declarer, s'ilz doivent et pourront demanteler ledict chasteau de coste de la ville, suivant leurs precedentes requestes, ou leur autrement mander, comme en cest endroit ces se debvont regler a la fin, que dessus. Ce faisant, etc.

Le premier apptm. estoit entierement rompu, de maniere, que on ne pouvoit pas lire, sous lequel estoit appoincte, comme en suit.

» Messieurs les estats generaux des Pays-bas ayants oy l'advys des sgrs. les nobles ont declare de consentir, que le chasteau d'Utrecht soit desmantele du coste de la ville, tant par ce, que pour le raconstrer, cousteroit trop grande et excessive somme d'argent; que par ce, qu'il n'a servy pour la defence et tuition d'icelle ville, mais plustost au contraire, et qu'en demeurant en estre le coeur de tous pays d'Utrecht, se perdront entierement; et finalement, que l'advys de son alteze a este passe aucuns mois conform selon le rapport du sr. baron de Rassengem, conseiller d'estat de sa majeste de ce fait. Et au regard de la satisfaction, que ceulx dudict Utrecht doivent recevoir du prince de Orainge; ilz la pourront recevoir suivant les articles par ceulx exhibes amsr. du conseil d'estat et par iceux corrigez et augmentez, et d'ont la copie a este attachee, auroit este praesente par monsieur le comte de Boussu. Faict a Bruxelles en assemblee desd. estats generaux le XIX. jour d'Aougst, 1577."

Estoit sous escript: Moy present et par expresse ordonnance desd. estats soussigne:

CORNELIUS WELLEMAN.

PIETER VAN VREYENES AEN FLORIS THIN,

26 spt., 1577.

Eersame, voirsinige heer, beminde cousin. Wy gebieden ons alle te samen hartelyck t'uwerts aen UE. moeder ende broeders, ende sende UE. hier inne copy authentyck vande satisfactie vandie van Schoonhoven, begerende vrundelick die helfile wilt wt houden ende t'uwerts alleenlick employeren; Ende indien wy UE. ende staten eenige andere meerdere diensten moegen doen, sult ons in alles gebieden, UE. hier benefens biddende, onse saecke vande III. stucken geschuts ende XVIII. tonnen cruyts, volgende 't bouck van mynheer die schepen Frans Bot ende onse memoricke, UE. daervan gelaten, te willen houden voor gerecommandeert.

Eersame heer, lieve neef, die Heere almachtich wil UE. lieve moeder, mitsgaders ulieder broeders ende ons allen in goede, voerspoedige gesontheyt tot salicheyt sparen; Ons moeder, myn huysvrouwe, WillemThin, ende myn heere de secretaris van Goverts, etc., doen UE. altesamen haert. groeten, hem allen in uw goede gracie gebiedende. Wt Schoonhoven, den xxvi. september, anno 1577.

Die alle UE. dienstwillige neef,

PIETER VAN VREYENES.

Opschr.: Eersame . . . . heere Mr. Floris Thin, advoc. voor den hove provinciael van Utrecht, myn goeden heere en neef. T'Utrecht.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

COPIE VAN SEECKER REQUESTE, WAERBY MR. LIBERTUS VANDER MOELEN,
ADVOCAET 'S HOOFS VAN UTRECHT, VERSOECKT ONTSLAGEN TE WESEN
VAN HET SCHEPENDOM TE BEDIENEN, 22 oct., 1575.

AEN MYN E. HEEREN CONINCL. MAJEST. RADEN T'UTRECHT.

Vortoont in alder ootmoet, te kennen gevende Mr. Librecht vander Moelen, licentiaet in beyde rechten, dat hy suppliant sekere jaren geleden by desen E. hove geadmitteert is, om te mogen advoceren ende t'exerceren 't officie van een advocaet voor den selven hove, gelyck hy oock dienvolgende diverse partyen, als advocaet aldaer gedient ende gepatrocineert heeft gehad, sulcks, dat hy mits desen, so naer rechte, als oock naer costuyme van allen hoven provincialen van dese syne Majesteyts Nederlanden, vry ende exempt is van alle publicque officien ende functien civil, gelyck oock t'anderen tyden myn heeren van den hove 't selve also verstaende, ten versoecke van Mr. Aernt vander Kerck, advocaet voor den selven hove, geeligeert synde schepen deser stadt Utrecht, ende daarvan geappelleert hebbende, verleent hebben provisie in cas d'appel met clause van inhibitie, die oock by de regeerders der voorsz. stadt gepareert is geweest, ende hoewel desen geconsidereert hy suppliant niet en behoorde geeligeert te worden, om alhier binnen Utrecht als schepen ofte raedt te dienen, dies oock te min, dat hy suppliant geen geboren landtsaet en is van syne majesteits Nederlanden, maer origineelyck geboren is tot Westkerck inden lande van Ludick, sonder oock alhier enich borgerschap gewonnen te hebben, als hy suppliant oock geen intentie en heeft alhier syn residentie ewelick te houden, mer van meyninge is ter eerster gelegener tyt te vertrekken ende syne residentie te nemen in syn's vaders lant; desen nochtans niettegenstaende so verstaet die suppliant, dat hy nu onlangs tot een schepen der voorsz. stadt Utrecht gecoren soude syn; waeromme die suppliant hem bevindende by de voorsz. electie grootelycken bezwaert, heeft hem daarvan geconstitueert ende constitueert mits desen, appellant aen desen E. hove, versoeckende appointment in cas d'appel, mit de clause van inhibitie in communi forma. Dit doende, etc.

Was onderteeckent: L. VANDER MOELEN. In margine stont *nil*; maer 't hoff ordonneert den suppliant het schependom in questie, volgende de goede geliefte van syne excellentie t'accepteren ende den eedt daartoe staende te doen. Actum t'Utrecht, den 22 octob., 1575. Was onderteeckent: A. VANDER BURCH.

IDEM TAMEN RURSUM OBTULIT LIBELLUM SUPPLICUM SCABINUS ITERUM CREATUS, anno 1577.

AEN MYN E. HEEREN PRESIDENT ENDE ANDERE CONINCL. MAJEST. RADEN
T'UTRECHT.

Geeft ootmoedelyck te kennen Mr. Liebrecht vander Moelen, advocaet ende suppoost van desen E. hove, dat, hoewel hy suppliant met geen publicke functien oft officien civil sonder syn consent behoorde belast te worden, heeft nochtans den doorluchtichsten heere, den stadthouder 's lants van Utrecht belieft, hem, suppliant, hoewel onwaerdich, onervaren ende onbequaem, met het schependom deser stadt in den jare 1575 te beswaren; waermede hy, suppliant, sich bevindende merckelycken geledeert, heeft U, myn E. heeren, requeste gepresenteert, omme daarvan gedeschergeert ende ontledigt te moghen werden, maer en heeft van

U, myn E. heeren, anders niet verworven dan: *nihil*, etc., blykende by deselve requeste ende appointemente, hier aengehecht, 't welck hy doen geobedicert ende naer syn cranck vermogen bedient heeft gehadt, tot syne merckelycke groote prejudicie ende schade, so hy geen tyt gehadt en heeft tot syn eygen, veel min tot partyen saecken, dien hy te voren patrocineerden, te vaceren, waer door deselve oock in merckelyck verloop gecomen syn, te meer so 't voorsz. jaer omgecomen synde, ende hy suppliant verhopende ontledicht te worden, hy oock het tweede jaer jegens synen wille gecontinueert is, waer inne hy syn vocatie naer die cleynheyte van syn verstant, oock met notoir pericul van syn lyff te volcomen, seckerlyck betrouvende in toecomende tyden niet meer gemolesteert te sullen worden, dan desen, niet jegenstaende verstaet, dat hy, suppliant, hoewel onwaerdich, by syne princel. excellentie, als stadthouder, nu oock voor die derde reyse genomineert soude syn, 't voorsz. schependom te administreren, waertoe hy seer vlitich ende bereyt naer syn geringhe vermoghen wel geerne syn lyff, goet ende bloet, tot rust ende welvaren van de republycke soude employeren, waeren syn saecken, als: neen, hem sulcx permitterende; Bidt ende versoect daeromme U, myn E. heeren, gelieve (regardt nemende op des suppliants nootelycke affairen ende voorgaende getrouwen dienst,) voor haerluyder litmaet te intercederen aen myn E. heeren, die regeerders der stad Utrecht, ende deselve te induceren ende onderwysen mit goede middelen ende persuasien, die myn E. heeren daer wel sullen konnen toevoegen, dat haer Ed. ende Weerd. gelieven den suppliant van het voorsz. schependom te houden voor geëxcuseert, ende voortaan te willen laten ongemolesteert. Dit doende, etc.

Was onderteckent: L. VANDER MOELEN. In margine stont: *Fiat missive aen de regeerders der stad Utrecht.* Actum t'Utrecht, den 19 Novemb., 1577. Was onderteckent: A. VANDER BURCH.

COPIE VANDEN BRIEFF VANDE REGEERDERS DER STADT UTRECHT, GESCHREVEN TOT
ANTWOORT AEN DE ED. HEEREN DIE PRESIDENT ENDE ANDERE VAN SYN MAJ^{T^s}.
RADEN IN DEN HOVE PROVINCIAEL VAN UTRECHT.

Edele, mogende, hoochgeleerde, wyse ende voorsichtige heeren,
wy gebieden ons seer vruntlic in uwer E. goede gratie.

Myn heeren, wy hebben ontfangen uwer E. missive van date den 19 novemb. laetstleden, met ingelachter supplicatie van Mr. Liebrecht vander Moelen, tenderende omme ontslagen ende ongemolesteert te mogen blyven van het bedienen des schependoms, waertoe hy by d'excellentie van myn heere den prince van Orangien, als stadthouder, genomineert ende gestelt is, ende omme dan volgende uwer E. schryvens, 't voornoemde versoect te beantwoorden, so is ons seggen, dat geleden twee jaren de voernoemde vander Moelen gestelt synde tot schepen, oock genoechlyke doleantie aen uwer E. gedaen heeft, als hy nu doende is, dan is als doen by uwer edelen op syn versoect gestelt: *nihil*; daerbij myn heeren genoech te kennen geven, dat d'excusen, die de suppliant woude nemen, hem niet en mochten helpen, en dat hy soude moeten obedieren, als hy oock gedaen heeft, ende als nu onder correctie oock behoort te doen, ende wy mede seer vruntlyck aen uwer E. begeerende syn, dat hy daertoe gehouden mach worden, als synde een persoon tot sulcx heel bequaem, is oock in onser macht niet, den suppliant van't voornoemde schependom te excuseren, want sulcks alleen toekomt te doen d'excellentie van myn genadige heere die stadthouder voorsz., by deweleke hy tot 't voornoemde schependom genomineert ende gestelt is.

Edele, mogende, hoochgeleerde, wyse ende voorsichtige heeren, wy bidden God almach-

tich, die uwen E. langhe wille sparen, welvarende ende gesont. Geschreven t'Utrecht, desen 9 dach van decemb.

Leger stont: Uwer E. goede vrunden, schout, burgemeesteren ende schepenen der stad van Utrecht.

Het opschrift was: Den edelen mogenden, hoichgeleerden, wysen ende voorsichtigen heeren, myn heeren, die president ende andere van syn maj. raden inden hove provinciael van Utrecht, onsen gunstigen goeden heeren ende vrunden. Ende was gesegelt met het stadts segel, waer om stont: *Sigillum secretum civitatis Trajectensis.*

FLORIS THIN AEN GERAERDT WYCKERSLOET,
14 dec., 1577.

Eerw., wyse, voorsienige heere. Eenige vanden huysmeesters ende broeders van 't weeshuys alhier t'Utrecht syn by myn geweest ende hebben myn verclaert, hoe dat haerlieder requeste, aen die finantie gepresenteert, ten eynde 't hoff, of die cancelrie van Utrecht weder in 't weeshuys gelegd soude mogen worden, UE. in handen gestelt is, om UE. advys daerop te hebben, versouckende aen myn, als mede een broeder wesende van 't voorsz. weeshuys, dat ick haerl. ende 't voorsz. weeshuys saken aen UE. soude willen recommanderen. Ende hoewel ick wel weet, dat UE. de sacc genoech gerecommandeert is, als mede een broeder synde van 't voorsz. weeshuys, soe en hebbe ick nochtans nyct en connen laten, haerlieder begeerte te voldoen; Ende UE. te bidden, die handt te willen houden, dat syluyden het versoeck mogen obtineren, alhoewel ick myn laet duncken, dat die vanden hove selfs, emmers een deel van heml., daer tegens wesen sullen, mits dat syluyden onlanx naer UE. vertreck gehuyrt hebben die huysinge vanden vrouwe van Monceaux, staende op St. Jans kerkhoff, alwaer myn heere die president syn woninghe soude hebben, gelyck ick gelove, dat UE. nu verstaen sal hebben, ende dat Dirck Verbeeck daarvan brieven gebracht sal hebben aen myn heeren vande finantie ende secreten rade; Doch desen nyet tegenstaende, indyen UE. dunkt, dat d'saecke van 't weeshuys soude mogen vallen, 'tsi nu of over een jaer, sal UE. die handt daer aen houdende, den armen groeten dienst doen, ende die gantsche broederschap een welgevallen, dat syl. gerne jeghens UE. zullen erkennen; die gelegenheyt van UE. saecken alhier sal UE. uyt brieven van Frederick van Ghendt verstaen. Ick hebbe last vanden staten, requeste den hove te praesenteren, ten eynde sylieden die crediteurs vande maj. justicie administreren, daer op UE. verdacht mach wesen comt het te passe, want die crediteurs van gheen meeninge syn, langer patientie te hebben. Hadt ghy UE. saecken jegens Leerdam alhier aengeleyt, UE. soude mogelick corter expeditie gehadt hebben. Ende myn mit desen t'uwerts recommanderende bidde Godt almachtich.

Eerw., wyse, voorsienige heere te sparen, lange welvarende, in gesondtheyt.

Gescr. T'Utrecht, desen xiiii. decembris, 1577.

UE. gediensige dienaar,

FLORIS THIN.

Opschr.: Den eerw., wyse, etc., Mr. Geraerd Wyckersloet,
canonick S. Marien, nu wesende tot Brussel.

Annotatio Lappii a Waveren in dorso epist. Florentius Thinnius, syndicus ordinum Ultraject., et Florentius ab Heermale, canonic. S. Salvatoris, officialis episcopi. Duo Florentii me deflorave. unt. Ea erat querela ecclesiae Ultraj. de iis sub initium geusianismi. Moritur Thinnius an-

no 1590. 31. aug., sepelitur 6 septembr.
edita ad Lamb. vander Burchium decanum.

Deplorat Thinnium, sublato nomine, Lipsius epist.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

DE STATEN VAN UTRECHT AAN DE STATEN GENERAEL, *apr.?*, 1577.

HOOGHEERDIGE, EERWEERDIGE, DOORLUGHTIGE, HOOGGEBOREN, EDELE, WELGEBOREN, VERMOGENDE HEEREN; wy gebiedten ons zeer dienstelick tot uwe hoochw. ende E.

Hoochwaardige, eerwaardige, doorluchtige, hooggeboren, edele, welgeboren, vermogende heeren. Wy houden uwe hoochw. ende E. indachtich, dat myn heeren vanden raede van staete van zyne mat. by haere exc. twee missiven, deen van date den xx. ende dander vanden xxi. der verleden maent martii, belieft heeft, ons an te schryven, dat haer exc. verstaen hadde, dat ons van wegen den prince van Oraingien deur mr. Pauwels Buys, by denselven prince te dien eynde affgeveerdicht, gepresenteert was alsulcke satisfactie, als wy luiden, volgende die pacificatie tot Ghendt gemaectt, zouden begeeren te hebben, ende dat haer exc. doch mochten lyden, dat wy die puncten ende articulen van dien doen concipieren, mer den voersz. prince nyet overseynden, off oeck wydere communicatie diens aengaende noch metten voersz. Buys, noch nyemant anders, houden en souden, voer ende all eer wy dselve an haer exc. overgesonden ende dselve ons daarop haere goede meyninge laeten weeten hadde; Ende dat wy achtervolgende dvoersz. missiven oeck alsoe gedaen ende dvoersz. articulen van satisfactie, zulcx wy die begeerden te hebben, doen concipieren, ende dselve soe wel aen den voersz. raede van state, als uwe hoochw. ende E. overgesonden hebben. Waer nae gebeurt es, dat myn voersz. heeren vanden raede van staete, die articulen van satisfactie gesien hebbende, andere haire brieven ons toegeschickt hebben, wesende van den iii^m (sic) deser tegenwoirdiger maent, daer inne mentionerende, dat haere exc. die geconcipeerde puncten ende articulen, by ons overgesonden, ontfangen hadden, ende dat haire exc. roch zeder haer leste schryven aen ons dier saecke halven naerder daer op geleth hebbende zeer treffelicke ende pregnante redenen ende consideratien voergesomen waren, om die welke claerlicke soude schynen, dat wy nyet en zouden gehouden zyn, eenige satisfactie te moeten ontfangen, oick onaengesien die unie, in onse brieven alsdoen geallegeert, ommers die saecke wel zoe gelegen te zyn, dat zy wel zoude behoeren an te staen totte generaele vergaderinge van uwe hoochw. ende E. allet breeder achtervolgende dvoersz. missiven, daervan copie hierby overgesonden wordt. Ende alsoe myn heeren van den raede van staete voersz. die voergen. redenen ende consideratien anden raede provinciael alhier overgesonden hadden, ten fyne dselve ons die voerhouden zouden, om daerop te letten nae behoiren; Ende wy luyden, dvoersz. consideratien ons voergehouden wesende, dselve goet gevonden hebben in scriptis te eysschen, opdat wy rypelick daerop geleth hebbende, daerna myne heeren vanden raede van state voersz. onse intentie zouden mogen laeten weeten, soe en hebben oeck nyet willen laten copie van dvoersz. consideratien, mitgaders die antwoerde by ons aen den voersz. raede van staete geschreven over te scynden, ten fyne uwe hoochw. ende E. moegen weeten, wat diensaengaende tusschen haere Exc. ende E. srien ende ons gedaen ende gehandelt is, ende wy van deselve uwe hoochw. ende E., die over dvoersz. pacificatie, tot Ghendt gemaectt, geweest zyn ende mette welke wy ons hier bevoeren gevoucht hebben, eenigen goeden raedt ende advys, wat wy in deeser saecke wyders te doen souden hebben, verstaen mochten, ende dat dienvolgende uwe voersz. hoochw. ende E. gelieven soude te doene verclaringe, ende ons schriftelicken te advertieren, off die intentie vande contrahenten over die voersz. pacificatie geweest zyn-

de, ende t verstant van t VII. articule vande pacificatie tot Ghendt gemaect es, dat wy dvoersz. satisfactie zouden moeten ontfangen, dan nyet; ende indien jae, dat uwe hoochw. ende E. mitten iersten aen myn heren van den raede van state gelieve te intercederen, dat die voorn. punten ende articulen by ons aen haer exc. overgesonden, by denselven gevisiteert, ende die heere prince daerop gehoort zynde, geaprobeert mochten worden; Ende indien oeck nyet, gelyck haer exc. dsaccken schynen te verstaen, dat wy alsdan terstont daervan een resolutie mochten weten, ende eens int secker verstaen, waer nae wy ons zullen hebben te reguleeren, ende dat in sulcken gevalle uwe hoochw. ende E. gelieve ons by den prince van Oraingen nae behoeren te excuseren, alsoe wyluiden aldus blyvende sitten sonder eenige stadthouder ofte hooft, alle dage meer ende meer (naer die langduerige travail, costen ende lasten vande soldaten, daer mede wy tot noch toe wel jammerlick getrailvailliert ende verdrukt hebben geweest ende noch zyn) int verloop commen, jae, int eynde, indien wy mitten iersten nyet gesuccoureert ende vande voersz. soldaten mit cassatie verlost en worden, geschapen zyn tot desperatie te commen ende alle gader te verloepen, nyet alleen deurdien, dat wy soe deerlicken van succoirs ende bystandt van gelde verlaten syn geweest, ende selfs (indien wy anders het saccagement ende totale ruyne van de stadt, steden ende landen van Utrecht wilden preserveren) tot noch toe raet van gelde hebben moeten soecken, om soe veel vendelen soldaeten (daer t landt van Utrecht genouch mede overtogen is) hunne groote exorbitante leeninge, hem by doctor Leoninus toegezeyt, te verschaffen, mer oeck, vermits wy luiden nu inde stadt ende steeden van Utrecht all bygeseth hebbende, zoe van gelt, gout, sylverwerck, ende t gundt wy hebben weeten te becommen, om deswille zoe vuytgeput, gebloot ende veraermt zyn, dat ons nyet mogelick en is den voergen. soldaten eenige meer leeninge te doen, gelyck wy heml. oeck genouch verclaert hebben, nyet tegenstaende zy wel instantelick ende mit groote dreygementen, van ten platten lande alt te vernielen, die voersz. leeninge versocht hebben, gelyck zy oeck dies nyet tegenstaende opt platte landt noch dagelick seer beschadigende ende beroevende zyn, in sulcker manieren, dat dese provincie vande voersz. soldaten int particulier nyet weyniger beschadigt, getravailleert ende geruyneert en wordt, dan die Spaniaerts int generael die gemeen landen gedaen hebben; sulck, dat hoochnoedich es, dat men opt spoedelicxt procedere mit die cassatie van de voersz. knechten, deputatie op eenige vande generaele staeten, om mit dselve t handelen in alle billichheit totte afdanckinge, gelyck men ons dickmaels vastelick beloeft heeft, alhoewel daer gheen effect nae gevolcht en is geweest tot deser ure toe, mer zyn wyluyden, zedert dat wy ons met uwer hoochw. ende E. gevoucht hebben, gansch quasi vergeeten geweest, all off men ignoreren, dat wy ons mitte selve geunieert hadden, off dat ons dselve unie tot laste ende zwaericheit gereputeert wordt, dat (onder correctie) in redene te spreekken, wel anders behoerde te syn, ende indien oeck wy van myn heeren van den raede van staete, uwe hoochw. ende E. voerts alsoe verlaeten worden, ende dat die cassatie vande soldaten voersz. nyet haestelick en compt, connen uwe hoochw. ende E. vuytte premissen selfs wel mercken, wat middelen wy hebben, om voerts saen meer leeninge den soldaten te doene, ende onse stadt, steeden ende landen van Utrecht, sonder in perycle te comen van gesaccageert te worden, te beschermen, soe dvoersz. soldaten nyet alleen indie stadt met drie vendelen, mer oeck mit ses vendelen aan de stadt poorten van Utrecht geleyt zyn, die lichtelick siende, dat zyluiden geen leeninge (die ons voertaen in geender manieren meer moegelick zyn optebrenghen) meer en cregen, dselve stadt een vordele all sien ende overrompelen souden mogen.

Om welke ende ander diergelycke inconvenienten wy wel oedmoedelicken suppliceeren, dat uwe hoochw. ende E. onser doch gedachtich willen syn int depescheren opt alderspoedelicxt commissie (indien anders die noch nyet geëxpediert en is), om die voersz. soldaten mit een,

twee, drie ofte meer vendelen, naer t gelt, dat men enichsins sal weeten te furneren, te mogen casseten ende affdancken, zoe wy deur dat middel alleenlicken vuyt alle die voergaende lasten, periclen ende zwaricheiden verlost mogen worden, daer anders, indien t voersz. cassetment nyet subitelicken te werck gestelt en wordt, wy gescapen zullen zyn die voersz. soldaten, die anders nyet en begheeren dan hier te blyven, ende daeromme schynt, dat eenige quaetwilligen tot Bruessel, contrarie die waerheit, laeten luiden hebben, dat wy totte prince van Oraingien groote faueur droegen ofte eenige nyeuwicheit toe stonden, ende affkeer van de oude catholicke apostolycke roomsche religie hadden, daer van nochtans die minste apparentie ofte gedachtenisse nyet en is geweest, dan alleenlyck die oersaecke, waeromme wy die satisfactie, boven gementioncert, opt behaegen doen concipieren hebben, es geweest, deurdien dat wy vuyt het VI. VII. ende X. articulen van die pacificatie, tot Ghendt gemaect, ende oeck uwe hoochw. ende E. by onse gedeputeerde gevraecht zynde, off wy daer inne begreepen waeren, dselve verclaeret hebben die meyninge sulcx te weesen, dat wy daeromme dselve anders nyet en costen verstaen, off wy en souden moeten dvoersz satisfactie ontfangen, oeck mede deur dien wy van desperatie ende andere swaere inconvenienten, die wy boven ons hoeft hangende saegen ende noch hangende zyn, als hier voern. genouch geseit es, gepreserveert zouden zyn, insonderheit vermits die soldaten genouch in weerwille deur middel vant casteel Vredenborch in de stadt Utrecht gebrocht leggende, nyet tegenstaende wy daeraff van zyne mat. ende van myn heeren van den raede van staete goede brieven ende bescheit hebben, dat men ons mit gheen soldaten beswaeren sall, ende nu onse borgeren het voern. casteel ende wederom die soldaten onse borgeren bewarende zyn, daer duer lichtelick onder die voersz. borgeren ende soldaten enich onverstandt ende desperatie, gecauseert deur groote extreme noot ende bederffnisse zoude mogen oprysen; Bidden ende begheren daeromme andermael zeer gedienselick, dat uwe hoochw. ende E. nyet alleen, wes wy te doen ofte te laten zullen hebben noopende die satisfactie, zoe haest des eenichsins mogelick is, ons gelieve te verwittigen, mer oeck mede die commissie ende commissarissen herverts over te seynden, ofte ymants hier volle commissie te gheven, om den voern. soldaten te mogen casseten ende affdancken, opdat wy alsulcx eens vande soldaten verlost ende die inconvenienten, die rysen mogen, indien die soldaten hier blyven, totten iersten termyn van haer volle betalinge toe, verhuet mogen werden.

Hoochweerdige, cerweerdige, etc.

VAN ALLE INCONVENIENTEN, DIE DORCH DAT SLOT VAN VREDENBURCH,
SEDERT DAT GESTAEN HEEFT, GEVALLEN ZYN. 1577.

Item, datter niemant so vroom en was in dat sticht van Utrecht, die tot welvaert van dat landt ende gemeente dorst te spreekken, hetwelcken het hoff niet aengenaem en was; Was daer ymant, die dat selfde dede, die haalde men op Vredenburch, ende liet denzelfden daer sitten, dat hy tot geen verantwoorden en conde gecomen, als noch onlanx gebeurt is den deecken van St. Marien, genoemt de Goude, ende meer andere.

Item, dat t'Utrecht die beelden gesmeten zyn, is anders nergens door gecomen, dan door Vredenburch, alwaer een ginck by den capiteyn, genaemt Dirck Cater, welke Dirck Cater was een aenvoerder van den beeldstormers, seggende doe hy van boven quam: »Wy hebben den man tot onsen wil, laet ons voortvaren.»

Item, die staten hebben den capiteyn Warrenborch ontboden, ende met hem raetgesla-

gen, wat men het best hier in doen soude; waerop die capiteyn voor antwoord gaf: » Bewaert ghy u stad, ick zal myn sloth wel bewaren. Ik weet, wat my bevolen is." Door welck antwoord die ingesetenen van der stad geheel verslagen waren, ende op welke voorgaende woorden die geusen voortgevaren zyn.

Item, daerna is op dat voorsz. slot Vredenburg gecomen een hopman, genaemt Wermelo mit zyn veendel, ende meer andere veendelen in die stad, waerdeur die stad seer beswaert is geweest.

Item, daerna syn op dit voorsz. sloth, behalven die oude soldaten, die daer voortyts op gelegen hebben, een Spaensche capiteyn met twee hondert Spangiaerts ende met tien veendelen indie stad, en die lange in die stad gelegen hebben; ten laetsten maeckende conclusie, dat sy 't al vermoorden souden, dat sy inne die stad vonden, hetwelck geschiedt soude hebben op een goeden vrydagh 's nachts; doch die stad van Utrecht wiert daervan verlost dorch dat innemen van den Briel by de geusen, alwaer die Spangiaerden heen mosten reysen, om dat te ontsetten.

Item, daerna comende Baldeus met een regiment Spangiaerden, dreygende tot menich reys die stad van Utrecht, ende siende, dat hy synen wil niet wel volbrengen en coste, ende nothans die van Utrecht willende doen een hoemoet, so wilde hy syn Spangiaerden monstere op dat casteel van Vredenburg, ende door de stad af laten gaen, als hy oock dede by tyden van den grave van Lannoy.

Item, daerna comende die Spangiaerts van Leyden ende uit den Hage gemuytineert synde, maecten conspiratie mit sommigen van heuren souden (!), die op Vredenburg lagen, wetende, hoe sy met malcanderen souden syn gecomen buyten die Weerth aen die lauerrechter poort, welke sy in brant wilden steecken, ende heur belet worden dorch die Duytschen ende borgeren in den Weert, tot malkanderen schreeuwende als vyanden, alwaer ettelicke Spangiaerden gebleven syn, mit oock sommige borgeren; voorts treckende die Spangiaerden tot in de Tollesteghe, alwaer haer wtgereykt is by die vander stad, cost ende dranck, ende syn nothans niet tevreden geweest, hebben opgethogen inder nacht nae St. Catharinenpoorte, alwaer sy haren aensch gepast hadden te volbrengen, halende veel leeren wt St. Jobs gasthuuse, die selve rechtende aen die muynen vander stad, des vrydags quateremper voor korsmisse, ende overclimmende indie stad, alwaer die borgeren vier van den Spangiaerts met capiteyn Blanck, in presentie van mynheer van Hierges doetgeslagen hebben; De ander Spangiaerts dat siende, dat sy mit sodanige listen die stad van Utrecht niet en mochten becrachtigen, hoewel sy dapper geschoten hebben, als vyanden bestaet, en die soldaten, leggende op dat slot, onder den duym hoer trouwelick helpen, alwaer veel Spangiaerts ende sommige borgeren hoer leven gelaten hebben; Mynheer van Hierges, gesien hebbende, dat die Spangiaerts de stad mosten verlaten, ende die borgeren die overhant hadden, heeft van stonden aen verboden by lyfstraffinge, dat die burgers niet meer nae den Spangiaerts en souden schieten.

Daerna die heer van Hierges in die stad van Utrecht met veel dreygementen drie veendelen knechten in gebrocht heeft, ende noch van sins was over Vredenburg te willen brengen negen ofte tien veendelen knechten, haddet den capiteyn van Vredenburg willen gedogen, waermede hy die stad van Utrecht hadde gepast te bedwingen tot zyne believen; Welke drie veendelen in die stad van Utrecht gebleven syn, tot dit leste quaet.

Item, daerna, op St. Tomas dach des middachs, hebben de Spangiaerts, leggende op Vredenburg, geschoten mit heuren groten geschut in die stad, ende mede afgevallen mit stichtinge van brant, tot twee avonden toe, waer deur sy gepast hadden die gansche stad met alle die inwoonderen te vernielen, deur welke commotie ende groot geweld, veel kercken, cloosteren, gasthuysen ende huysenen, zyn vernielt, mits noch veel borgeren, die dair deur hair

leven gelaten ende bedorven syn, ende daerna, doe mynheer van Boussu met die Spangiaerts soude accorderen, om te trecken van Vredenburg, so syn die acht hoplyden vander stadt by mynheer van Boussu geocomen, seggende, dat die borgers niet wel nemen en souden, dat men nu soude accorderen met den Spangiaerts, om af te trecken, die so veel quaets onder den burgeren gedaen hebben, waer deur die borgeren geheel furieus syn; Waerop mynheer van Boussu vraghde, wat men den borgeren voor een recompens soude mogen doen, om hoeren moet te moghen coelen, waerop den hopman Matthys van Hensbergh myn 's heeren genade voor antwoordt gaf: »woude myn 's heeren genade helieven, die twee bolwercken, binnen der stadt van Utrecht liggende, by den borgeren of te mogen breecken ende heuren moet daer aen te vercoelen,» waerop mynheer van Boussu geen antwoordt gaff.

Item, daerna heeft mynheer van Boussu mit groote swaricheyt op dat slot van Vredenburg geconsentiert te trecken ende te bewaren, wt een yder veendel een rot, maeckende hondert mannen, alwaer hoofden af wesen souden Claes van Zuylen, als schout der stadt Utrecht, mit den burgemeester in der tyt, Henrick van Rynevelt, hoer bevelende, dat een van hoer beyden alle nacht op dat slot van Vredenburg, om alle inconvenienten, slapen souden, ende daertoe voegende een hopman witter stadt, die dat met spelen winnen soude, so ist gebeurt, dat hopman Kessel dat met spelen gewonnen heeft. Ende al eer die borgers op dat slot mosten trecken, hebben die veendelen van der stadt Utrecht moeten sweeren, dat slot niet te beschadigen, dan te bewaren, ter tyt toe anders by den staten van herwertsover an den raydt van state soude worden geordineert, ende dan weder leverende in handen van mynheer van Boussu, off in wiens dat het den staten voorsz. belieffden.

Item, so is daerna noch gebeurt, daer men wel op letten moet, als don Jan gehoort heeft, noch niet ontvangen wesende voor gouverneur generael van de landen van herwartsover, dat mynheer van Boussu op dat casteel tot Utrecht, genaemt Vredenburg, gestelt heeft om te bewaren by den burgeren, hem don Jan niet goed en dachte, dan heeft geschreven aen die generael staten, dat het beter ware, dat men op dat slot Vredenburg, in die plaets van den borgeren, op dede setten ende bewaren met waken, waer op sy heur betrouwen mochten. Waerop die staten voor antwoordt gegeven hebben, dat die saecke noch te versch was ende niet en diende verandert.

Item, daerna is mynheer van Boussu gereyst ten hoegen hove, om aldaer aen te geven alle miserien ende benautheden der stadt ende steden des lands van Utrecht, ende oock dat nootlick onderhout der derthien veendelen syns regiments, ende beloefde niet langer wt te blyven dan twintich dagen, syn lieutenant Tambergen gelastende, dat hy die knechten in goeder ordonnantie houden soude. Die twintich dagen overstreecken wesende, is myn heere van Boussu noch niet wedergecomen, waerop die knechten murmurerende op heur leeninge, so hebben ten laetsten die staten noch een leninge gefurneert, daer na die dorpen noch een halve leeninge, so dat die staten ende dorpen de macht niet langer en hadden, meer leeningen op te brengen; Waerdeur den lieutenant Tambergen, conspiratie maeckende mit syn medehopluyden in die stadt en om die stadt leggende, mit wetenscap van sommigen vanden heeren, om die stadt te veroveren, als hy Tambergen met syn drie veendelen in die stadt leggende, begonnen heeft opten xxvii. dach van april, anno Lxxvii. des avonds, als een yder kennelick is, oculair inspectie ende informatie.

Item, Tambergen gevangen wesende, heeft men onder syn brieven bevonden seeckere copye van brieven aan myn heer van Boussu, hem beklagende seer van syn leeninge, die hy op syn behoerlicke tyt niet en crege, ende dickwils verliep een dach, twee oft drie na syn behoerlycke tyt, ende dat overmits die stercheyt van den borgeren, die overkracht waren, dat hy Tambergen hem nootlick soude moeten verstercken met knechten, innemende die stadt ende dat

slot, so dat hy den borgeren ende ingesetenen van Utrecht overweldigende, als dan wiste hy, Tambergen, syn leeninge voor syn knechten op behoerlycke tyt wel te crygen.

Item, heeft de domdeken Brouwerssen geschreven een brieff aan den hopman Lienden, dat hy wilde bestellen, datter noch vier ofte vyff veendelen meer souden comen liggen in oft om die stadt van Utrecht, vermits datmen daarmede soude mogen straffen den ongehoorsamen ende onwilligen.

Alle welcke punten voorsz. wel aenmerckende, mach een yder considereeren tot welvaert van der stadt, steden, lande ende ingesetenen van Utrecht, wat groote belastinge dat sy gehad hebben, overmits die sterckte van Vredenborch, nogthans niet seer nootlick weesende voor wttheemsche vyanden, soe 't een slot binnen 'slants is gelegen, alwaer dat selfde landt wel bewaert soude syn al en waer dat slot daer niet, soe als nu, ende hier bevorens by Carolo Quinto, piae memoriae, in't jaer 1534. een unie tusschen den landen van Holland, stadt, steden ende lande van Utrecht opgericht, wtgesproecken ende gemaect is, om in vrede te leven.

—

QUITANCIE VAN DE PENNINGHEN, GEKOMEN VANDH SULVERWERKEN DER KERKEN,
17 may, 1578.

Ick onderscreven kenne mits desen ontfangen te hebben van de E. heeren deeken ende capittelen van sinte Marien, ter cause vande twee deelen van drie deelen van 't zulverwerk, van wegen die voorscreve kerke geleverd, die somme van VII^c. LXII gl. VII str. uyt handen van de rentmeester, ende hebben voorts de selve penningen, achtervolgende die ordinantie vande de staten van Utrecht geleverd, in handen van Roelant van Courteville, commissaris vande generale staten, blyckende by copie auctentyck van zyne quitancie, hiernaevolgende. Oir-konde myn hant hier onder gestelt. Actum den XVII. may, 1578.

LANSWEERDE.

Ick Roelant van Courteville, commissaris van wegen den ertshertoge van Oistenryck, Mathias, gouverneur ende capiteyn-generael van zyne maj. Nederlanden, ende vande generale staten van den selve landen; bekenne ontfangen te hebben uyt handen van meester Willem van Lamsweerde, secretaris vande staten van Utrecht, de somme van 3000 karol. gulden, tstuk tot xx. stuyver, ende dat van de penningen, gecomen vande sulverwercke vande kerken van Utrecht, twelk deur bevel vande voirschreve eertshertoghe ende generale staten by die van den hove provinciael aldaer geïnventariseert was, om ter ordonantie vanden selven eertshertoghe ende generale staten verstrekt te worden tot betalinge van de ruyteren ende knechtan, etc. Ende belove die voorsz. staten die betalinge vande voorsz. 3000 karol. gulden, in manieren voorsz. aen mynen handen gedaen, by den voorsz. eertshertoghe ende generael staten te doen advoyeren ende voor ghoet houden, soe wel tot ontlastinge vande geestelycheyt in afcortinge anden voorsz. sylverwercke, volghende tgene dienaengaende tusschen haer luyden met den voorsz. eertshertoghe ende die generael staten of die vanden hove van Utrecht in haerluyden name gehandelt is, als die voorsz. staten van Utrecht in volle betalinge vande 5000 karol. gulden, die ick van wegen als boven van hemluyden geeycht hadde tot betalinge van het . . . gelt van den ruyter vandie ritmeester Scenck, alle achtervolghende die brieven aen hemluyden dienaengaende gescreven ende acten tusschen hem ende myn gehouden, ende bekenne mits desen oick ten vollen voldaan te zyn vande voorsz. vyff duysent karol. gulden, daervan ick hemluyden belove te doen hebben, behoorlicke decharge, tzy vande finantie ons

heere des coninx op die camere van deden, vande generale staten of sulcke andere, als't behoort, also dat die voorsz. staten genouchsaem bewaert ende vande voorsz. vyff duysent gul. gevryt ende gequeten, ende die afcortinge van dien anden contributien, die syluyden met die gen. staten geloofd hebben te doen, of noch beloven sullen, versekert te wesen, daeronder ick verbinde myn persoon ende goeden, tot coercie van allen heeren, hoven, rechteren, wetten ende gherechten. Des t'eenen oordele soe heb ick dese quitantie ende beloftenis met myn eygen handt onderteyckent, den XIII. may, 1578.

Dese copie accord. met zyn origineel. By my

LAMSWEERDE.

DE STATEN VAN UTRECHT BELOVEN DEN VYFF ECCLESIIEN, DE HUN GEFURNEERDE
PENNINGHEN VANDE PENNINGHEN, DIE COMEN SELLEN VANDE NYEUWE BERAEMPDE
ONDERPANDEN, WEDER TE SELLEN RESITUEREN, etc.,
24 may, 1578.

Alsoe die vande vyff ecclesien binnen Utrecht, om te furnieren die somme van VI^m. gulden, die men den staten van Holland schuldich is, ende noch XXVII^c. LXXXVI., die van Nort-Holland comende, gepresenteert hebben het derde paert, hetwelck syluyden van haerlyuder respectie kercke zilverwerck ingehouden hebben, in gereeden gelde op te brengen, onder belofte, hemlyyden by de staten vanden lande van Utrecht te doen, dat syluyden die voorsz. penninghen weder ontfangen sullen van de eerste penningen, die procederen sullen vande nyewe beraemde onderpanden, ofte vande partyen, portien of quote, die syluyden ofte haerlyuder goeden, tsy huysen, thienden, landen ofte renten, daerinne gelden sullen, soe veel penninghen soude moghen inhouden, als t voorscreven derdendeel bedraecht, soe ist, dat de voorsz. staten, den vande vyff ecclesien, ende yeder van hem beloofd hebben ende beloven mitsdesen, dat syluyden hemlyyden alsulcke somme van penningen, als zy be-
thoonen sullen byder lant van mr. Willem van Lamsweerde tot furnissement vande voorsz. somme opgebracht te hebben, weder sullen restituieren vande eerste penningen, die comen sullen vande nyewe beraemde onderpanden, die eerst in train gebracht sullen werden, consenterende hemlyyden ende een yegelyk van hem van alnu, dat syl. soe veel als haerlyuder somme bedraecht van de portie ofte quote, die syluyden generalyck ofte een yeder van hem particulierlick inden voorsz. nyewe beraemde imposten gelden ofte schuldich wesen sullen te contribueren, tsy vande thienden, huysen, renten, panden ofte andere, hoedanich die wesen moghen, in sullen mogen houden tot haerlyuder optie ende keur; welverstaende, dat dit nyet en sal moghen getooghen worden vande middelen, die beraempt ofte ingeset sullen worden, omme te vervallen die somme van thien duysent gulden, byden generale staten geeysscht, tot betalinge vande ruyters ende knechten, noch om die vorder penningen, tot betalinge vande reste vande voorsz. twee partyen van noode opte brengen; Tot versekerheyte van alle tgene voorsz. is, hebben de voorsz. staten de voorsz. nyewe beraempde onderpanden ende een yeder van dien van alnu verbonden ende verbinden mits desen dselve, mitsgaderz haerlyuder personen ende andere goeden ende imposten, submitterende tot coercie vanden hove van Utrecht, ende allen andere hoven, wetten, rechteren ende gerechten, renuntierende allen exceptien, die hemlyyden enichsins ter contrarie dienlick soude mogen wesen. Des teenen oordele hebben syluyden desen by haerlyuder secretaris doen onderteykenen opten XXIII. may, 1578.

LAMSWEERDE.

Ik ondergescr. kenne ontfangen te hebben wt handen van mr. Dirck Verhuel, secr. S. Mar-
rien, de somme van dryhondert een ende tachtich gulden III. stvr., ter cause boven verhaelt.
Actum den 25 may, 1578.

LANSWEERDE.

BRIEFF GESCHREVEN BY FLORIS HEERMALE, VOYT ANTWERPEN, AEN DEN
STAETEN VAN UTRECHT, den 29 july, 1578.

Eerweerdige, weerdige, edele, ernfeste, eersame, wyse, voorsienige ende zeer
discrete heeren, ick gebiede my dienstelyck in UE. goede gratie.

Myn heeren, also int opbrengen vande laeste wtsettinge van seven hondert duysent ponden
eenige provincien heur debvoir nyet soe wel gedaen hebben, als den noot vereysten, ende die
generalite geschapen was deur hün traecheyt te vallen in sware ende irreparable inconvenien-
ten, is syn excell. in de vergaderinge vande gedeputeerde der generael-staten gecompareert,
lang ende breed remonstrerende, in wat inconvenienten wy apparentelyck comen sullen deur
onwillige contributien, waer toe een yegelyck soe bereyt behoirt te wesen; naerdyeu wy dat
zelfs wel connen verstaen, dat die nootelyck syn tot beschermenisse van onse eyge personen,
lyff ende goet, ende wy hovendyden den anderen daertoe verplecht ende verbonden zyn,
soe wt krachte vande pacificatie tot Gendt gemaeckt, als door die unie daer nae gevolcht,
daer by vougende, dat hy sich selfs qualyck conde persuaderen, dattet goede patrioten con-
den syn, die hun gelt liever hadden dan hun vaderlant, besluytende cyntelyck syn pro-
pooste mit dattet nootelyck was promptlyck op te brengen, ten minsten dsomme van CL^r guld.,
omme terstont leger te slaen ende den vyandt met gewelt te bedwingen, ende soe daer nye-
mandt inde vergaderinge was, die tot veroveringe van de geyschte penningen raet wiste, ende
dat de gene, die hun quote opgebracht hadden, scyden, dattet redelyck was, dat die an-
dere van gelycken dede, ende dat die hem wederomme excuseerden op hun jegenwoordige
lasten ende voirgaende contributien, sulcx dat apparentelycke noch van d'een noch van d'an-
dere yet te verwachten was. Is eyntelyck syn excell. genootdruckt geweest selfs alle die pro-
vincien te quotiseren ende te requireren, dat eenen yegelyck syn portie met alle mogelycke
vlydt op soude willen brengen, onder beloftemisse, dat die hem weder gerestituert souden
worden wt die generael middelen, een ygelyck respective in syn provincie, ende is onder an-
dere die provincie van Utrecht (hoewel, myns bedunckens, buyten alle reden ende billickeyt)
by syn exc. selfs getaxeert geweest op zes duysent Carolus gulden, gelyck UE. wt der staten
brieff, benecflens desen gaende, breder verstaen sullen mogen, ende soe ick met veel redenen
daer jegens seyde ende naemptelyck dattet nyet redelyck en was, dat UE., die inde seven
hondert duysent gulden het dubbelt van hun contingent vlytich (hoewel onder seeckere pro-
testatie) opgebracht hadden, nu wederomme souden moeten boeten inde selve wtsettinge, die
onwillicheyt vande andere provincien, ende hovendyden daer inne noch gestelt te worden
opt XXV. deel vande geheele somme; ende worde my voor antwoirt geseyt, dat dit voor
gene quotisatie te recckenen en was, maer allene een rampissement van penningen, die UE.
vanden generael middelen nu al behoirt hadde vergadert te hebben, ende sulcx geen beswaer-
nisse soude hebben geweest, ende nu al evenwel vande selve middelen wederomme gesti-
tuert soude mogen worden, ende dattet daeromme nyet alsoe onredelyck is, alst wel prima
facie schynt te wesen; Ende soe ick daerop seyde, dattet qualyken vanden generael mid-
delen gerembourseert soude mogen worden, soe UE. die noch nyet en hadde connen accor-
deren, worde my geantwoirt, dat UE. behoirt hadde over lange die te accorderen ende ge-

licht te hebben in conformiteyt van alle die andere geunieerde provincien, gelyk UE. alsnoch tselfde nyet en conden refuseren, soet geëmployeert worde totte gemene saecke, ende die den enen soe wel als d'andere betreft, ende soemen voirts met die van Mechelen, als naestvolgende provincie, op hun quote begonne te handelen, moste ick gedogen, dat onse tax alsoe bleeff staen, sonder dat ick yet meer daer jegens conde gedoen, ende soe ick daer nae onwillich was t'ontfangen die briëven, tot dyen eynde respective aen alle die provincien geschreven, worde ick inde volle vergaderinge by de president gerequireert die over te willen seynden in der vouge, dat ick dat qualyck conde weygeren t'aenveerden, onder protestatie, dat ick daermede inden inhouden nyet en consenteerde ofte die approbeerden, alle 't welck ick UE. hebbe willen overschryven, op datse van alles onderricht wesende den antwoord te beter soude doen concipieren ende my van dese quotisatie onschuldich houden, soe ick my daer jegens genoeg geopposeert hebbe. Dan ick sie die saecken hier soe gelegen, dat UE. dagelycx van hier nyet en hebben te verwachten dan diergelycke ofte noch veel meerdere wissetinge ende schattinge, ende ingevalle UE. totte notelycke contributie nyet en soude willen verstaen, is te beduchten, dat onse provincie inden noot mede soude verlaten worden, wairvan ick UE. wel hebbe willen veradverteren, nyet om die te induceren, om enige schattinge te accorderen, mer alleenlick, om UE. oirsaecke te geven, om op hun saecken te letten, voer soe veel die contributie aengaet.

ICK seynde UE. noch mede enen anderen brieff vanden generael staten, belangende die collectatie vanden twe stuvers op elcke tonne biers, nae inhouden tlaeste article vanden liste vande generael middelen, omme daermede te vervallen die oncosten vande ammonitie, myn heren sullen daer inne doen, soe haren goeden raedt bedragen sall, dan die patrimonial landen laten die overall collecteren, soe die gedeputeerde van den provincien hier zynde my seggen. Voerts soe hebbe ick dese voirdeden dagen andermael gepresenteert aen Z. Exc. UE. requeste, ropende de reformatie vande panders, ende 't heeft syn exc. gelieft, d'selve over te senden aen den hove provinciael aldaer, besloten in eene missive, hemlicke belastende tsaementlic mit UE. t'advyseren, wes inde saecke soude behoeren gedaen te worden, etc., gelyck UE. breder sullen verstaen mogen wt die copie vanden voersz. missive, die ick neffens d'originale by desen oversende, opdat UE., verstaen hebbende den inhouden, moegen weten, waernae hem te reguleren, ende soe veel aengaet die andere requeste, belangende soe die betalinge vanden rentiers, ten achteren wesende ande domeynen van zyne maj., als trentmeesterschap van dyen, ende hebbe tot noch toe geen expeditie connen geerygen, overmits (als ick vermoede) die menichfuldige swaricheyden, daer die here thans mede overvallen worden, dan ick en sall nyet laten die te vervolgen mit alle behoirlycke neersticheyt ende UE. terstondt daervan t'adverteren.

Voor nyeumaren wilmen hier seggen, dat don Johan 't hooft heeft naer 's Hertogenbosche, om ons volck aldaer te bestoeken. Hoe die daer gestelt syn, sullen UE. aldaer beter weten, ende insgelycx mede vanden aencompst van de ruyters van Casimirus, dwelcke aen S. exc. geschreven heeft, dat hy den laetsten deser maent selfs in persoon int Nederlandt wesem sall, die II^m. Franchoyse voetknechten ende vierhondert peerden, daer mons. de Argenlieu overste off is, ende van Casimirus volck zyn, zyn over vier ofte vyff dagen die frontieren all gepasceert, ende trecken deur Vlaenderen naer 's Hertogenbosche, omme aldaer sich by den andren te vougen. Die saecken vanden hertoge van Alenchon staen selsaem, soe syn alteze gansch geresolveert is hier int lant te comen met XII^m. oft XV^m. voetknechten ende drie duysent peerden, vande welcke een deel al op de frontiere is, ende die andere tot Alenchon in alle diligentie vergaderen. 'T is te vermoeden, hadde hy geen intelligentie, hy en soude hem soe int landt nyet begeben. Godt geve dattet onse verdel mach wesen. Ghisteren is hier gecomen

millort Coban, ambassadeur vander coninginne van Engelandt. Wat zyn laste is, en weet men noch nyet. Hy quam met groten staet, ende worde zeer feestelick inne gehaelt. — Ick sende UE. hier benevens die propositie vanden ambassadeur van keiserl. maj., al waer van staten wegen noch nyet op geantwoirt is, daermede UE. myn:

Eerweerdige, weerdige, erntfeste, eersame, wyse, voorsienige heeren,
 God almachtich bevelende, die UE. in gesontheit tot salicheit wil spaeren.
 Geschreven tAntwerpen, den xxix. juny, 1578.

UE. gansch dienstwillige medebroeder, (Onderteyckent:) **FLORIS HEERMALE.**
Opschr.: Aen den staten v. Utrecht.

BRIEFF, GESCREVEN VUTT ANTWERPEN BY FLORIS HEERMALE AEN DEN
 STAETEN VAN UTRECHT, den 2 july, 1578.

Eerwaerdighe, weerdighe, edele, erentfeste, eersame, wyse, voorsinnighe heeren,
 ick gebiede myn dienstelick aen UE.

Mijn heeren, ick heb ontfangen seeckere pacquet van UE. pensionaris, meester Floris Thin, tot S. Geertruyden berch gescreven, den negen ende twintichsten der voorleden maent, allwaer hy gecomen was deur bevel van UE., om zyn exc. te spreekken van seeckere affairen, achtervolgende d'instructie hem medegegeven, ende alsoe die overcompste van zyn excell. deur andere voorvallende zaecken belet is geweest, heeft my copie vande voorscreven instructie overgesonden, daer by myn anschrivende, dat UE. hem belast hadden zulcx te doen, ingevalle dat Z. exc. tot S. Geertruyden berch nyet en quam, ten eynden ick die pointen, inde voorscreven instructie begrepen, aen zyn V. E. solliciteeren soude; Heb daerom ten zelfden dage myn by zyn exc. gevonden ende angegeven, als voren, verthonende die copie vande instructie, ende worde my van zyn exc. belast, dat ick die geven soude in handen van een van Z. E. secretarissen, ten eynde (soe ick vermuede) dat zyne exc. die soude doen apostileren, ende soe ick die meynde te recommanderen anden secretaris Bruininckx, seyde my, dattet hem ongelegen was my voor die mael behulpelick te zyn, soe hy die nacht nae Hollandt moste reysen, ende gevraecht zynde, an wye ick my dan best addresseren soude, nam hy, Bruininckx, my die voorscreven instructie aff, seggende, dat hyse recommanderen soude anden secretaris Melander, by den welcken ick die soude vervolgen mogen, ende heb zulcx ghister ende huyden mede den voornoemde Melander daer van gesproken, maer seyde my, datter noch nyet van gedaen was, ende dat hy die voor gerecommandeert hielt an Z. exc. die te vermanen ten eersten gelegender tyt. Ick gelooff well, hadden UE. die macht, om den secretarissen eens een cleyu vereeringhe te doen, dattet mit faueur ende expeditie wel betaelt soude worden.

Voorts aengaende het eerste articul vande voorscreven instructie, 't welck UE. schynen naemptlick te recommanderen, zal UE. gelieven te verstaen, dat Z. exc. gecommitteert heeft meester Paulus Buys, advocaet vande staten van Hollandt, om die wet tot Amersfoort te verstellen, soe dat myn bedunckens daer genouch in versien zall zyn; die andere pointen zall ick solliciteeren mit behoorlicke diligentie: insgelycx d'expeditie vanden requeste, beroerende die monopolien vande huysluyden, in conformite van het versouck, soe ick wt het schrijven van meester Floris Thin verstaen hebbe, dat myn heeren geen benugen hebben inde clausulen, die men in versouck by wilde vangen; die ander requeste vande renthiers, ten achteren zynde an de co. majts. domeynen, is by zyn alteze gerenvoyeert an die vande finance, *allin quily y pourvoyent au regard rentes assignez sur le domaine de sa majeste, comme pour*

la conservation d'icetulx ily trouveront convenir." Ick salse daer mede vervolgen naer behooren ende nae ick verstaet, zoe isser requeste overgegeven an die van de financie, op de naem van de procureur-generaell aldaer, als rentmeester van co. maj. domeynen int sticht van Utrecht, versouckende, dat mynheeren gelieven eenich middel te vinden, waer mede men die renthiers van hun achterwesen zall mogen contenteren, off datmen last gheeft om die te vercoopen ten fyne als vooren, waertoe dattet tendeert, kunnen UE. zelfs wel verstaen; doch alsoe inde instructie, boven vermaent, onder anderen een point compt vande officiers te stellen mit advys vande staten ende denzelven aengenaem, respectie een ygelick in zyn provincie, etc., is te verhoopen, dat Z. exc. zyn meeninge ende gevoelen daer mede upverclaren zal.

Insgelycx mede van t'accorderen die middelen generaell, die welcke by alle die patrimonial provincien zeer slappelick gecollecteert worden, ende alhoewel die oick noch nyet recht wel in train en zyn, zynse nochtans alreede wel soe veel beswaert, als die apparentelick inden tydt van drie maenden vuyt zullen brengen: soe dat men thans adviserende is, om die voor noch drie maenden te continueren na de expiratie vande eerste drie maenden, ende t schynt dat die gedeputeerde alhier zynde, anschou nemende opden hoogen noodt, genouch geneghen zyn, datmen hun respectie meesters zulcx voorhouden soude, voor soe veel aengaet die incomende ende vuytgaende waren, ende die gheene die hier te lande geconsumeert worden, mitsgaders die twee stuvers op yder tonne biers, die xvi. stuvers waerdich (zoe dat articule alsoe verandert soude worden), tot die ammunitie gedestineert, affslaende den hondersten penning, ... etc., maer dit en es noch nyet all geresolveert; dan het zy hoe het zy, daer moet gelt gevonden worden mit dat ofte andere middel, om die lasten, daer die staten mede beswaert zyn, te vervallen, indien wy ons alle ruyne ende geheele bederffnisse willen voorkomen. Hier is laestmael mede geresolveert, dat men vernyeuwen soude het plaet van den munte, in novembri lestleden gepubliceert, voor zooveel aengaet die verboden penningen, zoe hier zeer groot gebrek is onder die Hongersche ducaten, ende datmen die pistoletten mede begint te valschen.

Van nyemaren en hebben wy althans hier nyet veel. Zoe UE. aldaer beter vernemen d'overcompste vande ruyter ende knechten van hartoch Jan Casimirus, God gheeft datse geringe vuyt dat quartier mogen scheyden.

Die nyen angedomen ambassadeurs hebben up maendach zyn alteze wezen begrueten ende hun brieven van credentie overgelevert, waervan ick hier beneffens copie seynde, ende daer beneffens noch een ander copie van een brief, deur d'ambassadeurs vande hartoch van Alençon anden generael staten gescreven, tenderen alle beyde tot vredhandel, die schynt dat die conighinne van Engelant garen te wegen brengen soude, zoe UE. vuyter copie voorscreven zulle mogen verstaen, totten welcken ick my referere, biddende God den Heere alle dingen te willen dirigeren t'zynder glorien ende ons allen zalicheyt, en UE. myn:

Eerwaardige, weerdighe, edele, erentfeste, wyse, voorsienige heeren,
beware van alle tegenspoet.

Geschreven tAntwerpen, den tweeden july, 1578.

Ende was onderteyckent aldus:

UE. geheel dienstwillige,

FLORIS HEERMALE.

Die superscriptie was:

Eerwaardighe, etc., die drie staten slants van Utrecht,
ofte heuren gedeputeerden.

REQUEST VAN WEGHENS HET CONVENT VAN S. PAUWELS BINNEN UTRECHT, AEN DEN
AERTSHERT. MATTHIAS, RUERENDE DE INCORPORATIE VAN HAERL.
GOEDEREN TOT HET NYEUWE AERTSBISDOM, *jul.*, 1578.

Geven in alder onderdanicheyt te kennen, heer Geert van Mierlo, abt, prior ende gemeen convente van S. Pauwels binnen Utrecht, hoe dat die hartoghe van Alva ende den grooten commandeur van Castilien, wylen gouverneurs van dese sync majesteits Nederlanden, successivelyck belieft heeft onlanx naer dat den voorsz. abt suppleant aen den voorsz. abdy gecomen was, aen hem te scriven, dat gemerckt die pauselyke heylicheyt belieft hadde by de bulle vande erectie vanden ertsbisdomme van Utrecht tot hetselve te appliceren ende incorporeren alle die goeden, thindende ende gerechticheyden, die hy ofte syn convente leggende heeft inden landen van Gelre, ofte vyffhondert ducaten de camera uyt die selve goederen; dat hy suppleant daeromme die voorsz. goeden afstaen ende den tegenwoordighen ertsbisschop by pertinente specificatie opdraghende ende overgeven souden, omme by hem ende syne successoren van doen voortsaeen geheven ende genoten te worden, als haer eygen, mit comminatie, dat, indien hy, suppleant, sulcx nyet en dede, dat men alle der suppl. goederen in arrest ende co.ma. handen stellen souden, ter tyt toe hy sulcx gedaen soude hebben; ende soe die voorsz. abt, suppl., alsulcke precise bevelen, sonder enighe clauseule van justitie gedeceerneert, seer vreempt vonde, soe hadde hy, alvorens te obedieren, versocht copie vande bulle vande voorsz. erectie, om hem te beraden, of hy in cracht van dyen, gehouden was, alsulke bevelen te obedieren, of nyet, twelck, hoewel in rechteu ende redenen wel gefondeert was, ende dat alsulcx den voorsz. ertsbisschop byden hertoghe van Alva geordonneert was geweest selve te doen, soe heeft den selven ertsbisschop des nochtans nyet gedaen, mer verwacht hebbende die compste vanden grooten commandeur van Castilien heeft aenden selven soe wel gedaen, dat hy t, sonder aenschou te nemen opt voorsz. redelick versoeck, noch ander byden supplicanten gedaen, omme in justitie ontfangen te moghen werden, den suppl. absolutelyk geordonneert heeft die voorsz. bevelen te voltrecken; Ende zoe sy suppl. hem lieten duncken daer toe nae rechten nyet gehouden te wesen, ende daeromme persisterden uyt verscheiden redenen ende middelen, by haerl. voorsz. versouck gedaen, om jegens die voorsz. bevele in justitie gehoort te worden, heeft den voorsz. commandeur, selve nemende voor ongehoorsaemheyt ende wederspannicheyt (soo hy seyde), alle der supplicanten goederen, die sy inden lande van Utrecht leggende hebben, duer den procureur generael vanden hove van Utrecht, doen arresteren ende in co.ma. handen stellen, ende oock een speciale rentmeester doen committeren, die die selve goeden regieren, administreren, ende de penninghen daer van comende ontfangen soude, gelyk hy dien volgende sulcx gedaen heeft; ende soe selve nyet allein gedaen worden jegens natuurlicke redenen, maer oock jeghens die clare ende notore beschreven rechten, dicterenden, dat nyemant, oick in cracht van enich imperiael, regaal, ofte ander principael rescript, onghoort van syn goeden gelepossessert mach worden, hadden sy hem des beclaccht aen myn heren vanden secreten rade inden naem vande co.majesteit; ende versocht jeghens die voorsz. bevele by form van appellatie in justitie ontfangen te mogen worden, dan was hem selve geweygert geweest uyt saccken, als apparentelyk is, dat de voorgaende bevele byden grooten commandeur absolutelyk gedeceerneert was, ende dat die vanden voorsz. rade verstouden jeghens deselve nyet te connen oft begeerden te doen, overmits die datelicke ende overdadighe reghierunghe vanden Spaengiaerden, soe dat sy suppl. hebben moeten gedoghen, dat haerlieder goeden, die sy inden landen van Utrecht leggende hebben,

byden voorsz. rentmeester geregiert ende geadministreert syn, daerduer sy genouch van alle horen gueden gesecludeert syn geweest, soe sy nyet en vonden naer rechten, noch in haerlieders consciencie schuldich te zyn die voorsz. bevele te obedieren. 'T is nu soe, dat wylen grave Reynolt van Geldre inden jaere 1327, ende daernaer successivelyck alle die hartoghen van Geldre ende graven van Zutphen, vanden suppl. hun leven gedurende in pacht ontfangen hebben haerl. gerechten tot Lynden ende tot Driel, hooghe ende laghe, soo deselve den suppl. toelchoorden, elcx jaers yerst voor drie vette beeren, ende naer voor 12 oude schilden, ofte die weerde daervoor. Des hebben sy inde voorsz. qualite den suppl. haerlieders booden ende huysgesin, met alle hare luyden ende goederen, die heml. toelchoren ende inden voorsz. furstendom van Geldre ende graafschappe van Zutphen geleghen syn, genomen in haerl. beschermenisse. ende sonderlinghe die goeden ende landen tot Linden, Hemert, Driel, Reden ende Ermcl, ofte elders inden voorsz. landen gelegen, ende hebben die selve geloofst in goeder ende vaster trouwe, van alle onrecht unde gewalt te beschudden, beschermen ende bewaren naer haerl. macht, met den aenhanghe, dat, waert saecke yemant den suppl. oft haerl. luyden ende gesin voer enighe weerlicke saecke ofte goede aenspraecke, dat syluyden nergens te recht staen souden, dan voor den voorsz. hartoghe van Geldre, oft d'enghenen, dyen syluyden des bevelen souden; Welcke voorsz. voorwaerden ende belofsten de co. ma., onsen aldergenadichsten heer, inden jaere 1560. den lesten aprilis, den thoenders weder vernieuwt, ende heml. ende haerl. goederen genomen heeft in beschermenisse, als boven, ende in coninclycke ende princelycke woerden beloest, van alle onrecht ende gewelt te beschermen, ende datsy voor weerlicke saecken ofte goeden niwers terecht staen souden dan voor syne maj. ofte syne majest. stadholder, cantzelaer ende raden inden voorsz. furstendom Geldre ende graafschappe van Zutphen, verordent, die syne maj. daertoe specialyk gecommittceert heeft, ende heml. geordoneert recht ende justitie van als te doen, naer breder inhoudt vanden brieven daervan geëxpedieert in date als boven, waer van copie met meer anderen an desen gehecht es; Ende also voorsz. arrest, handstellinghe ende sassiment vander suppl. goeden inden landen van Utrecht gelegen, tot gheenem anderen eynde en streckt, dan om hem suppleant, by middel van dien indirectelyck ende buyten forme van justitie te bedwinghen, dat sy die goederen, die sy thoenders inden lande van Geldre leggende hebben, ende daerop den voorsz. ertzbisshop actie pretendeert, opdraghen ende overgeven souden, ten behoeve vanden selven ertsbisshop, om also contrarie ende in praerjudicie van voorsz. soo langhe wel hergebrachte privilegie, byden maj. onlanx by forme van contract soo solemnelicken geconfirmeert, heml. nyet alleen den voorsz. goeden in't gheheel afhandich te maecken, maer oick die kennisse vanden voorsz. sake, die den stadholder, cantzelaer ende raden toecomen souden, den selven te benemen ende van heml. te divertieren, ende in plaets van beschermenisse, den suppl. te oppresseren, dat nyet en behoort, insonderheyt aengemerckt die suppleanten nyet en versochten, dan in justitie gehooert te worden, dat oick het tractaet met don Johan d'Austrice gemacckt ende byden co. ma. geapprobeert, uytdruckelick medebrengt, dat allen landen ende provincien gerestitueert syn tot haerl. oude rechten, privilegien, usantien ende costumen; ende dat, alsulcx die vanden landen van Geldre ende die ingelanden ende ingeseten van dien, ende consequentelyck sy, suppl., oock tot het voorsz. privilegie (dat hem nochtans voor den tyt, dat den hertoghe van Alva in tregiment quam, noeyt ingebroken is geweest) gerestitueert syn, te meer, dat het heml. per viam contractus ende titulo oneroso verlcenct es, soo hadde . . . . tselve inde maent van meert, 1577., myn heeren vanden secreten rade by requeste te kennen gegeven ende versocht, dat het voorsz. arrest, handstellinghen, deputatie van rentmr., mit alle tghene daer uyt en naer gevolcht was, te nyette gedaen soude worden, ende den suppleanten toegelaten van haerl. goeden te gebruycken, soe sy byden voor date van't voorsz. arrest ende handstellinghe gedaen hadden, ten minsten onder

praesentatie vanden ertzbisshop te recht te staen ende weerlicke cautie, waert noot; Daerop die vanden voorsz. rade, insisterende tghene hyden voorsz. commandeur gedaen was, geappostilleert hebben, dat het voorsz. arrest stadt houden souden, ter tyt toe, dat sy suppl. die voorsz. ordonnantie van syn heylicheyt, by placet van synemaj. geaggreert, voldaeu soude hebben, blykende by die requeste ende apostille, hierby gevoucht, ende also dan nyet alleen die voorsz. incorporatie vande voorsz. suppleanten goeden, mer oock die weygeringhe vandie justitie, arrest ende handstellinghe vander suppl. goeden es directelyk contrarie tvoorsz. privilegie, hyden co.ma. inden jare 1560. wel solemnelick by coninckl. ende princelyke woorden vernieuwt, ende dat die instructie, daarop U alteze tot het gouvernement van dese landen ontfangen es, medebrenghet, dat U alteze soude observeren alle privilegien, rechten, usantien ende costumen, sowel int generael als particulier, ende dat hy volghende die pacificatie van Ghendt, deselve soude restituieren den ghenen, die bewysen souden connen, die ingebroken te syn, als breder in III. ende XII. articule vande voorsz. instructie; Dat sy suppleanten oock verstaen, dat alle incorporatien tot die nyewe opgerechte bisdommen gedaen, te nyette gedaen souden wesen, ofte emmers cesseren, zoo ist, dat sy suppleanten, tghene voorsz. es aengemerckt, mitsgaders, dat sy die voorsz. bevelen noyt gepareert hebben, ende dat alsulcx den voorsz. aertsbisshop noch in possessie vande voorsz. goeden geweest is, noch enighe penningen daeruyt ontfanghen heeft; Versoucken ootmoedelyck, dat uwe alteze gelieve tvoorsz. arrest, handstellinghe, deputatie van rentmr., met alle tghene daer uyt ende naer gevolcht es, te revoceren, casseren ende te nyet te doen, permitterende de suppleanten haer convents goederen inden lande van Utrecht gelegen vryelyk te gebruyken, die vruchten ende proflyten daervan comende te heffen ende te genieten, soc sy voor dato van tvoorsz. arrest ende handstellinghe gedaen hebben, tselve doende, etc.

Apostille in margine: Attendu, que lon ne . . . . les incorporations, faictes en faveur des nouveaulx évesches ou archevesches, son alteze commande, que l'arrest, saissement et commission de recepveur cy mentiones, soyent leves et casses, les mettant a . . . . que besoing soit, et ordonne aux fermiers, debiteurs et recepteurs, quils ayent a payer tout ce quils doibvent a cause des biens, appartenants aux rev^{us} a leur recepteurs ou commis en recepvant souffisant acquit demeurant neanmoins l'archevesque d'Utrecht en son enthier . . . . poursuivre par . . . . les chancellier, et gens du conseil provincial en Geldre lesd. . . . (suyvant leurs privileges) a telle fin, comme il trouvera convenir. Faict en Anvers, le premier Daoust, XVe.LXXXVIII,

MATTHIAS!

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

JOHAN, GRAVE TOE NASSAW, CATZENELLENBOGEN, STADTHOLDER DES
FURSTENDOMDS GELDRE, AEN MR. FLORIS THIN, 3 sept., 1578.

Hoochgeleerde lieuve besunder. Wy hebben nyet onderlaten willen V dese inliggende copie toe communiceren, daeruyt ghi verstaen sult, wat wy aen die staten des stifts Utrecht, om enighe gedeputeerden op den lantdach naer Arnhem afoeverdighen, geschreven hebben. Gunstichlich begerende, gi willet die hant daer aen holden, opdat gy und enighe andere goede patrioten hiertoe gedeputeert worden, und sulcx eerstes daghes geschien moghe, dan die lantdach, wilt God, teghen morghen synen aenfanck nemen sal, daer aen doet gi ons

een sunderlich welgevallen, hetwelck wy geerne wederom tegen U willen verdienen, den wy hier mede dem Almechtighen bevelen. Datum Culemborch, den 3. septembris, 1578.

Euer gutter gonder und freund,

JOHANN,

graff zu Nassau Catzenelnbogen.

Opschr.: Dem hochgelehrdem vnnsen lieuen besounderen vndt goeden vrundt, M. Floryss Tin, der rechten licentiat vndt advocaten der stad Utrecht.

JOHAN, GRAVE TO NASSAW, CATZENELNBOGEN, STATHOLDER DES
FURSTENDOMBS GELRE, 3 spt., 1578.

Eerweerdige, edele, erentfeste und hochgeleerde, ook ersame und wyse, lieue, besondere und guede vrunden, U. W. L. und Ers. sullen sunder twyuel vernoemen hebben, welcker gestalt wy die bannerheren, ridderschap und steden unnes gubernaments up enen gemenen lantdach toe Arnhem beschreven hebben, diewelcke, vermiddels gotlicker genaden, teghen morgen synen aenfanck nemen sall.

Dewiel nu in deser versamlung allerhandt saken voerfallen sullen, daeraen nyet weniger den benaberten provincien als desen furstendom gelegen is, und wy insunderheyt der Deventerschen saken halven, und opdat die Geldersche desto bat judiciert mogen worden, die generale middelen aen to nemen, gern sowol des stifts Utrecht, als ock der staten van Hollant und anderer unliggenden provincien ge deputieerden daerby hebben solden.

Soe bidden wy vrundtlich U. W. E. und Ers. willen sulcken oersaecken halven, und op dat guede naberschaft tusschen desen provincien te meer erholden und bekrachtighet worde, enige nyt uwen middel (so voel U. W. E. und Ers. goetvinden sal) so haest ummer mogelick opden lantdach naer Arnhem afverdighen, und dieselve belasten, dat sie ons in voervallende saecken mit gueden raedt, underhandlung und anderen middelen, die handt bieden und also unse algemeyne wolfaert oeres besten vermogens bevorderen helpen, sulcx kompt dem vaderlandt und U. W. L. und Ers. selfst ten besten, die welcke wy hiermede dem Almechtighen bevelen. Datum Culemborch, den 3. spt., anno 1578.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

BRIEF VAN FLORIS HEERMALE AEN DE STATEN VAN UTRECHT,
5 dec., 1578.

Eerweerdige, weerdige, edele, ernstfeste, oersame, wyse, voorsicnige ende zeer discrete heeren, ick gebiede my dienstelick in uwer E. goede gratie.

Myn heeren, op eerglisteren heb ick UE. mitter haest aengescreven, hoe datmen wederom vervatten soude die vredehandel, hebbende keyserl. maj. daertoe gepresenteert zyn intercessie, als middelaeer, te meer, soe't co. maj. t'zynder arbitraigie gestelt heeft, etc., gelyck UE. verstaen zullen vuyt die copie vande propositie byden grave van Swartsenborch den eersten deser maent inden staeten gedaen, ende die resolutie ofte antwoort van wegen zyn alteze, raedt van staet ende generael staeten daerop gegeven, soe ick van beyde copie benefieus desen over-

seynde. Den voorsz. grave van Swartsenborch, ambassadeur van co. maj., soude hyuden ver-
trecken nae den prince van Parma, ten eynde voorsz.. Godt will die saecken stueren t'zyn-
der glorie ende ons alder salicheyt.

Huyden is zyn alteze in de vergaderinge vanden generael staten gecompareert, geassisteert
zynde mit den raedt van staet, proponerende, als UE. vuyt het extract, hier beneffens gaen-
de, moegen verstaen ende insgelycx de antwoort daerop gegeven; Die vergaderinge vanden
generael staeten schynt dat well nodich soude zyn, soe die saecken al wat zeer verlopen.

Die staten van Artois waren bescreven tot Atrecht tegens den yersten deser maent, ende
die van Henegouwen hebben hun gedeputeerden, als mynheer die marquis van Haurech, de
prelaet van Hanoy, mess^r de la Hoye en Doffengny, aldaer gesonden: 't schynt, datter all wat
veel omme zall gaen, ende dat den handel selssem is, als men eensdeels mach begrypen vuyt
die brieven vande staeten van Henegouwen ende mynheer die marquis van Haurech, aen de
staten generael gescreven, waer van ick copie by desen gevoucht hebbe. Broder bescheyt
hebbende, zal UE. daarvan adverteren.

Myn heere die prince is tot Ghendt, dan wy en hebben noch nyet gehooft van het gebe-
soigneerde, anders dan datmen segt, dat die van Ghendt geloofst hadden hyuden ofte morgen
resolutie te gheven up het geprooneerde.

De hertoch van Anjou heeft immers een deel van den Franchoyzen, die sich by de Wae-
len gevoucht hadden, doen vertrecken, die welcke int wederkeeren rencontrerende twee cor-
netten lichte peerden van Johan Baptista de Monte, ende een vaendel voctknechten, alle Spaen-
gjaerden, hebben die gansch vernielt, zulcx, dat van die twee cornetten lichte peerden ende
van de reste omtrent vyftich personen gevangen zyn.

Met onse ruyter en weet men noch geenem wech, ende holden sich omtrent 's Hartogenbosch
ende inde Kempen, tot grondige bederffnisse van dien, waer tegens qualick ordre te stellen
is, deur gebreck van gelde. Ende soe ick dat UE. tot meermaell te kennen gegeven heb-
bende, zall ick voer dese reys daer van nyet meer scrijven, te meer, soe die propositie nu alle daege
aldaer gedaen zal worden, om secours van gelde ende andere saecken, daer ick UE. van ge-
adverteert hebbe.

Hier is mede seeckere repartitie over die provincien gedaen, omme te vynden LXXXIII.
duysent gulden sjaers, boven die XXXVI. duysent, die die vande fynantie jaerlicx opbren-
gen, tot onderhout van zyn alteze, ende zyn UE. gestelt op X^c. V. gul., gelyck die selfde
breder verstaen zullen vuyt die brieven, van wegen die generael staten UE. tot desen eynde
aengescreven.

Ick en hebbe inde repartitie nyet geconsenteert, dan moeten lyden, datse UE. aengegeven
ofte gescreven mochte worde; soe in alle gevallē zyn alteze tbelooffde tractement behoort te
voegen, waerinne tot noch toe alsulcken gebreck is geweest, datmen notelick tot dusdanige
middelen heeft moeten comen, ende my vorder remitterende totte voorscreven brieven, bidde
Godt almachtich myn

Eerweerdige, weerdige, edele, erentfeste, eersaeme, wyse, voorsicnige heeren,
in voorspoet te verleenen gesontheyt.

Gescreven tot Antwerpen, den v. decemb., 1578.

UE. ganswillige dienaer ende medebroeder,

Ende was onderteyckent;

FLORIS HEERMALE.

Opschr.: Aen den staten 's van Utrecht,

INSTRUCTIE VAN WEGEN DIE VYFF ECCLESIIEN VAN UTRECHT, GEGHEVEN HEER ENDE M^r. JA. CUYNRETORFF, CANONIK ENDE SCHOLASTER T'OUDEMUNSTER, omme hem daer nae, int ghene hier volcht d'excellentie vanden PRINCE VAN ORANGIEN, ende vorder (indien hy sulx vynt die saecken te eysschen) die hoocheyt vanden EERTSHERTOGHE VAN OOSTENRYK, gouverneur ende capiteyn generael van syn maj. over dese Nederlanden, ende voorts die GENERAEL STATEN ende RAET VANDE STATEN deser landen aen te geven, te reguleren. (1578.)

Inden eersten sal mynheere die scholaster hem vynden t'Antwerpen by mynheere den throsorier Heermale, hiertoe mede gecommiteert, ende van hem verstaen, tgene hy aldaer, dese saecke aengaende, heeft cunnen vernemen, ende indien die sulcx noch nyet gedaen en heeft, daerinne te arbeyden, omme tselve te vernemen.

Twelcke verstaen hebbende, ende bevyndende tselve te tenderen tot turbatie vande gemeene ruste ende der ecclesien praëjudicie, sullen die scholaster ende mynheer Heermale hem vynden by syn princelyke excellentie, ende die praesenteren heur brieven van credentie, ende die vyff goodtshuysen opt bequaemste recommanderen in syn forstelicker gen. goede gratie.

Sullen voorts dese gecommiteerde syn forstel. genaden aengeven, hoe dat hier Hubert Duyfhuysen, pastoor van S. Jacob, hem hebbende in syn predicatie bestaen seer te altereren, ende te prediken, twelcke tenderde tot opruerte, ende waer inne veel goede luyden, die die gemeene ruste lieff hadden, worden geperturbeert ende geschandaliseert, ende quader sorchde den officiaell van den domproest, Engelbert van Bruhesen, die burgemeysters in't vruntlicke heeft vermaent ende versocht, dat heur soude believen, den pastoor te onderrechten, dat hy van alle nieuwicheyt supersedeerde ende nyet en commoveerde of turbeerde; waerdeur den pastoor een oersaecke nemende, recht off hem yetwes ware gecommineert, is (soe tschynt deur enighe oproerige geesten gesuborneert) subtyllycken inden avond wt der stadt vertoghen; waerdeur synde enighe commotie byden sommighen gemaect; is by die vander stadt van Utrecht tot Rotterdam aen den pastoor afgeveerdicht Arnt Dircsz. van Leyden, borge-meyster, ende mr. Ghysb. Thin, secretaris, omme denzelsden weder te doen comen, dan en heeft nyet willen weder comen, so sy seyden, sonder vander geestelycke jurisdictie ontslegen, ende onder die protectie vande stadt genomen te zyn, omme op die ceremonien ende usantien vande roomsche religie vryelicken te mogen prediken, vermogens copye van zyne missive aen die van de stadt geschreven, alhier te verthonen.

Volgende twelcke die vande wet ofte stadt hebben aen de vyff ecclesien gesonden Arnt Dircsz van Leyden, Laurens van Nyhoff, ende mr. Ghysb. Thin voorsz., ende hebben deur dselve aenghegeven die petitie vanden pastoor, die sy oock van stadts wegen begeerden, ende die naderhant ter begheerte vande vyff ecclesien, geleverd by geschrifte, mit bygevoechde copie vande missive vanden pastoor; welcke propositie soe die geestelycheyt vont onredelick, ende tegens die pacificatie van Ghent, unie vande generale staten ende die satisfactie van zyn forstel. genaden, soe solemnelicken te wedersyden besworen, ende siende die missive vanden pastoor te tenderen tot openbaer oproer, seditie ende bloetvergietinge, willende heuren eedt bevestigen, ende die gemeen ruste ende vrede, soe veel in heur was, conserveren,

ende hebben nyet cunnen offwesen, omme die vander stadt te gheven 't antwoordt, hiermede te verthonen, verhopende, dat die vande stadt tzelve well insiende, heur totalike souden ~~om-~~ ployeren, tot conservatie vande gemeen ruste, laetende (ommers voor alsnu) die saecken vanden pastoor ende alle alteratie berusten.

Dan en hebben die sonnighe hem daer mede nyet cunnen laten genuegen, mer hebben, nyet tegenstaende zy te vorens vanden magistraet der stadt een kerke hadden versocht, ende die heur by den voersz. magistraet goweygert was, eerst heimeliken, ende nae openbaer predicatie gehouden in prive huysen, notoorlyk tegen die satisfactie, ende is die saecke van ~~we-~~ dercomen van desen pastoor soe verre gedreven, dat die vyff ecclesien beducht syn, dat d'selfde (siende, dat sy sonder commotie ende perturbatie vande gemeen ruste niet en sullen cunnen inbrengen), ende zynde beducht, die macht ende auctoriteyt vandie vander stadt daer niet groot genoegh toe te syn) souden hebben verworven, dat op gisteren by die vande stadt afgeveerdicht syn Arnt Dirx van Leyden, Laurens van Nyhoff ende mr. Glysb. Thin voersz. aen zyn forstel. genade, omme (soe 't schynt) te crygen enighe commissie, bevelen ofte yetwets anders van syn forstel. gen., tsy den pastoor voersz. ofte yetwes anders betreffende, twelck heur ongehoert, theurder praedjudicie ende die gemeene ruste soude moegen tenderen.

Waer deur soe grote, sware commotie ende alteratie binnen der stadt Utrecht soude mogen vallen, die mogeliken, jae apparenteliken, sonder grote bloedstoringe nyet soude mogen worden geslist; ende aenschou genomen dit soude geschieden, directelyk tegens die pacificatie van Ghendt, byde welcke de oude roomsche catholyke religie wordt geconserveert, daer die int gebruyck is, die unie vande generale staten, daer tonderhout vande voerscreven religie soe solemmeliken wordt beloeft ende besworen, ende die satisfactie, by syn forstel. genaden, die van Utrecht in't treden onder zyn excell. gouvernement gegeven, waer inne die van Utrecht mede wordt beloofd, dat zyn forstel. genaden heur inde voersz. religie sell maintaineren, ende nyet gedogen ter contrarie te geschieden, dat daer omme die vyff ecclesien, bevindende heur in desen geinteressert, vermogens die publicatie der stadt Utrecht vanden thierenden july lestleden, tot conservatie vande pacificatie van Ghent ende die gemeen vrede, goet hebben gevonden, heur gesanten aen syn forstel. genade te seynden, ende die gelegenheit der saecken te verthonen, ende die ootmoedelick te lieden ende te doen bidden, dat syn forstel. gen. nyet en believe te accorderen die vande stadt Utrecht, twelcke directelyk of indirectelick tenderen zal tot enighe nieuwicheyt ofte alteratie vande religie, dan dat syn forstel. gen. believe, dat point in state te houden, ende die religie te laten binnen Utrecht, sulcx die van outs geweest is, ter tyt ende wyle byde generale staten (dewelcke die dispositie vant stuck vande religie byde pacificatie van Ghent is gereserveert) opt stuck vande religie sal syn verordonneert, ende tot dien eynde te doen wtgaen een rigoureux placcaet, by twelcke scerpeliken een yeder wordt bevolen, die pacificatie van Ghent, unie der generale staten ende de voersz. satisfactie te onderhouden, ende verboden yetwes inde religie te attenteren, ter tyt ende wyle byde gen. staten anders sal wesen verordonneert, ende dit int breedste te extenderen.

Ende indien die commissarien dunct, dat sy sober gehoor by syn excellentie hebben, ende by die vander stadt daer yetwes soude worden verworven tegens tgene voersz. is, ende tenderende tot nieuwicheyt ende der ecclesien praedjudicie, sullen heur voerts dressereren aen de hoecheyt vande certshertoghe ende generale staten ende raet van state, ende daer heur brieven van credentie thonen, ende doen als voren ende ten fine voersz.

Sullen mede die voersz. geleydeerden dese saecke in't particulier communiceren die vanden raet van state ende generale staten, die heur duncken sal sulcx orber te zyn, omme daer toe te imploreren.

STUKKEN

LOOPENDE OVER DE JAREN 1553—1558.

DER

UTRECHTSCH E GESCHIEDENIS.

ACCOMODEMENT ENTRE LE CLERGE D'UTRECHT ET LA GOUVERNANTE SUR UN SUBSIDE,
19 aug., 1553.

Also sint d'appointement, onlanx gemaect met die vande geestelicheit 'slants van Utrecht, nopende de betalinge vande helft van een jair vruchten, int subsidie, den keizere geaccordeert by onsen heylighen vader, den paeus, zekere difficulteyten geresen syn op tvoorstant vant voorsz. appointement, te weten, dat die voorsz. geestelicheyt, mits die somme van thien duysent ponden, eens gesustineert hebben, vry ende exempt behoren te blyven van alle huere gueden, soe well inden lande van Utrecht gelegen, als andere, die sy hebben inde landen van Holland ende Zeelandt; oick, dat zy van hen goeden, buyten den voorsz. landen van Utrecht gelegen, gehouden souden wesen, als inden jaere drie ende veertich. Ende aenmerckende de voorsz. geestelicheyt, dat die meyninge van hare maj. nyet en es geweest, dat verstaen behoert te wordene, dat onder tselve appointement begrepen soude wesen andere goeden der selver geestelicheyt toebehorende, dan die gelegen syn binnen den landen van Utrecht, als breder blykt byder acte van declaratie van hare maj., daerop gevolcht in date den (?) dach van deser maent.

Soe est, dat die voorsz. vande geestelicheyt, hen bevindende daer duere beswaert, allegerende, dat sy maeckende tvoorsz. appointement anders nyet geweten en hebben, dan dat daeronder mede begrepen souden geweest hebben haere goeden, gelegen in Holland ende Zeelandt, gelyck hen gedeputeerden dat verclaert hadden; nyet te min om te schouwen alle differenten ende clachten daer soude moghen gebueren, hebben haer maj. gepresenteert die somme van duysent ponden van veertich groeten tpont eens, te betalen hoven de voorsz. thien duysent der ghelycke ponden, ende dat opten eersten termyn, versouckende, dat mits de voorsz. somme haere maj., consideratie nemende opte groote sware lasten, die sy te draghen hebben overmits de jegenwoordighe loopende beden, belieffden te vreden te wesen ende hem vrye te doen houden van alle haere goeden, zoo wel bynnen den lande van Utrecht als Holland ende Zeelandt gelegen, ende hem daerop doen expedieren behoerlike ordinantie.

De coninginne, tgundt voorsz. is, aengemerckt, ende regard hebbende op de goede affectie, die tde voorsz. vande geestelicheyt getoocht hebben te draghen tot den dienst vanden keyser

in't accorderen vande laetste bede, hopende ende presupponerende, dat sy van ghelyken doen sullen inde bede jegenswoordelick begeert, heeft de presentatie van duysent ponden voorsz. geaccepteert ende accepteert mits desen; Ende gehoort hebbende dantwoirde ende accord, die sy op de voorsz. versochte bede doen sullen, zal hare maj. hem doen expedieren sulcke ordonnantie opte exemptie ende vrydomme van heure goeden, gelegen in Hollant ende Zee-
lant, zoe behoeren zal. Gedaen tot Brussel, den negenthiesten dach van augusto, XV^c.
drye ende vyftich. Aldus onderteykent: MARIE.

RESOLUTIE ENDE CONCLUSIE VANDEN PRELATEN ENDE ECCLESIIEN, EDELE ENDE
GEMEEN RITTERSCAEP, DIE STADT ENDE STEDE VAN UTRECHT ENDE
MONTFOERT, 21 april, 1554.

Alsoe die keyserl. maj., onsen aldergenadichste heere ende prince, opten thierenden dach martii lestleden, een petitie ende subventie van twintich duysent gulden, ende continuatie vanden impost vanden wynen, den tyt van vier jaeren, vanden gemeen staten van Utrecht begeert ende geëyscht heeft, tot bescremenisse ende conservatie vanden gemeen landen van herwertsover, te betalen die een helft april toecomende ende dander helfte sinte Jans misse daer naest volgende.

Soe hebben de voorsz. prelaten ende ecclesien, edelen ende gemeen ritterscap, stadt ende stede voirn., mitten anderen gecommuniceert, aenmerkende die groote ende sware lasten ende schulden vanden gemeenen lande van Utrecht, bedragende over die hondert ende dertich dusent gulden eens, dair die staten jaarlicx groote renthen aff geven moeten, sulcx dat die voorsz. lasten soe groot ende swaer vallen, datmen daer jaerlicx niet veel aff lossen en mach. Ende dat oick het oudtschiltgelt zeer qualicken ende swaerlicken vanden pachteren ende huysluyden te innen ende krygen is; overmits dat het platte lant zeer bedorven ende opgegeten wordt vanden knechten, zoe dat zy nyet een stuck broots in lueren huesen behouden en moegen; Ende, dat erger is, zoe moeten die huysluyden den selven knechten (als zy well gegeten hebben) noch gelt geven, off zy slaen hem ende dreygen all ontstucken te slaen, dat in lueren huysen is, hen anders nyet dragende dan als vianden: waervan die staten begeeren zeer ootmoedelicken gevryt ende by ordonnantie vandie keyserl. maj. ontlast te worden; Oick overleggende, dat zy als goetwillige ondersaten zeer groote ende merckelicke sommen van penningen zyne keyserl. maj. geleent ende opgebracht hebben, daer van zy noch nyet gembourseert noch mit rentbriefven verzekert en zyn: hierenboven, zoe zyn die staten ende die rykdom noch zeer belast mit veel armen ende miserablen persoonen ende scamele borgeren, die geen werck en hebben, om haer ambocht te doen, den welcken die staten ende rykdom voirn. mede voeden ende alimenteren moeten, overmits den grooten dueren tyt.

Aengaende die excessive gaerdinge van knechten, dairvan zy hen beclagen, hare maj. heeft alrede dair inne doen versien, ende indien 'tselfde niet genoegh en is (daer van geadverteert zynde), zal daer inne voirder doen versien.

Berorende d'expeditie vanden rentbriefven, haere maj. heeft den rentmeester generael van Utrecht daer van last doen geven.

Alse nochtans al nyet tegen staende ende aenmerkende den tyt ende necessite van tegenwoirdigen oirloge, willen zy, als goede ende onderdanige ondersaten, nae heuren crancken vermoegen zyne keyserl. maj. subvenieren, hebben belieft ende geconsenteert, believen ende consenteren mids desen inde somme van XX^a. gulden, te betalen d'een helft sunt Jacob toecomende ende d'ander helft tot korsmis daernaestvolgende, alsoet henluyden nyet moegelic

en is, d'selve penningen eer op te bringen, aengesien dat die petitie vanden dertich duy-
sent gulden ende noch thien dusent gulden oick zyne keyserl. maj. belieft ende geconsenteert,
noch nyet al gefurniert en zyn, etc.; met conditien, dat deze penninghen by provisie op los-
renthen genomen sullen worden opten ontfaeck van het volle outschiltsgelt, daer nyemant, gees-
telick noch weerlick, vrydom of exemptie inne genieten en sal; ende in gevalle, dat men dese
penninghen nyet al op renten geeryen en conde, dat men alsdan die reste buyten t'out-
faeck van 't voirsz. outschiltsgelt suppleren sall; ende dat men tot dien eynde aen zyne key-
serl. maj. besoucken sal behoorlicke brieven van octroy: bidden ende begeeren dairomme zeer
oitmoedelicken, dat zyne maj. aenschou nemen wille, op die goetwillicheyd vanden voirsz. sta-
ten ende op die kleynicheyt vanden selven lande van Utrecht, ende op die groote ende sware
lasten ende schulden, blotinge van gelde, dieren tyt ende armoede vanden schamelen onder-
saten ende excessive gaerdinge van knechten, zyne maj. t'landt ende staten voirn. mit eegen
meer contributie soude willen beswaren ende belasten, immers ende ten minsten ter tyt toe
die selve lasten ende schulden vervallen ende affgelost sullen wesen; Ende dat eerst ende
voir all die van Honswyck, Ameyde ende Jaersfelt, by provisie gecondemneert zullen zyn, om
in dese ende alle voirgaende beden mede te contribuieren; Ende die vander stadt van Utrecht
protesteerden, want dat die vrydommen vanden anderen steden des landts van Utrecht int
geheel ofte deel exemptie obtineerden vanden outschiltgelde, dat die vrydommen van Utrecht
gelycke exemptie genieten zullen.

De coninginne gehoort hebbende 't rapport vanden consente van XXⁿ. carolus guldens, by
den staeten van Utrecht gedaen, heeft 't selfde inden naem van keyserl. maj. geaccepteert;
Begerende, dat zy die penningen mit alder neersticheyt opbrengen willen, generet datmen
die selve alsus zoe groetlicx van doene heeft, ende sulke vlitte ende neersticheit daer inne gebruy-
cken, dat die voer vuytgaende mey ende augustus betaelt moegen wesen.

Nopende die van Honswyck, Ameyde ende Jaersfelt, nadien haere maj. ontfangen sall heb-
ben, 't gene des die vanden rade van Utrecht daer inne gebesoigneert hebben, zal daer op
zulek insien ende regard doen nemen, als nae recht ende redene behoiren zal; Oick mit
voirder contributie die staten van Utrecht zoe veel verschonen, als 't immermeer die nootlicke
beschermenisse vanden landen van herwertsovere zal moegen lyden.

Item, aengaende die renovatie oft continuatie vanden impost vanden wynen voir den tyt van
vier jairen, etc.; die voirsz. staten aenmerckende, dat zy ende die gemeen ondersaten van de-
sen lande mit zoe veel ende diversche lasten ende schulden (meer dan zy wel dragen moegen)
bekommert zyn, Soe bidden zy zeer ootmoedelicken, dat zyne keyserl. maj. denzelven staten
ende den gemeenen ondersaten van die voirsz. impoeste verdragen ende ontlasten wille, aen-
generct, dat by die acte van 't consent ende acceptatie vanden voirsz. impoeste expresselick
vermelt, dat deselve impost t'eynden den vier jairen, zonder eenige voirder requisitie oft or-
dinancie, cesseren ende affwesen zoude. Aldus gedaen ende belieft inder cancelrie 's hoofts
van Utrecht opten v. dach van aprille, 1554.

Ende op't gene des die voirsz. staten begeren van de continuatie van den impost van den
wynen verdragen ende ontlast te zyne, zy weten, dat zonder eenyge voirder requisitie ge-
daen 't selfde impost geesseert is, maer en is haere maj. nyet benomen voirder consent by
den staten te moegen aansucken, mits welcken ende want den meestendeel vanden staten al-
reede daerinne geconsenteert heeft, ende van gelycken van den anderen staeten te verhoepen is;
generct oick dat 'tselve zoe luttel bedraecht; begeert insgelicx haere maj., dat zy hen van d'an-
dere gemeine staten nyet afscheiden en willen, zunderlinge aengesien, dat die drie steden alrede
oick 'tselve gedaen hebben. Gedaen te Brussel, den XXI. dach van aprille, 1554. nae pacschen.

Onderteykent: MARIE. My tegenwoirdich: D'OVERLOEPE.

INHULDIGINGE PHILIPPI, REGIS HISPANIARUM, IN DEN LANDE VAN UTRECHT,
26 oct., 1555.

Wy Adriaen van Renesse, domdeeken, Jo. van Voorthuyzen, canonick inden Dom, Nic. vander Burcht, canonick S. Marien, Antho. van Ysendoren, Henrick Valckenaer, Corn. vander Maech (!), burgermeester der stadt Utrecht, Louys Botter, secretaris der stadt Amersfoort, ende Tyman de Wit, secretaris der stadt Wyck, gedeputeerden vande drie steden 'slants van Utrecht, doen te weten ende certificeren een yegelyk, jegenwoerdich ende toecomende, dat opten dach van gisteren, xxv. octobr., int jaer ons heren duysent vyffhondert vyff ende vyftich, nadien den keyser, onsen aldergenadichsten heere, inde tegenwoordicheit ende solemnele ende volle vergaderinge vande heren ende staten van zyne landen van herwaertsover, ende omme redenen aldaer verclaert, syn soon, den coninck van Engelant, van Napels, etc., syne patrimoniele ende andere landen van herwaertsover, simplyck ende absolutelyck overgegeven ende getransporteert hadde, mitsgaders de geheele possessie ende gebruycknisse vandien, ende hebbende de voorsz. coninck deselve landen aengenomen ende geaccepteert in sulcken staet, als die tegenwoordich syn, mit hare domeynen, beeden ende subventien, ende alle andere incomen, te lasten van alle schulden ende obligatien, by syne keyserl. maj. ofte in synen namen, uyt saecke ende aengaende syne landen ende ondersaten van herwaertsover, zoo in't generael als in't particulier, gemaeckt ende gecontracteert, te voldoen ende te betalen, ende voorts te onderhouden in hare privilegien ende heercomen, hebben wy zyne conincklyke majesteyt ter selver tyt ende stont, voor onsen oversten heer ende prince ontfanghen, uyt crachte van onse brieven van commissien ende procuratie, etc., daervan 't inhoud van woerde te woerde hier na volgt:

Also die keyser, onsen aldergenadigsten heer ende natuurlyke prince, den staten van syne landen van Utrecht, onlanx schriftelyk bericht heeft, hoe dat syne majesteyt, om diverse merckelycke ende treffelyke redenen, zonderling in aensieninge der dispositie van syn persoon geresolveert ende geordonneert hadde zynen zoon, den coninck van Engelant, onsen here ende prince, d'voorsz. zyne landen van herwaertsover, geheel te cederen ende overgeven, ende daervan die renuntiatie simplyk te doen in tegenwoordicheit vande principale heeren ende staten van syne voorsz. landen, ende by denselven den voorsz. coninck voor haren erfheer ende prince te doen ontfanghen, ordonnerende tot dien eynde denzelven staten heeren gedeputeerden in goeden ende merckelyke getalle tegen den xiv. dach deser jegenwoerdigher maent tot syne majesteyt te schicken, met genouchsaem volmacht, by de voorsz. renuntiatie tegenwoordich te zyn, ende oock den voorsz. coninck van Engelant voor haren erfheer ende prince te ontfanghen, ende voorts daer inne te doen, dat daer toe dienen sal. Die voornoemde staten vanden lande van Utrecht willende in alle onderdanicheyt, als goede ende getrouwe ondersaten, den bevelen van syne keyserl. majesteyt obedieren, sonderlingh gemerckt, dat de voorsz. coninck in desen voorsz. landen van herwaertsover voor toecomende erfheer ende prince na den overlyden van syne keyserl. maj., als syne enighe erfvolger, alrede gesworen ende ontfangen is geweest; daer by gevoecht, dat ene grootte ende onnuttelyke cost soude wesen, den voorsz. coninck in dese tyt van oorloge wederom te doen zweren ende ontfangen in alle die steden ende plaetsen vande voorsz. landen van Utrecht, hebben naer communicatie tsamenlyck gesloten ende geconcludeert, hare gedeputeerden tot die keyserl. maj. te schicken, ende hebben daertoe gekosen ende gecommiteert: den weerdighen, hooggeleerden, edelen, wysen ende discretten heren, heere ADRIAEN VAN RENESSE, domdeken,

JO. VAN VOORTHUYSEN, domheer, CLAES VANDER BURCH, canonick S. Marien, ANTHO. VAN YSENDOREN, HENR. VALCKENAER ende CORN. VANDER MAES (!), burgermeester t'Utrecht, LOYS BOTTER, van Amersfoort, ende TYMAN DE WIT, van Wyck, gevende denselven ende elcx van henlieden bysonder volcomen macht, authorityt, mitsgaders speciael ende onwederroepelyk beveil, dat sy ten voernoemden dage sullen compareren ende verschynen voor hare voorsz. keyserl. majest. ende co. majest., ende aldaer mitten anderen staten vande voorsz. landen van herwaerts-over tegenwoordich te syn, daer syne keyserl. majest. die renunciatie vande voorsz. landen doen sal, ende insgelycx den voorsz. coninck voor haren voorsz. erffheer ende prince te ontfangen, opte belofden nochtans ende eedt, den voern. coninck openbaerlyck ende solemnellyck in presentie vanden voorsz. staten doen sal, t'onderhouden ende observeren alle tgene hy t'syner receptie generalyck ende in't bysonder gesworen ende beloofst heeft, soo wel die staten vanden landen van Utrecht in't generael ende particulier, als die ecclesien ende geestelicheyte ende die stadt, steden ende andere plaetsen vanden selven landen, elcx bysonder in't syne, ende so sy gehouden ende verbonden souden wesen na den overleyden van syne keyserl. majest., ende dat de voorsz. gedeputeerde mitten voorsz. eedt ende belofsten, inden name ende van wegen de voorsz. staten, van gelyken eedt ende belofst sullen mogen doen, al tgene sy syne co. majest. hier te voren gesworen ende geloefst hebben insgelycx te onderhouden ende te observeren, gelyck sy na den voorsz. overleyden gehouden ende verbonden syn, ende voorts in den name ende van wegen de voorsz. staten ende na de voorsz. renuntiatie, cessie ende opdrachte, ende van den voorsz. coninck ontianghen ende houden voor haren erffheer ende prince. Waer toe de voern. staten den selven gedeputeerden geauthoriseert hebben ende autoriseren by desen; belovende al tgene des sy in 'tgene voorsz. is, doen, sweren ende beloven sullen, goet, vast ende van weerden te houden. Aldus gedaen in de cancelarye, staende by Vredenborch, in't jaer ons Heren duysent vyff hondert vyff ende vyfftych, opten 9 dach octobris.

Ende daerna, den xxvi. derselver maent, soe heeft den voorg. here ende coninck den navolgenden eedt ons gedaen:

Ego Philippus, rex Angliae, Franciae, Neapolis, princeps Hispaniarum, archidux Austriae, dux Burgundiae, Lotharingiae, Brabantiae, Limburgi, Luxemburgi, Gelriae et Mediolani, comes Habsburgi, Flandriae, Artesiae, Burgundiae, Palatinus et Hannoniae, Hollandiae, Zelandiae, Namurci et Zutphaniae, princeps Sueviae, marchio sacri imperii, dominus Frisiae, Salinarum, Mechlianae civitatis et oppidorum et provinciae Trajectensis, Transisulanjae et Groningae, promitto et juro vobis, hic praesentibus deputatis statuum, civitatis, oppidorum, territorii Trajectensis, eorundemque nomine et ab iisdem mandatum et procuracionem habentibus atque ad hoc specialiter authorisatis, quod ex nunc in antea observabo et observari faciam omnia et singula, quae in nostra receptione antea facta generaliter et particulariter praedictis statibus et eorum cuilibet promisit et juravi et ad quae virtute ejusdem juramenti prius praestiti post obitum sacratissimi domini et patris nostri, domini Caroli, ejus nominis quinti rom. imperatoris tenerer et obligarer, et quod omnia faciam, quae bonus dominus et princeps subditis suis facere tenetur; ita me Deus adjuvet et omnes sancti ejus.

Ende den voorsz. eedt gedaen, hebben wy oock, uyt crachte van onse voorsz. procratie, syn co. maj. gelycken eedt gedaen, sulcx als hier volcht:

Wy Adriaen van Renesse, domdeeken, Johan van Voerthuysen, canonik inden Dom, Nicolaus vander Burch, canonick S. Marien t'Utrecht, Antho. van Ysendoren, Henr. Valckenaer, Corn. vander Maet, borgerm. der stadt Utrecht, Loys Botter, secretaris der stadt Amersfoort, ende Tyman de Wit, secretaris der stadt Wyck, gedeputeerden vande drie staten slants van Utrecht, representerende die staten der selver landen, hebben jegenwoordich geweest, daer den keyser, onsen aldergenadichsten here, overgeeft, cessie ende opdracht gedaen heeft syn

soon, coninck van Engellant, alhier present, ende voor oogen, syne patrimoniele ende andere landen van herwaertsovere, ende onder andere vander stadt, steden ende landen van Utrecht, ende uyt cracht van onse volmacht ende procuratie, denselven coninck geaccepteert voor onsen oversten heere ende natuerlyken prince, ende voorts ontfangen den eedt, die deselve coninck ons gedaen heeft, te onderhouden ende te doen onderhouden, al tgene hy ter syner huldiginghe ende receptie gesworen ende belooft heeft, soe in't generael, als particulier, ende so hy gehouden ende verbonden soude wesen, na den overlyden van onsen voorn. here, den keyser, syn vader, behoudelyk, dat wy syne ko. majesteyt gelyken eedt doen, ende hem ontfangen souden voor onsen heere ende prince, volgende onse voorsz. macht ende procuratie, beloven ende sweren voer ons ende voer den voorsz. staten van Utrecht, ende in cracht van onse voorsz. procuratie, dat wy voertaen den voorsz. koninck goede ende getrouwe ondersaaten wesen sullen, ende onverbrekelyk houden ende doen houden sullen, al tgene des van wegen derselver staten van Utrecht syn majest. tot synre huldiginghe ende receptie belooft ende gesworen is geweest, ende so wy naden overlyden der voorsz. keyserl. maj. gehouden ende verbonden souden wesen; soe helpe ons Godt ende alle syne heylighen.

Ende in kennisse, getuychnisse, approbatie ende memorie vanden saecken voorsz., soe hebben wy gedeputeerden voorn. dese jegenwoordighe brieff doen expedieren, denselven met onse gewoonlyke hantteyken onderteyken ende onsen eygen segel daer aen doen hangen.

Gedaen inde stadt van Brussel, den voorsz. xxvi. dach van octobris, in 't voorsz. jaer vyff hondert vyff ende vyfflich.

—

CONSENT VANDEN CONINCK, OR RENTEN TE LICHTEN,
13 jun., 1558.

Phls, byder gratie goodts, connick van Castilien, etc., allen dengenen, die dese tegenwoerdige sullen sien, saluyt. Alsoe opt vertooch ende propositie van ons en wegen den gedeputeerden van den generale staten van onsen landen van herwerts over, onlancx gedaen, aengaende die penningen, van noede wesende tot betalinghe vanden ruyteren ende knechten in onsen dyenste van oorloghe geweest synde, ende dye gene, dye men als noch noots halven moet onderhouden, tot bewaernisse, verseckerheyt ende beschermenisse vanden selven landen, als om te mogen vervullen die groete ende excessive costen van deser tegenwoordiger oorloge, hebbende tot dien eynde den voerscreven staten versocht, om te willen accorderen een nyeuwe boede van achthondert duysent ponden van veertich groeten tsjaers, voor den tyt ende termyn van negen jaren naestcomende ende achter een volgende, elck nae syn portie ende continghent respectivelyck, twelck hem gegeven is geweest; Dye prelaten ende capittelen vande vyff godtshuysen, edelen ende gemeen ridderschap, stadt ende steden onser landen van Utrecht, representerende dye drye staten van denselven lande, nae vele ende diverse communicatien, dachfaerden ende vergaderinghen tsamenlicken, ende oock met onsen commissarissen, te meermalen daer op gehouden; ende nyet tegenstaende alle heure voorgaende excusatien; Gesyen hebbende die acte van moderatie van heur voorsz. quote ende contingent, die wy hen by heure gedeputeerde, lestmael by ons geweest zynde, over gesonden hebben, willende heur gewoenelicke goetwillicheyt bethoen, hebben eyntlich geaccordeert ende bewillicht, gereet op te brengen die somme van vier ende twyntich duysent ponden, ten voorscreve pryse van veertich groeten onser vlaemscher munten, tpondt eens. Ende dat by vercopinghe van renten opten utschiltgelde, zoo dat nu syn loep ende cours heeft, aen twee termynen, te weten, d'een helft Bartholomei naestcomende ende d'ander helft Martini daer naest volgende; ac-

corderende voorts jaerlicx op te brenghen die somme van acht duysent gelycke ponden, de voorsz. neghen jaren langhe geduerende; oock wten selven outschiltgelden, te wetene, die twee duysent blyvende byde voorsz. staten, om daermede te betalen die renten vanden voorsz. vyf en twyntich duysent ponden; Ende insgelycx noch die helft vande blyvende sestien duysent ponden, te weten, drye duysent, oeck byden voorsz. staten, ten minsten over tandere jaer, oeck blyven sullen, om daer mede te lossen die voorn. XXIVⁿ. ponden. Ende die andere drie duysent ponden, tot betalinghe vande ordinarys ruyters ende benden; Biddende de voorn. staten van Utrecht, dat ons gelyeve hun voorsz. accoort voer danckelick te willen aennemen ende accepteren; ende mitsdyen in't generael ende particulier durende de voorsz. negen jaren, die zelve vorder nyet te beswaren met enyge andere beden; ende hen hierop doen expedieren onse opene bryven van acceptatie, octroy ende authorisatie, in sulcke zaken dyenende. Doen te wetene, dat wy de saecken voersc. over gemerckt, ende hebbende tconsent ende accoort vanden voorn. staten van Utrecht voer aengenaem hebben tselve aengenomen ende geaccepteert, aennemen ende accepteren by desen, hen daarvan genadelick bedanckende. Ende nyet te min gemerckt, dat die termynen, by den voorn. staten genomen, om die voorsz. vyf ende twyntich duysent ponden gereet op te brenghen, langer syn, dan de andere gemene staten tot onderhoudinghe vant jegenswoordich crygsvolck, tsamen hebben geraemt, ende dan oock den itzige noetlicheyd wel lyden kan, zullen zy alle vlyt ende neersticheyd doen, omdie voorsz. termynen te moegen voercommen ende anticiperen; Ende op dat zy te better middel zouden moghen hebben, die voorsz. somme van vyf ende twyntich duysent ponden munte voerscreven gereet op te brenghen, hebben denselven geoctroyeert ende geaccordeert, octroyeren ende accorderen, hen gevende oerloff ende consent wt onser zunderlinger gratien by desen, dat sy opten voorsz. outschiltgelt sullen moghen vercopen renten tot sulcken pryse, als sy bequaemste sullen vinden; Accorderende insgelycx den voorsz. staten oock te moegen opbrenghen by vercopinghe van renten die somme van acht duysent ghelycker ponden eens voer die petitie vanden lopenden jare van de voerscreven neghen jaren, zoe verre nochtants voerscreven outschiltgelt tselve uytdraghen en mach, van welke vercopinghe van renten d'een dardendeel wesen sal tot lasten vanden geestelicheyd binnen ende buyten Utrecht geseten, de andere dardendeel tot laste vanden platten lande, ende t darde dardendeel tot laste vander stadt ende steden ons voorsz. lants van Utrecht, welke renten ende penningen betaelt sullen worden uyten voorsz. oudschildtgelt, zoe tselve alsnu zyne loop ende cours heeft, zoe voorsz. is. Ende daer van den copers doen overleveren brieven van constitutie, in behoerlicker vormen; Ende om de voorsz. quote ende aendeel vanden voorsz. staten van Utrecht te taxeren ende smaeldeylen op elck godshuys, cloester, dorpen ende steden, hebben wy gecommiteert ende geautoriseert, committeren ende auctoriseren by desen onsen lyeven ende getrouwen, mr. Hippolytus Persyn, president van onsen raedt t'Utrecht, heer Adryaen van Renesse, domdeken, heer Ernst van Nyenrode, ritter, Cornelis vander Maten, eerste borgermeester der voorsz. stadt Utrecht, mitsgaders den cameracraer ende secretaris vande voornoemde staten; Ende opt gene, dat dyeselve staten begeren, dat sy durende de voorsz. neghen jaren, int generael ende particulier, nyet vorder beswaert en souden worden van enyge andere beden, sullen wy hen deshalven zoe verre verschonon, als de noetlicheyd vanden lande tselve enichsins sal kunnen lyden; Ende daer inne sulck regarde ende aenschou nemen, alst behoren sall; Onthyeden daer omme ende bevelen, lyeven ende getrouwen, onsen presidenten ende luyden van onsen secreten ende grooten raden, president ende luyden van onsen voorsz. raden TUtrecht, ende allen anderen onsen rechten, justicieren, officieren ende ondersaten, dien dit aengaen sal, dat sy de voorsz. staten van Utrecht van dese onse tegenwoordige acceptatie, octroy, consent ende auctorisatie, in

der vuegen ende manyeren voersz., doen, laten ende gedoghen, rustelyck ende vredelyck, genyeten ende gebruycken, sonder hen te doen oft laten geschien enich hinder, letsel ofte moeyenisse ter contrariën, want ons alsoe gelyeft.

Des t'oerconde soe hebben wy onsen seghel hier aen doen hanghen. Gegeven in onser stadt van Bruessel, den xiii. dach van junio, in't jaer ons Heere duysent vyffhondert LVIII., van onsen rycken, te wetene van Spaingien, Sicilien, etc., t'arde, ende van Engellant, Vranckryck ende Napels tvyfte.

Opt plycke stondt geteekent aldus: Myn tegenwoordich, D'OVERLOPE.

ARCHIEF

VOOR

KERKELIJKE EN WERELDSCHE GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

ZEVENDE STUK.

REMONSTRANTIEN, door de GEDEP. wegens GELDERLAND aen don LOUIS DE REQUESENS, 1574. —
REEKENINGHE, v. W. v. LAMSWEERDE, van't ZILVER en GOUD der kerke TEN DOM, 1578. —
RELATIE v. 't gene W. OEM den bar. v. HIERGES aengedient heeft, bet. de Pacificatie, 1576. —
LETRE de M. le card. GRANVELLE à M. DE S. BAVON, 1576. — Die gemutin. SPAEN-
GIAERDEN voor UTRECHT, 1574. — FRED. SCHENCK VAN TAUTENBURCH aen
BRUHESEN, 1574. — STUKKEN, betr. 't tresorierschap v. G. J. DELEFF, 1580.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

In dit zevende stuk van het Archief wordt gevonden :

1. Remonstrantien, door de gedeputeerden van weghens Gelderland overgegeven aan don Louis de Requesens, etc., in october, 1574. Volgens onder ons berustende copij, genomen door P. BONDAM.

2. Reeckeninghe, etc. van W. van Lamsweerde secret., vande administratie vande penninghen, gecomen van het zilver ende goud der kercken ten Dom, etc., febr. sq., 1578. Volgens copij authentycque, berustende in het archief der Oud-roomsch katholyken te Utrecht.

3. Relatie van hetgeen W. Oem, etc. den baron van Hierges aengedient heeft, belanghende de Pacificatie, etc., 1576. Volgens gelijktijdige copij, zich vindende onder zekere papieren, afkomstig van Herman Oem van Dordrecht, berustende mede op het genoemde archief der Oud-roomsche geestelijkheid hier ter stede.

4. Lettre de M. le card. Granvelle a M. de S. Bavon, Rome, 11. aug., 1576. Volgens gelijktijdige copij, op hetzelfde archief voorhanden.

5. Hoe die gemutineerde Spaengiaerden in't eyndt van't jaer 1574. voor de stadt van Utrecht zyn gecomen, nov. en dec., 1574. Uit eene ongedrukte gelijktijdige kronijk, op het genoemde archief berustende.

6. Brief van Fred. Schenck van Tautenburch, aertsbisschop van Utrecht, aen Jo. Bruhsen, domdeken te Utrecht, 4. aug., 1574.

7. Stukken, betreffende het tresorierschap van Gerrit Jansz. Delff, 1580.

8. Brieven. 1. J. des Hornes aen mademoiselle de Montmorency, 14. jan., 1566.

2. Van wegen den Pr. v. Orangien aende regering v. Ysselsteyn, 23. july, 1566.

3. Ordre van den hertoch van Alva, 15. aug., 1568.

4. Gasp. Schetz aen Floris Thin, 9. july, 1570.

Welke brieven, even als de stukken, onder 7. en 8. genoemd, genomen zijn uit de fraaije verzameling van jonkh. BEELDSNIJDER VAN VOSHOL, hier ter stede, gelijk zulks achter elk stuk is aangewezen.

Geschreven, den 1sten Dec., 1838.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

REMONSTRANTIEN,

DOOR

GEDEPUTEERDEN VAN WEGHENS GELDERLAND

OVERGEGEVEN AAN

DON LOUIS DE REQUESENS,

TOT REDRES VAN VERSCHEIDE POINTEN VAN BESWAER, IN OCTOBER 1574,
MET HET ANTWOORD EN APOSTILLEN DAEROP; ALSMEDE BRIEVEN AEN
DEN STADHOUDER EN AAN DEN HOFVE, DIEN AENGAENDE.

MUNTLICKE PROPOSITIONN.

Hochvermogende furst, gnedichster heer! Die bannerherren, ritterschappenn, hoiff end cleine stedenn des forstendoms Gelre end graiffschap Zutphenn, hebben oire verordente aen U ex^{tie} tegewordich affgeuerdicht midt beuehele. Ierstlich, U ex^{tie} dat angenomen gouuernement con. mazz. tot Hispanien, etc., onse alreghedichste heren, ouer alle syne mazz. erf-Nederlanden, onderdenichst to gratuliren, hadt welck sy voerlangst durch oiren gesanten gedaen soltenn hebbenn, soe fern als sy durch mennichuoldigen voergefallen ouertochten van ruyteren end knechten, end ainfchtongen der wederwertigen, end anderen lasten (daer van sy Godt betert al noch niet onthefft sin) niet verhindert were worden; sich vertroestende ende niet twiuelende, dat U ex^{tie}, der landtschappen ein gnedichster here synde, die selue by oire priuilegien, vryhouden, rechten end alden herkhomen, nha vermogen den tractait tusschen keys. matt. Carll den vyfftenn, hoichlofflicker memorien, ende der landtschap, voir Venlo opgericht, end confirmation daer op geuolcht, sullen halden, handhauen, schutzen ende beschermen; End der landtschappen in oire opliggende lasten end beschwerniss gnedichst verlichten, als die onderdanen alreitz eindeils gespoirt, midt publicatie syner mazz. generail pardons, daervan die landtschap sich in onderdenicheit bedanckt, sich erbidende hinweder als gehoirsame onderdanen todt dienst van syner mazz. end uwer ex^{tie}.

Ten anderen, U ex^{tie} in onderdenichste gehorsamheit by supplicatie tho remonstreren oire beschwerenisse end gebreken, die bynnen landtz niet affgestalt, als U ex^{tie} gnedichst gelieuen sall vyth derseluer supplicatie tho vernemen; Bittende daerop U ex^{tie} ein gnedichst vertroestelicke antwoirdt.

Dese meinongh iss durch hern Frederick van Boeymer, verordente der bannerheeren, muntlick proponiert op saterdach den tweeden octobris, anno LXXIII., bynnen Antwerpen.

Waerop heer Berty, secretarius, van wegen des heren commandador major voir antwoordt gegeuenn heeft ongeferlich als nha uolght:

Edele, erentfeste, eersame, wyse ende vuersichtige vrinden! Die hoichvermoegende furst, commandador maior, gouerneur generail deser erff-Nederlanden, heeft ingehoert idt voerdragen van U edelh. L. ende gunsten, end bedanct bannerheeren, ritterschappen ende steden des furstendoms Gelre ende graeffschap Zutphen, van die gratulation end erbedingh in syn F. G. gouernement, ende yst syn F. G. hertlick leidt dese landen in sulcken stait geuonden tho hebben, ende heeft syn F. G. sich benersticht soe voill moegelijk, om die selue in beteren staits tho brengen. Belangende die gebreken, in die ouergegeuen articulen vermeldet, wyll syn ex^{te} doen visiteren ende dairnae den gesanten midt ein goede antwoerd bejeguen. Geschiet den II. octobris, anno LXXIII.

I E R S T E R E M O N S T R A N T I E .

Ain syn Excellentie.

Groetvermoegende furst, genedichter heer! Die verordente der bannerheeren, ritterschappen, groitt end cleine steden des furstendoms Gelre end graeffschap Zutphen, verthoenen uwer ex^{te} vyth hoiger ainliggender noit dinstlick, midt alle geboirlicke reuerentie tho kennen genend, hoe end welcker gestalt con. maittz. thot Hispanien, etc. onssers alregen. heren landen, durch den vorigen ende tegenwoirdigen troubles, vermydtz verscheiden durchtochten ende onderhalt aen de ruyteren end knechten, oppressien ende concussien van den seluen, soe gans verdoruen, vernicht ende geruiniert synn, dat qualick moegelijk die onderdaenen van synn majttz. in den vursz. landen van vitterste armoede (daeruyth desperatie to volgen placht) tho behuiden ende tho preseruiren; Waeromme ende om andere nhaulgende gebreken dese supplianten gedrongen worden tot dienste van hoichstgedachter con. majttz., oeren natuerlicken heren end princen, ende tot conseruatie van syne majttz. landen, sich tot U ex^{te}, als verordente statholder ennd gouerneur generail ouer diese syne majttz. erff-Nederlanden, tho keren, ende midt aller onderdenicheidt to remonstrieren diese nauolgende by geschryffte vernatte gebreken, ten einde dat doir U ex^{te} genedich behulp, bystandt ende seruies, vyth genedige ingeboiren guedertierentheit, by guden regell ennd ordinantie daerinne versien ende remediert to werden, sulx alls U ex^{te} nae gelegenheit ende exigentie der saecken beuinden sall in bilikheit tho behoirenn.

In den jersten; dat men bouen die by bannerheeren, ritterschapp, groet end cleine steden, ouer vier jaeren inbewillichte groete excessive schattincpenningen, enige der vursz. steden sampt platte landen verscheidentickeu, den enen myn, den anderen meher, seekeren langen tyt midt groeten leningen ende mytten montkost den ruyteren end knechten tho moiten verstrecken beschwart syn worden; Gemerckt den onderdaenen durch den ruyteren ende knechten alle oir haue, beesten end gerede guederen genohmen, beroefft end affhendich gemaickt synn werden, end derhaluen alsulcke leninge hen langer tho doen off sustinieren nytt moegelijk; Bidden, dat U ex^{te}. regard genomen op tghoenen vursz., genedichst gelieuen wyl- len den armen onderdaenen van allsulcke beschwernisse der lenonghe ende onderholt der ruyter end knechten (daer die selue noch geschiet) to ontlasten ende tho ontledigen, hon geuende ordinantie, daer mede opgamelte onderdanen van die vursz. lenonghe end verstreckte pen- nongen restitutie end betalonge moghen erlangen; End dit alles in conformiteit van den tractait tusschen hoichstlofflicker memorien keiser Karll den vyffden ende den bannerhern, ritterschappen ende steden des furstendoimb Gelre ende graeffschap Zutphen, voer Venlo

año XLIII. opgericht (in krafft van welken die selue landen onder die protectie ende oeck obediencie syner key. majest. getreden syn), expresselick onder anderen geaccordiert end verdraegen iss (dat dan con. majttz., als successeur end tredende indie voetstappen hoochst berompter keyserl. majtt. syns heren ende vaders op, allergenedichs beliefft heeft tho approbieren), dat die selue landen van Gelre end Zutphen, noch by syne majtt. noch derseluer statholder, myt ghene ongelden beswaert sullen werden, dan midt sulcke pennungen, als durch die bannerheeren, ritterschap end steden, deuchdelick nha aldergewoenten bewillicht, oergegeuen end geconsenteert sullen warden.

Ten anderen; hoe dat sy jndt jaer xv^c. LXXII. nestleden aen die ex^{te} des hertogen van Aluen, doemaels gouerneur end capetein generael deser crff-Nederlanden, gesupplieert hebben, dat voill ingesetten der voersz. landtschappen, ende onder anderen kercken, godtszhuyseren, fundatien, geistlicke end arme persoenen, neffens meer anderen (die mytten vursz. gebannen end geëxecutierden persoenen gemeine oder onuerdeelde guederen end gerechticheiden hebben) ontsat waren van honnen guederen end gerechticheiden, ouermidtz die generael apprehensie der guederen thot behoef van syne majtt. gedaen. End hoewaell voell derseluer personon durch ordinantie van syne ex^{te} by den prouincaell rhaden van Gelderlandt daer nha tot oiren guederen ende gerechticheidt wederonb geholpen syn; soe iss doch derseluer ein groete mennichte in gebreck, dye noch nyet restituirt syn, sich hoechlick beclagende van den oiren soe jaemerlick ende onuerschult bedroeft tho blyuen; Ende midt ghenen rechten, als by landt offt stadtrechten, vermoegens die tractaeten voer Venlo opgericht, noch by den prouincialen rhaden geholpen tho werden, dagelix meer end meher murmurierende nae idt generail con. majttz., onss alreghedichst heren, publicierde pardon, dat oire end des gemeiner vianden restituirt werden, end dat sic, die welcke sich in den dienst end gehorsemeit van con. majtt. gehalden hebben, end noch tho halden, wyllich end bercidt syn, van den oiren soe voill jaeren vitgeschlaiten blyuen, tot oiren merckelicken schaden, byna desperierende totten oiren nummermeher to sullen geraicken, dat welck voill goede harten van syne majtt. soll noch moegen auertiren, ten were, dat van U^{ex} hier in genedichs oick remedirt werde; Biddende dairom oitmocdelick, dat U^{ex} in statt con. majtt. die landtschap by den tractaet, vermogens keys. majtt. belaffter end con. majtt. daerop gevolchter confirmation, genedichst in allen end ygelicken articulen ende puncten desselven willen halden end verblyuen laten; End dat die vursz. renthen betaelt ende die ontsatte weduwen, huysfrouwen, kynderen end anderen, daer tho gerechtich synde, gerestituirt moegen werden; Sonder dairom mit vythlendigen reysen ende forderunge wyder oncosten tho deruen doin, contrarie den privilegie de non euocando, dan by den landt offt stadtrechten, off sonder prejuditz derseluer by den prouincaell rhaitt tot eindschap tho moeghen geraecken, als sulcx van Godes ende rechtz wegen ommers behoirt.

Ten derden; also die onderdanen omtrent die rebellen, opten frontiren geseten, dorch ende van die rebellen van oire haue end beesten jaemerlick beroefft, oir huysen ain brant gestoken ende geuenckelick wechgefuirt werden; Bidden die supplianten seher dienstlick, dat U^{ex} gelienen wyllen andere end beter order, dan tot noch geschiet, to stellen, off andersins genedichst to vergunnen end accordiren, tot befryongh oirer lyffz, leuene ende erscieneende armoitt, mitten rebellen voir ein secker tyt toe moegen verdingen, oeck mede to wylen versorgen, dat die schamele onderdaenen dorch den kriechsvolck, ruyteren en knechten, van syne majtt. in durchtochten soe schendelick, jemmerlick end elendick nyet werden verdoruen, dat oeck in alsulcke dorchtichten die huysluyden mydt alsulcken schwaren dienst van wagen end peerden nyet en warden bedroeft noch beschwaert, voell weiniger, dat die selue wagen, perden mytten pieniers buyten landtz werden geschleept, gelick in verleden

jaer ein groite quantiteit vyth Gelderlandt in Hollandt end elders tho dienen gedrongen syn geweest, daeruan seer weinich volckx, perden end wagen wederkommen.

Ten vierden; dat die soldaten, liggende tegenwoerdich in den steden in garnisoin, wanneer die selue van die eyne statt in dander verlecht, zoe wanneer oeck itlicke knechten tot conuoy gebrueckt warden, soe sy oeck paspoerten erlangen, omme in schynsell tho wyllen nha huys trecken, opte garde blyuen liggen ind den huysluyden groete schade thoe voegen; Bidden daeromme die supplianten, dat alsulcke veranderinge des garnisoens zoe voell moeglick vermydet end die schade der armer huysluyden voergekohmen mocht werden.

Ten vyfften; also jn etliche steden befunden werden by den venlen, aldair liggende, van wyff, kynder, hoiren end jongen, driemaell meer hoeffden, als die knechten jn dienst wesende, alles tot ondienst van zyne majtt. ende onlydelicke beschwernisse der gemeine jngesetene; Bidden oeck die supplianten daer jnne versien tho moegen werden.

Ten sestien; alsoe in etliche stede des furstendoms Gelre end graeffschaps Zutphen liggen hopluyden midt oeren venlen, synde aldaer mede officiers, die welcke vyth deir oirsaecken schryckende oires amptz onderdanen bederuen end committeren verscheiden concussien; ende zoe oock einige hopluyden, treckende myt oeren venlen van die eine statt tot die ander, verby treckende ennige dorper, de selue onderstain hebben tho verscriuen, en den seluen midt dreigementen etliche hondert guldens aff tho schatten; Bidden die supplianten, dat alsulcke hopluyden, synde officiers, vyth die seluen steden genhamen ende ander jn die plaetz moegen gelacht ende voirverhalte concussien van die hopluyden affgeschafft mochte werden.

Then seunden; alsoe in etliche steden des furstendoms Gelre ind graeffschap Zuthen gestalt syn verscheiden gouerneurs, so in als vythemsche, die welcke midt onuerdrechlike excessiue servitien van gelt, brandt ende anderssins, die steden end landen groffelicken bedroeuken ende beschwaren, twelck sommige steden oire jnkomen solde moegen excediren; Bidden jnsgelicke die supplianten seer dienstlick, dat U^{ex^{te}} genedelick glienen wyll hierjnne tho versieken, end die stede van alsulcken angestalten gouerneurs particuliers tho ontslaen, thot verlichtong van syne matt. end der seluer steden, laten den borgermeisters oyrer steden rierungh vnd bewaringe der poerten schloetelen wie vnde als gebrackelick.

Ten achten; dat die bischoppen onderstaen den jngesetenen van hoeren diocesen dagelick tho vexieren, jn recht the betrecken end tho schatten, uyth allerley oersaecken, extenderende alsoe hoere jurisdictie, tegens die priuilegien van den landen ende den olden gebrueck, tot schwackhingh ende diminutie van de con. majtt. hoicheit vnd jurisdictie; Versoecken jnsgelicken hier jnne geremediert te worden, achtervolgende die priuilegie der landen end olden gebrueck.

Ten negende; als die ex^{te} des hertogen van Alua der landtschappen jnden jaer seuentich ein ordinantie van criminaell justitie ouergesent, ende die landtschap sich derseluer beschwerende oire verfolch daer tegen aen syn ex^{te} gedaen, ohm by den alden gebrueck end rechten tho verblyuen, ende tselve oick daergelaten, soe wirdt doch by den heren cantzlair end rhaden alnu anders voerghenamen, als off sy sulcke ordinantie wolten achteruolgen buyten thodoen ende fuerweten der lantschap; Biddende daerumb, dat die ordinantie van criminaele justitie verblyuen, end die onderdanen nha oiren alden rechten getractiert, ende Marten Henrichs, borger der stat Nymmegen, (diewelcke tot Arnhem int recht geroepen wirdt, ohm tho sieken briuen van jnteriment, aldaer tho passeren end daer op tho procediren,) end alle andere voirfallende personen hoiger niet beschwaert warden dan van alt gewoenlick iss.

Then thienden; als in den tractaet voer Venlo onder anderen heilsamlick voersieken, dat ohm jeder syne saecken nha gelegentheid mydt lehenn, dyck; landt, staet, off laetrecchten

sall moegen vytforderen; Ende by der resolution der hertoginne thoe Parman, gubernantina, etc., int jaer xv°.LX., jn nhamen end van wegen hoichstgedachter co. matts. op clachten der landtscepp verclairt end ordiniert yss, dat die hern cantzlair end rhaden in Gelderlandt nyet en sullen annhemen enige cognitie oder revisie tegens sententien by landt end stadtgerichten gespraecken, dem niet tegenstaende soe onderstaen die hern cantzlaer end rhaden die executie van gewesen sententie tho suspendiren end parthien thot . . . . . oirer rechten nit khomen tho laten; als nementlich ein sententie der vier stoelen, tryck van Nymegen, Maess ende Waell, Ouer- ende Nederbetuwe, op dorbrekinge ende reparatie der dicken tuschen dis kerspelen Wynssen, Ewyck, Boiningen op der Walen ehins, Wichien ende Nyffterick op der Mazen anderdeels, gegeuen; Item van sententie by den gericht to Kesteren, in Nederbetuwe pronuncirirt; Item chin sententie tuschen Caerl van Nuwenaer ende Egbert Mor, voer den lehengericht tho Bair gewesen.

Daeromme bittende den hern cantzlair ende rhaden beuaelen te worden, die vurgenhamen suspensie der executie op gewesen sententien afl tho doen; ende hin vorder deshaluen gehin inhibitie voer tho nhemen, dan dien gerichten in oeren sententien tho laten voortfahen, als sich sulcx na statt, landt, lehen, dick end waterrechten eight end geboert.

Ten elfften; dat hoewell na nothoiren landtrechten van allen allden tyden in den landen van Gelre geobseruiert, daerby toegelaten wordt, dat die praetendirende naeste erfgenhamen chin voirfanck mogen doen opten goede oirs affgestoruen bloitzuerwante, end mytz burgen stellende tot possessie des erfhuyses wurd oftte worden thogelaten, end ein jeder bynnen chin jhaer end sess weecken georloffit yss syn action aldair midt erfhuys recht toe moegen jstituiren, so iss nochtans dat cantzlair end rhaden belyft heeft durch den drost van Nederueluwe te depossessiren eine joffer Anna van Dompelar, die welke nha absteruen van oire zel. broider, Herman van Dompelar op Hell, (daervan zy ab instestato enich erfgenaim wass) die possessie dess huyses vund guederen op Hell by jmmissie van den vursz. drost van Nederueluwe aingeuangen vnd geapprehendirt, by voergaende verborgungh des erfhuiss, wie dat nha erfhuysrecht in Veluwen van als gewoenlick ende gebruecklick, adjudicerende die recedentie oft possessie, judiciere eynen Jan die Ridder, die tot den vursz. Herman van Dompelar ganss vrempt, ende persona extranea wass, alleinlick in crachte van sekere gepretendierde onbestendige opdrachten, die welke in allen geuall mitter possessie niet gemeinss en hadden, ende die vursz. Jan die Ridder sich in den erfhuisse daer mede had moegen behelpen, alhoewell die vursz. canzelair end rhaden die vursz. jmmission by den drosten gedain, by oiren missiuen hadden gelaudirt, end den drost beuollen, so hy midt erfhuiss rechte tho procedieren begost, dat hy voort ain midt erfhuysrechte salde volendigen, allet selue by acte van jmmission van verborginge ende copie van den voer aengetogen missive genedelick tho vernemen.

Alsoe gelickfalz by den vursz. canzelair end rhaden gedain iss tusschen den coirmeester van Veluwen end chinen Peter Willemsen midt synen adherenten, de welke zy oock nhae aengefangen possessie ende verborgenge des erfhuiss vutte possessie hebben doen dringen, wyllende, dat die vursz. Peter Wilhelmss syn possessie verlate end syn actie schuldich solde synn voir canzelair end rhaden the institueren; Bedroeuende also wel jamerlicken die vursz. joffrouw van Dompelar end Peter Willemsen midt syn adherenten, tegens notoir end openbair erfhuiss rechten, van onuerdencklicken jaren geobseruiert. Dairain die landtschap niet weinich gelegen. Waeromme die supplianten versoecken, tot conseruatie dess erfhuiss rechte, dat den drost van Nederueluwen, van wegen hoichstgedachter con. majtt. beuolen mach worden, achteruolgende syne vorige gedane jmmission (daer voir hy syn gerechticheit end beuoeninge ontfangen), die vursz. juffrouw Anna van Dompelre end Peter Willemsen cum suis

to handthauen in die possessie dess vursz. erffhuys nha landtrechten, tho tydt end wyle tho sy midt gebuerlichen erffhuys oder landtrechten daer vyth gesleten sullen synn; voerbehal-den den vursz. Jan die Ridder end den coirmeester oire gepretendirde recht, om tselue the moegen instituiren daer ende als sulcx behoeren sall.

Ten twelfsten; also volgende den meergemelten tractate inden vier quartieren, Nymegen, Ruremunde, Zutphen end Arnhem, van anuanck der regirongh van hoehlofllicher keys. majtt. thot rhaden gecommittirt syn worden vier persoenen van adell, wetende der costumen ende vsantie vander landen daervan Jacob Pieck, heer tot Isendoern, Johan van Wittenhorst, heer tot Horst, end juncker Christopfell van Muers, in Godt verstoruen, end die plaitzen, dairvan noch ledich; Bidden die supplianten, dat alsulcke plaetzen midt bequame persone van adell vyth jeder quartier versihen mogen werden, die rechten, costumen end vsantien der landen van noitturfartigen parthien tho helpen administreren; Biddende dienstelick in allen vorsk. articulen van U ex^{te} genedigst versihen tho warden, als tot dienst van syne majtt. vnd der landt-scappen waelfaert befonden sall worden tho behoiren, waerby dat in tytz versiehin werde, dat die guede van der onderdanen midt verloepinge der huisslyuden niet verwust noch desolait en blyuen, end die landschap in vorder armoet end desperatie niet gerade thot meder inconuenienten, die daer vyth solden kunnen ontstahn ende volgen. Ende gelick die landt-schap sich tot U ex^{te} genedichst tho sullen geschien, onderdenichst end dienstlick vertrousten in allen wegen, ass die guitwilchste gehoersamste, daer tegent sich erbidende, dwelck doende, etc.

Dese vursz. articulen synt aen syn ex^{te} bynnen Andwerpen praesentiert den twede octo-bris, end naevolgende resolutiones oder apostillen sindt der verordenten der landschap Gelre end Zutphen van den heren Berty, secretario, behandet den xiii. octobris.

Resolutio opten proemio.

Syn ex^{te} hebben durch ainbrengen derseluer gedain deser remonstrantie, end van jeder punt end artikell derseluer, doit sich guitlich vernhomen, dat zyn ex^{te} geine saicke bedroeff-licken aengaet, dan dat die tegenwoirdige tyden dergestalt loepen, dat onmoeglick iss in des-sen landen sonder crychsvolck tho wesen, oick dat to derseluer oirsaick die landen ende goede ondersaten derseluer byssher soe voill tho lyden gehedt; dan die remonstranten hebben ain tho sihen, dat vyth troublen, rebellien ende bello intestino gemeinlick dergelicke fruichten ende nyet guetz volgen. Daer beneuens oick, dat zyne con.majtt., onser allergen. heer, des-sen crygh niet voir synen lust oder wailgefallen eirst by sich selff aengeungen, sonder tho denseluen thot schut end scherm der landen end goede ende getrouwe ondersaten derseluen onuermydentlick gedrongen geweest tho hebben, well wetende zyn ex^{te}, dat con.majtt., vyt derseluer aingeborner genedichster affection tot zyne goede ende getrouwe ondersaten, end insunderheid gemelter landschappen Gelre ende Zutphen, den jetzegen verdrietlicken wesen derseluer gantz hertzsmertlick vernempt, wyll auer syn ex^{te} allen moegelicken vleit niet on-derlaten daer jnne tho versihen, daer mydt die lantschap voerschreuen ende goede ondersa-ten van dyen deser calamiteiten, soe voell ind haest alls moeglick, verlicht ende vertroest moegen werden. Gesinnende syne excellentie, dat die lantschap alle moegelicken hulp vnd stuer der gelegentheit nae daer tho wyll doen.

Resolutie op den jrsten artickell.

Men heeft soe groeten antal van crigzvolck behoefft gehadt tegen den invallen ende boesser voornemen der rebellen ende vianden, die onspreeckelicke costen van het onderhalt desseluer crichsvolckx heeft daer beneffens soe lange geweest, end die stenden deser landen hebben

con. majtt. soe weinich daer inne tho stuer gekomme, dat onmoeglick geweest jdt^e crichsvolck volkommelick tho betaelen, vnd seluen volgentz in guede regement end discipline tho halden, woe syn ex^{te} dan niet lievers sihen woll, soe dat men genodicht geweest, die wegen der lenungen voerthonhemen, daer mit wyder onerdentlicheidt end ongeschickheidt (daer inne die dingen sich dan hadden verloepen moegen) voergekohmen macht werden, tho waeren litteicken van welcken syne ex^{te} genedelick aengesihen end gestadet gehadt, dat alle versumen der jngewilliger penningen haluen jn den furstendomb Gelre end der graeffschap Zutphen heefft kunnen boiren ende innen, tot leninge des crychsvolcks end verlichtinge der goeder ondersaten, wederomme vythgegeven warde, wat auer daer en bouen tho der leninge verstreck mach syn geweest, wyll syn ex^{te} bestellen doin, dat sulx van den stuyr der ander landen wederomme gerestituirt worde, ende dat thokunffsticlick men, soe haest alst moegelick sall syn, der vursz. leninge ontheuen sall worden.

Resolutie op den twede art.

Men heefft aver langen tydt alle saicken, soe voir den rhade van troublen hangende waeren, aen cantzelair ende rhaiden jn den lande van Gelre geremittiert gehadt, om auer die selue tho erkennen end die (der geboir nae) tho eruysteren, end jnden daer eynige saecken noch blyuen, die niet geremittiert zyn, die selue verclaerende sullen gelickfals van stonden ain daer hin gesonden werdden, end nhae vythspraeck der sententien zall op die betalinge behoerlicke prouisioin verordent worden op den geconfiscirden goeden, todt meeste nut end oirber der condolirende.

Resolutie op den darden art.

Syn ex^{te} hadde sich nyet versien, dat soe ainslenlicke, goide end getrouwe ondersaten con. majttz. sulcken versoick, alls in dessen artickell geroint yss, wesende tot ondienst Godtz end des connincks, gedaen sollen hebben, end en kan sich der nyet genoch verwonderen; End ingaende den wyderen inhalt des arts. van de beschwerenis der tochten, durchtochten van ruyteren ende knechten ende diensten, wyllen syn ex^{te} daer inne versihen doin, soe voell moegelick sall syn.

Resolutie op den virden art.

Die landtschap kan sich vernufftelick erinneren, dat nyet kan verby gegain worden, dat die besettinge end garnisoenen onderwyll verandert end ruyter end knecht thot convoy gebrueck worden; End yss auer syn ex^{te} meinunge ouerall niet, dat sulcke ruyter end knecht op die garde blyuen liggen, den armen aff te renden end anderssins beschweren. End sal daeromme den stadtholder opliggen end van wegen con. majtts. beuelen daer jnne tho versihen, end die veranderinge der garnisoenen soe voell moeglick tho vermyden, ohm soe voell tho meher den schaden der armer huysluyden voir tho khomen.

Resolutie op den vyffden art.

Syn ex^{te} sall den stadtholder beuelen ordenungh tho stellen, daer mydt dydt onnutlich geuolgh des crychsvolx soe moeglick affgesneden end die ondersaten ende jnwonderen des landtz vnd der steden verlichtet worden, als sich nha goede discipline geboirt.

Resolutie op den sestien art.

Die remonstranten sullen verclaren, wie die hopluyden syn, mede officiers wesende, ende die schrickingen, excussien, schattingen end affdringingen van gelde doen, ohm daer nhae van stonden ahen daer jnne versiehin tho worden, soe tot meeste vertroestinge der goeder ondersaten bevonden sall worden tho behoeren.

Resolutie op den VII. art.

In den steden daer gehen gouuerneurs ofte ouerste en syn, soe ouer crychsvolck alls auer den burgeren, jss billick, dat die burgermeisters end magistrat aldaer (wie van altz gewoenlick) die bewaeringen der steden end poerten hebben, daer auer gouuerneur iss, wyll sich geboiren, dat die bewaerung den seluen beuoelen sy, soe lange hy daer yss, welcke niet altydt wesen sall, tot meerder waeluaert end vrede der steden, alwaer anderssins onordenungh verrysen much tuschen den burgeren end crychsvolck.

Resolutie op den achten art.

Men kan den byscoppen nyet behinderen die geistlicke jurisdictie, die hun van geistlicken ende wertlicken rechten wegen competiert ende toestait; End yss ehin yder syn ouericheit, soe geistelick alls werlick respectiue, gehoirmsamheid tho leisten plichtich. Soe vere auer daer einich biscopp ofte syn officiaill weer, die onderstonde in die jurisdictie ziner con.majtt., derseluer vasallen ofte steden competierende, tho lasten, particulariserende sulck ingrep sall daer in der geboir nae vurschen worden.

Resolutie op den IX. art.

Syn ex^{te} iss wael bericht worden, wellicher gestalt cortz nha publicatioin der aingetogener ordinantien der criminaell justitie (die dan den gemeine geschreuen recht soe nha alls moeglick end tho goide administratioin end executioin van justitie oppgericht syn), die landtschap etlicke remonstrantien ouergegeuen, end dat daer op et wass gehandelt end enige apostillen gegeuen syn werden, alle twellick yetzunder hier nyet ain der handt yss, sall derhaluen syne ex^{te} beuelen, dat sulx alle gesocht vnd tho voirtschein gebrocht worde end volgens nha goideu berich van alles daer june wyders gescehen laten, alls sich der billickheid nha bevynden sall tho behoren.

Resolutie op den X. vnd XI. art.

Diewyle desse twe articulen den cantzlair end rhaden in Gelderlant verordent aentreffen, syn ex^{te} sall den seluen daer op schryuen doin, ohm volkomen bericht des inhaldtz der vursz. articulen tho hebben, end volgens op der landtschap versoick aller goeder justitie nha verordenen.

Resolutie op den XII. art.

Sin ex^{te} wyll nae sulcke bequaeme persoene van adell, die costumen end vsantie van den landen wetende, ainstondt erkundigen doen, om die vacirende plaetzen midt deseluen persoenen tho verscehen, daer midt de notturfliigen partien die justitie tho beter geadministriert moege worden.

Resolutie op die conclusie genhamen.

Bouen tghene vurs. iss, wyll syn ex^{te} der landtschap onaingezicht niet laten, dat die selve syne ex^{te} hoichste begerte yss, die dingen (soe voill moeglick) then besten tho helpen schicken end bouen all die wairafftige catholische romische religion, samp die plichtige gehoorsamicheit tot con. majtt. end die waelfaert, rust end vrede des landtz tho conserviren, wair tho syn ex^{te} in stat, ende van wegen dick hoichstgern. con. majtts. sich vastelick vertrouwet, dat die landtschap (wesende soe goede ende getrouwe ondersaten der seluer) mit alle goide officien die handt getrouwelick werden helpen halden, twelck syn ex^{te} ain oin iss begerende ende gesynnende. End yss derseluer landtschap midt alle goede gunstige wyllen gemeint. Gedain tAndwerpen, den XIIⁿ dach octobris XV^c.LXXVIII. Onderteickent: DON LOUIS DE REQUESENS.

End neder stondt geschreuen: Ter ordinantie van syn ex^{te}.: B. BERTY.

COPIE EINER MISSIEN IN FRANCHOIS END TRANSLATIERT.

Heer van Hierges, die gedeputierden der staitten van Gelre, synt alheir gecomen, my tho remonstriren voill artickelen, onder den welcken synt geweist opt vierde, vyfte ende twelfte plaetzen, die ghone soe ghy vinden sult durch extract neffens desen. Opte twe yrsten van den seluen jck hoer heb doen antwoerden, als ghy sien sult durch den apostillen, daer op gestelt. Dien naeuolgende versoick end beueell jck U van wegen dess conincx, te dragen sorge, dat die garnisoenen sich verleggen ende veranderen hedt weinichst als geschien sall kunnen, end als sulx van noeden sall syn, te geuen guede ordening, woe oick die soldaten gainde tot conuoy, dat sulx sy sonder vorderunge, affteringe ende concussie der huyslyude. End meher oick te doen alle vterste vlydt, om aff tho schnyden dat onnutlich geuollich dess crygsvolcx, mentionneert in den voerseiden vyftten art., end daer midt tho doein vertroosten die onderdaenen end inwoenders vande voersz. lande van Gelre en Zutphen, gelick die goede discipline exigiert end tho staedt; Ende als durch die voersz. twelften art. die voirvoirgenomte staten versoicken, dat die vacierende plaetzen der raiden van adell in den rhade van Gelderlant worden versihen, als van altz gewoentlick. Ende dat daerop jck hen heb doen andworden, als durch die apostille ghy siehen sult, my te sullen informiren van bequaeme end gequalificierde personen ende wetende die rechten, costumen ende vsantien vanden landen, om volgens die the committeren an die voerss. plaetzen. Ghy sult v versihen my the nominieren tot sess offte soeuen edelluiden, den welcken ghy achtet gequalificiert tho syn als bouen, om versihen tho syn, die plaetzen van der rhaden vursz., die distingierende durch quartierien, ohm daer nha the moeten voldoen idt versueck der vursz. staten, didt punt beruere. Ende niet dienende dese voir meer. Onser heer (heer van Hierges) sy v bewarder. Van Antwerpen, den XIIⁿ dach van october, 1574.

Onderteickent aldus van syn ex^{te}: Don LUIS DE REQUESENS, ende nederwartz: BERTY.

Die opschryfft waer: Ahin mein heer, bannrheer tot Hierges, gouerneur vnd capitain generael van Gelre, Zutphen, Ouerysell end Lyngen.

C O P I A.

Onsen lieuen bysunderen, cantzlair end rhaden des conincx, in Gelderlandt verordent.

DON LOYS DE REQUESENS.

Lieue besunder. Alsoe die gedeputierden van bannerheren, ritterschap end steden des furstendoms Gelre end der graeffschaps Zutphen, tegenwoirdelick alhier gekohmen synde, onss seecker schryftelicke remonstrantie ouergegeuen hebben, in welcke onder anderen sy sich beclaeght hebben, woe ghy vyth inhaldt van den x^{en} ende xi^{en} articulen derseluen, hier by ouergesonden, wyders tho verstaen, waerop wy dan jtzonder onss nyet anders en sollen hebben connen vernemen laeten, dan woe geschiet, dat wy onss der gestaltenisse des inhaldtz der voersz. articul sollen doin berichten, om volgentz der geboer nha daer inne tho verordenen, jss dem nha vnser meinungh, dat ghy der vursz. articulen ouersihen hebbende, onss opt allerspoedelickste ouerschryfft volkhomen berich opden sententien, prouisien ende wydere inhaldt, daer inne vermeld der redenen v gemouiert hebben, sampt van uwe aduys der antwoerde, die men den remonstranten daer op sall moghen gheuen, om daer nha hon midt geboerlicke antwoordt beiegenen tho laten.

Anderdeils die voersz. gedeputierden hebben by den XII^{en} end lesten artickell, voirgeroiftoirer remonstrantie begeert, dat die vacierende plaetzen van raden van adell in uwen collegie wederumb midt bequame persoene van adell, die costumen ende vsantie wetende, mochte ver-

sihen werden, als van altz gewoenlick, waerop wy U lasten onss van stonden ahen the nominiren sess off souen van edelluyden van de voirsz. qualiteiten met distinctie van ellick quartier, ons aduertirende van die bequaemste onder den seluen, om gestelt tho werden inde voersz. vacirende plaetzen ende welke die selue plaetzen syn, end van wadt quartier dair mydt den versoick der voirsz. landschap desenthaluen (woe onse meinonge ess) genoeich gedain mach werden.

Lieue besundere, Godt sy midt U.

Geschreuen t Antwerpen, den xii^o dach octobris, anno 1574.

ANDERDE REMONSTRANTIE,

ahin syn Excellentie.

Groetvermogende forst, genedichste heere. Die verordente der bannerheeren, ritterschappen, groet end cleine steden dess furstendombs Gelre end graeffschappe Zutphen, gesihen hebbende die apostillen by U ex^{te}, op haer ouergegeuenen supplicien, end die articulen van dien schryftelick varuat, then handen gestelt; Bedancken U ex^{te} in stat ind van wegen hoechst gedachter con. majtts, horen alregen^{ten} heren, van die goede vertroesting, by U ex^{te} gedain, daer by die selue sich erbieden, midt allen moegelicke vleidt daer inne tho willen vorsihen, daer myt die landschap end goede ondersaten van dien, deser jegenwoerdiger calamiteiten opt spoedelixt verlicht moegen warden. Godt almechtich dienstlick end hartlick biddende, dat zyne almoegende handt irstdaechs middell wyll verlenen, daer mede die christelick welmeynungh van U excellentie thoe eheren ende dienst Godtz, dess conincks ende onuythsprakelicke verblyongh end verquickongh der gantz verdruckter ende bedroeffder onderdanen effectueert solde moegen warden.

Syn ex^{te} hebbende verstaen die ander remonstrantie der verordente der bannerheeren, ritterschap, groet end cleine steden dess furstendombs Gelre end der graeffschap Zutphen, en kan niet onderlaten, yetgemelder gedeputierde tho pryzen end loven oere gueder end getrouwe wenschong end bede, hebbende dieselue wael connen spoeren, dat con. majtt., soe by wegen der wapenen, als der genade end pardons, bissheer gedaen ende voergeweint heeft allet tgene, dat men van einen goedertyren end genedichtsten heren end fursten hedde moegen verhaepen end verwachten, om die dingen tho den alden . . . . vrede te brengen, woe zyn con. majtt. noch genedichster meinongh iss tho den seluen effect tho doen allet, wadt recht end bilck zall syn, als oeck zyne ex^{te} totten selven ende ghein moye end arbeitd sall wyllen sparen.

I.

Ende omme voorts midt alle geboerlicke reuerentie tot dienstlichen bericht the seggen op die apostille, gegeuen op then ersten art. der remonstrantien, aengaende der lenonge, hadden die voersz. verordenten end gedeputierden nyet getwyuelt offte U ex^{te} solde dermaten der vuersz. landen verderffnisse, elende end armoet der onderdanen aingesihen end behartziget hebben, dat die selue ten wenichsten, als nhu den steden ind platten landen (daer als noch lenonge gedaen word) van den seluen solden hebben verlicht end ontslagen, als synde ehin intolerabile last end beschweernisse, den onderdanen langer tho continuiren niet moeglick, vnnd soe sy nhu befunden, dat die vursz. lenonge effectuelick niet worden affgeschafft, versorgen (niet sunder groet leedtwesen), dat hier van den gemeinen onderdanen des furstendombs Gelre end graeffschap Zutphen rapport gedaen synde, vermitz groete armoide end onuermoege, hoedt tselue oirsack

wyll geuen tot allerly inconuenienten, die tot einigen rust end walfaren van die landen beter vermydet waren; End yss ten geringsten nyet anders tho verwachten, dan dat het meereendeel van den ingesetenen der platte landen huys end hoff desolait verlaten, sich begeuen sullen buyten dese con.majtt. landen, daer uyth die allerutherste end onverwynlicke armoit end ruine lichtelich aff tho nhemen; Bidden end versuecken dairomme zy remonstranten nochmaill zeer onderdenichlick, dat U^{ex^{te}} omme tho euitiren die apparente jnconuenienten, gelieuen wyllen diess saicke tho hervatten, end die vursz. lenongen cum effectu, alss nhu absolutelick affschaffen, sonder die onderdanen langer off meher daarmede tho bedroeuën.

Syne ex^{te} jss vmmers soe begerich als die ganse landtschap soll konnen wesen, die selue beschweerniss niet allein der lenongen, sonder oick des ouerensighe crichssvolcx verlicht end ontladen tho sein, end wyl derhaluen ahin den waelgeboerne vry end bannerheeren van Hirges, stadtholder, schryven doin, then einde hy op wegen end midlen dencke, woe sulx soll moegen the wegen gebrocht worden; End syn ex^{te} daer aff tho aduertiren, om volgentz dess fals der geboir nha te laten geschien.

II.

Aengaende die tweede apostille, iss well waer, dat nhaedien die creditures hebbende actie opte geconfiscierde guederen meer als seuen ihaeren voer U^{ex^{te}} aankompste, contrarie die priuilegien van den landen ende het tractaet van Venlo, midt hoichtlofliger memorien keiser Charell opgericht, opgehalden end omgedreuen synde, geschreuen end den rhait in Gelderlandt geordiniert yss geweest, in all sulck saicken by manyren van aduys tho erkennen mydt der restrictie totter sententie diffinitue tho exclusiue, ende alsdan die proceduren all heir tho houe tho sullen senden, om eyntlicke geordiniert tho worden; Bidden dairomme, dat die vursz. ordinantie geampliert mach worden, omb by cantzlair end rhaden in Gelderlandt (onuermindert die priuilegien van die landen) der voirsz. saicken van die creditures diffinitive gedeceidert tho moegen werden tusschen allen ende jederen personen, tzo die selue voilvoldich end by desen gedeputerden nyet woll tho specificieren, sonder die proceduren alheir tho houe weder tho senden, off wyder verfolch daerop tho deruen doen, dan nha erkentheniss van cantzlair ende rhaden op die hypothecken end panden tho moegen procedieren end voertvaren.

Die meinonghe zynder ex^{te} (om die landschap gunstlick tho gratificieren) iss, dat alle dese saecken by cantzlair ende raeden, in den lande van Gelre verordent, definitive gedeceideert end getermineert sullen warden; Ordinirende dairomme zyne ex^{te}, dyen van den rhade geordiniert op die confisquation, residirende tho Brussell, alle die saecken van der landen van Gelre end Zutphen, noch onder hem rustende, aen gemelten cantzlair ende rhade tho remitteren, ten effect als bouen, woe den seluen dan wyders geschreuen sall warden.

III.

Op die darde apostille, beroerende jdt consent van U^{ex^{te}} van te moegen verdingen syn goederen mydt den rebellen, verclaren die gedeputerde, dat alsulck versoick niet en procediert vyth malevolentie ofte quaeitwillicheidt, zoe zy remonstranten niet anders en soicken, als den dienst Goeddes end van con. majtt. tho Hispanien, etc., zoe voell in hin end moeglick in alles tho avansieren. Dan gemerck voele dorpen in den furstendomb Gelre op die frontieren end den rebellen seer nha gelegen, die daglicx van den rebellen jamerlick worden gedeuastiert, verbrant end van oiren beesten beroeft end ouerfallen, end all soe opter zee ende anders gelegen, dat

sy voerhandtz niet well tegens alsulcke jnuasie beschermt kunnen werden, trachten die selue naturlick end redelick, dat sy van vuell quaden hedt minste moegen kiesen todt bevryonge van oir lyff, leuen end restirende armoet; insonderheit consideratie genhamen, dat meermaill end noch dagelix jnt gemein geschiet, dat enige huysluyden geuangen, ewech gefuert syn worden, die tot ransoen drie hondert, vier hondert, ende meher gulden hebben moeten opbrengen, hoir huysen end guederen dair thoe moeten verkoepen offt inder geuenckenisse verfuylen. Daer hedt geheel kerspelt by wegen van verding mydt twyntich gulden vry solde syn geweest, waer deur die rebellen ongelick meher als anders werden gesterkt.

Syne ex^{te} is gantz twyuell vry, dat idt versoeck heir geroert geender andere meinunge, dan woe angetagen, gedaen iss geweest, woe oeck die antwoerde by der apostille op ghene andere meinungh geschiet, dan om the verstaen tho geuen, dat voersz. versoeck niet billick is, noch kan tho gelaten warden; Dan sich eer geboeren wyll in susdanige crich tegen rebellen, ondersaten syner con. majtt., dat die goede gehoorsame onderdanen sich by andere middelen hoeden (thest, dat sy konnen) van schade der vianden, end denseluen nha oire vermoegen beschadigen end crancken, dan dat sy midt oir verdragen.

IIII. end V.

Der vierden end vyfften apostillen doin die remonstranten sich dienstlick bedancken.

VI.

Voldoinde die VI. apostille, verclaren die remonstranten, dat Baltazar van Rossum iss hopman end richter bynnen Doesborch, ind Otto vanden Zandt iss hopman ind drost bynnen Harderwyck, Frans Wylhelm van Helle todt Gelder; Bidden, dat daer inne vorsien mach worden jn conformyteidt van den versoick, in den sesten art. gedaen.

Syn ex^{te} sall waelgemelten stadthelden operleggen, sich thoe doen erkondigen der dingen in den VI^m art. der remonstrantie vermeldet (met aenhangende by meinongh niet alleenlick) daer inne tho vorsien, dan oeck geboerlick the doen ansien den ghenen, tegens welck iet ongeboirlicke beuonden sall werden, dar en bouen in den syns bedunckens jdt inconvenient sall wesen, dat einer officier end capitein sin sulx tho remedyren, end soe veer hy daer inne zwaricheidt bevindt, syner ex^{te} dar op te spoedeligst tho vorwittigen, om volgentz der geboir nha daer inne tho verordenen.

VII.

Belangende die soeuende apostille, van den gouerneurs in den steden tho stellen (alhoewell tselue iss ehin vernyerong in den landen van Gelre ongehoert, end direct contrarie die priuilegien van den seluen landen) mach U ex^{te} daer inne vorsien thot nhut end orber derseluer landen, onuermindert der landen priuilegien; dan beclagen sich die remonstranten der excessiue servicien end onkosten, daermede die steden durch den gouerneurs beschwaert werden; Bidden daer inne behoerlick geremedyrt the moegen warden.

Gelickfals sall oick wolgemelte stadtholderen geschreuen end belast warden, deser excessiue seruitien end onkosten aff tho schaffen, vnd tho bestellen, dat nymanden, wy hy oeck sy, yet anders gegeuen worde, dan wat van altz gebrueckelick is (one beschwernisse der luyden), twelck syner ex^{te} meinungh is, dat van stonden ahn alzoe geexecuteert worde.

VIII.

Op die achte apostille, van prorogatie der biscopen jurisdictie, weten die remonstranten sich vornuftelick tho berichten end tho erinneren, dat die biscopen behoeren tho exercieren oire geistlicke jurisdictie in saecke matrimonial ende beneficial, begeren oeck die selue daer inne niet tho bespieren, dan daer sy die selue met oire monitoriael bryuen ende andersyns tegens den alden herkohmen, end den tractaite voir Venlo opgericht, extendiren, end aggruatie der gemeynen onderdaenen; Bidden die remonstranten, daer in geboerlick voersien end volgens ein yeder by stadt en landtrecht gehandhauet tho moegen werden.

Diewyle men ghene particuliere stucken offte casus verclaert noch specificiert, waer jnnē die biscopen tegens die wereltlicke jurisdictie die hoerre extendiren, kunnen die gedeputierden waell verstaenn, dat men oeck niet anders dan woe op den artickell der remonstrantie geapostilleert, soll weten tho doen offte versien.

IX.

Aengaende die ordinantie der criminale justitie, indie negende apostille gementioneert; Begeren die remonstranten, vyth redenen inden negenden art. gestelt, dat U ex^{te} geliene wylle cantzelaer end rhaden, end oick die van de rekenkamer in Gelderlandt tho beuelen, nyemant midt die vursz. ordinantie tho beschweren, dan in stilstandt tho laten verblyuen, ter tidt tho con. majtt. end der alinge landtschap sich dinaluen sullen hebben vergelicken, woe sulx van altz gebruecklick end behoirlick.

Syne ex^{te} the Brussel wesende sall ordeniren, dat desenthaluen gedain worde vermcegens dierste apostille op desen artickell der remonstrantie.

X. end XI.

Gelick mede die remonstranten bidden en begeren, dat in saicke in den tynden end elfften art. gementioniert, die parthien by den stadt, landt, dick, water, end erff huisrechten moegen verblyuen; sunder die jurisdictie der seluer midt einige surcheantie vnde executie offte andere dergelicken beueelen, directelick offte indirectelick, tho verhinderen, alles thot dienst end waelfahren van con. majtt. end der vursz. landtschap, soe dick- end erffhuisrechten ghein vertoch lyden können.

Id können die gedeputierde sich wael erinneren alle rech, billicheidt end justitie ge . . . . tho sin desenthaluen volkhomen bericht tho hebben van gemelte cantzlaer end rhaden, alleer ietwess tegen den seluen op didt aengeuen allein tho decretieren; Wylt auer syn ex^{te} den gedeputierden well verclaert hebben derseluer syn ex^{te} entlicke meinonghe tho wesen, dat sy by landt, stadt end anderen hieraen getogen rechten by den voirsz. cantzlaer end rhaden ind ein yederen gehalden end gehandthauet worden, woe sich sulx geboert.

XII.

Der twelfsten apostillen, end der genogdige volgende erbidinigh doein die remonstranten sich onderdenichlick bedancken, versekerende U ex^{te}, soe wannher sy vermoegens den tractaet van Venlo, midt hoichstlofflicker memorien keys. majtt. opgericht, end by con. majtt., ons alre-genegdisten heer, solemnelicke by eede geconfirmirt, alst behoirt, gehanthauet moegen werden,

(wie sy ongetwyuelt vertrouwen), dat sy sich soe goide getrouwe catholicke onderdanen van zyne majtt. sullen bewysen, dat dieselue ein genedich benoegen dragen sullen, vnd waer in sy insglick U ex^{te} dienst ende reuerentie sullen weten tho ertziegen, sullen daer tho nha oiren cranck vermoegen yder tydt meer wylich befonden werden.

Syne ex^{te} in stadt ende nhamen con. majtt. prist gelickfallych der landtschap desen antworde, wesende sulcke, als men van wegen con. majtt. ahen soe guede end getrouwe ondersaten end vasallen, soe tho der catholicher religie, als thodt zyne majtt. behoert versihen, ende vertrouwen dus gantz vertrouwen, sy worden daer inne oick continuiren end beharren.

Gedaen the Antwerpen, den XVII^{en} dach octobris, XV^c. vier ende soeuentich.

Don LOÏS DE REQUESENS.

Ter ordinantie van syne ex^{te}: B. BERTY.

C O P I E.

Don LODEWYCK, etc.

Waelgeborenn lieue besunder. Allsoe die gedeputeerde der bannerheren, ridderschap; groet end cleine steden dess furstendumbs Gelre end der graeffschap Zutphen, alhier wesende; voer id ierst hoechlick aengehalden hebben, om afschaffinge der leenonghe, waerop wy hem dan eyntlick geantwoerd, woe wy niet weyniger dan sy begerich, dat niet alleenlick die leenongen affgestalt, sonder oock, dat die landtschap dess ouerentsigen crychfolck verlich end ontladen macht werdden, end dat wy desfalls aen U sollen schryven doen, alls ghy inverwaert tho vernemen; Belanget demnha ahin U ons ouerst gesinnen, dat ghy op wege ende middelen U bedenckt, woe men alle tghene voersz. iss, op fordelixt soll moegen tho wegen brengen end onss sulx verwittiget, ohm volgens daer inne tho laeten geschien, tghene enichsins doentlick sall wesen.

Die voersz. gedeputierden hebben wyders aingegeuen inconuenient te wesen, dat officiers der steden oick hopluiden sollen syn, end sich beschweert der dreygementen, concussien end anderer ongeboerlicheidt, die sy den goeden ondersaten con. majtts, onses genedichstes lieffs heeren, ahein doen, alls ghy breder sult sihen by extracten eins arts. sulx vermeldende; dywyele nhu tselue geinsweges sich wyll geboiren jss van wegen con. majtts. daer op onse ernste meinunghe, dat ghy bestelt, dat van stonden ahin daerop by yemande vuyt den rhade van Gelderlandt verordent end gecommittirir worde, om van die dinge, daer auer geklaget wordet, volkhomelick sich tho informiren, ohm volgentz niet allehin dair inne by U tho versihen, maer oick geboirlick ain tho siehen den ghenen, die befunden sullen worden mysbruyek tho hebben; End daer en bouen indien ghy bevindt inconuenient tho wesen, dat eyner officier end hopman op eyne plaitze sye gelickfalz, daer jnne remedyert, alls sich geboert; End soe vere ghy daer inne schwaricheidt vindt, onss daer aff aduertiert, ohm by ons van stonden ahen daer inne, woe behoert, geremedyert tho worden.

Soe uoell auer den excessiue seruicien end oncosten, die die particulare gouerneurs ende hopluyden den goeden ondersaten affdringen, nhemen oder vorderen, connen onss sulcker particulare gouerneurs niet erinneren; Iss oock voel weiniger dye meinunghe sulx gestadet tho worden, daer omme in stadt end van wegen con. majtts. U met ganssen ernst beuelende, dat ghy vorsihet end bestelt, dat sulcke seruicien oder oncosten niet genhomen en worden, by wen dattet oick sy; End daer beneuens bestelt, dat niet anders gegeuen noch gefurnirt

en worde, dan dat van altz gewoentlick end gebrueckelick iss, sonder beschwernisse der huy-
nen, sonder dess gebreckelick tho syn.

Waelgeboeren, lieue besunder, Godt sy midt U.

Geschreuen t Andtwerpen, den XVIII. dach octobris, XV^c. LXXIII.

Onderteickent alzo: DON LUIS DE REQUESENS, ende nederwartz: BERTY.

Die opschrift was: Den waelgeboren, onsen lieuen bysunderen, Gillis van Berlaymont, rittern,
vry- end bannerheren tho Hirges, stadthaldere ennd capitein generail dess
furstendoms Gelre, graeffschaps Zutphen ende der landtschappen Oueryssel
end Lingen.

DERDE REMONSTRANTIE,

aen syn Excellentie.

Groetvermoegende furst, genediger heer, die verordente end gedeputieerde der bannerheren
ende ritterschappen, groet ind cleine steden des furstendoms Gelre end graeffschap Zutphen
bedancken U ex^{te} hoichdinstelick voer die anderde resolution opten tweden art. van oire be-
schwernisse, opten XVIII^m octobris bynnen Andtwerpen gegeuen, daer by U ex^{te} geordiniert
hebben, dat alle saicken van confiscation by den cantzalair ende rhaden in Gelderlandt ende
consequentelick binnen landtz er uythert end gedecideert sullen worden, doch onuermindert die
priuilegien van die landen.

Ende soe sy verordente altouss goede vertrouung gehadt, dat U ex^{te} insgelix affgestalt solde
hebben gehadt die lenonge, in den yersten art. van oir beschwernisse gementioniert; Beuinden
alss nhu, dat daernau niet entelix is geresoluiert, dan dat geschreuen solde worden ahen den
bannerheer van Hirges, etc., dess furstendoms Gelre end graeffschap Zutphen stadtholder,
then einden syn G. zolde bedencken end auerschryuen einigen middelen end wegen, daer mede
alsulcke lenonge affgeschafft solde moegen werden. Nhu ist alsoe, genedige furst end heer,
dat die voersz. verordente alsulcke schryven aen den bannerheer tho Hirges erachten ganss on-
nodich end sonder frucht tho sullen syn, aingemerckt, dat tho meermaell end etlicke lange
tydt wolgemelter heer stadtholder ernstlik van wegen der landtschap versocht ende gebeden
iss worden, dat syn G. ahinsiede end welwetende die groete miserie, armoit end elende der
schamelen onderdanen, hedt kermen ind lamentiren der seluer gelieuen, wyldie die lenonge
den ondersaten tegens der landen priuilegien ende alden heerkhomen in etlicken quartieren
drientwyntich, in etlicke omtrent negenthien maenden geleden, opgedrongen, tho ontheffen
end tho ontledigen, vermanende zyn G. derseluer in aenfanck van alsulcke beschwerniss ge-
daene beloofften end tosagen, daerby syn G. vastlick beloofft, dat die voersz. lenonge niet meer
als drie ofte vier maenden then langsten solden duiren. All hoe well nhu Godt beterdt thot
XXIII. ind XIX. maenden verlopen van twelcke zyn G. gesacht U ex^{te} schryfftilick geadvertiert
tho hebben, syn daeromme die voersz. verordente end gedeputieerde genoetdrinckt geweest
thodt groete wichtige kosten U ex^{te} op Brussell tho volgen; Nochmailt onderdanichlick bit-
tende, dat U ex^{te} sich der geheel bedoruen end verdruckter ondersaeten gelieuen wylle tho
erbarmen, end in die vursz. landen ongehoerte maniren der lenonge, direct contrarie oire
tractait end priuilegien, aff tho doen, sonder midt alsulcke ofte dergelycke neuwe vonden hem
meher tho beschwaren. Ende jm geualle niet, (soe niet tho verhapen) konnen die verordente en-
de gedeputieerde in crachte oires opliggende lasten (*Sic in apographo deesse quaedam videntur.*)

Die gedeputieerden hebben by den twe antwoerden, hen deses points haluen gegeuen,
nu meher waell connen affnemen end clærlick vermercken, woe hoehlick jdt synre ex^{te}

358, dat men om die onuermydelike noodt nyet en heeft noch en kan . . . aen die beschwernisse deser leninge; Vnd dat die selue syne ex^{te} allen moegelicken vleidt soll voerwenden doen, daer midt men der seluer opt allerspoedelixst soll moegen ontslagen syn, woe syn ex^{te} noch der meynongh jss the laten geschien; Ende alsoe daer thoe gehen ghelt voerhanden, wyll de selue zyne ex^{te} aen con. majtt. rhekenmeistren inden lande van Gelre doin schryven ende beuelen, dat sy sich bevytigen op middell end wegen thoe vinden om pennongen tho firieren end op tho brengen, tsy met vercopinge van renten op zyner con. majtt. dominien, oder verpandinge etlicher parceleh der seluen, oder andersins. waer tho syne ex^{te} verhoep, dat die gedeputierde alle moegelicke vorderinge doen sullen, maer soe dair van so baldt gehen gelt en sall konnen gemaect wordden, vorsihet sich zyne ex^{te} tho de goede affection der landschap thodt dienst een mantt, dat men onbetzwairt zyn sall, midlerwyls die lenonge noch te continuiren, niet meher dan voer die twe maenden, tho weten nouember end december, twelek die selue zyne ex^{te} hocchlick is versoickende.

Ende soe oick ennighe creditours actie hebbende op leenguederen, synde Gelderse end Zutphense lehenen, nochtans buyten hedt forstendomb Gelre end graeffschap Zutphen gelegen, van wegen con. majtt. geconfisquert, daervan die apostille op den twede articule gegeven ghene expresse mentie en maect; Bidden die vursz. gedeputierden, dat U ex^{te} gelieben wyll verclaringhe daer the doein, then einde, dat cantzlair end rhaden in Gelderlandt daer auer, als auer andere guederen muegen erkennen.

Men sall dessenthaluen niet connen etwas neuws verordenen jn praedijcium anderer jurisdictionen, mach auer syn ex^{te} waell erlyden, end consentiert, dat die creditores oire actiones op die lehenen moegen veruolgen jn gewoentliker maniren, sonder daeromme tho deruen commen voer den raedt op confiscation verordent.

Ende soe voell belangen doiet die criminaell ordinantie, in den negenden articul gementioniert, daerby U ex^{te} belauen, die stucken daervan tho wyllen ordinieren alst behoert; Bidden die remonstranten onderdennichlick, dat canzlair end rhaden midtler wyle beuolen mucht werden midt die vursz. ordinantie criminaell tho supersederen. Ende dat hier inne gedisponeert mach warden in conformiteidt van eine anno LXXI. gedane versoick, aengemerckt d vursz. criminale ordinantie niet anders, als onder expresse protestatie de non preiuditie der stadt- en landtrechten gepubliciert.

Men iss doende, om die stucken dess voirriger handelongh desenthaluen by enen anderen to suecken, end heeft zyne ex^{te} verordent, dat die durchsihen end gevisitierdt werden, om dair nha dair inne verordent tho worden nha behoeren; wyll sich auer niet geboeren die begherte surciantie tho beuelen.

Ende soe opten x^{en} end xi^{en} arts. geordiniert iss the sullen schryven ahin cantzlair end rhaden in Gelderlandt om bericht; Bidden die remonstranten, dat (midlerwyle vnd ter tyd to alsulcke rescriptie geschen end geordiniert sall syn) alle d voersz. saicken gesurciet end in stilstandt sullen worden gehalden.

Woe oick syne ex^{te} nyet en soll connen renouiren oder suspendiren, one contre bericht oder erkennisse sine cognitione causae, tgene dat by cantzler end rhaden jnden lande van Gelre per plenam cognitionem causae geordiniert iss geweest in particularen processen, dan sulcx soll tho zeer wesen in prejuditium rerum judicatorum. Soe voerre auer om dergelicke clachten voer thu khommen, soe die ondersaten des lande van Gelre

ende Zutphen dickwyls doen tegens die sententien, soe wael van de voerschreven cantz-
 lair end rhade, als andere subalterne richteren, die stenden der voersz. lande voir goit
 ahen sihen sullen, dat by con. majtt. daer inne voersihen worde durch formam reuisionis
 oder ander rechtmessige wegen, wyll syn ex^{te} verschaffen, dat van stonden ahen daer
 inne sulcke ordenongh gestelt worde, als thodt meeste best der ondersaten beuonden
 sall worden the behoeren. Gedaen tho Brussell, den 28. dach octobris, xv^c.LXXIII.

Onderteickent: Don LOUIS DE REQUESENS.

end nederwartz. Ter ordnantie van syne ex^{te}. B. BERTY.

VIERDE REMONSTRANTIE,

ain syn Excellentie.

(Dese remonstrantie is der raitzheer Dassouille geleuert den xxx^{te} octobris 74., ende syn W.
 ende den heren Berty is die meinigh ontdekt midt erbiedungh aller guetwillicheidt.)

Groitvermoegende furst, genedige heer. Die verordente der bannerheeren, ritterschappen,
 groot end cleine steden des furstendoms Gelre ende graeffschap Zutphen hadden niet getwy-
 uelt, naedien zy alhier thodt Brussel etlicken rymme tydt opgehalden synt geweest, U ex^{te}
 nhu tho meernaellen aingeherdt hebbende die groete onuythspreckelicke notoire elenden, cala-
 miteiten ende oppressien der voersz. landen, solde selue erbarmet ende volgens then weinich-
 sten van die excessiue beschwaernissen der lenongen bouen allen redenen, tegens apenbaeren
 priuilegien end den tractate voir Venlo, tusschen hoichlofflicker memorien keys. majtts. ende
 der landtschap opgericht, den onderdanen ouer etlicke voele maenden opgedrongen, alsnu
 gesubluciert end daer van ontlast hebben; dan soe sy beuinden, dat sulx niet en geschiet, end
 U ex^{te} gemeindt solde syn den armen verdrukten onderdanen noch twe maenden in alsulcke
 onliedelicke beschwaerniss tho laten verblyuen; End soe oock U ex^{te} niet en heeft gelieft die
 ordnantie criminele end die verhinderungh van executie der sententien, by stadt, landt, erff-
 huys, dick- end waterrechten, gewesen by cantzlair end rhade, gedercerniert aff to schaffen,
 sullen sy remonstranten gedeputeerde tselue oiren principalen referiren, sonder dat sy daer-
 inne eenichsins solden kunnen consentiren, Godt den almechtigen Heren, enich verloesser van
 allen getribulierden ende bedroeffden sulx opgeuende; sy niet te weiniger well expresslick sich
 betuigende van oiren in desen gedaenen debvoir end diligentie.

Ain cantzlair ind raiden
 in Gelderlandt.

Don LOUIS DE REQUESENS.

Lieue besundere. Alsoe die staten van furstendom Gelre end graeffschap Zutphen by oire
 remonstrantien hebben onder anderen versocht, dat generalick alle actien ende pretensien
 opte geconfisquiere goderen geremittiret zolden worden aldair, hebben wy, om hin tho
 gratificieren, geaccordiert den XII. deses maentz, dat alle die selue pretensien aldair diffiniti-
 uelick gedeceidert sullen worden, gelick by hum versocht iss worden; Ende hebben U dair-
 van by desen woll wyllen aduertiren, hier by geuought oversendende alle die articlen van die
 vurs. pretensien, zoo well rael als personail, die tot noch tho in den rait van syne majtt.
 ueuens onns alhier berust hebben, U requirrende end van wegen zyn majtt. ordinirende,
 dat ghy ziet te procediren totter instructie, decisie end determinatie diffinitue, end die exe-

entie van dien, end alle andere dergelicken pretensien U nhu lange tydt ouergesonden, midt die beste diligentie, als ghy sult kunnen doen, om parthien te genen goit contentement; nochtans midt conditie dair ghy beuindt einige hypotheeque tho zeer bezwaardt, ghy niet en sult gestaden, die vercoupinge van tselue, aengesien die veranderinge ende deser tydt armoede, alsulcke guederen niet zolden vercofft kunnen werden nha oir valeur, end jnsonderheid by wegen van executie, op dat zyne majestait end die creditores niet en koemen in schaden end interesse, dan sult alsulcke goederen verpachten dem meest daer voir biedende voir den tydt van twe jharen nhaestcommende, end van den incoemen van dien betaellen den creditores by gelicke portie end nha aduenant dselue jnkompsten. End wees van des the doin jn geen gebreecken. Hier mede jn schuts dess almechtigen beuaelen. Uit Bruisel, den xxix^{de} octobris, a^o. 1574.

Datt originail van alle proposition end resolutien voirsz. berusten onder der stadt Nymegen, in behoeff der landtschap. Oirconde diesse mein hanteicken.

(Onder stond): JOHAN VANDEN HAVE.

Uyt een authentique copie, so als berust ter secretarie van Elburg, in lade 17. n°. 64.

(P. BONDAM.)

REECKENINGHE,

B E W Y S E N D E R E L I Q U A

V A N M Y

W I L L E M V A N L A M S W E E R D E,

SECRETARIS DES CAPITTELS VANDEN DOM,

van alsulcke handelinghe ende administratie, als hy gehadt heeft vande pennin-
ghen, geprocedeert ende gecomen van 't zilver ende gout der kercken ten
Dom voorsz., zoo well van 't geene, dat tot prouffyte vanden capittle
gekeert ende geëmployeert es, als van't gene, dat de generale staten
vanden Nederlanden gehadt hebben, *febr. sq.*, 1578.

ONTFANCK.

In den eersten, soe heeft beliest die verw. heren vicedomdeecken ende capittle der kercken ten Dom t'Utrecht capitulariter te ordonneren, opten xvii^m dach van februario 1578. Iestleden, alzoe 't voorsz. capittle dagelicx (vermits 't groot verloop van schulden, daer inne de voern. kercke verlopen was, doer het lanchdurich civile ende intestyn oorloch, inzonderheyt van verschenen renten, daer deselve kercke goederen nyet weynich mede besvaert was), hoe langher hoe meerder in schade ende schanden geschapen waren te comen, deur dien hun crediteuren ende renteniers, d'een voor d'ander nae, alle daghe condemnatie vercreghen, ende eenighe oock alreeds by subhastatie aen ettelicke goederen der kercke voorsz., begonst hadden heur executie te doen, waer deur geschapen was, dat heur kercken goederen verslingert ende om een vile pryse gedistraheert souden worden; Dat men eenich der kercken zilverwerck, ongeconsacreert wesende, (zoe de voorsz. heeren doch beducht waren, tselve te sulen moeten de generale staten totten oorloghe bysetten, ende alsoe quyt blyven, gelyck oock naemaels gebuert is), zoude doen inder munte brengen, emmers totter somme van acht duy-sent Carolus gulden, omme daermede enighe crediteuren te vrede te stellen ende eenighe oock hun hoofdsomme off te lossen.

Ende syn dien volgende gecommiteert geweest die heeren Antonius van Galama, proost tot Noorthuysen, Gerrit Ram, Dirck van Wittenhorst, proost tot Elst, Jo. van Wede, Engelbert van Bruhesen, als thesaurier, ende Jo. Schade, als fabrykmeesters inder tyt, omme het naebescreven zilverwerck byden gezworen goutsmit Willem Vincentsz gepriscert, gekeurt, ende daer nae gewogen te worden, gelyck 't selve gedaen is, ende volgende den inventaris weecht, als hier nae volcht:

Inventaris van alsulcke zilverwerck, vergult ende on-
 vergult, als by myn heren den gedeputeerden vanden ca-
 pittele ten dōm ^TUtrecht, naemtelyck: heren Antonius
 van Galama, proost tot Noorthuysen, Gerrit Ram, Dirck van
 Wittenhorst, Jo. van Wede, ende Jo. Schade, canonicken,
 by geschrifte gestelt hebben, om te breecken, etc., den
 xix^{en} february, 1578.

- Inden eersten, drie britzen, geteyckent numero 1, wegende vergult XII marck, II oncen.
 Item, drie vande beste britzen, num. 2, wegende vergult XIII marck, I onc., XV engels.
 Item, drie britzen, num. 3, wegende XIII marck, I onc., II½ engels.
 Item, noch drie britzen, num. 4, wegende XII marck.
 Item, noch drie britzen, num. 5, wegende XII marck, II onc., X engels.
 Een zilvere wieroox vat, wegende VI marck, II onc., XVII engels.
 Item, een grootte plaet met eenige gesteenten, die op het evangelieboek gestaen heeft,
 vergult, wegende IX marck, VII onc., X engels.
 Item, die aldergrootste, meestendeel verg. kandelaer, wegende XVII marck, VI onc.
 Item, twee vande naestgrootste, weynich vergult wesende, wegende XXIII marck.
 Item, noch twee kandelaers, wat cleynder wesende, wegende XVII marck, VI onc.
 Item, noch twee, wat cleynder, wegende XV marck, IV onc.
 Item, een silver beeltgen van S. Agniet, wegende VIII marck, IV onc., V engels.
 Item, twee beeltgens, een van S. Jero. ende een S. Martyn, weg. XI marck, III onc., XV engels.
 Item, noch een beeltgen van S. Margriet, ende een zilveren crucifix, wegende te sa-
 men XVI marck, VII onc.
 Item, een silveren lampet met een waterpot, wegende te samen X marck, V onc.

Beloept tsamen naede wicht, by mr. Willem Vincentsz, gedaen
 inde sacristie mit cleyne schalen: II^c marck, VI onc., IV¼ engels.

Dan alsoe de voorn. percelen van zilverwerck opten XXI. febr. daeraen volgende byde voorn.
 gedeputeerden inde munte gebracht, ende aldaer wederom op nyens byden muntmr. in syne
 groote schalen teffens in twe off drie reysen gewogen, ende by syne wichte, (die wel de cor-
 rectste is,) ontfangen syn geweest, ende hebben byde wichte nyet meer bevonden, vuytge-
 nomen het wierooxvat, (dat aldaer noch nyet medegenomen was,) in als, hondert vier
 ende tnegentich marcken, negen engels; ieder marck volgende het accord metten voorsz.
 muntmeester byden voorn. gedeputeerden daarvan gemaect, tot sestien gulden vergult en-
 de wit silver d'een deur d'ander, gekeurt ende ongekeurt, belopende in gelde die somme
 van . . . . . III^m. I^c. IV fl. XVIII sc.

Item, noch daer nae indie voorsz. munte gebracht het beelt, genaempt S. Blasius; wit silver,
 ende heeft gewogen, in praesentie van mynheren die proost Galama, Ram, Wittenhorst ende
 Muylert, XXIX marck, VII onc., XV engels. Yder marck tot sestien gulden, oncen ende en-
 gelschen a l'advenant, compt de somme van . . . . . III^c. LXXIX gl. X sc.

Item, ten selven daghe, soe hebben de voorsz. gedeputeerden noch in de munte doen
 brengen, uyt vrese, dattet voerde soldaten geeycht soude moeghen worden, omme aldaer
 versekert ende in abscondito gestelt te worden, een beelt van S. Adriaen, weynich vergult,
 ende is byde muntmr. byde wichte ontfangen geweest, tesamen staende op een houten voet
 of casse met all weg. tachtich marck vyff oncen vyff engels; dan overmits 't zelve alsdoen nyet
 gebroken off vande voete gedaen en worden, ergo voordic tyt
 nyet.

Item, noch van gelycken aldaer mede gebrocht die peerlen mitten gesteenten, staende voor S. Adriaens hooft, mit een kruysken ende twee kranskens, zulcx die zyn mit eenen gebroocken cruck; dewelcke wederom overgelevert zyn inde sacristie, waer deselve noch zyn.

Item, noch ten selven daghe aldaer gebracht, uyt oorsaecke voorsz., een gouden kelck ende pateen mit peerlen ende gesteenten, wegende alsdoen mette peerlen ende gesteenten drie marck, seven oncen, vyff engels, mer en worden voir die tyt nyet gebroecken, ergo hier als noch *nyet*.

Item, noch ten selven daghe een grooten kelck met een pateen ende een silvere lepelken, aldaer gebrocht, maer niet gebroken, ergo *nyet*.

Item, des ander daechs soe is oock in de voorsz. munte geleverd het wieroocxvat, hetwelck mede op gisteren onder de eerste leverantie gewogen is geweest, ende apart wederom in de munte gebracht zynde, gewogen ende bevonden te wegen zes marck, twe oncen, xvii¹/₂ engels, yder marck tot sestien gulden, compt in gelde . . . . . 1^c. 1 gl. xv st.

Item, den xxiii. dach van febr., zoo hebben de voorn. commissarissen, alsse mynheer den proost Galama, Ram, Wittenhorst, Mulert ende Wee, doen brengen inde munte die kasse van S. Pontiaen, tsamen wit silver, ende is byde muntmr. ontfangen, wegende twee hondert een ende seventich marck, vier oncen, yder marck gerekent volgende t voorgaende op sestien gulden, alhoewel die muntmr. zeer daarover doleerde ende op sulcken pryse nyet en begeerde te ontfangen, facit alhier . . . . . iii^m. iii^c. xliiii fl.

Prima summa viii^m. xxx gl. iii s.

ANDER ONTFANCK, gehadt op daghen ende tyden; hier nae volghende:

Inden eersten, deur die voorsz. gedeputeerden in de munte doen brenghen, S. Agnieten kasse, vergult wesende, ende mit veel beeldekens rontsomme verciert, an welke beeldekens in als geweest zyn vyftien kranskens, mit peerlen ende andere steentgens verciert, ende twee ringen, te weten een punt van een diamant ende een scherpen steen, alle welke kranskens, steentgens ende ringen inde sacristie afgedaen ende aldaer tot bewaringe van den sacristaen gelaten zyn, in presentie van mynheer den proost Galama, Ram, Wee, die muntmr. ende my, ende naer dat de voorsz. vergulde kasse ontdaen is, heeft men deselve ten huysse van den muntmr. gebracht, ende heeft gewogen zuiver hondert vier ende dertich marck ses oncen vyff engels, ende is yder marck bedongen voor sestien gulden ende acht stuyvers, maeckende aen gelde de somme van ii^m. ii^c. x gl. viii sc. iv pen. Actum, den xxvii. fbr., 1578.

Item, noch in de voorsz. munte doen brengen negen vergulde knoppen, achter van de cappen, mitte silvere plaetgens ende pinnen, daer die britzen aen geweest zyn. Item noch een voet van 't silvere crucifix op hout, dat opt autaeer plach te staen by de andere vier beeltekens. Item, noch S. Martyns toorn, vergult als voren, en hebben te samen gewogen acht ende viertich marck, twe oncen, vyftien engels, ende dit ter presentie van Galama, Wittenhorst, Muylert ende Wee, elke marck, als voorsz., de een deur d'ander, wit silver onder vergult gerekent, op zestien gulden acht stuyvers, compt alhier te samen aen gelde vii^c. xxi gl. xvi st. i bl.

Secunda summa iii^m. iii gl. v st.

ANDER ONTFANCK, van gebrocht silver inde munte, den xxvi. apr., 1578.

Inden eersten, soe is het beelt van S. Adriaen, dat hier voormaels gementioneert inde munte gebracht was ende nochtans nyet gebroken, op huyden by myn heren van den capittelle, om merckelyke redenen, heml. daertoe moverende, geordonneert te doen breecken, gelyck 't selve in praesentie van mynheer den proost Galama, Wittenhorst ende Muylert gedaen ende oock by den muntmr. gewogen ende ontfangen is geweest, mit noch een groot silveren crucifix, ofte

godt anden cruce, met twee silveren beeldekens, dewelcke tesamen gewogen hebben zesende tachtich marck, tien engelschen, elke marck tot vyftien gulden zestien stuyvers, facit in gelde . . . . . XIII^c. LIX gl. XV sc. I bl.

Noch is ten selven daghe gewogen die groote kelk mitte pateen ende het cley n lepelken, hier voren oock gestelt, mer alsdoen nyet gebroken, mitsgaders daer noch by gevoucht een vergalden beecker, daer men wyt plach te mundighen ende gegeven by Marcus van Wese, ende heeft by den wichte uytgebracht tien marck, een once, vyftien engelschen, yder once, volgens 't verdrach mitten muntmr. daervan gemaekt, tot XLI stuyv. gerekent, belopende te samen in gelde . . . . . I^c. LXXVII gl. XI st. XII pen.
Actum praesentibus Galama, Wittenhorst en Muylert, den xxvi. apr., 1578.

Tertia summa XV^c. XXVII gl. VII st. VIII pen.

Hier nae soe es gebuert, dat, vermits die generale staten seer notelick tot behoef vande menichte van peerden ende andere oorlochsvolck, dat voerhanden was, een generale ordonnantie gecomen is, alle die provincien deur, dat een yder alle het ongeconsacreert sylver, in yder provincie, stadt, dorp ende anders respectivelyk wesende, opbrengen soude, sulcx, dat oick alhier binnen Utrecht, naer lange communicatie, daer op gehadt, ten lesten byde prelaten ende capittelen vande vyff ecclesien, gesloten ende goetgevonden is geweest, dat men volgende het scrijven vande generale staten 't rechte derdendeel houden, ende die twee deelen van alle collegien, conventen, pastorien, dorpen, zilver ende gout naar Antwerpen, tot behoef, als voorsz., schicken soude, gelyk tselve oick gedaen is. Dan alsoe het moeyelyk vallen soude die silveren beelden, kassen, enz., by de wegen te slepen, hebben de voern. prelaten ende capittelen goetgevonden, elcx hun silver te doen brengen inde munte ende daer af gelt te doen slaen, ende is van wegen myn E. heren van den Dom voorsz. aldaer gebrocht, tghene hier nae volcht, opten xvi. dach van majo, 1578., ter praesentie van Galama, Wittenhorst, Bruhesen ende my:

Inden eersten, Bethleem is gebrocht ten huysen van Willem Vincentsz, om aldaer ontdaen, ende die gesteenten, peerlen, amans, etc., daeraff genomen ende gedaen te worden, ende het zuyver gout voorts in de munte gebracht te worden, gelyk tselve oock is gedaen geweest, ende zyn aldaer an bevonden, die stucken ende percelen, zoe van gout, diamanten, robyn- nen, peerlen ende andere gesteenten, als hier nae geinsereert is:

- Inden eersten syn daer los gemaect die goude beeltgens van drie coningen;
- Item, drie goude schroefkens;
- Item, twee schaepherderkens stocken;
- Item, een bedsteede met een oorcussen, ende een beeltgen van onse lieve vrouwe ende haer kyndeken van gout;
- Item, acht schaepkens buyten Bethleem;
- Item, vyff schaepkens binnen, all van gout ende geëmailleert;
- Item, twee enghelkens, ende een gouden kiste, daer 't heilichdom uyt was, daer op twee robyn- nen ende twee diamanten met twee peerlen, ende rust 't kistken onder myn heere the- saurier, zonder die gesteenten;
- Item, een oss ende een ezel van gout;
- Item, zes draeckgens, gout;
- Item, twee schaepherderkens, gout;
- Item, negen gouden kranskens, boven onder het dak;
- Item, een berch van gout, geëmailleert;
- Item, een dack van een diamant;
- Item, twee groote peerlen, over elck syde;

Item, een peerle boven het veynsterdack;

Item, ande rechter zyde vande groote peerle een ruyt van een robyn, ende ande slinker zyde een ongeslepen robyn;

Item, tusschen die eerste columme ande slinker hand een driehoek van een diamant ende een ongeslepen robyn;

Item, de tweede een peerle ende oock een driehoek van een diamant;

Item, tusschen den derden een ongeslepen robyn met een peerle;

Item, ande andere syde opt plat int midden een seskant dunne diamant tafel, ande rechter syde een ongeslepen robyn ende een leghe plaetse, daer een robyn gestaen heeft, ende ande slinker syde een peerle met een ongeslepen robyn;

Item, die tweede, oick een driehoek van een diamant ende peerle;

Item, de derde, noch een schoone ongeslepen robyn met een driehoek van een diamant;

Item, boven op het dak een robyn, balais, een topaes met een peerlgen, ende een blauwe zaphier.

Item, noch was ter selver tyt mede inde sacristie bevonden in't groote beelt ant cruce een gouden cruysken cum ligno Domini probato, hetwelck mynheer, die scolaster vanden Dom, by hem heeft, onder beloofden tot allen tyden, des versocht synde, te zullen restituieren, ende heeft 't zelve gerestitueert in handen vanden thesaurier.

Van gelyken is aen het beeld van S. Adriaen geweest een turcoes met een cruysken van bloetsteen, twelck mynheer die proost Wittenhorst heeft, doch onder beloften als voren.

Alle welke percelen van gout, vorens gespecificeert, comende van Bethleem, ende inde munte gedragen, zyn bevonden, afgedaen het amans, in alles, uytgesondert die gesteenten, peerlen ende kaskens van gout, daer die selve in stonden, zuiver gout, acht marck, ses oncen, vyf engels, maeckende in alles veerthien hondert vyff engelschen, yder engels tot neghentien stuyvers ende een halve, compt an gelde . . . . . III^c. LXIX gl. XVII¹/₂ stv.

Item, die voorsz. gespecificeerde peerlen ende alle gesteenten syn openbaerlick in't cleyne capittelhuysz onder den capittelaer heren vercoft geweest, den meesten daer voor biedende, ende zyn te lesten gebleven aen hr. Dirck van Wittenhorst, canonick ende proost tot Elst, ende betaelt totter somme van hondert tachtich gulden, ergo hier . . . . . I^c. LXXX gl.

Noch zyn inde voorsz. munte ten selven tyde gebracht twee schuymspanen, wegende vier ende twyntich marck drie oncen vyftien engelschen, facit aen gelde, yder once gerekent volgende 't accoord daervan gemaect, op neghen ende dertich stuyver een halve, III^c. LXXXVI fl. XI st. I bl.

Daer nae zoe zyn oock inde munte gebracht drie crucen ende drie cleyne beeltgens, drie candelaers van eenhoorn met silver beslaghen, ende den staff vanden bisschop, wegende te samen zes ende dertich marck, yder once gerekent op negen ende dertich stuyvers een halve, compt in als aen gelt: . . . . . V^c. LXVIII gl. XVI st.

Actum praesentibus thesaurario vanden Berch, Treslong, Cleeff.

Item, daer nae noch geleverd inde voorsz. munte een gouden cruce, dat men nochtans vermoeden silver te zyn, binnen met hout, zoe het gout maer dunnekens daer buyten op geslaghen was, weghende, doe het tesamen by stukken ende stollen afgedaen was van't voorsz. houte cruce, aen zuiver gout vier marck, een once ende thien engelschen, makende in als zes hondert tzeventich engelschen, yder engels, volgens 't accoord mitten muntmeester gemaect, een gulden acht penningen, maeckt in gelde te samen . . . . . VI^c. LXXXVI gl. XV st.

Daer nae alzoe die generale staten alle daghe in meerder gebreck van gelde gecommen zyn, ende men beducht was, dat, tgene van 't gewydt silver ende gout noch aengetast soude worden, ende dat die kerke van den Dom, door dien die zoe zeer ten achteren was, zelfs geen raet en

wisten, om heur kerk dicht ende in notelyke reparatien te onderhouden, hebben goetgevonden ende geordonneert, dat men die gouden kelck oeck inder munte brengen soude, om penningen aff geslaghen te worden, ende naer dat alle die gesteenten, die van cleynder importantie, ende sommige oeck als nyet weerdich waren, mitsgaders het dick glas, dat opte pateen was gewrocht boven een agnus Dei, vande voorsz. kelcke gedaen ende den sacristaen te bewaren gegeven waren, is bevonden by wichte het zuiver gout nyet meer te wegen dan twee marck vyff oncen vier engelschen gouts, maeckende vier hondert vier en twintich engelschen, yder engelsch op een gulden acht penningen, facit in gelt: . . . . . III^c. XXXIII gl. XII st.

Quarta summa III^m. VI^c. XXVI gl. XI st. IV pen.

Summa summarum van alle de ontfanck: . . . . . XVI^m. I^c. LXXXVII gl. VII st. XII pen.

UYTGHEVEN, tegens den voorn. ontfanck.

Prima summa vande afgeloste renten, gedaen in februario: II^m. VIII^c. XXXVIII gl. VIII st.

ANDER UYTGHEVEN, gedaen by my inde maent meerte.

Secunda summa van afgeloste renten, in maertio gedaen: . . . . . III^m. XIII gl.

Tertia summa per se: . . . . . VIII^c. gl.

Summa summarum van alle die geloste renten: . . . . . VI^m. VI^c. LI gl. VIII st.

ANDER UYTGHEVEN, gedaen door expresse ordonnantie vanden capittle der kerken ten Dom T Utrecht, welke ordonnantie geordonneert zyn geteeykent te worden byde vicedomdeeken indertyt ende senioren capitularen.

Prima summa vande tweede uytgheven: . . . . . V^m. III^c. xc gl. xv st. I alb.

ANDER UYTGHEVEN, gedaen ter cause van 't geene die muntmeester my gecort heeft aen koper, yser, hout, etc., mitsgaders aen gedronken wyn ten zynen huysse. tot diversche reysen, ende oock ter cause vande twee deelen tot behoeff van de staten generael, ende het rechte derdendeel vant zilverwerck tot behoeff van Reynier Cant ende den coopman oft burgermeester van Hoorn.

Secunda summa vanden tweeden uytgheven: . . . . . III^m. VI^c. XLII gl. v st. VII pen.

Summa summarum van allen den uytgheven: . . . . . XV^m. VI^c. LXXXV gl. VIII st. VIII pen.

Dewelke getoghen vanden ontfanck, wesende: . . . . . XVI^m. I^c. LXXXVII gl. VII st. XII pen.
Blyft den voorn. ontfanger noch schuldich: . . . . . VI^c. I gl. XIX st. III pen.

Aldus gehoort ende gevisiteert, mitsgaders alle de acquyten ende ordonnantien overgenomen by ons onderscreven, als commissarien byden capittle der kerken ten Dom, daer toe specialyk gecommiteert, hebben wy de voorsz. rekeninghe bevonden deuchdelick ende oprecht, ende mitsdien well ende nae behoren geverifieert, ende oversulcx opt behagen vanden capittle ten Dom mede geapprobeert ende gelaudeert, lauderen ende approberen deselve by desen. Actum den ix^o september, 1578.

Ende was onderteykent: Engelbert van Bruhesen, Diederich Muylert,
Otto de Bloys de Treslong. Ita est: Guilh. de Cleeff.

Noch stont geschreven aldus:

Anno xv^c. LXXVIII, die xvii^o sept., capitulo per juramentum indicto, praevio alio capitulo, Dn. vicedecanus et capitulum approbarunt hanc computationem ordinan. mgstro Jaspero vanden Berch, advocato, ut eandem, nomine capituli subsignet. Actum vts. Ita erat subscript.:
J. Vanden Berch.

De copie accordeert met zyn originael. By my: LANSWEERDE.

RELATIE

VAN 'T GENE

WILLEM OEM, COMENDE UYT HOLLANT, DEN BARON VAN HIERGES, STADTHOUDER
VAN HOLLANT, AENGEDIENT HEEFT, BELANGHENDE DIE SAEKEN DER PACIFICATIE
DER VOORSZ. LANDEN, ENDE VAN 'T GENE DAEROP GEVOLCHT IS, 1576.

Alsoe die co.ma., onsen aldergenadichsten here, naden overlyden vanden groot-com-mandoor van Castillen, stadthouder, gouverneur ende capiteyn generael vanden landen van herwaerts over, geordonneert ende gecommiteert heeft totten selven gouverne. zynen ract van staten derselver landen, hadden die vanden voorn. rade den provincialen hove van Hollant overgesonden brieven van zyne co.ma., mitsgaders den heuren, daer uyt men sekerlyk zoude verstaen, die goede meeninge, affectie ende genegenheyt van zyne ma., die hy heeft, omme zyne ondersaten, ende namentlyck die van Hollant, Zeelant ende andere heure geconfedereerden te tracteren met alle gratie, clementie ende liefde, als een goet prince deselve zyne ondersaten ende vasallen betaempt te doen, bevelende den voornoemden hove van Hollant vanden inhouden der voorsz. brieven, dien van Hollant, Zelant ende andere heure geconfedereerde te verwittigen, ende die copyen daervan, met heure bygevoegde brieven, besloten over te senden, ten eynde sy hem daer nae souden willen reguleren; ende om 't zelve te volcomen, zyn byden voorsz. hove deselve besloten gezonden by alle gevouchlykste manieren aen die van Hollant, Zelant ende heure geconfedereerden in't generael, mitsgaders aen de groote steden van Hollant in 't particulier; daerby gevoucht waren sekere copyen der voorsz. brieven, ten eynde sulcx den inhoud derselver te beter tot kennisse van de gemeente oock zoude comen, die teneur van welcke brieven van zyn maj. raedt van state ende hove van Hollant voorn. hier naer volcht. (Zie dezelve bij *Bon.*) Ende alsoe een yegelyck van zyne majesteits ondersaten ende vasallen geoorlooft was vande voorsz. gratie, liefde ende clementie van zyne majest., inde voorsz. brieven geroert, zyne vrunde, die gezeten ende hem noch onthoudende waren binnen der graefschappen van Hollant ende Zelant, in steden ende plaetsen buyten die gehoorsaemheyt van zyne maj. ter tyt wesende, te veradverteren, soe was oock tselve gecomen tot kennisse van Willem Oem Hermansz, geboren van Dortrecht, te selven tyde syne residentie houdende binnen die stede van Rotterdam, dewelcke boven den inhouden der voorsz. missive, van enighe van zyne vrienden, deur aangeven van enighe van Utrecht, gecomen tot Rotterdam, verstaen hebbende, dat soe verre die van Hollant ende Zelant wilden versoeken die byencomste ende communicatie op t stuck vande pacificatie ende vredehandel der voorsz. landen ongetwyfelyck zyne maj. ofte zyne ma. raedt van state, nu ter tyt gecommiteert totte

regeringe ende gouvernemente generael van dese Nederlanden, souden daer toe mede wel verstaen, ten fyne die zaken met behoorlyke conditien ende moderatien tot tranquillicheyt ende eendrachticheyt zouden gebracht worden. Al twelcke hadde den voorn. Willem Oem, doer die liefde ende affectie, die hy heeft totten dienst van zyne maj., zyn vaderlant ende die ruste, vrede ende welvaart vandien, uyt een goede ende oprechte meeninghe, enighe van synen vrienden ende anderen medegedeelt ende gecommuniceert, tselve oock te kennen gevende enighe vanden magistraet ende regenten der voorsz. stede van Rotterdam, sulcx, dat den inhouden der voorsz. missiven, mitsgaders 't geproponceerde point vande communicatie der pacificatie, gecomen wesende tot wetenschap vande gemeente ende geheele vroetschap aldaer; Es die voorn. Willem Oem byde magistraet der voorsz. stadt geroepen, ende hem afgevraecht geweest, wat vande geallegeerde saken waren, ende wat bescheet hy daarvan hadde; dewelck, persisterende by tgeen hy voren geseyt hadde, ende dat naerder daarvan byde voorsz. brieven mochte blycken, praesenterende synen goetwillighen dienst, omme tselve te helpen te wege te brengen, seggende, dat ongetwyfelycken die lang gewenschte daerwt volghen soude; waerwt die magistraet ende vroetschap goetvonden te resolveren ende ordonneren, dat d'een van de voorn. burgermeesters der voorsz. stede mitten voorn. Willem Oem soude reysen nae Delft, omme dese zaken den staten van Hollant, aldaer vergadert, aen te dienen, om sulcke godlyck ende heyligh werck, ter goeder meyninge byden voorn. Oem aengegeven, tot welvaren vanden landen geëffectueert ende volbracht te worden; Ende wesende bydie vanden staten van Hollant tot twee ofte driemael daerop mede gehoort, persisterende by tgrunt hy geconfesseert ende openlyck geprotesteert hadde voorde magistraet van Rotterdam, met praesentatie van synen goetwillighen dienst, es by hemlyden geaccordeert ende geconsenteert, dat die voorn. Willem Oem soude moghen reysen naer Utrecht, omme te effectueren, tgene by hem aengedient werde, zonder noch tans hem te gunnen heure brieve van authorisatie ende van credentie, omme sulcx by haerlieder believen te mogen doen, die hy tot dien eynde versocht hadde, verclarende nyet te min by monde, dat het by heurluyden gebreeken niet en was, dat er nyet voerder inde vrede ende pacificatie gehandelt en es geweest, maer dattet aen de syde van syn co. ma. gefalgeert waer, mitsdien die gedeputeerden vande co. ma., den commissarissen van Hollandt belooft hadden, zoe wanneer d'antwoerde van zyne ma. gecomen soude syn, souden sy alsdan den prince van Orangien, of synen gecommiteerden adverteren vande goede geliefde van zyne ma.; ende soe 't hemlyden dan geraden dochte, souden zy wederomme de communicatie beginnen, waerdeur d'interruptie vande communicatie ofte pacificatie by faulte van syne majts. gecommiteerens gecauseert worde; Ende omme tselve gebreck nader te vertonen, hebben de voorn. staten van Hollant by heuren secretaris Coenraet de Rechtere den voorn. Willem Oem doen hantreycken een geprint boexken van't recess ende afscheyt vande laeste vredehandel, daeruyt soude blycken, waerop die saecken syn blyven staen, daerinne oock alle geschillen ende questien, die tusschen beyden syden waren, gestelt worden, onder die resolutie vandie generale staten, nae breder inhouden der voorsz. afscheyt, gehouden ende gedaen tot Breda, 14 july. anno xv^c. vyff ende zeventich, zonder dat die voorsz. staten den voorn. Willem Oem yet anders wilden bevelen, ofte by hem geseyt te worden, als daerby persisterende, ende gemerckt hy in 't aendien der voorsz. saken geen schrift verthoont en hadde, dan alleenlyck sulcx van eenighe van zyne vrienden verstaen te hebben, soe en hebben die van Hollant hem oock geen vorder last noch geschrifte begeren te geven, dan alleenlyck behoorlyck pasport, omme naer Utrecht te reysen, ende van zyn aengeven breder ende claerder bescheyt brenghende, alsdan daer inne voorder gedisponeert te worden nae behoren; verlenende hem mede te sinen ernstelycke versoecke brieven van indemniteyt ende sauvegarde, van niet achterhaelt noch misdaen te worden, soe verre als den voorsz. last by hem niet in alles geëffectueert en conde worden, nae vermoghen der pastportbrieven ende van indemniteyt, byde hierna geinsereert;

Die ridderschap, edelen ende steden van Hollant, representerende die staten vanden selven lande, lasten, ordonneren ende bevelen by desen allen oversten, capiteynen, bevelsluden ende soldaten, te water ende te lande, onder den dienst ofte besoldinghe wesende vanden prince van Orangien, gouv. ende stadth. gen. vanden selven lande, mitsgaders allen officieren ende magistraten, vry ende vranck, onbehindert ende onbeschadicht te laten passeren ende reysen Willem Oem met sinen dienaer ende die goederen tot horen lyfve behoevende, op Utrecht ende voorts in Brabant, daer tselve noodich wesen sal, tot vordering vande sake by hem den staten voorn. verthoont, volgende den last by hem aengenomen; Ende voorts die selven Willem Oem met synen dienaer ende goederen, als voren, wederom te laten repasseren ende keren in desen lande van Hollant, sonder hinder ofte belet, versoekende mede allen anderen potentaten, vorsten ende heren denselven Willem Oem, alle vordernisse, hulpe ende adresse daer van te willen doen ende bewisen. Gegeven binnen der stadt Delft, onder tsege van der selver staten, hier op gedrukt, den VI. july, XV^c. LXXVI.

Ter ordonnantie derselver staten, by my onderteykent: C. V. RECHTERE.

Alsoe die staten van Hollant op't aangeven van Willem Oem ende den dienste by hem gepresenteert optie renovatie ende vorderinghe vande communicatie des vredehandels, niet anders hebben connen bemercken nochte verstaen, dan die goede affectie ende liefde, die de selve altyt tot dienste vande landen heeft gedragen, soe ist, dat die staten voorn. den voorsz. Willem Oem beloest hebben ende beloven by desen, dat soe verre hy dieselve last, by hem daer inne aengenomen, niet en sal mogen volbrengchen, syns persoons daarvan onbeschadicht sal worden gehouden, sonder dat die selve, noch die zyne, noch zynder huysvrouwe goederen daervoren enichsins gemolesteert, beschadicht, geinjurieert ofte aengetast zullen moghen worden. Gedacn tot Delft, den VI. july, XV^c. LXXVI.

Onder staet geschreven: Ter ordonnantie vande staten, ende wat lager: C. DE RECHTERE.

Ende aengesien die voorn. Willem Oem langen tyt te voren zeer ernstelick begeert hadde te reysen op Utrecht, omme hem volcomelycken te informeren op sekere questien ende geschillen, die gevallen waren inden sterffhuysse van Christiaan Karre, eertyts burgermeester der voorsz. stede van Rotterdam, zyn schoonvader, hadde nae langhe vervolch vercregen van den coronel Francisco Verdugo, capiteyn der stadt Haerlem, brieven van pasport, omme op Utrecht te comen, ende oversulex den voorsz. last te liever ende vrylicker aengenomen, ende es comende tot Haerlem by P. de Margillas, lieutenant vanden voorsz. coronel Verdugo, mits zyne absentie, tselve pasport alsdoen geëxpireert, van nieuws geprorogeert geweest, ende es soo voorts opten X. july lestleden binnen Utrecht gearriveert geweest, alwaer hy synen broeder mr. Cornelis Oem, raedt ordinaris vanden hove van Hollant, refererende ende openende alle syne voorsz. wedervaren in Hollant, hebben goetgevonden tselve te communiceren Johan van Dreuckwaert, schout der voorsz. stede van Dortrecht, ende al tselve te verclaven den baron van Hierges, stadth. ende capiteyn-generael van Hollant, ten fyne den aengeheven handel der pacificatie geadvancheert ende geëffectueert mochte worden, dwelcke heer baron den voorn. Willem Oem zelfs gehoort hebbende, heeft geordonneert, dat men die saken met den heere van Ryswyck, president vanden hove van Hollant, zoude confereren, die bevindende den selven aangeven van Willem Oem den dienst van zyne maj. ende welvaren vanden lande sonderlinghe te betreffen; Es daerna de voorsz. sake deur ordonnantie vanden selven stadthouder, opt rapport byden president ende mr. Corn. Oem in't collegie vanden rade van Hollant geleyt, in deliberatie; ende gemerckt die voorsz. Willem Oem den baron van Hierges, stadth. gen. van Hollant, niet anders geëxhibeert en hadde, dan syne voorsz. brieven van pasport ende van indemniteyt, mitsgaders het leste articule vanden recess ende affsicheyt, genomen tot Breda den 14 july, 1575, sonder daertoe te hebben brieven van credentie, noch

andere instructie vande staten van **HOLLANT**, alsoe men oock verstaen hadden, van loofwaerdighe luyden, dat die boven geincorporeerde brieven ter handen van die van **HOLLANT**, **ZEELANDT** ende heure geconfedereerden, noch aen de stede van Rotterdam niet gecomen en waren, ende dat zyne maj. by andere sine brieven, meer ende meere verthoont hadde zyne voorsz. goede meeninge ende intentie tot synen ondersaten ende vasallen, soe dattet te verhoppen es, dat men dese tweedracht soude moghen ter neder leggen ende tot pacificatie geraken, daervan die voorn. raedt van state, den baron van **Hierges** ende hove van **HOLLANT**, by heure brieven vanden **viii. july** lestleden (*), hadde geadverteert, is opten **xiii. july** voorsz. geresolveert geweest, dat men den voorn. **Willem Oem**, in plaetse van antwoerde, leveren soude nyeuwe brieven vanden voorn. stadthouder ende hove van **HOLLANT**, ende daerby voughen duplicata vande voorn. geincorporeerde brieven, addresserende aen die van **HOLLANT** ende **ZEELANT** ende heure geconfedereerden, ende aen de magistraet van Rotterdam, ende bi deselve te versoecken op dese ende voorg. brieven heure vruchtbare antwoerde, die hier nae geinsereert zyn. (†)

Aen die van **HOLLANT** ende **ZEELANDT** ende heuren **GECONFEDEREERDEN**.

Die baron van **Hierges**, stadthouder ende capiteyn-generael, die president ende raden ons heren, des coninx, over **HOLLANT** ende **Vrieslant**.

Edle, vrome, eersame, discrete, goede vrunden.

Alsoe wy **U** by onse brieven vanden **vii. dach** van meye lestleden geadverteert hebben, dat wy onlanx daer toe te voren ontfanghen hadden brieven van zyne co. maj., den **xxiii. van maart**, geschreven tot **Madrid**, ende daer beneffens die brieven van dien vanden rade van staten, by syne majest. gecommiteert ten gouvernemente generael van dese zyne **Nederlanden**, den **xxv. aprilis** geschreven binnen **Brussel**, inhoudende, onder andere, die goede meeninghe ende intentie, die zyne ma. ende oock die voorsz. gecommiteerden ten gouvernemente hebben ende thonen, omme metter hulpen **Godts** alle dinghen weder te brenghen tot paeys, vrede ende welvaren vanden landen ende goede ondersaten van dien, ende omme te volcomen den wille

(*) Welgeboren, besunder goede vrunden.

Wy hebben den **21 dach** van aprilis lestleden **U** geschreven gehadt, dat ghy acnde afgeweken steden van **HOLLANT** ende **ZEELANT** soult seynden copie van seckere brieven van den coninc, onsen aldergenadichsten heere, hyden welcken zyne maj. verclaert geneygt ende gemeynt te wesen, hem te tracteren met alle clementie, goedertierenheyt ende liefde, welke copie ghy sedert hebt laten weten enighe der principaelste steden bestelt te hebben met goede vermaninghe daerop dienende; ende wandt wy wederom euyghe andere brieven gegregen hebben van syne maj., bydie welke dieselve continueert inde voorsz. verclaringe, ende meer ende meere thoent dese syn goede meyninge; soe, dat wy souden hoopen, dat, willende de voorsz. **Holl. steden** hem enichsius vougen, ende die co. ma. te gemoet comen, men eens soude moghen geraken, waer-~~van~~ wy vermoeden, dat er veel in **HOLLANT** wel begierich syn, soe hebben wy voor goede aengesien, **U** tegenwoordelyck by desen te laten weten, dat ons gedacht heeft, well dienen sall, dat ghy die steden, aen dewelck gy geschreven hebt, tgenē voorsz. is, wederomme verhaect, ende by die besta woorden, die ghy

sult connen bedenken, verweet ende vermaent, hem, wederomme te geven onder syne maj. gehoersaemheyt, ende **U** op nwe voorgaende ende tegenwoordighe brieven antwoort te willen scrijven, wt welck, die ontfangen hebbende, ghy ons sult in diligentie adverteren.

Welgeboren, besunder goede vrunden, Gode sy met **U**.

Gescreven tot **Brussel**, den **8 July**, anno **76**.

Die vanden rade van state gecommitt. by syne maj. totten gouv. gen. der **Nederl.** **BERTY.**

Superscr.: Die welgeb., onse bysunder goede vrund ende heren, **Gillis van Barlaimont**, ridder etc. ende bannerheer tot **Hierges**, etc., stadthouder ende capiteyn generael, president ende raide des coninx in **HOLLANT**.

(†) Die baron van **Hierges**, stadthouder ende capiteyn generael, die president ende raden des coninx over **HOLLANT** ende **Vrieslandt**.

Eersame, discrete, goede vrunde. Wy hebben **U** brieven van den **7. der maent** van may lestleden overgesonden copie vande brieven van onse heere den co.,

vanden voorsz. rade van state, ende den last ons byden voorsz. heure missive gegeven, wy aen uluyden besloten overgesonden hadden, die copy autentyck van beyde de voorsz. missiven, ten eynde dat ghyluyden met goede indachticheyt t'inhoudt van dien soudt willen incorporen, ende regardt nemen opte redenen ende middelen, daerinne verhaelt, U zulcx bedencken ende by communicatie delibereeren, dat ghy U wederomme mocht begheven totte onde ende behoorlycke onderdanicheyt, die wy al tesamen zyne co.ma., onsen natuerlicken heere ende prince, schuldich syn, waernemende die voorsz. jegenwoordighe goede occasie, etc., mer want wy beduchten, dat de voorsz. brieven, aen uluyden gedirigeert, niet te handen gecomen en zyn, deurdien deselve niet beantwoordt en worden, soe hebben wy goedgevonden, andermael die copien vande voorsz. brieven van zyne maj. ende den raet van staten, hierinne besloten, ulieden over te seynden, exhorterende uluyden van wegen syne ma. ende als uwe gemeene landsluyden wel hertelycken by desen, dat gy de voorsz. occasie waernemen ende deseselve ter herten nemende metten anderen communiqueert, ende uluyden van gelycken accomodeert totten voorsz. peys, vrede ende welvaren van den landen ende goede ondersaten van dien.

Edele, eersame, discrete, goede vrunden, onsen Heere Godt zy met ulieden.

Geschreven t'Utrecht, den XIII. July, 1576.

Aen den burgemeesters, regierders ende vroetschappe der stede van ROTTERDAM.

Die baron van HIERGES, stadhouder ende capiteyn generael, die president ende raden ons heren des coninx over Holland ende Vrieslant.

Eersame, discrete, goede vrunden. Wy hebben uluyden by onsen brieve vande VII. der maend meye lestleden overgesonden, copie vande brieven van onsen here den coninck ende van dien vande rade van state, gecommiteert ten gouvernement generael van zyne majest. Nederlanden, daerwt ghy volcomelyck cont verstaen de goede meyninghe ende intentie, die zyne majest. ende de voorsz. gecommiteerden hebben, omme alle dingen metter hulpen Gods weder omme te brenghen tot peys ende vrede, ende oock allen syne ma. ondersaten ende namentlyck die gratie, clementie ende liefde, als een goedt prince betaemt, zynen ondersaten ende vas-

ende van dien vanden raedt van state, gecommiteert ten gouvernement generael van syne maj. Nederlanden, daer uyt ghy volcomelyck condit verstaen, die goede meyninghe ende intentie, die syne majesteyt ende die voorsz. gecommiteerden hebben, omme alle dingen, mitter hulpe Godes, wederomme te brengen tot peys ende vrede, ende oock alle syne maj. ondersaten, ende namentlyck die van Holland ende Zee-
lant met heuren geconfedereerden te tracteren met alle gratie, clementie ende liefde, soe ghy hebt naeder connen verstaen uyt 't dobbelt vande voorsz. brieven, die wy immers hopen gecommuniqueert te syn dengenen, dient behoert. Ende, want wy hoven dyen by brieven van voorsz. rade van state den 8. deser jegenwoordige maent geadvertiert syn, dat syne maj. in syne voorsz. verclaringe continucert ende by andere brieven meer ende meer thoont syn voorsz. goeder meyninghe ende intentie, soe dat te verhoopen is, dat men eens dese tweedracht soude mogen ter weder leggen ende tot pacificatie geraecken, soe verre ghyluyden enichsins wilt vougden ende syne maj. te gemoet comen; soe en hebben wyluyden hiervan nyet connen laten te volcomen onse laste, uluyden hiervan noch andermael certiore-

ren, U vermanende wederomme wel hartelyk by desen, dat ghy, regardt nemende op alle die redenen, inde voorsz. dese brieven verhaelt, eens wilt ontfermen U selven ende alle die goede ondersaten van syne maj., nyet alleen in Holland ende Zelant woonafflich, nu soe langhe jaren jammerlyken met desen tweedracht gequelt, geruyneert ende ten uystersten gebracht syn door oorloch, vuyr vlamme, roverye, water, groote duerte ende anders, ende dat ghy, waernemende dese jegenwoordighe occasie, die voordel ruyne van ons vaderlant wilt beletten, daer immers d'ondersaten hem wel behoren te vougden, ende dat alsulx dese saeke geleyt hebbende behoerlyk communicatie ende goede deliberatie, ons over scrijft uwe vruchtbare antwoorde, soe op deser, als op onser voorgaende brieven.

Eersame, discrete vrunden, onse Heere sy met U luyden.

Geschreven tot Utrecht, den XIII. July, 1576.

(Zoo luidt letterlyk deze brief volgens eene andere ge-lijktijdige copij, waaruit mede de voorgaende brief van den VIII. julij is overgenomen.)

sallen te doen, zoo ghy nader hebt connen verstaen uyt 't dubbelt vande voorsz. brieven, die wy immers hopen gecommuniceert te zyn denghenen, dien't behoort; ende want wy bovendien by brieven vanden voorsz. rade van state, in date den viii. deser tegenwoordigher maendt, geadverteert zyn, dat zyne co. ma. in syne voorsz. verclaringhe continueren, ende by andere brieven meer ende meer thoont zyne voorsz. goede meyninge ende intentie, zoe dat te verhopen es, dat men eens dese tweedracht zoude moghen ter neder leggen ende tot pacificatie geraken, zoe verre ghy luyden U eenichsins wilt vougen ende zyne ma. te moet comen, soe en hebben wy niet connen laten, omme te volcomen onsen last, uluyden noch andermael hiervan te certioreren, U vermanende wederomme wel hertelyck by desen, dat ghy regardt nemende op alle die redenen, inde voorsz. eerste brieven verhaelt, eens wilt ontfermen U selven ende allen den goeden ondersaten van zyne maj., niet alleen in Hollant ende Zelant woonachtich, mer oock in alle zyne majesteys Nederlanden, die te samen een lichaem wesende onder een hoofd, (twelck es de co. ma.), nu soe langhe jaren jammerlyck mits desen tweedracht gequelt, geruineert ende ten uystersten gebracht zyn, deur oorloch, vier, vlam, roverie, water, groote duurte, etc., Ende dat ghy waernemende dese tegenwoirdighe occasie, die vordere ruine van ons vaderlant wilt beletten, daertoe immers d'ondersaten hem soe wel behooren te vougen, als zyne co. maj., ende dat ghy alsulck dese saccke geleyt hebbende in behoorlycke communicatie ende goede delibetatie, ons over schryft uwe vruchtbare antwoerde zoe op desen, als onse voergaende brieven.

Eersame, discrete, goede vrunden. Onsen here Godt sy met uluyden.

Geschreven t'Utrecht den xiii. july, 1576.

Dewelcke by Alonse de la Loo, grieffier vanden voorsz. hove, deur last vanden selven hove, den baron van Hierges, ten selven daghe, ter praesentie van meester Corn. Oem ende Reynier vander Duyn, raden ordinaris vanden voorsz. hove, in 't bywesen ende ten overstaen vanden voorsz. Willem Oem, voorgelesen zynde, hebben zyne E. ende daernae mede de voorz. heere van Ryswyck, president van Hollandt, volgende die resolutie vanden selven hove belast ende bevolen, den voorn. Willem Oem by monde die van Hollandt opte geëxhibeerde articulen van recess hiervoren geroert, aen te dienen, dat zoo verre die van Hollandt sustineren gegraveert te wesen, dat heml. opten voorz. articulen van recess ende afscheyt, tot noch toe zyne majesteits intentie ende resolutie egheene advertentie ghedaen es geweest, dat syluyden tselve soude willen schryven ende voughen voor antwoort opte voorsz. brieven, den voorn. Willem Oem medegegeven, met alsulcke andere redenen ende middelen, als 't hemluyden goetduncken soude; Ofte die selve redenen stellen by geschrifte by forme van instructie ende deselve met heuren brieven van credentie, geteykent alst behoort, stellen in handen vanden voorsz. Willem Oem, omme wederom over te brenghen, ende daer inne vorder gedaen te worden soe behoren sal, ende es by resolutie vanden voorn. hove byden voorsz. stadthouder den voorn. Willem Oem, ten selver fyne geaccordeert ende gedaen expedieren speciale pasport, daermede hy opten xiii. july voorsz. van Utrecht naer Hollant vertoghen es, ende die teneur vandien hier na volcht.

GILLES BARLAYMONT, vry- ende bannerheer tot Hierges, heer van Haulteroch, etc., stadthouder ende capiteyn-generael over Hollant, Westvrieslandt, 't sticht van Utrecht, Gelderlandt, etc.

Alsoe den eersamen Willem Oem ons ende den provincialen rade van Hollandt seeckere affairen, grootel. zyner majest. dienste ende den gemeen welvaren vande lande betreffende, heeft aengedient, ende want van noode is, dat hy tot dien einde wederom vinde ende trecke naer de Hollandsche steden, noch wesende nyte gehoorsaemheyte van zyne ma., Soe is't, dat wy mitsdesen expresselyck bevelen, lasten, ordonneren allen coronellen, hopluyden ende bevelshebbereren over 't crychsvolck, liggende in de garnisoenen, schansen, forten, ende oock den veltlegher van zyne ma. voorsz., dat zyluyden ende elcken van hen, den voorn. Willem Oem vry,

wanck, onbehindert, laten lyden ende passeren met eenen dienaer deur heure bevelplaetse naer de voersz. Hollandsche steden ende vleecken, sonder hem te doen ofte laten doen cenich bellet, moeyenisse ofte hinder, zoe aen synen persoen, synen voersz. dienaer, als aen de schriften, papieren, die hy mede neemt by onsen weten, latende oock den voorn. Willem Oem ende eenen dienaer, tot allen tyden weder omme uyt Hollant naer ons comen ende keren, met alsulcke schriften, brieven ende papieren, als hy van daer mede brenghen zal, al onbeswaert ende sonder commer, als voren, waer inne co. ma. dienst ende onse meyninge geschieden sal. Des t'oirronde hebben wy dit onderteykent ende daerop doen drucken ons cleyn secreet segel.

Datum t'Utrecht, den XIII. july, anno 1576. Ende was ondert.: GILLIS VAN BARLAYMONT.

**LETTRÉ DE MONSGR. LE CARDINAL GRANVELLE
A MONSGR. DE S. BAVON,**

le XI. d'aoust a Rome, a°. 1576.

Monsgr. J'ay receu deux lettres vostres, l'une de VIII. et l'autre du XV. de juillet. Je loue Dieu, que l'on ait recouvre Zirickzee, mais il y a long temps, que j'ay escript, qu'il ne me sembloit pas, que au recouvrement de ceste ville nous puissions faire tant de fondement pour la redresse de nos affaires, et regret, que je vois le succes tel, que l'avoye crainct et diccha esprit en Espagne, pour preadvvertissant de ce, que seroit Dieu doint, que monsr. de Mansfelt et le capt^e Julien, qu'estoyent allez, pour appaiser les mutinez, aient negocié avecq fruyct; Bien ay je espoir, que, si messrs. du conseil d'estat monstrent les dents auxdicts mutinez et leur font entendre, qu'ils ne trouveront le faveur, qu'ils ont eu aux aultresfois, ils seront plus doux. Et sy Sanchio Davila ou aultre leur donne assistance, et que quy ce soit, n'obeyse au conseil, lesdt du conseil feroient, a mon advis, faulte, silz n'ussoient de leur autorite, ce qu'encoires ung college peult mieulx faire qu'ung gouverneur seul, procedant en tout avecq la pluralite des oppinions. J'ay veu les conditions, avecq lesquelles ladicte ville s'est rendue, que vous m'avez communique, dont je vous remerchie. Il est ainssy, que vous dictes, que negotiations de ceste quallite l'on ne fait pas tousjours, ce que l'on pourat; si ceulx de Zirickzee sont bien tractez, aultres villes seront volontaires a se rendre; Et sy messrs. du conseil voyent le chemin a ce ouvert et encoires a l'entiere pacification, il me semble, qu'ils feroient tort a eulx mesmes et de service au roy, puis que par tant de temoinages et des lettres de sa majesté propre, et de ce, que ce scait monsr. Hoperius, et de ce, que disent de bouche ceulx, qui viennent de la; il conste, que sa majesté desire la pacification, pourven, que la religion et son autorite demeurent en pieds, et reduire le tout aux vieulx trains, s'ils ne commencent d'encheminer les affaires a ceste fin de l'intention de sa majesté, sans attendre tant de despeschés, puis que l'on voit, combien ils tardent, et qu'on se remect tousiours d'ung courrier à l'autre. Je le dis, pour ce que je voy, que vous estiez en grande espoir de la venue de monsr. de Havrech; mais sy il est party, lors qu'on vous a escript, je ne doute, qu'il n'aura apporte aultre despesche, du moins par escript, que tel, que du Bois, de bon espoir et remis a ce, que, qui sera gouvernear, portera apres. Le seigneur don Jehan, comme vous aurez entendu, avoit despesche a sa majesté le sr. Schovedo, pour luy remonstrer plusieurs choses. J'ay lettres dudict Schovedo du XVIII. du mois passe, escript a Madrid, par lesquelles il me dict, qu'il sollicite son despesche et ayde, a ceulx, qui le font par comman. du roy, esperant de partir tost, Et jae estoit alle devant vers Barcelone don Jehan de Cordua avecq aultres despeschés, sur ce, que ledict don

Dehan lauroit, passez trois mois, envoye pour les affaires de la marine, jusques a ce, que les despesches de Schovedo soient concluds; Je ne pense pas, que les resolutions voient par dela, mais sy monsr. de Havrech confirme de bouche le mesme, que je dis, de l'intention du roy, je ne scay, pourquoy ceulx du conseil pourroient faire scrupule de, sans plus attendre, mettre la main a l'oeuvre. Vous vous souviendrez de ce, que je vouloy dire de temps de madame de Parme, que, comme nous estions loing et tarde correspondus, nous debuions faire ce, que nous eussions conseille au roy, syl eust este present, puis qu'il fault prendre les occasions, quant elles s'addonnent, lesquelles sa majesté ne peult veoir de sy loing. Je le dis, pour ce que j'entends, que Vander Dorp a parle de venir a synal accord, donnant espoir, que d'autre coste lon y voudrait a meilleurs conditions, et que aultres villes, que se rendroient, si l'on vouloit negocier, deux ou trois villes, qui voudroient prendre ce chemin, feroient facilement suyvre toute Hollande et Zelant; car les estats sont las de guerre. Et sy le prince d'Orenge l'appercevoit, il est apparent, que, pour non demeurer seul, il prendroit tout party, que l'on luy voudroyt donner, et entreroit en diffidence, craindant, que quelqu'un de ceulx, qu'ont tenu de son coste jusques a oires, ne luy fist ung mauvais tour. Ces occasions ne peult le roy veoir de sy loing, et seroit, a mon advis, faulte a ceulx du conseil, de les laisser passer. Ceulx du pays sont en plus grande nombre et entendent mieulx les affaires, et sur le fondement de ce, que je dis, de ce, que l'on a de l'intention du ... par tant de moyens, et de ce, que la raison porte, et de ce, que convient au service de Dieu et au sien, Je ne voy, pourquoy, a pluralite d'opinions, l'on ne deust passer oultre, apres que ceulx, qui sont en Espagne si loing et n'entendent sy bien les affaires du commencement, en parlissent a leur fantazie, puy qu'en fin l'on viendroit a cognoistre la raison et le service, qui, si seroyt fait, du moins vous jure je, que, si j'estoye de sa compaignie, je procureroy de tenir en chemin.

Je me esbahis, que la nomination d'Arras tarde tant. J'ay souvent parle a sa Saintete avecq resentement; et sy l'on laisse vacquer les nouvelles eveschez longuement, a mon advys, il servira peu de les avoir fait. Jentens bien, que les abbez de Brabant vont le vieulx chemin, desyrans les desunions, pource que me touche en particulier, il me soucieroit peu, que la desunion se fist, pourveu, que le dot de cinq mil ducats pour Malines fust bien assuree; et mes gens bons pourront certifier, que je n'en ay jamais receu a beaucoup pres, ce, que icelle archevesche debvoyt avoir, et bien souvent non pas le tiers; mais je n'ay voulu faillir de ramentevoir a sa majeste les causes, pour lesquelles elle voulust, que les unions se fissent, elle en fera apres ce, que luy plaira, bien diray je, que jusques a ce, que sadicte majeste declare son intention contraire a ce, qu'elle commende, se fist, les ministres auroient tort, et luy feroient deservice de seconder ny favoriser, ou publiquement ou soubz main, ceulx, qui pretendent le contraire desdicts unions. Et me recommandant tresaffectueusement a vostre bonne grace, prie le createur, etc. De Rome, le XI. d'aougst, 1576.

Soubz escript:

Vostre bon confrere, vray amy à vous faire service,

ANT., card. de Granvelle.

HOE DIE GEMUTINEERDE SPANGIAERDEN IN 'T EYNDT VANT JAER 1574.

VOORDE STADT VAN UTRECHT ZYN GECOMEN.

Nov. en Dec., 1574.

Den xxix. november zyn die gemutineerde Spangiaerden, verlaten hebbende oic den Maeslantsluys, daer zy tvier in gesteken hadden, ende andere schanssen daeromtrent in Holland, byden anderen vergadert wesende inden Haghe, tsamen daeruyt getoghen, daer zy niet anders dan vianden in crighen geleeft en hadden, willende binnen Utrecht wesen, omme aldaer haer betalinghe t'hebben, twaer mit gemaccht ofte ongemaccht, by hemlieden gevangen hebbende (twelck oic als een simulaet ende opset . . . was) Francesco de Baldese, haerlieder capitain, ende don Rodrigo de Zapato, die aen hemlieden vanden commandeur-major gesonden was, om hemlieden t'appaiseren, hoewel zy niemant horen en wilden, denwelcken alle het andere garnisoen, soe Duytschen als Walen, dat mede daeromtrent geleghen hadde, gevolcht is, soe die daer alleen niet blyven en wilden. Ende gecomen wesende voor Sparrendam, daer sy deur wilden passeren, zyn aldaer met geweld ende groff geschut uyt gehouden ende gekeert geworden van sommighe vendelen knechten, die daer binnen laghen van wegghen den majt. in garnisoen, soe dat sy ettelyke scharmutsinghe mitten anderen aldaer gehouden hebben. Treckende die Spangiaerds voirts voer die stadt van Haerlem, menende daer binnen te comen, daer zy oic uyt gehouden worden; ende zyn ten laesten mit die here van Hierges, als capitain generael over tegher, wesende ter selver tyt binnen Haerlem, veraccordeert ende overcomen, als dat men die Spaengiaerts alleen deur Sparrendam zoude laten passeren, omme te trecken naer Brabant, mits dat men hemlieden aldaer soude doen bestellen scepen, omme te varen op Muyden, ende dat die Duytschen in Beverwyck ende daeromtrent souden blyven liggen den tyt van x. daghen, tot dat den commandeur major daeraf veradverteert soude wesen. Ende alsoe die heer van Hierges beducht ende bevreest was, als oic gebeurde, dat, als die Spangiaerts tot Muyden gecomen souden syn, gheen geloeff houden, maer haren wech naer Utrecht nemen souden, soe heeft hy daeraf die van Utrecht veradverteert, ende oic voer die poorten van Utrecht terstont doen comen vier vendelen knechten, soe vande synce als vanden regimente vande grave van Boussu, omme alsoe d'invasie vande Spaengiaerts opte stadt, soe verre zy aldaer quamen te beletten, die daer nae tsamen inde weerd gethogen zyn, omme aldaer beter bewaerd te wesen, soe die van Utrecht (hoewel sommighe gheern ghesien hadden ende daer veel omme deden) gheen knechten binnen en wilden hebben. Ende is opten iv. decembris, sinte Kathrynen poorte van binnen met messie, eerde ende bomen toegebolwerckt, soe die die craneste was, ende men oic suspicie van Vredenborch hadde, ghesien hebbende 't exempelman van Antwerpen, latende die

van Utrecht allen nacht goede wacht houden mit ettelicke vendelen vande burgheren. Ende die Spangiaerts tot Sparrendam gepasseert zynde, mitsgaders xiii. vendelen Duytschen, wesende 't regiment van Jorien van Fronsberghen, die hemlieden volchden, houdende die Spangiaerts haer geloefde, als sy plaghen, zyn tsamen opten vii. december in Goylant ende inden landen van Utrecht gecomen, te weten die Duytschen aen S. Mertensdyck, Woudenberch ende Leusden, ende die Spaengiaerts tot Hilfersom ende Loosdrecht ende Westbroeck, tot Emmenes ende Baern, levende alom viants gewys. Den xii. decembris zyn voirts die gemutineerde ende quatwoedighe Spangiaerts, sterck wesende over die xvi. hondert, tsavonts omtrent vier ure voir die stadt Utrecht gecomen, omtrent die Weerdt ende sinate Catrynen poorte, van meninghe synde, hemluden inde stadt te forceren, ende mitten inwoenders der selven naer heuren appetyt ende wille te leven, zulcx dat dien nacht gewaect hebben ses vendelen borghers met het vendel van't hooff ende die geestelichey in haer collegien, blyvende die Duytschen aen sint Mertensdyck, die hemlieden die zaecke vande Spangiaerts niet en moeten ofte onderwonden, daer zy noch een dach vier ofte vyff tsamen gebleven zyn, tot dat sommighe vendelen van hemlieden verleyt worden, soe inde Westbroeck, Emmenes, Baer, Woudenberch, opt Hoochlant, deur den gerechte van Leusden ende daeromtrent, daer zy stil zyn blyven legghen, etende den huysman van eynden aen op, soe het een groote arme hoep was, die gheen betalinghe en creech, totten xv. aprilis daer aen volghende, ten welcken daghe zy verthogen zyn, soe het aldaer gans op ende bedorven was, nae die cleye, als Scalckwyck, Cothen, Lambroeck, Doorn, Werckhoven, Bunnic, Odyck, Goy, Houten, Vechten, ende voorts daer omtrent, niet teghenstaende die selve quartieren tot meermael grote somme van penningen opgebracht hadde, omme die Duytschen daer niet te cryghen, als oic gedaen hadden die andere voergaende quartieren, omme vande Duytschen ontslegghen te mogen worden; ende syn inde cleye blyven leggen totten xv. July, 75., tot dat zy verthoghen zyn naer Brabant, hebbende die coeyen, ossen, schapen, veroken ende andere beesten alsoe vernielt ende die berghen soe geleecht, ende de huysman zoe bedorven, datter gaer niet gebleven en is, tweck een jammer geweest is om sien, niet teghenstaende wat remonstrantien die staten van Utrecht in middel van tyde deur haerluder gedeputeerden, tot Brussel wesende, den commandeur major hebben cunnen doen. Den xiii. december hebben die gemutineerde Spangiaerden, als zy des avonts te voren voor die poorten van Utrecht gecommen waren (wesende die heere van Hierges, gouverneur van Utrecht, binnen Amsterdam), des morghens tuschen acht ende neghen uren haer uysterste neersticheyt gedaen, omme een vande voerstedersdelselver stadt, genaempt: die Weerdt, die alsoen mit drie vendelen cnechten, die daer binnen waren geleyt (omme op een noet met hasticheyt inde stadt te hebben cunnen laten), bewaerd worden, mit geweldt inne te nemen, stichtende tot dien eynde aen de poort vanden Oordt der selver voorstadt vier met peeckvaten ende stroy, omme die af te branden, ende alsoe mit luttel moeyten tot heure wille daer inne te comen; dan zyn vande cnechten ende inwoenders derselver vromelic binnen een corten tyt daer aff gekeert, latende daer opte plaetse over de xxx. doden, die geschoten waren, behalven den gequetsten, ende souden daer noch meer gelaten hebben, ten ware don Jan Osorio mit capitain Isela, die noch vanden commandeur gesonden waren, om hemlieden t'appaiseren, gecomen wesende binnen Utrecht, mit anderen, zulcx niet belet en hadden. Ende worden alsoen twee Weerdenaers geschoten deur zeker spygaten, daer zy den hoop deur besichtigghen wilden. Ende hemlieden dit eerste exploict qualyke luckende, zyn van daer gethogen, hem begevende eensdeels buyten sint catrynen poort, ende eensdeels buyten die tollesteech ende wittervrouwen poerten, daer sy dien dach ende voerts den anderen dach, wesende den xiv. decemb., gans stil blyven leggende syn, sonder enich rumoer te maecken, bedervende ende met seer sware, onsprekelycke

costen, lasten ende tormenten quellende den inwoenderen van dien, doende aldaer in tollesteghe weder haerlieder gecoren elect eenen nyewen cedt.

Den xv. dec., des avonts te zes uren, is die heere van Hierges, deur groote sollicitatie der gedeputeerden der drie staten van Utrecht, die by hem tot Amsterdam gesonden waren, weder binnen Utrecht gecomen, by hem hebbende die capiteynen Francisco Baldese ende Rodrigo de Zapato, die die Spaengiaerts tot Sparrendam weder hadden laten gaen. Ende omtrent acht uren daer aen inden selven avont hebben die gemutineerde Spaengiaerts haer weder laten horen, ende hebben buyten s^{te} Cathryne poert, die welcke vast aen het castel derselver stadt leggende is, eenen allarm bestaen te slaen, schietende zeer dapper met haer deeren ende musquetten ende een groet rumoer, gerucht ende gecrys maeckende, in manieren of zy die stadt souden hebben willen overvallen, soe dat terstont alle die inwoenders derselver stadt, niet wetende, wat daer gaens was, haer op die been ende in wapens onder haer vendelen begeven hebben, soo geestelic als weerlic, als insgelicx gedaen hebben die suppoosten van't hof, die haer onder haer vendel, vande cancellerie, wesende haer loepplaets, begeven hebben. Dan en is dien avont daer anders niet nae gevolcht; ende hebben die voersz. Spaengiaerts dien selven nacht inde morghenstont, omtrent nae sess uren, wesende alsdoen den xvi. dec., gelycke valsche allarm weder gemaect op die selve plaetse, met schieten, gevecht ende groet gecrys; in't welck doende, soe die trommelen soe binnen als buyten die stadt zeer vreeselyk gaende ende slaende waren, ende men niet horen en conde, overmits mede het groote rumoer, dat sy maecten, soe met schieten, als met lelic ende onmenschelic crys-sende, zy lieden mit geweld opgelopen hebben twee poortkens, wesende het eene van het clyncket ende het andere vande middelste groote poorte, waardeur sy ses groete leeren, die sy uyt s^{te} Jobs-gasthuys ende elders gehaelt hadden, gebrocht hebben, met houwelen, balcken, bylen ende andere instrumenten, dienende om die principale binne-poorte open te cryghen; die sylieden onder de stadtsgrachten geborghen hebben, soe, dat men sulcx niet en heeft cunnen gewaer worden, ende is daermede de voersz. allarm gecesseert, ende daernaech dach geworden; ende terwylen die Spangiaerts aldus buyten die poerten leggende waren, soe was hemlieden, by haer pagador, wesende alsdoen binnen Utrecht, gepraesenteert te geven dusent Philipsdaelders, mit conditien, dat sy souden vertrecken; t welck gecomen synde tot kennisse vanden here van Hierges, ende dat sy in weygheringhe waren geweest vandie te willen ontfanghen, soe heeft hy, den dach aengecomen zynde, deur andere personen, soe hy haer zelf niet spreken en wilde, twellic zy nochtans gheerne ghesien hadden, met haer gehandelt, ende hemlieden naer den middach deur den capitain Isala doen aentellen xxxvi hondert gulden, belovende daer beneffens, heml. noch te doen bestellen bydie vande stadt ettelyke provande van bier, botter, kaes ende broot, die heml. oic buyten gebracht is, mit conditien, dat zy zonder vertreck van daer souden gaen, als sy oic beloefden te doen. Ende terwylen dat capitain Isala met hemlieden tracterende was, zynder twee vande soldaten geweest, die hem al heymtelicken elcx een briefken inde handt staken, waerdeur sy hem waerschuyden van sekeren aenslach, die die Spangiaerts teghens des anderen daechs smorghens op handen hadden, welcke briefkens die voersz. Isala terstont met die here van Hierges den capitain van Vredenborch gecommuniceert heeft, opdat daer inne, omme alle inconvenienten te schouwen, by tyts voersien soude moghen worden. Ende soude die here van Hierges by avonture daer inne wel anders versien hebben dan geschiet is geweest, en hadde die vrese, die hy hadde vanden capitain des voersz. casteels, die een Spangiaert was, te verthoornen, die welcke, zulcx geschiedende, soude lichtelyke die gemutineerde Spaensche soldaten deur het casteel indie stadt, daer men groote vrese van hadde, hebben moghen laten comen, t welck een oirsake soude moghen hebben gheweest van een generale ruine der ganser stadt ende allen inwoenderen vandien, zoe dat mit gemack niet toe-

gegaen en soude hebben; soe dat die here van Hierges met alle beleefheyd, soe mitten voersz. gemutineerden, als mitten capiteyn van't casteel heeft willen handelen, den selven capiteyn mondelinghe toeseggende ter praesentie van sommighe vander wedt van Utrecht, als hy hem oic van te voren uyt Amsterdam gescreven hadde, als dat hy hem alle goet ganselyk toebetrouwende was, ende dat hy oic niet en twyfelde, ofte hy soude achtervolgende het bevel ende scrijven vanden gouverneur-generael den gemutineerde Spangiaerts uyt die stadt mede helpen keren, soe verre sy die poerten ende muren vandien beclimmen wilden, in welcken gevalle ende anders niet die vande stadt gepermitteert worden haer te hebben moghen defenderen. Dan die principaelste vrese was, dat die Spaensche soldaten van Vredenborch collusie ende verstandt mit die van buyten hebbende, haren capiteyn hadden moghen vanghen ende hem die sleutelen aff dwinghen, ende die anderen alsoe daer binnen t'hebben moghen laten, soe men in't seker veradverteert was, dat daer al sommighe opten huysen weren, die met hemlieden daervan conspiratie gemaect hadden. Den xvii. december syn die voersz. gemutineerde Spangiaerts smorghens vrooch van ses uren weder te hoep ende byden anderen gecomen buyten sinte Cathrynen poorte, ende hebben aldaer, als die cloeke ses geslaghen hadde ende terwylen op Vredenborch die wachte naer ouder gewoente afgeslaghen ende verset worden, weder een groot rumoer gemaect mit trommelen, schieten ende cryssen, in wellie doende zy die verborghen instrumenten ende leeren voirts voortgehaelt ende jehghens die binnenpoorte van buyten opgerecht ende aengeset hebben, deen aen dander, tot sessen toe, met een block vast gemaect synde, twellic die wachte, van binnen aen die poorte sittende, overmits t'groot geruchte, dat die Spaengiaerts maecken, niet horen en conden; Ende die leeren alsoe opgerecht zynde ende een groote getalle van hemlieden tusschen het clincket ende die voirsz. poorte al bereyt staende om met een gedruys tesamen in die stadt te vallen, soe syn sommighe van hemlieden op die poorte gecloppen, die welcke gecommen synde op het bovenste vande poorte, alwaer zy breet was ende veel volcx draghen mochte, hebben terstont een seer groote leere van buyten opwaerts tot hem gethogen, die zy weder van binnen neder hebben laten dalen, daer der vier off vyff mede van binnen neder gecloppen zyn indie stadt, eer dat die borghers, die daer doen omtrent xiv. in't getallen die wacht hielden, dat gewaar hebben cunnen geworden, onder dewelcke eenen sergante major was, genaemt Blanco, die die principaelste rumoermacker was, ende hemlieden beloeft hadde ende gesworen voer ix. uren in die stadt te brengen ofte daer inne doot te blyven, hebbende by hemlieden twee trommelen. Ende beneden gecomen zynde, hebben haer beste beginnen te doen, als oic mede deden die van buyten, omme die poorte open te cryghen, dan soe hemluden zulcx soe haestelic niet mogelijk en was om te doen, soe die poorte van binnen met bomen ende messie toegebolwerckt lach, daer van zy gheen kennisse en schenen gehadt hebben, soe heeft enen van hemlieden enen trom, die hy mede afgebracht hadde, terstont geroert ende geslaghen, roepende: Hispania, Hispania, victoria, victoria! menende, dat hemluden sommighe Spangiaerts, die alsoe binnen Utrecht, wel tot drie oft vier hondert toe, al heimelic van te vorens uyt Amersfoort, Renen, Wyck, Culenborch, Vianen, Leerdam ende der Nypport, daer zy in garnisoen laghen, gecomen waren, bystandt gedaen souden hebben, daerop sy haer, sonder twyfel, betrouwende waren. Dan die selve, vresende den gemeente, zyn in haren logementen gebleven, sonder haer op die strate te begeven, noch niet wetende, hoe het met het casteel vergaen wilde; Hoewel die gemutineerde Spangiaerts hemlieden gansselick op het casteel betrouwende waren, hem latende voorstaen, dat die van't casteel heml. te minsten niet jehghens wesen en souden, zulcx, dat sy te stouter haren genslach aen dien oordt van de stadt, onder het casteel, bestaen hebben; Dan die capitain van Vredenborch, Francisco Harnardo Davala, hebbende dien nacht in persoen selver die wachte gehadt in een vande wachthuyzen,

staende op het rampas, responderende op S. Cathryne poerte, ende ten tyde vande voorsz. alarme noch in't selve wachthuys in een venster leggende, ende in sommighe huysinghe buyten die stadt onder die poerte meer lychts siende, dan hy op sulcke ure vanden dach aldaer gewoentlic was te zien, heeft terstont seer neerstelic toeghehoordt, ende merckende, datse in groote menichte aldaer tusschen die poorten stonden ende mede met haer instrumenten doende waren, omme die open te cryghen, heeft terstont zyne Spaensche soldaten bevolen, datse zonder verthoeven inden hoop schieten zouden, ende siende, dat sommighe van hemluden wat traech int schieten waren, heeft met eenen grammen moet zyn rappier uytgethoghen ende den selfden gedwonghen, datse schieten souden; bevelende oick den Nederlandsche soldaten vanden zelven castele, dat sy mede haer debvoir souden doen, die welcke beneden uyt die strickweere haer debvoir met het geschut wel gedaen hebben, ende beter dan die Spangiaerts van boven, soe die sommighe vandien met pampier alleen ende die andere onder die borgheren inde wacht, als men in't seker weet by goede informatic, geschoten hebben, soe daer sommighe vande borgheren gequetst ende oic vyff geschoten zyn geworden, denwelcken niet moegelijk en ware geweest, dat men van buyten soude hebben cunnen geschieten ofte geraecken, soe het wachthuys staende was besyden die poerte teghens die stadt muren aen, responderende teghens het casteel over, daer inne men veel schuten van roeren bevonden heeft. Ende hebben die Nederlandsche soldaten onder uyt die voorsz. strickweere veel vande gemutineerde soldaten, die tusschen het clynket ende die poorte staende waren, met het geschut gequetst ende geschoten, heeft oick die capiteyn Davala, mit assistentie van noch andere capiteynen, die dien nacht op Vredenborch geslapen hadden, als die colonel Harnardo de Toledo (!), Francisco Baldeze ende Rodrigo de Zapato, met noch anderen, selver een stuck groof geschuts inden hoop loosgeschoten; ende die voorsz. vier ofte vyff soldaten over die poorte indie stadt beneden geclommen synde, als voersz. is, ende die borgheren, die aldaer die wacht houdende waren, niet wel cunnende zien, overmits het noch doncker ende oic mistich ende nevelachtich weder was, dan horende den tromslach ende het roepen vanden Spangiaerts: Spaengien, Spaengien, victoria, victoria! ende het geschut van het casteel, hebben hem terstont uyt het wachthuys begeven ende hem teghens den Spaengiaert ter weere gestelt, vallende hemlieden dapper aen, stotende terstont die leere om verren, soe dat daer noch een Spangiaert op staende van boven neder in't water gevallen is, stekende mede met haer hellebaerde deur die tromme vanden Spangiaert, soe datse geen geluyt meer geven en conde, doende voirts haer beste, om diegenen, die binnen geclommen waren, aff te maecken, ende die noch op die poorte stonde, al bereyt omme op het wachthuys neder te climmen, met spiessen ende lanck geweer af te strecken, ende hebben ten laetsten haer debvoir soe gedaen, nae dat zy langhen tyt mitten anderen handgemeen hadden geweest, dat die vyff Spangiaerts, die nedergeclomen waren, op die plaetse doot syn blyven leggen, ende die ander wacht daer by op die walle ende inden eersten toorn wesende, vernomen hebbende het runoer, hebben mede terstont ettelyken bassen, haecken ende roeren los geschoten, daer sy mede die ander Spangiaerts, die oic gepast hadden op die poort te climmen, vande brugge gekeert hebben. Ende also die wacht vrese hadde van het schieten van de Spangiaerts van Vredenborch, ende oic sommighe van hemlieden al geschoten waren, als voorsz. is, wesende die wachte swack int getalle, soe enighe van hemlieden naer huys gegaen waren, soe hebben zy wat beginnen te wycken; dan die here van Hierges, comende naer die poerte, heeft hemlieden weer terugge gedreven, doende terstont aencomen een vendel van borgheren, dat op die Neude stont, met enighe andere vendelen, omme te gaen, daer sy by haren overste verscheyden souden worden; Es mede het vendel vant hooff in alle diligentie derwaerts gethogen; soe het dien nacht opt hooff die wachte gehadt hadde, twellic die here van Hierges by het casteel gemoetende, wesende te peerde, seyde: goede mannen, treck aen,

treck aen, het gelt hier ons allen, ons croppen, ons goet ende bloet; Ende dede terstont die here van Hierges die Doms clocke Salvator cleppen ende allarm slaen, soe dat alle die gemeente vande stadt in corten stonde in wapenen zyn geweest; Begevende die vande geestelicheyt, ridderschap ende die vande stadt haer byden anderen op die plaetse voor het stadthuys, weckende die andere seven vendelen vanden borgheren vanden borgheren voorts om die stadt aen die vesten, muren ende poorten, omme die te besetten. Ende alsoe die Spangiaerts op nyens apperaet maecten ende te hope quam aen die poorte, omme die stadt te beclimmen, soe hebben die van Vredenborch op d'een zyde ende die vande wacht vande stadt uyt die toorn ende spygaten op d'ander zyden alsoe daer onder geschooten, dat daer over die hondert Spangiaerts geschoten ende meer dan LXXX. gequetst zyn geworden, die naderhant meestal gestorven syn; twellic die Spangiaerts siende, ende horende die clocke cleppen, vresende, dat hem die huyslyuden van achteren overvallen zoude moghen, hebben terstont die poorte verlaten, roepende alle tesamen met luder stemme: misericorde, misericorde, begerende, dat men niet meer scieten en soude, ende dat sy enighe vanden heuren souden moghen zeyden aen den here van Hierges ende den capitain van Vredenborch, om mit hemlieden te spreken ende haer doden te moghen begraven, twellic hemlieden terstont geaccordeert is geweest, naer dat die capitayn van Vredenborch hemlieden vande muren van't casteel seer vilainlic toegesproken hadde. Ende die stadthouder, siende oic, dat sy die poorte verlatende waren, ende dat daer noch veel geschapen waren geschoten te hebben moghen worden, soe die borgheren, hoorende het clockgeslach ende allarm, dat sy in XLVI. jaren binnen Utrecht niet gehoort en hadden, meer ende meer met haer geweer aenquamen, soe heeft hy terstont by trommeslach op lyfstraf doen verbieden, allen ende een yegelyck vanden borgheren ende inwoonderen vandien niet meer te moghen schieten; twellic indien niet verboden en hadden geworden, daer weynich Spangiaerts afgecomen souden hebben. Ende die saecke aldus staende, soe heeft die stadthouder hem onder die borgheren hyde voorsz. poorte begheven, alwaer hy die voorsz. vyff Spangiaerts bevindende opter straet doot leggende bevolen heeft die selve vander strate in een huysinghe te doen brenghen, omme die te laten begraven, gelyck die oic des nademiddaechs op het kerckhooff vande minderbroeders honorifice met toortsen begraven zyn geworden; gaende voirts van daer op den huysen van Vredenborch, daer hy metten capitain van't casteel den Spangiaerts vande muren toegeroepen heeft, hemlieden van weghen zyne maj. bevelende, metter daet van daen te trecken ende die stadt te verlaten, ofte dat hy anders met het groff geschut onder hemlieden souden laten schieten; daer die gemutineerde Spangiaerts op ter antwoerde gaven, dat zy haerluder betalinghe (soe hem sulcx by haerluder overste beloofd was) vandie van Utrecht, die niet dan groote Lutheranen ende verraders van God ende den koning waren, hebben wilden; daer die capitain op seyde, dat syluyder selve Lutheranen ende verraders van God, den coninc ende zynen landen waren, dat zyluyden daeromme van selfs vertrecken soude ende haer wech nemen naer Scalckwyck, daer men met hemlieden soude connen handelen; ende naer meer ettelyke woorden, die zy ten beyden syden hielden, hebben ten laetsten gracie ende genade gesocht, seggende, dat hemlieden den duvel vander helle ende den voersz. Blanco mit enighe van haer principale hoofden daertoe gebracht hadden; begerende, dat haer geoorloift soude worden haer doode te moghen begraven, twellic hemlieden gegonst is geweest, mits condition, dat sy terstont vertrecken souden, als sy oic beloefden: Ende hebben mit alle vliet allen haer dooden begraven op den elendighen kerckhooff ende oic inder kercke, ende alle haer gequetsten gebrocht in S. Jobs-gasthuys, soe dat men het getal vande dooden niet perfectelick en heeft cunnen geweten. Terwylen desen allarm gebeurden aen S. Cathrynen poorte, ende die stadthouder met hemlieden spraeke houdende was, wesende toen ter tyt omtrent acht uren, soe hebben oic sommige Spangiaerts, leggende in tollesteghe, haer vervordert mit haer mus-

quetten te schieten inde wachte wesende op die tollesteechpoorte ende op die vesten daeromtrent, zulcx dat die wacht wederomme ettelyke bassen ende haecken loss schietende, sommighe vande Spangiaerts geschoten ende gequetst hebben. Omtrent twee uren nae den middach zyn die Spangiaerts tsamen vertrocken naer Bunnic, daer sy dien nacht gebleven zyn, naer dat hen gepermitteert was haer crancken ende gequetsten, die sy daer laten souden, niets misdaen te wordene, ende dat men hemlieden haer begaigen, die sy inde stadt hadden, soude laten volghen, mitsgaders seker quantiteyt van broot, kaes ende bier; ende heeft men dien nacht noch al evenwel ende sterc inde stadt gewaect, vresende dat die Spangiaerts gheen gheloeff houden en souden, mer inde nacht weder souden hebben moghen comen ende deur enich ver-raet van binnen enighen aenslach te hebben moghen maecken. Ten tyde voersz. waren bin-nen Utrecht veel Spangiaerts vande regimente van Lombardien, onder den colonel Bernardo de Toledo (!), die allengskens ende een dach vyff ofte zes van te vorens uyt Amersfoort, Wyck, Ren-nen, Culenborch ende Vianen, daer zy hyberneerden, gecomen waren, wesende die colonel met veel capiteynen alsdoen mede binnen Utrecht. Den aenslach (als die gequetsten, die naderhand storven, confesseerden) was desen: dat, alsoe haest die gemutineerde Spangiaerden inde stadt ge-comen souden seyn, zylieden terstont met twee trommelen, die zy mede zouden brenghen, allarme souden hebben doen slaen, ende dat alsdan die andere Spangiaerts, die binnen die stadt van te vorens waren, dat horende, van gelycke, op diverschen oerden, daer sy vergaderinghe ge-maect hadden, mede souden hebben doen doen jehens den anderen aen, omme alsoe die borgheren vande weere ende straten te doen vertrecken ende in haer huysinghe te doen lo-pen; ende dat sylieden alsdan byden anderen gecomen zynde, tsamen innegenomen souden hebben die Neude met die plaetse, ende, meester vande stadt geworden synde, zy alsdan het al vermoort zouden hebben, geestelick ende weerlick, jonck ende oudt, wat zy in wapenen bevonnen hadden, waer nae zy die stadt geplondert ende voerts aen die vier hoecken in brant gesteken souden hebben, treckende alsoe weder mit haren roeff ende buyt daer uyt. Als die Spangiaerts vertrocken waren, heeft men buyten die poorten in sommighe plaetsen, als men oic gedaen heeft binnen die stadt, gevonden ettelycke coorden, toegemaect in manieren van strop-pen, daarmede zy gepast hadden den borgheren op te hanghen ende half te worghen, omme alsoe aen haerlieder gelt ende schat deur die peine te geraecken. Terwyle die gemutineerde Spangiaerts mitten voersz. aenslach op die stadt besich waren, soe hadden haer veel andere Spaensche soldaten uyt den omleggenden steden, daer sy in garnisoen laghen, al heymelic omtrent die stadt Utrecht begeven, op hoepe, dat zy gemeynt hadden daer inne mede te comen, dan siende, dat het niet geluckt en was, zoe zyn sy weder al heymelic (elcx syns weechs) vercroepen. Twellic (gecomen synde tot kennisse vanden borgheren) naderhant seker haet ende nydt gecauseert heeft tusschen den voersz. borgheren ende Spangiaerts inde omleggende ste-den leggende, alwaer die borghers comende zeer qualyken hyde Spangiaerts gehandelt ende getrackteert zyn geworden, den zelven stotende ende smytende, niet tegenstaende men die selve binnen die stadt dagelick vrielicken liet gaen ende comen, sonder die selve ter cause voersz. yet te misdoen ofte te misseggen.

Den XVIII. dec. zyn alle die gequetste Spaengiaerts, tot omtrent LXXX., deur ordonnantie van den here van Hierges, met schuten gebracht naer Culenborch, daer zy meestal in't gasthuys gestorven zyn, soe miserabelic ende deerlic, dat het wonderlic was om sien. Ten selven daghe zyn voirts die gemutineerde Spangiaerts van Bunnic vertoghen naer Seyst, Doorn, Leer-sum ende Ameronghen, daer sy allomme die kercken (daer die huysluyden mit hare goederen inne gevlucht hadden) gespolieert ende den dorpen viantsgewys beroeft hebben. Is mede ten selven daghe jehens den avont die heer van Hierges uyt Utrecht verthoghen naer Arnhem, veradverteert zynde, dat die Spangiaerts derwaerts trecken ende van gelycke aldaer attenteren

wilden. De XIX. dec. zyn die Spangiaerts voerst gethogen naar Woudenberch, Leusden ende Scharpenseel, dair zy eenen nacht gebleven hebben, ende haer aengesteld, als zy op de voirgenoomde plaetsen gedaen hadden. Den XX. dec. zyn zylieden tesamen voorby Amersfoort, latende die van Amersfoort deur haerlieder stadt passeren haerlieder bagagie, gepasseert nader Nykerken, daer sy stil zyn blyven leggen tot opten XVIII. january. Ende heeft die here van Hierges den huyslyuden op Veluwe, die in groote getalle, wel tot vier duysent, by den anderen vergadert waren, omme die Spangiaerts vande Veluwe te schutten ende te houden, op grote pene verboden ende geinterdiceert den Spangiaerts enich empechement ofte hynder te doen, hemlieden ordonnerende die selve te laten passeren ende aldaer t'ontfanghen. Terwylen die Spangiaerts ter Nykerken leggende waren, heeft die commandeur major deur zekere gecommiteerde den Spangiaerts te vreden doen stellen, hemlieden vergevende ende remitterende t'gunt zy misdaen mochten hebben.

BISSCHOP FREDERICK SCHENCK v. TAUTENBURCH AEN BRUHESEN,

4 aug., 1574.

Rde dne decane, vir ornatissime, amice cum primis observande. Quam gratum et voluptificum nobis sit, reverentiam vestram desiderio nostro tandem, in promovendo ad hoc Davidicae foundationis beneficium, magistro Adriano nostro, candide amanterque satisfecisse, rebus ipsis testaturi sumus (auspice fortunanteque Christo) in nostra facultate largiter constitutis, etiam collatione beneficiorum sequestrata, e quibus tamen optimum quoddam tuo fratri, si ita sors tulerit, animo plane adamantino destinavi. Hic boni nuntii est dies, quo nunquam intermoriturae amicitiae nostrae perfecta sunt fundamenta, quo communium amicorum gaudia solidabuntur, quo denique aemulorum lividae susurraciones contitescent, simul et vultus lugubre quid contuebuntur. Deo et hominibus plausibile est inter caput principiumque ecclesiae membrum tam bene convenire, quod perpetuum faxit Deus opt. max., qui reverentiam vestram sospitet in aevum. Trajecti ex aula archiepiscopali, 4. aug., anno 1574.

FREDERICUS, archiepsc. Trajecten.,
toto pectore vr.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

STUKKEN

BETREFFENDE

HET TRESORIEERSCHAP VAN GERRIT JANSZ. DELFF,

1580.

I. F. BANNINCK-COCQ AEN HANS BONTEMANTEL.

MON COUSIN!

Ontfangen hebbende UE. missive vanden 6. deses, soe hebbe ick datelyck devoiren gedaen, om uyt de cancellarye van Hollant te moghen becomen, waarmede ick UE. soude mogen geven satisfactie op UE. versoeck; doch wat moeyten ick daeromme hebbe genomen, soe en hebbe ick daertoe echter niet kunnen komen; maer vinde niet inde secretarye, doch hebbe wel by een particulier persoon alhier inden Haghe een copie gevonden, waerby enen Gerrit Jansz. Delff, byde ridderschap, edelen ende steden van Hollandt wert gecommitteert ende gestelt als thesaurier ende commis-generael over Hollant, hem toevoegende voor zyn gagien jaerlycks een somma van achtien hondert guldens, mits dat hy daerop tot synen laste ten minsten drie klercken moet onderhouden, ende dat hy sich op alle vergaderingen der staten van Hollant tot synen kosten moet laten vinden, mits brengende tot laste vande provincie van Hollant de kosten van schuyten ende wagenvrachten, die byden thesaurier ende syne klercken in't reysen sullen moeten werden gedaen ende hem voorts in alles achtervolghende syne instructie te reguleren. (Dit meyne ick is de instructie, waervan UE. my copy heeft laten toecomen, doch de originele is mede onder de archieven van hare Ed. groot mo. niet te vinden. Het schynt, dat in dien tyt onse regeringe nog niet wel synde gestabileert, alles noch confus ginck.) Sullen voorts de staten den voorsz. thesaurier van synen voorsz. dienste nyet mogen ontslaen, voor ende alleer deselfde thesaurier daerop gehoort sy. Ghegeven inden Haghe, onder 't seghel vande staten voorn., hierop gedruet, den 24. aug., 1580. Ende was ter ordon. vande staten onderteekent; doch ick en hebbe niet kunnen lesen by wien.

Noch hebbe ick mede by een particulier persoon gevonden een reeckeninge van hondert duysent guldens, by die van Hollant ende Zeelandt in martio 1580. beloofte tot betalinghe vande ruyteren ende knechten, dienende tot wederstandt vanden vyant ende conservatie van het landt van Overysel, gedaen by Gerrit Jansz. Delff, soo van synen ontfanck als uytgifte, ende overgelevert in handen van mr. Paulus Vos, doctor Francois Maelson ende van Danckertmann, als gecommitteerde vande hh. staten van Hollant, tot auditie van desen met een uyt de camer van rekeninghe in Hollant, den 16. nov., 1580. Welcke rekeninge was gesloten

ende geteyckent den 17. april, 1586. by de ondergeschreven door last ende authorisatie van de staten van Hollant, van dato den 10. mey, 1585.

Ick en kan mede niet bevinden, dat desen Gerrit Jansz. Delff voor ofte nae het quitteren van zyn thesaurierschap in Zeelandt enich ampt soude hebben bedient, maer verstaet mede uyt een particulier, dat hy daerna een stil leven soude hebben geleyt, alhier inden Haghe, sonder sich elders mede te bemoeyen, hetwelck mede daeruyt staet te praesumeren, omdat hy alhier in S. Jacobs kerk leght begraven op het koor. Op syn graft (soe ick werdt bericht) zouden syne qualiteyten mede met letteren uytgehouden staen, die ick by gelegenheyt zal gaen uytchryven ende UE. toeschicken. Ick wenschte UE. beter kunde op UE. verzoek doen hebben satisfactie. UE. missive van den 13. dezses hebbe ick gisteren ontfanghen; en 't is my aengenaem, dat UE. schoonmoeder van A. van Davelaer soewel als ick bevrydt is.

Hier valt jegenswoordich niets nieuws te schryven, als alleen, uyt den brief van den commissaris Pels, van den 22. nov., in Dantzig geschreven, verstaet, dat de coninck van Polen met het podagra zeer was gequelt, ende dat Ragotsky, vorst van Transylvanien, gestorven was.

Uyt den brief vanden agent Billerbeeck, van den 10. deses, in Colen geschreven, verstaet, dat de stadt Maerburgh by die Keisersche verlaten ende byde Hessische wederom beset was. Het laeste schryvens van onsen ambassadeur in Munster is geweest den 3. deses. Sedert zyn van daer aen den staet geen brieven gecomen, maer wel van dese weeck aen particulieren, medebrenghende, dat de Spaensche ministers als noch persisterden aen de Francoisen te willen laten volgen, tghene voor desen hadden toegestaen, ende wilde de vordere differenten verblyven aende uytspake van onse ministers, daer toe de Francoisen nyet wilden verstaen.

Hiermede UE. met UE. schoonmoeder, huysvrouwe ende suster in Godes bescherminghe bevelende, ben blyvende

Haeghe, $\frac{5}{15}$ dec., 1647.

UE. goetgunstige neeff, F. BANNINCK-COCQ.

II. INSTRUCTIE VOOR GERET JANSZ. DELFF, ALS GECOMMITTEERDE VANDE STATEN VAN HOLLANT, TOT TRESORIER ENDE COMMIS-GENERAEL BINNEN DEN SELVEN LANDE.

Alsoe bevonden wordt, dat int beleyt der gemeene saecke deur die langdurige ende menichfuldige lasten vander oorloghe, nyet alleene opte betalinghe vandien, maer opt onderhout derselver oorloge groote confusie ende oneenicheyt is geresen, sulcx, dat opten staet ende oick die gemeenschap derselver schulden eghene behoorlycke kennisse genomen nochte voorzien en mochte worden, dan met hulpe van eenen tesorier-generael, sal daeromme de voorsz. tesorier, onder den eedt by hem te doen in handen vande staten, beloven te maecken pertinente ende oock volcomen staet, soe veel als doenlyck is van alle de lasten ende schulden, die over den lande van Hollant zyn geresen, sedert den aenvanck vander oorloghe ende vande brieven van verbande, die daeraff zyn verleent vande beloofde termynen van betalinge, waer op dezelfde zyn geassigneert, voorts, wat betalinge daer op zyn gedaen, ende dat soo wel vande lasten binnen dese quartieren, als binnen den noorder quartieren van Hollandt, staende tot laste vandie van Hollant.

Insgelycx van alle schulden ende lasten, die in't gemeen by die van Hollant ende Zeelant, achtervolghende den verbonde ende unie, gedraghen ende betaelt zullen moeten worden.

Sal mede den tesorier dagelycx daerop aenhouden, dat byde staten opde assignatien preferentie ende distinctie van betalinghe der voorsz. schulden ende lasten deur goede ende vaste zeeckere voet ende ordre mach worde gestelt ende genomen, daer nae de selven tesorier gehouden zal zyn hem te reguleren.

Daer toe den selven tesorier zal moghen doen openen ende recouvreren alle rekeninghen,

staten ende registeren, tzy hy de camere van rekeninghe ofte andersins, ende dagelycx in't collegie vande staten ende haere gedeputeerden als een lidtmaect vandien gehouden wesen te compareren.

Sal voorts de voorsz. tresaurier doen maecken ende houden pertinenten staet ende registre van achterwesen ende betalinghe, gevallen sedert date vande pacificatie van Ghendt, soewel de generaliteyt als de naeder unie, ten eynde de staten moghen kennisse hebben in wat staet die selfde aengaende hemlyuder quote daer van soude moghen wesen.

Des zal den tresaurier gehouden wesen te continueren d'ordre vande registers, die tegenwoordelyck gehouden wordt opten ontfanck ende uytgeeff vandes gemeenen landts penningen.

Sal den tresaurier mede gehouden syn te maecken d'afrekeninghe van allen oversten, capiteynen ende andere officieren.

Sal insgelycx vorderen de liquidatie vande reeckeninghe vande steden, ten eynde behoerlycke staet daeruyt gemaect mach worden, soe wel van't achterwesen vande steden, als't gunt 't gemeene lant daerby soude profiteren.

Sal mede alle neersticheyt doen, dat van alle incompsten des gemeenen landts penningen, soe wel uyt d'eenne als d'andere quartiere van Hollant, in't generael verantwoord, ende eene gemeene staet byden tresaurier gemaect mach worden, mitsgaders oick van t'gunt t'gemeene landt op alle rekeninghen behoort te profiteren, ende daerby mitsgaders van alle incompsten ende lasten vande voorsz. lande gehouden syn den steden over te leveren pertinenten staet ende des versoucken sullen.

Die voorsz. tresorier sal pertinente register houden van alle consenten van contributien byde staten voorn. alreede gedraghen, ende die byden selven noch vorder bewillicht sullen moeten worden, ende sorghe draghen, dat die selve consenten moghen worden geëxecuteert ende achtervolcht, daertoe den advocaet ofte secretaris vande staten sullen gehouden syn den selven tresorier te leveren behoerlycke acte van alle consenten van contributie, ende andere resolutien, die den selven tresaurier sullen moegen dienen.

Ende omme te voorsien opt stuck vande convoyen zal den tresaurier van gelycken doen houden pertinente register op den ontfanck ende uytgeven van de convoyen, ende daer toe doen afrekenen allen den ghenen, die enighen ontfanck ofte administratie van licenten ofte contributien gehadt moeghen hebben, ende voorts doen betalen 't achterwesen van dien, daer toe tselfde is gedestineert.

Sal voorts zorge draghen ende alle naersticheyt doen, dat behoerlycke ende eenparige liste ende orde opten ontfanck vande selve convoyen alomme gestelt ende geobserveert, ende die penningen daer af verstreckt worden, achtervolghende die consenten ende resolutien vanden staten.

Insgelycx sal byden selven tresaurier mede gedaen ende gevordert worden opten ontfanck, handelinghe ende administratie vandie van de admiraliteyt.

Van gelycken mede opden innecoop ende uytleveringe van ammunitien, ende daer toe syn geauthoriseert die casse vande ammunitien te visiteren, soe wanneer hem tselfde noodich duncken sall. Sal mede doen vorderen, innen ende excuteren alle rekeninghen vanden ontfangers des gemeenen landts penningen, tslot ende achterwesen vandyen, sonder eenighe gunste, ongunste ofte dissimulatie.

Die voorsz. tresaurier zal mede goedt regardt nemen ende daer vooren verantwoord moeten, dat egeene ordinantie van betalinghe ofte obligatie byde staten verleent worden, dan met goede kennisse vande staten ofte haerlyuder gedeputeerden, den selven voorgelesen synde binnen den tyde haerlieder vergaderinghe, inhoudende volcomen verclaringhe vander sake, omme des gemeene landts gerechticheyt in alles te moghen conserveren, daertoe denselven tresorier sal gehouden syn alle ordonnantien mede t'onderteykenen, ende en sullen den ontfangers egeen ordonnantien in rekeninghe gepasseert worden, van gelycke egeene quyttscheldinghe ofte atterminatien dan geteykent als voren.

Daertoe alle schulteyschers hem aenden voorsz. trespaurier sullen addresseren, ten eynde deuregeen particulier faveur d'eene voor d'andere teghens d'ordre van de staten geprefereert en worden.

Sal voorts den trespaurier neerstich ondersoek doen, omme te comen tot kennisse van alle pertheyen van landen ende guederen, die geduyrende d'oerloghe van 't gemeene lant gecoft ofte in pantschappen syn uytgegeven; wat penningen daervoor syn beloofd ende betaelt, ende hoe groot deselve landen ende goederen ende d'incompsten vandyen moghen wesen, soe vande geestelyke als geannoteerde goederen; voorts, by wien de penninghen syn ontfanghen, ende waer deselve syn geëmployeert.

Sal mede letten ende hem informeren opte menichte van ontfanghers, ofte getal vandyen, mitsgaders de bequaemheyt ende 't beleyt vanden selven ontfanghers, ende den staten van alles onderrechten, omme op alles voorsien te moghen worden nae behoren.

Ende sal voorts den trespaurier gehouden syn ende oock vermoghen alles te doen, dat tot vorderinghe van synen voorsz. last ende commissie sal moghen dienen, mits dat den trespaurier voorn. hem in zynen voorsz. dienste gheheel teghens den staten ende steden neutrael ende onpaertydich draghen ende houden sal, ende voorts den staten in alles respecteren, ende, des versocht synde, onderrechtinghe te doen, als naer behoren; sonder dat denselven trespaurier in eenighe andere affairen ofte commissien van wegen tgemeen landt geëmployeert sal moghen worden, ten eynde het werck hem nyet en overvalle.

Gedaen inden Haghe, den xxiiii. augusti, xv^c. tachtich.

Ad calcem paginae, m. s.: Resolutie der staten van Hollant, 1 mey, 1581., verbindt G. J. Delff, trespaurier, zich voor de betalinghe van 3000 ₤ cruyt, gecoft ten uytwinninge vanden . . . . tot Amsterdam, en burgerm. R. Cant.

III. RECKENINGHE GERAERDT JANSZ. VAN DELFF, als gecommiteerde totten ontfange ende administratie vande hondert duysent ponden, by die van Hollant ende Zeelant, in martio xv^c. lxxx. beloofd, promptelicken te furneren ende op te brenghen, tot betalinge vande ruyteren ende knechten, dienende tot wederstandt vanden viandt ende conservatie vanden lande van Overysel, ende dat volghende de repartitie by zyne Exc. diesaengaende gemaect, al bréeder blykende by deselve repartitie ende commissie vanden staten, in date den lesten martii, anno voorsz., gemaect in ponden, schellinghen ende penningen, van xl. gr. vlaems tpondt. (*)

Den vi. aprilis lxxx. ontfanghen vanden burgemeesters der stede van Dortrecht vier duysent vyfhondert ponden, ende den xii. mey daer aenvolgende vyff duysent vyfhondert gelycke ponden, belopende tesamen in voldoeninge van haerluyder quote: . . . . . X^m. l.

Den vi. aprilis lxxx. ontfanghen vande burgermeesters der stede van Haerlem twee duysent ponden, ende den xvi. derselver maent dertienhondert ponden, compt tesamen alhier voor haerlieder quote: . . . . . III^m. III^c. l.

Den v. aprilis lxxx. ontfanghen vande burgerm. der stede van Delff acht duysent vyfhon-

(*) *In margine*: Overgelevert by Ger. Jansz. Delff in handen van mr. Pauwels Vos, Franchoys Maelson, ende Danckertmann, als gecommiteerden vanden heren staten van Hollant, tot auditie van desen, met een uyt de camere van rekeninghe in Hollant, hier achter opt slot

gedenomineert, den xvi. decembris, anno xv^c. tachtich.

By de commissie vanden staten met de rolle vande repartitie geteykent by zyne princelyke exc. over elke stad ende vleecke, tesamen hier overgelevert.

dert vyftich ponden, ende den xxvi. mey daeraen volgende drie duysent vier hondert vyftich ponden; compt tesamen over haerluyder quote: . . . XII^m. L.

Den xi. mey LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Leyden over haerluyder quote tot 't voorsz. furnissement, vier duysent vyfhondert ponden; daer omme alhier deselve: III^m. V^c. L.

Den xvi. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Amstelredam over haerluyder quote, zestien duysent twee hondert ponden; daer omme alhier deselve: . . . XVI^m. II^c. L.

Den vi. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Goude, twee duysent ponden, enden xii. derselver maendt twee duysent ponden; compt tsamen over hare quote alhier: III^m. L.

Den vi. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Rotterdamme, twee duysent neghen hondert ponden, ende den vi. july daeraen volgende twee duysent zes hondert ponden; compt tesamen over hare quote alhier de somme van: . . . V^m. V^c. L.

Den vi. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Gorkum, twee duysent ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . II^m. L.

Den v. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Schiedamme, thien hondert ponden, den xxviii. mey daeraen volgende acht hondert ponden, ende de v. augusti daeraen volgende zeven hondert ponden; compt tsamen over hare quote alhier de somme van: II^m. V^c. L.

Den v. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede vanden Brielle, thien hondert ponden, ende den xii. mey daeraen volgende twee hondert ponden; compt tsamen over hare quote de somme van: . . . XII^c. L.

Den xxv. mey LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Schoonhoven, acht hondert ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . VIII^c. L.

Den ix. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Alckmaer par den rentmeester Henr. Wou over hare quote, drie duysent zeven hondert ponden; compt alhier deselve somme van: . . . III^m. VII^c. L.

Den xix. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Hoorn par den rentm. Henr. Wou, vyff duysent vyff hondert ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . V^m. V^c. L.

Den xix. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Enckhuysen par den rentm. Henr. Wou, vyff duysent ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . V^m. L.

Den xix. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Edam par den rentm. Henr. Wou, duysent ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . X^c. L.

Den xix. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Monnickendam par den rentm. Henr. Wou, zes hondert ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . VI^c. L.

Den xix. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Medenblick par den rentm. Henr. Wou, vyff hondert ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . V^c. L.

Den vi. july LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Weesp, vier hondert ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . III^m. L.

Den xix. aprilis LXXX. ontfangen vande burgerm. der stede van Purmerendt, drie hondert ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . III^c. L.

Den xi. aprilis LXXX. ontfangen vande van den Haghe par Thomas Geritz, twee duysent negen hondert tneghentich ponden, den vii. mey par den deurwaerder Croeck, zevenhondert een ende dertich ponden vyff schellingen neghen penningen, ende den xi. aug. daeraen volgende par denselven Croeck hondert vyff ende seventich ponden achttien schellingen, belopende tesamen drie duysent acht hondert zeven ende tnegentich ponden drie schellinghen negen penningen, ende dit op rekeninge van hare quote van vier duysent ponden; compt alhier deselve: . . . III^m. VIII^c. XCVII L. III sc. IX p.

Noch ontfangen vanden lande van Zeelant by doctor Nicolaes Boelss (!), zeventhien duysent ponden over hare quote; compt alhier deselve: . . . XVII^m. L.

Somma v.d. ontfanck deser rekeninghe, compt: XCIX^m. VIII^c. XCVII L. III sc. IX p. van xl gr.

U_YTGHEVEN jehens den voorsz. ONTFANGK.

Eerst betalinghe gedaen ten behoeve vande ruyteren.

Den overste Lubbert van Rhenen.

Betaelt aenden oversten Lubbert van Rhenen, tot anritgelt van twaelfhondert paerden, twaelf duysent ponden, by ordonnantie van zyne Exc. ende quitt. in date den viii. aprilis LXXX., tsamen hier overgel; daeromme alhier deselve: . . . . . XII^m. L.

In marg.: De gemaecte staet geteyckent by syne princ. Exc. van Orangien, omme te betalen tot XIII^m. L. vordenden ruyteren, wesende onder den E. grave von Hohenlo, te weten voir de waerden tot Antwerpen, XIII^m. L. voir ritgelt aen den oversten Lubbert van Rhenen, XII^m. L. voor den grave van Hohenlo met zynen ruyteren, by raminge XXXV^m. L., ende opte monsteringhe van Lubbert van Rhenen over een maent besoldinghe XXXI^m. L., mits dat men op de begrotinghe vande maendelycx besoldinghe hem sal hebben te voegen naede monstercedulle met quittantie op elke articule overgeleverd, behalven daer anders voor 't hoeft staet.

Opten oversten Lubbert van Rhenen van dese navolghende partyen XXVIII^m. VIc. LXXXVI. L. XIII^m st.

Noch aen den voorn. Lubbert van Rhenen betaelt drie duysent zeven hondert vyftich ponden, mits dat deselve hem afgetogen sullen worden op de monsteringe, blyckende by ordonnantie vande gedeputeerden der naerder geunieerde provincien ende quittant. In date den x. jun. LXXX., tsamen hier overgelevert; daeromme alhier de voorsz.: . . III^m. VII^c. L.

In m. By ordon. geteyckent by de gedeputeerden vande naerder geunieerde provincien met zyne recepisse.

Noch betaelt binnen Zutphen aen den rentmeester Claes Maerschalcck, gesuccedeert inde plaetse vanden afgestorven Hendr. Schenck, onder den oversten Lubbert van Rhenen, vier duysent acht hondert ende zeven ponden twaelf schellingen, over een maent soldye van zyne vaen ruyteren, sterck hondert zes ende tseventich reysige paerden ende vier en twyntich waghden paerden, breder blyckende by de monsterrolle; ende die rekeninghe daerop gesloten by ordon. vanden commissarissen vande monsteringhe, Engelbrecht van Brempt, Drost van Stralen, ende Stensel van Namslo, met quittantie van Maerschalcck voorsz. In date den ix. july LXXX., tsamen hier overgelevert de voorsz.: . . . . . III^m. VII^c. VII. L.

In m. By de monstercedulle ordon., ende quittantie als inden text hier overgelevert.

Noch betaelt Sweder van Plettenburch, overste-lieutenant ende ritmeester onder den oversten Lubbert van Rhenen, vyff duysent drie hondert drie ende twyntich ponden zesthien schellingen, over een maendt soldye van zyn vaen ruyteren, sterck hondert drie ende tnegentich reysighe paerden ende neghen ende twyntich waghden paerden, volgende de monsterrolle ende reckeninghe daerop gemaect, mitsgaders ordon. van commissie vande monsteringhe, Engelbrecht van Brempt, Drost van Stralen, ende Stensel van Namslo, met quitt. vanden voorsz. monsterlieutenant, in date den xvii. july LXXX. hier overgelevert; daeromme alhier deselve: V^m. III^c. XXIII. L. xvi st.

Noch betaelt aen Sweder van Plettenburch, overste-lieutenant vanden voorsz. Lubbert van Rhenen, de somme van zeven hondert zeven ende zeventich ponden thien schellinghen, over de besoldinghe vande gemeene ruyteren ende oversten voorn., al breder blyckende by de ordon. vande commissarissen vande monsteringhe, Engelbrecht van Brempt, Drost van Stralen, ende Stensel van Namslo, mitsgaders quitt. In date den xvii. july LXXX., diemen hier overlevert; daeromme alhier de voorsz.: . . . . . VII^c. LXXXVII. L. x st.

Noch betaelt aenden voorn. oversten Lubbert van Rhenen voer de leste van zyn vaen ruyteren, sterck twee hondert thien reysighe paerden ende . . . waghden paerden, twee duysent seven ende twintich ponden vyfthien schellinghen, over een maent besoldinghe, op de monsteringe beloofd, breder blyckende by de monsterrolle ende rekeninghe daerop gesloten, mitsgaders by ordon. vande commissarissen vande monsteringe, Engelbrecht van Brempt, Drost van Stra-

len, ende Stensel van Namslo, met quitt. vanden voorsz. oversten. In date den XVIII. july LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier de voorsz.: . . . . II^m. XXVII. L. XVI st.
In m. By de monsterrolle ende quitantie ende ordon. in den text hier overgenomen.

Somme vande betalinghe gedaen aenden oversten Lubbert van Rhenen ende zynen lieutenant: . . . . . XXVIII^m. VI^c. LXXXVI. L. XIII st.

Den grave von Hohenlo met zyne ruyteren.

Betaelt Aelbert Cornelisz. Comans vyf hondert ponden, in rembursemente van gelycke somme by hem verstreect anden ritmeester Christoffel Calckruyt, onder den regimente vanden grave von Hohenlo, blyckende by quitt. vanden voorsz. ritmeester ende recepisse vanden voorn. Comans. In date den XXVII. apr. LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier de voorsz.: V^c. L.
In m. By receptie van Aelbr. Comans met Christo. Calckruyt.

Betaelt aen Everaert van Reys, secretaris vande graef van Rohan, de somme van vier duysent ponden, opt accoordt metten ruyteren vanden voorn. grave von Hohenlo gemaect, blyckende by ordonantie van graeff Jan van Nassau, de grave van Hohenlo ende den gedeputeerden der naeder geunieerde provincien, ende quitt. In date den Isten ap. LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . III^m. L.
In m. By blyck, als inde text van elck art. geroert, hier overgelevert.

Betaelt aen Maerten van Sypsteyn, commis vande vivres, de somme van drie duysent ponden, omme deselve ter ordonantie van den voorn. grave von Hohenlo ende den commissaris Stensel van Namslo verstreect te worden onder syne G. ruyteren, blyckende by acte, ordonantie van den gedeputeerden der naeder geunieerde provincien, ende quitt. In date den XXIII. jun. LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . III^m. L.

Noch aenden selven Sypsteyn, de somme van hondert ende vyftich ponden, omme deselve penningen by hem ter ordon. vanden grave von Hohenlo, ofte den commissaris Stensel van Namslo, als boven verstreect te worden onder den ruyteren van zynder G., blyckende by ordon. vande gedeputeerden der naeder geunieerde provincien, ende quitt. vanden voorn. Strick. In date den XV. juny LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . I^c. L. L.

Noch betaelt deur handen van Corn. Lucas aen Jan Strick, vier duysent vier hondert vyff ende dertich ponden zeven schellingen, omme by hem eensdeels verstreect te worden ten behoeve vande grave von Hohenlo, breder blyckende by acte vande gedeputeerden vande naeder geunieerde provincien, ende quitt. vanden voorn. Strick. In date den VIII. mey LXXX. ende approbatie vanden staten van Hollant, tesamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . III^m. III^c. XXXV. L. VII st.
In m. Op Corn. Lucas van Amst. voor den grave van Hohenlo.

Betaelt aen . . . van Holsteyn, ritmeester onder den voorn. grave von Hohenlo, vyf duysent acht hondert negen en twintich ponden, op de besoldinghe van twee hondert paerden, volgende de memorie van rekeninghe, gemaect by de commissaris Daniel de Greve, de ordon. vanden grave van Hohenlo ende de gedeputeerden der naeder geunieerde provincien, met quitt. In date den V. mey LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: V^m. VIII^c. XXIX. L.

Betaelt aen David Adelstorff, ritmeester onder denselven grave, drie duysent een hondert ende vyftich ponden, over de besoldinghe van hondert paerden, volgende de memorie van rekeninghe, gemaect byden commissaris Daniel de Greve, ordon. vanden grave van Hohenlo ende den gedeputeerden vande naeder geunieerde provincien, met quitt. In date den VI. mey LXXX. tsamen overgelevert; daeromme alhier: . . . . . III^m. I^c. L. L.

Betaelt aen Lodewyck Romp, ritmeester onder den regimente vanden voorn. grave, de somme van vier duysent ende vyftich ponden, hyden voorn. ritmeester in waertgelt gehouden, breder

blykende byde memorie van rekeninge, gemaect byden commissaris Dan. de Greve, ende quitt. In date den xvi. mey LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier de voorsz.: III^m. L. L.

Betaelt aen Ferdinandt Graeff tot Herdeg, opt accoordt vande nywe diensten met syne Gen. gemaect, opt believen van syne Exc., de somme van duysent ponden, blykende by ordonantie ende quitt., in den eersten mey; daeromme hier: . . . . . X^c. L.

Noch aende navolghende ritmeesters betaelt, als: Baltzer von Amsteyn, Asmus Carlewitz, Hendrick van Warle ende Hans Claesz. Ransworm, elcx drie duysent een hondert vyftich ponden, maeckende tsamen twaelf duysent zes hondert ponden, dit volgende de rekeninghe, gemaect (op yeder hondert paerden) by den commissaris Dan. de Greve, breder blykende by ordonnantie, in date den laesten aprilis, ende quitt. venden v. mey LXXX., die men hier overgelevert; daeromme alhier de voorsz.: . . . . . XII^m. VI^c. L.

Somma vande betalinghe, gedaen aenden grave van Hohenlo, zyne ruyteren ende commissarissen: . . . . .

Andere betalinghe, gedaen aen tractementen.

Betaelt aenden commissaris Stensel van Namslo de somme van vyer ende tachtich ponden drie schellinghen ter goeder rekeninghe van zyn tractement, by ordonnantie vande nader geunieerde provincien, ende quitt. In date den ix. july LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme hier deselve: . . . . . LXXXIV. L. III sc.

In m. By ordon. vande nader geun. provincien met quitt. op elck articule overgelevert.

Noch betaelt aenden commissaris Engelbrecht van Brempt de somme van t zestich ponden ter goeder rekeninghe van syn tractement, blykende by ordonantie vande gedeputeerden der nader geunieerde provincien, ende quitt. In date den xvii. july LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . LX. L.

Betaelt Maerten Sternhagen, quartiermeester vanden oversten Lubbert van Rhenen, de somme van sestich ponden, over een maent syns tractements, ende besoldinghe van zyn ampt ende officie, by ordon. vanden commissaris Stensel van Namslo, ende quitt. In date den xi. july LXXX. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . LX. L.

In m. Zy gelet, dat dese LX ponden Steynsel van Namslo gecort worden aen zyn tractement, zulcx Namslo by zyn ordon. overgegeven ende beloofd heeft.

Somma . . . . . II^c. III. L. III sc.

In m. Sedert is desen absolutelyken gepasseert opde ordon. vande gecomm. der nader geun. prov., onder het bescheyt inden text geroert, gestelt.

Andere betalinghe, gedaen over 't destroyement vande diversche ritmeesters vande grave von Zwartzburch.

Betaelt aen Aert Aeltgens, waerd in Hamborch, ende Coenraet Cupers, waerd in den Zwane tot Antwerpen, tesamen de somme van duysent ende vier hondert ponden munte deser rekeninghe, uyt saecke van seckere teercosten, tot haren huysse gedaen ende verteert by seckere ritmeesters vanden grave von Zwartzburch, namentlyck den grave van Herdeg, Lodewyck Romp, Hendr. van Warle, Baltzer von Amsteyn, Christoffel Coninxmarck ende Coert Costnitz, met meer andere bevelhebberen ende joncheren, volgende de belosten byden staten van Hollandt, denselven waerden by obligatie gedaen. In date den xxv. febr. LXXX. Al breder blykende by deselve obligatie ordon. van zyne Excellentie, ende quitantie daertoe dienende, tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . XIII^m. L.

Somma per se.

In m. By obligatie geteyckent byde gedeputeerden vanden lande van Hollandt, als Poelgeest, R. Cant, A. Comans

ende P. Buys, inde date den xxv. fbr., 1580. binnen Utrecht geteykent, mede bydie twee obligation hyden rentmeesteren vanden waerden tot Antwerpen gegeven, met quittantie vande selyen waerden, ende wordt dese somme hiermede geleeden, uyt crachte vande staten geteek. by syn Exc. hier voren overgelevert.

Andere betalinghe, gedaen ten behoeve vande naerder unie aen zekere gecommiteerde, die daarvan gehouden werden te verantwoorden.

Betaelt aen Aelbr. Cornelisz. Comans, als ontfangen-generael vande naerder geun. prov., de somme van vyftien duysent ponden, voor soe verre deselve strecken moghen over een seste part vanden quote vandie van Hollant ende Zeelandt extraordinaire byde voorn. geun. prov. omme-geslaghen, blyckende by acte vande staten van Hollant ordon. vande gedeputeerden vande naerder geun. prov. ende recepisse vanden voorn. Comans, in date den xxi. aug. Lxxx. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier: . . . . . XV^m. L.

In m. Ordon. vande staten van Hollant vande nader geun. prov. met recepisse vanden ontvanger-gen: A. Comans.

Betaelt aenden ritmeester Reynier van Neck de somme van duysent ende acht hondert ponden, tot furnissement vande penningen, gedestineert tot ontsedt der stadt Steenwyck, blyckende by ordonantie ende quitt. in date den xii. nov. Lxxx. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier de voorsz.: . . . . . XVIII^c. L.

In m. By ordon. vande staten van Hollant ende recepisse van Reynier van Neck.

Somma . . . . . XVI^m. VIII^c. L.

Ander wtgeven van vacatien, reyskosten ende uyt zaecke van diversche respecten.

Betaelt den xvii. july Lxxx. an Sweder van Plettenborch, lieutenant ende ritmeester onder den oversten Lubbert van Rhenen, de somme van zes ende dertich ponden dertien schellinghe voor zyn reys ende verteerde kosten, byden selven met zyn geselschap gedaen opte reyse van Zutphen tot Kampen, anden gedeputeerden vande nader geuniceerde provincien, omme aldaer te liquideren sekere geschillen, gevallen tusschen den commissarissen vande monsteringhe ende den voorsz. oversten-lieutenant; dan alsoe de saecke nyet afgehandelt zynde ende den lieutenant voorn. verclaerde eenen anderen heere te weten, es den selven syne verteerde kosten oversulcx toegeseyt ende belooft; daeromme hier: . . . . . XXXVI. L. xiii sc.

In m. Die gecommitt. vande staten tot auditie van desen passeren dese op off. vanden rendant.

Betaelt aenden commissaris Daniel de Greve, de somme van hondert ende vyftich ponden, tot voldoeninghe van syne reysc, deur last van sr. Exc. aen den grave von Hohenlo, blyckende by ordon. ende quittantie, in date den xxi. juny Lxxx. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . I^c. L. L.

In m. By ordon. vande staten van Hollant met recepisse.

Betaelt Willem Jansz., bode van Amsterdam, de somme van neghen ponden elf schellingen, wt saeke van een missive gedraghen te hebben van Amsterdam aen myne heren de staten in den Haghe, ende voirts aldair by desen rendant gebleven, blyckende by specificatie ende quitantie, in date den xi. mey Lxxx. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier: IX. L. xi sc.

In m. By declaratie ende quitantie, als in den text, hier overgelevert.

Betaelt aen Corn. Lucasz. de somme van zestien ponden ende vyftien schellingen over reys ende verteerde kosten, gedaen in't solliciteren, omme te hebben ordon. vande gedeputeerden vande nader geuniceerde provincien vande penningen, die wt synen handen, naer t vertreck van desen rendant wt Deventer, gelicht zyn, blyckende by declaratie ende quitt. In date den xxiiii. oct. Lxxx. tsamen hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . XVI. L. xv sc.

Noch aen eenige cooplyden de somme van vyf ende tachtich ponden drie schellingen, wt saecke vande stoffen by hemlyden gelevert tot zekere vanen voor de ruyters, daerinne gerekent

't maecken, ende andere oncosten daerop gevallen, al breeder blyckende by ordon. ende declaratie daertoe dienende, in date d. iii. july LXXX.; daeromme alhier deselve: LXXXV. L. iii sc.

In m. By de commissie vande nader geau. provincien op desen rendant geëxpédieert, omme met de cramers ende anderen te moghen afrekenen, ende hen betaelt met quitt. ende declaratie van dezelfden.

Desen rendant brengt alhier noch in wtgheven de somme van vier hondert ende zes en dertich ponden zeven schellingen, over tverlies by hem gedraghen ende geleden aen zeventhien duysent vier hondert twee ende vyftich Holl. dalers, deur dien dezelve byden rendant vande steden onder meer andere penningen, volgende zyne commissie, ontfangen zyn geweest, tot drie ende dertich stuyvers ende een halve istuck, ende deselve nyet hogher uytgekeert, dan tot drie ende dertich stuyver istuck, volgende sekere declaratie daervan hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . III^c. XXXVI. L. vii sc.

In m. By declaratie, van wat steden ende tot wat nombre van dalers dese rendant van elcx ontfangen heeft.

Sd. by gebreck van ordonantie.

Sedert overgelevert ordon. vande staten van Holland, achter de voorsz. declaratie gestelt, van d. d. xvii. dec. 1580.

Noch brengt desen rendant alhier in wtgeven de somme van twee hondert ende vyftich ponden zes schellingen, munte deser rekeninghe, over gelycke somme, by hem op diversche reysen in't stuck van zyne voorsz. commissie, sedert den xiii. apr. LXXX. totten lesten augusti daeraen volgende, breeder blyckende by sekere declaratie, daervan hier overgelevert; daeromme alhier deselve: . . . . . II^c. L. L. vi sc.

In m. By declaratie. — Sd. als voren.

Sedert overgelevert ordon. in date als voren, gestelt achter de voorsz. declaratie.

Noch voor 't minutereren, grosseren ende doubleren dezer rekeninghe, groot twaelf bladeren, 't blad tot een schelling, comt met. het dubbelt: . . . . . xxiii. schelling.

Ende also desen rendant in't ontfanghen ende uytgeven vande penningen deser rekeninghe groote moeyten heeft gehadt buyten meenighe vande heeren staten, overmits dat die penningen beloofft waren binnen thien daghen te brenghen inden Haghe in handen vanden voorn. rendant, ende in corte daghen daer naer wederomme soude uytkeren, soe is de saecke daer naer alsoe gevallen, dat den rendant de penningen met seer groote moeyten heeft moeten innen, veel reysen heeft moeten doen ende langhe tyt met de penningen omgesworven heeft, als blyckt byde declaratie vande reyscosten omtrent den tyt van vyff maenden, soe in Gelderlandt, als in Overysel, dat hy oick geen tyd heeft gehadt, omme zyn eyghen affairen met eenighe ordre te bestellen, al tot groote schade ende achterdeele vanden voorn. rendant, jae dicwyls gereyst in groote pericule van zyn lyff ende leven, overmits de groote swaerte vande penningen over verre wegghen te voeren, soe te water als te lande, stelt daeromme al tselvede tot discretie van uwer mo. E.

(Volg. copij uit de papieren van Hans Bontemantel, berust. onder jonkh. Beeldsmijder v. Voshol.)

BRIEVEN.

M. DES HORNES AEN MADEMOISELLE DE MONTMORENCY,
14 jan., 1566.

Mademoiselle, jay este fort mary, quant jay entendu de Jaques, la fortune, qu'il a pleu a Dieu vous envoyer que dappeler de ce monde transitoire monseigneur Dachicourt, monsieur vostre frere, que Dieu absolve apres l'administration de tous les sacremens. Je ne doute, qu'il ne doute, qu'il ne soit du nombre des bien heurez, veu la voye catholique, qu'il a toujours suivy. Mademoiselle, vous savez, que ne sommes de riens plus seurs que de la mort, et que davantage sans ichelle ne pouvons estre unis au supernel, ne parvenir a la joye des celestes, ny estre regenerez en nostre seconde vye, quy toutefois est le mileur but, ou nous tous pourions aspirer, par quoy convient prendre en passience la separation des cors; car la plus grande felicite de la personne sestend de n'estre en oubly, ce quy nest recomarable. Estimant bien mademoiselle vostre vertu sy grande que remettre le tout en la main de nostre seigneur, vous contentant de son vouloir, quy sera lendroit, ou je presenteray mes humbles recommandations en vos bonnes graces, supliant le createur vous donner,

Mademoiselle, en parfaicte sante, heureuse et longue vye de nostre maison de Cuninghien,
ce 14 janvier, LL.

vostre humblez et obeissant serviteur,

M. DES HORNES,

Opschr.:

Mademoiselle, mademoiselle de Montmorency, a Douay.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

VAN WEGEN DE PRINS V. ORANGIEN AEN DE REGERING V. YSSELSTEYN,
23 jul., 1566.

De prinche van Orangien, grave van Nassau, etc., stadhouder generael, president ende die raden des conincx over Hollant, Zelandt, Zelandt (!) ende Vrieslandt, eersame, discrete, goede vrunden.

Wy verstaen, dat dagelicx seecker vergaderingen gepleecht worden by enighe sectarissen, alwaer eenige leeraers hem vervorderen openbaerlick voor den volcke te predicken, contrarie die placcaten, ende insonderheyt het laeste placcaet van co. mat., onsen alder genadichsten heere, dicterende tselve onder andere meede, omme die leeraers te becommen, waerom soe requireeren wy U alsoech ende nyet te min van wegen co. mat. lasten ende ordonneren wel ernstelick by deesen in als tvoorsz. placcaet tachtervolghen, doende allen uwen vliet ende neersticheyt, omme die voorsz. leerders ende predicanten heymelick te becommen ende te becruppen, sonder noch-

tans eenich rumoer te maecken, omme te beletten eenighe oproer, tumult ende seditie onder de gemeente. Ende van tgrundt voorsz. es en syt in gheenen gebreecke.

Eersame, discrete, goede vrunden, uns Heere Godt zy mit U.

ERNST.

Gescreven inden Hage, den xxiii. july, a°. 1566.

Opschr.:

Eersamen, dicreten drost, burgemeesters ende regierders der stede van Ysselsteyn.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

DON FERNANDO ALVAREZ DE TOLEDO, HERTOCH VAN ALVA, ETC.,

LIEUTENANT GOUVERNEUR ENDE CAPITAYN GENERAEL,

15 aug., 1568.

Lieve besundere. Also der dienst des conincx, vnser genedichsten heren, erfort, dat wy dat regiment van Naples, Hispaenischer knechten, eenige daegen binnen Nymmegen leggen, soe gelanget van wegen co.mats. aen V onse meyninghe, dat ghy aengesien sbriefs met uwen knechten dem voirsz. regiment plaets maecktet vnd trecket binnen de stadt van Hoerden, der wellicke by bygesanten vnser brief wy bevelen U inne te laeten, ontfangen, onderhelpen ende gerieven, vnd des en syt nyet gebreckelyck. Versihen vns eyntelyck alsoe tot U. Geschreven to sHertoghien Bossche den xv. augusti, xv°. Lxviii.

F. A. DUC DALVE.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

GASP. SCHETZ AEN FLORIS THIN, ETC.

9 jul., 1570.

Mons. le pensionnaire. Vous scaves, que jay faict mon myeulcx vers son Exc. pour conduire votre cause a bon part; mais je ne me suis trouve sy byen seconde, que yeusse byen desire, de sort, quil ne m'ast este possible de par achever ce, que eusse volontier faict. Jay escript au president d'Utrecht, ce, que son Excellence mauoit eu charge, apres qu'il avoit ouy la resolution des estats, et ce, que me sembloit, et maintenant voyant, que le ducq demeure ferme en son opinion, ne voys aultre remede, si non, que les estats se conforment en effect avecq eulx de Hollande, dont le peuvent informer, comme yls ont use.

Quant a ce, qui touche *deprecationem culpae, quam non agnoscunt status*, encore pourra trouver quelque moyen de quelque humiliation, saul l'honneur dung coste et l'authorite de l'aultre part et espereroy de le pouvoir encheminer, sy je fusse deuant aultres adverty de la resolution des estats en la maniere susd., pour en faire a part raport a son Excell. et par ce moyen faire quelque bon office, dont, monsr. le pensionnaire, vous ay byen volu aduiser pour selon ce vous gouverner. Faisant, monsr., recommandation en votre bonne grace, prie Dieu, que vous donne en sante bonne vie et longue. De Bruxelles, ce ix. de juillet, 1570.

Vostre byen bon amy et serviteur,

GASPAR SCHETZ.

Opschr.:

Monsr. le pensionnaire Utrecht Floris Thin, etc., a Utrecht.

(Volg. het oorspr. berust. onder jonkh. Beeldsnijder v. Voshol.)

ARCHIEF

VOOR

KERKELIJKE EN WERELDSCH E GESCHIEDENISSEN,

INZONDERHEID VAN

UTRECHT.

UITGEGEVEN

DOOR

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

ACHTSTE STUK.

BRIEVEN en STUKKEN, tot opheldering der GESCHIEDENIS der NEDERLANDEN, inzonderheid met betrekking tot de UTRECHTSCH E zaken, van 1565. tot 1569. — ORDINANTIEN op de DACH- en NACHTWACHT binnen UTRECHT, 1566. en volg. jaren. — MISSIVE by die van ZEELANT, aen den RENTMEESTER van TERHOLEN, 1578. — MATTHIAS, aertsh. v. Oostenryk, aen FRED. SCHENCK VAN TAUTENBURCH, aertsb. v. Utrecht, 1579. — ACTE VAN DECHARGE voor de commissarissen JOA. ORTELL en JOR. FRINCK, 30. april, 1579.

UTRECHT,
JOH. ALTHEER,
Akademie-drukker,
1838.

Dit achtste en laatste stuk behelst:

I. Brieven en stukken, tot opheldering der geschiedenis der Nederlanden, inzonderheid met betrekking tot de Utrechtsche zaken, van 1565—1569.

1. Viglius aen Jo. Bruhesen, 7. juny, 1565.
2. Id. ad eundem, 27. juny, 1565.
3. Id. ad eund., 12. spt., 1565.
4. Id. ad eund., 22. nov., 1565.
5. Id. ad eund., 16. dec., 1565.
6. Id. ad eund., 12. maji, 1566.
7. Id. ad eund., 11. aug., 1566.
8. Id. ad eund., 24. aug., 1566.
9. Corn. Boonen aen Ger. Wyckersloot, 14. spt., 1566.
10. Viglius aen Jo. Bruhesen, 23. spt., 1566.
11. Tsamenspraeck, gehouden te Haerlem, 18. oct., 1566., tusschen Jan Gerritz, mr. Clacs, enz., ter eenre, ende Jan Arentsz, etc., ter andere zyde.
12. Viglius aen Jo. Bruhesen, 19. nov., 1566.
13. Id. ad eund., 11. jan., 1567.
14. Id. ad eund., 27. jan., 1567.
15. Instructie voor de gedeputeerden aen hare hoocheyt, weg. de vereeniging v. Vianen met de landen van Utrecht, (1567.)
16. Die van Lopick aen 't capittel van S. Marien t'Utrecht, (1567.)
17. Viglius aen Jo. Bruhesen, 8. mart., 1567.
18. Id. ad eund., 19. mart., 1567.
19. Viglius aen Jo. Bruhesen, 21. maji, 1567.
20. Id. ad eund., 30. jun., 1567.
21. Id. ad eund., 19. aug., 1567.
22. Id. ad eund., 5. spt., 1567.
23. Id. ad eund., 5. dec., 1567.
24. Guil. de Castro aen zyn broeder Joannes, 29. jan., 1568.
25. Jo. Metellus aen Corn. Valerius, prid. non. febr., 1568.
26. Viglius aen Jo. Bruhesen, 17. fbr., 1568.
27. Id. ad eund., 25. fbr., 1568.
28. Id. ad eund., 12. maji, 1568.
29. Corn. Boonen aen Ger. Wyckersloot, 5. juny, 1568.
30. Viglius aen Jo. Bruhesen, 20. jul., 1568.
31. Id. ad eund., 4. octob., 1568.
32. Declaration et specification des deputez des estats generaux, comparus a l'assemblee en la ville de Bruxelles, le **xxl** de mars, 1568.
33. Viglius aen Jo. Bruhesen, 23. mart., 1569.
34. Id. ad eund., 19. may, 1569.
35. Corn. de Castro aen zyn broeder Joan. a Castro, 5. id. aug., 1569.
36. Viglius aen Jo. Bruhesen, 13. dec., 1569.

Alle deze voorgenoemde brieven en stukken berusten op het archief der Oud-roomschen hier ter stede, zijnde de eigenlijke brieven volgens de oorspronkelijke, en de stukken,

op de voorgaande lijst, onder 11., 15. en 32. voorkomende, volgens gelijktijdige copien, door ons overgenomen.

II. Ordonnantien op de dach- ende nachtwacht binnen Utrecht, gemaect in 1566. en volgende jaren.

1. Anno 1566, den 3. augusty.
2. Anno 1566, des saturday, den 3. aug.
3. Anno 1569, des manend., den 28. may.
4. Ordonnantie, ghemaect opte dagelicxe poertwacht by myn heeren vande geestelicheyt, vande rade provinciael, ende regierders der stadt Utrecht, a°. 1572.
5. Ordonnantie, ghemaect opten visitatie ende waicken vanden buyten poerten.
6. Punten, geraemt, om te houden de dachvaert in de vier stats poorten v. Utrecht, tot ontlastinge vande schamele burgeren.
7. Ordonnantie op de wacht voor de burgeren dezer stadt van Utrecht, bescreven onder die acht hopluyden, geconcieert ende gemaect met advyse van myn heer van Noircarmes, gouverneur, etc. Anno 1573, den 5. decemb.
8. Ordonnantie, geconsenteert ende gesloten opten ...january, 1575. stilo Traject., over het rot van Corn. van Leeuwen, opt onderhouden vande nacht- ende dachwacht.
9. Ampliatie opder borgren wacht, gemaect den xx. aprilis, 1575.
10. Additien op de ordonnantie vande burgeren wacht, gemaect byden raet dezer stadt Utrecht, den xi. july, 1575.
11. Anno 1576, den 23. febr.
12. Pointen, by myn heeren die schout ende burgermyn der stadt Utrecht geadeert op de burgerwacht, 31. may, 1576.
13. Anno 1576, den 3. july.
14. Anno 1576, den 23. nov.
15. Anno 1578, den 23. febr.

Deze ordonnantien, die in 't Utrechtsche placcaetboek niet gevonden worden, zijn getrokken uit een gelijktijdig stadscopij-boek, berustende onder jonkh. G. J. BEELDSNIJDER VAN VOSHOL, in wiens verzameling mede de hiernavolgende stukken in originali berusten.

III. Missive by die van Zeelant gescreven aen den rentmeester van Tertholen, daer by zy verclaren aen hem te behouden d'administratie van alle de domeynen van haren quartier, 14. oct., 1578.

IV. Matthias, archidux Austriae, aen Fred. Schenck a Tautenburch, archiep. Ultraject., 17. jan., 1579.

V. Acte van decharge voor de commissarissen Joa. Ortell ende Jor. Frinck, 30. apr., 1579.

Geschreven, den 1sten Jan., 1839.

J. J. DODT VAN FLENSBURG.

BRIEVEN EN STUKKEN

TOT OPHELDERING DER

GESCHIEDENIS DER NEDERLANDEN,

INZONDERHEID MET BETREKKING TOT DE

UTRECHTSCH E ZAKEN,

1565. en volgg. jaren.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
7. juny, 1565.

S. P. Literas tuas, mi Bruhesi, vi. atque xv. die maji, ad me scriptas, accepi. Etsi autem non responderim verbis, re tamen praestiti officia, quae mihi videbantur necessaria. Nam statuum vestrorum, de impositione vinaria subsecuto consensu, omnis difficultas sublata est. Quod vero ad praeposituram attinet, facio, quod possum, et testis mihi erit dominus a Tisnach, ad quem literas tuas misi, nihil a me praetermissum esse, quod desiderium tuum promovere possit. De domo d. ab Erckelens emenda, non displiceret mihi tuum consilium, si nepos meus impraesentiarum pecunia abundaret. Convenit autem, ut antea comparcat, unde aes in studiis et alia ratione contractum, dissolvat, alienaque quadra vivat aliquamdiu, donec sese inde extricet, et ad suppellectilem comparandam, et ad sumptus faciendos in servanda familia, suppetat facultas. Deus, d. v., diu incolumem servet. Bruxellae, 7 juny, 1565.

Venerabili ac nobili viro dno Jo. a Bruhesen,
can. et officiali Traj., dno suo honorando.

T. D.
deditissimus amicus et servitor,
VIGLIUS ZUCHENUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
27. juny., 1565.

S. P. Praestantissime domine officialis. Multam habeo gratiam de sollicitudine, quam pro nepote meo, d. v., gerit; et sane mihi conditio emendae domus non displiceret, nisi vererem, ne ejus occasione in majores sumptus, sese implicaret, quam praesens ejus fortuna ferrè potest. Itaque ad te antea scripsi, mihi videri supersedendum, et ille conductitiis minorisve pretii aedibus poterit esse contentus, donec comparcat, quod in eam rem requiritur. Decanatum S. Joannis diligenter hic sollicitat canonicus a Zuynen, sed hactenus ducissa annuere ejus supplicationi distulit; mallet quippe vel Molinaeum, vel alium sibi gratum promovere, si simpliciter ea res in ejus potestate foret. Canonicatum, nisi reverendissimus dominus archiepiscopus acceptare vellet, quidam ex meis nepotibus jure indulti eundem petiturus esset.

D. Georgium Stryt vobis ereptum doleo, et ejus praebendam ad eum esse devolutam, a quo velut indigno, jure ea auferri posset, licet autem sero, aliquando tamen experietur, non cessisse ei impune suam petulantiam. Bene vale, vir ornatissime. Bruxellae, 27 jun., 1565.

Ven. etc. dno Jo. a Bruhesen,
 offic. et can. Traj., etc. Trajecti.

T. D.
 deditissimus servitor,
 VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
 12. sept., 1565.

S. P. Ex Flandria reversus accepi literas tuas 28. july scriptas, cum exemplo earum, quas 26. juny ad me dederas, quas interceptas fuisse doleo. Deque certe ingenui hominis est, aliena secreta reserare. Sed ex hujusmodi praeclaris factis hodie nobilitas laudem sibi affectat. Ago gratiam, quod nepotis mei negotium tantopere cordi habeas; ego vero aliam occasionem expectandam censeo; nam reverendissimum de praeposito nepote meo tam bene meritum, offendere nolim; et tempus quoque indulto ad acceptandum praescriptum, cum effluxum fuerit, serius nos id tentaturos, sum arbitratus. Ex Hispania nihil adhuc super praepositura S. Salvatoris allatum est; et est magna quoque multorum expectatio super mutanda administrationis publicae forma. Bene autem mecum agitur, qui tempestive missionem impetravi; nam haec nova consilia non careant periculo; et, quam salutaria sunt, eventus docebit. Praepositum Montzimanum optabam valde uti hospitio tam benevole abs te oblato, sed ille, cum factus sit sui juris, pro sua re statuet. Illud tuam humanitatem rogo, ut tuo eum semper favore amplectare atque consilio adjuves. Bene vale, optime Bruhesi, 12 sept., 1565.

D. T.
 deditissimus,
 VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
 22. nov., 1565.

S. P. Accepi, honorande domine Bruhesi, literas tuas hoc mense scriptas, quibus ea potissimum commemoras, quae in negotio praepositurae Daventriensis per te acta sunt, quae non dubito, ad comitem Arenbergensem diligenter quoque a te perscripta fuisse; super quibus porro rex providebit, quae convenire ei videbuntur. Mihi autem videtur frustra nos aere verberare, nisi ipsemet advenerit, perspexeritque coram, unde istae contradictiones procedant, quas in omnibus piis et ad conservandam religionem institutis consiliis experimur.

De praepositura S. Salvatoris opinor ex literis d. Morillonii certiore te factum, quid rex decreverit. Tisenachii autem ac meum studium causae d. v. non defuit; sed vicerunt commendationes aliorum, qui Renninburgium promotum cupiebant. Ex caeteris autem competitoribus, ille minus est malus, et talis, quem tibi praelatum fuisse aequius feres. Spero autem Tisenachium brevi adfore; est enim mihi designatus successor in sollicitudine rerum status. Is tibi ex veritate referre poterit, quae regis erga te sit voluntas, quam ego, occasione oblata, omni studio semper promovere conabor. Vale, domine et amice honorande. Brux., 22 nov., 1565.

D. T.
 deditissimus servitor et amicus,
 VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
16. dec., 1565.

S. P. Quae a potestate majorum pendent, ea, mi Bruhesi, aequo animo ferre debemus, si non semper ex desiderio nostro succedunt, neque vero repulsam passos nos interpretari debemus, sed in oportunius tempus illorum beneficentiam dilatam. Itaque te rogo, ne aliquam offensi animi significationem des, quod in praepositura alius tibi fuerit praelatus; quum hoc, si intelligant, qui tibi male volunt, laetitiam eorum adaugebis.

Quod de praepositura d. Virginis admones consulisque, id neutiquam esset contemnendum, modo canonicatum aliquem in ea ecclesia, licita ratione, nepos obtinere posset. Verum ad id nullam impraesentiarum viam video, et praebendae, quam apud S. Petrum habet, fructus quoque minuerentur, uti audio, si praeposituram nepos teneret in alia ecclesia. Attamen cogitare possumus, quomodo id effici queat, et ubi decani vestrarum ecclesiarum advenerint, forte ex communicatione cum ipsis habita, plenius aliquando consilium capere licebit. Tuae autem dominationi atque dominis de capitulo beati Virginis, magnam habeo gratiam, qui suum tam prompte favorem offerunt. Tu etiam, quo de eo una coram conferendi facultatem habeamus, uti spero, aliquando nos invises, praesertim, ubi D. Tisnachus advenerit, quem semper tui cognovi esse studiosissimum. Bene vale, domine honorande. Brux., 16 dec., 1565.

T. D.

deditissimus servitor,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
12. may, 1566.

S. P. Eximie ac honorande domine. Non potest mihi non displicere controversiam istam inter episcopum Middelburgensem et praepositum Trajectensem semper novas parere lites: cum haec tempora ecclesiasticos (si quando antea) certe conjungere animos consiliaque suadeant, ut imminentem possinus quoquo modo, rerum perturbationem avertere. Quum ego autem alii lampada jam pridem tradiderim, non potui procurare responsum ad supplicationem vestram ea celeritate, qua cupiebam. Domino Christophoro lubens adjutor ero in consequenda dignitate, cujus administrationem tenuit. Sed quaestio mota est, ad regemne, an ad ducissam provisio pertineat. Verum cum hactenus in Hispaniam hoc negotium mittere distulerit, ipsa videtur id juris sibi vindicatura. Quis reipublicae status sit, non vos praeterit; ego ea consulo, quae quieti et religioni convenire mihi videntur; et, quamquam ea non omnibus placent consilia, nec desint interdum minae, me tamen, si fractus labatur orbis, impavidum ferient ruinae. Bene vale, domine honorande. Brux., 12 may, 1566.

D. T.

deditissimus amicus et servitor,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
11. aug., 1566.

S. P. Venerabilis ac eximie domine officialis. Scripsit ad me illustrissimus dominus cardinalis Albanus, episcopus Augustensis, ut, cum synodum ecclesiae suae mense octobri celebrare instituat, celsitudini suae de aliquo docto et bono canonista providere velim, cujus

consilio in ea uti queat: qua de re curavi agi cum doctoribus Lovaniensibus; sed neminem illic permovere potui, quod ab schola abesse non possint; et novitium aliquem licentiatum, qui rerum agendarum imperitus sit, non promovendum putavi. Quamobrem, cum arbitrer, d. v. ei rei abunde sufficere posse et spem ejus plene implere, utpote, qui Trajectensi synodo interfuerit, neque modicam operam ibi impartiverit, te rogandum exhortandumque duxi, ut hanc operam illustrissimo cardinali dare non graveris. Est vir, pietati ac religioni adictissimus, et Romae nationis Germanicae protector. Quamobrem ei vicissim officium, cum requisiti sumus, denegare non debemus; expensas liberaliter subministrabit, neque feret ea de causa te quicquam detrimenti accipere. Capitulum quoque vestrum in venia concedenda difficultatem, uti spero, non faciet, lubenterque amplectetur occasionem gratificandi tanto viro. Et in hoc tristi perturbatoque tempore minus molestum tibi erit, domo aliquamdiu abesse, et videre Germaniam sine tuo sumptu. Proinde, sine, mi Bruhesi, me tibi hoc persuadere et confestim per aliquem nuncium proprium id mihi significa, ut illustriss. cardinalem de eo certiore facere possim, cujus enixum desiderium ex literis ipsius hisce conjunctis cognosces. Sin vero id abs te impetrare non potero, velim de eodem agas cum quodam Valerio, canonico Trajectensi, qui fuit Cameracensis officialis, et quem quidam ad id satis idoneum ferunt, vel, si cum illo quoque non succedat, quaeso, ut dispicias, si quem in tot apud vos collegiis reperire queas, quem ad hanc provinciam promovere permovereque queas; sed ego, qui te nosco optime, puto te huic muneri posse praeceteris satisfacere, et rogo, ut in hoc plus meo, quam suo de te judicio tribuas. Bene vale, mi Bruhesi, et, quid impetraverim, quaeso, ut quam primum significes. Bruxellae, XI. aug., 1566.

T. D.

deditissimus amicus et servitor,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,

24. aug., 1566.

S. P. Accepi, eximie domine Bruhesi, responsum tuum ad literas meas, et quamquam non deessent rationes, quibus tuas excusationes eliderem insisteremque, ut operam tuam illustrissimo cardinali non denegares; tamen, quia brevitatis temporis dilationem ulteriorem non admittit, nolo amplius tecum contendere gratiasque ago, quod tam ample mihi respondere dignatus fueris. De lite vestra determinanda in hisce turbis nullam spem video. Princeps Auracensis hic agit, seduloque allaborat, ut nobilitatem Geusianam curiae regique reconciliet et aliqua media proposita sunt, quibus concordiam coitutam speramus, haud equidem ex dignitate ecclesiae, sed aliquando aliqua concedi necesse est, ut majora inconvenientia evitentur; vos autem fortiter istos sacrilegos, templorum vastatores repulsuros spero, ne eadem contaminemini infamia, qua, proh dolor, hic passim ecclesias monasteriaque affici cernimus. Deus, mi Bruhesi, d. t. incolumem conservet. Bruxellae, 24 aug., 1566.

V. T.

deditissimus servitor et amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

CORNELIS BOONEN AEN GERAERDT WYCKERSLOOT.

Myn heere WYCKERSLOOT.

Ick gebiede my hertelick tuwerts, U. L., latende weten, hoe dat ick uwen brief, gescre-

van den 24. aug., ontfangen hebbe den 4. sept., waer uyt ick onder andere verstaen, hoe dat ghyliden zeer benaauwt zyt, mits die prekagie ende vergaderinge vandie dwalende menschen, die omtrent Utrecht gescaet, ende nyet sonder reden, ghelyck dat ons bewysen die exempelen, die elders gesien syn. Onzen Heere God zal al ten besten keren, zoe ick hope. Hier (God hebbe loff) zyn die zaken gebetert, ende onse sectarissen en zyn nu zoe vierich nyet meer; want die goede borgers vallen hem vele te hert tegen ende en willen egheen prekagie toelaten, om den lesten man te wagen. Zy hebben oick innegenomen 600 buscieters, vrome ende rustige mannen, ende noch 1000 borgers opgelicht, om die goede arme borgers te verhoeden, dat zy hem niet vuegen en souden metten quaden ende kotterschen hoop, om te pilleren, nyt dien die neringe sober is, ende alsoe soude geersaecht zyn tselve te doene. Desc 1000 borgers doen een eedt den co. ma., der stadt, ghelyck die scutters oft gilden, ende daer en boven van allen kercken, goidtsuysen ende gheestelycken ende wereltliken personen te bescremen, van allen roovinge ende injurien, ende die te beletten. Die poorten worden zeer wel bewaert, ende nyemandt en mach inne comen, hy en doet enigh kennisse, ende gheeft goede reden, van waer hy compt ende wat hy hier te doen heeft; die heeren vanden raede, edelluyden, practesyns, het waecht al, daechs aen de poerte, om te beletten, datter egheen scorsse scapen innecomen souden, ende daerenboven noch gemeynlyck een 30 soldaten van buyten aen elke poerte ende 20 borgers ende noch 6 scutters. Die politie is hier nu goet, ende hopen uytten peryckel te zyn; dies te meer nyt dien, dat hier egheen buytenlandige personen en mogen blijven, ende dat wy allen onse borgers kennen, die vander nieuwer weth zyn, want zy hebben een requeste overgegeven, om te moghen preken ende die onderteekent, ende alsoe hem ontdekt; ende zyn in getalle met vrouwen ende kynderen over 900; maer men heeft hem nyet toegelaten te preken, noch binnen noch buyten der stadt, noch toelaten en sal. Zy hebben eens buyten ter prekinghe gheweest, dat hem madame tegen heuren danck met heuren raedt toegelaten hadde, maer die heeren vander stadt nyet, ende naer der handt en zyn daer nyet meer gheweest. Madame is zeer wel te vreden vande borgers, ende hebben hem zeer vromelick, noch kerken noch cloosters en zyn hier gepilleert oft bedorven, maer is waer, dat men in de groote ende prochickerken waecht ende die doren toehout, maer men doet evenwel den dienst ende de goede borgers komen ter kerken.

Het begint te Ghent ende voirts in Vlaenderen te beteren; maer het is nyet om seggen die scade, die daer gebeurt is. Te Ghent is gehangen den capiteyn vande ruyters, die teghen die beelden vechten, oft vande pilleurs, die welcke was een zyde-wever, ende was ryck wel 300 r. Vlaems sjaers. Die van Valenciën hebben alle die goede catholycken uytgejaecht ende heur goet behouen, ende en willen nyemant kennen voor heuren heere. Zy houden die stadt tegen een ygelycken, ende is verboden, dat men hen gheen victualie brenghen en soude, ende leggen daeromtrent veel ruyters ende knechten, opdat men hem geen bystant van buyten doen en soude. Zy zyn gecomen in alsulcken benaauwtheit, dat sy coopen een pont booter thien stuyver brab. Dat is die vruchte van het evangelie, te rebelleren tegen zyn natuurlycken prince ende die goede te verdrucken.

Die van Doornick souden van ghelyken gedaen hebben en hadde tslot op heuren hals nyet gestaen, hetwelck hem oock te meer belet is, nytdien dat men veel knechten in tslot genomen heeft, ende zy vallen nu veel sachter. Nyttemin in desen plaetse zyn allen die kerken bedorven ende afgeworpen, die ornamenten verbrandt ende gestolen. Die van Bergen in Henegouwe, Brugge, Loven, ende alle die cleyne stekens van Brabant houden wel tegen. Te Mechelen syn alleen twee cloosters ende die minnebroers beroeft van heur beelden. Dit is den staet van onser stadt ende lant hieromtrent gelegen, ende in allen desen saken hebben die scutters veel goets gedaen ende in't beghinsel allen quaet behoet.

Daer zyn brieven comen uyt Spaengien, die welcken seggen, dat die dochtere vanden co. is genoempt Elisabet naer 'sconinx moeder, Clara naer heur moedere, ende Eugenia, omdat zy op dien dach geboren was, ende heeft alsoe drie namen. Die peters ende meter zyn geweest die prince van Spaengien, die co. zuster, ende Juan d'Austria. Daer en boven zoe scryft men, dat die coninck in zyn lant ende conincryck van Spaengien wilt zyn soene doen hulden, ende dat hy daerom allen die staten ontfoden heeft gehadt, ende alsdan soe soude hy overcomen, twelck wesen soude omtrent ses weken.

Domine canonice, ghy scryft oock vande boter. Ick hebbe U over langhe gescreven, dat ghy my soude willen een half vat doen opsteken ende dat senden, hoe eer zoe liever; ende wy hebben die boter al verwacht, want wy die gebrek hebben, ende hieraen zoe zal ick vinden die reste, die my van U.L. noch compt, ende tghene, dat die boter meer bedraghen zal, ick U oversenden met Franchen, den bode, of yemant anders.

Wy verstaen, dat den Turck egheen groot quaet en doet in Hungeryen; maer dat wel, dat sommige plaetsen verloren heeft ende sommige belegen te vergeefs.

Hiermede bevele ick U den Heere, die U.L. bewaren wilt in desen sorghelyken tyt; ende inghevalle, dat U nyet goet en dunkt te blyven t'Utrecht, zoe bidde ick om alle perykel te scouwen, dat U believe hier te Brussel te comen, jae in ons huys, ende sult ons wellicom syn. Noch en soude ick U niet ontraden te Loven te gaen, want daer noch beter is, dan hier, want daer nyemant en is die suspect is, of die enighe prekagie versoecken; ende zoudt daer mogen studeren binnen middelen tyt.

Mit haesten uyt Brussel, den 14. sept., 1566.

Alle uw vrunt en dienaer,
CORNELIS BOONEN.

Aenden eerdweerd. ende voirconingen heer ende mr. Ge-
raert Wyckersloot, canonick van onse Vrouwen t'Utrecht.

Vry.

Tot Utrecht.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
23. sept., 1566.

S. P. Literas tuas, eximie domine Bruhesi, xxix. augusti, ac x. hujus mensis datas accepi, dolenterque miserandum ecclesiae Traject. statum intellexi, qui merito omnes bonos commovere debet; verum orandus nobis est Deus, ut ex his malis nos eripiat et serenitatem, tranquillitatemque restituat, cujus nobis certa spes affulget ex regiae majestatis adventu, quem continuo literis nostris sollicitamus, et idem non Tisenachij Hopperique tantum, sed ipsius regis literis nobis promittitur, ac proximo cursore speramus intellecturos nos jam itineri eum esse accinctum, quemadmodum ad id eum omnia dudum praeparasse audivimus. Quamobrem, mi Bruhesi, hac spe nobiscum fruiere, moliorumque temporum expectatione fortiter animum sustine. Puto, d. t., satis intelligere, quibus et molestiis obruar et periculis exponar, sed tamen in Deo confido, cujus voluntati me jamdudum penitus submissi. Bene vale, Bruhesi clarissime.

Bruxellae, xxiii. sept., 1566.

T. D.
deditissimus servitor et amicus,
VIGLIUS ZUICHENUS.

TSAMENSPRAECK, den 18. dach Octobris, anno xv^c. LXVI., in tegenwoordicheyt van een groot deel gemeene poorteren tot Haerlem, binnen derselver stede in den Gulden Vliese tot Clement Cornelissen gehouden tusschen Mr. JAN GERRITSEN, Mr. CLAES, capellaen vande groote kerck, Priesters, ende H. JAN LAP, proost van Sint Anthonis Boomgaert, ter eenre, ende JAN ARENTSSEN, JELIS REYNIERSSEN, REYNIER CANT, ter anderen syde.

Jan Arentsse heeft voorgelagen, dat men met die heylige schriftuyr alleen behoorde te handelen. Daer op mr. Jan vragende, of nu duysterheyte waer indie schrifture, waermen die verclaringe ende verstant van dien soude soecken, is by Jan Arentssen geseyt, dat men dan't verstant soude mogen bidden vanden heyliger Geest. Ende seggende mr. Jan, veele heylige mannen geweest te syn, die men vermoedt den H. Geest gehadt te hebben, ende sulcx henlyuder verclaringe daertoe gebruyck behoorde te werden, heeft Jan Arentssen gevraecht, of mr. Jan de h. bybelsche schrifture niet vol ende ryck genoegh en hielt, om ons te onderrechten, van't gunt daer wy of handelen soude, ende of hy mr. Jan hem selven die niet en begeert te onderwerpen. Waerop mr. Jan seyde, die schrifture alleene niet genoegh daertoe te syn, overmits alle ketters ende secten die selve beduydende nae heurlieder sinnen die misbruyet hebben, tot beweringe van hare ketterye. Jan Arentssen begeerde, dat mr. Jan 't selfde metter h. schrift soude bewysen. Des mr. Jan den bybel nemende, betoont heeft den text 2 Petri ult. Gelycker wys Paulus oock in allen brieven sprekende, etc. Jan Arentssen seyde, daermede niet anders bewesen te syn, dan dat sommige plaetsen der h. schrifture duyster syn den ongeleerden, ende niet bewesen te syn, dat de schriftuyr alleen niet genoegh en sy, als voren. Mr. Jan seyde: gemerct sy luyden disputanten hinc inde elcander aensien voor verdoodden, ende sulcx voor misbruyckers der schrifture, dat daeromme sowel hem Jan Arentsse, als hem selve mr. Jan die schrifture niet genoegh en is, dan tot verclaringe als voren. Jan Arentsse bewyst, dat die schriftuyr alleen genoegh is metten spreucke Pauli: Alle schrift is van Godt ingegeven .... tot leere, etc., also alle de onderwysinghe, aldaer vermeldt, streckende sy tot volcomenheyt ende salicheyt, etc. Mr. Jan antwoordende, kende die schriftuyr grootelycks nut te wesen ter salicheyt, maer datse alleen genoegh ware ontkende hy als noch. Jan Arentssen seyde, dat die voorsz. text houdt, dat de schriftuyr, 't gunt voorsz. is, can doen, voegende daer altyt by, met verlichting van Godts geest, sonder hulpe nochtans van menschen of dat uyt den menschen voortcomt. Mr. Jan antwoorde, dat de schrifture, 't gunt voorsz. is, wel can doen, als sy recht verstaen, na den geest Godts, wort. Jan Arentssen bekende sulcx, mede vragende voorts, by wie die H. Geest is? Mr. Jan seyde, by de rechte kercke Christi. Jan Arentssen heeft daer een gebedt gedaen ende Gode aengeropen, om syns H. Geest leydinge tot bewaringh ende stichtinge synre kercken; versoekende daerna aen mr. Jan cum sociis, te willen doen een beschryvinge vande kerck Gods met hare teyckenen, daerby men denselven sal mogen kennen. Waer op Mr. Jan cum sociis antwoorde, dat die kercke Gods is een vergaderinge der geloovigen, hebbende vier teyckenen, waerby men die mach kennen, te weten, dat sy is een, heyligh, apostelyck ende catholyck. Ende Jan Arentssen gevraecht synde, of hy de kercke sulcx, als sy voor bescreven staet, voer recht bekende, seyde, dat Mr. Jan cum sociis sulcke hoire beschryvinge behoorde te bewysen metter h. schrifture, volgende 't gunt voornoemt geaccordeert is. Mr. Jan brengt voort den text Pauli ad Romanos, cap. 16.: Maer oock alle de gemeynten onder de Heydenen, etc. Ick bewys, dat de kerck is een vergaderinghe, waermede Jan Arentssen cum sociis hem des aengaende genoeghde. Aengaende de eenicheyt brengt mr. Jan by, één lichaem, een geest, etc. Ephes. 4. Item, nopende heylicheyt, bewees hy met het woort Pauli, Ephes. 5., opdat sy (denoterende de kercke) hey-

lich ende onbesmet sy. 'T woort apostolyck betoonde hy met den woorden Christi: Ghy syt Pieter, ende op desen steen sal ick bouwen myn kercke, Matth. 26. Ende roerende het vierde teycken, te weten catholyck, seyde na 't woort ons Heeren: Siet ick ben by uw tot den eynde des werelts. Jan Arentssen bekende met de bewysinge van 't woort vergaderinge genoegh gedaen te zyn; Maer vraechde, watter gemeynt ofte verstaen wort, met dat woort *een*, ende waerin nu de eenicheyt gestelt wordt? Daerop mr. Jan cum sociis seyden, dat sy daernede verstonden eenicheyt int geloove, soodat alle die inder kercke Christi syn, een geloove hebben. Dit toegelaten zynde by Jan Arentssen, vraechde, wat sy luyden verstonden by 't woort *heylich*, ende waerinne de heylicheyt gestelt is, seyde mr. Jan te verstaen, sodanigen heilicheyt, die de gemeente Christi genietende syn door 't bloet ons Heren Jesu Christi. Ende daerme genoeghede, vraechde Jan Arentssen de verclaringe van 't woort *apostolyck*, om die successie, gecomen vande apostelen, van hant tot hant tot nu toe, met gelyckheyt der apostolischer leeringe.

Des namiddachs eodem die by Jan Arentssen Gode gedanckt synde, dat den morgen met vrede gescheyden was, ende anderwerve geboden wesende om verlichtinge van Gods H. Geest, heeft mr. Jan geresumeert 't gunt hyden gedaen was, nopende de h. kercke, ende gevraecht of die bewysinge, by hem daer of gedaen, Jan Arentssen met den synen niet en genoechede. Daer op Jan Arentssen wyder insterende ofte anhoudende op die verclaringe van 't woordeken apostolyck, heeft mr. Jan cum sociis geseyt, dat Christus spreekende tot Petrum: Ghy syt Petrus etc. beloofden op Petrum syn kerck te bouwen, ende datse daerom apostolyck genaempt wort, oock eensdeels om die gelyckheyt der apostolischer leere, als voorsz. is; allegerende mr. Jan tot bewys vande bouwinge der kercke voorsz., dat den Hebreuschen text opt Duytsch vertaelt synde, inhield: Ghy syt een steen ende op desen steen sal ick myn kerck bouwen; seggende oock 'tselve sulcx by Epiphanium ende Ambrosium verstaen te syn. Daer tegens by Jan Arentssen geseyt worde, dat de voorsz. sententie Matth. X. te vergeefs ingevoert werde tot bevestinge 't gunt voorsz. is, gemerct dit behoort verstaen te worden niet van Petro maer van Christo, die welke het eenige fundament synder kercken is, also die selve kercke door niemant en can behouden worden tegen de poorten der hellen, dan deur Christum; allegerende daertoe oock de verclaringhe sanct Pieters selve, houdende, die steen vande boulyden verworpen, etc.; Insgelyck Pauli woorden, datter geen ander fundament mach geleyt worden, dan daer geleyt is, 'twelck is Christus Jesus. Ten anderen, zoo veel 't woort cephas aengaet, seyde, dat selfde niet behoort verstaen te worden, ghy syt Petra, of een steen, maer ghy syt Petrus, also die Grieksche ende Latynsche text, met oock de translatie der Oudvaderen is medebrengeende. Ten derden, nopende de sententie Epiphanii ende Ambrosii voorn. vermeldt, ende oock meer andere Vaderen, die sy souden mogen allegeren, segt Jan Arentssen dat selfde genoeghsaemlyck door die clare sententien der schrifture, hier voren gestelt, (by welck bewesen wort, Christum 't eenige fundament der kercke te syn) wederlegt is. Mr. Jan antwoordde, de schrifture voorsz. te vergeefs geallegeert te worden, gemerct hy mede toelaet Christum te syn het eenige principale fundament, maer dat des niet jegenstaende Petrus mede 't fundament genaemt mach worden, gelyck, niet tegenstaende dat Christus 't licht des werelts is, syn apostelen nochtans lichten des werelts genaempt worden. Ende dat segt wort by dat woordeken cephas Petrum geen steen met recht genaempt te worden, seyt 't selfde niet te sluyten, gemerct dat in een corte reden een woort soude wesen van tweederley beteyckenisse. Ende roerende der Vaderen meeninge van 't woordeken cephas in Petrum of Petram, segget, dat des niet jegenstaende de voorsz. Vaderen beduyden, dat Petrus den steen is, daer op die kerck gebout is. 'T gunt voorsz. staet is sulcx den disputanten meer dan eenmaal voorgelesen, by believen

ende volcomen bewillinge vanden disputanten ter wedersyden schriftelyck vervat, ten daghe voorseyt, in jegenwoordicheyt van ons personen onderschreven, andere poorteren van Haerlem, mede present synde, als versochte getuygen hier toe met Dirck Coornthan, notaris publicq, die 't selve heeft van monde der disputanten, onder 't spreecken geschreven, ende mede onderteykent, nadatter by Jan Arentssen cum sociis begeert was te antwoorden opt gunt voorsz. staet, ende soe het laet was de saecke opgesteld tot dinsdach eerstcomende, den XXII. october; om dan voort te gaen, ten ware ymant van hemlyuden wichtiger oersaecke omme dan niet te mogen verschynen, overquame. Gelesen synde tegen d'originele is dese daermede accorderende bevonden ende sulcks daeruyt cotype gegeven. By my, etc.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
19. nov., 1566.

S. P. Etsi haec tempora merito, mi Bruhesi, d. t. commoveant, indigneque feras, non ea adhiberi remedia, quae periculi magnitudo requirit, ea tamen spe confirmare animum contra adversa oportet, quae nos omnes alit, videlicet, brevi futurum, ut ex his malis eripiamur. Regem enim adventurum propediem, ac itineri jam accinctum constat. Quo autem tardius aderit, hoc iis rebus diligentius eum provisurum speramus, quibus ad rem regendam opus erit. Etenim in sumptus necessarios et tam magnos, quantos hujus mali gravitas requirit, pecuniam conficere oportuit, regnisque, quae relinquet, providere, ne quid simile in iis eo absente eveniat, quale hic experimur: cum in id omnes cogitationes suas heretici rebellesque isti intendunt, quo ubique majestati suae negotium facessant. Interea vero Trajectum, ut deseras, suadere non possum, sed magno animo malis potius, hortor, obsistere, ac in commune consulere etiam cum aliquo periculo magis convenit, quam ut fugias locoque cedas; praesertim cum, quocunque pene eris, ejusdem periculi metum non effugas: ac nos, etsi hic copioso milite custodimur, quotidianis tamen rumoribus percellimur: nec Lovanium suis perturbationibus caret. Quamobrem, mi Bruhesi, non aliud tibi consulere possum, quam quod ipse facio, ut videlicet locum, in quo me haec tempora constitutum inveniunt, non temere deserendum putem. sed, ut possum, in commune consulam, quo navem hanc reipublicae nostrae tanta tempestate ac fluctibus jaclatam in portum una deducam. Bene vale, clarissime dne Bruhesi.

Bruxellae, 19 nov., 1566.

T. D.
deditissimus,

VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
11. jan., 1567.

S. P. Accepi literas tuas, ornatissime domine Bruhesi, XVI. decembris, ac die VII. hujus mensis scriptas, quibus te animo consiliisque varie fluctuare dolenter intelligo; et sunt certe haec tempora perfidiae maliciaeque ac proterviae plena, plena quoque periculis. Sed non ita ea extimescere debemus, ut spem omnem deponamus posse his obviam iri, nec hastam abjicere et fuga salutem miseram quaerere, sed concordibus bonorum animis junctisque viribus fortiter malorum conatibus resistere. Quid in Insulensi territorio, quid Tornaci actum sit, puto te ex fama cognovisse; et de Valencenis aliisque rebellibus domandis, bonam spem concepimus. Egmondanus in Flandriam abiit et iis copiis instructus est, ut non difficulter putemus eum motus ibi exortos posse componere. Meganus Arenbergisque militem colligunt, et vestrae quoque civitatis arcisque suo loco et tempore ratio habebitur. Proinde, tu, mi Bruhesi, ne cede

malis, sed contra audentior ito. Non autem ignoras, bellum non geri sine pecunia, et scis provinciales jamdudum subsidia detrectare. Quamobrem, cum ex Hispania nobis fuerit auxilium expectandum, noli mirari ill^m ducissam tardius arma arripere, a quibus omnino excusari optavit, ut intestinum hoc bellum a patria averteret. Sperat autem res se utcumque sustenturam, usque ad regis adventum, qui sua auctoritate viribusque his malis, volente Deo, finem imponet. Ad decanum iis de rebus, de quibus mones, non lubenter scribo; nec ego me alienis rebus curiose ingeram. Dominum vero praepositum meo nomine velim saluere, et bono animo esse jubeas, et, si nimio terrore istic percellitur, offero ei domum meam apud Tenramondam, ubi secure (uti mihi quidem videtur) agere poterit. Reverendissimum dominum episcopum Groningensem velim quoque salutes, et ea, quae ad me scripsit, ill^{mo} ducissae sedulo suggesturum, significes. Bene vale, clarissime dne Bruhesi.

Bruxellae, xi. january, 1567.

T. D.

deditiss. servitor et amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
27. jan., 1567.

S. P. Venerande ac eximie dne thesaurarie. Quod hactenus nihil vobis indicaverim de vestro in curiam adventu, duae sunt causae, quae me remoratae fuerant; una, quod illustrissimus dux Albae, praesente ducissa, nondum plenam potestatem administrationis harum provinciarum assumpsisset; altera, quod ex aliorum provincialium exemplo videre cupivi, in quam partem id ille interpretaretur. Cum autem jam nonnulli, congratulandi causa, huc se contulissent, exposui Cels. suae vestrorum statuum desiderium, quod ille non improbens, scribere me permisit, vestrum officium non ingratum fore. Quod pro responso, D. V., paucis significandum duxi, reliqua in vestrum adventum reservaturus; cui me ex animo commendo, precans, ut incolumem D. V. hic brevi conspiciere possim. Bene vale, eximie dne thesaurarie.

Bruxellae, xxvii. jan., 1567.

T. D.

deditissimus servitor,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

INSTRUCTIE VOOR DE GEDEPUTEERDEN AEN HARE HOOCHEYT, VAN WEGENS DE
VEREENIGING VAN VIANEN MET DE LANDEN VAN UTRECHT, (1567.)

Instructie voor den weerdigen, edelen, erentfesten, wysen, voorsienigen heeren, Jan van Bruhesen, Johan vander Hair ende Herman vande Vecht, borgermeester T'Utrecht, gedepu- teerde vande drie staten 'slants van Utrecht, omme de hoocheyt vande hertoginne van Parma ende Plaisance, etc., gouvernante, etc., te vertoonen, die redenen, middelen ende motiven, waerdoor de majesteyt vanden coninck geoirsaeckt soude mogen wesen die landen van Vianen meer t'appliceren ende vereenigen met de landen van Utrecht dan aen Hollant, ende dit by zoo verre zyne maj. ofte hare hoocheyt believen soude de voorsz. landen aen eenighe vande voorsz. twee provincien te uniëren, ende so verre die voorsz. commissarissen verstaen, dat die vande landen van Hollant uyt die oorsake aen hare hoocheyt gesolliciteert souden hebben.

Inden eersten sullen die voorsz. commissarien hare hoocheyt recommanderen ende remon- streren die groote obedientie, die de stad, steden ende landen van Utrecht seyne majesteyt ende hare hoocheyt vertoont ende gedaen hebben in desen rebellen ende oproerigen tyt.

Item, die groete diligentie, neersticheyt ende debvoir, haer lieder groete ende excessive

kosten, dewelcke zyn lieden gedaen hebben, om die voersz. landen van Utrecht te houden ende conserveren inde obediencie ende subjectie van zyne majesteyt, ende om die rebellen, zoo vande catholike religie, als van zyne maj. te wederstaen.

Dat sy luyden tselve doende niet alleen en hebben moeten doen groete kosten, maer hebben oock moeten lyden merkelyke schade, niet alleen generalyck vande vianden vande catholyke religie ende syne maj., maer paerteculierlyken ynt de stadt ende landen van Vianen.

Alwaer veel factieuse vande nieuwe religie hem begeven, ende dikwyls vervordert hebben de landen van Utrecht te bescadigen.

Waerdoer ende om te verhueden, dat diegenen, die binnen Vianen daghelicx vergaderden, die landen van Utrecht niet en souden bederven, of enich heymelick verstant mogen hebben binnen die stat Utrecht, om deselve te overvallen, sy lieden genootsaekt zyn geweest te onderhouden een merkelyke quantiteyt van knechten tot haerlieder eygen kosten.

Met dewelcke mitsgaders de huysluyden, die zy, tot meerder verseeckerheyte ende assistentie vande knechten, by hemlieden opgeboden hadden, zylieden in january lestleden geschut ende verdreyen hebben gehadt sekere knechten, die hem vervordert hadden uytten lande ende stede van Vianen te comen over die riviere in den lande van Utrecht, om dselve te beschadigen.

Dat sy daerna, als die knechten oft rebellen binnen Vianen dagelycx stercker ende meerder begonsten te worden, ende apparentelik hemlieden vertoonden vianden principalick vanden lande van Utrecht, ynt saecke, als te presumeren is, deselve landen hem soe getrouwelyk voor zyne maj. gedragen hadden, ende dat die catholyque religie aldaer noch wel onderhouden werden, genooddrukt zyn geweest noch aen te nemen meer knechten voor de compste van mynheer de graaf van Meghen ende na de compste vanden selven grave die Vaert ofte Vreeswyck, jegens over Vianen gelegen, by de huysluyden vande platte landen, tot groote excessive costen vanden selven huysluyden ende perikel van leven, te beschansen, also datter oock eenighe vande voersz. huysluyden doot gebleven syn.

Ende in teyken, dat die voersz. van Vianen hem alleen gedragen hebben als vianden vanden lande van Utrecht, hebben deselve van Vianen geen landen omtrent hem gelegen insonderheyte beschadicht, dan die landen van Utrecht alleen.

Ende alsulcx hebben sy die van Hagesteyn grooten overlast gedaen ende die huysinghe vande capittelen vanden Dom ende Oudemunster uytgebrant, den heere van Royen, den scholтет van Amersfoort ende Splinter van Hawersfelt op de gront vanden lande van Utrecht gevangen genomen, ende alleen den voersz. heere van Royen vrygelaten, als woonachtich in Holland, ende de andere, als ingeseten vanden lande van Utrecht, gevangen gehouden.

't Welck te presumeren is eensdeels oock toegecomen te zyn overmits het stricte onderhoud, dat die van Utrecht gedaen hebben van seker placcaet, daerby gepubliceert was, dat men die vanden lande van Vianen niet spysen en soude, dat nochtans wel schynt by andere omleggende landen gedaen te wesen.

Dat die stat, steden ende landen van Utrecht merckelicke groote costen gehadt ende gedaen hebben, niet alleen vande knechten van myn genadige heere den grave van Meghen, ende andere by hemlieden aengenomen, maer oock overmits den deurtocht vande knechten ende rebellen, die ynt Vianen ontwecken syn ende vyf vendelen Walen, die, om deselve te vervolgen, binnen de voersz. landen ontboden waren ende aldaer sekeren langen tyt gelegen hebben, doende den huysluyden onsprekeliken overlast ende overdaet.

In recompense ende solagement van alle twelck syne maj. geirsaeet soude wesen die landen van Vianen te brengen onder 't ressort vande provincie ende landen van Utrecht.

Merckelicken aenschou nemende, dat door veele processen, questien ende querelen, die die vande landen ende here van Vianen altyts gehadt hebben jegens de landen van Utrecht ter cause vanden stroom, uytstekinghe van hoofden ende cribbingen, vande craen opte Vaert, van-

de reparatie vande voorsz. Vaert, die uyt de voorsz. Lecke door Utrecht gederiveert wert, ende diergelyken geschut sullen mogen worden.

Twelcke anders tenderen soude tot grote costen, lasten ende schaden vande landen van Utrecht ende oock zyne majest., zonder prouffyt vande lande van Vianen, gelyck als blyken mach uyt seker proces, by die vanden lande van Utrecht jegens den heere van Brederode geintenteert, voor's maj. grooten rade tot Mechelen ende naderhant aen hare hoocheyt gesonden, sonder als noch gedecideert te wesen.

Dat die van Utrecht haer lieder vaert uyt de voorsz. Lecke niet propiselyck en connen onderhouden sonder eenichsins te gebruycken die lande van Vianen, omme hoofden te leggen tot conservatie vanden stroom, ende dat die heeren van Brederode, tselve wel wetende, die voorsz. van Utrecht dickwyls groote moeite gemaect hebben, als zy tot conservatie van haerlieders voorsz. vaert enighe vande voorsz. of gelycke wercken van noode hadden te maecken.

Dat den ingeseten vande lande van Vianen beter gelegen zoude wesen te resorteren onder de landen van Utrecht dan onder Hollant, overmits dselve lande seer naby Utrecht gelegen zyn, ende dagelycx de stadt ende den lande van Utrecht frequenteren, haer nootdruft aldaer behalen ende andersins met d'ingeseten van deselve landen van Utrecht veel coomenschappen doen; dat voerts de geseyde landen van Vianen genoegsaem gebruycken de costumen ende rechten vanden lande van Utrecht.

Soe dat soewel die van Utrecht als van Vianen merckelyke voordeel in de voorsz. unie gelegen soude wesen, overmits die van Vianen tot veel minder costen ende moeyten haerlieders saccken, soe in appel als andersins, voor den hove van Utrecht souden moghen uytrechten, dan voor den hove van Hollant.

Dat oock die van Vianen inden lande van Utrecht groetelyk gelant ende gegoet syn.

Souden oock t'Utrecht beter expeditie van justicie connen gecrygen dan in Hollant, overmits die saken in Hollant so menichfuldich syn, dat die vande raide aldaer tselve seer qua-lick sullen connen expediëren.

Daerby gevoecht, dat de landen van Vianen genouch alomme bepaelt syn met de landen van Utrecht, als hebbende aen d'eeene syde ter Ameyde ende Langerac, die notoirlyk onder de landen van Utrecht behoren, ende aen d'andere syde die landen van Hagesteyn, ende an de noort-syde van de riviere vande Lecke, zyn de landen van Utrecht al langes daer tegens over gelegen.

Sonder dat hiertegens doet, dat die van Hollant mogelyk zouden willen sustineren, dat de landen van Vianen vande graeflichheit van Hollant te leen gehouden worden, ende daerom meer aen Hollant dan aen Utrecht geuniert souden behoren te worden, gemerct, dat voorsz. leen noch controvers is, sonder dat als noch daer op eenighe verclaringe gedaen is.

Dat oick die van Hollant nooyt eenige jurisdictie inde landen van Vianen geëxerceert noch enighe contributie daeruyt gehadt hebben.

Soo dat die van Hollant niet en sullen missen van haerlieders gerechticheyt, al ist, dat syne maj. de landen van Vianen onder Utrecht brengt.

Syn oock in de landen van Utrecht veel goederen gelegen, die vande graeflicheyt van Hollant te leen ofte te tinsse gehouden worden, ende nochtans onder den hove van Utrecht resorteren, gelyk als ter contrarien in Hollant veel goederen gelegen zyn, die vanden heere vande landen van Utrecht te leen gehouden worden, ende nochtans onder Hollant resorteren.

Soe dat geen inconvenient soude wesen, dat die landen van Vianen onder Utrecht souden resorteren ende van Hollant te leen gehouden werden.

Te meer, deurdien die landen van Vianen aen syne maj. gecomen, syn majesteyts eygen goet geworden zyn, ende is het *utile dominium cum directo* geconsolideert, alsoe dat syne maj. vrylick daarvan mach disponeren.

AEN DEN EERWEERDIGEN HEREN DEKEN ENDE CAPITTEL DER
KERCKE VAN SINTE MARIEN T'UTRECHT.

Geven oetmoedeliken te kennen wy borgermeester ende naburen van Lopick, hoe dat myn heer van Brederode zynen capiteyn, geleghen opt huys ter Ameyde, aen ons gescreven heeft, dat wy soudén comen verdinghen, of hy soude twee vendelen knechten te Lopick seynden, dselve wy nyet en derven doen buyten consent van UE. ende thoff van Utrecht; sult oick weten, als dat dair een vendel knechten gecomen waren opten lesten dach meert in Tienhoven, ende hebben aldaer een schans doen greven ende maken, daer sy in willen leggen ende blyven; oick soe leyt daer een vendel knechten tot Lexmont, ende daer sal oick een vendel comen tot Ameyde. Dus soe werden wy gewaerschuwt, dat wy ons beesten ende goet soudén wechbrengen, sy . . . Lopick uyt te slaen; Endé hebben ons onthoden, dat sy die pachten ende tiens van de geestelyke goederen willen hebben; Dus soe versoeken wy aen UE., wat raet dat ghy ons in dese sake weet te geven, soe wy gemeente ende alle huyslyuden in Lopick seer beducht zyn; oick soe syn daer veel naburen ende ingesetenen van Lopick vertrocken ende noch alle daechs meer vertrecken in ander dorpen, ende alle haer peerden, koeyen, beesten ende huysraet. Dus soe en connen wy Lopick nyet langher beschermen ofte bewaren, overmits onse vianden soe veel ende sterck werden, ende ons alle daechs nader bykomen. Indien gy ofte hoff van Utrecht van co. ma. wegghen, ons nyet en weet te beschermen, soe moeten wy geburen van Lopick alte samen gelickelicken tlant verlopen ende verlaten.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
8. mart., 1567.

S. P. Etsi, eximie dne Bruhesi, literae tuae mihi semper sint gratissimae, attamen postremae me non mediocriter recrearunt, quod ex illis intelligerem, omnium bonorum gaudium de exempta civitate vestra ex diuturno periculo, in quod per quorundam machinationes conjecta fuerat. Et quamquam Auracensis indigne ferat, praesidium in arcem, se inscio, receptum, aliisque de causis magnas multasque querimonias moveat, non tamen desunt vice versa, quae contra eum retorqueantur. Videtur autem de discessu cogitare, qui fortassis non minorem rebus suis privatis, quam publicis jaeturam adferet. Quod parcius, mi Bruhesi, ad te scribam, non ideo minus ea, quae abs te suggeruntur, mihi sunt eruntque semper cordi. Quae hinc autem scire desiderabis Caudenortius plenius referre poterit. Bene vale, eximie ornatissimeque dne Bruhesi.

Bruxellae, viii. martii, 1567.

T. D.
devotissimus,

VIGLIUS ZUCHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
19. mart., 1567.

S. P. Venerande ac eximie dne thesaurarie. Buesichemii nostri mortem sane dolenter tuli. Fuit enim de nepotibus meis bene meritus, quibus adhuc pueris isthic agentibus, patrem se semper exhibuit. Multi vero huc advolarunt, eo adhuc vivo, qui ejus officium ambirent. Ad famam autem mortis multo auctior est factus competitorum numerus; ex quibus nonnulli sunt, qui ab his ipsis commendentur, qui in consilium super delectu magis idonei adhiberi solent.

Ego autem hoc debeo defuncto, qui id a me enixe petivit, ut favorem meum genero impertiam. Itaque non vidi, quod salvo officio in alium commendationem meam transferre possem. Verum curavi, ut inter candidatos nomen Hermannii Vechtii collocaretur, et si adfuero resolutioni, quantum ille mereatur, exponere non omittam. Quod et domino decano velim a me dicas, multamque ei salutem preceris. Bene vale, venerande domine Bruhesi.

Bruxellae, XIX. martii, 1567.

D. V.

deditissimus servitor ac amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
21. maji, 1567.

S. P. Literas tuas, eximie domine Bruhesi, XXIII. aprilis, ac alteras per fratrem, nono hujus datas accepi. Ad priores autem nihil opus duxi respondere, cum re ipsa experti sitis, non vanam nos vobis spem fecisse, majoresque copias Meganum submisisse, quibus reliquias factionis jam a vestris humeris depulsas gaudemus. Negotium autem, quod frater d. t. sollicitatum venit, haud aequè procedit, sed tu a me aliquando audisti, quid difficultatis in hujusmodi provisionibus beneficiorum fiat, quae causa fuit, quod jamdudum me illis immiscere nolui, cum ejus culpa socius fieri nolim, quae aliis objicitur; si quae tamen occasio dabitur, desiderium vestrum lubens promovebo, ita tamen, ut ipsi etiam operam detis, quo damnum, quod in novissima provisione ea abbatia passa est, resarciatur, ac ne in eundem impingatis lapidem. Dedit quoque reverendissimus dominus praepositus Trajectensis ac alii nonnulli amici eadem de re ad me literas; verum, cum spem successus illis praebere nequeam, tum quoque eam praecidere ipsis nolim, nihil habui, quod rescriberem, quos tamen a me multa salute impertias velim. Vale, domine Bruhesi.

Antverpiae, XXI. maji, 1567.

T. D.

deditiss. servitor et amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
30. juny, 1567.

Monsieur l'official. Me trouvant pour partir vers Flandres, ou je voys faire vng tour, et ayant peu de temps pour vous respondre largement a vos lettres du XXVI. de ce moys; je n'ay toutefois voulu delaisser vous advertir par ce mot, que monsieur de Faverney est trespassé ce moys de Juing en Bourgoigne citra montes, dont je suis bien seurement informe, par ou pourrez le dire a monsieur le doyen, et faire en ce, que pretendez comme jugerez convenir. Et vous priant me pardonner, que je ne vous escript plus particulierement, prie le createur vous donner, monsieur l'official, bonne et longue vye. Me recommandant affectueusement a vostre bonne grace.

D'Anvers, ce dernier de Juing, 1567.

Je vous prie me pardonner, que je n'ay escript a monseigneur l'archevesque, car en verite, il ne m'a este possible.

Monsr. Bruhesius, chan. et offic. d'Utrecht, etc.
mon bon sr. et amy, a Utrecht.

Entierement vostre
prest a vous faire service,
VIGLIUS DE ZUICHEM.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
19. aug., 1567.

S. P. Gaudeo plurimum, eximie domine thesaurarie, id successisse, quod Antverpia discedenti comprecabar, novaque dignitate D. V. auctam fuisse, et quanquam id mihi non arideat, quod reverendissimus archiepiscopus praetendit, tamen gratias illi literis meis ago, quod in dignum virum et mihi amicum hoc beneficium contulerit. Novit, D. V., ejus viri ingenium et facile aliqua exceptione ejus praetensionem illidet, aut surdis auribus obaudiet, exhibens in caeteris officiis ac obsequiis omnem gratitudinis significationem. Cur operam meam circa abbatiarum provisionem hoc tempore impendere graver, coram aliquando exposui, nec inducere facile in animum meum possum, ut aliquo pacto me ei immisceam, cum non eo, quo decet, modo res tractetur. Domino decano, Hoghelandio aliquando significavi difficultatem, quae super resignatione, quam facere desiderat, mihi obortura videtur. Verum, si aliquando status aliquis consiliarii vacaverit, lubenter ei meam operam addixi; et, si quoque per affinem cancellarium, aliosve quid impetrare potuerit, et ego non refragabor, sed tantum contra sententiam animi mei, ejus rei author promotorye esse non possum. Bene vale, eximie domine thesaurarie. Bruxellae, XIX. aug., 1567.

D. T.
deditiss. servitor et amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
5. spt., 1567.

S. P. Non agam tecum, eximie domine thesaurarie, prolixis literis, cum ad singula frater tuus plenius respondere possit. Nam de abbacia in Oistbrouck vestro desiderio satisfactum intelliges, et gravamen, quod meliore colore novo praelato impositum fuit, hoc aequius ferri debet, quod antea tot milia cum curiae dedecore profusa fuerint: ad quae repetenda operam consiliumque conferre vos decet, non tantum, ut monasterii utilitati sed nostro etiam honori ac famae consulatis. Antonium Cautium literis tuis diligenter mihi commendatum, lubenter, quoad licuisset, adjuvissem, verum jam antea duobus nuper creatis consiliariis in Gelria, impresentiarum occasio sublata fuit. De consilarii statu prioribus literis meis aliquid respondi et rogo, ut reducem expectes dominum a Tysenacq, quo is una adjuvet, in eo, quod postulas, consequendo; nisi enim favor adsit, ii, qui rebus civitatis praesunt, quiritari solent, suis commodis, consiliariorum accessione aliquid decedere. Visitationi, quam nomine reverendissimi domini praepositi Traject. d. t. instituit, aequum est, omnem favorem tribui, ac faxit Deus, ut ea ad optatum deducatur finem. Reliqua ex fratre cognosces, cujus diligentiam lubenter cognovi. Bene vale, eximie domine thesaurarie. Bruxellae, v. spt., 1567.

Antequam frater tuus literas, quas in ejus abitum pararam a me posceret, alteras tuas accipe (!), gavisusque fui, reverendissimo archiepiscopo Trajecten. meum officium non ingratum fuisse; Ut autem cognoscas, quid ille ad me scripserit, exemplar una cum his, quas ad te dedit, remitto. De episcopo Groningensi, nihil est, quod metuat, et quidem ille suas querimonias exposuit, verum ei respondi inter privatos parietes componendas eas, non in publicum proferendas esse; ac, cum d. t. utrique satisfactum cupiat, facile aliquod medium inveniet. Ut status vestri legationem ad ducem Albanum mittant, suadere nondum possum, cum id alias provincias hac-

T. D.
deditissimus servitor et amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

tenus fecisse non videam; verum, si id convenire iudicabo, lubenter id suo tempore vobis significabo. Datum, 8. spt., 1567.

Nobili et eximio viro domino Joanni Bruhesio, ecclesiae metropolitanae Trajectensis thesaurario, domino suo honorando.
Trajecti.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
5. dec., 1567.

S. P. Eximie ac ornatissime domine thesaurarie. Vechtius, consul vester, ob strenue navatam operam, multorum testimoniis dignus habetur, qui ad majora promoveatur; ad quod ei meum suffragium non deerit, si tamen id aliquod erit in hac mutatione reipublicae. Nam audivisse vos arbitror ducissam certo abitum parare (*), successoremque habiturum ducem Albae. Quam

(*)	Dons, faits par madame la duchesse de Parme a son partement de ces pays, l'an 1567. sur les derniers procedans de la licence.		
A monsr. de Berlaymont	. . . . .	II m. L.	Au tresorier . . . . . II m. L.
A monsr. le president Viglius	. . . . .	XI c. L.	Au commis Damhoudere . . . . . VIII c. L.
A monsr. de Grobbendoncq	. . . . .	Im. L.	Au commis van Loo . . . . . Im. L.
A monsr. Bruxelles	. . . . .	VIII c. L.	Au commis Boulongue . . . . . II m. L.
A monsr. Dassonleville	. . . . .	VIII c. L.	A Martin vanden Berghe . . . . . VIII c. L.
Au commis Damhoudere	. . . . .	VIII c. L.	Au recepveur generael . . . . . Im. L.
Au commis van Loo	. . . . .	VIII c. L.	Aux deux greffiers d. finances a chac VIII c. L.
Au commis vanden Berghe	. . . . .	VIII c. L.	A l'audiencier . . . . . VIII c. L.
Au recepveur generael	. . . . .	VIII c. L.	A mare Romb. Lets . . . . . VIII c. L.
A l'audiencier	. . . . .	III c. L.	Au secretaire Bane . . . . . VI c. L.
A vander Aa	. . . . .	III c. L.	Au sr. vander Aa . . . . . III c. L.
A Berty	. . . . .	III c. L.	Au sr. Courteville . . . . . III c. L.
A Scharrenbergher	. . . . .	III c. L.	Au secretaire Berty . . . . . VII c. L.
A mr. Jehan Grielis	. . . . .	V c. L.	Au sr. Scharenbergher . . . . . Im. L.
A Jacques Reingaut	. . . . .	V c. L.	Au secr. de Langhe . . . . . III c. L.
A sr. Jehan Christo. vander Aa	. . . . .	II c. L.	Au sr. Vleerden . . . . . III c. L.
Aux clerqs des s ^{rs} . vander Aa	. . . . .	I c. L.	Au sr. La Torre . . . . . VI c. L.
Au clerq de Berty	. . . . .	I c. L.	Au sr. Praets . . . . . III c. L.
Au clerq du sr. de Grobbendoncq	. . . . .	II c. L.	A l'huissier du conseil d'estat . . . . . II c. L.
Aux clerqs Dassonleville	. . . . .	I c. L.	Aux deux huissiers du cons. prive . . . . . III c. L.
			A l'huissier des finances . . . . . I c. L.

Declaration d'aulcuns dons, que l'Empereur a fait partant de ces pays, l'an XVc. LVI.

	Declaration d'aulcuns dons, que le Roy a fait, partant de ces pays, a Gand, le IX. d'augst, l'an 1559.		
A monsr. l'evesque d'Arras	. . . . .	III m. L.	A monsr. l'evesque d'Arras . . . . . III m. L.
A monsr. de Berlaymont	. . . . .	III m. L.	A monsr. de Lallaing . . . . . III m. L.
A monsr. de Glajon	. . . . .	III m. L.	A monsr. de Berlaymont . . . . . III m. L.
A monsr. de Hachecourt	. . . . .	III m. L.	A monsr. de Hachecourt . . . . . III m. L.
Au president Viglius	. . . . .	III m. L.	A monsr. le president Viglius . . . . . III m. L.
Au president du grand conseil	. . . . .	VIII c. L.	A monsr. Lambert de Briaerde, presid. du grand conseil . . . . . VI c. L.
Au chancelier de Brabant	. . . . .	XVc. L.	A monsr. Engelbert vanden Dale, chancelier de Brabant . . . . . II m. L.
Au chancelier de l'ordre	. . . . .	M. L.	A monsr. Philippe Nigri . . . . . M. L.
Au consellier Tisnacq	. . . . .	II m. L.	A feu Heilweghen, presid. de Flandres . . . . . Vc. L.
A Phillibert de Bruxelles	. . . . .	VIII c. L.	A feu vander Burcht, presid. d'Utrecht . . . . . Vc. L.
Au docteur Hermes	. . . . .	VI c. L.	A monsr. Charles Tisnacq . . . . . M. L.
A Hontrocht (?)	. . . . .	VIII c. L.	A monsr. Philibert de Bruxelles . . . . . VI c. L.
A Dassonleville	. . . . .	XVc. L.	A monsr. Pierre de Boisot, tresorier general. XVc. L.
			Au commis Damhoudere . . . . . VIII c. L.

occasione ego non illubenter amplector, ut et ipse privatam quietamque vitam molestissimis his periculosissimisque negotiis anteponam. Tantum Tysenachium jam biennium expectatum advenisse cuperem, cui isthanc lampada traderem. Qui, etsi me aetate minor non sit, viribus tamen decennio pene praecedit, et ejus linguae, cujus deinceps magnus in nostra republica usus erit, callentissimus habetur; a quo tamen cum multis mensibus nullas literas acceperim; quid de ejus adventu sperare debeam, incertus sum.

Abbatem ab Oostbrouck miror tam esse pusillanimum, ut illius vereatur favorem, qui tanta summa monasterium depeculatus est. Ego, quod hanc rem cordi me habere significavi, ob id potissimum motus fui, ut infamiam, qua curia nostra conspersa est, quod eam pecuniam ipsa acceperit, abstergerem, vel ut nominet, ad quem ea pervenit, ne vago rumore etiam hi, qui ab ea turpitudine puri sunt, diffiantur. Quod autem gubernatricis aut consilii privati mandata exoptatis, ea equidem non denegarentur, si abbas peteret. Verum, ut nosti officium suum iudex non impartit, nisi requiratur. Etsi res ejus monasterii tantopere accisae sunt, non video, cur tantam summam praelatus negligat, cujus nomine intelligo fundos monasterii satis pretiosos distractos fuisse. Bene vale, eximie ac ornatissime domine thesaurarie.

Bruxellae, v. dec., 1567.

T. D.

deditissimus servitor et amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

GUILIELMUS A CASTRO AEN ZYN BROEDER JOANNES,
29. jan., 1568.

S. P. Cum alteram hanc, cum paterna, ad te destinandam epistolam, frater charissime, obsignassem, aliquamdiu penes me detenuissem, expectans et quaerens medium aliquod commodum, quo eandem isthuc destinarem, hanc quoque secundam describendi, non exigui momenti, interea se obtulit ratio: Scies itaque casum quendam deploratissimum nostrum omnium usque adeo percussisse animum, ut verbis vix consequi queam. Pridie siquidem conversionis D. Pauli nuperrime elapsae, cum fulmen horribili impetu nubibus erumpere ad horam septimam vespertinam attoniti audivissimus, paulo post circiter horam nonam turrim nostram abtalem e summo culmine tecti, pleno incendio conflagrare conspeximus, ut (intensissimis ventis hanc flammam promoventibus) tota ecclesia cum choro et ipsorum ornamentis, tabulis, picturis, exquisitissime sculptis sedilibus, epitaphiis etc. in cineres et favillas, proh dolor, abierint, campanis, organis, aliisque ereis in choro machinis partim nimio calore liquefactis, partim ruina contusis, deperditis, et ita confractis, ut si sursum ac deorsum nuper ornatissimum illum chorum perlustres, solitudinem quendam, aut stabulum te videre imaginaturus sis, sic omnia duarum horarum spatio vastata et pessumdata sunt. Et quod longe maxime dolendum, Appelleum illud opus, et excellentissima illa in choro picta tabula, (cui ne universam quidam ausim dicere Europam, picturae artificio similem vidisse) hoc incendio omnino absumpta est. Actum erat de toto monasterio, ni crebris stultis flammae violentia, quae jam bibliothecam al-

Au commis van Loo	VIIIc. L.	Au secretaire Scharenbergher	VIIIc. L.
A feu le commis Schoonbeke	VIIIc. L.	Au greffier des finances Laets	VIIIc. L.
Au receveur general Bolongue	M. L.	A Martyn vanden Berghe, clerq des financ.	Iic. L.
Au procureur general Cock	M. L.	A l'huissier du conseil d'estat	
Au conseiller Micault	Vc. L.	Aux deux huissiers du conseil prive	
Au conseiller Quarre	Vc. L.	A l'huissier des finances, chacun Ic.	IIIc. L.
A l'audiencier Overlope	IIIc. L.	Somma	XXIXm. VIc. L.
Au secretaire Bane	IIIc. L.	A la vefve de feu monsr. de Molembox	IIIm.

lambere coeperat, restincta fuisset. Et jam quinta ab hoc incendio dies in occasum tendebat, cum rursus bibliotheca (igne, qui sub trabibus additus latuerat, tum demum se prodente) incensa ad horam septimam vespertinam conclamatur a reverendissimo domino patruo nostro eo loci constitutis excubitoribus, sed istud statim, laus superis, cedatum fuit incendium. Haec te scire volui, frater charissime, ut evidenter perspiciamus, quod divinam iram in nos provocaverimus, sacrilegiis, blasphemis, et hereseos (quibus ista potissimum efferbuit plaga) veneficiis, cum hisce immediate elapsis annis Iconoclastae suam agebant tragoediam. At post tenebras lucem speramus, quam nobis aeternam largiatur Deus opt. max., ut tandem postliminio ad promissam ex hac miseriarum valle patriam emigremus. Vale, frater unice chare, tuisque precibus me Deo, quaeso, commenda. Et data occasione, tuarum rerum aliquo epistolio me certiore reddito. Reverendissimus dominus patruus noster, reliqui omnes amici et parentes mediocri fruuntur valetudine tibi que salutem ascribi per me jusserunt. Rursum vale. E Metelburgo Zelandiae, vigesima nona januarii, anni 1568.

Summae spei juveni, Joanni a Castro, suo
fratri amantissimo,

Harlemii.

Tuus ex animo charus frater,
GUILIELMUS á CASTRO.

JO. METELLUS CORNELIO VALTERO SALUTEM,
prid. non. fbr., 1568.

Quod tamdiu ad te scribere distuli, non id accidit ulla mei in te amoris cessatione; sed primum, quia, ubi literas tuas accepi, uti calamo non licuit propter humeri luxationem, postquam vero ab ea convalui, ea vobis imminere fata coeperunt, ut vix tuto, cui literas darem, fuerit; et nihil erat tamen, quod scriberem; praeterquam necessitudinis nostrae recordatione te commonescieri, me recte valere, idemque me tibi optare. Postea accepi, te octo Hispanos hospites habere domi, quorum summa humanitate plane nobis fuisses immutatus, et, jam te coepisse eorum moribus totum dare; qui cum, quales sint, sciam, et semper abhoruerim naturae quadam meae libertate a superbia, contempserim magnificos titulos honorum; nolui te praeceptis philosophiae incessere, per quae ob oculos tibi ponerem, vanas eas esse similibus hominum cogitationes; uti a te ego, dum te Christianae doctrinae totum tradebas, didiceram. Malui enim tibi amicus esse, quam importunitate mea tibi, ulla in parte, etsi honeste, molestus videri. Sed quia deinde mutatum video et neglectis illis subtilibus honorum, sermonisque etiam ambitionibus, te totum jurisconsultis nostris dedere; equidem alacrior ad tibi scribendum fui redditus; nisi, quod mihi plane displicuit, te adsi-duos dies et conjuges noctes fori contentiosis meandris, et involutis rabularum technis irretire; quo minus ad liberos huc tuos redeas et Cassandrinus partus, quos tu injuria nimia jacere sinis, et nescio, quomodo, contra testatoris voluntatem prope exponis, pietate foveas, alas, emittas. Nam obsecro, cur totam aetatem tuam, in optimis studiis trivisti, praeclaros totius orbis Christiani doctos viros, amicitiae vinculis tibi devinxisti; eorum scripta, libros hausisti; omnia denique omnium collegisti, quae negabantur, aliter si tu minime potueris quaerere, rapuisti; cur igitur ea tu detines captiva; cum tu captus ab Iberis, et tu tantopere detesteris? Nimirum, ut tu, homo liber, servias uni lacruculo vestrorum judiciorum? Et quorsum? ut tu rabulam infamem aliquem, vicisse persimili arte, tute vir eruditus, vir christiana pietate praeditus, glorieris? At tu famam non venaris. Atque si tibi venari cupias, melioribus rebus, et venabulis magis acutis, paranda est. Neque tu meminisse non potes igitur, quae tibi talenta Deus concedidit, loquar enim tuae disciplinae more, ea tibi non data, ut in terram illa defodias, sed, ut illis sis utilis, et ei, qui tibi ea concedidit, hoc est, Deo optimo maximo, reddas, neque solum reddas, sed etiam multo cum foenore. Quamobrem omnes

quibus es notus, per me hoc te poscunt, ut desinas, ipsorum de te insignem hactenus expectationem fallere; relinque aliis tantos ad perniciem excogitados labores judiciorum, iis inquam, qui nondum eo pervenere, pietatis profectu, ut putent, alia non esse potiora, quibus vitam transigant, et se non inglorie vixisse testentur. Tu itaque, si Dei donis, abuti nolis, credo, explicabis te illinc, non quidem explicabis, sed alii desereres. Nam, nec tu tibi, aut liberis sed sponte aerumnas illas, cur enim licita negotia vocem, quae nec tu, qui illa suscepisti, loqui si libere velis, probes, subisti, tibi que, vel eo, quo voles momento, inde te extricare licet. Utinam ergo, qui unam litem verso, tu centenas, mihi tu exemplo tuo auctor esses, ut vel patrimonium potius, qualecunque est, perderem, quam bonas horas male collocarem. Cogor ego, tu sponte. Ego uni haereo, tu centenis. Tibi licet cedere, mihi non licet. Equidem, cum calamum in manus sumpsi, ut haec ad te scriberem, sensi, me spiritu quodam divinitus compelli, ut haec ego tibi, ne tu etiam excusare tute te possis; et cogita, te divinitus admoneri, quoniam Deus per homines moneat, hortetur, excitet; quae fieri juste et velit et mandet.

Vale, prid. non. febr., M.D.LXVIII., Colonia Aprippina.
 Gratum feceris, quod alias tibi scripsi, si cum primum judicabis, quot singillatim et quae, cujusque valoris annui, beneficia, abhinc annis decem hactenus contulerit, praepositus ille, de quo monueram et an indultorum vi, an vero tanquam praepositus; quia plurimum mea interest. Habes postremis literis meis indicul., quem relegere, amabo te, et rescribere, meque, qui te hortor, etiam extrica ab hac hydra. Vale, mei memor.

Ornatiss. viro dno Cornelio Gualtero Gandavensi,
 amico meo et patrono, etc. Gandavi.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
 17. fbr., 1568.

S. P. Cum tuas, clarissime Bruhesi, novissimas literas acciperem, quibus abbatis de Oistbrouck causam mihi commendabas, rescribere non vacabat. Literas vero, quas ille iterato ad senatum Trajectensem dari petiit, non gravate consilium nostrum concessit. De tua autem adversa valetudine, de qua multorum literis certior factus fui, graviter sane (uti par est) dolui. Verum paulo meliorem te concepisse spem gavisus sum; quam Deus optimus maximus provehat atque pristinas vires d. t. reddat. Veterem reipublicae tranquillitatem nondum sperare possumus, sed tamen religio meliore passim loco esse incipit, Gandavique sumus episcopum nacti, qui magno omnium applausu res ecclesiae curat. Iudem aliis in locis brevi futurum speramus. Quamobrem velim bono, fortique animo nobiscum meliora tempora expectes ac te rebus secundioribus serves. Bene vale, Bruhesi clarissime.

Bruxellae, xvii. febr., 1568.

T. dn. deditissimus,
 VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
 25. fbr., 1568.

S. P. Eximie, idemque ornatissime dne Bruhesi. Te ipsum magis, quas (!) literas tuas expectabam. Sed satis conjicio, te istam provinciam hyberno tempore haud illubenter alteri cessisse. Collegium, quod a me Lovanii instituitur, velim, ut alios ecclesiasticos ad imitationem excitet; et certe, si quid ex praepositurae fructibus mihi superesse potest, in eum, quam nepotum usum convertere malo. Et puto, ducem propediem de seminario juxta concilium Tridentinum instituendo cum praelatis collegisque serio acturum, cum nulla certe res magis

necessaria ecclesiae sit, in calamitoso hoc rerum statu, quam, ut enutriantur, qui populum recte in fide catholica erudire possint, cujus promotionem spero d. t. curae cordique fore. Bene vale, Bruhesi ornatissime.

Bruxellae, xxv. february, 1568.

Venerabili ac nobili viro dno Johanni Bruhesio,
thesaurario officiali Trajectensi, dno suo honorando.

T. D.
deditiss. amicus et servitor,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
12. may, 1568.

S. P. Eximie dne thesaurarie. Cum noster decanus S. Gudulae istuc proficisceretur, animadvertens ad binas tuas literas, novissime ad me datas, nihil me respondisse, opportunum judicavi aliquid ad te per ipsum rescribere.

Abbati Oistbroeckensi non aliter melius consuli posse nobis visum fuit, quam ut consilium provinciale partes suas interponeret, et ut, sive S. Montanus, sive quis alius indebite aliquid ab praedecessoribus suis extorsit, id via legitima repetatur.

Non licuit autem gratificari ei, qui praebendam Hagensem venatus fuit, quod aliis jus ex Rotulo quaesitum auferri non liceret, praesertim, cum in Hispania in regis servitio degentes, quos rex nominandos censuit, de vacatione beneficiorum certiores non fuerint redditi, et ibi cum absentes fructus percipere, ac in possessione adipiscenda sumptus facere non possint, fere in redditum suum acceptationes differre solent.

Mandata, quae dns. praeses Mechliniensis atque decanus Bruxellensis ad vos deferunt, contemni a vobis non velim, cum res serio agatur, et multo certe latius est sponte se bonis consiliis obsequentes praebere, quam invitos cogi. Quod t. d. promovere velim, pro ea opinione, quam de ea tenemus; Quod recta consilia et justissima ac sanctissima Tridentini concilii decreta executioni mandari desideret. Bene vale, venerabilis dne thesaurarie.

Bruxellae, xii. maji, 1568.

T. D. deditissimus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

CORNELIS BOONEN AEN GERARDT WYCKERSLOOT,
v. jun., 1568.

Domine canonice, ick gebiede my hertelyk tot uwL., latende u weten, dat ick op u vrundelik begeren, my te willen besicken ende doen coepen een half goede botere, hoe eer zoe liever. 't Gelt sal ick u senden oft besicken naer uw liefste.

Ick en wete u anders nyet te scrijven, dan dat dese stat vol druck is ende ongheneuchte, door allen d'executien, die hier worden gedaen. Heden naeden elfven is den grave van Egmont, ende daerna die grave van Horne geëxecuteert geweest, de welcke hem hebben gewillicklyck totter doot gegeven, sonder enighe woorden te hebben. Die hooften zyn gestelt geweest op twee staken aen tscavot opte groete merct staende; naedien sy doet waren. Opten yersten dach van deser maent zyn geëxecuteert geweest die kinderen van Batenborch, Villers, Du, Cock, Winghele ende noch meer andere, tot achtienen in ghetalle. Casenbroet die is gisteren oyck verwesen. My dunct, dat den hertoghe allen d'executien achter een of doen wilt, ende dan ttrygsvolck senden naede vjanden. Die droefheyte, kreyten, scrijven ende weenen, dat heden in desen stadt is geweest, mits der executie vanden grave van Egmont, en is nyet om seggen noch om schryven. Ick wilde wel, dat wy tsamen eens een ure discourere

mochten sommige saken. God hebbe die zielen vanden aflyvigen ende wille alle bedrukte herten vertroosten.

Uyt Brussel, desen vyfden juny, 1568.

Uwe vrunt ende dienaer,
CORNELIS BOONEN.

Aenden den eersamen ende voirsienigen heer, myn heer
Mr. Gerardt Wyckersloot, can. van S. Marien t'Utrecht.
Vry. Tot Utrecht.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
20. jul., 1568.

S. P. Venerande dne thesaurarie. Pro hospitio mihi oblato, magnam gratiam habeo, et cum praepositum nepotem meum in primis ea molestia onerari par sit, tuamque dominationem vicinas aedes habere intelligam, earum commoditate, quoad licebit, una frui gratissimum erit. Verum nos hic adhuc aliquamdiu haesuri videmur, donec videlicet rebus in Frisia confectis, dux huc redeat, ubi conventum agere decrevit statuum Brabantiae, inde Trajectum atque in Hollandiam, si negocia patientur, transiturus. Elisabetham meam isthic favore vestro ex suo filiique desiderio negotium confecisse gaudeo, vobisque gratias de eo habeo. Cum autem intelligam officiolum quoddam in bonis ecclesiae S. Salvatoris vacasse, cujus administratio dicto ejus filio non male conveniret, te, mi Bruhesi, etiam atque etiam rogo, ut ad illud obtinendum adjutorem ac patronum te illi exhibere velis, ac in meam gratiam apud dictum capitulum St Salvatoris intercedere non graveris, ut id ei obtingere possit. Multi in eo sunt collegio, qui benevolentiam erga me prae se semper tulerunt, et duos nepotes canonicos ejusdem ecclesiae habeo, unde spero, modo, t. d. non gravetur hanc causam dextre proponere, quin nos voti nostri compotes simus futuri, ad quod ut operam tuam nobis accommodare velis, iterum atque iterum rogatum te habeo.

Deus, optime Bruhesi, te salvum ac incolumem conservet. T. D.

Buscoducis, xx. july, 1568.

deditissimus servitor ac amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
4. octobr., 1568.

S. P. Non minus mihi, eximie dne thesaurarie, molestum fuit, quam vobis, quod non longius vestra consuetudine isthic frui atque amicis operam dare potuerimus, idque praeter omnem spem opinionemque nostram, cum constitutum fuisset aliquas hebdomadas vobiscum consumere, statuumque ibi conventus habere. Sed Davus ille, qui nobis proximos annos inquietos reddidit, inturbat omnia. Utinam semel mercedem accipiat ac Deus optimus maximus perturbatae reipublicae nostrae tranquillitatem reddat. De petasonibus ac linguis abs te dono missis, multam d. t. gratiam habeo. Groningensem episcopum spero hesternae die solemnium pompa in ecclesia sua receptum esse, cujus procuratorem jam antea honorifice admissum esse me perscriptum fuit. Unum autem me sollicitum habet, quod pestem illic valde grassari intelligam, ut praelati caeterique, qui honoris causa eo evocati sunt, fortassis periculi declinandi causa minus frequentes adfuturi sint. Vale, eximie dne thesaurarie.

Bruxellae, iiii. octobris, 1568.

T. D.
deditissimus servitor ac amicus,
VIGLIUS ZUICHEMUS.

DECLARATION ET SPECIFICATION DES DEPUTEZ DES ESTATS GENERAUX,
 COMPARUS A L'ASSEMBLEE TENUE EN LA VILLE DE BRUXELLES,
 LE XXI. DE MARS, 1568. COMME CY APRES SENSUYT.

Et premiers aux estatz de Brabant. Pour les prelatz: labbe de Dieleghem, labbe de saint Geertruydt, labbe de sanct Michiel, labbe de Vlierbeecke, labbe d'Afflighem, labbe de Grimberghen, labbe de Tongerlo, labbe de Deverbode, labbe de Perck.

Et pour les nobles: monseigneur le duc d'Arschot, monseigneur de Roelx, monsr. de Merode, monsr. d'Ysche, monsr. de Grimberghen.

Et pour les villes: les deputez de Louvain, les deputez de Bruxelles, les deputez d'Anvers, les deputez de Bolduc, les deputez de Breda, les deputez de Liere, les deputez de Thielmont.

Pour les estatz de Flandres. Premiers pour les prelatz: labbe de Nienove, labbe de Berges S. Winox, labbe de saint Adrien, labbe de saint Nicolaes les Furnes, le prevost de Vormiselle, le Doyen de Loo au nom du prelat dud. lieu.

Pour les nobles: le sr. de Liedekerke, le sr. Derpe, le sr. de Hollebeque, mr. Cornille de Corenhuise.

Pour ceulx dela ville de Gandt: Franchois de Wychmes eschevin, Adolf de Grutere eschevin, Josse Borluut pensionnaire.

Pour ceulx dela chastellenie du Vielzburch: Lieven de Sicler sr. de Gotthem, bailly dela d. chastellenie.

Pour la ville de Courtray: Jehan de Beer sr. de Grammene, premier eschevin, mre. Josse vanden Berghe, second eschevin, mre. Nicolaes Parmantier pensionnaire.

Pour ceulx dela chastellanie dud. Courtray: Jehan de Hornes sr. de Coyeghem, Gerard de Clercq, Hercules vanden Berghe.

Pour ceulx dela ville d'Audenaerde: Christofre Buridan bourgmre, Louis de Poyne eschevin, mre. Maillart de Vuldre.

Pour ceulx dela ville d'Allost: Rogier Tollin bourgmre, Gillis de Vrempde eschevin, mre. Henry Stalins pensionnaire.

Pour ceulx de Vielsbourg de Gandt: Anthoine Quarre sr. de Zamstach.

Pour ceulx de Grandmont: Henry de Hoves bourgmre, Jehan van Ydeghem eschevin, Titus de Latere eschevin.

Pour ceulx dela ville de Tenremonde: Guilaulme vande Bossche eschevin, Franchois Hurtebyze eschevin, Gilles vander Beke greffier.

Pour le pays de Tenremonde: Jacob Jacobsz. hoofschepen.

Pour ceulx de Waes: mr. Lievin Prouin et Erasme de Bracke sr. de Varebeke, 's graven mannen ende hoofschepen.

Pour ceulx de Ruplemonde: Franchois de Hertoghe eschevin.

Pour ceulx de Doirse: Denys de Lanckhals bourgmre.

Pour ceulx de Menin: Guille van Ackere bourgmre, Josse Casier S. Wauters, Jehan Valcke et Jehan Hoybant, eschevins.

Pour ceulx de Psaeftinghes: Adrien Jansz., Pieter Jansz.

Pour ceulx de Thielt: Pierre de Ravesteyn.

Pour la ville de Bruges: Martin Lem, bougmre de la commune, Nicolaes Aerts eschevin, mr. Gillis Wyts pensionnaire.

Pour le quartier d'icelle asscavoir de l'Escluse: Jacques Menne eschevin, mr. Heyndrick vanden Coutre, greffier.

De Poperinghe: Charles de Schottere bourgmre de la commune, Georg van Ackere bourgmre des eschevins, mre. Jan Mayeman greffier.

De Vurburch: Jan Pycket poortmeestere, Guille Bers eschevin.

Pour le pays et terroir du Francq: Cesar de Clercq escuyer, sr. de Loledart, bourgmre, Jehan d'Overschelde escuyer eschevin, mr. Laurens de Aula, premier pensionnaire.

Pour ceulx de Furnambacht: Mathieu Ryeel escuyer landthouwere, Guille dela Corenhuyse escuyer buerheer, Josse Wechsteen recepveur, mr. Nicolaes Spierinck premier pensionnaire.

Pour ceulx de Berchambacht: Jehan de Teteghem escuyer premier eschevin, Maillart de Bauwelare keurhere, Lion Spierinck recepveur, Jacques vander Braerde greffier criminel.

Pour ceulx de Bronckburchambacht: Baueryn Maes bailly, Pierre de Cunpere greffier.

Pour ceulx d'Eckelo, contribuants du Francq: Jan Goethals bourgmre, Jan vanden Leye eschevin, Phle Ysenbaert greffier.

Pour ceulx de Caprick, contribuants du Francq: mr. Franchoy de Meyere bailly, mr. Jan de Pape eschevin, Adriaen de Kerckhove greffier.

Over de stede van Ypre: mr. Corn. vanden Corenhuyse hoochbailliu, joncker Jan van Lichtervelde, heer van Beaurouaert, voogdt, joncker Jan van Halewyn, heer van Voxurie, voorschepene, mr. Nicolaes Kint pensionaris.

Over de casselrie van Ypre: joncheer Pieter Immeloot, heere vande Leghere, voorscepen, Franchoy Vlamincq schepene, mr. Franchoy Reynier greffier, mr. Pieter vander Mersch ontfangere.

Over 't hofstede ende casselrie van Cassele: joncher Guille van Zuydtpeene Bailliu, joncher Jan van Gryboval, heer van Bakelroy, joncher Jan vanden Coornhuyse, heere van Zuydhove, Franchoy de Geusere ontfangere.

Over de stede ende casselrie van Belle: joncher Pieter van S. Thomas dict Morbeke, heer van Holbeke, hoochbailliu, mr. Franchoy Rose, stedehoudere bailliu over de stede ende casselrie, joncher Jacques du Bois voogdt, Nicolaes Geroen scepene, Gillis Daniel bailliu van Caestere.

Over de stede ende casselrie van Waestene: joncker Jan de Masset, heere van Beaureport, hoochbailliu, Jan de Haene voorschepene, Guille Behaghele scepene, Gillis Loysier greffier.

Over de stede van Meesseve: jonchere Franchoy de Schildere hoochbailliu, Franchoy Liebaert voorscepen, Joris Carpentier greffier.

Darthis, pour les prelat: monsr. le prevost Dayre, et le scolastre de nostre dame d'Arras.

Pour les nobles: le sr. de Beaufort, le baron d'Aubigny.

Pour les villes: le majeur de Arras et le conseiller de S. Omer.

De ceulx de Hainau. Premièrement pour les prelat: labbe de S. Ghislaing, labbe de Crespin, labbe de Vicoigne, labbe de bonne Esperance, et le doyen de Condet.

Pour les nobles: monsr. de Sepmeryes, monsr. de Willerval, monsr. de Bermsart, et monsr. de Goignyes.

Et pour les bonnes villes dud. Hainau: Jacques de Seuerie escuyer, Jan de Pots sr. Dan-noit, Loys Allan et Philippe Fresneau, eschevins.

Et comme du conseil de la ville de Mons: Nicolaes Chamart, Loys Corbau, Philippe du Mont, Jehan Doffignye, mre Claude Fresnoy conseiller pensionnaire de la ville, et Severin Franchoy, greffier des estats.

De Valenchiennes: le commis maistre Anthoine Brun.

Van Hollandt. Die edelen: die heere van Assendelft, die heere van Matenesse, ende die heere van Hardinxvelt.

Die van Dortrecht: Wouwerick van Drenckwaert, heere van Gyssenburg, oudt-raedt, ende meester Peeter Cornet, pensionaris.

Die van Haerlem: mr. Quiryndircxsz ende Jan van Zueren, burgermeesters, ende Nicolaes van Assendelft, pensionaris.

Die van Delft: Sasbout Cornelisz. burgerm., ende mr. Geraert Biese, pensionaris.

Die van Leyden: Joost Jacobsz. burgerm., ende mr. Geraert Melisz. van Hoogeveen, pensionaris.

Die van Amsterdam: Albert Marcus burgerm., ende mr. Meerten Blocklant, pensionaris.

Die vander Goude: Ghysbr. Jan Jacobsz. ende mr. Jan Meertensz., burgermrs.

Du pays de Zelande: pour le reverendiss. prelat me Jehan Stryen, vicair.

Pour la ville de Middelbourg: Willem Pieters eschevin, et mr. Jacq. Saggerus pensionaris, mr. Christoffle Roels pensionaire, pour led. prelat et nobles.

De ceulx de la Goes: Corn. Pietersz. Polderman bourgemr. et Jop Willemsz.

De ceulx de Zierickzee: Yeman Claesz. Yemansz. et Job Claes Yemansz.

De ceulx de Romerswale: Jacob Gheerts et Cornelis Vlasman, eschevins.

Pour ceulx de la Thole sont comparus deux.

Du pays de Namur. Pour les prelats: labbe de Vaulsoir.

Pour les nobles: monsr. de Mielmont et monsr. le visconte Desclay.

Pour les villes: monsr. de Marche, mayeur de Namur.

Ceulx de Lille: Anthoine Domescheur sr. de Ghoutieres, majeur, et mr. Anthoine Maysart, pensionaire.

Ceulx de Donay: Jacques de Bonmarchier escuyer, sr. de Haylegnyes, chief deschevinaige, et mr. Jerome de France, conseiller et pensionaire.

De Orchies: Loys Morceau et Anthoine du Quesnoy, eschevins.

Dela chastellenye dud. Lille, Douay et Orchies: Deux haulx justiciers, asscavoir: Walleran de Landas sr. de Wallain, bailliu de Chysoing, et, . . . de Hennin, bailly dela chastellenye de Lille.

Ceulx de Tournay: sr. Jacques de Frayerra sr. de Beuzin, grand prevost de la ville de Tournay, et mr. Jacques le Clercq, conseiller et pensionaire.

Du Tournesis: Michiel des Espringalles, bailliu de Warcoing, lune de quatre hauls justices dud. Tournesis.

D'Utrecht: heeren Johan vander Vecht domdeken, Anthonis van Abkoude van Meerten ridder, ende Johan Tais van Amerongen borgerm.

De Malines: Jheronime Cats, commune mre, Franchois Cats, premier eschevin, Jacques vander Ee, second escevin, et Joos de Claerhoudt, conseil. de la ville.

—
VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
23. mart., 1569.

S. P. Cum ex aliorum relatione, honorande dne thesaurarie, intellexerim, te meliuscule valere, tum ex tuarum literarum testimonio oppido gavisus fui, id ipsum cognoscere: carmenque adjunctum, quo medicis valedixisti, non sine voluptate legi. Precor autem, ut illorum opera diu carere possis, ne quando denuo illorum ope implorata palinodiam canere jubeant.

De libis sanctimonialium mihi impartitis gratiam tibi habeo, quae hisce quadragesimalibus diebus jejunia nobis leviora faciunt, ac utinam haberem, quod pro illis tibi redderem.

Dns. decanus atque ii, qui per ordines vestros huc missi fuere, referent, quid ab communibus statibus nomine regiae maj^{ty} illustrissimus dux postularit, ac cum diu nullum subsidium sit petitum, omnino sua Celsitudo confidit, omnium animos ad consentiendum proclives fore:

de quo nihil est opus scribere, cum ex scriptis, quae secum adferent, rem omnem plenius intelligere possitis. Deus, honorande dne thesaurarie, t. dn. diu incolumem conservet.

Bruxellae, xxiii. martii, 1569.

T. D.

deditissimus servitor,

VIGLIUS ZUICHEMUS.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,

19. maji, 1569.

S. P. Eximie et ornatissime dne thesaurarie. Obitum domini decani Vtenenghe non potui non dolenter ferre; visus enim mihi est semper vir prudens et intelligens et cleri vestri non exiguum ornamentum. Cum annunciata in curia mors esset, non defuere, qui defuncto succedere mox cupierunt; ac capitulum divi Petri ad eam dignitatem nominavit quoque Jacobum van Hare, sed pridie ejus diei, quo supplicatio dicti capituli nomine exhibita fuit, illustrissimus dux, multorum commendatione permotus dominum Guilielmum Vnesel (!) ceteris omnibus praeferendum duxit, quod illi per avunculum Amanuin Antwerp. aut fratres, qui ejus negotium sollicitaverunt, significatum arbitror.

Reverendissimus dns. Groningen. hic apud nos fuit, non tam multis, ut Trajecti comitatus equis, nec id puto reverendissimum Trajectensem offendisse, cum, si ejus aetas ferret, honoratorem ipse quidem, ut arbitror, aspernaturus non esset. Gaudeo d. v. meliore frui valetudine, quod diuturnum vobis propitius Deus faxit.

Bruxellae, xix. maji, 1569.

T. D.

deditissimus servitor et amicus,

VIGLIUS ZUICHEMUS.

CORN. DE CASTRO AEN ZYN' BROEDER JO. A CASTRO,

5. id. aug., 1569.

S. P. Dici vix queat, frater charissime, quanta me literae tuae laetitia affecerint, cum intelligam, te in oppido Duacensi certam et plausibilem fixisse sedem; tum etiam, quod te tuis literis adhuc superstitem esse testeris. Vix credas enim, quam malam de vobis suspicionem conceperam. Suspiscabar enim (ut rem coeptam proloquar) ne itineris tui comes, instinctu mali genii (nosti quid velim) iter coeptum tibi praeclusisset. Sed Deus opt. max., sua immensa gratia suspicionem talem animo meo exclusit. Quidni enim sinistri aliquid animo nostro insideat? Cum tanto ab habitu tuo intercluso tempore nihil de te literarum aut nuntii receperimus. Scripsi praeterea ad te 20. die jun., sed ut e literis tuis conjectura possum assequi, ad vestras manus non fuere perlatae. Commiseram autem literas illas studioso cuidam Buscoducensi, qui et Duaci museum studiis dicavit. Is sancte id mihi addixerat, ut, affixa templi valvis schedula, de te inquireret, tibi que eas destinaret. Si mihi constaret de ejus nomine, posses et tu simili ratione de eo inquirere. Proinde, mi frater, nuntiatam mihi, a D. doctore, dno Adriano Besemaer salutem, ipsi multo cum foenore velim renuncies. Ejus notitia sat firmiter adhuc memoriae nostrae inhaeret. Vir enim est procerae admodum staturae et singulari doctrina ac morum probitate praeditus. Necdum etenim memoriae excidit, dominum illum patri nostro, de nocte quondam, ita graviter e gradibus lapso, ut nullum non membrorum ejus collisum fuerit, suis ulnis succurrisse. Nec me fugiant infinita alia, quae coram facilius quam per literas expressero. Incertus enim sum, Duacumne, an Lutetiae ideomatis ac praxeos percipiendi gratia brevi commigraturus sum. In dies jam singulos

tum a D. patruo, tum a D. Graphaeo avunculo, a quo commendatitias petii, responsum operior.

Vale, nec ommittas, quin domino doctori multum ex me salutis nuncies, exhibitis etiam ipsi hisce literis, ut intelligat, se nondum nostra excidisse memoria. Prima oblata occasione propriis eum literis conveniam.

Prostremo non gravaberis Persinio, Vibrado, Verhoevio ceterisque nostrae notitiae sodalibus plurimam ex me salutem impertiri.

Iterum vale. Raptim e nostro musaeo Sabaudiensis collegii, 5. id. aug., 1569.

Tuus frater et amicus plusque Pyladeus,
CORN. DE CASTRO.

Frater noster Nicolaus atque Nicolaus cognatus noster te plurimum saluere jubent.

Fuere hic jamdiu Hispanis designata hospitia, verum Anglorum tragoediae eos sat nervoso vinculo a destinatis retrahunt. Deus opt. max. non sinet immeritos opprimi. Cura, frater unice, valetudinem tuam, quam potes, diligentissime. Hoc enim gratius mihi facere non poteris.

Opschr.: Honesto atque eximio adolescenti Joanni de Castro in aedibus etc. Joannis Verloji, scholastici divi Petri commoranti, suo fratri unice charo.

Duaci, 1569.

VIGLIUS AEN JO. BRUHESEN,
13. dec., 1569.

S. P. Venerabilis dne thesaurarie. Lubenter d. t. adjutor essem, ut sumptus commissionis Daventriensis eidem (quemadmodum aequum est), refunderentur, verum id negotium vel financierios concernit (a quibus hoc tempore difficulter pecuniam extorquere licet) aut eum, qui hactenus id beneficium possedit. Sed cum eo postea quaedam per illustrissimam ducissam Parmensem acta sunt, quibus ille se tueri volet; et nos antequam successum viderimus ejus, qui Daventrien. ecclesiae antistes designatus est, non satis scimus, cum quo agi debeat. Id autem certum dn. t. habeat, quamcunque omnino occasionem indemnitate vestrae videro, eam me ex animo promoturum.

Controversiae capitulorum vestrorum cum rev^{mo}. archipraesule circa seminarii institutionem non lubenter sum arbiter; et, si quid ego apud utramque partem auctoritatis haberem, potius consulerem, (quod in nonnullis ecclesiis fieri video), ut et Jesuitarum institutum promoveatur et seminarium quoque, de quo Tridentini concilii decreta disponunt, instituat; utriusque enim rei collegiorum vestrorum opes sufficere arbitror. Jesuitae enim non ita multis indigebunt, neque in illos id fortassis imperium erit, quod in aliud collegium ex auctoritate praefati concilii ad seminarii usum a vobis erectum vos habere convenit. De caseis missis dn. t. abbati gratias ago, lubenterque ejus causam, quantum aequitas patietur, commendatam habebit. Bene vale, venerabilis domine thesaurarie.

Bruxellae, xiii. dec., 1569.

T. D.
deditissimus,
VIGLIUS ZUCHENUS.

ORDINANTIEN

OP DE

DACH- ENDE NACHTWACHT,

BINNEN UTRECHT,

GEMAEKT IN 1566. EN VOLGENDE JAREN.

Anno XV^c. LXVI. den III. Augusty ter stadt clocke
vercundicht:

Myn heere die stadthouder, schoudt, borgermeesteren ende schepenen der stadt van Utrecht, doen te weten, van con. mat. wegen, onsen alre genedichsten heere, dat die raet deser stadt, dese nabeschreven ordonnantie gemaect heeft, omme te vermyden ende resisteren alle oproeren, die by eenige seditien in deser stadt Utrecht, ofte daer omtrent, op gestelt souden mogen worden.

In den eersten, omme goede toezicht te dragen, ende bewaringe te hebben van dese stadts poorten, bollwercken, toornen ende mueren, soe sellen vanden burgeren ende inwoenders deser stadt, in behoorlycke getaale nae gelegentheydt des tyts daer toe stellen, ende byde waykluden doen laden telcke reyse, omme goede toesicht te hebben, wie dat in ofte uyt deser stadt poorten voorsz. zellen willen comen ofte gaen; gebieden daer omme enen ygelycken, die daertoe geladen sal werden, dat sy met een goet geweer comen ter plaetsen, die men haer gestelt ende doen weten heeft, sonder des te mogen laten, ofte van hare wachte voor de behoorlycke tyt te mogen scheyden, opt verbuieren van degenen, die in gebrecke ofte versuymisse bevonden worden, van drie kar. gulden, tot behoeff van co. mats. deser stadt, ende aenbrengen, elcx een derden deel, ende daeren boven tot arbitrale correctie.

Item, soe en sal men geen vagebonden ofte vreemde bedelaers in deser stadt laten comen, ende alle wtheemsche, die binnen deser stadt, soe well te lande als te water sellen willen comen, dieselve sullen haere name ende toename, ende, van waer sy geboren ofte woenachtich syn, die wachters ende toesienders van deser stadt des versocht synde, verclaeren, mitsgaders die plaetse, daer sy sullen willen gaen logeren, ende die voorsz. wachters sellen gel. onderwesen syn, die wtheemsche, tgene voorsz. is, te vraegen, ende soo wie vanden wtheemsche in weygeringe waere goede bescheyde antwoord te geven, die en sel men in dese stadt nyet laten comen.

Item, waert sacke, dat boven tvoorsz. gebot, namaels tot eniger tyt eenyge vreemde bedelaers binnen deser stadt bevonden worden, soe sullen die selve van stonden aen byde schouten dienaers aengetast ende buyten deser stadt geleyt worden, ende als dan denselven adverteren, indien zy wederomme binnen comen, dat menze als dan vanden stadthuyze oft voorts ter poorte toe wtgeselende leyden en brengen sal.

Item, soo sullen die wachters vande poorten alle gedeckte schepen ende wagens, alleer zy binnen deser stadt comen ende varen, laten ontdecken ende voorts bezien ende visiteren die vracht, die sy geladen hebben.

Item, dat geen vreemde ende onbekende lyeden, gewaerschuwt synde vande poortiers ofte wachters en sellen mogen zitten noch blyven staen, callende ofte fluysterende tusschen der poorten ende der ameyde van deser stadt, opt verbueren van haer overste cleet, tot behoefvande wachters der poorten.

Item, soe en sal nyemants met syn wagen tusschen der poorten ende der ameyde still mogen houden, maer stracks daermede deur te vaeren opt verbueren, als voren.

Item, insgelyx en sal nyemants met syn schepen ofte schuyten still mogen blyven leggen aen de hecken van deser stadts poorten opt verbueren, als voren.

Item, soe en sal nyemant, inden poorten ende opter wachten gestelt synde, hem mogen tot droncken drinken geven, meer dan syn dorst ende nature eyschende is, ende indien yemants bevonden worde droncken te wezen, sal daarvan arbitralyck gecorrigeert worden na gelegenheyt der saecke.

Item, soe sellen alle weerden ende weerdinnen, mitsgaders alle ingeseten deser stadt van Utrecht, nyemants wtgesondert, geestlick noch weerlick, van wat state of qualité sy syn, gehouden wezen, des avonts nae de waickclocke geluyt heeft, te brengen op deser stadts raethuuse, den genen, die daer toe gedeputeert sullen worden, de namen ende toenamen vande genen, die by hem syn comen logeren, mitgaders die plaetse, daer sy woenachtich syn, ende dat in goede leesbare geschrifte, opt verbueren, die in gebrecke bevonden worden, telken reyse van tien karolus gulden tot behoefv, als voren.

Item, alsoe mede overdragen is, dat men alle nacht voortaan weder aenheffen sal die buerwaecke, ende insgelyx by dage in dese stadt poirte die dachwachte, waer inne dat elx in eygen persoon oft een ander van sulcker qualité, als hy selfs is, waecken sail, van welcke waecke; aengezien desen periculeusen tyt, sonder nochtans te strecken in consequentie, nyemant geëxcuseert sal syn, geestlicke noch weerlicke, edele ende onedele, van wat qualité, staet ofte conduite hy sy, oick die vanden hoogen raede van Utrecht, wesende over die achttien ende beneden de sestich jaren out; gebiedende daer omme eenen yegelycken, als voren, die de weete gedaen sal worden omme te waecken, datse alsdan te waecke gaen, ende ten eynde toe wt blyven ende goede wachte houden, opt verbeuren, die in gebrecke ofte weygeringe bevonden worde, van drie karolus gulden, tot behoefv, als voren.

Item, alsoe geordineert sy, binnen desen stadt sekere loopplaetsen, soe sullen die gebueren, in tyden van de noot, met haren schouten gehouden syn te vergaderen, ende te gaen by hoeren weykmeesters op hare geassigneerde loopplaetsen, na vermogen die speciael ordonn. daer van geordineert, die welcke voor desen stadhuuse wtgehangen sal worden, die men mede onverbreckelyck onderhouden will hebben.

Item, in tyden van rumoer ende vergaderingen, soe sullen alle vreemden ende buytenluyden gehouden wesen te blyven in heur herberge ofte huysinge, daer sy gelogeert syn, op pene, indien sy opter strate gevonden worden, aengetast ende arbitralyck gecorrigeert te worden, waer van de weerden ende weerdinnen geordonneert wordt heur gasten sulx ten allen tyden te adverteren.

Item, soe worden alle inheemsche bedelaers ende gaende slapers geordonneert, datse nyet en sullen mogen gaen ende hun laten vynden opter straten, nae dat die waeckclocke geluyt sal syn, ende van die selve tyt off tottet of blasen ofte affluyden toe, des morgens, als men die poorten openen sal, in heure huysen ende logyse blyven, opt verbueren van aengetast ende arbitralyck gecorrigeert te worden.

Item, in tyde van opruerte ende vergaderinge by nachte, soe sal enen yegelyck een licht ofte lanteerne voor syn deure bernende wthangen ende bernende houden, ter tyt toe dat den dach volcomelyck aengecomen is.

Item, soe en sal nyemant mogen comen met lange geweer ende roeren opter straten nade tyt die waecke opter strate is, wtgesondert die de waecke gaen.

Item, soe en sal nyemants in tyden vande vergaderingen int bewaren vande poorten, noch int waecken, soewel by daege als by avonde ende nachte, eniche vechterryen mogen doen ofte aennemen, opt verbeuren, die schuldich ende gebreckelyck bevonden mochte worden, van lyflike gestraft te worden, naer gelegenheyt der saecke.

Item, in tyde van brande sal elcx gehouden syn, int syne hem te reguleren nae inhoud deser ordonnantie.

Wel verstaende, dat ter plaetse daer de brant gevallen is, nyemant anders den brande te hulpe comen en sullen, dan die wecke, ende gebueren, daer de brant is, ende daertoe die biddende oirden, die gewoonlick syn ten brande te gaen, ende insgelycx den tymmerlieden mette sakkedragers ende gesworen houtschilden, vant boven ofte benedencynde, daer de brant, als voren, gevallen is.

Ende alle andere wecken ende gebueren sellen blyven in goede ordonn. op hoer loopplaetse ofte in heur gebuerte, sonder daer wt te mogen gaen buyten consent ende weten van huer weckmeesters, ende, soe wie hier inne breukich ende wederhoerich bevonden worde, sel daer off artitralick gecorrigeert worden. Ende was onderteykent:

JACOB VANDER VOORT.

Anno XV^c. LXVI. des saturday, den III. augusty.

Myn here, die stadthouder, schoudt, burgemeesteren ende schepenen der stadt van Utrecht, doen te weten, van co. mats. wegen, onsen allre genadichsten heer, ende gebieden eenen yegelycken, geestelicken ende weerlicken personen, waert saeke, dat enich geruft, opstal ofte brant geviel, van buyten off van binnen deser stadt, off dat men die clock ofte tromme, by manier van allarme sloech ofte opclopten, des nachts oft des avonts naet sluyten vande poorten, dat dan een ygelycken, boven achtien jairen out wesende, elcx vande waicken, hier over benoempt, nyemants wtgesondert, terstont in hoir harnasch ende met hoir geweer comen byden capiteynen vande waicke ter plaetse hier onder beteykent, ende daer blyven doen ende laten tgeen men bevelen sal, by tverbeuren van hoiren lyve.

Ende off yemant te rugge liep, ende geen weer bieden en woude, die soude men doot mogen slaen, sonder verbeuren.

Ende off hy ontliep off ontquame, soe soude die stadthouder, ofte die schoudt deser stadt, off hy vercregen worde, dat aen hem rechten metten sweerde.

Ende nyemant en sall van die plaitzen gaen, daer hy geschiet is, oick wat geruft datter geviele, ten waire, dat hy gehalt ofte doen halen worde by myn heer die stadthouder, schoudt ende burgermeesteren, off die zy daer toe schicken.

Dit syn die capiteynen, waicken ende plaitzen, boven geruert.

In den yersten, sullen die geestelicke heeren vande vyff goidshuysen ende kerspelkercken, met hoiren dieners vergaderen, ende comen met heur harnasch ende geweer aen de plaetse, doen ende laten, tgeen hem de stadthouder, schoudt ende burgermeesteren te weten doen sall.

Ende die ritterschap, schoudt, burgermeesteren, schepenen, raiden ende alle die borgeren, die opten raithuyse waecken, met alle de officieren ende dienaers van dese stadt, sellen oick comen met hoir harnasch ende geweer aen de plaetse.

Voor Sinte Catrine poort, capitainen vande waicke:

Pons Utenbroeck,
Aert Aertsz., keescoper,

Cornelis Weerd, inde stapel,
Dionys Claesz.

Van de gemeente: die gebueren voor sinte Katryne poort, die keesmarkt om Vredenborch, die koestraet totte stapel incluyt, sunte Katrine straet, die berchstraet, die varckemarct mette corte viestege, endende aen den corten viestege, die hamstege met sloyerstege, die peerdemerct mette cruysstraet, ende die waterstege, cyndende aen sint Jacobs rooster, die santstege totte midden opt sant, die vroetstege ende sunte Katryne steegje.

By de Weerdpoort, capitainen vande waicke:

Wouter van Weede,
Herman Claesz.,

Tymen Jacobsz.,
Jan van Breevelt.

Van de gemeente: die gebueren voir de weerdpoorte, ten beyde zyden vande graft tot sunt Jacobsbrug, die straet vande molen opt sant totte weerdpoort, die watersteech tot sunte Jacobs rooster, mitte gruensteeghe, sinte Jacobs kerkhoff, die westzyde aen de stadts grafte van sints Jacobsbrug totte viebrug, die vyesteeg tot de put toe, die louwerstraet, after ende vuere totte stadtsmueren streckende, die hoech jacopinestraet.

Opte Breestraet voor 't Bagynhoff, capitainen vande waicke:

Dirck Jaspersz.,
Cornelis Ottensz.,

Cornelis van Cronenburch,
Ansem Jacobsz.

Van de gemeente: die corte louwerstraet ende calverstraet, die breestraet mettet cleyen steechgen die hanen tret, die leech jacopyne straet, die loefballemakerstraet, pauwensteechgen, die graft oostzyde van de vyebrug tot sint Jacobsbrug.

Aende Wittevrouwenbrug, capitainen vande waicke:

Gerrit Willemsz. van Woudenberg,
Jan Pyl,

Claes Gerritz. Verriet,
Herman Adriaensz., vleyshouder.

Van de gemeente: die voirstraet ende sint Jansvelt, vande nuede aff totte wittevrouwenbrug toe, ten beyde zyden, die straet after 't vleyshuys, beginnende van sunt Jacobs rooster ende voorby rodenburg totte put by 't bagynehof; die nyeuwe graft, vande plompetoorn mit sebechstege tot opt Janskerchoff.

Aen de Wittevrouwenpoort, capitainen van de waicke:

Jasper Ponsz., smit,
Claes Willemsz., raeymaker,

Jan Spruyt,
Thomas Both.

Van de gemeente: die wittevrouwenstraet, die straet vande wittevrouwenpoort, voorby de bisschopsstal totte Cellebroeders kerk toe, die stegen after de Cellebroeders, ter mueren streckende, die vuyleslooth mette jofferstraet ende theylich leven, de ambachtstraet mette straet, streckende vande Cellebroeders kerk tot sunt Jans rooster.

Op sunt Jansdam, capitainen vande waicke:

Hubert Both,
Maurus Ghysbertsz.,

Peter Foeyt,
Jan van Sneek.

Van de gemeente: die plaets westzyde totte byerbrug, die gansemerkt tot oude kerkhof, die minnebroederstraet, die vuylstege, sinte Janskerkhof, dat oude kerckhof tot rode muer toe,

ter beyde zyden, die straet voirts vant oude kerkhof tot sunte Jansdam, die regenbogen after sunte Peters tot sunte Jeronimus schole toe, van sunte Jeronimus schole tot sunte Martensdam incluys toe, van sunte Martensdam voirts sinte Peters kerk tottet oude kerkhoff toe, sunte Peters kerckhof.

Opte Neude, capitainen vande waicke:

Herman Crom,
Jan Herrebertsz.,

Rutger Brunesz.,
Aelbert Huigensz.

Van de gemeente: die nuede rontsom met vinckenborchstege ende kyntgenshaven, die schoutenstege, drackenborchstege, aende statsgrafte vande vyebrug totte backerbrug toe ter beyde zyden, die oistzyde vande beyerbrug totte backerbrug toe, die backerstege, vande plaets westzyde deur die snippevlucht totte backerbrug.

Opte Rodenborgerbrug, capitainen vande waicke:

Adriaen Vereem,
Adriaen Thonisz. de Ryck,

Johan van Haeften,
Simon van Groesbeek.

Van de gemeente: aen de stadgrafte der stadplaats, ende voirts vande hudebrug over die vismarkt ende die laeckensnyders totte rodenborgerbrug toe, ten beyde zyde, sunte Meertyns kerckhoff ende onder den toirn, t'oude Munsters kerckhof, Winsensstege, opte campe, totter statsmueren toe, van sunte Meertensdam opte nye graft te beyden zyden tot sunte Pouwelsbrug toe, die rodenborgerstraet, die gortstege ende die stroostege.

Aen sunt Servaesheck, die capitainen vande waicke:

Henrick van Cleeff,
Henrick Stel,

Jan van Someren,
Willem Pels.

Van de gemeente: die nyegrift langens, van sunte Pouwelsbrug tot sunt Servaeshek toe, ten beyde zyde, met allen de stegen, ter muren streckende; die nyestraet, beginnende van den rodenborcherstraet tot sunte Angenieten-convent toe incluys, noch die straten ende stegen, streckende nae der nyegrift toe, ten beyde zyden.

Voor de Tollesteegpoort, capitainen vande waicke:

Vrederick van Rodenborch,
Johan Both,

Steven die With,
Mr. Adriaen van Aller.

Van de gemeente: vande tollesteegpoorte, die graft langs te beyde zyden, in ende after twystraet, totte smeebrug toe, payenborchsteeg, voufullensteeg, grooteelgisstege ende na sunte Nicolaes kerckhoff, sunter Nicolaesstege en 't kerckhoff, rozendael; sunte Geertruyde kerckhoff, sunte Geertenstege, die straet voor sunte Geerten kerckhoff tot de westersche smeestege toe, die westersche smeestege tot sunt Bartholomeus gasthuys, te beyde zyden.

Opte Smeebrugge, die capitainen vande waicke:

Henrick van Riet,
Gerrit van Honthorst,

Jan Petersz.
Jan Strick.

Van de gemeente: die graft te beyde zyden vande smeebrug, totte rodenborcherbrug toe, die oostersche smeestege, noch alle de steechgens, streckende tot de nyestraet oistzyde (!), die brantsteeg, de zwaenstege.

Op sunte Marienplaets, capitainen vande waecke:

Gerrit van Haerlem,
Anthonis van Coddenoort,

Anthonis Croock,
Aert Pouwelsz.

Van de gemeente: die springwech te beyde zyden, tot sunt Marienplaets, mitter steghen ter muren streckende, visscherstege, sunte Marienplaets, die botterstraet, die zalestraet, die donckerstraet, buerkerckhoff, sunte Marien kerckhoff, sunte Marienstraet, die steenwech, die leech steenwech, by Clarenboch tot sunte Elizabethen kerck toe, die hall mitte twe marssegassen.

Omme die clock te slaen ten tyde van brant ende node zyn gestelt deze nabeschreve personen:

In sunter Nicolaes kerck zullen die clock slaen Frederick van Rodenborch ende Steven de With.
In sunte Geertruyde kerk, Vincent Knyff ende Pouwels van Blockhoven.

In sunte Jacobs kerck, Willem Foeyt ende Dirck Ruysch.

In de buurkercke, beyde de borgermrn. inder tyt.

Ende ymant anders, die die clock sloech, dat zoude wezen by correctie van myn heere die stadthouder, schoudt, burgermrn ende schepenen der stadt Utrecht.

Ende stont onderschreven: JA. VANDER VOORT.

Anno XV^c. LXIX., des manendachs den xxviii. may,
ende mette stats clocke vercundicht.

Voorts zoo laten myne heeren voorsz. weten, ende gebieden eenen yegelicken, oudt ende jong, dat zy nyet met eenige busschen ofte bogen en schieten, noch met slingeren, steen, ende andersins en werpen, ende tegens den anderen stormen, noch oock mede nyet en colven, caetsen ende die cloot schieten, noch oock en dobbelen, chaerten, die bock slaen, ofte spuelen met penn. te werpen, ofte effen en oneffen te raden, ende diergelyke spullen op enige kerckhoven, oock in panden vande vyf goidshuysen, oock cloesteren ende kerspelkercken, ofte gewyde plaetsen, egeen wtgesondert, noch insgelycx op te toornen ende aen de mueren deser stadt, ofte mede opte straten ende bruggen binnen dese stadt, opt verbueren vande busschen, bogen, kolven, bal, cloot, troefspul ofte penn., die de bekeurders mitter daet zullen mogen aenveerden, ende daer en boven noch huer overste cleet ende enen kar. gulden, die men deselve ofte de ouders vande kynderen wtpanden zal, by eenen deurweerder deser stadt, tot behoef vander stadt ende schouten diensres, ofte anderen, die ze bekeurt ende aenbrengt, ende die bekeurders ende aenbrengers zellen geloof hebben op heuren eedt, ende met een ofte meer getuygen tot hem, ende men zal mede die kynderen vast ende zeker mogen houden, ter tyt toe men die ouders van deselve kent, ende en zal nyemants vande breukige in oppositie ontfangen worden, ten zy by hem yerst die bruecke opgeleyt ende genamptiseert wort.

VANDER VOORT. In abs., a. 1569.

ORDONNANTIE GHEMAËCT OPTE DAGELICXE POERTWACHT
BY MYN HEEREN VAN DE GEESTELICHEYT, VANDE RADE
PROVINCIAEL, ENDE REGIERDERS DER STADT UTRECHT,
anno XV^c. LXXII.

I. In den eersten, dat van nu voertaen alle daghe in elcke van dese stadts poerten wachte houden zullen: een wter geestelicheyt, een wten rade provinciael ofte suppoesten van dien,

ofte ridderschap, die in desen te samen adjuncte wesen sullen, ende een wten weth ofte rade deser stadt ofte raedtgenoten, zulex, datter dagelic in elcke poerte drie zullen syn, die the samen hoofden zullen wesen over die ghesworen wachters, poertiers ende andere waeckers, die van weggen ende by advyse vander geestlicheyte, rade provinciael ende regierders vander stadt nae gelegentheyte des tyts daer toe gheordonneert ende gestelt zullen worden, die hem regleren ende achtervolgen zullen die punten ende articulen hier nae gheroert.

2. Ende d'voersz. hoofden, poirtiers ende wachters zullen des morgens ter goeder tyt, als men mit die waecklock luyt, wesen op den stadthuyzen ende halen die sleutels vander poerte, ende die te samen brengen elck tot syn poerte, ende des middachs brengen op den raidshuyse, omme aldaer bewaert the worden, ende deselve weder van daer halen the een ure; ende daer na des avonts zullen de hoofden gelyckelyck, op de ghesetten ure van elcker tyt, brengen d'selve sleutelen opden raidshuyse in handen vanden hoofden vande nachtwacht.

3. Ende soe verre yemant vanden voersz. hoofden failleerden the comen op synen behoerlycken tyt indt opsluyten ende toesluyten vander poerten, zonder hen den gheheelen dach van daer te absenteren, ende nyemant in zyn plaetse en substitueerde van zulcker qualiteit, als hy is, the weten, soe vele die vyff godshuysen aengaet, een geestelic heer van zynder kercke, zal verbueren voer elcken reyse vanden dach thien stuvers, tot d'executie tegens die vanden rade provinciael ende regierders vande stadt ofte horen ghesubstitueerden, specialick ghecommitteert wordt die schout deser stadt Utrecht, t'appliceren die drie deelen vande voersz. boete tot behoeff vande noothulp, ende 't vierde deel tot behoeff vande officier, die d'executie doen sal, ende die boeten, dewelcke by die vande geestlicheyte verbeurt sullen worden, zullen geëcuteert worden byde deekens ofte vicedeckens der voersz. godshuysen, om t'appliceren die twee deelen van dien tot behoeff vander fabrycke van elcke kercke, daert gebreck vallen sal, ende het derde vierdeel tot proffyte van heer Adriaen Cappelle, bode, ende 't leste vierdeel tot proffyt vanden poertier, tot recompensie van hoeren aerbeyt ende moeyten.

4. Die voersz. hoofden vande wacht zullen des morgens opten stadthuyse onder malcanderen loten om die poert, daer zy in waken zullen, ende zulcke poerte, als yemant the lote ghefallen is, ende sal hy niet verphangelen, wel verstaende, dat men sal mogen dispensereren mitten ghenen, die deur ouderdom, siekten oft dierghelycken, geïndispondeert syn verre te gaen.

5. Item, die ghesworen ofte ghemeen waickers, poertiers ende toesienders zullen d'voersz. hoofden vander wacht obediëren ende ghehoirsam wesen, ende en zullen oick gheen poirten moghen openen dan in presentie ende bywesen vanden voersz. hoofden, ofte het meeste deel van dien; welcke hoofden, alvoirt die poerten ofte hameyde heel the openen, by hen doen comen zullen de butenwachters ende herbergiers, ende van den selven vereysschen, wat hen die nacht wedervaren is, ende wye voer den poerten ghelogiert hebben, ende indien zy luyden hier inne gebreckelick waren, zullen verbeuren tot van den hoofden t'applicieren, tot proffyt van den poertier.

6. Item, die poirtclock zal van nu voertaen des morgens ende des avonts telckens een half ure, ende des middachs voer elf ure, ende naemiddachs voer een ure, elcx een quartier van een uur langh geluyt worden, the weten des avonts te acht uren ende des morgens the vier uren beginnende, om die poirten daer nae the sluyten ende the openen.

7. Item, zullen d'selve wachters ende poertiers, elcx in syn gheordonneerde poert, ghehouden zyn stadelicx the blyven in den poirten, sonder daer uyt the mogen gaen, ende hen byden anderen houden ende blyven aen die hameyde, ende kennisse draghen, wye uyt ende in dese stadtpoirten gaen comen, ende alle vagebonden, bedelaers, ofte eenighe andere vreemde personen, die zy niet en kennen ende suspicie op hebben, buyten der poerten houden, ende henluyden ghebidden te vertrecken. Ende die drie hoofden voersz. zullen mede by

ghebeerte of- ende aengaende nerstich toesien opten gaende ende comende personen, ende dat die wachters ende poertiers haer debvoir ende neersticheyt doen, nae behoiren volghende dese ordonnancie.

8. Item, zullen voirts die wtlandighe ende vreemde personen, die binnen desen stadt incomen mit gheweer ofte zonder geweer, nerstelick vrighen, van waer zy comen ende waer dat zy gaen oft logeren willen, ende hen 'tselve scriftelick, mit haren naemen ende toenaem, mitsgaders de plaetse daer sy woonachtich ende gheboren zyn, alle 't welcke by den poertiers ofte yemandt anders angheteyckent, ende des avonts mitten sleutelen ghebrocht zal worden opten stadthuuse, in handen vanden hoofden vande nachtwacht, ende die ghene, daer zy quaet vermoeden op cryghen, zullen zy buten die poerten houden.

9. Ende soe wye vanden vreemden personen voersz. by hen hadden eenich halsgheweer, bussen ofte roeren, groot ofte cleyn, zullen zy hem off nemen, omme the bewaren tot zyn wedercompste, ende aengaende ander gheweer, als rapieren ende dierghelycken, daer zullen die hoofden haer discretie inne moghen gebruycken nae gelegentheyt ende qualiteyt der personen; Ende alle bussen ofte roeren zullen die vreemde personen eerst offschieten voer den poerten, ende daer naer overleveren in handen van den wachters.

10. Item, zullen d'voersz. wachters ende poertiers scerpelick ende neerstich toesien op de schuyten ende waghens, die binnen dese stadt sullen varen ofte comen, ende goede kennisse ende regard nemen, wye in de schuyten ofte op den wagenen zyn, ende en zullen gheen gedeckte schuyten ofte schepen bynnen die stadt laten varen, off die zelve in zyn eerste gheheel duergaens aen die poortzyde ontdeckt, aengheleyt ende ghevisiteert, watter inne geladen is. Ende zoe vele aengaet die sameroesen, gheladen mit turff, ryst, hout, hoy ende andere dierghelycke, zullen ghehouden zyn twee gangen te maken in haer sameroesen van vier voeten en zullen d'selve scippers ghehouden syn the brengen certificatie, waer zy geladen, ende wye zy toecomen, ende insgelycx die waghens the visiteren ende besien, watter opgelden is, ende die karren ende hoywagens zullen zy eerst doen deursteken mitten yser, eer sy die binnen der hameyde laten incomen; Ende zullen die poertiers nerstich toesien ende wachten, datter maer enen wagen deur en vaert eer d'ander vervolghende wagen binnen der hameyde weder inne compt, ende die schippers ende voerluyden, die hierynne wederborich ofte ghebreklick bevonden worden, zullen verbeuren zes stuvers, ende daer en boven ghecorrigit worden nae gelegentheit vanden saeken.

11. En zullen oick de voersz. wachters ende poertiers inde poerten niet moghen drincken, noch yemandt vanden wtgaenden ende incomenden personen eenich gelt offeyschen oft affnemen moghen in enigher wys, opt verbeuren van twaelf stuvers, ende daerenboven noch arbitralicken ghecorrigit the worden.

12. Item die poertiers mitten wachters en zullen nyemant vreemdes, van wat qualiteitdselve zyn, inde scepen, schuyten ofte op wagens ende kerren zittende, bynnen der stadt laten varen, dan te voeten bynnen laten gaen.

13. Item, dat geen vreemde noch onbekende, noch burgers noch inwoenders, geestlick oft weerlick, van dese stadt ende stadts vryheyden, gewaerschuwet wesende vande poertiers ofte wachters vande poerten, en zullen moghen zitten ofte stille blyven staen, ofte callen, tusschen der poerten ende hameyde van desen stadt, dan dat elcx stracks deurgaet ende passeert, op't verbeuren van vier stuvers, tot behoeff van den wachters ende poertiers, realicken te executeren byden zelve.

14. Item, zoe zullen die wachters ende poertiers daghelicx die poerten mitter hameyde des middaechs toesluyten, van elf uren tot een uren.

**ORDONNANCIE, GHEMAECKT OPTEN VISITATIE ENDE WAICKEN
VANDEN BUTTEN POERTEN.**

Inden eersten, dat des morgens gheen poerten, hameyden, ofte clincket van hameyde, heel geopent blyven zullen, voer al, then zy, dat eerst die butewachters ghecomen sullen syn voer die hameyde, ende verclaert sullen hebben den wachters, wat henlyuden die nacht wedervaren is, ende hoe vele vreemde luyden aldaer inde nacht voer den poerten ende den herberghen ofte in anderen huysen syn comen logeren ende rusten.

Item, zoe zullen die herbergiers ofte andere mede ghehouden syn the comen voer die hameyde des morgens, ende verclaren aldaer, wat gasten sy luyden in die nacht t'huerlyuden huysse gehadt hebben, oick, hoe deselve heeten ende van waer sy syn gecomen. Ende in dien sy luyden hyerinne ghebrekelyck waren, sullen vallen in alsulken pene, als die herbergiers van binnen der stadt int punct vande aenbrenginge verbeuren, ofte anders arbitralicken gecorrigeert worden, nae gelegentheydt der saecken.

**PUNTEN, GERAEMT, OM TE HOUDEN DE DACHVAERT IN DE
VIER STATS POORTEN VAN UTRECHT, TOT ONTLASTINGE
VANDE SCHAMELE BURGEREN.**

1. In den eersten, dat oirbaerlyck geraden es, datter in elcke poorte, behalven den poortier ende synen adjunct, sullen wesen tweelf weerachtige personen.
2. Dat die zelve gehouden zullen wesen in de poorten te commen met heur halsgeweer.
3. Dat die zelve personen, dient in elcke poort zyn wacht sal wesen, passen zullen, dat zy gelyckenlyck zyn ande poorte, daer hun wachte is, eer die poorte opgedaen zullen worden.
4. Dat die zelve altyts sullen wtmaecken twee wten heuren, om hemlieden goets tyts te vinden ter plaetsen dair die slotelen vander stadt bewaert worden, ende aldaer verwachten totdat die portier compt, ende die slotelen haelt, omme den zelve portier t'assiteeren in't halen ende wechbrengen van dezelve slotelen, ende dit op een pene van zes stuyvers Brabants van elcken persoon, die hier inne gebreckelicken zal bevonden worden.
5. Dat van gelycken vier van deselve persoenen zullen blyven aender poerten, als die geslooten zy, tot des middaechs te XII. uyren toe, ter welcker ure weder andere vier hem sullen comen verlichten, ende daer blyven tot den ure, dat men die poorte wederomme opsluyt, ten welcken tyde alle die voirsz. XII. personen gehouden zullen wesen daer voer de poorten ende voirt opsluyten van dien te compareeren ende voirts blyve.
6. Ende des avonts zullen die zelve XII. personen vier van de heuren, nae't sluyten van die poorten, aldaer aen dezelve poorte laten, totdat die burgeren nachtwacht aldaer gecomen sullen zyn.
7. Item, oft gebeurde ende daer ordonnancie quame, dat men sondaechs die poorte niet en sloote, maer open bleven staen, zoe sullen ses vande selve XII. persoenen, die elcke poorte sullen wesen, sich verbreecken, 'smorgens van thien uren tot elf uren, om te gaen eten, ende te elf uyren zullen d'ander zes, als d'eerste weder gecommen sullen wesen, oick gaen eten, ende gehouden wesen weder te compareren ten XII. uyren, ende zullen dan voirts alle twaelf byden anderen blyven, totdat men 'savonts die poorten sluyt.
8. Item, dat onder die zelve XII. personen een van hemlieden gestelt ende gecoren sal worden tot rotmeester.
9. Welke rotmeester gehouden sal zyn 's daechs te voeren zyn rotgesellen t'adverteren, dattet hemlieden wacht t'sanderen daechs wesen sall.

10. Item, oft gebeurde, dat yemande van den gheenen, die't zyn wacht waere, sieck was, off anders merckelick te doen hadde, 'tzy bynnen off buyten die stadt, die selve en sal nochtans niet moge absenteren sonder oirloff te hebben van syn rotmeester, ende nochtans evenwel gehouden wesen een ander bequame persoene zynen rotmeester te nomineren ende in zyne plaetse te doen comen, als op de pene ende boete nae te nomineren.

11. Dat die selve xii. personen, telcken als't heure wacht wesen sall, gehouden sullen wesen aen de ameye vande poorte te houden twe vande heuren, die met heure halsgeweer daer zullen blyven staen, 'tzy een ure ofte meer, ende in sulcker voegen, dat den geheele dach deur altyt twe personen gestadelick aen de ameye sullen blyven.

12. Item, alle die persoenen, die genomineert ende gestelt sullen worden, om te houden die dachwachten, sullen, in gevalle van swaricheyt, allarme of anders, heur niet eerstmael geven by heuren venlen, maer sich laten vinden aen de poerten naest heure residentie, ende aldaer in heure geweere blyven, totdattet venlen gericht ende die trommel geslegen wesende, men hemlieden anders ordonneert.

13. Dat den hopman, die 's nachts zyn wacht geweest sal syn, daechs die visitatie sal hebben van den zelve dachwachten, omme te sien off die zelve wel gehouden wordt; als van gelycke alle andere hopleuyden ende bevelhebbers zullen die wachten mogen visiteeren.

14. Ende ingevalle hemlieden zulcx niet gelegen en waere, zullen die vier rotmeesters, die de wacht hebbe, malcanderen visiteeren, ende dier gebreck is, die boeten affnemen.

15. Item, wie van den gheenen, die't zyn beurt is die dach wacht te houden, in gebreecke bevonden wordt van eenich der puncten boven verhaelt, sal elke ure affwesens ofte faults, verbueren twee stuyvers Brabants, t'appliceren d'ene helfte van dien tot prouffyte van hopman ende bevelhebbers, dien't den selven dage zyne visitatie sell wesen, ende d'ander helft tot prouffyte vande andere rotgesellen vanden poorte, daer die zelve faulte gebueren sall.

16. Item, dat men die selve boeten gehouden sall wesen te innen ende executeren sonder enige simulatie, opdat men door oichluyckinge die wachte niet en verslappe.

17. Ende sullen die hopman ende rotmeester die boete doen executeren by al sulcke persoenen, 'tzy den poertier adjunct off yemants anders, dien hy daertoe zal begeren te employeren.

18. Alle welcke voorsz. puncten ende articulen men sal moeten int minste ende in't meeste observeren, mede alle die gheene, die men noch naemaels zal redelycke vinden, nae gelegentheyte des tyts.

Nota. Dat men in elke poorte of toorne ene cedulle sall houden van alle die persoenen, die daer die wacht sullen hebben.

ORDONNANTIE OP DE WACHT VOOR DE BURGEREN DEZER STADT VAN
UTRECHT, BESCREVEN ONDER DIE ACHT HOPLUYDEN, GECONCIPIEERT ENDE GEMAECT MET ADVYSE VAN MYN HEER VAN NOIR-
CARMES, GOUVERNEUR etc. Anno 1573., den 5. decemb.

Myn heer die stadthouder, schout, bürgeemrn, schepenen der stadt van Utrecht, doen te weten, van con. maj. wegen, onze alregen. heere, datter zeker ordonn. gemaect ende geconcipieert is, op de wacht vande burgers, die men gebiet een yegelicken dies aengaende te obedieeren, na te gaen ende te voldoen, opde kuer ende brueken daer innē begrepen, ende hierna volgende:

In den eersten zullen die voorsz. burgeren, alst haer wacht wezen zal, ende daarvan by hoeren hopman ofte rotmr. die weet ontfangen zullen hebben, gehouden zyn, elcks met hoer geweer, daer zy op gezet zyn ende noch gezet zullen mogen worden, ofte ten minsten met

een goed roer te comen des avonts, ten tyden men die wacklocke luyt, voort logement van hoeren veendragers, om also tzamen te gelyck met het aflaten van die wacklock te comen op der stadtslaetse, ende hoere wacht voor die nacht te bezetten ende bewaren; op pene, dat die genen, die met het veendel niet op en comen, verbeuren zullen vier stuyvers, ende die twee ofte drye ure ten langste te laet comen van thien stuyvers, ende die huere wacht heel versuymen een Carl.gulden, tappliceren als nae geseyt zal worden, wtgezonderd wettelycke oirsaken, daervan zy gehouden zullen zyn den hopman ende rotmr te adverteren.

Item, als het voorsz. veendel op de wacht gecomen zal zyn, zoe zal daer of vier rot nae huys gaen, omme des anderen daechs smorgens, terwylen die waicklock luyt, te comen met hoer geweer op de plaets, ende van dair voir te halen de sleutelen vander poorten ende met dezelve te gaen inde poort, die hemluyden te loot gevallen zal zyn, om aldaer den dachwacht te houden, ende wie hier inne gebreekligh bevonden zal worden, zal verbeuren als voren.

Item, den genen, die de nachtwacht houden zullen, zullen de een helft daer off die voornacht houden ende waicken ende d'ander helft die nanacht.

Item, van den genen, die de voornacht houden zullen, zal der een rotmr met zyn rot omme-gaen opt bovenendt van dezer stadt, ende noch een rotmr met zyn rot opt benedeneyndt, ende die reste zullen blyven opten stadhuysze, houden by gebeurte op dezer stadsplaetse goede toesicht ende wacht.

Item, insgelycx zullen doen die genen die de naewacht hebben zullen. — Ende des morgens, als die waicklocke luyt, sullen zy tsamen vander wacht oftrecken.

Item, de voorsz. rotmr. mit hoer rotgezellen, die op der straten gaen moeten, zullen gehouden zyn statelyck te gaen, doorgaende alle straten, heer straten ende stegen, zonder te comen aen deze stadtpoorten ende wallen, ende goede toesicht nemen, op allen den genen, die zy bevinden zullen gaen met verboden geweer, ofte oock enich onstaet, onzedicheyt ofte rumoer op deser stadt straten maecken ende bedryvende, ende dieselve vast ende verzekert te wezen, ende brengen op dezer stadthuys in handen van den hoofden vande nachtwacht, omme des anderen daechs mit dezelve gedaen te worden naer behoren, ende indien zy yet vernemen daer deur enich opstal ofte commotie zoude mogen verrysen, soe zullen zy gehouden zyn hetzelve van stonden aen te adverteren den hoofden vande nachtwacht, die tzelve van stonden aen verwittigen zullen myn heer die stadthouder, schout ende burgermeesteren dezer stadt.

Item, die genen, die de dachwacht inde poorten hebben zullen, die zullen gehouden zyn tobserveren ende onderhouden alsulcke ordonn. als daer op gemaect ende inde poorten hangende is ende noch gemaect zal mogen worden, ende aldaer stadcllick blyven ende wacht houden, hebbende haer geweer gereet ende voor de handt, mits stellende by geboerte twee van hemluyden aen de hameyde ende het clinket, om schiltwacht te houden, beheltelyck dat die knechten, die de wacht aende poorte hebben zullen, gehouden zullen zyn assistentie te doen de wacht vander stadt, terstont zoo wanneer zy daertoe verzocht zullen worden, ofte zien zullen, dat zulcx van noden zy.

Item, aengaende de nachtwacht, zoo zullen de burgeren, die thuer beurt is langs de straten te gaen, gehouden zyn huere rotmr gehoerzaam te zyn, die oock alleen het woort voeren zal tegens den genen, die hem ontmoeten.

Item, zal een yegelyck in eygener persoon gehouden zyn te waeken, zonder yemant in zyne plaetse te mogen stellen, dan by ziekten ende nootzaken, by kennisse vanden hopman ende zyn rotmr, opt verbuere van thien stuyvers, tot behoef als boven.

Item, dat nyemant uyt zyn waecke, ofte van der plaetsen daer hy gestelt wordt, en zal vertrecken of aegaen, dan ten behoorlycke tyden, ofte by consent van hare hopman ende die

hoefden vande nachtwacht, op verbeurte van een karol. gulden, tot behoef als boven, ende daer en boven noch arbitralyck gecorrigeert te worden, na gelegenheyt der zaeken.

Item, dat zy op die zelve waicke, ende gedurende dezelve nyet en zullen mogen drincken, noch geen roer ofte pistoletten aldaer mogen afschieten, noch oock by drancke zyn, als zy ter waicke comen zullen, insgelycx aldaer geen onbehoorlyck rumoer maicken, met zingen, roepen, clappen ofte andersins, noch oock den anderen eenige spitige ofte injurieuse woorden mogen aenzeggen, alles op een pene van twyntich stuyvers, tot behoef als boven.

Item, zullen insgelycx die genen, diet hare beurte is omme te gaen, nieuwerds mogen gaen, ofte zitten drincken, ende nyemant zal hem luyden oock mogen tappen noch te zetten, alles op pene van drye kar. gl., te verbeuren, zoo wel by de genen, die van de wacht zullen zyn, als die hem luyden gezet ofte getapt zullen hebben.

Item, zullen mede de voorsz. onneggangers aen geene herbergen nochte huizen mogen cloppen, ofte daer inne gaen, dan indien zy yetwes vermoeden enich gezelschap te zyn, daer enich ongemack ofte onrust daer zoude mogen comen, zoo zullen zy tzelve huys bezetten, ende daervan adverteren die hoofden vander nachtwacht, ende by advise van dezelve daer inne gedaen te worden nae behoren.

Item, en zullen oock geen onverstant, geschil ofte oproer mogen maicken onder malcanderen, noch enich vechtelick aenrechten in eniger manieren, op arbitrale correctie, maer hun geschillen verthonen ende laten beslissen by hun hopleuyden ende bevelhebers, d'welcke geschil nyet en cunnende nederleggen, tzelve de magistraet vertonen zullen.

Item, zullen mede die hoofden vande nachtwacht ende hoere capitain respecteren ende gehoer geven, in al wat zy hem zullen bevelen tot dienst vande co. maj. ende bewarenisse van deze stadt.

Item, zullen hem voirts in ende overal wel ende getrouwelyck moeten quyten ende dragen, gelyck goede getrouwe ondersaten ende burgers dezer stadt toebehoirt, ende vernamen zy eenige zaken, die den dienst vande co. maj. ofte ruste van der stadt zoude mogen tegen dragen, die zellen zy terstont moeten te kennen geven heuren hopleuyden ende bevelhebers, om voirder verthoont ofte versien te worden.

Item, zoe en zal nyemants mogen comen mit halsgeweer ende roeren op de straten, nade tyt dat die waecklocke geluyt zal hebben, wtgezonderd die vande wacht zyn, noch oock eniche roeren mogen afschieten nader voorsz. tyt, opt verbeuren van twee gl., tot behoef als boven, ende daer en boven noch arbitralyck gecorrigeert te worden, naer gelegenheyt vande zaeke.

Item, alle die genen, die mit roers op de wacht comen, zullen gehouden zyn cruyt, loot ende vier by hem gereet te hebben, op verbeurten.

Item, alle civile ende pecuniele boeten, hier voren gementioneert, zal den provoost van elck vendel metter daet mogen executeren tot profyt vande gemeen companie, ende indien yemants hem daer tegens wil opposeren, zo zal myn heer de schout hem daer by voegen, ende den opposant, indien hy schuldich is, ofnemen dubbelde boete, d'ene helfte ten zynen behoef, d'ander helft tot behoef vande comp., ende dit al onvermindert co. maj. boeten, keuren ende breucken, volgende deze stadt ordonn., die de schout dezer stadt evenwel zal mogen innen.

Item, alle boeten ende breuken, die crimineel zullen mogen zyn, die zullen byde hopleuyden ende haren bevelhebers nyet wtgerecht mogen worden, dan zullen dezelve staen tot arbitrage ende verclaringe vanden schout, burgermr. ende schepenen dezer stadt.

ORDONNANTIE, geconsenteert ende gesloten opten . . . January, 1575. stilo Trajectensi, over het rot van CORNELIS VAN LEEUWEN, opt onderhouden vande nachtwacht ende dachwacht, in puncten ende articulen, hier na beschreven, ende by name hier onder gespecificieert, onderteyckent ende gelaudeert, het zelfde na te gaen ende onderhouden, opte pene, hier na volgende :

Inden eersten zullen alle die rotgezellen des avonts gehouden wezen met het vendel opdie wacht te trecken, op te verbeuren een stuyver.

Item, zullen met haer rotmr gaen ter plaetse daer zyhyden verscheyden zyn, zonder after te blyven ofte na huys te gaen, opte pene van een stuyver.

Item, zullen nyemant gehouden wezen zonder oirlof van de rotmr nae huys te gaen ofte gaen eten voor tgehele rot gaet eten, ende nyet langer uyt te blyven dan een uur, ofte zoo by het rot geordineert wort, op pene een stuyver.

Item, zal de rotmr opde nachtwacht elcke uur twee ofte meer rotgezellen stellen opdie schiltwacht, die hem belieft, op pene, indien de rotmr dat versuymt, zeven stuyvers.

Item, indien daer yemant onwillich in bevonden wort, die zal verbeuren een pene van drye stvs.

Item, wie vande schiltwacht gaet, aler daer anderen rotgezellen daer opcomen, zal verbeuren twee stuyvers.

Item, de rotm. zal vande schiltwacht vry wezen voer zyn moetenisse.

Item, zoo wye bevonden wort in zyn of op zyn schiltwacht versuymtlich, zal verbeuren drye stuyvers.

Ende zoo wye men slapende vindt op zyn schiltwacht, zal verbeuren twyntich stuyvers.

Item, zoo wye smorgens ofte op eenige tyt thuis gaet voort gemeene rot, ofte zonder oirlof van zyn rotmr, zal verbeuren drye stuyvers.

Item, zoo wye den rotmr thuis laet gaen, om te onthbyten ofte anders, die zal nyet langer wt blyven dan een ure, of zoo lange die rotmr daer in consenteren, op een pene van een stuyver.

Item, zoo wye hem versteeckt ofte verliest, tzy op de dach- ofte nachtwacht, zal verbeuren elcx ure een stuyver.

Item, die 's middachs te elf uren met werpen verliest inde poort te moeten blyven, zal gehouden wezen daer te blyven tot die andere wacht compt, op die pene van drye stuyvers.

Item, zoo wye notelick te doen heeft zal te elf uren mogen thuis gaen ende nyet te werpen, mits gevende een stuyver.

Item, zal de rotmr hiervan vry wezen.

Item, nyemant en zal mogen verlof vande hopman door eenige loze vonden cryghen, maer wie notelick te doen heeft, zal by consent vande rotmr des nachts mogen afblyven, mits terstont te geven vier dalve stuyvers.

Insgelycx zal gedaen worden vande dachwachte, drie en een halve stuyver.

Item, wye affblyft zonder consent vande rotmr, in welke manieren hetzelve zoude mogen verleyt worde, zal verbeuren zeven stuyvers.

Item, nyemant en zal een ander in zyn plaets mogen stellen (dan ist notelick), mits gevende die pene hier boven verhaelt, daechs ende snachts, zeven stuyvers.

Item, en zal hiervan nyemant vry wezen, dan die buyten is ofte crank leyt, ofte by consent van zyn gemeen rotgezellen sulcx toegelaten wort.

Item, die zyn huysfrou inde craem leyt, zal vande wacht mogen blyven, zonder yet te verbeuren, tot drye wecken toe.

Item, wye byden rotmr aen de ameyde gestelt wort, zal daer inne doen als des nachts op die schiltwacht, opte pene drie en een halve stuyver.

Item, zoo wie droncken opde wacht compt zal verbeuren vier stuyvers.

Item, zoo wye op de wacht enige oproer ofte met yemant kyfachtich wort, ofte yet anders quaet doet, zal verbeuren thien stuyvers, ofte zoo veel min ofte meer, na discretie van den rotmr met die andere rotgezelleu.

Item, deze breucken zal men terstont goetwillichlicken geven ende betalen, ofte byden provoost laten wthalen tot proffyt vanden rotgezellen ende tot nyemants anders, omme dezelve peenen te verdrinken, ende waert zaecke, datter yemants hier inne onwillich bevonden worde, zal verbeuren dubbelt pene in als.

Item, deze ordonnantie zal wezen onvermindert ende boven die ordonnantie, ons gegeven van de stadt Utrecht, ende dezelfde is tot meerder onderhoudinge van dezelve.

Item, deze ordonnantie zal men altyt byden gemeen rotgezellen mogen wederroepen, verminderen ofte vermeederen.

C. VAN LEEUWEN, by myn HERMAN VAN LEEUWEN, COOTWYCK, C. VAN DOORN, HENRICK ROELOFFS, JAN VAN WESTRENE, by my W. HOORN, DIRCK WYTTENSZ, by my JOHAN VAN SCAYK.

In dorso: Extract voor die rotsgezellen van Cornelis van Leeuwen.

AMPLIATIE OPDER BORGREN WACHT, gemaect den xx. aprilis, 1575.

Inden yersten, dat voortan alle nacht een geheel vendel waecken zal, twelck zyn schaerwachten stellen zal zoo hier nae volcht, te weten, voor de tolsteegerpoort drie rotten, voor de weertpoort een rot, ende voor elcke van dandere twee poorten twee rotten, voor 't logement vande stathouder een rot, ende opt stadthuys drie rotten.

Item, die voor de tolsteegerpoort waecken zullen een schiltwacht stellen op den hoeck achter de moelen by 't bolwerk van Stoutenborch nae Vreborch toe, noch boven op de Smeetoorn een, noch boven op de tolsteegerpoorte een, noch beneden op de brug voor de tolsteegerpoorte een, noch een by de twee bassen aen Manenborch, noch een boven op sint Servaes heck, noch een op de wal achter sint Servaes, op den hoeck, daer de nyewe muyr eyndt.

Item, die van de wittevrouwenpoort, zullen een schiltwacht stellen voor op de wal aen dezelve poort na sint Jeronimus toe, noch een opten toorn achter de Cellebroeders, noch een opten toorn over de Winssenssteghe, noch een aent heck van den Plompentoren.

Item, die van de weertpoort zullen een schiltwacht stellen op de brug voor de poort ende een op de meulenwerff van Sterrenborch.

Item, die van sinte Catryne poort zullen een schiltwacht stellen voor de poort beneden, noch een op Bollaerts toren, noch een opten eersten toren achter sinte Marien, daer de messemaker op woont.

Item, indien yemants in weygeringe ware te gaen ter plaetse, daer hy gebracht zal worden om schiltwacht te houden, ofte aldaer nyet en bleve, tot dat hy van daer gehaelt worde, ofte aldaer slapende bevonden worde, zal verbeuren eene kar. gulden, tot behoef ende ter executie volgens d'ordonnantie.

Item, die gene, die opte schiltwacht gestelt zyn, zullen gehouden zyn opter plaetse, daer zy gestelt zyn te blyven, zonder daer van te gaen wandelen, ende neerstelick toehoeren offer yet van buyten oft van binnen waer, daer de stadt zwaricheyt of zoude mogen comen, ende indien zy yet van zulck vernemen, zoe zullen zy op hoir becken slaen, opdat de schaerwacht daer van geadverteert mach worden, die welcke voorts gehouden zullen zyn, de hoofden van

de wacht op de plaets van stonden aen daer van te adverteren, om daer inne voorts versien ende gedaen te worden naer behoren.

Op de dachwacht.

Item, dat in elke poort twee rotten des daechs de wacht houden zullen, die voerts haer schiltwacht stellen zullen buyten ende binnen de poort, omme aldaer naerstelick toe te zien, ende byzonder, datter maer eenen wagen teffens deur die poorten en ryden.

Voorts wordt scherpelick bevolen, dat die van de wacht nyet en zullen drincken inde poorten, noch aldaer gelagen houden, noch van daer inde herberge lopen drincken, op pene van zwaerlyck gestraft te worden.

Ende desgelycks wort verboden den portiers ende hare adjuncten enich hier voor de wacht in de poorten te halen, op privatie van haer officie.

Blyvende alle andere punten vande ordonnantie vande burgerwacht, by dezen nyet verandert, in hoer vigueur.

JA. VANDER VOORT, a. 1575.

ADDITIEN OP DE ORDONNANTIE VANDE BURGEREN WACHT, gemaect hyden raet dezer stadt Utrecht, den XI. July, a°. XV^c.LXXV.

Item, in den eersten, dat die genen, die om huer affairen buyten trecken, gehouden zullen zyn, een ander bequamen burger in hoer plaetze te doen waecken, opt verbueren vande boeten, begrepen in de ordonnantie, wtgezonderd de burgeren, die van cleynder conditie zyn, die daer inne wtgehouden zullen zyn.

Item, dat die gene, die gezondt ende machtich zyn ende in de stadt zyn, gehouden zullen zyn zelve in persoon op de wacht te comen ende haer wacht waer te nemen, opt verbeuren vande boeten volgens d'ordonnantie.

Item, indien yemants eenige merckelicke nootzaeken hadde, waer doer hy geëxcuseert zoude mogen worden, zoo zal dezelve met zyn rotmr gaen by zyn hopman, ende begeren verlot voor die reyze, of zal van elck a part orlof begeren, ende zyn nootzaken te kennen geven, of zal anders verbeuren de boeten volgens d'ordonnantie.

Item, dat elck gehouden zal zyn met zulk geweer op de wacht te comen, als zyn hopman hem opgeseth heeft, ofte ten minsten met een goet roer, volgende voorgaende ordonnantie, opt verbeuren van de boeten, daer inne begrepen.

Item, dat alle die bevelhebbers alle avonden mede op de wacht trecken ende comen zullen, stellende ende houdende de burgeren in goede ordonnantie, ende dat die vendeldrager of zyn lieutenant by zyn vendel blyven ende nyet van de wacht scheyden en zal mogen, ende indien yemants onwillich ende breukich hier inne bevonden worde, zullen mede verbeuren die boeten daer toe staende, volgens de voorsz. ordonnantie; desgelycx zal een vande tromslagers mede gehouden zyn de geheele nacht byt vendel te blyven.

Item, dat men voertaen geen rotten sterker maecken zal, dan van XII. ofte XIII. personen.

Item, dat die hopleuyden met heur vendel des avonts op de wacht ende des morgens van de wacht trecken zullen tot sulcker uren, als heml. by schout ende burgermeesteren, nae wt-eytsch van den tyt, deur den wachtbieder ontboden ende bevolen zal worden.

Item, dat de hoofden van de poortwacht gehouden zullen zyn, voortaen ter goeder tyt te wezen byt opsluyten vande poorten, ende gestadich in de poorten te blyven met een goet halsgeweer ofte roer by hem hebben, ende voorts neerstich toe te zien, dat de ordonnantie vande poortwacht scherpelick onderhouden worden; ende indien yemant van dezelve hoofden zyn wacht verzuynde, zal metter daet geëxcuteert worden, volgende de ordonnantie.

Item, dat men voertaen van elck rot burgeren, die de dachwacht in de poorten hebben zullen, nemen zal wt meer dan ses vande rycksten ende gequalificeerde, de best vaceren mogen, latende de schamele thuys blyven op heur werck.

Dat een yegelyck zal gehouden zyn te luisteren na zyn naem, als hy by zyn rotmr opgeroepen zal worden, om op zyn schiltwacht te gaen, ende indien yemant daer inne versuy-mich worde, zal verbueren zoo vele, als die gene, die zyn wacht versuymt heeft.

Item, de stadt zal voor yeder vendel, tot behoeff vande schamelen burgeren, alle maent wt doen reyken deur den anderden cameraer dezer stadt vyftich ponden.

JA. VANDER VOORT, anno 1575.

Anno XV^c. LXXVI., den xxiii. febr.

Overcomen by den rade, dat de burgeren noch eenige zoon ofte zoonen onbegeven by hem hebbende, ende out genoegh zynde om de wacht te houden, zullen mogen volstaen, mits stellende een van hare zonen onder der burgeren vendelen, om mit dezelve de dachwacht ende nachwacht te houden na behoren, ende dat zy dan zelve noch die poortwacht houden; den indien zy eenige zonen hebbende, begeven ofte geheylickt zynde, zoo zullen dezelve mede gehouden zyn te doen als andere borgers, ende die gene, die dus lange die poortwacht gehadt hebben, ende nu onder de vendelen geseth zyn, zullen die gene, die over haer jaeren oft impotent ende gebreckich zyn, daarvan de burgermrs met de hopleuyden kennisse ende discretie hebben ende dragen zullen, moghen volstaen, mits stellende een ander bequaem burger wt een ander vendel in haer plaetze, ende in tyde van noot zoo zal eenen yegelyck hem begeven onder tvendel in welck quartier, dat zy woonachtich zyn.

Item, alle huysluyden, die alhier huys of erve gecoft hebben ende selver bewonen, zullen gehouden zyn mede met den burgeren te waecken, ofte ten minsten een bequaem persoon wt elck huys te leveren, om de wacht te houden; des zullen alle andere huysluyden, alhier gevluicht zynde, geen burger wezende, huys noch hof hebbende, ende hem luyden met wagen ende peerden generende, gehouden zyn deser stadt eens ter weeck met zyn wagen ende peerden te dienen, om puyn, messe ende vulnisse vander straten te halen ende aen de wallen te brengen, als zy daertoe verzocht zullen worden, ende zullen daer mede vande wacht bevryt zyn.

JA. VANDER VOORT, anno 1576.

POINCEN, BY MYN HEEREN DIE SCHOUT ENDE BURGERMRN DER STADT
UTRECHT, GEADDEERT OP DE BURGERWACHT, 31. may, 1576.

Dat de rotmrs gehouden zullen zyn huer schiltwacht nyt te vueren, des avonts ten negen uren, ende nyet weder of te vueren, dan des morgens ten vier uren, als die waecklok luyt, zonder yemants van huer rot te mogen licentieren ofte oirlof geven buyten consent van hoiren hopman, op pene van sulcx opte voorsz. rotmrs te verhalen, ende indien yemant vande borgeren hoiren rotmr nyet en obedieerden ende opte schiltwacht gingen, als zy daertoe van hoiren rotmr aengesprocken worden, zoo zullen de rotmrs gehouden zyn tzelve den hopman te kennen te geven, om over die onwilligen correctie te doen naer behoren.

Dat de rotmr gehouden zal zyn, den gantschen nacht gedurende, zelve in persoon telkens de schiltwacht op ende aff te vueren, op arbitrale correctie.

Dat de genen, die de wacht hebben, gehouden zullen zyn, gedurende hoir wacht, haer zytgeweer by hem te hebben ende te dragen, op pene van zes stuyvers.

Dat die wacht op die bolwercken, toornen ende wallen zynde, van daer nyet en zal mogen nae huys vertrecken, dan na dat de poorten dezer stadt geopent zullen zyn.

Dat de gene, die de wacht in de poorten hebben, gehouden zullen zyn in elke poort wt te maecken vier mannen, die de sleutelen van de poorten halen ende thuis brengen zullen.
Aldus gedaen den lesten may, a^o. XV^c. LXXVI.

JA. VANDER VOORT, anno 1576.

Anno XV^c. LXXVI., den III. july.

Overkomen ende verclaert by den rade, op datter te beter toezicht opter burgren wacht genomen ende gehouden mach worden, dat voortaan alle die keuren ende breuken, die onder het vendel vallen zullen, geapliceert zullen worden deen helft tot behoef vande hopman ende bevelhebbers, ende dander helft tot behoef vant rot, daer de breuckige onder hoort.

JA. VANDER VOORT, anno 1576.

Anno XV^c. LXXVI., den XXIII. nov., ter stadt clocke vercundicht.

Myn heeren die stadthouder, schout, burgermyn ende schepenen der stadt van Utrecht, doen te weten, van co. mats. wegen, onzen alreghen. heeren, ende bevelen alle burgeren ende ingezetenen dezer stadt, zoo geestelick als weerlick, nyemant wtgezondert, dat zy voortaan ende geduerende tot wederzeggen des raets, dezen avont binnen twee uyren na t sluyten vande poorten opten stadthuys, int block daertoe gestelt, overbrengen de naem ende toenaem van alle de vreemde ende uytheemsche personen, die binnen acht dagen thueren huysen zyn comen logeren, ende voorts daerna alle avonden binnen der uren als boven die personen, die van dien dage by hem zyn comen logeren, mitsgaders de plaetse van waer dezelve zyn, ende dat in goedē perfecte ende leesbare geschrifte, opt verbueren van drie car. gulden van elck persoon, die nyet aengebrocht en is, ende daer toe noch arbitralicken gecorrigeert te worden, tot discretie vanden gerechte, nae gelegenheyt vander zaecke, tappliceren die voorsz. boete, tot behoef vande officier deen helft ende die visiteerders daertoe gestelt, ende die schryvers inde poorten van die daege, daer die boete inne gevallen, ende dander helfte, dewelcke boete men metter daet zal executeren, ende nyemants en zal in oppositie ontfangen mogen worden voor ende aeler die boete en zy geincasseert.

Ende was ondertekent: JA. VANDER VOORT.

Op huyden den XXIII. february, 1578., zoo zyn wy onderschreve eendrachtelick overcomen, ende int vruntschap geaccordeert, alsoe wy onderschreven opten eersten dach january lesten, 1578., by de gemeen rotmyn van het veendel hopman Johan van Cootwyk, by myn heeren schoudt ende burgermyn der stadt Utrecht, gesurrogeert ende gestelt inde plaets van hopman Ysbrant Lam, ontfanghen hebben, ende elcx in een officie, vermoeghens de handt van mr. Jacob, onzen schryver, gestelt zyn, tot behulplicheyt vant veendel ende welvaren der voorsz. stadt ende gemeente; Zoo ist, dat wy malcanderen beloofd hebben ende beloven by dezen, malcanderen getrouw ende dienstachtich te wezen, ende in alle lasten ende periculen malcanderen getrouwelick by te staen, als getrouwe borgers ende bevelhebbers toestaet te doen, ende dat wy elcx in zyn officie tsavonts met malcanderen met het veendel op de wacht zullen trecken zoo zulcx behoort, mitsgaders, dat wy noch overcomen zyn, dat d'een helfte vande bevelhebbers, soe hier nae gespecificeert staet, die wacht zullen hebben, te weten, die eerste nachtwacht zal hebben, als hopman ende veendrager, Cornelis Jansz., Adriaen Spycker, mr. Jacob Scryvers, ende de dachwacht daerna zullen hebben, de luytenant vande hopman Sybrant Fredricse ende de luytenant van het veendel Aert Gerritse ende Adriaen Luytgense.

dat die selfde, die de dachwacht zullen hebben, gehouden zullen zyn 'smorgens by het openen vande poorten te wezen, in elke poort een, mitsgaders, dat dezelfde gehouden zullen zyn twee van dye voormiddachs te visiteren de wacht van die poorten, ende d'ander twee 'namiddaechs, ende zoo voorts aen, te weten, die den dachwacht hebben gehad, die zullen in d'andere wacht hebben de nachtwacht, ende d'andere de dachwacht, elk zyn eer daer inne te betrachten, zoo zulcx behoort, beheltelicken nochtans eenige nootzakelicheyt, dat dan dezelfde gehouden sal zyn een ander bevelhebber in zyn plaetze te stellen, ende den hopman ofte zynen luytenant daer van veradverteren, ende by faulte van dien hebben wy luyden, elcx in zyn qualité, geconsenteert ende consenteren by deze, dat, zoo wye in enighe van de voorsz. punten gebreckelicken bevonden worden, zal telcke reyze verbeuren de boete van twee stuyvers, ende by faulte van dickwils gebreeckelick te zyn, dat een ander gestelt zal worden in zyn plaetze, mitsgaders, dat hy noch gehouden zal wezen de voorsz. boete op te leggen, ende te betalen de anderde wacht, daer aen volghende, ofte by weygering dubbelde boete.

JOHAN VAN COOTWYCK, HAERMAN VAN LEEUWEN, SYBRANT FREDRICKSZ, ADRIAEN ADRIAENSZ,
CORNELIS JANSZ inden boot, AERT GERRITZ ten stal.

Item is noch overcomen ende geaccordeert byden voorsz. hopman ende zyne bevelhebberen, dat de voorsz. hopman alle pecunieele boeten, inde ordonnantie ende hier begrepen, ontfangen zal, ende ofter enige by de voorn. bevelhebberen ontfangen worde, gehouden zullen wezen, die mitten eersten aen handen van den voorsz. hopman te brengen, op pene, die hier inne contrarie bevonden worde, gehouden zullen wezen dezelve dobbelt te betalen. Welcke pecunieele boeten de voorsz. hopman, by hem ontfangen, employeren zal tot behoefte vande gemeene borss ofte companie vande veendel, ende daervan goede reekeninge doen, waer se geemployeert, besteeft ende gebleven zyn. Actum den XXIII. february, anno xv^c. LXXVIII. Door ordonnantie ende bevel vande voorsz. hopman Johan van Cootwyck, ende zyne bevelhebberen,
by my J. BOLSWARDIG, 1578.

MISSIVE BYDIE VAN ZELANT GESCREVEN AEN DE RENTMEESTER VAN TERTOLEN.
DAER BY ZY VERCLAREN AEN HEM TE BEHOUDEN D'ADMINISTRATIE VAN ALLE
DE DOMEYNEN VAN HAREN QUARTIEREN, 14. oct., 1578.

Eersame, wyse, discrete ende zeer bysondere.

Alsoo wy besich zyn, om den staet vanden lande te maken ende voortaan alle slants saecken te dirigeren op enen zekeren voet, tot contentement van eenen yegelycken vanden staten, conform die ordonantie van zyne Pr^e Ex^e ten dien eynde geëmaneert, soe eest, dat wy dienvolgende noodich vinden ende raetsaem te weten, ende die die commissien ende instructien van alle die rentmrs, ontfangers, administrateurs, collecteurs, pachters, ende van alle andere, eenich bewind hebbende van slants saecken, daerom soo eest, dat wy U versoecken ende niettemin ordonneren mits desen wel scherpelick, indien ghy eenige voorgen. commissie ende instructie hebt, dat ghy dieselve eerstdaechs mette vorme vanden eedt, by U daerop, ende in wiens handen ende wanneer gedaen, wilt aen ons overseynden, ten lanxsten binnen acht daeghen, naer die receptie van desen, mitsgaders vande somme vande borchtochte van uwe handelinghe, hoe lange, ende wanneer die gedaen is, ende of die oyt vernyeuwt is, ende onder wyen die is berustende, ten minsten van als copie authentique; Ende soo verre ghy alsooch geen commissie, noch instructie en hebt, ende geen eedt noch borchtochte by U gedaen en is, soe suldy ons overseynden die swaricheden, die in uwe handelinghe ende administratie gevallen zyn, off apparentelick souden mogen vallen, om dien volgende die voorsz. commissie ende instructie by ons gedrescheert te worden ende andersins in als versien zoo dat behoort.

Ten anderen, soe sult ghy overseynden den staet van alle die penningen van uwen ontfanck ende handelinghe in borsse wesende, ende die voorseker eerlanghe in borsse zullen moghen vallen; ende daer beneffens het inne comen van uwen ordinaris ontfanck, oock die U officie toestaet ende by yemanden vercort soude moghen zyn mette ordinaris lasten ende wtgeven van renten off andere, met particularisatie vanden zelve. Daerenboven, want wy, om pertinenten staet te maken, begeren te weten, hoe verre ghy in voortyden belast ende beswaert syt geweest, tsy by ordonnantie of sonder, ende dwelck ghy uyt enighe andere redenen, als by oversettinghe, of andersins, betaelt soudt moghen hebben, uyt wat respecte dattet zy. Begeren oock ende ordonneren, als boven, dat ghy daer by voecht, by vorme van state, alle die voorsz. penningen by U enichsins, als boven, gedebourseert, sonder enighe te vergeten ofte achter te laten, ende dat met merkelycke distinctie van tyde vande penningen by U betaelt voordien elfsten der maent van augustus, ende, die sedert, tot nu toe, betaelt moghen wesen, maeckende oock inde gene, die sedert den voorsz. xi. augusti betaelt moghen zyn, distinctie ende verclaring, welcke by ordonnantie ende soedanighe ordonnancie oft andersins betaelt moghen zyn, op pene, soo verre ghy eenighe achterhoudt uyt desen staet, dat die hyer naemals nyet sullen ontfanghen noch bekent worden tot slants laste, hoe wel daer enige redene zoude moghen tostaen.

Belastende ende ordonnerende U wel expresselyk mits desen nyemanden int bedienen van U officie te kennen, wye dattet sy, dat die staten van Zeelant ende ons uyt hunnen naem,

ende voortaan gheen betalinghe meer te doen, tsy ordinaris oft andere, aen yemanden, wye dattat zy, zonder expresse ordonnancie, geteekent conform die instructie vanden rade alhier, te wetene byden eersten edelen met die signature ten minsten van twee gecommiteerde raeden van wegen twee diversche eylanden vanden staten van Zeelant, maeckende drye signaturen ten minsten, of by gebreecke vande signature vande eerste edele met twee eylanden ten minsten, als boven, dat die zelve ordonnantien sullen geteekent zyn aan wye, ten minsten drye eylanden vanden staten van Zeelant, wesende daerenboven noch geverificeert ende geteekent byden pensionaris vanden staten Roels, oft byden secretaris der voorn. staten Taymon, by een van hun beyden expresselyck. met notule van registratie oick by yemanden van hun tween, wesende nyet te min tot uwe descharge genoech, dat boven drye teekeninghen die ordonnancie, by U voortaan te betalen, geverificeert ende geteekent sullen wesen expresselyck met notule van registratie, als boven, byden voorsz. pensionaris of secretaris, opdat ghy nyet altoos in twyfel en sout wesen, welke ordonnantie deuchdelick syn of nyet, ende volgende welke ghy sult sonder exceptie, swaricheyt, wederseggen of delay, betalinghe hebben te doen, opder staten oft onse ordonnantie, op pene, zoo verre ghy hier inne ende in des voorsz. is, contraveniert, dat teghens u geprocedeert sal worden ende op uwe goeden feytelick ende metterdaet, sonder enighe gunste ofte dessimulatie, tot prouffyte vanden lande, soe dat costuymelick is te geschieden, om alsoe ende daeraen alle schaden ende interest te verhalen; Nyet te min, opdat ghy sout moghen kennen voertaen die teekeningen inden gecommiteerden raedt van staten alhier, van wegen alle die eylanden vanden staten van Zeelant, mitsgaders vanden pensionaris ende secretaris voorn., soo hebben wy onse gewoonlycke hanttekeninghe hierop gestelt, omme U alle twyfelachticheyt te benemen, soe verre het mogelick is. Daerom sult u desen volgende hebben te reguleren of en sal u nyet strecken in betalinghe, behalvens ordonnancie op boodenlonen beneden die twintich gulden, ende opten clercken van onsen comptoire vanden voorsz. pensionaris ende secretaris, oock van meerdere somme, welke alleene u sullen valideren in van tgenen onder die signature ende hant alleene vanden voorsz. pensionaris oft secretaris.

Eersame, wyse, discrete ende zeer bysondere, hiermede zyt den Heere bevolen.

Uyt Middelburch, den XIII. octobris, 1578.

Alsoo wy verstaen, dat die van Ziriczee acte ende octroy hebben, om te mogen belasten, verponden ende alieneren de domeynen van Zeelant, tot sekere merckelyke somme, ende dat wy daeraff begeren de kennisse, zoo ordonneren wy u mits desen geen belastinghe, verpondinghe, alicnatie, ofte enighe andere verhandelinge dienaengaende te doen, zonder onsen voorweten ende consente, op pene vande schade ende interest op u ende uwe goederen te verhalen, etc.

Wy ordonneren u oock mits desen, dat ghy ons overschryft, van hoe veel jaren ghy hebt te rekenen van uwe administratie.

Ter ordonnantie vande voorsz. gecommiteerde raden vande staten slants van Zeelant,
by ons

CHR. ROELS.

Mits de siekte van mr. CORN. TAYMON gebreekt alhier zyn signature, die andersins genoech bekend is.

Die al uwe goetwillighe,

Marcus de la Palm. Clais Jemansz.

Pieter de Rycke.

Nicolaes Blanck.

Everard van Couwerve.

Sebastiaen van Loozen.

... vbigant de Wordt. J. Campe.

Opschr.: Die eersame etc. Frachois Resen, rentmr vande domeynen van Tholen, Schaerloo, Vossemaer, etc.

MATTHIAS, ARCHIDUX AUSTRIAE, AEN FRE. SCHENCK A TAUTENBURCH,
 ARCHIEP. ULTRAJECT. 17. jan., 1579.

Cum eorum posteros, reverendissime princeps, qui praecipue stemmate ac meritis in patriam excellere omni cura ac studio promovere et muneribus, eorum conditione ac professione dignis decorare, merito prae ceteris debeamus, ut ea re moti se non solum ipsi ad vestigia patrum insequenda promptiores praebant; verum et aliis spe hujusmodi remunerationis calcar ad bene de republica merendum detur. Ea re motus T.D. commendandum duximus, comitem Carolum de Egmont, cognatum nostrum, qui se ecclesiastico ordini dicare decrevit; et in civitate Coloniensi in studiis versatur; ut illum, quando se offerret opportunitas ac occasio, praebenda, in ea, cui praees, Ultrajectensi ecclesia, dotare velis, qua se, prout fert sua qualitas ac familiae suae splendor, alere possit. Scit enim T.D., quam illustri familia natus, quamque longa serie praedecessores ejus bene de principibus harum ditionum ipsisque ditionibus, meriti sint, quodque eo nomine hujusmodi beneficio dignus, si quis alius, habeatur. Rogamus igitur, ut sentiat hanc meam commendationem locum apud T.D. meruisse; ea enim re, non solum ipsum Carolum, verum totam suam familiam devinciet. Nobis praeterea faciet rem longe gratissimam, quam in pari aut alio negotio, quando continget T.D. a nobis postulare, compensabimus. Interea precor Deum optimum maximum, ut T.D. tam diu servare dignetur incolumem ac florentem. Datum Antverpiae, die XVII. januarii, anno dni M. quinq^c. LXXIX.

Matthias, Dei gratia archidux Austriae, dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Wirttembergae, etc., comes Habsburgi, Tirolis, etc., inferioris Germaniae ac militiae gubernator, dux, praefectus generalis,
 MATTHIAS.

Opschr.: Reverendissimo archiepiscopo Ultrajectensi.

ACTE VAN DECHARGE VOOR DE COMMISSARISS. JOA. ORTELL ENDE JOR. FRINCK,
 30. apr., 1579.

Also het myn heren, den prince van Orangien, overmits de merckelycke ende groote swaricheden ende desorde des crygsvolcx in desen Noorderquartieren, belieft heeft, ter begeerten derselver landen, hem in't eynde van junio, anno 1577., in persoon aldaer te laten vinden, opdat, overmits die presentie van synder F.G., in allen saken ende commotien te beter gestilt, waerby die voorsz. landen een guet genoeghen ende de oversten, hopleuyden ende knechten van haer pretensien ende achterwesen, van boven die ordinaris leeninghe resterende soldye te bequamer ende ten minsten quets der voorsz. landen betalinghe mochten genieten, hebben syne voorsz. F.G., naer velen ende langen debatten, eyndtlick met derselver krygsraedt, die saken van beyden syden insiende, alle geschillen ter nedergeleyt, ende voor derselver vertreck haer desolverende, in date den 10 july, volgende onder derselver handt achter gelaten, die hyden gouverneur, als oversten vant krygsvolk, ende den voorsz. hopleuyden van wegen haer self ende der gemeenen knechten onderteykent ende aengenomen es geweest, welke genomen resolut., mitsgaders die generale afrekeninghe metten voorsz. oversten, hopleuyden ende crygsvolck te better ende ordentlyker te volbrengen ende naer te comen, heeft syne voorsz. F.G. belieft daertoe als commissarissen te committeren ende te nomineren, de erentfesten ende vromen Joachim Ortell ende Joriaen Frinck, omme, in absentie derselver, de voorsz. saecken in handen te nemen, ende dieselven volgens haerlyyder last finalyken af te doen; Ende also nu alle dinghen (met Godes helpe) ten gueden eynde ende soo verre gebrocht syn, dat die voorsz. landen dies aengaende een sonderlingh goet genoeghen ende ten vollen contentement hebben, die voorsz. commissarissen tsamentlick ende elcken van hun bysonders van den getronwen ende

goeden diensten, dien selven landen bewesen, mitsgaders van groote moeyte ende arbeid, die syluyden daerby gesustineert hebben ten hoochsten bedanckende, bereyt synde tgene voorsz. met allen vruntschappen, wanneer hem enighe occasie praesenteert, wederomme te recognoscere. Soo ist, dat de voorsz. landen van Noorthollant inziende, dat, hoewel met alder billicheyt ende discretie geprocedeert es, om elke een, van tgene hen met Godt ende eeren competeert, zoo veel mogelyk een goet contentement te doen hebben, nochtans enighen hoplyuden of gemeene knechten hunlyuden, met tgene gepasseert is, niet (als sy wel behoorden) ten vollen genoegen, nu of hiernamaels, enigh cavilatie teghens den voorsz. commissarissen, beyden oft in't particulier, souden mogen opwerpen, als ofte hunlyuden die selve enichsins vercort, ofte te veel van costen, schade ende fouten opten burger ofte huyslyuden gedaen, afgecort mochten hebben, met sulken ende meer anderen diergelycke objectien ofte pretensien, hoedanich groot ofte cleyn die oock wesen mochten, waerby syluyden souden meenen de voorsz. commissarissen diesaengaende enighe moeyte ofte molestatie aen te doen, waer inne de voorsz. landen, door derwelcker wille, voorweten ende bevel, alle saecken geschiet syn, soe veel moghelyck, naer behoren, begeeren te versien; hebben syluyden uyt sunderlinghen regardt, gegunt ende gegeven, gunnen ende geven mits desen, den voorsz. commissarissen, beyden ende elcx van hun besunder, een vrye, absolute ende generale descharge van allen tgene, dat vant begin totten eynde gepasseert mochte syn; Ende beloven by hare E. ende vromicheyt die voorsz. commissarissen, tsamen ende elken van hun besonder, van enighe molestatie, hinder, lett, actie ofte praetensie, hoedanich die wesen mochten, die welcke diesaengaende van ymanden, nymants wtgenomen, op haerlyuden gesoeck ofte ter werck geleyt mochte worden, te vryen, ende die selve tot allen tyden daerof te indempneren, sonder enigh excuse ofte exceptie ter contrarien. Alles by goeden gelove ende truwe.

Gedaen tot Hoorn, onder tgemeen lantsseghele, de lesten april, xv^c. negen ende tseventich.

Ter ordonnantie vande gedeputeerden raeden van Noorthollant,
J. RAET, 1579.

Myn heere, die prince van Oraengien, grave van Nassau, etc., heere ende baron van Breda, Diest, etc., gouverneur van Brabant, Hollant, Zeelant, Westvrieslant ende Utrecht;

Gesien hebbende de decharge vanden gecommiteerden der steden van Noordthollandt, in date den lesten aprilis, anno xv^c. LXXIX., gegeven aen den commissarissen Joachim Ortell ende Joriaen Frinck, by synre excellentie totter generale afrekeninghe des krygsvolcx inden selven quartiere gecommiteert, mitsgaders de groote moeyte, arbeyt ende diligentie byden voorsz. commissarissen daer inne genomen, bedanckt den selven vanden getrouwen ende goeden diensten syndre exc. ende denselven landen bewesen, bereyt synde tselve met alle genaden ende goeden wille tot allen tyden aen haer luyden wederomme te yerschulden, ende worden de voorsz. commissarissen by syndre excellentie van al tghene inde voorsz. afrekeninghe gepasseert is, als synde by derselver ende der voorsz. landen expressen wil ende bevel geschiet, mits desen ten vollen ende bester forme gedechargeert.

Aldus gedaen onder synder exc. handt ende seghele binnen der stadt Antwerpen, opten xii. dach van majo, des jaers xv^c. neghen en tseventich. GUILLE DE NASSAU.

By bevele van synder excellentie: N. BRUYNINCX.

ALPHABETISCH REGISTER

OF

HET EERSTE DEEL VAN HET ARCHIEF,

STUK II—VIII.

- A.
- Aa, Gysb. vander, 141.
 — Henr. vander, 168 sqq.
 — Jeh. Christo. vander, secr. 306.
 Abcoude, 3, 5, 19, 20, 29.
 — van Meerten, Anto. v.,
 ridder, 314.
 Ackere, Georg. van, burgerm. van
 Poppinghe, 313.
 — Guil. van, burgerm. van
 Menin, 312.
 Adelstorff, Dav., ritmeester, 285.
 Adriaen van Utrecht, meyster, doct.
 in theol., deken tot Loeven, 128.
 Adriaensz., Adr. 334.
 — Herm. 320.
 Adrianus, Mgr. 278.
 Adrien, l'abbé de S. 312.
 Advocatis, Bartholo. de, can. eccl.
 Novariens. 71.
 Aelbrecht. Zie: Saxen.
 Aelbrechtsz. dochter, Geertr. Aert,
 104.
 Aelst, 197.
 Aeltgens, Aert, waerd te Antwer-
 pen, 286.
 Aerts, Nicol., eschev. de Brugge,
 312.
 Aerntsz, Aernt Dirc, 187.
 Affensteyn, Wolfg. de, stath. in
 Overyssel, doct. et miles, 10-
 12, 24.
 Afflighem, l'abbé, 312.
 Alba, hertoch van, 224 sq., 242,
 300-310.
 Albanus, cardinalis, 293.
 Alexander V., papa, 96.
 Allan, Loys, eschev. 313.
 Aller, mr. Adr. van, 321.
 Allinganus episc. 50.
 Alphen, 51.
 Ambianensis episc., Joau. 72.
 Amerade, Ger. van, monik, 160.
 Amerongen, Anto. de, can. b. Mar.
 Traj. 11.
 — Jan v. 160, 164.
 — — notar. 8, 44 sq.
 — Jan Taets van, bur-
 germeester v. Utrecht, 202, 314.
 Amersfoort, 29, 103, 116, 133,
 152, 157, 162, 164 sqq., 222.
 Amejde, 233, 300.
 Ammanus; Antverp. 315.
 Amstel et Mynden, Jac. de, 13.
 Amsteyn, Balth. v., ritmeest. 286.
 Angeren, Berthold. de, 6.
 Angli, 316.
 Anjou, hert. v. 197, 221, 28.
 Antwerpen, 197.
 Apelteren, Jac. de, dec. eccl. maj.
 Traj. 2-12.
 Archidiaconi, quatuor, 5.
 Arenberch, comes de, 292, 299.
 Arentz, Jan, 297.
 Argenlieu, 221.
 Arnhem, archid. S. Walb. 6.
 — Wynant v., doctor, 16.
 Arras, evesq. de, 270, 306.
 — le scholastre, 313.
 Artois, 218.
 Arschoot, 197.
 — le duc d', 312.
 Arx Ultraj., cf. Vredenborch.
 Assendelft, heer van, 313.
 — Nic. van, pension. van
 Haerlem, 314.
 Aubigny, le baron d', 313.
 Aula, Laur. d', pens. du territ. du
 Francq. 313.
 Auaicensis princeps, cf. Nassau.
 Avillanus, Fra. Fr. 193.
- B.
- Backersgilde, 42.
 Baculus pastoralis, 4.
 Baden, Christo., marckgrave tot,
 110 sq., 116.
 — Fre. v., bisschop van Utr.
 124-130.
 Bair, 243.
 Baldeze, Fra., capt. 216, 271 sqq.
 Balduinus, prior conv. S. Mariae,
 51 sq.
 Ballemaker—stract t'Utr., 320.
 Bane, secret. 306 sq.
 Banline, Guid. van, gr. van Mou-
 treveel, 28.
 Bartholomeus; archiepiscop. Spalat.
 63, 71.
 — episc. Cavallic. 63-
 71.
 Basiliensis synodus, 49.
 Batenburch, do. de, 51, 310.
 Bauwelare, Maillart de, keurheer
 de Berchambacht, 313.
 Becke, Gillis vander, greff. de Ten-
 remonde, 312.
 Beckesteyn, Dirc v., Forestier van
 het bosch te Haerlem, 173.
 Beecke, Egb. ter, 87.
 Beer, Jch. de, eschevin de Cour-
 tray, 312.
 Beganckenisse, 136.
 Behaghele, Gu., scvp. van Waes-
 tene, 313.
 Bemincq, Jan, 43, 134.
 Benthem, Everwyn, gr. tot, 104,
 107, 116.
 Berch, J. vanden, 262.
 Berchstract t'Utrecht, 320.
 Bergen, 295.
 Berghe, vanden, commis, 356.
 — Hercules vanden, 311.
 — Jan vanden, 129.
 — Josse vanden, eschevin de
 Courtray, 312.
 Berges S. Winox, l'abbé de, 312.

- Berlaymont, Mr. de, 306.
 Bernsart, Mr. de, 313.
 Bers, Gu., eschevin de Vurburch, 313.
 Bertholdi, Jac., nunt capit. 5 sgg.
 Bert, secret. 204, 240-45, 306.
 Besemer, Adr., doctor, 315.
 Beverweert, 29.
 Beyer, Fra., notar. 6.
 — Henr. 44.
 Biddende oerden, 42, 133, 319.
 Bise, mr. Ger., pens. v. Delft, 314.
 Bildt, de, by Utr. 166.
 Billerbeq, agent, 280.
 Billyus, gub. Groning. 193.
 Bisschopstal t'Utr., 320.
 Blanck, 216.
 Blanco, 274.
 Blancx, Nic. 336.
 Beaufort, le sr. de, 313.
 Blochoven, Pauwel, 322.
 Blockland, mr. Meerten, pens. van Amsterdam, 314.
 Blocquari, Gillis vander, zeghelaer des bisd. Ludike, 15.
 Blois v. Treslong, Otto, 262.
 Blye, Gher. die, 187.
 Boelen, Jo. 6.
 Boels, zie: Roels.
 Boemel, Jo. de, mgr. 7.
 Boethius, 86.
 Boeymer, Fre., bannerheer, 239.
 Boghemaker, Willem Willemsz. de, 184.
 Boisot, Pierre de, treso. gen. 306.
 Bollaerstoom t'Utrecht, 330.
 Bolswardig, 334.
 Bonmarchier, Jacq. de, escuyer de Douay, 314.
 Borch, 184 sgg.
 Bordallus, Fra., cleric. Couchens., not., 71.
 Borluut, Josse, pens. de Gand, 312.
 Borre, Albert, 184.
 — Goensz., Gerrit, 184.
 Bos, Ger. 76.
 Bossche, Gu. vanden, eschevin de Tenremonde, 312.
 Bossu, 191-216, 271.
 Bot, Fra. 209.
 Both, Hub. 320.
 — Joh. 321.
 — Thom. 321.
 Botter, Leo., secret. van Amersfoort, 234 sq.
 Bouchout, Dan. de, dom. de Boelre, 2-5.
 Boudisz. soen, Jo. Joan. 184.
 Boulogne, commis, 306.
- Bourchart, Ger. 24.
 — Philip, 14, 24.
 Boyneborch, Henr. v., genant van Hoensteyn, hovemeyster.
 Roys, Jacq. du, voogt v. Belle, 313.
 Brabantiae, offic. 6.
 Bracke, Erasme de, hoofschout de Waes, sr. de Varcbeke, 312.
 Braem, Wouter, 169.
 Braerde, Jacq. vander, greff. crim. dn Berchambacht, 313.
 Breda, alscheyt te, 265 sgg.
 — Jan v., secr. v. Kampen, 24.
 Brederode, heer van, 43, 134.
 — Ghysbr. van, Domproest etc., 149 sq.
 — Henr. van, 300 sgg.
 — Reynolt van, 149 sgg.
 Breevelt, Jan v. 320.
 Brempt, Engelbert van, commiss. 284 sgg.
 Briarde, Lamb. de, presid. du gr. conseil, 306.
 Brielis, Corn. Arn. de, 90.
 Brigittae, conv. S., Ultraj. 42, 133.
 Brinck, G. ten, 173.
 Brouchorst, dom. de, 57.
 — Fred. heer tot, 107.
 Brouwersgild te Utr. 42.
 Brugge, 163, 170, 295.
 Bruhsen, Engelb. van, thes. 229, 257 sgg.
 — Jo. v., domdeken, 202, 218, 300.
 Brunaert, Jan, 159.
 Brunesz., Rutger, 321.
 Brun, mr. Antho., de Valench. 313.
 Bruninx, secret. 222.
 — Nic., secr. 338.
 Brussel, 295.
 Bruxellis, Philip. de, 306.
 Bruyninxsz., Clais, en Gouda zyn wyf, 104.
 Burch, A. vander, 210, 306.
 — Nic. v. d., can. van S. Mar. Traj. 234 sq.
 Buer, Adr., notaris, 6.
 — Claes, 184.
 Bueren, 127.
 Buerkerk t'Utrecht, 11.
 Burgundië, Adolf v., heer van Beveren, 15, 129.
 — David v., bisschop v. Utrecht, 41, 93, 98, 111 sgg., 143, 190.
 — Karel, hert. v. 162.
 — Philips v., 72, 77, 109, 117, 126, 143, 163, 173.
 — — biss. t'Utr. 1 sgg.
- Burgundië, Philips bast. v., admiraal ter zee, 129.
 Zie ook: Oostenryk.
 Buridan, Christo., burgemr. v. Audenaerde, 312.
 Buser, Antho. 44.
 Buesechemius, 303.
 Buys, mr. Paulus, 213, 222, 287.
 Bychelen, Fri. comes de, 9.
- C. Zie de letter K.
- Calckruyt, Christo., ritmr. 285.
 Campana, 2, 13, 89.
 Camp, J. 336.
 Cant, Reynier, 262, 286, 297.
 Capella, 89.
 Capelle, Adr. 323.
 Carpentier, Jor., greff. van Meesseve, 313.
 Carlewitz, Asmus, ritmr. 286.
 Calixtus III. 154.
 Calverstraet te Utrecht, 320.
 Casenbroet, 310.
 Casimirus, 221, 223.
 Cassander, 308.
 Cassenaers, 126.
 Cassier, Josse, sr. Wouters, eschev. de Menin, 312.
 Castra, in dioc. Traj. 3 sgg.
 Zie ook: Abcoude, Duerstede, Eem, Vredelant, Vredenhorst.
 Castro, heer van, 29 sq.
 — Corn. de, 315.
 — Jo. de, 315.
 Cater, Dirc, 215.
 Cats, Fra., eschev. d'Malin. 314.
 — Hiero., commune mre. 314.
 Caudenortius, 303.
 Zie: Caddenortius.
 Cautius, Anto. 305.
 Cellebroeders, 320.
 Cervates, 65.
 Chamart, Nic. 313.
 Charondelet, Jo., episc. Panorm. 15.
 Christophor., Dom. 293.
 Claes, mr., capellaen. 297.
 Claesz., Dion. 310.
 — Herm. 320.
 — mr. Joh. 184.
 — Lubb. 187.
 — Zeger, 187.
 Claerhoudt, Joos de, cons. de Malines, 314.
 Clauwers, Jan, abbas S. Pauli Traj. 158.
 Clavium traditio, 2.
 Cleeff, Gu. de, 261.

- Clemens VII. 1.
 Clercq, Cesar de, escuyer du ter-
 rit. du Francq. 313.
 — Ger. de, 310.
 — Jacq. le, pens. de Tour-
 nay, 314.
 Cleve, Adolph van, heer van Rave-
 steyn, 148.
 — Engelb. v. 97.
 — Henr. v. 184, 321.
 — Jan v., grave v. d. Marcke,
 146 sqq.
 Clos (Cles?), Ghish., mgr. in Do-
 dewarde, 6 sqq.
 Coadjutor, 4.
 Coban, 222.
 Zie ook: Corban.
 Cock, proc. gen. 307, 310.
 Coddenoort, Anto. v. 322.
 Zie ook: Caudenortius.
 Coevorden, 33 sqq., 130.
 Collaert, Henr., amptman v. Lien-
 den, 32, 40.
 Colonia, 6 sqq., 68.
 Comans, Alb. Cornelisz. 285.
 Comhuysen, 199 sqq.
 Condet, le doyen de, 313.
 Coninxmarck, Christo. 286.
 Coornthan (Coornhert?), Dirck, 299.
 Cootwyck, Jan v., hoptm. 330 sqq.
 Corban, Loys, 313.
 Zie ook: Coban.
 Corbel, Fra. 4.
 Cordewamiers te Utrecht, 137.
 Cordua, Jeh. de, 269 sq.
 Corencopers te Utrecht, 137.
 Cornelisz., Paul., cleric. 92.
 — Sasbout, burgermr van
 Delft, 314.
 Cornet, Petr., pens. v. Dort. 313.
 Corenhuysen, mr. Corn. de, 312.
 — Corn. v. den, hooch-
 bailliu van Ypre, 313.
 — Gu. de la, escuyer,
 buerheer de Furnambacht, 313.
 — Jan vanden, heer van
 Zuydthoven, 313.
 Cossynsz., Evert, 187.
 Costnizsz., 286.
 Courteville, sr. Roel. de, 218, 306.
 Coudre, Hendr. v. de, greff. de l'Es-
 cluse, 312.
 Couwere, Ever. van, 336.
 Cram, Herm. 321.
 Crespin, l'abbé d', 313.
 Croeck, 283.
 Cronenburch, Corn. v. 320.
 Croock, Anto. 322.
 Cruningen, hr. v. 194, 199 sqq. 207.
 Cruysstraet te Utrecht, 320.
 Culenburch, Swed. v., episc. Traj.
 51 sqq.; 72, 95.
 Campere, Pierre de, greffier de
 Broucburchambacht, 313.
 Cupers, Coenr., waerd te Antwer-
 pen, 286.
 Cusa, Nic. de, 81.
 Cuyntorff, Ja., scholastr. v. Ou-
 demunster te Utrecht, 229.
 D.
 Dachecourt, msr., 289.
 Dale, Engelbr. vanden, chanc. du
 Prab. 306.
 Dam, Willem van, priester, 160.
 Damhoudere, commis, 306.
 Daniel, Gillis, bailliu de Caestere,
 313.
 Danckertman, 278.
 Dasselville, msr. 255, 306.
 Davala, Fra. Harn., capt. 274.
 Davelaer, A. van, 280.
 Davila, Sanchio, 269.
 Dayentria, 6, 92, 167 sq., 170,
 292, 316.
 Dayre, le prov. d', 313.
 Deedell, Joh. 44.
 Delbruck, Clais van, 159.
 Delft, 92.
 Zie: Simonsz.
 Derpe, le sr. de, 312.
 Desclay, mr. le viscomte, 314.
 Dever, Gher. 184 sq.
 Deverbode, l'abbé d', 312.
 Dieleghem, l'abbé d', 312.
 Diemen, Claes van, 184.
 Diepenhem, 33 sqq.
 Diephout, Rud. v., episc. Traj. 63,
 126, 146.
 Diest, do. de, 51.
 Dirckx, Quiry, burgerm. v. Haer-
 lem, 314.
 Dodewerde, 7.
 Doedse, 39.
 Doem, Daem vanden, 184.
 Doesburch, 105 sqq.
 Doffigny, mr. Jeh. 228, 313.
 Doingnys, heer van, 202.
 Domdeken te Utrecht, 102.
 Domescheur, Anto., maj. de Lille,
 314.
 Dompelaer, Anna van, 243.
 — Herm. van, op Hell,
 243.
 Doorn, C. van, 330.
 Doornick, 295, 299.
 Dorp, vander, 270.
 Dortrecht, 72, 168.
 Dotichem, 107.
 Drenckwaert, Wouter van, out-
 raedt van Dort. 313.
 Driel, 225.
 Dublioul, Laur., heer van Sart,
 griff. vande ordre, audancier,
 17-40, 132.
 Duerstede, castr. de, 1-9.
 Duin, Rein. vander, raet van den
 hove v. Holl. te Utrecht, 268.
 Dusse, mr. Evert van, 116.
 Duwen, Wouter van, 184.
 Duyfhuys, Hub., pastoor v. S. Ja-
 cob te Utrecht, 229.
 Dycke, Jac. vanden, 184.
 E.
 Ecken, Jo. de, 61 sq.
 Ee, Jacq. vander, eschevin de Ma-
 lines, 314.
 Eeke, Willem van, 184.
 Eelgessteerch, groot, te Utr. 321.
 Eem, huis ter, 3, 19 sq., 164 sq.
 Zie ook: Castra.
 — Henricksz., Henr. v. d. 184.
 Eemskerck, Jut Gerytsdoch. v. 204.
 Eemsteyn, 52.
 Eghertsz., Willem, 187.
 Eggert, Joh. 185.
 Egmont, heer van, 51.
 — — 202.
 — — 310.
 — Flor. v. 17 sqq., 28 sqq.,
 119 sqq., 172.
 — Fre. v. 114 sqq., 165 sq.,
 170 sqq.
 — Karl v., comes, 337.
 Elgher, Claes, 184.
 Elburch, 34.
 Electio episc. 6 sqq.
 Elisabeth-kerk te Utr. 322.
 Embrica, 68.
 — archid. S. Mart. 6.
 Empach, comes de, 11 sq.
 Emänck, Corn. 174.
 Enghe, Beernt uten, 139, 171 sqq.
 Enckevoirt, Wilh., SS. rom. eccl.
 card. 9.
 Eppensteyn, Joan., comes de, 9.
 Erckelens, 291.
 Ermel, 225.
 Escovedo, 269.
 Esperance, l'abbé de Bonne, 313.
 Espleghem, Jor. van, secr. vanden
 keyser, 15.
 Espringalles, Michiels, bailliu van
 Warcoing, 313.

Essen, Ger. de, 5.
 Eugenius IV. 49, 71, 159.
 Everardi, Nic., pres. van Hollant,
 23 sq., 28.
 Eyck, mgr. Henr. de, 6.
 Eysenborch, dom. de, 10 sq.

F.

Favernay, (Claude Perenot,) mousr.
 de, 304.
 Flandria, 299.
 Fleckel, Henr., praep. eccl. S. Andr.
 Fersurg. 53.
 Florentius, Do., Daventr. domus
 rect. 79 sqq.
 Florisz., Claes, 184.
 — Job. 184.
 — Korstiaen, 184.
 — Florys, zie: Egmond.
 Foeker, coopman te Antwerp. 26.
 Foekel, Aelbr., raet v. Utr. 192.
 Foeyt, Peter, 320.
 — Will. 322.
 Francoys, Sev., greff. de Mons, 313.
 France, mr. Jerome de, pens. de
 Douay, 314.
 Frans, bode, 207.
 Frayerra, Jacq. de, sr. de Beuzin,
 gr. prev. de Tournay, 314.
 Frederik, zie: Baden, Egmond.
 Frederickz., Sybra, 334.
 Fresnoy, mr. Claude, pens. de Mons,
 313.
 — Phil., eschev. 313.
 Freydach, Jo. 44.
 Frisia, 311.
 Frinck, Jor. v., commiss. 337 sq.
 Fronsberghen, Jor. v. 272.
 Furnes, l'abbé de S. Nic. de, 312.

G.

Gacsbeke, heer van, 51, 131.
 Galema, Auso., proost van Noort-
 husen, 257 sqq.
 Gandavensis episc. 309.
 Gangulphus, comes Palatinus, 10.
 Garsius, Ludov., can. l'onon. 53.
 Geertruydt, l'abbé de S. 312.
 Gelre, Arnold v. 51, 71.
 — Karel v. 15, 111 sqq., 131.
 — Reynold v. 225.
 Geuserc, Fra. de, ontf. v. Cassel. 313.
 Geroen, Nic., scerp. te Belle, 313.
 Gerardus, cast. pal. episc. Traj. 2.
 Gerytsz., Aert, 333.
 — ten stal, Aert, 334.
 — Verriet, Claes, 320.

Gerytsz., Henr. 184.
 — Jac. 184.
 — mr. Jan, 297.
 — Maria v. 104.
 — Thom. 283.
 Gheerts, Jac., eschev. de Romers-
 wael, 314.
 Ghemen, do. de, 51.
 — Henr. heer tot, lantdrost,
 104, 107.
 Ghent, 117.
 — Fre. v. 212.
 — Henr. v. 114 sq., 173.
 — Ja. de, 44.
 — Willamsz. v. 173.
 Gherardi te 'sGravensande, Petr.,
 presbyter, 90.
 Ghislaing, l'abbé du, 313.
 Gherytsz., Adr. Corn. 187.
 — Clays, 160.
 — docht. Ger. Henr. 104.
 — Henr. 104.
 — 320.
 Giels, mr. Jehan, 306.
 Glajou, mr. de, 306.
 Gobelius, mr. 14.
 Goch, Joan., notar. 1, 4, 14.
 Goeler, mgr. Georg, proc. in cu-
 ria Rom., 9.
 Goethals, Jan, burgmeestre d'E-
 kelo, 313.
 Goignys, mr. de, 313.
 Gorekum, Henr. de, 95.
 Gorrenod, Laur. v., baenrcheer v.
 Monteny, 129.
 Gosensz., Jac., 187.
 Goutslager, Dirc die, 185.
 Goverts, secr. 209.
 Gramaye, commiss. 201.
 Graphaeus, 316.
 Grasburgers te Utrecht, 137.
 Greve, Dan. de, commiss. 285 sq.
 Grimberghen, l'abbé de, 312.
 — mr. de, 312.
 Grobbendoncq, mr. 306.
 Groesbeeck, Simon van, 321.
 Groeff, Henr. de, erfvoocht v. Er-
 ckelens, lantrentmr. v. Gelre,
 Croll. 107.
 Groning. epis. 300-315.
 Grote, Ger. 95.
 Grouwerkers te Utrecht, 137.
 Gruensteghe te Utrecht, 320.
 Grundick, Mart. 44.
 Grutere, Adolph de, eschevin de
 Gant, 312.
 Gryboval, Jan v., heer van Bakel-
 roy, 313.
 Gudulac, decan. S., Brux. 10.

H.

Hachicourt, mr. de, 306.
 Zie: Achecourt.
 Hack, Herm. 5.
 Hacke, Joh. 184.
 Haefton, Joh. v. 44, 321.
 Haer, Daem vander, 100.
 — Louff vander, 199 sqq.
 — Luyff vander, can. b. Mar.
 Traj. 6, 9, 11, 14.
 — Jo. vander, 300.
 Haerlem, Basil. van, 173.
 — Bernh. de, decr. doct. 6.
 — Claes van, 184.
 — Gerrit van, 322.
 Haga comit. 141, 320.
 Haghe, Willem van, prior S. Pauli
 Traj. 159.
 Haghen, Bernh. van, sigillifer, 9.
 Hagesteyn, 301.
 Halewyn, Jan van, heer van Voxu-
 rie, voorschep. v. Ypre, 313.
 Hall, die, te Utrecht, 322.
 Ham, Fre. uten, 139, 164.
 Hamsteghe te Utrecht, 320.
 Hane, Jan de, voorschep. van Waes-
 tene, 313.
 Hanentret, straat te Utrecht, 320.
 Hannaert, Joh., orat. Caes. maj.
 10, 12.
 Hans, groene, stadshode t'Utr. 199.
 Hardenbroeck, Ghysb. de, reddi-
 tuarius, 14.
 Hardinxvelt, heer van, 313.
 Hardynck, Leon. 4.
 Hare, Ja. van, 315.
 Zie ook: Haer.
 Hasselt, 18, 20.
 Hattem, 34.
 — mons S. Hieron. propr. 87.
 — Gosw. de, can. S. Salvat.
 Traj. 6, 24.
 — Lubbert van, 24.
 Haussart, commiss. 202.
 Hautin, 152.
 Have, Joh. vanden, 255.
 Haversfelt, Splint. van, scholt van
 Amersfoort, 301.
 Havrech, marq. van, 238, 269.
 Haw de Tricht, Simon, not. S. Pe-
 tri Traj. 92.
 Heekeren, Evert van, 107.
 Heermale, Flor., 197 sqq., 329.
 Heetvelt, Joan. de, episc. Hiero-
 pol., suffrag. Traj. 3, 4.
 Heilichleven, t, buurt te Utrecht,
 320.
 Heilweghen, pres. de Flandres, 306.

Henricus, Mart., cleric. 62.
 Helias, guardian der Minderbroe-
 ders te Utrecht, 175.
 Hell, 243.
 Helle, Fra. Willem van, tot Gel-
 dre, 250.
 Hemert, 225.
 Henin, baill. de la chast. de Lille,
 314.
 Henrici, Wilh., provisor. 2.
 Henricksz., Mart., 242.
 Hensberch, Matthi., hopman, 217.
 Herdeg, Ferd., gr. van, 286.
 Hermansz., Jan, 187.
 — Peter, 184.
 — Steven, 184.
 Hermes, docteur, 306.
 Herberhtz., Jan, 321.
 Hertoghe, Fra. de, eschev. de Ru-
 plemonde, 312.
 Hertoghenbosch, 's, 36, 129, 164,
 199.
 Herwarden, Jo. v., raetsman, 24.
 Heuckelom, Dirc van, 159.
 — Willem van, abt van
 S. Paulus te Utr. 159.
 Heusden, Dirc van, 187.
 Heynsberch, do. de, 51.
 Heydelberch, 30.
 Hinderdam, 43, 119 sqq., 121, 134.
 Hoemetent, Nic., licent. in decretis,
 54 sq.
 Hoesden, Theod. de, vic. eccl. pa-
 roch. S. Jacobi Traj. 92.
 Hoghelande, decan. Traj. 305.
 Hohenloe, gr. von, 284 sqq.
 Holland, Jan, 184.
 Hollebecque, le sr. de, 312.
 Holstein, ritmr. 285.
 Holt, Rutger, procurat. 52, 55, 62.
 Honthorst, Ger. van, 321.
 Houtrocht, 306.
 Hoochstetter, coopm. te Antw. 26.
 Hoogeveen, mr. Ger. Melisz. van,
 pens. van Leyden, 314.
 Hoorn, W. 330.
 Hopperus, 269, 296.
 Horn, do. de, 51.
 Horne, 310.
 Hornes, Jeh. de, sr. de Coyeghem,
 312.
 Horst, Ter, 3, 5, 137, 172 sq.
 — heer vander, 194.
 — Alfart vander, maerschalch
 van't Nedersticht, 160.
 Hoves, Henr. de, bourguemr. de
 Grandmont, 312.
 Hoybant, Jeh., esch. de Menin, 312.
 Hoye, mr. de la, 228.

Hoyrn, Ludo. de, utriusque jur.
 doct. 89.
 Hubertsz., Adri. 187.
 Hudebruch, 321.
 Hundebek, 116.
 Hurtebyze, Fr., eschev. de Tenre-
 monde, 312.
 Huygentz., Albert. 321.
 Huybrechtsz., Henr. 184.

I.

Jacobi, Anto., scult. in Wyck, 4.
 Jacobsrooster, buurt in Utr. 320.
 Jacobsz., Ansem. 320.
 — Ghysb. Jan, burgerm. v.
 der Goude, 314.
 — Jacob, hoofdschepen du
 pays de Tenremonde, 312.
 — Joost, burgerm. v. Ley-
 den, 114.
 — Tym. 320.
 — Willem, 178.
 Jacopynstraet (hooghe en leghe), in
 Utrecht, 320.
 Jaersfelt, 233.
 Jaermarkt, 117.
 Jansz., Adr. 312.
 — Corn., in den boot, 324.
 — Jac., 187.
 — Pieter, 312.
 — Willem, 184, 187.
 — — bode v. Amst. 287.
 — Wouter Jacob, 187.
 Zie ook: Joa..., Joannis,
 Johansz.
 Jaspersz., Dirck, 320.
 Jemansz., Claes, 336.
 — Jeman Claesz. 314.
 — Jop Claes, 314.
 Jesuitae, 316.
 Immeloot, Pieter, heer vande Le-
 ghene, voorschep. van de casselrye
 van Ypre, 313.
 Inghenwinkel, Jo., praep. S. Vic-
 tor. Xanct. 9.
 Insulae, 299.
 Introitus Henrici Bavari, episc. Ul-
 traj. 10.
 Intronisatio episc. Ultraj., Henr. Ba-
 vari, 13.
 Joannes, episc. Matisconens. 63 sq.
 Joannis, Petrus, presb. 92.
 — Wilh., de Traj., 3 sqq.
 Zie ook: Jansz., Johansz.,
 Oostenryk.
 Jobs, S., gasth. buiten Utr. 216.
 Joannis, Henr., vic. eccl. Traj. 7.
 Johansz., Henr. Zweyne, 184.

Johansz., Jo. 184.
 — Zweder. 184.
 Jonghe, Henr. die, can. v. S. Pieter
 te Utrecht, 14.
 — Herm. de, 184.
 Isala, Spaansch cap. 273.
 Julien, le capt. 269.

K. Zie de letter C.

Karel, zie: Gelre, Oostenryk.
 Karre, Christi., burgerm. v. Rot-
 terdam, 265.
 Kerck, Aernt vander, adv. in den
 hove van Holland, 210.
 — mr. Rutg. vander, 14.
 Kerckhof v. S. Jan, te Utr. 135 sqq.
 Kerckhove, griff. te Caprick, 313.
 Kessel, hopman, 217.
 Ketel, 200.
 Kiespenninck, Herm., doct. in de
 med., raet, 40.
 Kleppis, Petrus, doct. 9.
 Knyff, mr. Bartholo. 3, 5.
 — mr. Corn., proc. in curia
 Romana, 9.
 — Vincent, 322.
 Koninck, Fre. die, 3 sqq.
 Koperslagher, Godev. de, 185.
 Kroeke, Gher. 185.
 Kroll, Ja., can. b. Mar. Traj. 44.
 Kryf, Ger., raetsman, 34.
 Kuenlemensis de Dieping (!), Conr.,
 not. concilii Bas., bacc. in decret.,
 cler. Magunt. dioec. 49 sq.
 Kyel, Jo., med. doct. 92.

L.

Laets, mr. Romb. 306.
 Laicus, Petr. 92.
 Lalaing, Antho. v., gr. van Hooch-
 straten, etc. 17 sqq.
 — heer van, 197, 306.
 Lam, Ysbra. 333.
 Lambertsz., Godev. 184.
 Lamsweerde, Willem v., 192, 218.
 Lanckhals, Denys, bourguemr. de
 Doinsse, 312.
 Landas, Waleran de, sr. de Wal-
 lain, 314.
 Langhe, de, secret. 306.
 Lannoy, stathouder v. Holl., 144.
 Lap, Jan, proost van S. Antho.
 Boomgaert, 297.
 Latere, Titus de, eschev. de Grand-
 mont, 312.
 Leckendyk, 43, 134.
 Leeuwen, Corn. van, 329.

- Lecuwen, Herm van, 330 sq.
 Lem, Mart., bourgm. de Brugge, 312.
 Leodius, Godefr., concionat. Francisc. 193.
 Leonardus, janitor. 4.
 Leoninus, doct. 194 sq., 214.
 Leerdam, 212.
 Lethmatius, Herm., de Gouda, praep. S. Mar. 211.
 Lews, Jo., schol. S. Salv. Traj. 89.
 Leyden, 76, 142.
 — Arn. Dircsz. van, burgerm. van Utrecht, 229 sq.
 Leydis, Wilh. de, decret. doct. 62.
 Leye, Jan vanden, eschev. d'Ekolo, 313.
 Lichtervelde, Jan van, heer van Beaurouaert, voocht v. Ypre, 313.
 Liebaert, Fra., voorschep. v. Meesseve, 313.
 Liedekerke, le sr. 312.
 Lienden, hopman, 218.
 Lochem, mr. Wilh. de, 96.
 Lochorst, Herm. de, S. Salv. Traj. dec. 8,
 — Wilh. 44 sq.
 Loenresloot, 29.
 Loesden, 157.
 Loo, Alonz. de la, greff. van den hove van Hollant, 268.
 — le Doyen de, 312.
 — v., commis. 306.
 Loozen, Seb. van, 336.
 Lopes, Alpho. 193.
 Louwers, gilde t'Utrecht, 137.
 Lovania, 295 sqq., 309.
 Loysier, Gillis, greff. van Waestene, 313.
 Lubberti, mgr. Joan. 96.
 Lucasz., Corn. 285 sqq.
 Lumansz., Luman, 184.
 Lump, Jo., mgr., doct. consil. archiep. Trev. 14.
 Luther, 31.
 Luytgensz., Adri. 333.
 Lyeverjan, Theod., can. S. Joan. Traj. 8 sq.
 Lynden, 225.
- M.
- Maelson, Fra., doctor, 279.
 Maerborch, 280.
 Maerschalck, Claes, rentmr. v. Zutphen, 284.
 Maerssenbroeck, 137.
 Maes, Bauweryn, baill. de Brouckburchambacht, 313.
 Maastricht, 192, 197, 202, 207.
- Maeth, Corn. vander, burgerm. v. Utrecht, 234 sqq.
 Malines, 270.
 Malsen, Theod., mgr., nunt. capit. Traj. 3-12.
 Manenborch, bolwerk t'Utr. 330.
 Mansfelt, mr. de, 269.
 Marche, mr. de, mayeur de Namur, 314.
 Marcus, Alb., burgerm. van Amsterdam, 314.
 Marescalci dioec. Traj. 3.
 Margillas, P. de, lieutenant. 265.
 Marguerite van Oostenryk, gouv. d. Nederlanden, 15-31, 127, 132.
 Mariae, eccl. S., Traj. 43, 50.
 Martens, 111.
 Martinitz, heer van, 207.
 Martinus, S., Ultraj. 4, 11, 187.
 — — conven. Eumbric. 50.
 — V., papa. 62, 72, 95.
 Marwyck, Herm. de, 61 sq.
 Masset, Jan de, hr. de Beaureport, hoochbaill. van Waestene, 313.
 Matenese, heer van, 313.
 Matheus, Joan., datarius, 9.
 Matthias, zie Oostenryk.
 Maximilianus, imp. 109, 125.
 Mayenan, Jan, greff. van Poperinghen, 313.
 Mayssart, pens. de Lille, 314.
 Mechelen, 295, 310.
 Mechlinia, Joan. de, mgr., 6.
 Medemblik, Jac. de, not. et can. 6, 11.
 Meerlo, Ja. van, 184.
 Meerten, Joh. van, 206.
 Meghen, gr. van, 299, 301, 304.
 Melander, secret. v. Oranje, 222.
 Menne, Jacq., eschev. de l'Escluse, 312.
 Merode, heer van, 207, 312.
 Mersch, mr. Pieter vander, ontfang. vande casselrie van Ypre, 313.
 Mertensz., Jan, burgerm. vander Goude, 314.
 Meurs, gr. van, 141.
 — Zie ook: Nyewenaer.
 — Walraven van, episc. Traj. 63 sqq.
 Meyere, Fra. de, bailliu van Caprick, 313.
 Meyersshagen, Theod. de, can. Colou. 9.
 Meyne, Jac. 4.
 Micault, conseiller, 307.
 Michiel, l'abbé de S. 312.
 Middelburg. episc. 293.
 — 307 sq.
- Mielmont, mr. de, 314.
 Mierlo, Ger. van, abbas S. Pauli Traj. 224.
 Minderbroeders te Utrecht, 176.
 — Zie ook: Biddende orden.
 Mitra episc. 4.
 Moedersbach, Jo., archid. te Trier. 116.
 Moelen, Libr. vander, 210 sq.
 Molembaix, mr. de, 307.
 Molen op't Sant te Utr. 320.
 Molenaers te Utr. 43.
 Molinaeus, 291.
 Momme van Kell, Joh. 107.
 Mouceault, vrouwe van, 212.
 Mont, Phil. du, 313.
 Montanus, 310.
 Monte, do. de, 51,
 — Joan. Bapt., 228.
 Montfort, heer van, 51, 126, 165.
 — Henr. v. 44, 149, 151.
 — Joh. v. 98, 100, 120 sqq.
 — Lod. v. 116.
 — Zweder v. 98, 114.
 Montsima, proost van S. Salv. te Utrecht, 292.
 Mor, Egb. 243.
 Morbeke, Pieter van S. Thomas, dict., heer v. Hollebeke, hoochbailliu van Belle, 313.
 Morceau, Loys, eschevin d'Orchies, 314.
 Morillonius, 292.
 Muers, Christo van, 244.
 Mulckum, 39.
 Munster, Roelof van, amptman van Coevorden, 130.
 Mulart, Ger., meester vande requesten, 17 sqq., 28.
 — Jo., rentm. v. Zallant, 24.
 — Lubbert, scholt van Hasselt, bevelh. tot Geelmuyden, 24.
 Muydert, 258 sqq.
 Mynden, Antho. de, castellein te Abcoude, 5.
 — Jac. de, mag. curiae, 10.
 — Zie ook: Amstel.
- N.
- Naeltwyck, Adr. in, 50.
 Naerden, 107 sq.
 Namslo, Stensel van, commissaris, 284 sqq.
 Nassau, Adolph van, stathold. gen. van Gelre, 104 sqq.
 — Engelbr. van, 110 sq.
 — Joh. v., stath. van Gelre, 284, 326.

Nassau, Henr. van, 129.
 — Willem van, prins van Orange I., 191, 193, 294, 303.
 Naturelli, Philib., praep. eccl. maj. Traj. 8.
 Neck, Rein. van, 287.
 Nicolaus, episc. Tyburtin. 52, 55.
 Nienove, l'abbé, 312.
 Nigri, mr. Phil., 306.
 Noircarnes, 326.
 Noort, Agn. mr. Jelis docht. v. 104.
 Noorthollant, 337 sq.
 Noorthoorn, nemus b. Mar. prope, 52.
 Noortwyck, Joan. Bapt. de, art. et med. doct., rect. eccl. de Swamerdam, 76.
 Notarii curiae, 6.
 Nova Aquila, comes de, 10 sq.
 Zie ook: Meurs, Nyewenaer.
 Numan, 174.
 Nyel, Herm. van, 184.
 Nyenrode, 29.
 — Ernst van, 237.
 — Ghysbr. van, 173.
 Nyhoff, Laur. van, 229 sq.
 Nykerke, Tho. v., chorep., et dek. v. S. Jan te Utrecht, 3 sqq. - 12.
 Nyevelt, Amelius de, praep. Leydensis, 3, 5, 13.
 — Henr. van, 165.
 — Jac. maerschalck v. Eemlant, 160.
 Zie ook: Zuylen.
 Nyewenaer, Carel van, 243.
 Zie ook: Meurs, Nova Aquila.

O.

Oem, Corn., raet vande hove van Hollant, te Utrecht, 265.
 Oesterwyck, Dirck van, 184.
 Oe..., zie: Oo...
 Officialatus, 2, 6.
 Officia quatuor Flandriae, 4.
 Oldezalensis, arch. S. Plechelmi, 6.
 Omer, le cons. de S. 313.
 Ommeryders en ommegangers te Utrecht, 118.
 Oostbrouck, abbatia de, prope Trajectum, 167, 301 sqq., 310.
 Oostenryk, hert. van, 103.
 — don Jan van, 193 sqq., 203 sqq., 225, 296.
 — Karel, ertsh. van, 125.
 — Marguerita van, zie Marguerita.
 — Matthias, ertzh. van, 326, 337.
 Zie ook: Burgundië.

Oratores ad papam, 9.
 Ortell, Joa., commiss. 337 sqq.
 Osorio, Jan, 272.
 Ostervant, comes de, 60.
 Ottensz., Claes, 187.
 — Corn. 320.
 Oudermans te Utr. 42.
 Overlope, audienc. 233, 238, 307.
 Overschelde, Jeh. de, escuy. eschev. du pays du Francq. 313.
 Overysssel, 74, 145.

P.

Paduanus episcop. 62.
 Palinck, mr. Corn. 6.
 Palm, M. de la, 336.
 Palade, Wilh. de, can. S. Mariae Traj. 6 sqq., 11.
 Parmentier, Nic., pens. de Courtray, 312.
 Pape, Jan de, echevin de Caprik, 313.
 Papiensis episc. 50.
 Passert, Joh., prior monast. can. reg. Traj. 49 sqq.
 Pastis; Bened. de, decret. doct., papae accolitus, 7.
 Pats, Jan, sr. Dannoit, 313.
 Pauli, abbatia S., Traj. 224.
 Panwels, Aert, 322.
 Pawe, Wouter, 184.
 Peerdemmeret, buurt te Utr. 320.
 Pels de Rechtinghuysen, Joau., not. publ. 6, 8.
 — Willem, 321.
 Perck, l'abbé de, 312.
 Persyn, Hippol., pres. van den hove te Utrecht, 237, 316.
 Petersz., Jan, 321.
 Philipsz., Aert, 187.
 Philibertus, episc. Constant. 49.
 Pieck, Ja., heer v. Ysendoren, 244.
 Pieters, Pieter v. S., secr. v. Hollant, 24.
 Pietersz., Gosen, 187.
 — Henr. 184.
 — Tonis, 170.
 — Willem, eschev. de Middeburg, 314.
 Pius papa, 153 sqq.
 Plaetman, Hen., raetsman, 24.
 Platea, Jo. de, 6.
 Plettenburch, Sweder, overste-lieutenant, 284 sq.
 Plomporetoren te Utr. 118.
 Poelgeest, 286.
 Poinre, Louis de, eschev. d'Aude-naerde, 312.

Polderman, Corn. Pietersz., burgerm. te Goes, 314.
 Ponsz., Jasp. 320.
 Poorte, Katryne, te Utrecht, 172.
 Potagi, mr. Anto. 168.
 Praets, sr., 306.
 Prandium in eccles. civil. Traj. in elect. episc. 10, 12.
 Processio gen. in elect. episc. Traj. 2, 6.
 Proeys, Aelbr. 160.
 Protestatio eccles. ante elect. novi episc. 7, 9, 12.
 Prouin, Lieven, hoofdeschevin de Waes, 312.
 Pyl, Jan, 320.
 — dochter Willam Henr. 104.
 Pycket, Jan, poortmr. van Vurburch, 313.

Q.

Quarre, Antho., sr. de Zamstach, 307, 312.
 Quesnoy, Anto. de, eschevin d'Orchies, 314.

R.

Rabanus Spirensis, 95.
 Raephorst, Jo. van, 114.
 Raet, J., 338.
 Ragotsky, vorst v. Translyv. 280.
 Ram, Gerrit, 257 sqq.
 Rambroec, Evert van, 185.
 Ransworm, Hans Claesz., ritm. 286.
 Rasiughem, sr. de, 195, 209.
 Ravesteyn, do. de, 51.
 — Pierre de, 312.
 Raymundus Talo, praep. Soltaq. Si-star. 53, 55.
 Reaell, Joan., 2.
 Rechteren, Conr. de, secr. d. stat. van Hollant, 264.
 Rede, Adr. de, 10.
 Reden, 125.
 Regenbooch, buurt te Utr. 89 sq., 321.
 Reingout, Jacq., 306.
 Reiniersz., Jelis, 297.
 Reliquiae, 11.
 Rennenberg, Wilh. do. de, 10 sqq. 30.
 Renninburg, 292.
 Renesse, Adr., can. eccl. maj. Traj. 11.
 — — dec. eccl. maj. Traj. 234 sqq.
 — v. Rynouwen, Joan. 120, 123, 164, 173, 176, 187.

- Requesens, don Louis de, 224, 263 sqq.
- Reynersz., Jan, 187.
- Reynier, Fra., greff. van de cass. van Ypre, 313.
- Reydt, Jo. van, 285.
- Rezen, Fra., rentmeester van Tholen, 336.
- Rhenen, 29, 68, 133 sq.
- Lubb. v., overste, 284 sqq.
- Rhyn, 43, 137.
- Rhynesteyn, Ghisb. de, 44.
- Ridder, Jan die, 243 sq.
- Willam den, 12.
- Zie ook: Rydder.
- Riem, Joh., 184.
- Riemsyders, gild t'Utr. 137.
- Riet, Henr. van, 321.
- Ripperic, Jac., cler. Claromont., scriba episco. Cavallic. 71.
- Rode, Jan de, 184.
- Rode muur, buurt te Utr. 320.
- Rodenburch, Fre. van, 321 sq.
- Jo. van, 114.
- Zie ook: Roeyenburch.
- Rodenburgerstraet te Utr. 321.
- Rodolphus, ep. Traj. 95, 163, 187.
- Roelofs, Henr. 330.
- Roels, Chr., pens. de Middelbourg, 314, 335.
- (?) Nic. 283.
- Roelux, mr. de, 312.
- Roeyenburch, Gocyr, 42.
- Zie ook: Rodenburch.
- Rohan, gr. van, 285.
- Romp, Lodew., ritm. 285.
- Rose, mr. Fra., baill. v. Belle, 313.
- Rosetis, Laz. de, 7.
- Rossum, Balth. v., hopm. en ritmr. binnen Doetsburch, 250.
- Maert. van, 141.
- Royen, heer van, 301.
- Rudolph, zie Rodolph.
- Ruempst, Dyc, goutsmit binnen Utrecht, 160.
- Rutgertz., Ado. 184.
- Ruwert, 102.
- Ruysch, Dirc, 184, 322.
- Joan. 187.
- Ryck, Adr. Thonisz. de, 321.
- Pieter de, 336.
- Rydder, Jac., episcop. Ebron. et suffrag. episc. Traj. 3.
- Zie ook: Ridder.
- Ryael, Matth., escuy. lanthouwere de Furnambacht, 313.
- Ryn, Adriaen van, 100.
- Zoude van, 100.
- Rynevelt, zie: Voocht.
- Ryssel, 201.
- Ryswyck, 268.
- S. Zie de letter Z.
- Saggerus, Jacq., pres. de Middelbourg, 314.
- Sakkedraghers gild te Utrecht, 319.
- Salvatoris, SS., capitt. te Utrecht, 12, 311.
- Sandersz., Lamb. 187.
- Santen docht., Clar. Corn., Dirc v. 104.
- Dirc van, 104.
- Henr. Dirc van, 104.
- Santsteghe te Utrecht, 320.
- Sasbout, Joost, raet, 15, 24.
- Sauvage, Jan le, canc. v. Brab. 128.
- Saxen, Aelbr. van, 110.
- Scrutinium, 8.
- Sc., zie: Sch..
- Schade, Jo., fabrykmeester v. den dom te Utrecht, 257 sqq.
- Scarentingher, mgr. Christo., proc. in curia Rom. 9.
- Scharrenbergher, secr. 306.
- Schayck, Jan van, 330.
- Schaye, Evert, 187.
- Schenck v. Tautenburch, Fre., archiep. Ultraj. 292, 304 sq., 315.
- Georg., stathouder van Vriesland, 24.
- ritmeester, 207, 218.
- Scherpenborch, Marcellis van, 184.
- vrouwe van, 184.
- Schetz, Gasp., thesaur. 199, 206.
- Schildere, Fra. de, hoochbailliu v. Meesseve, 313.
- Schoonbeke, commis. 307.
- Schoonhoven, 269.
- Schottere, Charles de, bourgm. de Poperinghe, 313.
- Schout, Herm. 184.
- Schryvers, mr. Ja. 333.
- Schyve, die, 162.
- Sebechsteghe te Utrecht, 320.
- Seminarium Ultraj. 316.
- Sepmerys, mr. de, 313.
- Sepultara episc. Traj. Henr. Bavarri, 4 sqq.
- Sevenaer, Katar. filia Joan. de, 90.
- Severye, Jacq. de, escuy. de Hainau, 313.
- Sieler, Lieven de, sr. de Gothem, bailliu de Vielzbourch, 312.
- Sigillorum episc. traditio, 8 sqq.
- Sigismundus, imp. 50, 71.
- Simonsz. de Delft, Joan., presbyter, 90.
- Slachbroet, Henr. Johansz. v. 184.
- Slacheck, Jo., praepos. b. Mariae Traj. 9, 13.
- Sloyersteghe te Utrecht, 320.
- Smeesteech, oost en west, te Utr. 321.
- Sneek, Jan van, 320.
- Snippevlucht, buurt t'Utr. 321.
- Sollen wyf, Odula Touis, 104.
- Solmuis, Georg., dec. S. Petri Traject. 9.
- Someren, Jan van, 321.
- Soudenbalch, zie: Zoudenbalch.
- Spalatensis episc., zie: Bartholomaeus.
- Spierinck, Jo. 6.
- Lion, recev. de Berchambacht, 313.
- mr. Nic., pens. de Furnambacht, 313.
- Spillen, Henr. ter, secr. van Deventer, 24.
- Splinter, Brunaert, 184.
- Spruyt, Jan, 320.
- Spycker, Adr. 333.
- Spyckerscamp, 43, 111, 134.
- Stalins, Henr., pens. d'Allost, 312.
- Stapel, de, buurt te Utrecht, 320.
- Steenbickers, gild te Utrecht, 137.
- Steenwech te Utrecht, 321.
- Steenwyck, 287.
- Stel, Henr. 321.
- Stellinck, Joh., cast. inder Kuynre, 24.
- Sterck, Ger., coopman te Antwerpen, 18 sqq., 21.
- Sterme, Willem, 160.
- Sternhaghen, Maerten, quartiermeester, 286.
- Sterrenborch, meulenwerf by, bolwerk te Utrecht, 330.
- Stevensz., Peter, 184.
- Steynforden, heer van, 106.
- Stoop, Jac., notar. 6.
- Stoutenburch, bolwerk te Utr. 338.
- dochter Eerl. Ghysb. van, 104.
- Strick, Jan, 285, 321.
- Streyen, Jeh., vic. de Zelant, 314.
- Stryt, Georg. 292.
- Suffraganeorum Ultr. deputatio, sede vacante, 3.
- Suggerode, zie: Zaggerode.
- Swartesluis, 29.
- Swaenkaert, Splinter, 184.
- Swartsenburch, gr. v. 227 sq., 286.
- Syl, Henr. van, 104.
- Roelof van, 104.
- Willam van, 104.

Sypsteyn, Maert. van, commiss.
van de vivres, 285.
Syndici eccl. Ultraj., sede vacante,
4 sqq.-8.

T.

Taets, Jan, proest ten heiligen Ber-
ghe, 160.
— Theod., do. 2.
Taleverius, Jos. 193.
Talo, Raym., praep. Soltaq. sist.
53 sqq.
Tambergen, heer van, 191, 194,
199, 212 sqq.
Taymon, Corn. 336.
Teteghem, Jeh. de, eschevin de
Berchambacht, 313.
Teneramonda, 300.
Theodorici de Schiedam, Paul. 90.
— Colon. 72, 74.
Thin, Flor. 197 sqq., 222, 227,
290.
— Ghysb., secr. 229 sq.
— Willem, 209.
Toison d'Or, 131.
Thuer, Lamb. 187.
Tissenacq, le conseil., 291 sqq.,
296, 305 sqq.
Tiela, Joan. de, vic. in spirit. Phi-
lippi Burg. episc. Traj. 2.
Timansz., Henr. 185.
Toledo, Harn. de, colon. 275 sqq.
Tollestegherpoort l'Utr. 10, 108.
Tollin, Rogier, bourguemr. d'Al-
lost, 312.
Tongerlo, l'abbé de, 312.
Toorn achter S. Marie, 330.
Toornliggers, 118.
Tordesilla, 193.
Tornacum, 299.
Torre, sr. la, 305 sq.
Trajecto, Nic. de, professus mo-
nach. S. Aug. Traj. 50.
Turck, de, 29, 31.
— Lubbert, 29.
Tymmerman, Bartho. Wilh., Bun-
schoten, cler. dioec. Traj. 61 sq.

U.

Unctio, 89.
Uchtenbroeck, Jan van, ridder,
141 sq.
Utenbroeck, P. 320.
Utenenghe, dec. Ultraj. 315.
— Zie ook: Enghe.
Utenham, zie: Ham.
Utenhove, 118.

V.

Vaert, de, 21 sqq., 129, 301 sq.
Valcke, Jeh., eschevin de Menin,
312.
Valckenaer, Henr. 234 sq.
Valenciennes, 295 sqq.-299.
Valerius, offic. Camerac. 294.
Valle, Simon de, adv. consist. 62.
Valquirius, Christo., praef. 193.
Vaulsoir, l'abbé de, 314.
Vecht, 43, 134, 164.
— Herm. vander, burgerm. te
Utrecht, 300, 304, 306.
— Jan vander, 24, 169.
— Jan vander, domdeken te
Utrecht, 314.
Vechte, Coenr. over de, 184.
Veen, Ludolph. vander, domdeken
te Utrecht, 116.
— Tielm. vander, raetsm. 24.
Veer, Petr., not. publ. 61.
Veersen, Joh., secr. 32, 40.
Veno, Joh. de, 14.
Venrode, Antho. de, can. S. Mar.
Traj. 44, 141.
Verbeeck, Dirc, 212.
Verdagius, Fra., colon. 193, 265.
Vereem, Adr. 321.
Verhoevis, 316.
Verloyus, Joan., scholast. S. Petri
Duac. 316.
Verver, Jonghe Willam de, 184.
Veusel, Guil., dec. S. Petri Traj.
315.
Vianen, 68, 300 sqq.
— do. de, 51.
— Corn. Henrickse van, cler-
der bylhouwers te Utrecht, 41.
Vibrardus, 316.
Vicarii gen., sede vacante, 3.
Vicoigne, l'abbé de, 313.
Viglius, le pres. 306.
Villa Dei, Alex. de, 80.
Villers, 310.
Vincentz, Willem, gezworen gout-
smit te Utr., 257 sqq.
Vinea, Andr. de, can. b. Mar. 11.
Viridis vallis, convent., 52.
Vitriaco, Jac. de, 80.
Vlaminck, Fra., schep. vande cas-
selrie van Ypre, 313.
Vlasman, Corn., eschevin de Ro-
merswael, 314.
Vleerden, sr. 306.
Vlierbeecke, l'abbé de, 312.
Voern, Wilh. de, in Windesh. 62.
Voert Hendricksz., Goeyert van,
1, 42, 138.

Voirde, Ever. 159.
Voirst, Jo. heer tot, 107.
Voocht v. Ryneveld, Henr. de, bur-
germeester v. Utrecht, 207, 217.
Voort, Ja. vander, secr. 319.
Voorthuysen, Jo., can. vanden Dom
te Utrecht, 234 sq.
Vormiselle, le prev. de, 312.
Vos, Claes de, 184.
— Paulus, 278.
Vosch, magr. Joan. die, 3, 5, 9.
Voufullensteech te Utrecht, 321.
Vreeswyc, 301.
— Zie ook: Vaert.
Vredelant, 3, 5, 29, 164 sq., 167.
Vredenborch, kasteel van, te Utr.
51, 191 sqq., 203 sqq., 299,
303, 310, 330.
Vreincxse dochter, Cely, Jacop,
104.
Vrempde, Gillis de, eschev. d'Al-
lost, 312.
Vreyenes, Pieter van, 209.
Vreysz, Bernh., castelein in Duer-
stede, 4, 9.
Vroesteghe te Utr., 320.
Vrouwenclooster, aen de Bilt by
Utrecht, 167.
Vuldre, mr. Maillart, 312.

W.

Wacht, 118.
Wachtbieder, 331.
Wael, mgr. Joan. die, 6 sq.
Waldek, Theod. comes de, 9.
Walen, 301.
Walenborch, Joan. van, 184.
Wantsnidersgilt te Utr. 137.
Warle, Henr. van, ritmr. 286.
Warrenborch, capit. 215.
Wassenaer, 't huis van, in den Ha-
ghe, 142.
Watersteghe te Utrecht, 320.
Wechsteen, Josse, recepy. de Farn-
ambacht, 313.
Wede, Jo. van, 257 sqq.
— Wouter van, 320.
Weerdt, 186 sqq.
— Corn. 320.
Welter, coopman te Antwerp. 26.
Wermelo, 216.
Wesselsz., Herm. 184.
Wesenbeke, mr. Walter v. 116.
Westerhulte, Burch. van, drost v.
Vollenhoven, 24.
Westrenen, Jan van, 330.
Weze, Marc. de, praep. de Culem-
burch, 3, 5.

- Wierze, Ger. vander, 184.
 Wildenborch, 104 sqq.
 Wilhelmi, Petr., de Delft, 90.
 Wilhelmus, prior in Windesem, 52.
 Willemisz., Claes, 320.
 — Ghisebr., 184.
 — Jop, 314.
 — Peter, 243.
 Willerval, mrs. de, 313.
 Wilsen, blockhuis te, 29.
 Wimant, bode, 193.
 Winghele, 310.
 Wuisensteghe te Utr., 321, 330.
 Wit, Tymen de, secr. van Wyck, 234 sq.
 With, Steven de, 321 sq.
 Witten, Deghenhardus, can. 9.
 Wittenhorst, Dirc van, proest tot Elst, 257 sq.
 — Joh. van, heer tot Horst, 244.
 Woerden, 60, 142.
 Wordt, de, 336.
 Wou, Henr., 283.
 Woudenborch, Ger. Willemsz. v. 320.
 Woutersz., Peter, pasteybacker, 184.
 Woutman, Jan, 160.
 Wulven, Jo. van, cast. in Eem, 5.
 Wychmes, Fra. de, eschevin du Gant, 312.
 Wyck, 4 sq., 29 sq., 109, 115, 133, 163, 206.
 Wyck, Ernst van, 141.
 Wyckersloot, Ger., can. v. S. Mar. te Utrecht, 212.
 Wynandi, Adam, 8, 9, 44.
 Wyssche, Gher. tot, 107.
 — Joh., heer tot, 104.
 Wyts, Gillis, pens. de Bruges, 312.
 Wytkensteyn, Georg. comes de, capell. et cauc. archiep. Colon. 9.
 Wyttenborch, Judo. de, doct. 9.
 Wytzensz., Dirc, 330.
 Ydeghe, Jeh. de, eschevin de Grandmont, 312.
 Ysche, mr. de, 312.
 Ysenbaert, Phil., greff. d'Ekelo, 313.
 Ysendoren, Anto. van, 234 sq.
 — Ernestus de, 4.
 Ysselsteyn, 42, 289.
 Zie ook: Egmont.
 Z. Zie de letter S.
 Zadelaers te Utrecht, 137.
 Zael de Woirden, Ghysb., vicar. ecl. Traj. 2.
 Zandt, Otto vanden, hopman en drost binnen Harderwyk,
 Zapata, Rodrigo de, 211 sqq.
 Zasse, Jac. 158.
 Zeelum, Arno., not. 6.
 Zelbach, Joh., vic. ecl. Traj. 7.
 Zeldenecker, Fri. 14.
 Zeyst, accept. jur. ep. Traj. in, 13.
 Zierickzee, 269, 336.
 Zoudenbalch, Evert, 42, 138.
 — Henr., dec. S. Mar. Traj. 9, 44 sq.
 Zugerode, Geraert, 3 sqq.-8.
 Zuern, Jan v., burgem van Haerlem, 314.
 Zuitelbier, Joh. 185.
 Zuylen, 29.
 — can. S. Joan. 291.
 — Claes van, schout van Utrecht, 217.
 — Dirc v., op die Hair, 98.
 — v. Nyevelt, Gher. v., 100, 131.
 — — Ghysb. v. 100.
 — — Jan van, 98, 100, 114 sqq., 120, 123.
 — Steven van, 139.
 — Theod. de, 6 sq.
 Zuytpeene, Gu. v., baill. v. Cassele, 313.
 Zwammerdam, 76.
 Zwoll, 92, 166, 170.